GABRIEL BĂLĂNESCU

DIN IMPĂRĂȚIA MORȚII

EDITURA DACIA
Madrid, 1981

GABRIEL BĂLĂNESCU

DIN IMPĂRĂȚIA MORȚII

CRONICĂ REZUMATĂ DIN INCHISORI

EDITURA DACIA
Madrid, 1981

GABRIEL BĂLĂNESCU

DIN IMPĂRĂȚIA MORȚII

CRONICĂ REZUMATĂ DIN ÎNCHISORI

EDITURA DACIA
Madrid, 1981

Inchin această carte memoriei fratelui meu

MIHAIL BALANESCU

și tuturor celor uciși în închisorile din România comunistă, țărani, muncitori, intelectuali, tineri și tinere, cari s'au opus ocupației ruso-sovietice.

MOTTO:

«Morții noștri n'au gândit mult: ei nu mai aveau puteri și pentru asta, pentrucă s'au ghemuit într'o singură idee —a rezista— și aceasta era moartea pentru noi. Morții noștri n'au simțit mult. Ei nu mai aveau inimă și pentru asta. Inima lor se împietrise: cum ar fi putut altfel să vrea ce-au voit —să reziste— și aceasta era —moartea pentru noi. Și totuși ar fi avut și ei ființe iubite, un viitor, gânduri duioase, lacrimi și tot ceeace topește pe om și-l face «uman». Ei încetase de a fi oameni. Erau lucruri. Erau vântul care suflă în furtună —împotriva dușmanului; erau marea care rostogolește valurile ei gigantice— împotriva dușmanului; erau pădurea care împletește până și trunchiurile ei sfârticate de obuze —împotriva dușmanului. Ei nu mai erau decât una cu pământul care îi născuse, una, chiar înainte de a fi murit, și pământului nu-i era frică, pentrucă el e vecinic, și lor mu le era frică pentrucă ei nu mai erau ei, ci, însuși acest pământ, care se ridica prin copiii lui în unde imense, respingând cu oroare piciorul profanator al celor cari nu-l iubiseră niciodată.

«Morții noștri, scumpii noștri morți, ne îndeamnă să luptăm, spre a nu lăsa ca jertfa lor să fi fost zadarnică».

«ROSALIA» «Au căzut pentru libertate. Un cântec de jale și un cântec de biruință».

«In mortem commilitonum»: Memorial în onoarea camarazilor căzuți în războiul pentru unitatea națională, citit de VASILE PARVAN la redeschiderea cursurilor de istorie antică».

CUVÂNTUL ÎNAINTE

Această carte putea fi scrisă și semnată de oricare dintre cei peste 200.000 de deținuți din republica comunistă România.

Am relatat fapte trăite de mine, pentruca aceste pagini să constitue un document autentic, și pentrucă cea mai mare parte a detenției am fost izolat. Cinci ani singur. După un an și jumătate de singurătate neintreruptă, m'am întrebat dacă mai pot vorbi. Peste cinci ani, am fost tot izolat, dar în celule cu doi sau trei deținuți.

Voiu evita să pomenesc în aceste pagini, anumite nume, —dar și anumite acțiuni—, rămase necunoscute administrației penitenciarelor, din motive lesne de înțeles.

Cu excepția martirilor de la Pitești și Gherla, ale căror chinuri morale și fizice au fost de neegalat, ceilalți, toți ceilalți, au trăit cel puțin ceeace veți citi în aceste pagini. Dar suferințele celor uciși în schingiuirile din timpul anchetelor? Din toate informațiile pe care le-am cules atât în timpul detenției cât și după eliberare, nu a existat un singur oficiu de anchetă al securității, oricât de mărunt, să nu fi dat cel puțin un mort. Din nefericire, aceste nume. au fost uitate, și prea repede uitate. Imi amintesc de inginerul Hâncu din Galați, care mi-a fost mai apropiat, și cu care m'a învrednicit memoria, ucis la Securitatea din Iași. Mulți deci, foarte mulți au suferit orori incomparabil mai mari. Dovada? Dispariția lor sau în timpul anchetelor sau în timpul detenției sau imediat după «liberare».

Am fost mereu în încurcătură cu răspunsul pe care trebuia să-l dau, aici în exil, celor care mă întrebau:

—«Iți scrii memoriile?»

«Memorii? N'am fost nici tenisman, nici boxeur, nici footbalist. Viața mea a fost, pe cât de bogată în emoții, pe atât de săracă în fapte mari!»

«Iți scrii amintirile?» —mă întrebau alții.

—«Amintirile? Acestea au o anumită dulceață, au un anumit farmec, uneori mai vesel, alteori mai trist, dar un farmec si aceste amintiri sunt din anii copilăriei, adolescenței, sau vremurilor frumoase de lectură, de cunoaștere de soare, de idealuri...

Așa înțeleg amintirea.

Atunci?

Atunci, o cronică! Mai bine spus, încercarea unei cronici. A unei cronici rezumată, așa cum am și intitulat-o.

După ororile trăite în închisori, retrăirea lor, pentru a le putea transcrie, a fost o nouă grea încercare pentru autorul acestor pagini. In afară de faptul că aveam decența suferințelor mele, dar nu m'am gândit vreodată, o singură clipă, că le voiu putea transcrie. Dela prima pagină, scrisă cu mare greutate, am avut coșmaruri și, din cauza acestora, zeci, sute de nopți chinuite de insomnii. Mi-a fost cumplit să retrăiesc, chiar numai în amintire, condiția subumană pe care am trăit-o un timp prea îndelungat, între morți și muribunzi, între schelete și schingiuiți. Puțini dintre noi am crezut că ne vom mai bucura vreodată de soare și flori. Soarele și florile rămăseseră unica noastră aspirație. Poezia le-a suplinit, și Radu Gyr, Nichifor Crainic, Ștefan Vlădoianu, ca să pomenim numai pe cei din închisori (și nu pe toți!), au fost cei care ne mai deschideau cerul.

De la linguriță de aer, care ni se dădea din când în când, la o «plimbare» de 3-5 minute, ochii noștri se umezeau la înapoierea în celulă, pentrucă în celulă găseam miros de bălegar, de care nu ne dădeam seama decât la înapoierea din aerul curat de afară, —iar vara și muște. Acesta era «universul» și decorul «universului» nostru.

Niciuna din condițiile ființei umane nu ne-a fost admisă! Nu ne era îngăduit să ne fie foame sau frig, să râdem sau să plângem, să cântăm, să fim veseli sau să fim triști. Au fost nenumărați deținuți sancționați pentrucă au râs, precum au fost nenumărați deținuți sancționați pentrucă au plâns. Am asistat la interogarea și apoi la sancționarea unui avocat tânăr (tânăr pe atunci!), care, la întrebarea ofițerului politic, «la ce te gândești, a răspuns:

«La soția mea! Am fost arestat în noaptea nunții pe care am așteptat-o de zece ani!» Răspunsul acesta i-a atras sancționarea.

Satrapii nu aveau decât o «religie»: «religia» teroarei și a asasinatului. A asasinatului, sub cele mai diferite forme. Dela cele fizice și morale, în modul în care au fost practicate la Pitești și la Gherla, cu o cruzime și perversitate neinchipuite, până la cele dela Aiud, Mislea, Galați, Suceava, Sighetul Marmației, etc., etc., prin subnutriție și lipsă de aier, lipsă de igienă sau de asistență medicală.

Primele o sută de pagini din această «cronică» le-am scris în intenția unei traduceri. Doream ca omul american și englez să cunoască ceeace s'a petrecut și desigur se petrece încă, în România și țările pe care le-au vândut la Ialta.

Să știe americanii și englezii că fiecare mort, fiecare suferință a românilor (bulgarilor, polonezilor, cehoslovacilor, ungurilor, etc.), se datorește oamenilor lor politici, din acea vreme. Să-și amintească americanii și englezii că aceste popoare s'au luptat cu eroism să-și apere pământul, tradiția și credința, —și ar fi fost biruitori și acum, cum de-atâtea ori au fost și-o atestă istoria de-alungul veacurilor— dacă n'ar fi fost vânzarea «mai marilor». Din vrerea lor, a «mai marilor», ne-a cuprins nevolnicia în care astăzi lăcrămează dar și rezistă poporul nostru și celelalte popoare vândute. Să știe ei că aceste orori, pe care le-au trăit și le trăiesc popoarele târguite și vândute, pentru tihna burgheză a vânzătorilor, constituesc o pată...

Și prin aceasta, să mai știe că au o îndatorire față de poporul nostru.

Va trebui să le reamintim permanent oamenilor politici de astăzi, americani și englezi, că nu numai datoriile în dolari se plătesc, ci și cele morale. Mai vârtos cele morale...

Cititorii cărților apărute în exil, cu privire la situația din țară, vor fi surprinși să cunoască date din aceste pagini necorespunzătoare celor cunoscute din lecturile anterioare. Probabil vor fi câteva! N'am reușit, încă, să cuprind tot ce s'a scris în Occident. Relatarea Generalului Platon Chirnoagă —de exemplu— despre judecata mareșalului Antonescu, în «Istoria politică și militară a războiului României contra Uniunii Sovietice» (Editura «Carpații»), mi-a atras în mod deosebit atenția, cunoscută fiind personalitatea Generalului Platon Chirnoagă.

Iată cum citează Generalul Platon Chirnoagă ultimul cuvânt al Mareșalului Antonescu la proces:

«Eu cer să fiu condamnat la moarte și refuz orice măsură de grațiere; astfel eu voiu muri pe pământul patriei, pe când voi nu sunteți siguri unde veți fi în ziua în care veți fi spânzurați». (pagina 336).

Dupăcum veți constata în paginile acestei cărți, Eugen Cristescu, al cărui atașament, adesea mărturisit, pentru Mareșalul Antonescu era indiscutabil, spunea cu totul altceva. Eugen Cristescu a fost în boxa acuzaților cu Mareșalul Antonescu, apoi cu el în celulă la Jilava, până în momentul în care a fost dus la execuție.

O altă informație, cu privire la cererea de grațiere a Mareșalului, am avut-o dela medicul colonel I. Popescu-Sibiu, care era pe atunci medicul închisorii Jilava, unde a fost executat Mareșalul. Dr. I. Popescu-Sibiu a fost, în acea calitate, cel care i-a constatat moartea, deci era în mijlocul evenimentelor.

O altă informație eronată, sau incompletă, din cartea Generalului Platon Chirnoagă, este aceea că «odată cu mareșalul Antonescu au fost judecați și o parte dintre miniștrii lui. La 17 Mai s'a dat sentința. Au fost condamnați la pedeapsa capitală, Mareșalul Antonescu, Mihai Antonescu, Generalul Vasiliu, Ministrul de Interne, și profesorul Alexianu, fost guvernator al Transnistriei. Ceilalți, au primit pedeapsa cu închisoarea!»

In realitate au fost șapte condamnați la moarte: cei indicați mai sus de generalul Platon Chirnoagă, plus Eugen Cristescu, Radu Lecca, și Generalul Pantazi, fostul ministru al războiului.

Această relatare a generalului Chirnoagă mă face să cred că deținea o informație parțială, și aceasta nu este de loc de mirare. Multă vreme, cei care puteau da informații serioase despre cele petrecute, nu puteau obține o viză pentru Occident, iar cei care, totuși, obțineau, erau atât de timorați, încât nu vorbeau nimic.

Din informațiile culese direct de la grațiați (Generalul Pantazi, Eugen Cristescu și Radu Lecca), —cu Eugen Cristescu, autorul acestor pagini a stat un timp îndelungat—, numărul celor condamnați la moarte în lotul Mareșalului Antonescu, este indicat a fi de șapte. Miniștrii săi au fost judecați separat, într'un lot arestat în timpul procesului, în vara anului 1946, cu excepția lui Mircea Cancicov, care, sau a fost judecat separat, sau a fost în lotul Mareșalului. Din acest lot al miniștrilor făceau parte: profesor Leon, fost Ministru al Economiei; General Stoenescu, fost Ministru al

Autorul acestei cărți, cu nepotul său în brațe, puțin înainte de intrarea în închisorile comuniste.

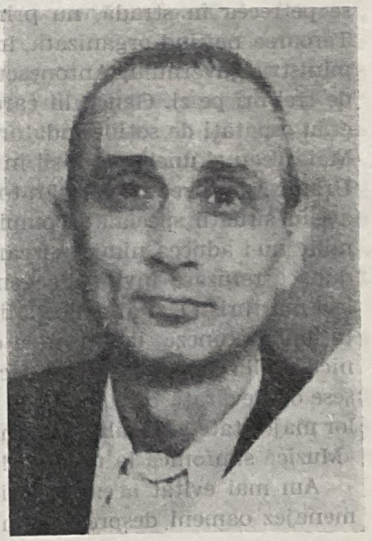

... și la ieșirea din ele.

Finanţelor; Mircea Vulcănescu, fost subsecretar de stat la finanţe; General Constantin Constantin, fost Ministru al Aprovizionării; General Victor Iliescu, fost Ministru al Educaţiei; General Ilasievici; profesor Pompiliu Nicolau, fost Ministru câteva săptămâni după 6 Septembrie 1940, la Lucrări publice şi comunicaţii; General Sichitiu, fost Şef al Marelui Stat Major al armatei; I. N. Marinescu, fost Ministru al Justiţiei; Petre Strihan, fost subsecretar de stat la interne; Al. Marcu, fost Ministru al învăţământului; General Georgescu-Gabion; General Jienescu, fost Ministru al aviaţiei şi alţi câţiva.

Din lotul Mareşalului Antonescu îmi pare a fi făcut parte şi colonelul Elefterescu, fost Prefect al Poliţiei Capitalei.

Sunt de înţeles şi de admirat sentimentele generalului Platon Chirnoagă pentru şeful oştirii din timpul războiului antibolşevic, dar informaţiile ce le deţin sunt —cred— mai complete şi mai precise decât ale sale.

∴

Faptul că am trecut, în ceeace am numit «cronică», peste perioada anilor de închisoare din 1946 şi 1947, necesită o explicaţie. I-am omis întrucât aceşti ani au fost reprezentativi prin ceeace se petrecea în stradă, nu prin ceeace se petrecea în închisoare. Teroarea nefiind organizată, în închisoarea pe care am făcut-o cu miniştrii guvernului Antonescu se putea primi mâncare de acasă de trei ori pe zi. Generalii care aveau încă ordonanţe, deci solde, erau ospătaţi de soţiile îndatoritoare cu ceeace nu-ţi credeau ochii. Mai aveau şi unele permisii în oraş cât au stat la închisoarea din Uranus, de care-este adevărat-nu toţi profitau. Doi foşti miniştrii aveau situaţii speciale: Pompiliu Nicolau, căruia nimeni din familie nu-i aducea nimic (şi care era zilnic invitatul meu la masă, după ce refuzase invitaţiile generalilor din motive pe care nu mi le-a mărturisit), şi al doilea, Mircea Vulcănescu, preocupat să înveţe limba chineză, iar în orele de repaus să asculte muzică simfonică. Cella Dona, fosta lui secretară la Direcţia Vămilor, îi adusese o adevărată discotecă, din care puţini se înfruptau. In marea lor majoritate generalii erau chiar agasaţi de această năstrusnicie: «Muzică simfonică la puşcărie!»

Am mai evitat această perioadă de închisoare şi pentrucă să menajez oameni despre care nu aş putea avea cuvinte de laudă.

Ceeace era de condamnat, în primul rând, la aceşti ofiţeri care conduseseră oştirea română într'un război (şi cabinetele ministeriale), era totala lipsă de informaţie politică. Am stat de vorbă cu generali care nu admiteau a exista nişte clauze secrete ale tratatului de la Ialta şi care-mi făceau o culpă gravă numai din faptul că pomeneam «astfel de enormităţi». Imi reproşau şi-mi condamnau, deasemenea, incapacitatea mea de a înţelege «meandrele politice ale marilor puteri, care niciodată, în decursul istoriei, n'au fost păcălite», ieşind întotdeauna învingătoare. In linie mare, aceasta era poziţia membrilor fostului cabinet al Mareşalului Antonescu şi toţi se legănau în dulcea iluzie a intervenţiei armatei americane, pe care scontau a se petrece dela o zi la alta. In această euforie, aproape infantilă, în care trăiau în celula dintr'un subsol al Inchisorii Văcăreşti, momentul în care au fost tunşi şi li s'au pus lanţurile pentru a fi transportaţi la Aiud, pentru executarea condamnărilor, a fost o adevărată prăbuşire morală. Cu o singură excepţie: Mircea Vulcănescu. Mircea Vulcănescu, senin şi cu o judecată realistă a evenimentelor, trecea dela pat la pat să încurajeze, cu o glumă sau cu un cuvânt, pe cei care îşi căinau familiile şi viaţa bună pierdută.

— Domnule General, lăsaţi gândurile rele. Mergem să vedem lume şi ţară!, le spunea Mircea Vulcănescu.

Dar nimic din ce s'a petrecut în această perioadă de detenţie, nu era reprezentativ comuniştilor. A fost epoca în care se organizau, iar cea mai mare parte dintre cei ce urmau să devină cadrele teroarei, erau în Uniunea Sovietică, la cursuri de specializare.

Adevărata teroare, în penitenciare, a început în anii 1948-1949, şi a constat, iniţial, în suprimarea legăturilor cu familiile, în suprimarea pachetelor cu alimente de acasă, în suprimarea asistenţei medicale, şi în stabilirea regimului de înfometare, după care au început bătăile şi neomeneştile izolări şi sancţiuni de tot felul, care au adus miile de morţi, apoi «reeducarea» dela Piteşti şi Gherla, Canalul morţii, etc., etc.

Aceasta a fost perioada de exterminare a imensei majorităţi a adversarilor politici şi a vârfurilor intelectualităţii.

In această carte, am incercat să prezint ceeace s'a petrecut cu unul dintre cei angajaţi în această moară a teroarei —care este autorul acestor pagini— şi cu ceeace s'a petrecut cu cei din imediata lui apropiere.

∴

Mai citez, aci, intrevederea cu 12 intelectuali americani, după sosirea mea în U.S.A., intrevedere mijlocită de subtilul filosof al culturii, Jonathan Lippert.

Această întrevedere a avut loc în 1977, în locuința foarte ospitalieră a domnului Jack Burris. Dintre participanți, îmi amintesc numele domnilor: Frank Walker, John Lippert, Bill Snipes, Jim Miller, Jim Prouty, Jimmy Cry, Steve Northrop.

A fost primul contact direct cu o comunitate americană, doritoare să cunoască ce s'a petrecut în închisorile din România comunistă. Pentrucă, ce s'a petrecut în închisorile din România de după 23 August 1944, asasinatele, nelegiuirile, ororile și crimele împotriva umanității, depășind la mare distanță Maidanek-ul, Auschwitz-ul și Buchenwald-ul, nu erau decât ecoul metodelor și actelor celor ce se petreceau afară, sub adăpostul legilor comuniste, cu alte cuvinte, ecoul *unei concepții de viață*. Vreau să spun că mecanismul era același, purces dintr'o dogmă politică barbară și inumană, în tendința de a acționa întru dizolvarea valorilor morale pe care era așezată lumea civilizată și creștină, în toată ordinea ei. Deosebirea consta numai în faptul că în «viață liberă», se proceda cu mânuși și conspirativ, pentruca «spectacolul» să nu fie evident străinilor. Oricare individ, indiferent de poziția lui socială, morală și politică, muncitor sau intelectual, comunist sau anticomunist, putea fi oricând un deținut.

Intrevederea pe care mi-am propus să o relatez în câteva cuvinte, a fost o mare revelație pentru mine: *omul omerican*. Ce m'a frapat în primul rând? Factura morală și forța interioară a acestui om american, pe care mi l-am închipuit, din istorisiri și din cărți, într'un cu totul alt conținut. Mă aflam de aproape un an în U.S.A., și nu reușisem să descopăr omul american, în forma și substanța lui reală: deschis, franc, puritan, naiv și cu un impresionant dinamism lăuntric. Am spus naiv, dar nu în sensul atribuit, în mod nepotrivit, de ignorant, ci acela de lipsit de prefăcătorie, sincer, credul și întrucâtva candit. Cu acest fundament moral al omului american, istorisirile mele le-au părut celor citați mai sus, incredibile. Nu o singură dată au exclamat: «*asta nu este posibil!*» Americanului îi pare de necrezut ca, într'o cameră de 6 metri pătrați, să locuiască 15 oameni, dar, la Jilava, într'o cameră de 30 de metri pătrați, au stat până la 300 de oameni, mulți murind pe brânci, cu nasul la o crăpătură de ușă, pe unde putea veni

puțin aer. (Fostul director de închisoare, Mănaru, a murit într'o astfel de condiție.)

Americanului îi pare, deasemenea, din domeniul unei fantezii maladive, ca un om să stea închis mai mult de 24 de ore, fără să i se stabilească o culpă. Principiul justiției comuniste era: decât să scape un vinovat, mai bine să piară o mie de nevinovați. In România comunistă, au stat mii de oameni, zeci de mii, poate închiși ani de zile, fără să fie măcar întrebați ceva. La Sighetul Marmației, au fost ținuți, într'un regim de exterminare, mulți foști demnitari, cărora nici după propriile lor legi comuniste, nu puteau fi deferiți justiției. Acolo au murit: P. S. Episcop grecocatolic Suciu, Constantin Argetoianu, Gheorghe Brătianu, profesorul Mihail Manoilescu, Aurelian Bentoiu, etc., etc., etc.

Mai mult despre aspectul marei mele «experiențe americane», în volumul II al acestei cronici.

Gabriel Bălănescu

Februarie 1980.

I. CREPUSCULUL ROMÂNIEI

1. INVAZIA SOVIETICĂ

22 August 1944

Nu semăna cu o zi de sfârșit de vară, ci mai de grabă cu una de început de toamnă.

Bucureștii păreau, de cu dimineața, un oraș convalescent. Sau, poate, toropit de un presentiment. Străzile nu mai aveau fluența obișnuită, nici a trecătorilor, nici a vehiculelor. Totul părea somnolent. Numai arterele orașului, pe care treceau soldați germani, erau, parcă, mai animate.

Informațiile pe care le aveam, ca unul care trăia în mijlocul evenimentelor, erau descurajatoare. Descurajatoare, în măsura în care știam ceeace era ușor de știut. Nu putea urma decât o invazie sovietică. Descurajatoare cu atât mai vârtos, cu cât o invazie sovietică nu putea presupune decât pulverizarea României și instituțiilor ei, închisori, constrângere, execuții, moarte...

Ziua întreagă neschimbându-și aspectul, nici chiar în orele în care activitatea uzinelor și a instituțiilor se sfârșea, nedumerirea a luat proporții.

A doua zi de dimineață, trec pela o agenție de presă germană, pe al cărei director îl cunoșteam (sas din Brașov), și, împărtășindu-i temerea pătrunderii trupelor sovietice pe teritoriul nostru, îl întreb dacă știe ceva din cele câte se petrec.

Răspunsul său a fost optimist. Bătându-mă cu mâna pe umăr, mă asigură că Reichul nu doarme și că totul este în ordine.

—Svonurile, îmi spune sigur de ce știa, sunt svonuri, ce să să-i faci?

A doua zi, deci. Atmosfera rămâne neschimbată. Străzile aproape pustie! Bulevardele Regina Elisabeta și Brătianu sunt străbătute numai de câteva camioane și turisme. Pietonii, rari. Tineri... când și când, câte-o pereche. In magazinele alimentare, gospodine obosite și soldați germani. In cele de manufactură, mai mult bătrâni.

Incerc să găsesc explicații, confruntându-mi informațiile, în adâncul cugetului, și mă îndrept spre zona lacurilor, unde liniștea și decorul se puteau răsfrânge binefăcător asupră-mi.

Trecând pe Calea Victoriei, spre Șoseaua Kiseleff, în curtea Palatului Regal, remarc o oarecare agitație. Dar era evident o agitație care se voia acoperită. Fără fastul lui Carol II. Mașinile demarează rapid sau se întorc tot atât de rapid.

In sfârșit, în seara zilei de 23 August, un comunicat repetat la fiecare 2 minute, anunță: «Atențiune, atențiune! In câteva minute vom transmite o noutate foarte importantă pentru țară. Nu părăsiți posturile noastre de radio!»

Glasul speakeriței era lipsit de entuziasm, mai mult somnoros.

Dela primul comunicat cu textul de mai sus, agitația a crescut. Populația Capitalei, neliniștită, se duce și vine fără rost. Prin curți, pe străzi, la ferestrele caselor, sau pe terase, grupuri mai mari sau mai mici de oameni, își vorbesc pretutindeni, încet.

Ipoteze, presupuneri...

După o jumătate de oră, prieteni, cunoscuți, îmi dau telefoane, majoritatea întrevăzând mersul evenimentelor —prevăzând catastrofa...

Frontul german, fusese rupt în mai multe puncte esențiale strategice, iar România, în calculele politice și militare, trebuia să joace cartea, prin poziția geografică, pe care o avea.

Ce poate fi făcut?

Cu mici excepții, «ocupația» germană nu dăduse prea mult de lucru la suprafață. Soldatul german disciplinat, rareori ieșea din nodul ordinelor ierarhice. In sectorul alimentar, singurul cercetat pentru pachetele ce le trimiteau în Germania, nu puteau achiziționa tot ce-și doreau. In sectorul produselor industriale, nu găseau lucruri care să le atragă atenția sau să le nască dorințe.

Problemele mari ale armatei germane, evreii și rezistența din teritoriile ocupate, nu erau resimțite în interiorul țării, unde domnea o oarecare pace și ordine. Numai soldații români, răniți, internați în spitalele numite «de zonă interioară», agitau spiritele, dar nu într'o măsură prea mare, pentrucă majoritatea erau din mediul rural.

Perspectiva ce se deschidea, prin invazia sovietică, creia o simpatie crescândă pentru armata germană.

La orele 21, comunicatul preciza: «Incepând din acest moment, orice acțiune de ostilitate împotriva U. R. S. S., încetează. Starea de război cu Anglia și Statele Unite ale Americii, deasemenea este terminată. Primiți cu încredere soldații armatei sovietice. Statele Unite ale Americii au garantat independența țării noastre și neimixtiunea în afacerile noastre lăuntrice.»

Garanția Statelor Unite a născut efuziunea maselor. Cetățeanul de rând, scăpat de obsesia bombardamentelor de zi și de noapte, începea să-și deretice gospodăria, iar cei dispersați, funcționari și pensionari, își revedeau casele după o îndelungată spaimă.

Dar împotriva așteptărilor omului neavizat, Germanii nu recunosc armistițiul. Intrările în București sunt blocate. Nebunia reîncepe! Comandamentul german este surprins de răsturnarea ordinei, pe care erau atât de siguri și confuzia, de sus până jos, pune stăpânire pe întreaga viață a Capitalei. La scurt timp, bombardamentele reîncep. De aceasta data sunt efectuate de aviația germană. Primul obiectiv este Palatul Regal, unde fusese fomentată schimbarea de atitudine politică și militară și unde fusese arestat Mareșalul Antonescu și secundul său.

Dacă înaintea bombardamentelor engleze și americane, o alarmă antiaeriană era eficace, atacurile aviației germane, cu amplasamente în imediata apropiere a Capitalei, erau aproape imposibil de prevăzut. Cu atât mai mult cu cât prietenia de arme care funcționase câțiva ani nu putea fi dizolvată într'o zi sau două. Aeroporturile germane, atât în București cât și în localitățile la mai puțin de 100 de km., făceau posibil atacuri-fulger, astfel încât populația Capitalei era tot timpul în adăposturi. Adăposturile de sub dealul numit al Țăcăliei, din apropierea imediată a Școalei de Război, printre cele mai spațioase, cu toată armatura și adâncimea lor, erau vulnerabile. O singură explozie ar fi putut provoca mii de morți.

Haimanalele dela periferia capitalei, inarmate de partidul comunist, strecurate, pentru «revoluție», prin cartierele în care reușau să pătrundă neobservați, mai ales în preajma adăposturilor antiaeriene, ucideau soldații germani răsleți, cărora le goleau repede buzunarele și dispăreau repede în întunerecul nopții, să caute alte prăzi. Armata germană, complect surprinsă de actul dela 23 August, avea o mare parte din trupe, fie în permisii fie în excursii. In drumul acestora spre unități, erau asasinați și cadavrele aruncate pe locurile virane.

Intr'una din diminețile în care se părea că atacurile germane scad în intensitate, ieșind în apropierea adăpostului, am văzut zeci de soldați germani uciși, toți cu fața în sus și cu buzunarele scoase afară. Intrebarea firească: cum au putut fi lupte acolo, cu atâția morți, fără ca noi, cei din adăpost și mulți alții care stăteau permanent la gura adăpostului, să nu auzim nimic?

Trupele române, staționate în cartier, la întâmplare, erau împărțite acum în tabere pro și contra armistițiului, încât era dezolant să constați luptele fratricide. La câțiva zeci de metri, ascunși după tufe sau case, soldații români nu mai erau în companii de luptă, ci împărțiți în concepții de viață. De o parte partenerii vieții tradiționale cu erorile ei politice, de alta partenerii vieții de aventură, manevrați cu abilitate de Moscova, cu ororile ei. Selecția s'a făcut rapid. Nu se găseau țărani și intelectuali în rândurile «trupelor» ce-și ziceau marxiste, ci numai tineri de la orașe, de obiceiu fără nicio meserie, uneori și muncitori. Socialismul și comunismul erau atunci noțiuni care se confundau. Cei din refugiile antiareriene aveam privilegiul să vorbim și cu unii și cu alții, atunci când veneau, furișându-se, să ceară țigări și, bineînțeles, să facă prozeliți.

Cei care deveniseră spontan marxiști erau în totalitatea lor tineri de la orașe, fără nicio profesie. Fii de căruțași, foști ucenici sau muncitori zilieri necalificați, vânzători ambulanți dela orașe. Cu alte cuvinte, dezrădăcinații, feciori de țărani veniți în Capitală, care nu mai erau nici țărani, dar nu avuseseră timpul să devină nici orășeni. Periferiile orașului București erau foarte aglomerate cu această categorie.

Confuzia și descurajarea, pasiunile, fanatismul și aventura, uneori optimismul palid, fragil, dorința de libertate și de viață, veleitarismul —totul, toate se îngemânau în ceeace se petrecea înaintea ochilor. Ceeace prevala în acest amalgam de sentimente

și opinii, era masa de oameni, *strada*. Aici, în stradă, comuniștii erau suverani. Cunoscând perfect slăbiciunile oamenilor și deținând tehnica —o tehnică fără greș— a exploatării acestor slăbiciuni, cu câțiva fanatici uneori, de cele mai multe ori cu aventurierii care în astfel de împrejurări isbucneau la suprafață, dominau atmosfera. In câteva ore, prostimea la care au făcut apel comuniștii, s'a deslănțuit în această demență aproape generală. Am stat de vorbă cu câțiva eroi ai momentului. Unul dintre aceștia, fost om de serviciu la tipografia ziarului la care lucrasem, îmi vorbea turmentat lângă o sticlă de spirt, despre tovarășul Marx, urându-i viața lungă. L-am întrebat:

— Mai trăește tovarășul Marx?

Mi-a răspuns senin și convins, că-i are și adresa dela Moscova.

— Cine ți-a dat-o? —zic eu.

Răspunsul lui spontan:

— Tovarășa Ana Pauker? Păi eu am relații cu tovarășa Ana Pauker de 30 de ani!

Tânărul care-mi da aceste răspunsuri emfatice nu împlinise vârsta de 25 ani.

Altul îmi vorbea despre curcile din Uniunea Sovietică, pe care le-a văzut la o ședință clandestină de partid și care fac ouă «mai mari decât ouăle de struț».

In sfârșit, mahalalele erau agitate, iar cabinetele ministeriale se făceau și se desfăceau la fiecare colț de stradă. Cutreierând cartierele mărginașe ale orașului, mai apoi, am întâlnit zeci de miniștrii de interne și peste tot, acești miniștrii aleși de «poporul» din mahalalele respective, aveau ceva comun: limbuți și hoți neidentificați și deci nesancționați. Toți vorbeau de spargerile «geniale» la diferite magazine ale «capitaliștilor» și toți fomentau asasinarea «burjuilor exploatatori».

Această exaltare «politică» a mulțimii nevoiașe, în fond a unei mulțimi care-și trăia viața la întâmplare, fără un rost sigur, fără o meserie precisă și fără nicio ordine, a fost dublată de bucuria de moment a celorlalți care de acum scăpaseră de iadul bombardamentelor engleze și americane. Nopțile în care părinții cu copiii în brațe, bătrâni în cârje, sau bolnavi duși pe targă, tineri, salariați și oameni de afaceri, erau petrecute în adăposturi, s'au sfârșit.

Primele tancuri sovietice care au apărut în București, au fost acoperite cu buchete de flori, de populația evreiască și de aceas-

tă mulțime desrădăcinată, într'un fel de inconștiență contagioasă, iar soldații sovietici le aruncau la rându-le, în mulțime. «Înfrățirea» cu armata cotropitoare părea generală, nu pentrucă toată lumea participa la această victorie a «armatelor aliate», ci mai ales pentrucă toată lumea privea cu o curiositate crescândă pe cei de care depindea, de aci înainte, soarta țării.

2. ȘI S'A FACUT NOAPTE

Entuziasmul sau indiferența, admirația sau ostilitatea, ura sau teama, au dispărut la scurt timp deodată, topindu-se totul într'un sentiment nou, iar pentru câțiva neașteptat, la intrarea grosului coloanelor de infanterie sovietică. Siruri nesfârșite de care cu boi sau cai, furați sau rechiziționați (dar cei mai mulți furați) dela punctele de frontieră până la ivirea sub ochii noștri, mânate de mii de oameni cu figuri descompuse, obosiți, îmbrăcați în cele mai ciudate haine, niciunul semănând cu celălalt, dar fiecare având câte un obiect militar. Peste o haină civilă, un centiron de care atârna o teacă de pistol (uneori fără pistol), peste o pufoaică soioasă o cămașe de noapte, achiziționată din vreo garderobă a unei camere în care a dormit, pălării cu formele cele mai bizare, la care mai toți și-au aninat câte o floare, și mai toți cu ceasuri pe piept. Șeful unei coloane, ofițer sau subofițer, purta cu mândrie un ceas desfăcut dela un automobil, șuruburile atârnându-i ca niște eghileți. In picioarele lor n'am văzut, urmărind acest puhoiu revărsat, niciun soldat cu bocanci. Cei mai mulți cu opinci, iar restul cu pantofi, de multe ori amândoi pentru piciorul drept, sau amândoi pentru cel stâng. Mulți, foarte mulți, cu pantofi sau ghete de culori diferite și un număr respectabil... desculți.

Un bătrân care era lângă mine, și admira spectacolul, îmi dă cu cotul și-mi spune:

«Proști, dar mulți!»

Cunoscând puțin limba rusă, am întrebat pe câte unul care-și întovărășea pe jos, boii: «Cu da vi iedit?» (încotro mergeți?). Răspunsul era invariabil: «Na Berlin!».

Această armată de înfometați și desbrăcați, de oameni ai nimănui —cum lăsau impresia— blazați, cu un puternic spirit de

turmă, nu trădau întru nimic a fi revoluționari, ci mai degrabă trupe de iloți. Privirile șterse, strălucindu-le numai la băutură, își deslănțuiau instinctele ca animalele. Atunci deveneau brutali și nimic nu-i împiedeca să ucidă. In special noaptea, când ii acoperea întunerecul. In zeci de orașe depe frontiera vestică se găseau dimineața cel puțin zece, uneori cincisprezece cadavre de oameni jefuiți, apoi uciși, sau femei și fete violate, uneori chiar copile, apoi impușcate.

Aceasta era fața revoluționarilor care veneau să schimbe ordinea în România, până atunci capitalistă, și să instaureze o nouă ordine... «socialistă».

Niciun soldat sovietic nu trecea indiferent pe lângă un borcan de iaurt sau pe lângă o sticlă găsită într'un șanț. Le ridicau și le cercetau ca pe o minune. Vitrinele magazinelor erau, pentru ei, adevărate miracole. Dar rareori identificau ce reprezintă obiectele și, în discuțiile dintre ei, făceau presupuneri dintre cele mai hazlii. Astfel, o poșetă (de femeie), din piele de crocodil, au considerat-o porte-cartes, apoi achiziționând-o cu doi lei (bani românești), poșeta valorând în timpul acela 4-500 lei, au pus înăuntru pâine, brânză și alte alimente, plecând apoi pe o arteră principală a orașului, mândri.

Aceleași farse mi-au jucat mie vitrinele din lumea occidentală, după treizeci de ani trăiți sub regim comunist. Nu o singură dată am cumpărat obiecte care aveau o altă întrebuințare decât presupuneam. De exemplu, cercetând o sticlă de cognac (brandy) și atingând un resort din întâmplare, să fiu foarte surprins ascultând în mâna mea, în licoarea din sticlă, valsurile lui Strauss. Sau o solniță pe care deasemenea găsind-o foarte decorativă și cercetând-o, să-mi joace în mână. In țările comuniste nu se are în vedere decât un singur aspect: utilitatea. Apoi: durabilitatea. Fantezia și estetica sunt într'atâta neglijate încât devin o infracțiune, sau o prejudecată burgheză, în măsura în care nu reprezintă o necesitate pentru viața de toate zilele a omului din popor.

Acest puhoiu, revărsat peste orașele și satele țării, le traversa în liniștea de mormânt a acestora, iar oamenii anunțați, în general de iscoade, că sunt la marginea așezărilor, se ascundeau în case și păstrau noaptea luminile stinse până se depărtau. Nu se auzeau impușcături decât atunci când jefuiau, pentrucă, a doua zi, posturile de radio sovietice să anunțe, prin comunicate oficiale speciale, ocuparea comunelor «prin lupte eroice, corp la corp».

3. IN MIȘCAREA DE REZISTENȚĂ

Intr'o imprejurare când am fost silit să plec din București și să ajung la Timișoara, mi-a fost dat tabloul fidel a tot ce reprezintă, atât sufletul rus, cât și soldatul sovietic și concepția lui de viață, după 30 de ani de viață comunistă.

Din cauza transporturilor militare sovietice și române, nu circula în toată țara, decât un sigur tren, automotor rapid, odată pe zi, între București și Sibiu. Reușesc să obțin, datorită unui «bilet de voie» dela o unitate militară și a unui livret militar care nu-mi aparținea, un loc și, cu mare greutate, pătrund prin peron până la garnitură. Cu și mai mare greutate, agățat de o bară, pătrund până la treapta a doua a scării. Treptat, împins de cei dela spate, ajung în ușe, unde dormea, pe o ladă de campanie, un soldat sovietic. După câteva minute, întâlnesc privirile unui bătrân ofițer sovietic, așezat pe o bancă. Parcă ne-am fi cunoscut și, cu bunul simț al omului de altădată, imi face —discret— semn să mă apropiu. Cum pe banca de două locuri încăpeau și doi subțirei, în protestele celor din jur, înaintez și mă așez. La stația următoare, intră un colonel sovietic, care, în efortul de a pătrunde în interiorul compartimentului, a atins soldatul care dormea pe lada de campanie. In clipa imediat următoare, colonelul s'a trezit sub ploaia de pumni a soldatului care, lovind fără cruțare, îi devastase figura, de acum plină de sânge. Ceeace imi părea ciudat: colonelul nu se apăra. Primea loviturile resemnat. Incerc să intervin în favoarea celui care era aproape terciuit, dar bătrânul ofițer de lângă mine, mă oprește:

— Ni nada!, îmi spune (nu trebue).

Și-mi dă explicația: în timp ce soldatul care lovea era politic, colonelul care primea era un simplu ofițer de front. Tunica lui era plină de decorații. Apoi, ducându-și un deget la gură, îmi spune din nou, șoptit:

— Ni nada!

In fine, ajungem la Sibiu, oraș din sud-estul provincei Transilvania, la poalele Carpaților Meridionali, cu puternicele construcții de apărare și o cetate masivă, datând din secolul XIV, când pericolul turcesc se făcea tot mai simțit. Orașul era acoperit de o zăpadă mare și avea o atmosferă sobră, încurajatoare. Atacurile turcilor în secolul XV-lea și rezistența fortificațiilor noastre de atunci, îmi dădeau un sentiment de mândrie și par'că și de siguranță, absorbindu-mi, intru câtva, grijile momentului. Am răcit prin nămeți, pe străzile *Orașului de sus* (Cita alta), admirând zidurile roșii de cărămidă și toată istoria lor îmi vorbea cu elocvență.

Orașul de jos (Cita bassa), avea de aici o priveliște spectaculoasă. Documentele istorice atestă orașul încă din secolul XII, sub vatra lui zăcând așezarea romană Cedonia. Trec apoi prin fața Turnului Sfatului, construit în secolul XIII-XIV, admir monumentele de arhitectură medievală din epoca gotică, colind străduțe vechi și strâmte și mă îndrept spre zidul interior al cetății, de unde pot fi contemplate trei din cele patruzeci de turnuri ale vechiului oraș.

In fine iată-mă și în fața teatrului în care, pe vremuri, au concertat Haydn, Liszt...

Cu câțiva ani în urmă vizitasem Muzeul orașului, ale cărui colecții de pictură barocă îmi reveneau în minte: Ignațius de Loyola și Franciscus de Xaverius, ale lui Rubens, Carol I Stuart și Moartea Cleopatrei de Van Dyck, lucrările lui Veronese și ale lui Tiziano Vecellio da Cadore. Apoi tablourile din școala olandeză, franceză și spaniolă: François Millet, José Antolinez, Sebastian Bourdon...

Ceeace secolele ne-au dăruit și ne-au păstrat, ceeace istoria ne amintește necontenit, trecutul care ne îmbogățește viața, amintirea, inima, tot ce a durat atâtor încercări, atâtor năvăliri, atâtor tragedii, va mai dura de aici înainte, în fața celei mai nemiloase amenințări, Bolșevismul?

Impovărat de această ultimă întrebare, mă îndrept spre ieșirea de apus a orașului și, lângă o stațiune de benzină, aștept o ocazie să merg mai departe. La scurt timp, apare o mașină militară kaki.

Se oprește. Mă aplec la geamul portierei. Privesc. Doi ofițeri sovietici. In spatele lor, o mitralieră. Tot ce fusesem până atunci, toată aroma trecutului, toate amintirile, castelele, zidurile, cetățile, totul se prăbușește într'o clipită. Eram condamnat la muncă silnică pe viață, în lipsă, de un tribunal numit «al poporului», pentru câteva articole scrise în presa timpului (anii 1937-1938), despre asasinatele din U.R.S.S., în procesul Tuchacevski.

Intreb:

— «Cu da vi iedit?» (Incotro mergeți?)

— Na Arad!, îmi spune un ofițer, și-mi deschide portiera mașinii.

Considerând că nu mai am încotro, pentruca să fac figura de om netemător, intru, și imediat mașina demarează. Iată-mă, deci, prizonier. De acum, ce se va întâmpla? Unde voiu ajunge?

Le întind un pachet din cele mai bune țigări românești, într'un frumos ambalaj de carton colorat și staniol, pe care-l primesc de îndată și îl privesc cu admirație. Il întorc pe toate părțile, apoi:

— Haraşo! Spasiba!

Mașina rulează și câmpurile albe de zăpada, căzută abundent, contrastează teribil cu negurile ce mi se așterneau pe inimă. Ochii mi se plimbau tot timpul dela epoleții lor, la mitraliera de lângă mine. Circa 50 km. i-am parcurs în liniște, neintervenind nimic în raporturile noastre. De îndată ce au apărut la orizont fumurile orașului de care ne apropiam, unul din cei doi mă întreabă pe un ton grav:

— «Vi robotet ne Apărarea patriotica?» (Lucrezi la Apărarea patriotică? Apărarea patriotică fiind coloana cincea a armatei sovietice.)

Răspunsul meu trebuia să fie prompt, ca să nu dea nimic de bănuit. Și răspund prompt:

— Niet! (Nu!)

Am avut impresia că întrebarea mi-a fost pusă având piciorul pe pedala frânei, pentrucă, în clipa imediat următoare, mașina a frânat brusc, scârțâind și patinând ușor. Apoi ușa se deschide și urmează invitația:

— Pajalustea! (poftim!)

Cobor cu un entuziasm reținut, cu privirile îndreptate spre mitralieră. Vor trage? Privindu-mă amândoi cu ură, par'că voiau să spunnă ceva, să facă ceva... Dar au plecat.

Privesc câmpurile jur-împrejur. Eram liber. Prima eliberare.

Fumurile coșurilor de sobe ale orașului, promițătoare. Mai am zic, doar câțiva kilometrii. Pornesc pe jos, observând cu satisfacție mașina care se depărta și eu continuam să fiu în viață. Îmbrăcat cu palton arătos, cu șoșoni și căciulă de astrahan, puteam fi o țintă sigură pentru soldații din armata de desbrăcați. După o oră, ajung în oraș și încep investigațiile pentru continuarea drumului. Din Timișoara urma să iau un pachet de informații și să refac contactele cu grupele de partizani din munți, într'un loc unde nu aveam acces decât eu. Întunerecul se lăsa repede și nu se ivea nimic. Condamnat și de tribunal —de această dată și de soartă— cu acte autentice asupra mea, pentrucă de livretul militar nu mă puteam folosi la o eventuală razie, hălăduind la întâmplare pe străzile orașului, scontam pe o minune care să mă salveze. Hotelul putea fi o capcană. Prin urmare trebuia să-l evit. O casă particulară dacă solicitam? Nu se putea! De unde știam cine este «particularul»? Deci dacă nu găsesc nimic, tot hotelul este soluția. Mă îndrept spre gară ca o ultimă șansă. Poate găsesc un tren... Drum lung. În stație o garnitură mare de vagoane de marfă. Probabil, îmi spun, transporturi militare. Nici pe peron, nici de-alungul liniei ferate nu se vedea un om, o mișcare. Urc în cabina de frână a unuia din ultimele vagoane și închid ușa. Mă simțeam în siguranță. Cum am închis ușa, cașicum trenul m'ar fi așteptat pe mine, aud șueratul locomotivei și garnitura se pune în mișcare. În același timp însă, un ușor sgomot, un fâșâit mai mult și ușa se deschide:

— Ce faci aici Domnule?

Când l-am auzit vorbind românește m'am înseninat, considerându-mă în același timp și stăpânul și subalternul lui, și am răspuns senin:

— N'am cu ce ajunge la Arad și trebue să fiu la unitatea militară de care aparțin, urgent!

— Nu se poate! Este garnitură sovietică! Dă-te jos! Sări!

Și-am sărit. În întunerec, m'am rostogolit până jos, pe un povârniș pe care nu-l văzusem în noapte. Până m'am orientat din nou, până m'am scuturat, până mi-am găsit căciula, a trecut timp. Distanța până în oraș nu era de neglijat. Am plecat gândind cu îngrijorare la marea deosebire între fotografia din livretul militar ce-l aveam în buzunar și figura mea .Singura soluție a rămas un hotel. Mă decid să-mi găsesc unul. Am ajuns din nou în oraș, am

mai colindat străzile și mă îndrept spre hotelul pe care-l identificasem de cu ziua. Ajung. Sun. Ușa se deschide și intru.

— Actele dvs! —rostește recepționerul.

Îmi scot liniștit Buletinul de Identitate, căci nefiind îmbrăcat militar, nu mă puteam legitima cu Livretul. Și chiar dacă aș fi putut-o face era riscant, pentrucă raziile militare româno-sovietice erau frecvente. În timpul în care recepționerul mă înregistra, sosește patronul hotelului, care, privind Buletinul, își îndreaptă ochii spre mine și apoi iar la Buletin. Sunt pierdut, îmi spun și întreaga acțiune compromisă lamentabil. Care vor fi consecințele?

Patronul, tânăr, plăcut la înfățișare, mă ia deoparte, îmi amintește de familia la care m'a cunoscut acum doi ani și-mi atrage atenția asupra nebuniei mele:

— Cu o condamnare ca a dtale... cu acte autentice, să circuli întro lume în care nu mai există nici omenie, nici lege?

— Cum ajung mai departe?, îl întreb.

— Deocamdată îți dau o cameră, fără să te înregistrez. Știi rusește?

— Da!

— Ei bine, mergi în restaurant și găsește un soldat sau un ofițer și roagă-i să te ia într'un camion. Dă-le ceva. Toți merg la Arad! Numai în curte sunt trei camioane și, în stradă, încă vreo zece!

Zis și făcut. Merg de îndată în restaurant, mă așez la o masă, comand ceva răcituri și țuică fiartă, și pândesc. N'au trecut cinci minute și își face apariția un grup mic de soldați ruși și un ofițer, un căpitan parcă, în jur de 60 de ani. Îl invit la masa la care stăteam și, generos, le ofer țuică și mâncare câtă vor. Primesc și, în timpul mesei, le-am făcut propunerea să mă ducă până la Arad, pe care au acceptat-o. După un timp, liniștit, mă întorc în cameră. Frig, geamuri înghețate, o singură pătură pe patul fără albituri, dar cu câteva covoare pe jos. Covoarele au fost salvarea nopții aceleia. Tot inventariul hotelului fusese rechiziționat pentru armata care intra deacum într'un alt război, împotriva aliaților de ieri, alături de dușmanii de totdeauna. Mă culc îmbrăcat și arunc covoarele deasupra păturei care-mi servea de cearceaf. Dar în clipa imediat următoare —nu respirasem de două ori— cineva bate în ușă. Deschid. Ofițerul sovietic cu care mâncasem îmi în-

tinde zâmbind o pungă de mahorcă și câteva bucăți de ziar pentru confecționat țigările. Cu acest dar, am intrat în obiceiurile și viața mujicului rus.

Dimineața am presimțit-o! Afară era întunerec și geamurile cu flori de ghiață. Noaptea trecuse în coșmaruri. Țipetele de afară și impușcăturile mă determinau să reflectez la ce s'ar fi ales de mine dacă nu găseam acest refugiu. Și ce s'ar fi ales, dacă găseam refugiul și nu găseam un cunoscut care să mă ocrotească. Pentrucă în timpul nopții au fost mai multe controale ale armatei și poliției. Numărul mare de dezertori, după intrarea trupelor sovietice pe teritoriul țării, parașutiștii pentru organizarea rezistenței, chiar soldați ai armatei sovietice care-și părăseau unitățile și hălăduiau la întâmplare prin sate și orașe jefuind și ucigând, dădea de lucru autorităților, uneori destul de improvizate, dar cu atât mai de temut. Nu autoritățile militare erau atât de zeloase, cât haimanalele care jucau roluri militare și care însoțeau patrulele militare, în misiuni.

4. LA ARAD CU TRUPELE SOVIETICE

In sfârșit, la ora indicată de cu seara, soldații și ofițerii sovietici depun efortul să pornească motorul camionului, înghețat bocnă. O Rusoaică-soldat, foarte sprintenă, în ciuda corpolenței ei impresionante, reușește și iată-ne în stradă. Bătrânul căpitan sovietic îmi face semn să urc în camion, sare apoi după mine și mă învelește cu niște pături, ca niște scutece negre, și plecăm. In mijlocul unei câmpii, albă de neaua care căzuse în straturi mari, în apropierea unui sat, pe care-l vesteau mai ales fumurile, motorul camionului se oprește brusc. Toate încercările de a-l reanima, rămân zadarnice. Bătrânul ofițer mă înștiințează, dezolat, despre pana motorului și-mi dă sfaturi cum să procedez pentru a-mi continua drumul, cu vehiculele armatei sovietice, în deplasare spre vest, «spre Berlin». După numeroase încercări, reușesc să înduplec tot un bătrân ofițer, care conducea un camion, transportând stâlpi uriași de telegraf, ce trebuiau depuși în spatele frontului, tot la Arad. Pe un ger năprasnic, călătoresc 14 ore în afara cabinei. După câteva ore de drum, paltonul devenise o crustă de ghiață, iar picioarele nu le mai simțeam decât ca niște obiecte care-mi aparțineau oarecum, în amintire. Timpul curgea prin mine, indiferent. Către miezul nopții, jumătate adormit, și complect amorțit, mă trezesc sgâlțâit de bătrânul ofițer: «Am ajuns! Coboară!». Mi-au trebuit câteva minute ca să mă desmetecesc, să încerc să mă mișc și să judec. Eram într'o curte, cu apartamente de jur-împrejur, toate cu luminile stinse. Curtea, devenită depozit al armatei sovietice, era situată, probabil, într'un cartier al orașului Arad. Sigur nu puteam ști. La invitația insistentă a ofițerului, cobor din camion și ies în stradă. Intunerec. Privesc în toate părțile. La ca-

sele din apropierea mea, nu vedeam decât geamuri sparte. Incotro s'o pornesc? La dreapta? La stânga? Orașul îl văzusem puțin, cândva, numai în centru și numai ziua. Pornesc la întâmplare, spre stânga. Nu vedeam nimic. Dar numai după câtiva pași, au început să-mi șuere pela ureche, gloanțe. După alți câtiva metrii, îmi cad în cap o ploaie de geamuri sparte. Cum nici-o rațiune nu mă îndemna să mă opresc, am mers înainte. Niciun loc nu prezenta siguranța unui refugiu și eu pășeam automat în direcție necunoscută, într'un continu șuerat de gloanțe. Nu mă gândeam nici la viață și nici la moarte. Nu gândeam la nimic. Pășeam înainte. Nu știam unde. Nu mai știam nimic. Nicio lumină de nicăeri, la nicio fereastră. Niciun bec aprins, cât puteam cuprinde cu privirile. Intr'un târziu, constat că pășesc pe asfalt. Deci zăpada este curățată depe trotuare. Direcția mea este bună. Mă îndrept spre centrul orașului. Aud câțiva pași în ritm cu ai mei. Ascult cu atenție. Pașii își păstrează ritmul. Deci, nu sunt urmărit. Un maldăr de temeri, urmate de o clipă de speranță. Cadența pașilor din spatele meu parcă nu era a unui om ce merge după treburi! Dar ce treburi puteau fi la miezul nopții, într'un oraș pustiit? Poate fi un Rus. Dar dacă este Rus și mă urmărește să mă desbrace, dece nu trage? Dece nu mă ucide? Dece nu se grăbește să mă jefuiască? Dece merge în pași egali cu ai mei? Să întorc capul să văd? Nu! Nu este bine! Nu voiu întoarce capul! Dau de bănuit! Continui drumul. Trotuarele sunt bine curățite și chiar rigola. Deci, sunt în centru, sau foarte aproape de el. Din loc în loc începe să se vadă câte-o feștilă, uneori câte-un bec, dar nu în camerele din față ale imobilelor, care toate sunt sparte, ci pe câte-un culoar, sau într'o cameră din fundul unei curți, care pare agățată în întunerec. Pașii din urmă îi aud necontenit. Insuportabil! Trebue să fac ceva să curm incertitudinea! Drumul de o zi, înghețat pe stâlpii de telegraf îmi pare că a fost mai scurt decât veșnicia acestor clipe, acestor pași. Nu trebue să fac nicio imprudență. Deci, nu întorc capul, îmi spun. Dar în clipa următoare, l-am întors! Un polițist în uniformă, care văzându-mă la ora aceea din noapte târziu, singur și bine îmbrăcat, călcând țeapăn și sigur, apoi așteptându-l, ajuns în fața mea, se oprește și în cea mai perfectă poziție militară:

— Să trăiți, domnule inspector. Cu ce vă pot servi?

Apucând astfel pe Dumnezeu de un picior, răspund clar, limpede, răspicat:

— Cu o cameră la un hotel. La un hotel bun!

Și am plecat amândoi, din hotel în hotel, în centrul orașului și împrejurimi. Peste tot ruși, dormind și pe scările dela intrare, în haluri, pe culoare. Mirosul de mahorcă, picioare și băutură, peste tot același, miasmele duhnind irespirabil. Privindu-le uniformele, duhoarea lua proporții, iar fețele descompuse, poate și de oboseală, dar mai ales de psihoza de deslănțuire a instinctelor, era înfricoșetoare. Lângă câțiva, în holul unui hotel, dormeau prostituate, unele pe jumătate desvelite, iar într'un colț, un soldat sau un ofițer, își înamora zgomotos o fetiță, care, după micile strigăte, părea a nu fi atins vârsta de 14-15 ani. Soldații care populau sala păreau foarte obișnuiți cu scena și rareori câte unul își arunca privirile, aproape indiferente.

Descurajat în cele din urmă, agentul de poliție îmi spune:

— Domnule inspector, nu mai căutăm loc la hotel. Haideți cu mine! Cred că voiu aranja!

Plecăm. După un sfert de oră eram la intrarea unui gang păzit de o sentinelă. Agentul de poliție schimbă două cuvinte cu sentinela și intrăm. Urcăm câteva trepte și, spre consternarea mea, iată-mă într'un birou mare, plin de soldați ruși, în mijlocul cărora un ofițer de poliție, perora. Gardianul mă prezintă: «Domnul inspector, adaugă agentul, are nevoe de o cameră pentru noaptea asta. Am căutat peste tot și n'am găsit. Ce este de făcut?». Comisarul, condescendent, îmi arată marele număr de ruși ce trebuiau cazați, și-mi oferă biroul chestorului de poliție. Dă ordin să plece un gardian la el acasă, pentruca să aducă cearceafuri și pernă și imediat sunt condus în camera care-mi va servi de dormitor. Biroul mare, elegant, avea o sofa spațioasă. Era cald .Era curat. Comisarul îmi spune «noapte bună», în poziție militară, după ce mai adaugă». Să trăiți!»

Visez? Imi pun întrebarea: din nou prizonier? Mă trântesc pe sofa și-am simțit că dacă voiu adormi, 24 de ore nu mă trezesc. Imi adun forțele, mă ridic. Deschid ușa.

De undeva, dintr'o cameră din lungul culoarului, se auzeau voci multe. Par'că și un sgomot de zaruri aruncate. Și râsete. Mă îndrept spre acest loc, de unde speram să găsesc o ieșire. Dacă chestorul ar fi venit dimineața, înainte de a mă scula? Dacă chestorul ar fi venit în timpul nopții, chemat urgent? Dacă chestorul era un om curios și mi-ar fi cercetat actele?

Identific ușa! O deschid! In camera, destul de spațioasă, circa 40-50 de gardieni, în așteptarea schimbului, jucau de toate: barbut, rișcă, poker...

S'a făcut deodată o pârtie și a răsunat un «să trăiți», impresionant. Era pentru «Domnul inspector». Gardianul care mă adusese, era și el prezent.

— Domnule inspector, sunteți mulțumit?

— Foarte mulțumit, —și strecurându-i în mână o bacnotă de 100 lei îi zic— dacă aș avea un lighean cu apă caldă să fac o baie la picioare, și aș putea lui și un ceaiu, ar fi extraordinar.

— N'avem așa ceva, domnule inspector, să trăiți, cârciumile sunt închise.

Din grupul de voinici, se desprinde un gardian mai puțin voinic, care-mi face propunerea:

— Eu, domnule inspector, sunt singur acasă. Nevasta mi-e plecată să facă rost de puțin ulei și făină. Dacă vreți să veniți la mine, am unde să vă culc, faceți baie la picioare că am lighean, cam vechiu este adevărat, dar bun, ține apa, și vă dau și un ceai că am cules astă vară niște floare de pe câmp.

N'am așteptat să repete invitația și rostesc răspicat:

— Perfect! Par'că am nevoe mai mult de o baie la picioare și de un ceai decât de un pat bun!

— Uite acum, domnule inspector, peste un sfert de ceas, să-mi vină schimbul și plecăm. Să aveți bunătatea și să mă așteptați cincisprezece minute, că schimbul trebue să vină, să-mi dea și pistolul. De când cu rușii ăștia, nu mai putem circula ca înainte. Te omoară pentru un fular sau pentru un ceas...

— Perfect, perfect —răspund din nou apăsat, cum să nu aștept?

De acum minutele au început să fie calvarul meu. Intors în biroul chestorului, priveam fiecare obiect, incercând să'mi întipăresc în minte totul, să treacă timpul. «Uite —observ și reflectez— o așchie sărită din piciorul unui scaun. Se poate așa ceva într'un birou de chestor? Cerneala vărsată pe covorul persian. Geamurile murdare. Un pistol ruginit aruncat într'un colț al camerei. Pe birou dezordine în hârtii. Sub cristalul biroului, fotografii de femei tinere și frumoase. O fi însurat? Ce raport i-așî mai face dacă aș fi inspector! I-aș face raport? Nu, nu cred că i-așî face. Treaba lui! Ce să mă bag eu în viața omului? Il iert și ușa se deschide:

— Mergem domnule inspector! Sunteti gata?

— Cum să nu? Sunt gata de-atunci!

Și am plecat, cu explicația că nu este departe casa lui, dar trebue să ocolim pe niște străzi lăturalnice, ca să evităm rușii.

— Ucid, domnule inspector, și pentru un nasture care lucește. Ieri au intrat în casa unui general român și i-au luat tot. Avea bijuterii, aur, bani. Nevasta îi era tânără și era plecată. A dus-o domnul general în siguranță. Nu erau acasă decât el cu mama dumnealui. Ce credeți domnule inspector? Mi-e rușine să vă spun: mama domnului general avea 75 de ani. Erau șapte soldați ruși și un ofițer. Mă'nțelegeți, că mi-e rușine să vă spun. N'a iertat-o niciunul și bietul domnul general, legat, se uita ce făceau cu mama dânsului. Și domnul general n'a putut îndura și i-a scuipat, că altceva nu putea face, că era legat și de mâini și de picioare. Nu știu sigur ce s'a întâmplat. Unii spun că l-au împușcat, alții că l-au trimis în Rusia. Uite, eu sunt dela poliție și nu știu nimic. Mare blestem pe țara noastră... Nu, nu pe acolo, că pe strada aia este o cârciumă și o fi vreun rus beat prinprejur. Toți se'mbată! Nu vorbesc prea mult, că știu că nimeni nu-i înțelege. Vorba lor e pistolul. Trag și gata... Acum, la dreapta, și pe colț e casa mea. Domnu'inspector, eu sunt om sărac, dar aveți unde dormi, că eu cu băiatul dormim amândoi în pat. Aici e casa mea! Lampa este aprinsă. Băiatul citește.

Am intrat înăuntru. Băiatul nu citea, dormea. Dar lampa era aprinsă. Binefăcătorul meu, de'ndată pune apă la fiert, după ce a făcut focul cu vreascuri, și pune și de ceaiu. Ceaiul l-am băut făcând efort să rezist somnului, dar picioarele le-am abandonat.

Mă desbrac, îmi pun haina cu porte-feuille-ul și actele, pe un scaun lângă mine și am adormit.

Dimineață, când m'am sculat, gardianul, intrând în cameră cu un braț de lemne, mă salută pronunțându-mi numele. In timpul somnului îmi verificase buzunarele...

N'am știut care-ar fi consecința, dar renunțând la gustarea care mi-o pregătea, am plecat în scurt timp.

Și iată-mă în oraș. Il cunoșteam puțin. De astă dată, interesul meu pentru oraș era de altă natură. Aveam mereu impresia că văd locuri pe care nu le voiu mai revedea. Balanța valorilor morale ale românului, nesiguranța pe care o trăia fiecare, abuzurile, asasinatele, imixtiunea în viața particulară, incapacitatea partidelor politice istorice, cunoscute pentru relațiile lor cu Anglia și Statele Unite, de a-și face cunoscut punctul de vedere și imposibilitatea

lor de a împiedeca arestarea sistematică, prin procese cu totul bizare, a tuturor vârfurilor politice, lăsau convingerea că România va fi pulverizată, cu toate instituțiile de până acum și înghițită de colosul republicilor sovietice.

Cu această stare de spirit, cutreeram și orașul Arad, căutându-i vestigiile istorice în fața cărora să mă prostern ca într'un sanctuar. Pe teritoriul de astăzi al orașului a fost ridicată, în epoca romană, o fortificație care să apere granița de vest a Daciei romane. Spiritul strămoșilor noștri ne era necesar, pentru fortificațiile noastre de dinlăuntru. Orașul, atestat de documente încă din secolul XII, a fost totdeauna un focar de cultură românească. In aceste locuri a existat un voevodat românesc în secolul IX-X, cu capitala Morisena, iar la venirea ungurilor în Transilvania, populația Aradului și alte așezări mai mici din regiune, aveau forme proprii de conducere. Conducătorii arădeni, cunoscuți pentru vitejia lor și-au menținut autonomia până către jumătatea secolului XIV, când banul român a fost înlocuit cu un comite ungur.

Oare —mă întrebam— cu toată vitejia noastră dovedită de atâtea ori în decursul istoriei noastre, cu toată sănătatea noastră spirituală, propriile noastre slăbiciuni să ne aducă disoluția? Propriile noastre slăbiciuni? Un fel de a vorbi, pentrucă nimic nu putea modifica acordul secret dela Ialta. Dela dictatul dela Viena, am trecut la cel dela Ialta. Nici unul nici celălalt n'au fost făcute cu cosimțământul românilor. Și unul și celălalt, în condiții politice diferite, cu forțe diferite, ne-au adus: primul, ciuntirea graniței din vest, prin răpirea unei provincii care reprezenta vatra strămoșilor noștrii, Transilvania; al doilea, prin ciuntirea graniței din Est, prin răpirea unei alte provincii, pentru a cincea oară, Basarabia.

După războiul din 1877, în care românii și rușii au fost aliați contra turcilor, rușii ne-au răpit Basarabia pentru a treia oară (prima dată în 1812, a doua oară în 1856), iar în timpul nostru, tot ca aliați, pentru a cincea oară. Și în 1878 ca și în 1945, deci după 67 de ani, în 1878 Rusia țaristă, în 1945 Rusia comunistă, metoda a fost aceeași, ca și explicațiile și garanțiile de inviolabilitate a granițelor și de integritate teritorială date de cele două Rusii, cea burgheză și cea antiburgheză. Nu-i angaja pe cei care le dădeau, ci numai forțe din afara lor. Cutoatecă Basarabia a fost reunificată cu România în 1918, în urma unui decret al Sovietelor, semnat de Lenin și de Stalin (2-15 Noembrie 1917), prin care se afirma dreptul naționalităților de a dispune de ele însile, renunțându-se la metodele de cucerire ale Imperiului țarist, în 1940 se revine asupra acestui decret și, printr'un ultimatum, Basarabia ne este răpită din nou. Nu numai Basarabia, dar și Bucovina de Nord, amândouă fiind incorporate imperiului sovietic.

Cutreeram Aradul, frământat de gânduri sumbre și priveam parcurile, cu puțin înainte mândria orașului, acum devastate, imobilele ciuruite de gloanțe, cu toate geamurile sparte, stâlpii electrici la pământ, oamenii pășind pe străzi ca animalele hăituite, grăbiți, iar patrulele sovietice preocupate numai de jafuri și violuri.

Biata Europă, își dă seama că prin căderea redutei noastre, a României, nu o așteaptă altă soartă? Își dă seama că prin indolența și incapacitatea sa, favorizează disoluția sa, și că, încă un pas, un singur pas bine calculat, va cădea în monstruoasele brațe ale celei mai distrugătoare forțe din câte a cunoscut omenirea? Biata noastră Europă, îmbătrânită, încrezătoare în valorile ei morale pe care nu le mai poate apăra, —nici instinctul de conservare să nu-i mai poată funcționa? Nicio lecție din câte i-au fost date din 1917 până astăzi, să nu-i folosească? Să n'o trezească?

N'ar fi lipsit de învățământ să reflectăm la mica poartă uitată deschisă de trupele impăratului Constantin, Kerkaporta, și că prin această neglijență inexplicabilă, zidurile de apărare ale Bizanțului, considerate inexpugnabile, să cadă și odată cu ele să sfârșească imperiul bizantin.

Manevra este aceeași! Atunci Mahomed, astăzi Stalin și urmașii lui. O mică poartă a rămas deschisă. In imperiul roman de răsărit Kerkaporta. Astăzi în Europa: România.

Toropit de gânduri îmi adun energiile pentru o nouă aventură. Toate porțile de ieșire ale Aradului sunt controlate, în căutarea frenetică de către trupele sovietice, a germanilor. Au fost sau n'au fost hitleriști, sunt sau nu împământeniți, au sau n'au vreo răspundere în intrigile cabinetelor politice mondiale —ca evreii cu puțin înainte— sunt vânați peste tot, închiși, apoi transportați cu ce aveau pe ei, în U.R.S.S., în vagoane de marfă. Intr'o comună din județul Brașov, Codlea, două tinere germane, în care abea isbucnise viața, în dimineața în care urmau să fie ridicate de ruși, s'au spânzurat în grădina casei lor. In orașul Brașov, un medic, cu consimțământul soției și al unei femei care le făcea

gospodăria, a sacrificat intrega familie, cu cei cinci copiii, inocu-lându-le o substanță otrăvitoare. La intrarea soldaților sovietici, pentru a-i ridica, au găsit, aliniate, opt cadavre, unul lângă celălalt.

Incerc să trec prin prima barieră, într'un camion, și isbutesc numai după ce ofițerul rus a întrebat ofițerul român care-l dubla, dacă numele meu de botez nu este german.

Un simplu W în numele unui român, îl putea costa viața. Sau două consoane alăturate, de exemplu TH sau TZ, scrise din greșeală de ofițerul stării civile, condamnau la deportare pe cel mai nevinovat țăran român.

Nimic nu ilustra mai elocvent abuzul și teroarea decât această întâmplare povestită de un bătrân din Făgăraș: fata lui, în vârstă de 20 de ani, iubea un tânăr german din localitate. Căsătoria a fost pregătită pentru sfârșitul lunei August, dar amânată din cauza evenimentelor politice. Fata fiind însărcinată motiv pentru care grăbeau căsătoria —naște în Noembrie și își botează copilul cu numele celui care urma să-i fie soț: Frederic. Din cauza numelui acestui prunc, este ridicată și mama și copilul.

5. CONTACTE LA TIMISOARA

Izbutesc să trec prin controalele dela ieșirea din Arad și, tot într'un camion, ajung la Timișoara, unde, în țarcuri apropiate, femei, bărbați și copii așteptau, păziți de patrule sovietice, să fie ridicați pentru a fi expediați la minele și fabricile din Rusia Sovietică. Primele contacte cu trupele sovietice arătau cu evidență o nemiloasă exploatare a omului! Privind zăpada abundentă, așternută pe câmpuri, am căpătat o senzație de liniște, care contrasta violent cu agitația oamenilor. Nu departe de șosea, trupul unui țăran mort. Refuzase să se supună controlului unui soldat străin, pe ogorul lui.

— A fost împușcat?, întreb un soldat român.

— Nu! I-au dat în cap cu patul puștii și a căzut. Poate n'a murit imediat, dar l-au aruncat în zăpadă, cum îl vedeți, azi noapte, și așa a rămas. Am voit să-l ridicăm și nu ne-a dat voie. Îl vor ridica ei, pentruca mai întâiu să-l buzunărească. Mulți țărani își transportă spre locuri mai sigure economiile, sau o salbă de aur... Este suficient să fi bănuit că transporți aceste economii sau aur, și ești curățat pe loc...

— Cum se explică-il întreb pe soldatul român care părea a fi din părțile locului-cum se explică faptul că pe aici rușii sunt mai bine echipați?

— Păi, domnule, i-au îmbrăcat ai noștri, unitățile noastre militare. Dacă ați ști ce este la regimente! Numai gradele le sunt schimbate. Ne-au desbrăcat pe noi, ca să-i îmbrace pe ei. Ne iau tot: cearceafuri, cămăși, încălțăminte... tot ce pot lua. Au desfăcut și ceasul din poarta regimentului și l-au luat.»

In acest timp, un ofițer rus se îndreaptă spre noi. Soldatul român reacționează prompt, cu voce tare:

— Ce stai tovarășe? Hai... valea!

După o jumătate de oră, iată-mă depășind periferia orașului, iar după altă jumătate de oră, ajung la Timișoara tot într'un camion. Casele, cu un colorit mohorît. Străzile largi. Timișoara, orașul grădinilor. Boschetele acoperite de zăpadă, mai toate erau însoțite de pete mari de sânge, sau cutii de conserve, bocanci aruncați, cisme rupte, cămăși soioase sau animale moarte. Uneori câte un soldat sovietic, căzut sub «povara» spirtului.

Cetatea depe Timiș, cum s'a numit odinioară orașul (Castrum Temesiensis), a fost o pavăză serioasă în năvălirea turcilor spre Europa Centrală. Astăzi n'a mai putut juca un rol asemănător, pentrucă cei care au pătruns cu același țel, au primit din mâinile românilor, cheile.

In timpul ocupației turcești, nici în interiorul cetății, nici în apropierea zidurilor, nu puteau locui decât musulmanii. Astăzi, în timpul năvălirii armatelor sovietice, în locurile fostelor cetăți, nu puteau locui decât trupele sovietice. Orașul era asediat de moravurile rusești, chinuit, maltratat, jefuit de trupe arborând drapelul unei dreptăți universale și eterne.

Dimineața, mașinile municipiului care strângeau gunoaiele orașului, acum trebuiau să strângă cadavrele pe care ostașii «dreptății universale» le lăsau în jefuirile nemiloase, noapte de noapte. Nimeni nu mai avea viața în siguranță. Oricând casa îți putea fi răvășită, în numele unei legi necunoscute.

Ziua toată, furișându-mă prin casele tuturor prietenilor, nu am auzit vorbindu-se decât de omorurile și jafurile rușilor.

Administrația orașului trecută peste noapte în mâinile marxiștilor, nu avea nicio autoritate morală, singurul argument al noilor stăpâni, fiind teroarea, pistolul. Nu peste tot au schimbat elementele vechilor partide politice în conducerea instituțiilor, dar peste tot au creiat atmosfera de incertitudine și teamă, și acolo unde întâmpinau opoziție, nu ezitau să introducă teroarea, care consta în arestări sub acuzația de fascism, răpiri și chiar asasinate.

Lăsată seara, m'am aciuat în casa unui magistrat, pentru a dormi. Considerând locul de oarecare siguranță, întrucât pe ușa apartamentului său trona funcția, «Procuror», (procurorul avea și copil mic), o funcție care în U.R.S.S. avea mare «prestigiu», iau cu mine unul din partizanii care coborise din munți pentru a mă

întâlni, și facem programul pentru a «petrece» noaptea. Primul lucru: am schimbat dormitoarele. In cel din față, procurorul cu soția și copilul, ca o pavăză. In cel din fundul apartamentului, eu cu partizanul, care era înțolit în haine militare. Către orele 12 noaptea, ne culcăm. Ininte, însă, de a ne culca, cercetăm înălțimea ferestrei, în cazul în care ar fi fost necesară o săritură. Dar sub fereastră era o crustă de ghiață, care ne punea multe probleme. Dacă puneam cenușe, la ora asta, în dreptul ferestrei, dăm de bănuit. Dacă spargem ghiața, cu atât mai mult. Resemnați ne hotărîm să ne lăsăm în mâinile lui Dumnezeu. Partizanul așează pistolul sub pernă și stingem lumina. Invârtind comutatorul, parcă am declanșat butonul soneriei. Lumina din camera procurorului se aprinde și în câteva clipe observăm prin geamul ușii despărțitoare, camera plină de soldați.

— Cine locuește aici?

— Eu și familia!

— Altcineva mai stă cu Dvs?

— Nu!

In acest moment ușa se deschide. Dar numai doi centimetri.

— Ce profesie aveți?

— Procuror, rostește procurorul apăsat, ca o ultimă șansă...

Ușa deschisă numai doi centimetri, se închide și un rus mulțumește:

— «Spasiba!

Și au plecat.

Era o patrulă, ca de obicei de când au venit rușii ca aliați, mixtă. Români și sovietici. Românii, în astfel de ocazii, nu erau soldați ai unităților regulate, ci haimanalele periferiilor, îmbrăcate în haine militare. Aceștia constituiau marea primejdie, pentrucă erau și zeloși și abuzivi. Foarte adesea, aceștia erau cei care însoțeau soldații sovietici la comiterea jafurilor și asasinatelor. Ei cunoșteau orașul și ei furnizau datele cu privire la starea materială a viitoarelor victime. Desigur numărul acestor haimanale nu putea acoperi necesitățile patrulelor sovietice, dar, la orașe, numărul era suficient pentru «operațiile» mobile, pe cartiere.

Apartamentul procurorului ne-a salvat și prin sărăcia lui. In camera în care au intrat, nu era decât un pat, o masă de lucru, două scaune de lemn și căruciorul copilului. Iar perdeaua dela gemul ușii despărțitoare destul de afumată și cârpită.

După o discuție animată, ne culcăm, cu gândul că a doua zi de

dimineață, să părăsim repede imobilul. Dece să-l părăsim? Pentrucă în orice moment puteam fi denunțați, printr'un simplu telefon. Această instituție a denunțătorilor a luat proporții nebănuite, într'un timp record, pentrucă marea artă a sovieticilor și a agenților comuniști este determinarea disoluției morale, prin toate instrumentele posibile. Orice denunțător căpăta, printr'o simplă informație, un statut privilegiat. Cu cât denunțurile erau mai frecvente, cu atât privilegiile erau mai mari: pâine zilnic, atunci când majoritatea populației o căpăta pe cartelă de două ori pe săptămână, ulei după dorință. O serie de alte înlesniri, plus siguranța vieții... In casa unui denunțător nu putea pătrunde nici poliția civilă, nici autoritățile militare. Denunțătorul era tabu. Pentrucă pe denunțător se baza întregul mecanism de timorare a maselor, mecanismul teroarei. Denunțătorul era foarte eficient prin anonimatul de care era acoperit. Prin denunțător, ochiul partidului era prezent în cele mai intime unghere. Rapoartele lui, depuse cu mare grije în locuri bine camuflate, puteau da naștere la adevărate acțiuni politice, la scară națională. Nimic nu era precupețit pentru declanșarea unui scandal public, în întreaga țară, în aceeași zi, la aceeași oră, dacă aceasta era necesară, pentru scoaterea din viața publică a unui adversar politic. Acest mecanism, riguros pus la punct de specialiștii pregătiți în școlile sovietice, începea cu o insinuare într'o gazetă, continua cu o calomnie, apoi această calomnie «prelucrată» în micile cercuri ale membrilor de partid, (mai târziu în colectivele muncitorești pe care le-au acaparat și le-au dominat), lua proporții de masă. In cazul în care nici calomnia nu dădea rezultate palpabile, se recurgea la asasinat. Un pictor din București, cunoscut pentru atitudinea lui anticomunistă, a fost împușcat în pragul casei sale. Dacă îmi amintesc bine, se numea Anatol Vulpe. Fostul prim ministru G. G. Mironescu a fost găsit mort într'o grădină publică. Cazuri asemănătoare au fost înregistrate cu miile în întreaga țară, iar în Uniunea Sovietică, milioane și, milioane.

In sfârșit, cercetând familia dela care trebuia să primesc pachetul cu informații —în cursul zilei— aflu cu surprindere că posesorul pachetului era plecat la 50-60 km. de Timișoara, la un sălaș.

Sălașurile bănățenilor, sunt locuințele de vară. Dar nu pentru odihnă. Dimpotrivă. In cele mai multe cazuri, agricultorii aveau pământurile la distanță de casa de locuit, care se afla în comună

sau în sat. In primăvară, cei care lucrau pământurile, țăranii, își luau vitele și plecau la sălaș. Acasă, în sat, nu rămâneau decât copiii de școală, dacă erau. Foarte adesea, însă, rudele dela orașe sau copiii veniți în vacanță dela studii, preferau sălașul, pentrucă oferea mai multe condiții de odihnă și desfătare. Confortul locuinței era asemănător dacă nu mai mare. Cadrul rustic și atmosfera, în orice anotimp, erau ademenitoare, și bănățeanul, îl prefera. Primesc toate relațiile unde se află sălașul, mi se indică autobuzul cu care trebuia să ajung acolo, și consemnul necesar, întrucât nu-l cunoșteam personal pe deținătorul legăturilor și informațiilor.

Urma să călătoresc circa două ore, până la un stejar trăznit, «lesne de observat». Dela acest stejar, să parcurg peste câmp și prin livezi de pomi fructiferi 5-6 km. în direcția sud. Pornesc de îndată spre autobuz. Se lăsa seara. Primesc un bilet și după două ore, zăresc stejarul. Rog șoferul să oprească și cobor. Jur împrejur, câmpurile acoperite de un strat gros de zăpadă. Apreciez la peste un metru înălțimea stratului de zăpadă. «Spre sud, îmi spun!». Dar care este sudul? Nu aveam nici hartă, nici busolă. Nu mi s'a dat niciun alt amănunt. «Spre sud», repet, așteptând o inspirație, pentrucă oameni, la ora aceea din noapte, era imposibil să găsesc. Am găsit de cuviință că primul lucru pe care-l am de făcut este să mă depărtez de șosea, pentrucă dacă trecea o unitate sovietică, eram cu certitudine curățat. Cât puteam cuprinde cu privirea, nu era decât câmp și zăpadă. Și am plecat! Adică nu chiar la întâmplare. Dacă stejarul trăznit era pe partea stângă a șoselei, însemna că trebuia să fie în direcția aceea. Făceam raționamente care se prăbușau, după o singură aruncătură de ochi în altă direcție. Pentrucă în orice direcție priveam, putea fi sălașul, atâta timp cât nu aveam niciun punct de reper temeinic, altul decât stejarul trăznit.

Am purces, literalmente, înotând prin nămeții de zăpadă. Ajuns la primul arbore cu crengile aplecate de greutatea zăpezii, mi s'a părut că mă încălzesc, închipuindu-mi-l în foc. Șoșonii, cam mari, îmi clămpăneau cu fiecare pas greoiu, făcându-mi pârtia pe care —gândeam— mă voiu întoarce. Cu timpul au început să-mi fie incomozi. Cauciucul luneca și nu întotdeauna în direcția în care voiam să pășesc. I-am scos. Un timp i-am ținut în mâna. Apoi, îngreuindu-mi echilibristica pe care trebuia s'o fac prin nămeți, i-am aruncat.

Parcă în depărtare aud lătratul unor câini. Foarte departe, însă. «Aceştia sunt», mă încurajez singur, şi încerc să păşesc mai vioiu. Paltonul, însă, era greu. Desfac nasturii şi constat că pasul poate fi mai liber. Să arunc şi paltonul? Nu încă. Deocamdată să-l desbrac şi să-l ţin aşa, aruncat pe spinare. Din nou o mână îmi este ocupată. Scot din buzunare tot ce aveam şi arunc şi paltonul. Nu, nu l-am aruncat. L-am agăţat într'un pom. Dar numai după câţiva paşi, întorcându-mă şi privindu-l am gândit că poate fi un indiciu, o urmă. Deci trebue să-l iau. L-am luat şi până la urmă, l-am abandonat, îngropându-l sub un strat de zăpadă. Lătratul câinilor părea o idee mai aproape. Se apropiau câinii de mine, sau mă apropiam eu de ei? Poate şi una şi alta. Şi păşeam... păşeam... Zăpada îmi părea din ce în ce mai rezistentă, iar forţele mele din ce în ce mai slabe. Singura mea orientare nu mai putea fi decât lătratul câinilor. Cum însă, n'auzeam decât cu o ureche, cu cea stângă, îmi părea că totul vine din stânga.

După două ore de mers, aveam impresia că mă depărtez de ţintă. Dacă aşi întâlni o căpiţă de fân!, iată ultimul ideal în clipa aceea. Gândul îmi sboară la eschimoşi. Ce, Eschimoşii aveau căpiţe de fân? N'aveau! Şi din gheaţă se poate face un adăpost! Şi eu să nu-l pot face din zăpadă? Dacă va fi necesar îl voiu face! Dacă este necesar, dar poate nu este necesar! Ce bun ar fi paltonul! Cum de l-am aruncat? Să mă'ntorc să-l iau? Nu! Nu mă'ntorc deocarudată. Mai merg o oră şi dacă nici după o oră nu se întrevede nimic, atunci mă'ntorc pe urmele paşilor până la palton şi acolo îmi cladesc adă postul. Dimineaţa voiu vedea ce voiu mai face. Îmi fixez o linie dreaptă cât puteam distinge cu ochii în noapte, şi păşesc vârtos. Încep să resimt lipsa paltonului. Gerul îmi cuprinde încetişor spatele şi mersul mi se îngreunează. Înaintarea mea spre ţintă, este de melc. Singura consolare, să reflectez la gerurile Polului Nord şi la viaţa de acolo. Să nu uit consemnul. S'ar putea să ajung totuşi. Mă opresc şi repet consemnul. Un singur verb rostit la alt timp şi sunt pierdut. Pomii îmi par deşi, parcă. Să fie semnul că mă apropiu de sălaş? Dar nu mai aud câinii! Asta este un indiciu rău! Voinţa parcă mă părăseşte treptat. Nu! Strig, nici prea încet şi nici prea tare: Doamne Isuse! Într'o clipă sunt înconjurat de câţiva câini, lătrând furioşi. Vocea mea i-a agitat. Sunt salvat! Arunc cu bulgări de zăpadă, la întâmplare. Câinii fug, se'ntorc şi,

în fine, zăresc o palidă lumină. Fascinat, alerg, încerc să alerg, cad, mă ridic. Păşesc tot mai greu, dar ajung.

— Cine sunteti?, sunt întrebat.

— Dunărea Albastră şi-a schimbat cursul!

— Intră! Mi s'a părut mie că aud câinii lătrând!

În casă o căldură moleşitoare. Cameră mică. Miros de gutui, de mere. O muşcată pe o policioară sub fereastra foarte mică, într'un perete gros. Parcă mă aflam într'o redută.

— Dar cum aţi venit aşa desbrăcat? Vai, vai!

Îi explic. Dă din cap.

— Sunteţi desigur înfometat. Bem o ţuică fiartă. Ţuică de cireşe aţi mai băut? Ne hrănim puţin şi apoi vă culcaţi. Numai să scot pâinea din cuptor.

Apucă o lopată de lemn cu un mâner de circa doi metrii, deschide uşa metalică, mare, a cuptorului. Introduce cu îndemânare lopata şi scoate o pâine mare —mai mare decât o roată de plug— bine rumenită. Camera a fost inundată de mirosul pâinii proaspete, fierbinţi şi împreună cu cel de gutui şi de mere, îmi excitase într'atâta sucurile gastrice, încât stomacul a început să-mi cânte. Aşează pâinea pe o masă rotundă, pe care o scosese dintr'o firidă din spatele cuptorului, pusă într'o tavă mare, o despică în patru, apoi în opt şi toarnă peste ea o sticlă de un litru de vin negru. Licoarea şi-a eliberat toate nuanţele mirosurilor, dela cel al fânului, până le cel al zambilei şi al teiului. Bărbatul ia apoi şase ouă pe care le sparge într'un castron de lut ars, le bate cu o lingură de lemn, aprinde în grabă, cu vreascuri, un foc pe vatră şi cu lopata cu care a scos pâinea, introduce în cuptor o tava... nu ştiu ce era în ea, găină, cocoş, curcă, după ce-a uns-o în grabă cu o pană muiată în ulei.

— Până se coace găina, zice, se fac ouăle. Şi până se fac ouăle, ia gustaţi din pâinea asta cu vin. N'aţi mai mâncat aşa ceva! E mai bună ca împărtăşania! Ce noroc aţi avut! Astăzi, spre seară, trebuia să plec, dar mi s'a îmbolnăvit vaca. Astă vară am dat-o la taur şi dihania, mare, când a sărit pe ea, i-a rupt un picior. Acum vaca nu se mai scoală de jos. Nu ştiu ce are, trebuie să aduc doctorul. Tot cu piciorul trebue să fie ceva. De ce nu vă serviţi? Serviţi-vă!

Relaxarea era totală, încât nu mai simţeam nevoie să grăiesc. Priveam jur împrejur. Camera mică!

— Dupăce mâncaţi, vă culcaţi în cuptor.

«In cuptor?», îmi zic și privesc spre ușe. Am intrat într'o cursă. Dar de unde știe consemnul? Sau sunt pe filiera unui serviciu de spionaj și au primit ordin să mă sacrifice? Dar dece în cuptor? Dece să mă ardă? Dece să nu mă împuște? Nu e mai simplu? Cuptorul face fum. Un glonț, mai puțin. Și cum omul trebăluia în felul celei mai perfecte ospitalități, mă gândeam: sau e drac sau trebue să fie vorba despre altceva. Și pentrucă mi-am creiat oarecare tensiune, cum eram și foarte obosit, mă hotărăsc să rezolv problema:

— Dece în cuptor, domnule, dece să mă culc în cuptor? Nu credeți că este prea fierbinte?

— Nu! Este foarte plăcut!

— Da, o fi, dar nu am aier!

— Cum să nu aveți? V'am făcut și patul!

— Mi-ați făcut patul în cuptor? Păi nu s'a prăjit odată cu pâinea și cu găina?

Abea acum a înțeles ignoranța mea în terminologia locală și-a isbucnit într'un încurajator hohot de râs. Apoi mă îndeamnă să văd «cuptorul», în care trebuia să-mi petrec noaptea.

In spatele cuptorului de pâine, o altă cameră micuță cu o fereastră deasemenea mică, împodobită cu scoarțe țesute în motive naționale. Le fereastră, perdele de borangic, țesute în casă și peste tot decorații de borangic. Patul, înalt, părea că are mai multe saltele, una peste alta. In cameră, mirosul de gutui, mere și floare, m'a aruncat în urmă cu trei zeci de ani, în camerele conacului în care mi-am petrecut copilăria. Pe masă, un borcănel cu un snop de busuioc, și în fereastră, nelipsita mușcată.

Toate obiectele, totul, vioara din cui, acordeonul din colț, patul, masa, parcă pluteau subtil, imponderabil, în atmosfera smerită a copilăriei, care mă inundase lăuntric. Acum mai mult ca oricând. Am fost confruntat de-a lungul a peste treizeci de ani cu momente asemănătoare, trăindu-le asemănător, dar acum, cu nuanța sfârșitului de viață, a sfârșitului de epocă... In trecut ne-am trăit viața plenar și ne-am mișcat înăuntrul ei ca niște copii. Acum ne furișăm, ii adulmecăm frumusețile care au fost făcute pentru noi toți, ca să fim stăpâni, și viața să fie a noastră, ii adulmecăm frumusețile dintr'o umbră care lua proporții. O idee năstrușnică de acum mai bine de un secol, industrializarea, cu toate artificiile ei, negarea existenței divine, conștiința atotputerniciei noastre, atotputerniciei omului, cu toată inteligența pe care n'o putem

stăpâni, inteligența lăsată anapoda. In goana noastră nebună de a ajunge cât mai repede dela un colț la altul al globului terestru, obsesia de a fi prezenți în același timp pretutindeni, scotocirea tuturor tainelor care ne dădeau farmecul vieții, deșertarea inimelor noastre de tentația miracolelor, toate acestea unde ne pot duce?

— Gata! Poftim!, spune gazda. Ce ați căzut pe gânduri? Sunteți obosit! Ia, să mâncăm ceva și vă culcați!

Pe masă, pâinea colorată de vinul roșu, tigaia cu ouă prăjite, pasărea rumenită, ceapa... Am mâncat, amândoi, aproape jumătate de pâine și mai mult de jumătate din pasăre, plus ouăle.

Apoi, am intrat în «cuptor».

Dimineața, aruncându-mi ochii pe fereastră, covorul imaculat de zăpadă era decorat de zeci de fazani și pacea de aici, așternută parcă odată cu zăpada, contrastă cu vacarmul, cu desordinea și haosul pe care-l lăsasem în urmă și în care trebuia să mă întorc.

6. ÎNAPOI LA BUCUREȘTI

Spre seară, făcui calea întoarsă. După două zile, sunt la București.

In Capitală, nebunia, vacarmul, se amplificau. Partidele politice, numite «istorice», încrezătoare în asigurările puterilor occidentale, încercau să se organizeze în vederea captării de membrii. Dar nici nu era nevoie. Simpatiile majorității românilor, majoritățile covârșitoare, se îndreptau fără rezervă spre țărăniști și liberali, singura speranță politică a momentului, pentru reechilibrarea politică și morală și pentru salvarea națională.

Partidul comunist, nu numai că nu se bucura de simpatie, dar întâmpina o ostilitate acerbă atât în rândurile intelectualității, de cultură franceză și engleză, cât și a țăranilor tradiționaliști, legați de pământ. Ba chiar și muncitorii, care nu aveau «conștiința de clasă», foarte străină structurii românului, se opuneau partidului importat din Rusia. Imensa majoritate a muncitorilor proveniți din mediu rural, își păstrau intacte obiceiurile, mentalitatea și fondul sufletesc, toate determinate de peisajul din care veneau și de tradiție. Muncitorul român, din epoca de care ne ocupăm, își folosea economiile, rezultate din munca dela oraș, pentru a investi tot în pământ, sau în unelte agricole și nu pierdea niciodată contactul cu vatra de care se desprinsese numai temporar...

Muncitorul dela oraș, sau avea puțină carte și cunoscând o meserie își chivernisea un atelier propriu, intrând în competința pieții libere cu ceace ce producea, sau era un om cu o viață întâmplătoare, fără carte, fără nicio specialitate, și constituia imensa masă de oameni de serviciu, portari, măturători, curieri, etc., etc.

Din rândurile acestora din urmă și-a recrutat partidul comunist «batalioanele de asalt», cu care a stăpânit mai întâi strada —specialitatea lor— apoi treptat au constituit micile așa zise «comitete revoluționare», cu care au pus stăpânire pe uzine și pe instituții. Fără îndoială, prezența trupelor sovietice pe întreg cuprinsul țării, cu ingerințele pe care le exercitau în toate sectoarele, fără nicio deosebire, cu asasinatele, abuzurile și actele de violență calculată, au dat cu timpul rezultatele pe care au scontat. Partidele politice «istorice», la rândul lor, au avut partea de contribuție prin necunoașterea adversarului și a capacității lui de disoluție —și prin promovarea unor elemente îndoielnice sub raport moral (și nepregătite), în posturile de conducere. Comuniștii au racolat cu pricepere elementele corupte și dispuse la tranzacții. Astfel, liberalii prin Gheorghe Tătărescu și țărăniștii prin Mihail Ghelmegeanu și Mihail Ralea, au promovat «berbecii» cu care au spart opoziția, fărămițându-o și semănând în toate straturile sociale confuzia.

Regele, lipsit de personalitate și cu o moștenire politică și morală dezastruoasă, fără un sfetnic de mare autoritate, și-a lăsat tunica împodobită cu o decorație sovietică, în spatele căreia s'a organizat marea conspirație împotriva României și insituțiilor ei, inclusiv a monarhiei. Marea greșeală a partidelor politice române, care până la urmă s'a dovedit a fi fatală țării, a fost că au creiat mase electorale care puteau fi manevrate cu ușurință de la un partid la altul, din cauza lipsei de orientare politică și a unei concepții de viață. Românul, sentimental, a preferat oamenii, neglijând ideea.

Cu tot numărul covârșitor al partenerilor vieții tradiționale, cu toată avalanșa românilor spre partidele care puteau asigura continuitatea spiritului românesc de viață și conservarea conținutului acestei vieți, aceste partide —țărănesc și liberal— nu puteau ține nici măcar o întrunire într'o sală sau într'o piață publică care să nu fie răsturnată, împrăștiată, de o mână de haimanale (atât cât putea cuprinde un camion), venite la fața locului, înarmate cu pistoale, rângi sau pietroale.

Combativitatea lor nu avea o sursă revoluționară în sensul pozitiv al cuvântului, ci o demență provocată și întreținută în rândul celor fără căpătâiu, de specialiștii veniți dela Moscova. Aceștia, cunoscători perfecți ai slăbiciunilor oamenilor, cu o influență firească în masa de haimanale și oameni fără meserie, cărora le-a

deslănțuit apetitul puterii și bunăstării gratuite, fără efort pe de o parte, pe de altă parte exploatând oboseala țării, provocată de un război îndelungat, cu toate sacrificiile și a bombardamentelor americane și engleze, au folosit toate aceste împrejurări pentru intimidare și timorare.

7. URMAREA LUI 23 AUGUST

Românii intuind incapacitatea conducătorilor partidelor politice «istorice» de a face față situației, lipsiți de o mare personalitate care să le polarizeze conștiințele, s'au atașat într'un procent din ce în ce mai mare, de organizațiile locale naționaliste de rezistență, cu atât mai mult cu cât aceștia nu puteau fi în condiția de a pertracta cu invadatorul. In munți, în orașe și sate, cu toată inactualitatea politică a momentului, constituiau nucleele rezistenței morale. Parașutiștii, veniți din lagărele hitleriste din Germania, unde au fost torturați fizic și moral, —scăpați de acolo printr'un joc al sorții— au devenit, în mod spontan, centrul de atenție și de speranțe al marilor mase de români. Din adăposturile țăranilor din cele mai îndepărtate și ascunse cătune, până în cabinetele comandanților de oștiri și ale profesorilor universitari, sau oamenilor politici de frunte —adversari până mai ieri— prezența lor activă reconforta cugetele și deschidea orizonturi. Diferențele de concepții politice, atâta cât erau, mai mult de apartenență politică decât de concepție, au dispărut, și toți românii își puneau o singură întrebare: «cum ne putem salva?». Răspunsul la această întrebare nu le venea din tainele culiselor politice, ci dela ceeace se petrecea sub ochii lor, dela ceeace se petrecea sub simțurile lor imediate. Sub simțurile lor imediate cădea constrângerea de a da cantități de cartofi, grâne, porci sau păsări, indiferent dacă ai sau nu, dacă ești sau nu ești producător. Această constrângere o exercita partidul comunist. Sub simțurile lor imediate cădeau necinstirea fetelor și femeilor și asasinatele. Aceasta o făcea soldatul sovietic. Sub simțurile lor imediate cădeau anar-

hia, desordinea, nesiguranța vieții, rapturile și iconoclastia. Aceasta o făcea comunistul român, asistat de soldatul sovietic.

In această condiție, sfaturile politice nu mai aveau nicio valoare, înțelepciunea nicio eficiență, cumințenia nicio rațiune.

Cei coborîți din munți și cei veniți din păduri, erau singurul sprijin al desnădăjduiților, cu forme și acțiuni care depășeau comunicatele oficiale, dar le împăca instinctul de conservare.

In locul tricolorului românesc, stindardul biruinței de la Plevna, al unității și independenței României, a apărut cârpa roșie decorată cu două instrumente, care până atunci au fost ajutorul muncii românului, și acum deveneau simbolul silniciei lui.

Cărțile care vorbeau despre trecutul României, au fost scoase din biblioteci și librării. Statui de mare valoare artistică sunt dărâmate și topite. Exemplu cele trei statui ale sculptorului Mestrovic. Dupăce în 1945 i-au distrus lucrările și le-au topit, în Micul Dicționar Enciclopedic, editat de Academia R. S. R. (1972), îi consemnează numele și îi citează opera, astfel: «Sculptor, pictor și gravor iugoslav. Statuară, monumentală, inspirată din istoria națională. Statui ecvestre, reliefuri, portrete și compoziții sculptate, caracterizate prin tensiune interioară, concizie și puritate a formei, robustețea volumelor și echilibru clasic al compoziției».

Literatura română dusă pe culmi de Eminescu, Caragiale, Rebreanu, Barbu, Blaga, Arghezi, este coborîtă la nivelul compozițiilor elevilor de gimnaziu.

Pictorii scoși din lumina liniștei și sensibilități lor, sunt siliți să mâzgălească coșuri de fabrică.

Romancierii trebuiau să scrie reportagii pentru pângăritorii României, iar muzicienii și compozitorii să alcătuiască texte pentru imnurile celor care vor sufoca țara.

Biserica batjocorită, preoții obligați să glorifice din amvon pe atei, în timp ce membrii partidului comunist își aprindeau țigările, sub candelele care revărsau aromele de smirnă și tămâie, să le facă inimile apte pentru rugăciune. Patriarhul Bisericii Române Ortodoxe a fost ales de sinodul timorat, la ordinile partidului, în preotul Marina din Râmnicul Vâlcea, numai pentru motivul că îl găzduise, după evadarea de la Târgul Jiu, pe unul din liderii comuniști, Gheorghe Gheorghiu Dej.

Copiii și adolescenții, spectatori ai scenelor lubrice pe care le întâlneau la fiecare pas, sau actelor de violență, își biciuiau simțurile și-și torturau sufletele, prematur.

Femeile, cerând drepturi egale cu bărbații, cereau avantagii morale, dar, în fond, această poziție de egalitate, le disloca din familie, antrenându-le în munci, depășind natura lor fizică și delicatețea lor sufletească.

Libertatea presei este sugrumată.

Libertatea cuvântului, gâtuită.

Intrunirile politice, cu excepția celor comuniste, au devenit imposibile.

Cortegiile funebre interzise, dacă decedatul avea un nume cu prestanță din trecut.

Copiii, instruiți la școală de haimanale inscrise în partid, își supravegheau părinții și-i denunțau dacă ascultau posturile de radio occidentale sau discutau nelegiuirile regimului.

In scurt timp, a urmat desființarea Bisericii Unite. In casa unui avocat din București, am asistat la acest dialog:

Un preot, Bojogescu, dintr'o comună din apropierea Capitalei, Colibași, a primit ordin să meargă în Transilvania pentru... convertirea preoților uniți la biserica ortodoxă.

— Bine-bine, —îl întrebă un student la medicină, de față fiind— dar dacă preotul nu vrea?

— Il conving!», răspunde preotul Bojogescu.

— Cam greu să convingi, mai ales astăzi, un preot care nu întâmplător este preot unit.

— Am argumente!

— Mă îndoesc că argumentele pe care le ai pot sminti un preot din credința lui. Dar ce faci dacă preotul, la insistențele Sfinției Tale, își cheamă enoriașii în ajutor?

— Ce crezi —răspunde preotul Bojogescu— eu plec așa la întâmplare? Am jandarmul cu mine.

Cu jandarmii, cu poliția și cu pistolul, guvernul comunist a «desființat» Biserica greco-catolică.

Proprietatea particulară urbană a fost abolită.

Țăranii au fost și au rămas, deposedați de pământuri.

Au urmat:

Naționalizarea industriei.

Naționalizarea comerțului.

Interdicția meseriașilor de a avea ateliere proprii.

Interdicția țăranilor de a crește și a deține vite, porci.

Interdicția țăranilor de a avea salbe de aur, mândria portului lor, monezi de aur, rodul muncii și economiilor lor, obiecte de argint, icoane.

In anii 1947 și 1948, toate privilegiile orânduirilor tradiționaliste românești, au fost pulverizate.

Monarhia răsturnată. Regele, la adăpostul căruia se înfăptuise 23 August, constrâns să abdice, la 30 Decembrie 1947, cu cea mai umilitoare și mai grea de consecințe formulă. Maurul își făcuse datoria!

Constituția anulată.

Moneda devalorizată.

Comerțul particular, desființat, în totalitate.

Pădurile defrișate și în interminabile convoaie de trenuri sau vapoare luau drumul spre imperiul sovietic.

Schimburile comerciale, aproape în întregime, erau făcute numai cu U.R.S.S. care ne livra, la prețuri exorbitante, materii prime și materiale finite, de cea mai proastă calitate.

In școli s'a introdus obligativitatea de-a învăța limba rusă, cu care poporul român n'avea nimic comnun sau prea puțin.

Limba latină, limba strămoșilor noștri, eliminată din licee.

Religia a fost suprimată din învățământ, iar filosofia înlocuită cu orele de marxism, în care era inclus și ateismul.

Elevul, chiar cel din cursul primar, nu i se mai adresează profesorului cu formula de reverență, —«domnule»—, ci cu formula nivelatoare: «tovarășe».

Liceele și-au schimbat denumirile care evocau trecutul nostru istoric și cultural (nume de poeți, voevozi, domnitori, eroi ai independenței), în numere.

Bulevardele și arterele mari sau mici ale Capitalei sau orașelor de provincie au fost botezate cu numele generalilor ruși, ale muncitorilor comuniști, sau liderilor politici din U.R.S.S. și țărilor de sub dominația sovietică.

Istoria românilor a fost «revalorificată» cu date și interpretări marxiste.

Gramatica limbii române mutilată și coborită la nivelul vulgului.

Justiția nu mai avea judecători, ci numai executanți ai ordinelor partidului comunist, judecătorii de carieră rămânând niște figuranți, fiind dublați de așa zișii «asesori populari». Aceștia din urmă, conform dispozițiilor ministeriale, nu trebuiau să se încurce

în labirintul legilor în judecarea unei cauze, conferindu-li-se puterea discreționară ca reprezentanți ai clasei muncitoare.

Familia, prin includerea femeei în câmpul muncii, a devenit o ficțiune. Soțul și soția nu se mai întâlneau decât Duminica, adeseori nici Duminica, știut fiind că în România socialistă, ca în toate țările socialiste, se lucrează șapte zile pe săptămână.

8. ALEGERILE DIN 1946

Alegerile libere hotărite de cele trei puteri, la conferința de la Moscova, s'au desfășurat în 1946, în condițiile celei mai teribile farse.

Asigurările formale, date de guvernul Petru Groza în sensul libertăților cetățenești, erau numai praf în ochii puterilor occidentale, iar presa română, care devenise peste noapte în întregime comunistă, la adăpostul cenzurii, nu putea însera niciun rând cu privire la obligațiile asumate de U.R.S.S.

Reprezentantul politic al Statelor Unite în România notifica guvernului român îngrijorarea guvernului Statelor Unite pentru desconsiderarea obligațiilor și violarea constantă a celor mai elementare drepturi umane.

Deasemenea se făcea referință la bandele organizate de partidul comunist, dispersate oriunde partidele național țărănesc și național liberal, organizau sau încercau să organizeze o întrunire.

In același timp, reprezentantul politic al Marei Britanii, a doua garantă a acordurilor încheiate, remitea guvernului român o notă drastică referitoare la actele arbitrare ale guvernului român și la lipsa de libertate a presei (Mai 1946).

La 8 Iunie 1946, Departamentul de Stat din Washington publica o notă în care se vorbește despre lipsa totală a libertății presei. Din cele 26 jurnale publicate la București, —spunea nota— partidele tradiționale n'au putut edita decât unul singur, iar în provincie, niciunul. Dimpotrivă, guvernul comunist avea la dispoziție zece cotidiene și nouă săptămânale sau bilunare.

Declarațiile președintelui Statelor Unite și ale demnitarilor americani —spunea în continuare nota— sunt sistematic cenzurate, iar pasagiile care puteau ofensa U.R.S.S. sunt pur și simplu suprimate, în timp ce declarațiile lui Stalin și Molotov, publicate în întregime.

Cei doi reprezentanți ai vechilor partide care făceau parte din guvern, dr. Iuliu Hațieganu, țărănist, și Mihai Romniceanu, liberal, sunt împiedecați sistematic să participe la lucrările cabinetului.

La 14 Iunie, reprezentantul politic al Statelor Unite remite guvernului român o nouă notă, în care atrăgea atenția asupra faptului că guvernul român nu-și respectă obligația pe care și-a luat-o de a promulga o lege electorală și a fixa data alegerilor.

La 20 Iunie, reprezentantul politic al Marei Britanii trimete la rându-i o notă nouă, iar Departamentul de Stat american a difuzat, prin posturile de radio ale Statelor Unite un comunicat în care se spunea: «Publicând textul răspunsului guvernului român la nota din 14 Iunie a reprezentantului politic al Statelor Unite la București, textele notelor britanice și americane cutoate că au fost distribuite presei române pentru publicare, cenzura română a împiedecat să fie publicate. La 15 Iunie, guvernul român a trimes presei un ordin stipulând interzicerea publicării textelor americane și britanice. Ordinul adaugă că orice jurnal care va publica notele americane și engleze, va fi suprimat definitiv».

Proiectul de lege electorală a fost, în sfârșit, discutat de Consiliul de Miniștri în Iulie 1946, iar cei doi reprezentanți ai partidelor de opoziție au ridicat obiecțiuni. Aceste obiecțiuni nefiind luate în considerare, cei doi s'au retras din Consiliu. Legea a fost promulgată la 15 Iulie și era alcătuită din decrete, din care primul desființează senatul, act în contradicție cu Constituția. Cutoatecă primele articole de legi proclamau solemn libertatea scrutinului și secretul votului, următoarele le anulau prin hotărârea manifestă a controlului comunist și a intervenției în caz de nevoie.

Magistrații care, în trecut, garanți ai obiectivității și justiției, prezidau secțiunile de vot, puteau fi ușor înlocuiți «prin funcționari superiori, desemnați în acest scop».

Comisia electorală centrală, cu sediul în București, pentru centralizarea voturilor, trebuia să fie constituită din membrii Curții de Casație «aleși de Ministerul de Jurtiție». Ministrul de Justiție era Lucrețiu Pătrășcanu, membru al partidului comunist, care

reorganizase printr'un decret lege personalul judecătoresc, suprimându-i inamovibilitatea.

Au fost create secții de vot la instituții și întreprinderi, controlate de comitete alcătuite din muncitori aleși de partid, pentruca alegătorii să fie supraveghiați cu strictețe și timorați.

Imensa majoritate anticomunistă, de care comuniștii nu era greu să-și dea seama, i-a determinat să ia măsurile cele mai severe și să exercite, prin toate mijloacele, presiunile cele mai mari ca lumea să nu poată participa la vot.

Baza campaniei electorale a comuniștilor a fost: *Respectul proprietății particulare, libertatea și drepturile omului.*

In timp ce aceste angajamente erau răspândite cu solemnitate prin toate mijloacele de informație și propagandă, o bandă de comuniști înarmați au năvălit în tipografia unde se tipărea ziarul «Dreptatea», oficiosul național-țărănesc, au distrus cu ciocanele paginile de plumb ale ediției ca și manifestul electoral al partidului. Nu s'au mulțumit cu acest vandalism, ci, deasemenea, cu ciocane și rângi, au deteriorat mașinile imprimeriei și tot ce le cădea sub ochi. Personalul imprimeriei a fost obligat să-și ia angajamentul-sub amenințarea sancțiunilor severe —că nu vor mai lucra pentru «Dreptatea».

Astfel de agresiuni de intimidare s'au petrecut pe tot întinsul țării. Rezultatul alegerilor care s'au desfășurat în ziua de 19 Noembrie 1946 —*rezultatul real*— a fost următotorul: Național-țărăniști, 70 %; Liberalii, 17 %; Blocul democratic, alcătuit de comuniști, 13 %.

După câteva zile dela sfârșitul alegerilor, comunicatul oficial anunța: «Blocul Partidului Democratic, 83 %; celelalte partide, 17 %.

La 26 Noembrie 1946, Departamentul de Stat al Statelor Unite difuzează o declarație oficială, în care se spunea: Departamentul de Stat a primit rapoarte complete asupra organizării și desfășurării alegerilor și informațiile cuprinse în aceste rapoarte dovedesc cu prisosință faptul că, fie prin falsificarea listelor electorale, fie prin mijloace întrebuințate în organizarea și despuierea scrutinului sau intimidări teroriste, libertatea a fost, cu această ocazie, refuzată efectiv la importante pături sociale. In consecință, Guvernul Statelor Unite nu poate considera aceste alegeri ca o executare a asigurărilor date guvernului Statelor Unite, Marii Bri-

tanii și U.R.S.S., de către guvernul român, în conformitate cu deciziile conferinței dela Moscova.

La 2 Decembrie, guvernul Angliei a declarat oficial că: «Alegerile n'au fost nici libere nici sincere. In timpul campaniei electorale alte partide decât cele compunând «Blocul» guvernamental, nu s'au bucurat de o libertate deplină a cuvântului și a reuniunilor. Mai mult, măsurile luate în ziua votului erau destinate să îngăduie falsificarea masivă a rezultatelor, și delegații guvernului să tragă maximum de avantagii. In aceste circumstanțe, Guvernul Majestății Sale consideră că rezultatul alegerilor române, nu reprezintă realmente opinia poporului român.»

După alegeri, situația economică a României se deteriorează rapid. In Moldova, provincia română de la granița cu U.R.S.S., începe foametea și bolile. Se înregistrează aici, în acest timp, peste 100.000 de morți. Locuitorii Moldovei își procură cu greu un kg. de făină sau de mălai și-l plătesc la prețuri exorbitante. Moldovenii sunt constrânși să-și trimeată copiii în alte provincii, ca să-i salveze, în special în Banat, chiar și în țările învecinate. Cei rămași acasă făceau drumuri de sute de km. pentru a obține hrana necesară bătrânilor și a celor ce rămâneau să-și muncească pământul.

In timpul acestor calamități, U.R.S.S., cauza tuturor nenorocirilor, era glorificată pentru generositatea de a fi trimis României, împrumut, 30.000 de tone grâu, care provenea din propriul nostru grâu, confiscat de armata sovietică.

Este necesar să amintim că U.R.S.S. ceruse României 300 de milioane de dolari, despăgubiri de război, și tot atât de necesar să amintim că numai rapturile sovieticilor atinseseră de câteva ori această sumă. Numai dela data armistițiului până la sfârșitul anului 1945, România a plătit Uniunii Sovietice, în bani și în produse agricole, peste 610 milioane de dolari, iar pentru perioada anului 1946, echivalentul a 400 milioane de dolari. Peste 90 % din bugetul Statului era confiscat de U.R.S.S., prin diferite artificii politice și economice.

9. INCEPUTUL SFÂRȘITULUI

Sfârșitul anului 1947 s'a evidențiat printr'o amplificare a manifestațiilor de stradă comuniste. Cortegiile de manifestanți, organizați de «partid», începeau să pregătească opinia publică cu imense placarde, prin care cereau moartea lui Iuliu Maniu, singurul om politic din țară rămas pe poziție și cel mai temut.

In Parlament, Gh. Tătărescu era atacat cu violență, precum și miniștrii care-l secundau.

La 30 Octombrie a început procesul lui Iuliu Maniu și al conducătorilor partidului Național Țărănesc, iar la începutul lui Noembrie, miniștrii liberali nu mai făceau parte din cabinet.

Ana Pauker, venită în România cu gradul de general al armatei sovietice, preia Ministerul de Externe.

Lui Vasile Luca, maghiar, deasemenea cetățean sovietic care nici nu cunoștea limba română, îi este atribuit Ministerul de Finanțe.

Ion Mihalache, vicepreședintele partidului Național Țărănesc, este arestat în timpul tentativei de a părăsi țara.

La 11 Noembrie, Iuliu Maniu, acuzat de trădare pentru legăturile cu ofițerii americani și cu membrii misiunilor politice americane și britanice, este condamnat la muncă silnică pe viață.

Armata a fost literalmente dizolvată prin eliminarea a peste 10.000 de ofițeri de carieră. De notat că toți aceștia luptaseră alături de sovietici împotriva armatelor hitleriste.

Anul 1948 a fost cel al lichidării totale a vechei Românii.

In această situație să analizăm un «manifest» al C.C. al P.C.R., din Februarie 1938.

In primul rând trebue precisat că aceste manifeste nu erau răspândite într'un număr care să depășească 20-30, în Capitală, pentru simplul motiv că o difuzare într'un număr mai mare făcea vulnerabil micul număr de activiști. Apoi, mașinile tipografice rudimentare de care dispuneau făceau un sgomot care-i putea ușor desvălui, într'o lume ce le era total ostilă.

Manifestele lor de atunci, purtau în frunte formula sacră comunistă, «Proletari din toate țările, uniți-vă», formulă care și astăzi (1978), străjuește toate publicațiile lor politice, dela cele doctrinare până la cele de artă și literare.

Iată conținutul acelui manifest, răspândit cu ocazia proectului de constituție a lui Carol II:

Cetățeni,

Vi se impune să votați noua constituție ticluită prin surprindere de rege, camarilă, guvernul celor mai fioroși capitaliști și moșieri.

Cine votează această constituție, votează:

Pedeapsa cu moartea tuturor acelora care luptă pentru pâine, pământ, pace și libertate.

Aruncarea poporului în război fără a fi întrebat.

Răpirea dreptului de vot a peste un milion de cetățeni.

Răpirea tuturor libertăților cetățenești.

Foamete, robie și război.

Cetățeni,

Dacă nu vreți foamete, robie și război, votați împotriva constituției ticluită de călăii poporului.

Manifestați:

Pentru o constituție democratică.

Impotriva întronării dictaturei militaro-fascistă.

Pentru pâine pace, pământ și libertate.

Cu toții la vot și votați IMPOTRIVA constituției de înrobire.

II-1938.

Comitetul Central al Partidului Comunist din România

Din 1944 până astăzi, s'au scurs 35 de ani. Mulți americani, englezi, francezi, au privit desfășurarea evenimentelor din România, după invazia trupelor sovietice, cu un interes și cu o curiositate oarecum asemănătoare cu cea cu care privesc triburile africane, în filmele de «curiozități de pe glob». Tragedia României

este discutată la o cafea pe o terasă însorită și discuțiile sunt sfârșite mai totdeauna, cu anecdote. Dar tragedia României (și a țărilor vândute la Ialta și Teheran), a rămas necunoscută nu numai țărilor civilizate, din nefericire, însă, chiar unor compatrioți, care s'au refugiat în Occident, imediat după invazie. Așa se explică desinteresul pe care l'am constatat la un imens număr din cei așezați în țările libere (încă!), unde și-au creat familii, gospodării, și-au adăugat titluri, s'au înstărit, dar au uitat ce-au lăsat în urmă.

Să comentăm «manifestul»:

Partidul comunist român, în 1938, cum bine este știut, nu reprezenta sub niciun raport, ca și în 1944, nicio valoare. Numărul membrilor acestui partid nu putea legitima nici înființarea lui. După cum s'a constatat în procesele intentate și epurările de după 1944, mai mult de jumătate din membrii partidului comunist erau delatori.

Manifestele lor, după cum se poate vedea, erau de o simplitate și confuzie strigătoare le cer. Cu câteva formule ticluite și repetate până la obsesie, încercau să capteze massele de nemulțumiți.

«Pedeapsa cu moartea», împotriva căreia protestau, a avut după întronarea lor la putere, cea mai sălbatecă, mai nemiloasă și mai arbitrară aplicare, justificată propagandistic prin «lupta de clasă», adică printr'o luptă în care nu credeau nici cei mai fanatici din promotorii revoluției din Rusia.

Sliapnikov, unul din pionerii revoluției bolșevice, l-a gratulat astfel pe Lenin: «Dați-mi voie să vă felicit Vladimir Ilici, pentrucă faceți o dictatură în numele unei clase care nu există!»

«Pământul», cuvântul magic al tuturor manifestelor comuniste, în încercarea de captare a țăranilor, a fost inițial împărțit la nevoiași, pentruca în scurt timp să fie confiscat în totalitate, adică și cel care le-a aparținut înainte.

«Libertatea», în numele căreia au semănat țara cu morminte, și în numele căreia fac și astăzi o deșuchiată propagandă, dându-i interpretări cinice, a fost într'atâta anulată, încât nici în viața de familie nu mai ești stăpân.

«Răpirea dreptului de vot a peste un milion de cetățeni», a devenit, după instalarea lor la putere, răpirea dreptului de vot a 22.000.000 de români, prin faptul că alegerile nu mai sunt decât o mascaradă, o parodie. Românul nu mai are de ales reprezentantul unui partid, sau al unei concepții economice sau politice,

în cadrul liber al mai multor partide, ci un om din cei 400 ai unuia și aceluiași clan, reprezentând, în fond, forța sovietică.

«Constituția», nu mai este decât un petec de hârtie, în care la fiecare rând găsești o inadvertență. Niciunul din drepturile elementare ale omului nu este respectat.

Încă dela articolul 3 al Constituției din 1976 (modificată mereu din 1946, în funcție de necesitățile politice), se stabilește: «In republica socialistă România, forța politică conducătoare a întregei societăți, este Partidul Comunist Român». Deci, nicio altă formație, nicio altă opinie, nu poate avea acces în masele cetățenilor, sub sancțiunea celor mai aspre măsuri represive. In articolul 17, titlul II, se afirmă: «Statul garantează egalitatea în drepturi a cetățenilor». Ce înseamnă această *egalitate în drepturi*, în concepția comunistă? Magazine cu circuit închis pentru notabilitățile partidului, dela cele alimentare și de confecții, până la depozitele de vinuri și antichități. Niciun tablou sau obiect de valoare nu poate fi pus în vânzare înainte de a fi văzut de o comisie care se ocupă cu colecționarea de rarități pentru funcțiile partidului.

Membrii de partid care comit infracțiuni sau crime nu pot fi arestați conform legilor, îndată ce s'a constatat infracțiunea sau crima, ci este necesar un aviz al comitetului de partid al întreprinderii sau instituției unde lucrează membrul de partid respectiv sau al sectorului unde locuește. Dacă «membrul» infractor are o funcție de vază, afacerea este mușamalizată și infractorul trimis peste graniță —de obiceiu în Occident. Un caz care a impresionat în mod deosebit populația Capitalei a fost asasinarea soției ministrului și liderului comunist Miron Constantinescu, de propria ei fiică, prin 1970-1971. Asasina nu a fost deferită instanțelor de judecată, cum s'ar fi procedat cu un cetățean de rând, ci expediată —din câte s'a putut afla— în Elveția, unde trăiește și astăzi.

Actele arbitrare merg atât de departe încât sunt desființate instituții importante dacă au fost, printr'o întâmplare, implicate într'o afacere particulară comunistă.

Cazurile nu pot fi întotdeauna cercetate îndeaproape, deci nu pot fi date precise decât în măsura în care isbucnesc la suprafață. Astfel, Institutul de Matematică, creat și condus de profesorul universitar Miron Niculescu, a fost desființat tot în urma unei «afaceri» comuniste. Profesorul Miron Niculescu —pe atunci și Președinte al Academiei R. S. R.— după mai multe demersuri rămase

infructuose pentru a se reveni asupra acestei măsuri, s'a retras pentru o perioadă de odihnă, la Casa academicienilor de la Căciulați (în apropiere de București), unde a făcut un infart cardiac și a murit în anul 1974 sau 1975.

Copiii demnitarilor comuniști sunt cunoscuți în cartierele de odinioară ale aristocraților (astăzi ocupate exclusiv de liderii proletarilor), prin actele de huliganism, prin aventurile galante și desmățul cu care își petrec viața. Mașinile sustrase din garajele părinților sau autorităților, conduse cu viteză excesivă, au provocat nu o singură dată accidente mortale. Niciunul din aceștia nu a ajuns în fața instanțelor de judecată.

La articolul 21 al aceluiaș titlu, se spune: «Cetățenii Republicii Socialiste România au dreptul la învățătură». In ce constă această «învățătură», la care Constituția îți consacră «dreptul»? Legea învățământului, al cărui proiect a fost publicat în ziarele comuniste din toamna anului 1978, la capitolul I al principiilor generale, statuiază: «Învățământul factor principal de cultură și civilizație, asigură înfăptuirea politicii partidului». La punctul «B» al articolului II, se precizează: «Prin întregul său conținut, procesul instructiv-educativ din învățământul de toate gradele, trebue să asigure însușirea de către elevi și studenți, a politicii și ideologiei Partidului Comunist Român». In capitolul IV, articolul 93, se poate citi: «Predarea științelor sociale se realizează pe baza Programului Partidului Comunist Român, a ideologiei și politicii sale, a materialismului dialectic și istoric și a principiilor socialismului științifc, a celor mai mari realizări ale practicei revoluționare». Mai departe, în articolul 94: «Predarea științelor sociale, trebue să asigure cunoașterea, de către elevi și studenți, a trecutului de luptă a partidului». —«Științele sociale trebue să contribue la formarea și dezvoltarea spiritului combativ al elevilor și studenților față de ideile și teoriile neștiințifice, mistice, față de orice influențe străine concepției marxiste despre lume și viață». La articolul 96, citim nu fără consternare: «Educația comunistă a tineretului, reprezintă o îndatorire socială și etică fundamentală a întregului personal didactic». La articolul 26 se stipulează: «Cetățenii cei mai înaintați și mai conștienți din rândurile muncitorilor, țăranilor, intelectualilor, și ale celorlalte categorii de oameni ai muncii, se unesc în Partidul Comunist Român, cea mai înaltă formă de organizare a clasei muncitoare, detașamentul ei de avangardă. —«Partidul Comunist Român exprimă și slujește cu fide-

litate, năzuințele și interesele vitale ale poporului, împlinește rolul conducător în toate domeniile construcției socialiste, îndrumă activitatea organizațiilor de masă și obștești, precum și organelor de stat».

După cum se poate vedea, prin Constituția redactată de clanul comunist, numai în folosul clanului (care se autointitulează «detașamentul de avangardă»), se stabilește care sunt cetățenii «cei mai înaintați» și obligația de a se «uni în partidul comunist român», care «îndeplinește rolul conducător în toate domeniile...».

Articolul 28: «Cetățenilor Republicii Socialiste România, li se garantează libertatea cuvântului, a presei, a întrunirilor, a mitingurilor și a demonstrațiilor». Cinismul garantării acestor «libertăți» este strigător la cer, întrucât o singură opinie neconformistă sau o singură critică obiectivă a măsurilor partidului a fost și este pedepsită imediat cu scoaterea «din câmpul muncii» a refractarului, în cel mai bun caz. Foarte adesea, cu trimeterea în fața instanțelor judecătorești, apoi în pușcărie.

«Libertatea cuvântului», garantată de Constituție, consta ieri, și în aceeași măsura constă astăzi, după 35 de ani de domnie, prin arestarea și deferirea în fața justiției, a oricărui cetățean care spune o anecdotă în care era vizat un membru al partidului comunist.

Anecdotele și epigramele lui Păstorel Teodoreanu circulau cu o frenezie de neînchipuit, dela un capăt la altul al țării și au dat un mare număr de victime. Nu era țăran sau târgoveț să nu cunoască și să nu vehiculeze această armă a inteligenței și sănătății sufletești a românului: umorul, care de această dată, era și o armă de luptă. Am întâlnit, în peregrinările prin păduri, un țăran care mi-a spus: «Domnule, comuniștii vor cădea dela putere din cauza viților!» «Poți avea dreptate, i-am răspuns, dar numai dacă nu ar fi armata sovietică în spatele lor.»

La articolul 29, însă, se precisează: «Libertatea cuvântului, presei, întrunirilor, mitingurilor și demonstrațiilor, nu poate fi folosită în scopuri potrivnice orânduirii socialiste și intereselor celor ce muncesc» —anulându-se astfel orice altă libertate cetățeanului, în afară de aceea de a elogia partidul comunist care «îndrumă activitatea organizațiilor de masă și obștești.»

Articolul 30 garantează «libertatea conștiinței tuturor cetățenilor Republicii Socialiste România». Ce s'a petrecut cu Biserica Unită este un exemplu. Astfel de exemple sunt nenumărate: obligativitatea cadrelor școlare de a propăvădui ateismul, obligativitatea preoților de a elogia din amvon diriguitorii comuniști care-i fomentează distrugerea; întemnițarea unui imens număr de preoți; dărâmarea bisericilor —chiar acelea care erau declarate monumente istorice; transformarea mânăstirilor în închisori; înlăturarea călugărilor din mânăstiri și trimeterea lor «la urmă»; numirea în capul Biserici a unui preot imoral, cu o viață de scandaluri, etc. Am asistat la o scenă în Noaptea Invierii (anul 1966), la una din bisericile din București. In momentul solemn în care preotul, oficiind, a strigat «Veniți de luați lumină!», doi tineri cu șepci de apași pe cap (un fel de uniformă a tineretului comunist pe atunci), și-au aprins țigările. Bine înțeles, credincioșii din jur au protestat. O bătrână, indignată, a întins mâna și i-a luat unuia din ei țigarea, călcându-o în picioare. A aprins a doua țigare și scena s'a repetat. Tănărul a dispărut ca după o oră să revină cu poliția, care a arestat-o pe bătrână, pentrucă... «Libertatea de conștiință este garantată prin Constituție».

Articolul 33: «Secretul corespondenții și al convorbirilor telefonice este garantat!» Scurt clar și precis! Cum funcționează această garanție, se poate observa dacă priviți orice scrisoare venită din «raiul comunist». In afară de faptul că o scrisoare «par avion» din România Socialistă până la Paris —preț de două ore cu avionul— ajunge destinatarului în două săptămâni, dar deslipirea și lipirea anvelopei este atât de grosolan operată încât este evident că nici măcar nu se obosesc să ascundă cenzurarea. Un prieten din U.S.A., Alexander Fraga, a primit din țară plicul fără scrisoare. Nu era cel puțin lipit.

Convorbirile telefonice? Este surprinzător ce aparatură colosală și-au putut asigura, ca să poată intercepta toate telefoanele ambasadelor, tot personalul lor, (la locuințele particulare), toate hotelurile, (mai ales cele pentru străini), toți oamenii politici, inclusiv demnitarii partidului suspectați, (în țările comuniste nu există cetățean care să nu fie suspectat), și toți foștii deținuți. Nu mai pomenim, oamenii de afaceri occidentali și relațiile acestora cu cetățenii români.

Interogat în 1972 de un colonel de securitate asupra legăturilor pe care le aveam cu prieteni din lumea scriitorilor, ziariștilor și artiștilor, și negând astfel de legături, colonelul mi-a replicat prompt: «Vrei să-ți pun banda?»

7. DICTATURA COMUNISTĂ ŞI CULTURA

«Dictatura militaro-fascistă» a fost înlocuită cu *dictatura proletariatului,* care, este infinit mai barbară, infinit mai odioasă. Prima îţi rezerva un refugiu, acela al proprietăţii particulare, şi un refugiu spiritual, *credinţa religioasă,* pe care dictatura proletariatului nu numai că le-a desfiinţat şi le-a prohibit, dar acţionează cu perseverenţă pentru o totală lichidare în timp, încercând să mutileze însăşi esenţa structurii umane.

In toate celelalte manifeste, răspândite îndeobşte la întreprinderile cu un număr mare de muncitori, se puteau găsi, invariabil, aceleaşi formule: «Jos fascismul», «Jos teroarea», «Vrem pâine nu război», «Prietenie cu U.R.S.S.»...

Mai târziu, după ce s'au înscăunat la conducerea ţării şi au lichidat opoziţia, orice individ sau grup de indivizi care nu li se supunea, inclusiv evreii, erau etichetaţi fascişti şi reacţionari, şi împotriva acestora se luau măsurile cele mai barbare, mergându-se până la lichidarea fizică.

Mai mult chiar, conţinutul noţiunilor a fost interpretat în dicţionarele editate de Academia R. S. R., în mod cu totul arbitrar. Iată un exemplu: adjectivul *reacţionar* al cărui înţeles era consemnat în toate dicţionarele vechi (inclusiv Larousse-ul), «care aparţine la reacţiune în sens politic». Dicţionarul explicativ al limbii române», (pp. 782), tipărit în 1975, elaborat «în cadrul sectorului de lexicologie şi lexicografie al Institutului de lingvistică din Bucureşti», şi editat de «Academia Republicii Socialiste România», îi dă următorul înţeles: «Care este ostil faţă de progres; retrograd; contrarevoluţionar», iar «reacţionarismul» este definit

pur și simplu, «atitudine dușmănoasă față de progres», adică față de partidul comunist, știut fiind că se autointitulează «singurul partid progresist din lume și din toate timpurile».

Deci ca și în proprietățile particulare, pe care le-au confiscat, confiscă un termen al limbii, căruia-i atribue înțelesuri arbitrare în folosul scopurilor politice comuniste. Ca să nu mai vorbim de poeți și scriitori de mare prestigiu, pe care îi poți găsi în toate antologiile și dicționarele franceze, engleze, germane, americane, dar lipsesc cu desăvârșire din cele românești, întrucât partidul are singurul criteriu de valorificare în toate domeniile, inclusiv în artă, literatură, filosofie, etc., care este criteriul politic. Un exemplu: poeții Radu Gyr, Nichifor Crainic, Sandu Tudor, consemnați de marile enciclopedii occidentale, sunt absenți din orice referință în cele din R.S.R. A fost o singură excepție, mică: antologia criticului Nicolae Manoiescu, «Poezia română modernă de la G. Bacovia la Emil Botta» —apărută în 1968 (colecția «Biblioteca pentru toți»), care publică parcimonios totuși, câteva poezii ale lui Radu Gyr, însoțite de o scurtă notă biobibliografică. După câteva zile de la apariția cărții, sesizat aparatul politic, se ordonă confiscarea antologiei (în două volume), care fusese tipărită într-un tiraj de 85.700 exemplare.

Aron Cotruș, deasemenea nu are nicio circulație, în timp ce poeții partidului sunt editați în zeci de ediții obișnuite și de lux și vândute din oficiu tuturor bibliotecilor cu care într'adevăr este împânzită țara, dar care gem de cărți necercetate, marxiste sau altele de propagandă comunistă.

Aceasta este libertatea constituțională a cuvântului în R.S.R. și, fără îndoială, că în toate republicile comuniste.

Iată cum vede Ștefan Baciu cazul Cotruș (Revista Scriitorilor Români —München 1964—): «Dacă Aron Cotruș încă n'a putut fi adoptat pentru R.P.R., aceasta nu se datorește, în niciun caz, lipsei de interes din țara ocupată (acolo unul din imitatorii lui Aron Cotruș, Mihai Beniuc, ocupă un loc de frunte), ci faptul că toată opera poetului, până la ultimile sale poeme de pribegie, este străbătută de gânduri și de strofe de-acest fel, puternic naționale, deschis anti-sovietice, care cu greu ar putea fi trecute cu vederea, pentrucă sunt chiar miezul poemelor». Ștefan Baciu apreciază: «Fără îndoială unul din poeții cei mai populari ai României de după Unire (și extrem de popular în Transilvania până în anul 1918), a cărui producție a apărut în numeroase ediții, lucru extrem

de rar în poezia contemporană românească, în afară de câteva foarte puține excepții, fiind, mai mult decât atâta, reprodusă în reviste și ziare de mare tiraj, citite la radio și divulgată la serbări și șezători, opera n'a avut, și n'are nici azi, un critic, un comentator de calitate, care să așeze această poezie la locul care i se cuvine în literatura română».

Ovidiu Crohmălniceanu, criticul literar «en titre» al regimului comunist din România, îi confiscă pentru partid autoritatea, numindu-l «poet al mulțimilor posedate», un «glas al revoltei sociale», o «voce dârză, răspicată, tunătoare, care adună în ea rezumate, gândurile, simțămintele, și vrerile milioanelor. Poetul devine un exponent și vorbește în lozinci asvârlite sfidător», etc., etc. In fine, Crohmălniceanu îl fixează: «Radicalismul acesta încălzit de curajoasele lupte pe care le dădea proletariatul român în anii 33, a făcut din Cotruș, colaborator acum la «Cuvântul liber», principalul reprezentant al liricii noastre sociale interbelice».

Accentele și conținutul poemelor lui Aron Cotruș au rămas aceleași de la debut, până la moarte. Pentrucă, însă, o mare perioadă a vieții lui a trăit-o în exil, unde a scris mult și a publicat mult, manifestându-se mai ales în revista «Carpații» pe care a întemeiat-o, ostil regimurilor comuniste, trebuia sancționat. Iată, deci, ce scrie Crohmălniceanu, către sfârșitul considerațiilor sale critice, despre Aron Cotruș (Literatura română între cele două războaie mondiale. Vol. II. Pg. 525): «Religia vitalismului frenetic și a mesianismului naționalist, l-au împins, însă, curând către fascism». Pur și simplu! In continuare, Crohmălniceanu, consideră imperios necesar să creeze atmosferă de credibilitate științifică afirmației sale: «Imaginea unui neam mereu oprimat, a cărui obidă seculară, Aron Cotruș se simte chemat să o strige, a luat naștere printr'un proces mental analog. In mod similar a avut apoi loc și alunecarea dela activismul social cu accente revoluționare al poetului, la mesianismul naționalist fascizant».

Această atitudine critică, simulând obiectivitatea, a fost adoptată foarte târziu, în literatura și publicistica oficială din R.S.R. Inițial, adică imediat după 23 August 1944, au scos din librării și biblioteci, inclusiv din biblioteca Academiei Române, toți scriitorii, cu excepția celor câțiva mărunți rapsozi ai partidului. Societatea Scriitorilor Români a fost desființată, stabilindu-se o comisie să facă epurările, care erau la ordinea zilei în toate instituțiile. Anonimi sau «scriitori» cu totul neînsemnați, unii dintre ei ne-

semnând, între cele două războaie, decât umile notițe la fițuicile a căror apariție se rezuma la un singur număr, erau chemați să deretice instituția scriitorilor și să stabilească cine este și cine nu este condeier... autentic. Unul din numele care a scandalizat, prin anonimat, a fost un oarecare K. Katz. A doua zi după ce a fost publicat comunicatul cu numele celor din comisie, Capitala a fost invadată de o epigramă (atribuită lui Păstorel Tedoreanu), care circula din gură în gură:

In aste vremi de criz'acută
Kekatzii scriu în loc să pută.
Iar scriitorii consacrați,
Sunt epurați de-acești... Kekatzi.

Toți scriitorii consacrați între cele două războaie, Lucian Blaga, Ion Barbu, Radu Gyr, Gib Mihăescu, Liviu Rebreanu, Octavian Goga, Aron Cotruș, etc., chiar Slavici, Eminescu, Arghezi, că să nu mai vorbim de cei mai tineri, au fost înlăturați chiar din anticariate. Anticariatele (pe atunci particulare) trebuiau să predea, fără nicio despăgubire, toate cărțile de literatură, filosofie, istorie, geografie, etc., etc., care până la urmă au fost arse într'o mare majoritate. A fost păstrat un număr infim, pentru colecțiile partidului, și pentru așa zisul «fond special» —adică secret— al Bibliotecii Academiei, și care nu poate fi văzut și cercetat decât cu aprobare specială. Tudor Arghezi, mai târziu devenit stegarul literaturii oficiale, a fost într'atâta hulit imediat după 23 August 1944, încât un studiu publicat într'o revistă, în foiletoane, intitulat «Poezia putrefacției sau putrefacția poeziei», semnat Sorin Toma, retipărit mai apoi într'o broșură și răspândit în zeci de mii de exemplare, îl anula complet. De reținut că broșura la care ne referim, a fost imprimată în editura oficiosului comunist, «Scînteia».

Iată ce scrie Sorin Toma: «Trebue să încetăm să ne mai prosternăm în fața scării de valori estetice pe care ne-a lăsat-o moștenire burghezia. Trebue să revizuim cu curaj, în lumina gândirii noastre științifice și a sufletului nostru reînoit, toate sentințele pozitive sau negative, date de critica burgheză cu privire la artiștii români și străini de azi și de ieri. Estetica decadentă —aceea spre care a alunecat și în care s'a înfundat Tudor Arghezi— nu este pur și simplu estetica unei clase, ci estetica în agonie și, mai precis încă, într'o agonie agresivă, asemenea unei nebunii furioase. O asemenea «estetică» nu poate pretinde o mai mare valoare de circulație decât ar putea să aibă niște obiecte fabricate într'o leprozerie, sau niște idei elaborate în casa de nebuni. Ea nu este propriu zis o estetică, ci un fenomen patologic, un agent al contagiunii, pe care societatea sănătoasă trebue să-l izoleze».

Tudor Arghezi nu face «în poezie decât ceeace a făcut Picasso în pictură, introducând ca material plastic, în tablourile sale, excrementele».

Mai departe, același Sorin Toma: «Poezia lui Arghezi nu-i oferă (publicului», decât negarea vieții și cultul morții. Același, în fond, căruia îi slujeau legionarii și poeții lor».

Arghezi este «cântărețul unei clase sociale reacționare, al burgheziei aflate în plină decădere morală și culturală». —«Vorbele lui răsună pline de ură și dispreț pentru omenire, pline de o trufie cu adevărat neroniană, sau, ca să fim mai în nota timpului, hitleriană». —Arghezi, mai scrie Sorin Toma, predică poporului în paginile sale, dezamăgirea, dezgustul de viață, desnădejdea, într'un cuvânt, pesimismul, psihologia înfrântului».

Labilitățile comuniștilor, sunt infinite. Nemișcându-se pe niciun principiu obiectiv, neanimați decât de ură, cu o singură țintă precisă, interesele de partid și de parvenire, schimbă pionii, uneori distrugându-i pe cei vechi, și adoptă atitudini contrarii, pentru a face față noului moment, care le este necesar, și care la rândul lui va fi dizolvat ca și cel anterior, cu aceeași pasiune, cu aceeași oarbă deslănțuire, pentru unul antipodic.

In cazul Arghezi, s'au încrucișat două interese. In primul rând cel al partidului comunist, care avea nevoe de un nume consacrat internațional, și de o autoritate literară indiscutabilă. Arghezi, cu nesfârșita lui sete de bani, era cel mai indicat, și astfel cele două interese și-au dat mâna. In afară de asta, Arghezi, în tinerețea lui, militase întrucâtva, pentru un socialism cuminte, (cu tot spiritul său agitat, care determina virulența sa pamfletară și originalitatea poeziei lui), alături de N.D. Cocea și Gala Galaction.Deci sub raport politic, trecutul lui era oarecum acceptabil. Mai greu era de învins inaderența lui la totalitarism și ostilitatea, de atâtea ori manifestă, pentru comunism. Comuniștii, însă, i-au exploatat arghirofilia lui proverbială și oboseala bătrâneții, și l-au captat. Petre Pandrea mi-a povestit în închisoare o scenă la care a participat personal. Impreună cu Chișinevski și Miron Constantinescu, i-au solicitat, telefonic, lui Arghezi, o întrevedere. Era, mi se pare,

prin 1952-53. Arghezi le-a fixat ora 4 p.m. Cu o jumătate de oră înainte de ora 4, Arghezi a ieșit în curte să-i aștepte, făcându-și de lucru cu săpăliga printre flori. Oaspeții au întârziat circa 45 minute. Ajunși, îl găsesc trebăluind. Chișinevski se scuză:

—«Să ne iertați maestre, că am întârziat 45 minute».

Arghezi răspunde prompt:

—«Nu e nimica, dragii mei! Patruzeci și cinci de minute e nimica toată! Eu vă aștept de opt ani.

La această întrevedere, s'a consumat compromisul. Editura de stat pentru literatură și artă îi tipărea toată opera, iar Arghezi urma să fie cuminte, să nu se amestece în problemele politice ale partidului. Apoi l-au încunoștiințat că este membru al Academiei R.S.R., și că are la dispoziție o mașină «Volga». Arghezi a întrebat imediat:

—«Bine-bine, dragii mei, dar cine plătește șoferul și benzina?»

Arghezi s'a liniștit, după asigurările lui Chișinevski, că Academia va plăti totul.

A doua zi, Arghezi a fost prezent la editură, pentru aranjamente. Directorul editurii, care era Petre Dumitriu la ora aceea, l-a întrebat în final:

—Maestre, care este suma pe care o doriți?

—O sută de mii!, răspunde Arghezi senin.

—Maestre, n'avem în toată casieria suma asta! Este enorm!, îl asigură Petre Dumitriu.

—Atâta vreau!

Petre Dumitriu a trecut într'un birou alăturat și i-a dat telefon lui Chișinevschi, alarmat. Acesta i-a răspuns:

—Dați-i repede nebunului până nu cere mai mult!

Și târgul s'a făcut.

De aici înainte, autorul «Florilor de mucegai», a avut o dublă personalitate. Una în Mărțișor, acasă, și alta în public, unde era înghesuit de autoritățile comuniste să apară, pentruca să le salveze obrazul literar. Poeziile lui Arghezi, de aici înainte, sunt cele mai nesemnificative. Dar a acumulat o sumă incredibilă de bani, prin retipărirea întregei sale opere, inclusiv volumul său de căpătâi «Flori de mucegai». Cu excepția lui Arghezi, care și-a tipărit în colecția «Opere complete», tot ce-a avut mai bun, și până la urmă tot ce-a scris, neadmițând nicio modificare a poeziilor din trecut, toate celelalte lucrări ale clasicilor, au fost alterate, mai

cu seamă prin prezentările criticilor din prefețele edițiilor retipărite, ale scriitorilor dispăruți.

Octavian Goga a fost retipărit parțial, iar Coșbuc, cu omisiuni necesare partidului. Inițial, Slavici —considerat spion al germanilor în primul război mondial— a fost prohibit, ca mult mai târziu să fie reconsiderat, în acțiunea numită «de revalorificare a moștenirii literare», și retipărit, parțial. Radu Gyr și Nichifor Crainic, doi mari poeți, încă în viață pe atunci ,dar care făcuseră o îndelungată pușcărie comunistă, nu aveau acces decât la revista oficială de propagandă pentru exil, «Tribuna României», revistă a cărei distribuție era interzisă în interiorul țării. Operele acestora n'au fost reeditate, iar edițiile vechi au fost și au rămas sub obrocul «fondului special» (secret). Vasile Băncilă, unul din cei mai trăluciți gânditori români, Nae Ionescu, Dragoș Protopopescu, Emil Cioran, —în timpul acela nici Mircea Eliade—, Constantin Fântâneru, Ștefan Baciu, Ștefan Ion George, Puiu Gârcineanu, Constantin Manolache, Șerban Bascovici, Mircea Streinul, Haig Acterian, Sandu Tudor (mort în închisoare), etc., au fost complet înlăturați din circuitul publicistic.

Haig Acterian și Dragoș Protopopescu, cei mai avizați shakespearologi ai noștri, sunt cu desăvârșire scoși din circuitul pieții literare, iar dacă lucrările lor ajung la anticariate sunt imediat îndrumate spre «Anticariatele speciale (adică secrete), unde nu au acces decât corifeii marxiști. Mircea Eliade a fost multă vreme interzis și raporturile discipolului lui Nae Ionescu erau —cum se putea aștepta— foarte aspre cu regimul comunist, mai cu seamă după un interviu pe care Mircea Eliade l-a acordat, condiționat, poetului de partid Adrian Păunescu. (Cred necesar a indica și faptul că Mircea Eliade a candidat și a fost ales deputat, pe listele partidului «Totul pentru țară», în alegerile din 1937.) Condiția profesorului Mircea Eliade era ca interviul să apară sau în întregime sau să nu apară deloc. Adrian Păunescu a trișat conform moralei proletare. Profesorul a protestat și a difuzat interviul, așa cum îl dăduse, în întregime, prin postul de radio «Free Europe». Ce omisese cu rea credință și cu rea intenție poetul de partid? Desigur ceeace era neconvenabil partidului. Adică numle celui pe care Mircea Eliade îl considera profesorul său: *Nae Ionescu*. Autoritățile comuniste i-au tipărit lui Mircea Eliade două sau trei cărți literare, dar i-au ignorat lucrările științifice, care l-au consacrat savant de prestigiu mondial, cel mai mare specialist în viață

al istoriei religiilor. Spre surprinderea tuturor românilor (mai ales în țară), raporturile profesorului Mircea Eliade cu autoritățile comuniste și-au schimbat nuanțele. «Jurnalul» său, editat în limba franceză, este lipsit în așa măsură de numele neconvenabile regimului comunist încât a putut fi publicat și în limba română, în traducere și tocmai de revista poetului de partid Adrian Păunescu și întocmai. Iată un episod literar care merită să fie subliniat pentrucă scoate în relief atât meandrele «diplomatice» ale comuniștilor, cât și labilitățile pe care le pot determina. Fără îndoială, profesorul Mircea Eliade nu avea nevoie de o publicitate în plus. Fără îndoială, Mircea Eliade n'a urmărit un compromis. Mircea Eliade avea în România o presă subterană care era foarte eficientă, de mare circulație și cu adâncimi explicabile. Intrebarea care se pune: Dece, totuși, Mircea Eliade a făcut-o? Cunoscând tacticile comuniste și subtilitățile lor strategice, putem afirma: Solicitat îndelung, Mircea Eliade a fost generos, cedând în ceeace nu-l interesa în prim plan al personalității sale științifice. Ce au putut obține comuniștii? Au putut obține și au obținut, anihilarea presei «subterane» a lui Mircea Eliade, foarte eficientă, de mare circulație și cu adâncimi explicabile în România, țara sa de baștină. Sub raport strategic comuniștii au marcat un «punct» discret și foarte util lor.

Un «punct», însă, care îl defavorizează pe Mircea Eliade, sub un anumit aspect, atât în țară, cât și în exil.

Vrem să demonstrăm că, dela Constituție, trecând prin literatură și filosofie, și până la recoltarea cartofilor, metodele lor sunt aceleași.

II. PRINS IN ANGRENAJUL SISTEMULUI

I. ARESTAREA

In fața Bisericii Mătăsari, unde aveam întâlnire cu Puiu Florescu, pentru a preda un raport al situației din Moldova-agitație. Tineri și bătrâni se îndreptau cu pași grăbiți spre case. Erau orele 20, la 4 Februarie 1949. Întâlnirea era fixată pentru orele opt și cinci minute, iar timpul în care trebuia să ne așteptăm unul pe celălalt, un minut. Deci, la opt și șase minute trebuia să părăsesc locul de întâlnire, în cazul în care Puiu Florescu nu venea la timpul hotărît. Și nu venea numai dacă între timp fusese arestat. Nu își cunoștea rezistența la chinurile care l-ar fi putut depăși, prin urmare trebuia să reziste oricum până la orele opt și șase minute .La ora la care trebuia să părăsesc complet locul și cartierul, mă îndrept în lungul unei străzi (Negustori), de pe care puteam vedea silueta lui Puiu Florescu, pe care o cunoșteam bine. După cinci minute mă hotărăsc să plec spre refugiul meu, dar comit greșeala —greșeală care mi-a fost fatală— să mă întorc prin punctul de întâlnire. In clipa în care mi-am aruncat ochii spre răscrucea străzilor am observat —dar prea târziu— oameni dispersați, îmbrăcați în negru, toți cam de aceeași statură. Intuesc primejdia și încerc o salvare furișându-mă prin spatele unui tramvai care tocmai trecea, și mă îndrept pe o stradelă lăturalnică. După circa 20 metri aud pași grăbiți, apoi alergând și într'o clipă sunt înșfăcat de ambele mâini, cerându-mi-se poruncitor pistolul. După o jumătate de oră eram într'un birou populat cu 20-25 colonei și generali de securitate, privit ca un marțian. Întrebările cădeau una după alta:

—Unde sunt cei 600.000 de dolari pe care i-ai primit dela americani?

—Până în clipa de față, n'am văzut cum arată un dolar!, răspund.

—Unde ai locuit?

—La hoteluri.

—Unde ai locuit în ultima săptămână. Numele hotelului.

—Hotelul Aro-sport din Brașov.

Generalul Nicolski —pentrucă el era anchetatorul meu în clipa aceea— ridică receptorul telefonului și cere hotelul Aro-sport. Convorbirea a avut loc imediat și numele din actele mele false, Ștefan Dincă, este pomenit.

După ce primește răspunsul, se adresează trupei de colonei și generali:

—Într'adevăr a locuit acolo.

Am considerat această confirmare de bun augur, pentrucă nu locuisem la acest hotel de cinci ani. Nepriceperea lor, în anchetele de atunci, la începuturile teroarei, era încurajatoare. Puteam spera, pentru mine și pentru miile de arestați, țărăniști, liberali, legionari, preoți, generali, ca, în astfel de anchete, să nu le fie prea greu. Am avut o clipă de mare satisfacție.

—Nu ne mulțumim cu răspunsul, —urmează întrebarea ca un duș rece— să ne declari zi cu zi, oră cu oră, unde ai locuit dela eliberarea din 1947 până astăzi. Ai umplut Bucureștiul cu zvonul că noi chinuim oamenii în anchete, și-i ucidem. Noi suntem umanitariști și punem mai presus de orice, omul. Grija față de om, iată preocuparea noastră esențială. Du-te! Luați-l! Ne vom vedea peste o oră, când vei fi ceva mai șifonat!

Am ieșit, escortat de doi uriași și, după cinci minute, coborît cu ascensorul în subsolul Ministerului de Interne, au început toaleta.

—Scoate cravata. Centura. Șireturile. Așează-te jos!

Privirile mi s'au rotit pentru căutarea unui scaun.

—Ce cauți banditule? Scaun? Jos pe dușumea!

Dușumeaua era de beton. Au urmat lanțurile la picioare, la mâini. Lângă mine, o găleată de apă. Apoi... mi-am auzit un strigăt. Al doilea. Apoi n'am mai auzit nimic. După un timp —de fapt timpul îl pierdusem— totuși, după un timp, poate să fi fost o oră, poate să fi fost o zi sau o săptămână, nu mai știu, m'am trezit într'un fel de ladă strâmtă. Am încercat să aflu «timpul» prin sensații. Când am mâncat ultima dată?, m'am întrebat. Mi-e foame? Nu! Nu mi-e foame! Atunci mă aflu în aceeași zi. Trebue

să urinez? Par'că nu. Deci, în aceeași zi sunt. Trebue să mă regăsesc. Imi mișc o mână. Cam lenește. Nu sunt mulțumit. Poate dreapta să fie mai vrednică. O scot cu greu dintre genunchii chircițți și cade. Dar pot judeca. Semn bun. Exist, deci. O ușoară senzație de cald la picioare, mă face să mă simt confortabil și gândesc la un pat. Poate sunt chiar în pat? Voința de a mă descoperi, de a mă regăsi, mă face neastâmpărat și-mi mișc degetele în josul pantalonului. Un strat neregulat de gelatină îmi excită curiositatea. De unde? Ce este? Ce poate fi? Probabil am mâncat și neatent mi-a căzut mâncare și mi-am pătat hainele. Dar când am mâncat? Inainte sau după? Dacă aș ști ce zi este astăzi, multe s'ar lămuri. Afară este întunerec sau lumină? Este ziuă, sau sunt în noaptea în care m'a înșfăcat? «Înșfăcat!» Iată că am și umor!

După puțin timp, se deschide una din laturile cutiei —care s'a dovedit a fi o ușe— prin urmare cutia, o carceră —și am alunecat ca de pe un tobogan...

—Ce faci? —mă întrebă familiar, omul de lângă mine. Te simți bine?

Cu această întrebare prietenească, m'am aflat dintr'odată între ai mei.

—Da, bine!, răspund cu o voce care, par'că, nu mi-o recunoșteam.

—Ei, hai, lasă, ce-a fost greu a trecut. Ridică-te!

Incerc să mă ridic, reconfortat o leacă de acest dialog și constat că încă aveam lanțuri și efortul era peste puterile mele. Privindu-mi lanțurile, fac a doua constatare: gelatina pe care o simțeam cu degetele, era un cheag de sânge și de-a lungul pantalonilor în jos, alte chiaguri mai mici.

Omul de lângă mine asistă, la început cu indiferență, la efortul meu pe care continuam să-l fac. Apoi imi spune cu un ton poruncitor:

—Ridică-te! N'auzi?

Fac încă două-trei eforturi și răspund:

—Nu pot!

—Nu poți? Ai să poți!

După trei lovituri maestre în ceafă, am simțit că sunt ridicat ca o batistă. Dar în clipa imediat următoare m'am prăbușit.

Omul de lângă mine nemulțumit la rându-i de ineficienta loviturilor sale, mă îndeamnă blazat:

—Mergi cum poți. Vino încoace!

Cu greu, în fund și'n mâini, târîndu-mi picioarele rănite și'n lanțuri, am ajuns la ascensor, urcăm până la primul etaj, apoi de acolo până într'un birou cu ciment pe jos, pe care par'că îl mai văzusem. Dispoziția birourilor unul lângă altul la o distanță care să țină în siguranță două bare de metal, mă făcea să cred că este vorba de un nou... aparat. Nu m'am înșelat. De acum vedeam totul clar. Mă desmeticisem. Doar picioarele nu mă țineau, iar trupul pe care îl simțeam încercat, îl doream tare.

Au urmat câteva clipe de tăcere și nemișcare, apoi ușa se deschide și intră gealatul urmat de un ofițer cu țigara în gură. (Nu știu pe care din cei doi se vărsase o sticlă cu colonie, de cea mai proastă calitate și respirația îmi devenise grea.) Apoi gealatul arătând spre mine cu un aer foarte contrariat:

—Dar ce-a pățit?

—Ce-a pățit, a pățit —răspunde ofițerul— dar ce-o să pățească!

Aplecându-se spre mine cu un aer cercetător, schițând un ușor zâmbet, îmi repede două perechi de palme, după care m'am trezit cu fața în jos, pe cele două bare metalice, dupăce în prealabil îmi desfăcuseră lanțurile și mă desbrăcaseră complet. Această operație se petrecuse într'un fel de vis. Par'că am simțit, par'că nu am simțit.

—Ce i-ați luat lanțurile? Și cu un ton grav, silabisit, poruncește:

—Pune-ți-i lanțurile. Dușmanul de clasă și trădătorii n'au dreptul la mila noastră.

Ofițerul se caută în buzunare, scoate o oglindă și mi-o pune în față:

—Privește-te! Poate pentru ultima dată!

Ceeace am și crezut. Dar crezând cu convingere în ultimul moment, mi-am simțit corpul înviorat, câteva clipe, până la prima lor întrebare, și până la primul meu răspuns, după care, în scurt timp, n'am mai simțit iarăș nimic.

M'am trezit după un timp, desemenea necunoscut, în aceeași ladă, cu așa deschisă... cu aceeași lunecare a mea. De această dată, însă, gol. Doar lanțurile dela picioare îmi dădeau impresia că-mi ascund goliciunea și aplecându-mă încet spre ele, le-am mângăiat. Deveniseră ale mele. Deveniseră una cu mine. Omul de

lângă mine, mă asigură cu voce dulceagă, de umanitatea lor și că, «în urma învățăturilor tovarășului Lenin, se cunoaște științific cât poate rezista omul!»

—Să n'ai nici-o grije!, îmi spune cu o voce aproape părintească, asta este situația. Partidul știe ce face! Toată țara trebuie să treacă prin mâinile noastre. Pușcăria e școala de educație a partidului. Peste 10-15 ani, Republica România va avea o altă față. Dumneata nu știi ce se petrece afară .De când ești închis?»

—...

—Dece nu vorbești? Ei lasă nu mai fi supărat! Trece și asta. Trec toate. Ai mâncat?

—Nu știu!

—Dar apă ți-au dat?

—Nici asta nu știu!

—Dar ce s'a întâmplat aici? ,mă întreabă arătându-mi cu degetul o pată mare de urină roșietică, prelinsă pe sub ușă. Ai făcut pe tine, porcule! Aici îți rămân oasele. Sau te hotărăști să nu mai leșini și să vorbești tot ce te întreabă tovarășul căpitan, sau o să-ți iasă sânge și pe nas și pe gură. Ai înțeles? Îți scoatem noi englezii și americanii pe nas și pe gură. Ai înțeles? Îți scoatem noi englezii și americanii din cap. Să vină englezii să te salveze. Roagă-te la Maica Precistă să vină! Hai roagă-te! Impreună mâinile și cântă Fericirile...

Revenind brusc, la tonul familiar, mă îndeamnă:

—«Hai, vino cu mine!...»

2. EUGEN CRISTESCU

Folosindu-mi numai derierul și mâinile, în sgomotul, de acum, familiar al lanțurilor, gol, sunt introdus într'o, —desigur era o celulă—, dar îmi părea un salon. Depe un pat, se ridică un bărbat înalt. Nu i-am văzut decât picioarele.

Omul de lângă mine dispăruse, par'că într'un fel de scamatorie și intrând, remarc un colonel foarte cochet, care mă escortase și, pășind spre Cristescu, îi spune în șoaptă:

—Ai grije de el!, și iese.

Ridic ochii. Intâlnesc ochii înlăcrămați ai fostului șef al serviciului secret al armatei, Eugen Cristescu, cu care mai convieţuisem în detentia din 1946.

—Tu ești Gaby? Ce-i cu tine?

Intrebarea «ce-i cu tine?», semăna aidoma cu întrebarea omului de lângă mine, și, o clipă am găsit explicația faptului că m'au adus acolo. Goliciunea, însă, îmi dădea o senzație de inferioritate și ultima și cea mai mare dorință a mea era să fiu îmbrăcat. Eugen Cristescu a intuit-o și-mi aruncă pe mine pătura depe pat. Cum într'o împrejurare din timpul detenției din 1946 îi făcusem un serviciu, mijlocindu-i o întrevedere cu soția, a ținut să-mi răsplătească și-mi șopteste:

—Eu trebue să fac o anchetă dublă cu tine... Fii atent! Tot ce vorbim se aude!

Apoi, cu o voce tare:

—Prin câte trece omul!

Tocmai în acest moment se deschide ușa, i se înmânează o tavă cu mâncare, țigări și o farfurie cu prăjituri. Toată celula s'a umplut de parfumul lor.

—Astăzi ce dată avem?, îl întreb.

Am deci o săptămână de când sunt arestat. Nu-mi amintesc când am mai mâncat și când am băut apă, în timpul acesta. Imi reluasem firul pierdut al timpului. După câteva minute, se deschide din nou ușa și un milițian, îmbrăcat în halat alb, îmi dă pe tavă o gamelă cu arpacaș:

—Și Truman, Președintele Americii, va ajunge la castronul nostru de arpacaș!, mă previne milițianul.

—Prin câte trece omul!, repetă Cristescu, oftând. Dar nu trebue să disperi. Nici nu bănuești cât poți rezista și pentruca să te consolez, am să-ți povestesc viața lui Schauer.

Curiozitatea îmi revine.

—Schauer... Schauer! N'am auzit de numele acesta.

—N'ai avut de unde să auzi. A fost radio-telegrafistul armatei lui von Manstein, staționată la Rostov și căzut prizonier la Stalingrad, cu armata lui von Paulus. Am stat cu el în celulă la Liubyanca. Am fost unul din cei șapte duși la Moscova, pentru anchetă, odată cu mareșalul Antonescu. In celula în care am stat, mai erau: Ianaghita, fostul comandant al Port Arthur-ului, fostul șef al tătarilor din Crimea și Schauer. Măturam celula prin rotație. De câte ori era de serviciu Ianaghita, ofta și spunea: «Ianaghita-Ianaghita, comandant de Port Arthur! Așa îți trebue! Mătură podelele la Ruși, pentrucă nu ți-ai făcut hara-kiri la timp!

Fostul șef al tătarilor din Crimea, îmbrăcat cu un pullover foarte jerpelit și vechiu, a ținut să ne dea o explicație: «Aceasta este flanela cu care am mai făcut închisoare, după revoluția din 1917. Am păstrat-o în dulap, pentru ca s'o văd în fiecare zi și să-mi amintesc de suferințele de atunci și să nu mai repet figura. Când m'au arestat, după recucerirea teritoriului de la nemți, am îmbrăcat-o din nou. Aceasta este!

«Cu Schauer este o poveste mai lungă. Era pentru a doua oară prizonier la ruși. Stația de radio a armatei lui von Paulus, care cucerise Stalingradul, se defectase și i-a cerut lui von Manstein pe Schauer, cunoscut ca unul din cei mai buni radiotelegrafiști și tehnicieni de radio. Era ofițer. Schauer, care cunoștea poziția șubredă a armatelor germane răspândite pe un vast teritoriu și cunoștea deasemenea volumul ajutoarelor substanțiale pe care America le livra rușilor pentru reanimarea lor, a reparat stația într'un timp record, raportând îndeplinirea misiunii. Von Paulus stăruește ca Schauer să-i verifice încă o zi stația, răsplătindu-l cu saci de

șocolată, cafea, zahăr și tigări. Tocmai în decursul acestei zile Stalingradul își trăește ultimele zile și Schauer cade și el prizonier.

In timpul primului război mondial, a fost deasemenea prizonier, închis într'un lagăr din Siberia, când s'a hotărît, împreună cu un prieten, să evadeze. Aceasta este povestea care vreau s'o știi, pentruca să te fortific.

Odată hotărîrea luată, au făcut un plan. Acum, hai să-l urmărim pe Schauer:

Planul consta din săparea unei galerii subterane, din curtea lagărului, pe sub prepeleacul ceasovoiului (paza exterioară), care să pătrundă la suprafață la o distanță suficientă pentru a nu fi observați. Pentru această acțiune riscantă, s'au înțeles doi: Schauer și încă un german. Odată cu începerea lucrărilor de săpare a galeriei, au întreprins și măsurile necesare pentru a face proviziile de apă, hrană și, desigur, ceva ruble. Apa se distribuia în lagăr, în cantități atât de mici, încât prezenta o mare problemă. Transportul pământului rezultat din săpături —cu instrumente rudimentare— îl făceau cu buzunarele, pentruca să nu fie observați. Săpăturile nu puteau fi făcute nici toată ziua nici toată noaptea. Intre timp s'au informat, după o hartă militară, de poziția lagărului și itinerariul pe care-l aveau de făcut. Lucrând luni de zile la galerie, au obținut rezultate mai bune decât pentru proviziile de apă, absolut necesare. Chiar indispensabile. Totuși, au reușit să economisească câte 1/2 de bidon, cu 2-3 zile înainte de pătrunderea spre suprafață. Mai dispuneau de câte cinci ruble fiecare și hrana pentru două zile.

Drumul de urmat spre sud —cale de câteva ore— până la linia transiberianului, apoi de-a lungul liniei ferate până la un pichet unde trebuia să ajungă în aceeași zi. Pentru picher, aveau recomandațiile necesare. Aventura —conform planului— urma să înceapă într'o dimineață, înainte de ivirea zorilor, când paza era obosită. Cu o seară înainte, însă, perechea lui Schauer îl anunță că nu are curajul și-l părăsește, dar îi dăruia rezerva de apă, hrană și ruble. Schauer se hotărăște să evadeze singur. In dimineața respectivă zdrobește cu capul crusta de pământ dela suprafață și ascultă cu atenție. Nu se aude nimic deosebit, în afara unui anumit murmur, unui anumit vânt, unei anumite miresme, care toate nu erau altceva decât sensațiile libertății. Ridică puțin capul, privește jur-împrejur și cu un salt de pisică, ușor, iată-l

deasupra. Mai ascultă un moment, mai privește în următorul și treptat își desleagă pașii spre ținta indicată pe hartă: linia transiberianului. Până la ivirea zorilor a fost mai reținut și din pricina unei infinite game de strigăte ale animalelor cari populau taigaua siberiană și din pricina absenței câmpului vizual, în care ar fi putut recunoaște câteva repere, deja stabilite teoretic. Dar odată revărsată dimineața, vrednicia i s'a amplificat. Cât cuprindea cu ochii, peste tot, tufișuri, arbuști și pământ. Pământ, fără nicio ondulație, fără nicio varietate, pământ întins, părându-i nemărginit. O clipă are sentimentul că a părăsit oamenii, lumea, și se îndreaptă ca un somnambul, spre haos, spre nimic! Și cu cât trecea timpul o ușoară teamă se înfiripează în mintea lui. Dar nu numai în mintea lui. Parcă și inima o simțea chircindu-se. După calculele lui și ale sorbiturilor de apă, precum și a rezervei rămasă în bidon, ar fi trebuit să se afle deja la pichet. Sau cel puțin să observe fumul coșurilor pichetului. Dar nimic! Linia transiberianului, care urma s'o întâlnească după 3-4 ore, nu se arată, și din clipa în care a evadat au trecut peste 7 ore. Lumina este deja mai plăpândă, iar coloritul tufișurilor a împrumutat o nuanță stranie.

—Am obosit, spune Cristescu, plimbându-se puțin agitat prin celula, numită garsonieră în limbajul paznicilor, și care-i permitea doi pași în lung și doi pași în lat. Vezi prin câte trece omul? Dar ce vor dela tine? Care sunt problemele rămase în suspensie?

— Gazdele, îi răspund cu timiditate, și 600.000 de dolari pe care i-aș fi primit dela americani.

— Gazdele dumitale îi interesează, probabil, tot pentru dolari. Presupun că la una din gazde ai ascuns banii. Intre noi fie vorba, poți conta pe mine: ai primit sau n'ai primit?

— N'am văzut în viața mea un dolar! Știu doar atâta că sunt făcuți din hârtie pânzată.

Cristescu isbucnește într'un râs homeric, asigurându-mă că este convins că n'am văzut niciodată moneda americană.

— Ce hârtie pânzată? Valoarea dolarului nu constă în modul în care sunt tipăriți banii, ci în comerțul lor sănătos și în bogățiile lor. In afară de asta, America este o țară care —exceptând războiul de secesiune— n'a cunoscut războaiele. Americanul este un om de afaceri care se mândrește —spre deosebire de european care pune banul la ciorap—, se mândrește cu banii depuși la bancă, pentrucă sunt rodul muncii lui. Când americanul spune «am

bani!», spune prin aceasta, «am muncit!». Europeanul îi pune la ciorap și îi ascunde. Altă mentalitate. Alte obiceiuri. Alt mod de a privi viața...

După câteva clipe de tăcere, timp în care Cristescu părea că este pișcat de nostalgii, ușa se deschide discret și sunt aruncate pe podea hainele mele. Cristescu, bate spontan la ușă.

— Domnule plutonier... domnule plutonier, nu se poare îmbrăca cu lanțurile la picioare...

Apoi apare un colonel, aducând cu el aceeași duhoare de colonie proastă, dar bine îmbrăcat, și privindu-mă cocoloșit cu pătura în jurul gâtului, mă întreabă:

—Ce stai așa? Ești gol?

Tentat pentru un ușor umor, îi răspund:

—Gol nu sunt, dar sunt desbrăcat!

—Cum este posibil? Și ai lanțuri la picioare? Vai, vai, ce barbarie! Dar ține minte ce-ți spun: acum sau peste două zeci de ani, tot îți vom afla gazdele și oamenii cu care ai lucrat. Este mai inteligent din partea dumitale să nu te mai chinuești. Spune-le și ai terminat! Fii om inteligent și realist. Crezi dumneata că partidul se va împiedeca de dta? Partidul sfarmă tot ce i se opune... Cu dta, care nu ești o forță, termină repede. Ai mamă?»

—Da!

—Gândește-te la ea și la suferințele ei! Atâta îți spun!

Și adresându-se lui Cristescu:

—Ai grijă de el. Spune-i că și pe Truman îl vom aduce la castronul cu arpacaș. Vei fi coleg de celulă cu Truman, să-ți spună el cum i-am salvat pe americani să nu piardă războiul. Să-ți iasă din cap gărgăunii!

Și pleacă.

Cristescu, după un minut de tăcere:

—Prin câte trece omul!?

Recules par'că, după vizita colonelului, mă îndeamnă:

—Să-ți spun mai departe povestea lui Schauer, cutoatecă sunt cam obosit. Iți povestec cât pot și pe urmă ne culcăm. Dumneata, îmbracă-te.

Și, în clipa când mi-am tras pantalonii, a și apărut omul cu lanțurile. După ce mi le-a pus, și omul a plecat, îl întreb:

—Crezi că mă mai cheamă la anchetă?

—Astă seară nu cred, dar mâine. Trebue să mă cheme întâi pe mine, să vadă ce rezultate am obținut. Ceva-ceva trebue să-mi

dai. Cel puțin o gazdă. Povestea cu dolarii n'o prea cred. Dar o gazdă trebue să-mi dai, să se convingă. Ei... și cum îți spuneam, incepuse să se insereze. Rezerva de apă era pe sfârșite, oboseala oboseală. Frig. Linia transiberianului, ioc. Inapoi nu se mai putea intoarce. De altfel cred că nici n'ar mai fi nemerit. Urletul fiarelor care-și căutau hrana, se auzea de peste tot. Picioarele nu-l mai țineau. Incepuse să gândească la patul din lagăr și le siguranța de acolo și să-și pună întrebări: «am făcut bine? N'am făcut bine?»... In fine, se oprește și privește în jur, să găsească un adăpost mai stufos, ceva care să-l apere, unde să se odihnească. Dar, strigătele animalelor, din ce în ce mai ciudate și mai numeroase și, par'că, mai apropiate... Se simțea asaltat de umbrele unui destin pe care nu l-a prevăzut și nu-l mai putea evita. Se întreba: «Destinul poate fi evitat? Nu, nu poate fi evitat! Prin urmare, acesta este inevitabilul meu, aceasta este soarta mea. Ii vine să strige, se oprește, râde și isbucnește:

«Stihii, veniți, grăbiți-vă să mă devorați!»

Deodată par'că simte, pași, fâșâituri, sărituri, apropiate, apropiindu-se, depărtându-se... și cade lângă boschetul de lângă el și adoarme. Și noaptea aceea a trăit-o cât un an. Nu-și mai amintea, dacă s'a sculat odată sau de o sută de ori, și dacă visele n'au fost realitatea însăși, dacă a adormit sau dacă a fost treaz tot timpul. Dar pusta îi devenise familiară. Când s'a ridicat în picioare, a smuls o crenguță și a băgat-o în sân.

—Ce curios, zic eu, cum ne legăm chiar de obiectele, de lucrurile lângă care suferim!

—Și cum îți spuneam, s'a ridicat și a privit jur-împrejur. A refăcut traseul de până atunci, s'a uitat spre boltă și cu pașii aproape târșiți, pleacă, într'o continuă teamă de jigăniile care-i tot tăiau calea, este adevărat, la mare distanță. Obosit, începe să-și readucă în memorie toate poveștile copilăriei și-i părea îngustă fantezia povestitorilor. Nimic nu semăna cu ceeace trăia el acuma. Schimbarea decorului, jocul umbrelor, luminile stranii care se suprapuneau în imense planuri, rapiditatea cu care dispăreau și apăreau nuanțele... și așa-îmi spunea el —«am încercat să-mi explic instabilitatea și labilitatea rusului!»

Dar este cum târziu —îmi spune Cristescu— ar trebui să ne culcăm. Cred că este ora 12 și, după regulament, la orele 10 trebue să fim sub pătură.»

—Să stingem lumina?, întreb.

—Nu! La ei «stingerea» însemnează aprinderea tuturor luminilor. Trebue să vadă tot timpul ce faci. Să fii mereu sub colimator. Sau să te simți mereu sub colimator. Dar tocmai când îmi trăgeam pătura sub bărbie, ușa se deschide discret și, cu un deget făcut cârlig, un ofițer îmi face semn să ies.

—Ți-ai făcut rugăciunea?, zice. Dacă nu ți-ai făcut-o, ți-o faci când te întorci... dacă te mai întorci. Ei, ce faci? Dă-te jos mai repede. Ai lanțuri? Ai lanțuri! E! Las'o mai încet!

Picioarele, însă, nu mă țineau, și cad. Mă ridică el cu o înjurătură scrâșnită printre dinți și cu greu ajungem dincolo de ușe. Se apleacă, îmi desface lanțurile și-mi șoptește, cu un deget la gură:

—Să nu te pună dracu să'ncerci să fugi, că te curăț. Ai înțeles?

Am tăcut.

După un timp care mi s'a părut că nu se mai sfârșește, intrăm în biroul elegant de anchetă al unui ofițer superior, în jurul căruia se aflau încă 10-15 ofițeri, din care unul mi-a părut a fi sovietic. Bănuiala mi s'a întărit, prin faptul că toți au vorbit, toți mi-au pus întrebări, sau au avut conciliabule, cu excepția acestuia care a tăcut tot timpul. Dar tot timpul m'a observat cu o atenție suspectă.

Ancheta terminată, ordonă plutonierului care mă escorta:

—Du-l!

Apoi sunt reținut:

—Dar ce-i cu dumneata? Ce s'a întâmplat? Par'că ai sânge pe cămașe. Și mergi cam greu! E lasă nu mai fi supărat. Cei care au recurs la aceste metode, de care am fost informați, au fost sancționați. In niciun caz, niciunul nu mai lucrează în cadrul Ministerului de Interne. Au crezut că ești muncitor. Cu intelectualii avem alte metode. Poți pleca!

Am ieșit, tot în fund și'n mâini, ajungem la ascensor. Când ascensorul cobora, am început să gândesc la pat... Dar odată ajunși jos, intrăm în camera pe care o cunoșteam, cu același anchetator. Ce-a urmat, bănuiți din paginile precedente.

In garsoniera lui Eugen Cristescu am revenit, cred, a doua zi. Și după ce a fost închisă ușa. Cristescu a exclamat, de această dată ca pentru sine:

—Prin câte trece omul?

Și am adormit.

M'am trezit către seară. Rațiile mele de arpacaș fiert, în două gamele, mă așteptau. Am luat câteva linguri și le-am abandonat.

—Știi ce s'a mai întâmplat cu Schauer?, îl întreb pe Cristescu.

—Unde am ajuns? A, da. După o noapte dormită în taiga, într'un boschet... Apoi a plecat. N'avea nicio siguranță că merge bine, pentrucă linia transiberianului, pe care trebuia s'o întâlnească —după cum îți amintești la câteva ore după ce a ieșit din lagăr—, încă n'o zărise. Dar mergea spre Sud. Și iată, atunci când își pierduse complet speranța unei salvări, vede ceva lucind straniu: calea ferată. S'a așezat jos ca după o mare victorie, și-a frecat mâinile și a băut ultima cantitate de apă. Am uitat să-ți spun că uitase un bidon în lagăr, la plecare. A mâncat ce mai avea și nu se mai sătura privind luciul liniilor. Dar deodată îl pișcă din nou îndoiala: «Dacă nu este calea ferată?». Se scoală și pleacă. Ajuns la șine, le măsoară în sus și'n jos și le mângâie. S'a aplecat, și-a pus obrazul pe una. După numai două ore de marș, spre Sud, dealungul liniei ferate, inima îi svâcnește puternic. Fum! Probabil fumul hornurilor dela pichet. Dar și acum încep îndoielile: «dacă nu e pichet și este un post de jandarmi?». Cu cât se apropia, îndoiala creștea. După «victoriile» de până acum, nu trebuia —își spunea— să facă nicio greșală. Mergea ca un hipnotic. Par'că și oboseala îi trecuse. Se apropie circumspect, din ce în ce mai încet și mai atent. In clipa în care și-a amintit că nu mai avea nici apă nici hrană, s'a hotărît și purcede cu un pas voinic. La un kilometru jumătate, sau doi, observă o femeie și, puțin după aceea, și un bărbat zdrențăros.

Era salvat.

Se apropie, dă binețe, și trecând peste consemnul din lagăr, de a vorbi puțin pentruca să nu se trădeze a fi german, le spune dela început bătrânilor că este soldat german și că a fugit din lagăr, pentrucă-și iubește logodnica, la care vrea neapărat să ajungă, la Viena. Bătrânii au ascultat sfioși, au dat din cap și i-au promis sprijinul. L-au hrănit apoi, i-au dat niște haine cu care s'ar fi putut mai bine camufla și l-au invitat în camera de alături, să se culce.

—Noi ne culcăm în cuhnie, îi spune bătrâna.

Camera, o cameră mică dar curată, cu o fereastră foarte mică. Dă pătura la o parte și —«mai bine să mă culc îmbrăcat»— își spune Schauer, aruncând pătura peste el. Afară senin și luna lumina prin ferestruică un colț al încăperii. Când a simțit că îl

cuprinde somnul, aude ușa deschizându-se încet și par'că a auzit un ușor fâșâit. Se scoală într'un cot, privește ferestruica și ascultă. I s'a părut că vede o umbră pe perete. Așteaptă, privind din când în când fereastra care nu părea a-l cuprinde. Din nou se vede umbra, apoi ușa deschizându-se, închizându-se. Mai așteaptă câteva clipe înfrigurat și se scoală, deschide fereastra...

—Ce faci omule acolo?, îl întreabă bătrâna care tocmai intra.

—Ați anunțat jandarmii? A fost cineva în cameră!

—Fii liniștit —și înaintând spre el îi cuprinde umerii. A fost bătrânul meu. In noaptea asta pleacă să fure cai și a îngenunchiat să se roage lui Dumnezeu să-i ajute. Iți aduce și ție apă și merinde și haine. Dormi liniștit. Nu se întâmplă nimic. Jandarmii sunt departe. Iți aduce și un cal bun pe care să-l călărești până la pichetul în care poți să te urci în tren.

După ce a ieșit bătrâna, Schauer a adormit.

Câteva zile s'a odihnit și bătrâna semăna, în gesturile ei, cu o sălbatecă. Ziua, tot timpul lucrând, te miri ce, n'o recunoștea în mângâierile umerilor din prima seară.

După câteva zile, bătrânul s'a înapoit cu o herghelie de cai, călărind pe cel mai arătos.

—Ei, acuma —îi spune bătrânul lui Schauer— mănânc ceva și plec la târg să-i vând. Il vezi p-ăla roib? Acela ți-l aduc ție!

Și a plecat.

După câteva zile, bătrânul s'a înapoit, în plus și cu o sticlă de votcă. Ii dă toate indicațiile... dar de acum este ușor:

—Mergi numai lângă linia ferată, cale de-o zi. Pleci mâine dimineață când se ivesc zorile, și pe seară ești acolo. Uite, să-ți dau un semn că vii dela mine —și-i înmânează un ciubăraș de doi-trei litri. Dar —adaugă moșul— să nu spui că ești neamț. Mai bine să nu spui că ești neamț.

Și Schauer pleacă.

Ajuns cu mult mai de vreme decât prevăzuse bătrânul, nu-l găsește pe picher. Obosit, slobozește calul și își face loc de dormit într-una din cele două căpițe de fân, pe care le-a zărit la oarecare distanță de pichet. Ațipise când aude lângă căpița în care intrase lătratul unor câini. Larma câinilor necurmându-se nu avea ce face și a ieșit afară. Ridicându-se, aude țipătul unor femei. Se duce la ele și le liniștește. Impotriva tuturor sfaturilor le spune:

—Sunt soldat german, iubesc o fată cu care sunt logodit, am evadat pentruca să mă duc la Viena s'o văd.

Cele două femei s'au înduioșat. Erau două surori de 28-30 de ani și amândouă aveau bărbații pe front. Îl privesc cu simpatie și pentruca să nu fie văzut de nimeni, îl așează în căruță și pun fân peste el. Așa îl duc acasă, unde îl urcă în pod, unde după un timp îi aduc mâncare și vodcă. Transiberianul nu trecea decât după 24 ore și se gândea la timpul pe care îl are de stat ascuns.

—Să ne culcăm!, spune Eugen Cristescu. Continuăm mâine dimineața.

A doua zi de dimineață, cafeaua cu lapte și cornuri pentru Cristescu, ceva care semăna a fi o cafea, într'un fund de gamelă, pentru mine. Sorb nesățios, dintr'o înghițitură, «cafeaua». Era caldă și dulce.

Cristescu își face toaleta, cu grije. Alături de regimul care mi se aplica mie, al său părea de om liber. Frecându-și spatele cu prosopul, mângâindu-și genunchii îmi da explicații, ca un fel de scuză.

3. AU NEVOIE DE MINE...

—...Am fost șeful spionajului și cintraspionajului și vor să cunoască bine toți oamenii cu care am lucrat sau de care m'am folosit. Și eu le dau cu linguriţa, pentruca să mă bucur cât mai mult de regimul acesta. Stii că am fost condamnat la moarte și m'au grațiat? Am fost în lotul Mareșalului Antonescu și am stat cu el în celulă până în clipa când l-au dus în fața plutonului de execuție. Cu o oră înainte, respingându-i-se cererea de grațiere, a venit mama lui cu un buchet de trandafiri roșii și dându-i buchetul, i-a spus: «Ești nedemn de numele meu! Dece ai făcut cerere de grațiere? Dumnezeu să fie cu tine!». Și bătrâna a plecat, mai amărâtă de cererea fiului său, decât de execuția care știa că urmează... Mareșalul a venit în celulă, aruncă buchetul pe pat și-mi spune: «Ce zici Cristescule, nu crezi că era mai bine să ne fi înțeles cu tinerii aceia?». Și ușa s'a deschis și l-au luat. Mihai Antonescu, care era tot în celulă cu noi, era aproape leșinat și tot căuta să-și aranjeze niște lucruri. Mareșalul se întoarce din ușe și îi spune: «Hai să terminăm odată cu chestia asta!»

Primul pluton de execuție a refuzat să tragă. Erau soldații unui regiment din Capitală. In această situație, au strâns în grabă câteva haimanele din cartier, pe care le-au îmbrăcat în haine militare, i-au îmbătat și i-au plătit. Dar haimanalele n'au țintit bine și Mareșalul necunoscându-le proveniența, le-a spus, după ce primele gloanțe l-au nimerit în picior:

«Trageți bine, soldați! Așa v'am învățat să trageți?»

In rafala următoare a fost ciuruit, dar la întâmplare. Și Mareșalul a căzut.

«Este cea mai mare cinste a vieții mele că am fost la un pas în urma acestui om!», mărturisește Eugen Cristescu.

4. MAREŞALUL ŞI ANGLIA

De fapt, confirma Cristescu, Mareşalul avea profunde simpaţii pentru Anglia. Dovadă este cum ne-am purtat noi cu spionii lor. Să-ţi spun acum povestea colonelului Schmidt şi deseară continuăm cu Schauer.

Colonelul Schmidt a fost trimis împreună cu un radio-telegrafist în România, pela Turnu Severin. Operaţiile acestea se făceau prin Randolph Churchill, care era observatorul armatei engleze la marele cartier al lui Tito. Radio-telegrafistul lui era român. Se numea Turcanu şi era născut în Anglia. Era cunoscut ca unul din cei mai buni radiotelegrafişti ai armatei engleze. Au reuşit să treacă Dunărea aproape de Orşova, dar îndată ce-au ajuns pe pământul românesc, Turcanu, cunoscând marea cantitate de bani pe care o avea Schmidt, cunoscându-i şi informaţiile şi legăturile, l-a împuşcat şi l-a îngropat sub un stejar. Apoi, el a ajuns la Bucureşti şi s'a prezentat la casa prinţului Stirbei, care avea legăturile cu Iuliu Maniu. Prinţul Stirbei i-a dat o cameră în casa lui din Calea Victoriei, colţ cu Calea Griviţei, şi Turcanu, la scurt timp a început să transmită.

Intr'o zi vine la mine un ofiţer german, din poliţia militară germană, specialist în detectarea aparatelor de emisiune —nemţii aveau aparate de acest fel perfecţionate— şi cu harta Bucureştiului înainte, îmi indică exact casa în care se afla aparatul englez, invitându-mă să facem o descindere. L-am amânat până după amiază şi îndată l-am înştiinţat pe Stirbei, iar acesta pe Iuliu Maniu. Turcanu a fost mutat neîntârziat într'o casă de pe Vasile Lascăr.

După amiază, când ne-am deplasat la Stirbei cu poliția germană, desigur nu am găsit nimic. Nemților, însă, le-a părut suspectă toată treaba, și nelăsându-mă să pricep nedumerirea lor, au revenit la mine după o săptămână, de această dată anunțându-mă că au descoperit un aparat sovietic, fără să-mi spună unde.

Am plecat imediat cu toții și în Vasile Lascăr, într'o mansardă, l-am găsit pe Turcanu. Bine înțeles l-am arestat. Nemții l-au cerut, dar Mareșalul s-a opus și l-am găzduit într'o garsonieră a Direcției Generale a Poliției și Siguranței Statului, cu aparat cu tot, de unde putea să emită în continuare, transmițând informațiile culese în timpul nopții, când avea învoire să iasă în oraș. Acesta era antienglezismul nostru —își termină Cristescu povestirea episodului.

—Dar ce s'a întâmplat cu Turcanu, după stabilirea misiunilor militare aliate la București?

—L-au luat englezii, l-au dus la Cairo, l-au judecat și l-au executat, pentrucă ucisese pe colonelul Schmidt. Englezii știau tot. Nu numai atât! Prezența Veturiei Goga în preajma imediată a Mareșalului Antonescu nu spunea nimic? Adică pentru mine, să fi fost o simplă întâmplare prietenia spontană a doamnei Goga pentru soția mareșalului? Stiam și toleram, socotindu-i pe englezi interesați în distrugerea forței care reprezenta realmente o primejdie, nu numai pentru imperiul englez, dar pentru Anglia însăși, ca entitate geografică și istorică. Din câte am auzit Anglia a fost îndatoritoare cu Veturia Goga. In nebunia victoriei, au neglijat că nu Veturia, ci eu și Mareșalul Antonescu, chiar Ică Antonescu, am fost cei care am tolerat pe Veturia și prin ea un ochiu al Angliei în tot ceeace făcea Mareșalul, chiar în conducerea războiului. Poate am greșit.

Deacum serile cu Cristescu îmi deveniseră o necesitate. Cu amintirile și povestirile lui evadam din realitatea pe care o trăiam. Doar temerea unor noi anchete și a unor noi arestări, mă tulburau adânc. S'au scurs însă câteva zile în celulă, mă îndemna să-i spun povești din viața mea:

—Un amor... ceva! Pe unde ai stat ascuns domnule de nu știu ăștia nimic? Să-ți spun eu, ăstora le e teamă că nu rezişti la bătaie și te omoară. Ei nu au nevoie să te omoare acum. Au nevoie de ce știi... Ca și la mine... Mai bine spune-mi mie o gazdă, numai una și n'ai idee cât îți ușurezi situația. In definitiv de ce să suferi numai dumneata?

La toate aceste invitații rămâneam mut, dar încercam să țes o amintire care să nu aibă nicio legătură cu viața mea, ceva julesvernian și nu reușeam. O totală detașare de viața mea, tocmai în momentele acelea, era o imposibilitate. Pentrucă tocmai atunci îmi reveneau în minte, cu acuitate, momente din copilărie, momente din adolescență, și cu atâta prospețime încât totul îmi părea petrecut într'un trecut foarte apropiat și parcă totul, chiar momente din cele mai diferite, trăite la distanțe foarte mari, îmi păreau că se leagă unele de altele într'atâta încât o singură verigă decă desfăceam, s'ar fi deșirat totul. O singură soluție întrevedeam. Renunțarea totală, în conștiința mea, la viață. Să o consider nefolositoare de aci înainte, să o consider imposibilă, să o consider chiar primejdioasă. Acest gând îmi părea înțelept și mângâitor.

Imi revenea cu stăruință în minte o scenă din copilărie. Un frate al meu spărsese un geam. M'am grăbit să-l denunț mamei. Bătaia am încasat-o eu, iar fratele care spărsese geamul a fost admonestat părintește, cu recomandația care mi-a fost făcută poate de zece ori într'un minut: «Să nu pârăști!» Dar imediat începeau judecățile: «Dacă nu se petreceau astfel de scene, în copilăria mea și dacă nu mi le aminteam, ce aș fi făcut astăzi? Este omul făcut să fie bun sau rău?» Detașările pe care le încercam mă nelinișteau, dar numai în măsura în care făceam judecăți cu privire la atitudinea mea în clipa de față. Incercam să pricep în ce măsură are înrâurire educația asupra structurii noastre. Trebuia să depășesc toate aceste frământări —îmi spuneam— și reușeam, dar numai pentru scurt timp. Pentrucă, în fracțiuni de secundă, se aglomerau atâtea probleme, atâtea regrete, atâtea remușcări... Mai ales remușcări. Cele mai insignifiante greșeli din viața mea liberă, îmi păreau catastrofe. Imi aminteam, de exemplu, că aveam o cățea pe când eram de 7-8 ani, pe care toți frații o îndrăgisem și pentrucă era neagră o botezasem Negruța. Negruța a făcut o rană la ureche, rană care supura. In mintea mea de copil s'a născut o bănuială văzând-o cât sufere. «Dacă turbează?» Când tata s'a întors dela serviciu acasă, l-am înștiințat că Negruța a turbat. Tata, expeditiv, a închis-o într'un coteț de păsări și a împușcat-o. In viața mea, după aceea, mi-a revenit de multe ori în memorie sgomotul armei de foc și nedreptatea pe care am făcut-o Negruței. Dar niciodată n'a stăruit cu atâta pregnanță ca în clipele pe care la trăiam după arestare. Negruța mă însoțea în bătăi, în foame, în chinuri. Șap-

tesprezece ani, cât am parcurs închisorile comuniste, Negruța mi-a fost unul din cei mai apropiați prieteni. N'au fost prea multe zile în care Negruța să nu fi fost prezentă în amintirea mea, în remușcarea mea, în afecțiunea mea...

In toiul tuturor acestor frământări, ipoteze, concluzii, Cristescu este chemat «sus». Se întoarce după o jumătate de oră și-mi spune:

—Nu cred că mai stai mult aci. Te ia de lângă mine. Sau te duc în altă celulă sau te duc la penitenciar. Trebuie să-ți termin povestea lui Schauer. Aș mai avea multe să-ți istorisesc, pentrucă până la urmă tot mă vor curăța. Când nu vor mai avea nimic de aflat dela mine —s'a terminat. De te-ar mai ține măcar o săptămână. Așa că trebue să-ți continui cu Schauer, singurul mod de a te încuraja în soarta dumitale de aci înainte. Ajunsesem la cele două rusoaice tinere. In fine, în seara următoare, se duce la pichet, trenul se oprește și intră într'un fel de ladă de scule, pe care fiecare vagon o avea între roți. Rusoaicele i-au dat mâncare și apă suficientă pentru o săptămână. In ladă nu putea sta decât chircit, să nu i se vadă picioarele. A rămas acolo un timp îndelungat. Acolo a mâncat, acolo a băut, acolo a făcut tot. La una din opriri s'a hotărît să coboare să-și desmorțească mădularele, să curețe locul și să se aprovizioneze. Vagonul sub care călătorea era primul după locomotivă. Teama de a nu fi identificat continua să stăruiască, așa că îndată ce-a coborît, în drum spre peron, pune mâna pe o găleată de păcură pe care a găsit-o întâmplător, își mânjește hainele și fața și cu găleata în mână se duce la restaurantul gării. Dar cum deschide ușa observă patrula de jandarmi. Soluția? Să nu vorbească. S'o facă pe mutul. Cum avea bani, cei cu care a plecat din lagăr, la care s-au adăugat banii moșului și banii femeilor, a comandat prin semne o gâscă și alte bunătăți, inclusiv o sticlă de votcă. Jandarmii amuzați de infirmitatea lui, au făcut câteva glume și încărcându-l de mâncare au plătit ei tot. Schauer, cu o victorie atât de neașteptată, se întoarce la locul supliciului și pândind momentul în care nu putea fi observat, s'a prelins în ladă. A stat așa, în ladă, aproape înghețat, 24 de ore. Dar mereu cu grija să nu fie cercetată lada pentru adevăratele ei scopuri. Povestea e lungă, dar trebue s'o scurtez. Trenul a plecat și după o săptămână a ajuns la Kiev. In fine de acolo, prin alte peripeții, la Odesa, apoi la Chișinău. Peste tot, tuturor gazdelor le-a spus adevărul, considerând că este cel mai convingător. La Chișinău însă, după ce s'a culcat, gazdele, au anunțat poliția, care a venit și l-a arestat. Desigur poliția rusească, pentrucă și atunci Basarabia românească era îmbroglio rusesc. Evadările din lagăre erau frecvente și metoda pentru cei evadați era simplă: expediați de unde plecaseră. Schauer știa prea bine asta și la întrebarea jandarmului răspunde scurt: Kiev, cu intenția de a evada din nou. In ziua următoare este expediat la închisoarea centrală din Kiev, înțesată de revoluționari arestați de poliția țaristă. Febra și demența «revoluționară» nu cuprinsese încă Kievul. In închisoarea ticsită de cetățeni de toate categoriile, de toate rasele și de toate nuanțele sociale, un evreu părea cel mai nefericit, mărturisindu-și necazul:

—Pentru prima dată în viața mea vine Anul Nou și nu am vodcă.

Schauer îl urmărește cu atenție, se convinge de intensitatea «dramei» lui și îi face o propunere:

—Dacă îmi dai două căldări de spălat rufe, un butoiu de 100 litri, 20 de kilograme de pâine albă, și 20 de kilograme de zahăr, cu ce se găsește pe aci, îți fac vodcă.

Evreul se angajează, plătește prin garda închisorii și achiziționează binevoitorii și prin ei materialul necesar. După două zile Schauer așează în butoiu un rând de pâine albă, un rând de zahăr, le lasă la macerat și între timp a improvizat un alambic. La data prevăzută picăturile cădeau liniștite în bolobocul lui Schauer. Afacerea era excelentă și comenzile atât de mari încât nu le putea face față.

Dar într'o zi se deschide ușa și un funcționar al închisorii întreabă dacă există cineva care se pricepe să conducă o moară mecanică. Pe atunci închisorile rusești aveau libertatea să dea deținuți pentru lucru, pe răspunderea celor la care lucrau. Schauer iese îndată în față și Romanov, moșierul care avea nevoie, îl acceptă. Târgul este făcut și la scurt timp iată-l pe Schauer în caleașcă spre fermă. Ajunși, îl dă în primire mecanicului care urma să plece. Indată după plecarea lui Romanov, Schauer îi mărturisește mecanicului că nu știe să conducă moara, dar dacă îl învață —și scoțând o sticlă de vodcă, producție proprie, de sub haină, îi spune că, «îți dau bani și o sticlă de vodcă pe zi! Iată prima sticlă!»

Neamțul a învățat repede. Ziua următoare, era stăpân pe mașină, iar Romanov mulțumit, cu un tânăr plăcut la înfățișare și isteț la minte. După o săptămână, Schauer este invitat la masă la conac, unde cunoaște pe fata moșierului, Svetlana, de 18-19 ani,

și căreia are prilejul să-i povestească tragedia: student la politehnica din Viena, războiul, prizonieratul și fuga din lagăr, cu toate tribulațiile. In timpul mesei, însă, spre seară, alarmă. Revoluționarii au ajuns la porțile Kievului. Casa lui Romanov era compromisă, dacă nu deadreptul pierdută și repede își făcură calculul să părăsească regiunea, îndreptându-se spre Odesa.

—Dacă aș avea, spune Romanov, banii pe care i-am ascuns în firidele pivniței, noi trei, am putea trăi 20 de ani fericiți, la Paris.

Schauer se încumetă să plece imediat și după indicațiile lui Romanov, să spargă firidele și să aducă valorile zidite. Ia cel mai bun cal și pleacă. Dar tocmai în momentul în care operația era pe sfârșite, revoluționarii au intrat și au ocupat casa, făcându-l prizonier. Schauer, cunoscând psihologia rusului și teama ce-o aveau rușii de armata germana, îi amenință:

—Sunt german și dacă nu-mi dați drumul, veți avea deaface cu armata germană!»

Pertractările au continuat aproape 24 ore, timp în care Romanov și Svetlana se temeau, de acum, mai mult de viața lui Shauer. Romanov, la cererea repetată a Svetlanei, pleacă la Kiev —cale de o oră, cu caleașca— să cerceteze la fața locului situația lui Schauer. Intre timp acesta a fost eliberat de revoluționari, iar Romanov, ajuns acasă, este prins și literalmente ciopârțit, nemulțumindu-se să-l ucidă, ci să-l spintece și să-l arunce în șanțuri.

5. MIOPIE POLITICĂ

—Iată, spune Cristescu oftând, ce ne-ar fi așteptat și pe noi, dacă intrarea trupelor rusești în țară s'ar fi petrecut intr'o altă conjunctură politică!

—Dar, întreb eu, nu putea fi evitată intrarea trupelor sovietice în țară? Dece trebuia să ne invadeze trupele sovietice?

—Desigur, interesele marilor puteri. Dacă debarcarea engezilor se făcea, cum a fost proiectată inițial, în Balcani, Europa ar fi fost salvată. Miopie politică!

—«Miopie politică sau un destin implacabil. Pentrucă românii n'au fost filorgermani decât în măsura în care erau antiruși și mai ales anticomuniști! România trebuia conservată în valorile ei morale, deci în tradiția ei, tocmai pentruca Europa să fie apărată, pentrucă nimeni nu-i cunoștea mai bine decât românii și nimeni nu putea asigura Europei o pavăză mai reală și mai puternică decât România!

—«A trebuit să plătim scump politica alături de Hitler. Mai ales războiul alături de armatele germane. In fond, dacă ar fi fost Bismarck, Hindenburg sau Ludendorff, situația ar fi fost aceeași .Germanii tot germani ar fi fost, în toate acțiunile lor, fie că au fost sau nu au fost hitleriști, iar rușii, indiferent dacă au fost țariști sau sunt comuniști, nimic nu le-a schimbat nici structura nici actele de cucerire. Și într'un caz și în celălalt, s'a schimbat numai tactica!

—Ai spus structura —zic eu— dar cum îți explici că pe o structură cu totul diferită, structura noastră a românilor, care le sun-

tem cu totul deosebiți, au putut fi grefate, întru totul și întocmai, practicile lor?

Cristescu, privește spre ușe, și duce degetul la gură, spunându-mi în șoaptă:

—Ascultă cineva!

Ușa se deschide și capul unuia din plutonieri apare:

—Puteți vorbi liniștiți! Toți sunt la ședință și pe sală nu sunt decât eu!

Și iese.

—Ai văzut —spune Cristescu— pentrucă toți sunt la ședință, călăul este concesiv și omenos. Asta însemnează că pe structura românului s'a grefat a rusului? Nu! Inseamnă că românul a devenit călău din cauza fricii care este bine organizată. Nici rusul, cu toate ale lui, nu este un călău, ci totul trebuie atribuit sistemului politic intolerant, dogmatic și agresiv. Vezi că ți-a asvârlit pe pat ceva!

Intr'adevăr, pe patul meu erau aruncate două țigări, învelite intr'o hârtie.

—Ce crezi, îl întreb, cum se explică amorul acesta al lor pentru colectivitate?

—Socialismul —răspunde Cristescu— este o formulă care s'a născut din cauza îmbătrânirii soluțiilor politice și economice burgheze și a înmulțirii populației. Pentrucă nici socialismul nu poate fi, așa cum este proiectat sub bagheta rusească, o formulă viabilă, trăim cu toții oroarea și teroarea. Și utopia! Singura speranță a lumii, este lumea nouă, americană. Dacă nu vor ajunge și ei —cum ți-a spus plutonierul și colonelul— la castronul de arpacaș al lui Marx-Engels-Lenin-Stalin. Occidentul a ignorat faptul că România constituia o problemă europeană, considerându-o un târg balcanc și atâta tot. Ai spus dragostea pentru colectivitate. Problema asta este o șarlatanie. Cum să ai dragoste pentru colectivitate atâta timp cât disprețuiești individul? Doar indivizii alcătuiesc colectivitatea. La ruși, ca și le noi după 23 August 1944, orice individ manifestând o altă idee decât cea marxistă, este «dușmanul de clasă» și «dușmanul poporului». Dar nici «clasa», nici «poporul» nu sunt cele autentice, cele veritabile, ci acelea din închipuirile unor dementi, un fel de paparudă care aduce ploaia, și cu ploaia rodul.

—Cred într'adevăr, îi spun eu, încurajându-l într'o opinie de care nu știam în ce măsură o îmbrățișa cu convingere, cred,

într'adevăr, despre comunism, că este o boală a societății burgheze. Dar, în același timp, un instrument al imperialismului rusesc de totdeauna. Așa cum în numele pravoslavniciei, Rusia țaristă a jefuit Pricipatele Române, odinioară, în numele doctrinei marxiste, de această dată, deci, sub o altă formă, sub o altă firmă, au supus România celei mai nemiloase și mai sălbatece exploatări. Așa cum în 1877, la intrarea trupelor țariste în România, Marele Duce Nicolae, fratele împăratului, lansa un manifest prin care asigura populația de binefacerile și umanitatea rușilor, în 1944, Molotov, fratele întru seceră și ciocanul al lui Stalin, a asigurat românii de binefacerile și umanitatea comuniștilor ruși. Și iată ce trăim!

Și în 1877 Rușii ne-au asigurat inviolabilitatea frontierelor, după ce ne ceruseră disperați ajutorul la Plevna. In 1878, cum poate îți amintești, ne anunțau că vor menține ocupația celor trei departamente basarabene, precum și astăzi, după solemne declarații prin care guvernul sovietic ne asigura că nu intenționează nici să ne răpească teritorii nici să ne schimbe ordinea socială, știi bine că nu mai suntem decât o republică sovietică cu firmă de Stat independent.

6. NUMĂRUL MEMBRILOR PARTIDULUI

—Dar dumneata trebuie să știi: care era numărul membrilor partidului comunist, la 23 August 1944?

—Cum să nu știu? Era datoria mea să știu. Dar datoria mea era să nu trag o concluzie falsă. Au fost 1150! Mai mult de jumătate din aceștia erau agenții noștri informatori. Generalul Vinogradov, în ancheta dela Moscova, mi-a pus aceeași întrebare, cu privire la numărul comuniștilor, și când i-am indicat cifra, mi-a răspuns: «Exact!» Gândește-te ce inseamnă 1150 de comuniști la o populație de douăzeci de milioane de oameni. Mai puțin de unu la 20.000 de locuitori. Și din acest mai puțin de unu la 20.000 de locuitori, jumătate erau agenții comisarului Sava Dumitrescu, care era tehnicianul nostru în problemele comuniste. Ca să ne dăm seama câtă putreziciune era în acest grup de —cum își ziceau ei— «revoluționari»: unul din informatorii principali ai lui Sava Dumitrescu, ajunsese subsecretar de Stat la Interne, însărcinat tocmai cu siguranța și cu polițiile, după 23 August 1944: Schreier. Deci acest procent infim de unu la 20.000 a înnăbușit voința unei țări cu o populație de 20.000.000 locuitori. Asta este specialitatea Moscovei! Oamenii noștri politici credeau că numărul lor prea mic le va interzice să ajungă vreodată la putere. S'au înșelat! Mai ziceau că noi suntem un popor de țărani și că țăranii sunt agricultori și naționaliști și cu credință în Dumnezeu, că sunt creștini și înțelepciunea țăranului român este proverbială. Calcule greșite și necunoașterea dușmanului. Dușmanul nostru nu era

niciunul din cei 1150 de «membrii», care nu reprezentau absolut nimic, ci Moscova. Moscova de ieri și Moscova de astăzi. Mai ales Moscova de astăzi.

«Dar este o experiență, îi spunen, —dacă o putem numi astfel— a sufletului lor chinuit și, de aceea, poate, inegal și labil. Greu poți pune degetul pe rană. Dar poate și peisajul, poate și imensitatea lor teritorială, poate și condiția primitivă, adică o anumită tentă a barbarilor de odinioară, toate la un loc, alambicate, au dat ce vedem. I-am urmărit câtă pasiune au în dragostea lor pentru copii. Nu grija pentru educația lor, pentru ce vor fi mâine, ci grija pentru ce sunt, pentru progenitura lor. O grije sălbatecă, asemănătoare cu aceea a lupilor... Sufletul rusului este, să-i spunem, complex, ca un vast teritoriu, în care se petrec în același timp și jocurile inocente ale copiilor și dramele oamenilor desabuzați. Un suflet cețos și chinuit, torturat. Mi-amintesc o scenă din «Crimă și pedeapsă», în care bătrânul Zvidrigailov, find îndrăgostit de sora lui Raskolnikov, o ademenește în camera lui și în momentul în care orice om ar fi procedat altfel, o izgonește atunci când și-a dat seama că ii este indiferent fetei.»

—Dacă ar avea și sovieticii conștința lui Zvidrigailov, cu privire la concesiile noastre, ce bine ar fi să ne izgonească din atenția lor, îmi spune Cristescu. Dar cum ți s'a părut pătura lor intelectuală?

—«Pătura lor intelectuală este uniformizată, adusă la un numitor comun, și numai oamenii dotați în mod deosebit izbucnesc deasupra nivelului. Cineva la spunea «funcționari ai inteligenței», sau «salariați de natură intelectuală». In Rusia țaristă, cartea franceză era foarte răspândită și, după mărturisirile unei principese, singura supraviețuitoare din măcelărirea familiei țarului, rareori găseai, în Rusia veche, o familie de intelectuali care să nu vorbească franceza.

—Mi se pare o fantezie!, replică surprins Eugen Cristescu. A existat o supraviețuitoare din familia imperială rusă?

—Am cunoscut-o la Odesa! Avea, mi se pare, 80 de ani și scăpase, printr'o minune. A ascuns-o un muncitor, ca s'o salveze, și s'a căsătorit până la urmă, cu salvatorul ei. Era înaltă, slabă și poseda o bogată cultură clasică. Informația ei, în domeniul literaturii clasice franceze, era impresionantă. Cu o memorie excelentă și o stăpânire de sine asemănătoare, evita orice discuție despre execuția familiei imperiale și despre condițiile în care scăpase.

Cele câteva palide informații despre ea, le-am căpătat din altă parte. La un moment dat, însă, mi-a făcut o mărturisire stranie: «Am fost mai fericită în viața mea cu muncitorul, decât în viața de principesă la curtea împăratului!». Am întrebat-o: «Cu muncitorul pentrucă era comunist?» —«Nu! mi-a răspuns prompt, n'a fost niciodată comunist! Cu muncitorul pentrucă era un om simplu, cuminte și cumsecade. Viața de principesă era obositoare. Il iubeam poate și pentrucă mă salvase, m'a iubit poate și pentrucă eram ceeace eram, dar ne-am iubit și am suferit mult când l-am pierdut». Am mai întrebat-o pe această stranie arătare, par'că era o stafie, cum își explică ea comunismul. A rămas surprinsă de întrebarea mea. Și-a aruncat ochii în jur și m'a privit îndelung, fără să rostească nimic.

—Dece vă temeți, o întreb, pentrucă...

Nu m'a lăsat să termin fraza și-mi spune:

—Credeți dvs că s'a terminat cu comunismul? Nu s'a terminat! Și vă plâng pentru câte veți avea de pătimit. Numai când la fiecare doi români, unul va avea doliu la butonieră, veți ști ce este comunismul. Comunismul însemnează disoluția valorilor morale vechi și moarte. La început, poporul rus a trăit mistica mașinii cu aceeași fervoare cu care a trăit până atunci mistica religioasă. Rusul n'are barieră și este un deslănțuit. Apoi, cu timpul, când s'a trezit, a fost târziu. A fost prea târziu. Incearcă să se întoarcă iar la biserică, la Dumnezeu... Numai dacă armata roșie se răzvrătește, putem scăpa. Dar aparatul politic este foarte atent, să nu se răzvrătească!

—Cum a fost posibil, am întrebat-o să se organizeze atât de perfect teroarea, încât să nu fie posibilă nicio fisură, să nu existe nicio ieșire...

Mi-a răspuns trist ,aproape bâiguind:

—Poate că revoluția era întemeiată. Conducerea politică era plină de prejudecăți, dela palatul țarului, până la omul din popor. Ceva trebuia să se întâmple, ceva trebuia făcut, și momentul era prielnic în 1917, pentru o răsmeriță. Dacă ar fi trăit Lenin, însă, sunt sigură că evoluția ar fi fost alta. Nu pot spune cum, dar ar fi fost alta! Momentul a fost exploatat și consecințele organizate de o forță pe care încă nu mi-o explic suficient. Rusul nu are vocație pentru treburile politice și nu este un bun administrator. Rușii nu vor avea nici peste o mie de ani o administrație de stat cum au avut austriecii, de exemplu. In afară de asta, scopurile

evreilor au coincis, atunci, cu scopurile revoluției bolșevice, pe care au ajutat-o și au condus-o.

Am privit-o cu surprindere și pentrucă nu se arăta dispusă să continue întrucât făcuse un pas înapoi în intenția de a se retrage, am oprit-o:

—Bine-bine —i-am spus— dar mai înainte m'ați lăsat să cred că revoluția a fost rezultatul unei psihologii tipic rusești și acum interveniți cu un element nou: evreii!

—Nu era nimic nou și nimic atât de simplu cât s'ar părea —îmi spune Cristescu adoptând o poziție gravă. Adevărul este acela pe care ți l-a spus bătrâna și este uluitor ce prospețime de gândire avea la 80 de ani ai ei. Rușii sunt într'adevăr un popor cu foarte multe prejudecăți. In timp ce evreul este lucid, inteligent și fără nicio prejudecată. Deci, evreii erau chemați să intervină într'o acțiune și într'un moment în care nimeni mai bine ca ei nu putea face față. Și au făcut-o! Sunt o forță! O forță de care nici Hitler nu și-a dat seama. Și ce ți-a răspuns bătrâna?

—Cu alte cuvinte —zic eu— cam aceeași idee. Dacă trăia Lenin și nu erau evreii —zicea ea...

—Ne-am întins la vorbă și este târziu și nu am terminat nici povestea lui Schauer. Să ne culcăm și mâine dimineață îți continui și ar trebui să și termin, pentrucă sunt sigur că în curând vei pleca dela mine din celulă.

A doua zi de dimineață, cafeaua cu lapte pentru Cristescu, «cafeaua» mea și la scurt timp un scurt interogatoriu pe care mi l-a luat un ofițer: numele, prenumele, anul, locul, ziua nașterii și ce am la magazie.

După plecarea ofițerului, Cristescu mă asigură că în ziua aceea voiu fi transportat la o altă închisoare și încă de cu dimineață s'a grăbit să-mi termine povestea începută.

—Kievul și împrejurimile fiind cuprinse de febra revoluționară care consta numai din distrugeri și asasinate, Zvetlana și Schauer se hotărăsc să plece împreună la Odesa, în speranța că vor găsi un vapor care să-i transporte spre România. Zvetlana, însă, refuză până la urmă să părăsească «pământul Rusiei», iar el reușește să se îmbarce pe un vas, cu care a început o nouă aventură. Ajunge în România și de acolo la Viena.

Ajuns, găsește pe o măsuță fotografia unei tinere pe care n'o cunoștea și află că logodnica lui murise după plecarea lui pe front.

Tânăra din fotografie era îndrăgită de mama lui Schauer și i-o dedicase în inima ei, feciorului.

Chiar în seara în care a ajuns acasă, cunoaște această tânără, iar la scurt timp s'au căsătorit. Își deschide apoi un atelier de reparații radio și antene, își termină facultatea și au, cu timpul, trei copiii. Toți băeți. Atelierul îi mergea bine. Familia era fericită. Băieții au crescut. In timpul isbucnirii celui de-al doilea război mondial, băieții lui aveau vârsta pe care o avusese el la începutul primului război. Sunt mobilizați toți și înrolați în armata germană, care de acum se numea hitleristă. Ultima veste pe care o avea când se afla la Rostov despre băieții lui: toți trei erau pe trei fronturi diferite. Unul în Estonia, unul în Polonia și cel de-al treilea în Franța. Nu mai știa nimic de ei. Niciunul nu era hitlerist. Nici Schauer tatăl. Dar toți patru au suferit consecințele dezastrului politic al unei concepții pe care n'au împărtășit-o.

La Stalingrad a căzut prizonier și trebuia să împărtășească soarta prizonierilor de război. Intrucât, însă, a fost radiotelegrafistul armatei lui Manstein a fost repartizat într'un lagăr politic, unde din cauza murdăriei mureau de dizenterie câte 4-5 pe zi. S'a îmbolnăvit și el și numai un miracol l-a salvat. Apoi, adus la Lublyanca, unde era anchetat, considerat pentru funcțiunea lui strict militară în cadrul unei armate, criminal de război. Un criminal care încă nu trăsese cu pușca, pentrucă era un tehnician radio și atâta tot. Se ocupa cu rezistențe electrice, cu becuri, cu șuruburi... cu undele.

—Cred, zic eu, că dacă n'au venit să mă ia până acum, sunt salvat. Mai stăm de vorbă.

—De ce te consideri salvat?

—Pentrucă în niciun caz nu mă așteaptă o condiție mai bună în altă parte. Dimpotrivă!

—Nu se știe. Cu chinezeriile ăstora nu poți să știi niciodată nimic. Tot ce fac este împotriva judecății noastre, cu elementele pe care le avem. Nu vezi? Ai putut ghici vreodată ce-au de gând să facă cu tine? Sunt un tehnician în materie și niciodată nu s'au confirmat așteptările mele. Le cunoaștem ținta și atâta tot. Spre această țintă au tot felul de drumeaguri, de chițibușerii, de subterfugii... Altă lume! Alte năravuri! Alte premize chiar.

7. MAREȘALUL ANTONESCU LA MOSCOVA

—Dar Mareșalul Antonescu la Moscova? Ai stat la aceeași închisoare cu el? Cum l-au tratat?

—L-au lăsat în uniformă așa cum l-au arestat, până la publicarea listei criminalilor de război. In ziua respectivă, adică a publicării listei, i-au tăiat epoleții. Dar mâncarea i-a rămas aceeași. Mâncare dela popota ofițerilor, zilnic cu un pahar de vin roșu, pe care Mareșalul nu-l bea.

—Cine a mai fost cu el?

—Doamna Antonescu, Mihai Antonescu, Al. Alexianu, Generalul Tobescu (fostul director al ordinei publice), Radu Lecca și eu. Bine înțeles, nu cu el în celulă. Fiecare dintre noi, în celule diferite. Mareșalul a stat singur.

—Toți ați fost condamnați la moarte?

—Nu! La moarte au fost condamnați șapte: Mareșalul, Mihai Antonescu, Radu Lecca, Al. Alexianu, fostul guvernator al Transnistriei, Picky Vasiliu și Pantazi, fostul ministru al armatei în timpul războiului, și eu. Rușii au cerut patru morți, din care a indicat trei: Mareșalul, Mihai Antonescu și Alexianu. Regele avea de ales între Pantazi și Vasiliu. Cum Picky Vasiliu îi făcea poliția amorurilor la ordinul mareșalului, iar Pantazi i le acoperea, i-a plătit poliția lui Picky Vasiliu. Generalul Pantazi, Radu Lecca și eu, am fost grațiați, dar nici noi nu vom scăpa teferi, pentrucă au mai multe modalități de a-și manifesta dragostea față de om. Prima modalitate: glonțul «oficial». Plutonul de execuție. Asta se numește în concepția lor, modalitatea politică. Adică modalitatea care are înrudiri cu modalitățile asemănătoare din lumea pe care

ei vor s'o nimicească, lumea burgheză, și are o arie restrânsă. Cea mai răspândită și pe un imens spațiu este asasinarea cu picătura, prin condiția de viață pe care ți-o creiază: înfometarea, îmbolnăvirea, lipsa de asistență medicală, lipsa de aier, stressuri provocate prin perchiziții, anchete, etc., bătăi, frig, etc., etc. In această privință au o gamă infinită de procedeuri, fiecare procedeu aplicându-se individului, în raport cu temperamentul lui, cu preocupările și rezistența lui morală și fizică. In această privință, au o tehnică desăvârșită, bine pusă la punct din 1917 până astăzi, calculată în cele mai mici amănunte. De asta nu voiu scăpa nici eu. Sunt sigur! In momentul în care nu mai au de obținut nimic de la mine, cum ți-am mai spus, mă lichidează. Grațiindu-mă, mi-au amânat moartea. Cu un scop precis: să afle oameni cu care am lucrat în serviciile de spionaj.

—Nu cred —zic eu— să-i mai intereseze serviciul dumitale de spionaj, după atâta timp!

—După atâta timp? Ce naiv ești! N'ai văzut că ți-au spus că îți vor afla gazdele și peste 20 de ani? Crezi că au glumit? Aici este slăbiciunea noastră. Nu luăm în seamă lucrurile pe care ei le consideră foarte serioase. Aici este slăbiciunea noastră, repetă Cristescu, plimbându-se agitat. Plecăm de la premise false. Ii judecăm după noi, după mentalitatea noastră și cu mentalitatea noastră. Un nume nou, apărut într'o declarație a mea, sau a ta, le deschide noi perspective de informare. Nu neglija nici faptul că un comunist apărut, să zicem, pe lista spionilor englezi sau francezi sau americani, le dă peste cap o întreagă strategie politică. De aceea sunt foarte meticuloși, foarte atenți și necruțători. Omul pentru ei, în realitate, n'are nicio valoare. Dar absolut nicio valoare! Sistemul lor este diabolic. Vei vedea! Nu știi nimic! Nu știm nimic! Facem unele constatări și presupunem câte ceva. Știi care este cea mai mare teamă a lor? Teama de adevăr! Vor să afle adevărul, nu pentruca să i se supună, ci pentruca să-l paralizeze și să suprapună realității adevărului, voința lor și necesitățile lor, tactica lor, atâta timp cât adevărul —adevărul adevărat, îi defavorizează. De fapt există un singur adevăr care îi favorizează: existența unor oameni foarte bogați și a unor oameni foarte săraci, în lumea capitalistă. Dar crezi că în Uniunea Sovietică nu sunt oameni de ambele categorii? Sunt! Au nivelat, ca să spunem așa, «pătura» intermediară, adică treptele între cei foarte săraci și foarte bogați. Cei foarte bogați și-au făcut un zid de nepătruns, viața lor fiind invizibilă și de nediscutat, iar cei foarte săraci au oarecare acces teoretic și trâmbițat, prin toate mijloacele de propagandă, la viața celor din «pătura» intermediară. In Rusia țaristă exista o familie imperială. Astăzi sunt sute de familii imperiale, poate mii pe tot cuprinsul Uniunii Sovietice.

—Este bine, zic eu, dacă sunt mii de oameni care o duc tot atât de bine ca impărații. Este un progres!

—Aparent așa stau lucrurile. In fond, însă, sunt mii de oameni care au privilegiile familiei țariste, trăesc în turnul de fildeș al țarului, dar trăesc ca și țarul, pe spatele oamenilor de rând. Țarul era un simbol și, să zicem, îi era justificată izolarea. Simbolurile nu trebuesc atinse, să nu-și piardă luciul. Dar țarii cei noi, mii de țari, trăesc pe spatele oamenilor care muncesc, fără să reprezinte altceva decât aparatul represiv, polițienesc, în cea mai perfidă formă a exploatării. In cea mai perfidă și mai nemiloasă exploatare.

—Aspectele acestea, ale comunismului, le-ați cunoscut și înainte, pe vremea când erați director general al siguranței statului și șef al serviciului secret de informații?

—Le-am cunoscut, ca date obiective, «moarte», dar n'am avut timp să reflectez asupra lor. Niciun om politic de la noi n'a avut timp să reflecteze asupra lor. Poate cu o singură excepție. Știi care este excepția. Nu vreau să mai pomenesc numele, pentrucă suntem aici unde suntem. Dar și legionarii au făcut greșeli mari. La ce le-a folosit atitudinea uneori scandaloasă impotriva masoneriei și evreilor? Cu ce era justificată aroganța impotriva a două forțe colosale? Nu vă puteați folosi de aceste forțe, spre binele patriei?

—Problema francmasoneriei n'o cunosc și nu m'a preocupat, îi răspund, cu toate că tatăl meu a fost mason. Problema evreilor? Personal am avut prieteni evrei și nimeni nu m-a împiedecat să-i cultiv. Nu știu, nu cunosc vreo luptă a românilor cu evreii din Anglia, Franța sau America. Sau cu evreii de oriunde, din altă parte a lumii. Cei din România au creiat problema comerțului, care intrase într'o proporție de necrezut în mâinile lor. Puteau fi în situația asta, grecii, armenii, italienii sau polonezii. Reacțiunea cred că ar fi fost aceeași. Și nu se numea antigrecism, antiarmenism, antiitalienism. Au fost în comerțul românesc și greci, și armeni, și italieni, dar erau puțini. Atât de puțini încât nu puteau naște reacțiuni de masă. Evreii au conștiința vechimii poporului lor și o sensibilitate și o pricepere care i-a defavorizat în rapor-

turile cu comunităţile naţioinale în care erau aşezaţi. De aici a purces tragedia. Poate fi suficientă o scânteie lângă o pădure pentruca să ai un incendiu de proporţii incalculabile. Bine este, însă, să-ţi amintesc că «bombiţa internaţională», care se numeşte în limbajul comun «antisemitism», nu explodează pentru prima dată, în România. Lăsându-l la o parte pe Eminescu al cărui antisemitism s'a manifestat cam în acelaş timp, Ion C. Brătianu a suferit cele mai mari blesteme şi exact în stilul anilor noştri. Virulenţa campaniei dusă împotriva lui Brătianu care încercase să stăpânească invazia evreilor în Moldova, mergea până a-l acuza în presa internaţională de... «barbarie». Deci marele «antisemit» şi printre primii, a fost Ion C. Brătianu. Presiunile marilor puteri, în special Austria, Franţa şi Prusia, au constrâns pe Domnitorul Carol I să îndepărteze de lângă el pe omul care adusese cele mai mari servicii ţării, la ora aceea. Astăzi nu se mai vorbeşte despre antisemitismul lui Brătianu, precum mâine nu se va mai vorbi despre antisemitismul lui Corneliu Codreanu şi Horia Sima. Oamenii dispar, dar problema rămâne! De ce? O judecată justă cu privire la cele întâmplate şi o alta justă, cu privire la cele ce se vor întâmpla, nu o putem face confruntându-le. Greşeala constă —cred eu— că dintr'o condiţie obiectivă, am creiat una sentimentală. Când ajungi să deplasezi aceste probleme în spaţiul afectiv, lucrurile nu mai pot fi controlate. Şi n'au fost controlate, pentrucă le-a îmbrăţişat mulţimile. Oricine ar fi fost, nu putea observa mai bine interesele noastre decât noi înşine. Deci, în momentul în care realitatea nu a mai fost conformă cu aceste interese, s'a născut criza, care va fi depăşită de-a lungul anilor.

Cristescu îşi leagănă o mână, părând a se îndoi de ceva, de câte ceva din afirmaţiile mele. Apoi intervine:

—Voi nu-i cunoaşteţi! Sunt foarte vindicativi!

—Am impresia că dumneta deplasezi problema dela raporturile pe care le subliniez eu, adică dela condiţia care a creat accidentul, hai să zicem criza, pe date cu alt caracter. Asta însemnează că dumneata eşti antisemit!

—Pot spune că aşa este, dar nu mă manifest. M'am folosit de ei întotdeauna. Fără ei n'ajungeam unde am ajuns!

—N'ai ajuns prea bine, la un pas de plutonul de execuţie!

—Tot ei cred că m'au salvat. Dar am trăit bine toată viaţa. Am avut bani, am călătorit, am avut femei câte am vrut. Jucam pe degete oamenii politici. Şi toţi îmi ştiau de frică!

—«Dar Mareşalul? Care a fost atitudinea lui faţă de evrei?

—Dumneata mă întrebi? Ca gazetar ar tebui să ştii! Este suficient să-ţi spun ceeace ştie toată lumea. La noi n'au fost progromuri! Au fost şi la noi asasinate, dar n'au fost progromuri! Nici înainte de război, nici în timpul războiului. România a respectat, până la ultima virgulă, toate legile internaţionale, cu privire la populaţia civilă, în teritoriul ocupat, şi cu privire la tratamentul prizonierilor de război. România nu a făcut crima de genocid nici direct nici indirect. Românii nu au ucis evrei în masă, nici pe teritoriul român nici pe teritoriul inamic. Mareşalul a refuzat să dea evreii care-i avea pe teritoriul român, la cererea guvernului german. Şi nimeni mai bine decât mine nu ştie aceasta!

—Poate că nu i-au cerut germanii?

—Cum să nu-i ceară? Nu ţi-am spus? In repetate rânduri şi sub toate formele, au încercat să-i obţină şi Maresalul s'a opus întotdeauna. Numai aşa au fost salvate masele de evrei din România. Este adevărat că guvernul român nu a putut salva evreii din Transilvania de Nord, care, din 1940, a fost ocupată de unguri. In România nu s'a practicat genocidul. Nicio grupare politică nu a practicat genocidul. Repet, în România nu au existat progromuri şi nici ceva asemănător cu «noaptea de cristal» din Germania naţional-socialistă. Graţierea lui Antonescu a fost cerută de rabinul Rosenthal din Statele Unite ale Americii, printr'o petiţie pe care şi-au pus semnăturile peste 19.000 de evrei. Cum ar fi cerut evreii această graţiere, dacă Antonescu i-ar fi masacrat? Acestea sunt adevărurile istorice şi documentele le pot dovedi. In ziarele de astăzi, de peste tot, se face multă propagandă. Dar nu se aduce nicio dovadă! Explicabil! Pasiuni! Uneori iresposabilitate! Sau toate la un loc. Legionarii, însă, nu ştiu să facă politică. Ceeace consideră ei virtuţi politice, adică atitudine deschisă, vorbă puţină, onoarea şi credinţa religioasă, nu sunt decât dăunătoare spiritului şi acţiunilor politice, deci succesului politic. Legionarii au mai greşit şi cu cele câteva omoruri pe care le-au făcut. Nici aici n'au procedat cum trebuie. Cu 60-70 de morţi, şi-au ridicat lumea în cap. Trebuia să concureze în asasinate pe Stalin, dacă voiau să aibă audienţă politică în Occident, Trebuia să ucidă câteva milioane dacă voiau să se bucure de respect. Uită-te la Stalin! Intre anii 1917-1923 au exterminat 2.000.000 de opozanţi şi astăzi îi strâng mâna cu «respect şi consideraţie», reprezentanţii imperiului englez şi ai Stateler-Unite ale Americii. In perioada 1931-1932

au fost exterminați prin foamete, aproape 3.000.000 de ruși și astăzi englezii și americanii sunt condescendenți față de forța lui Stalin. In aceeași perioadă, au fost lichidati alte 2.000.000 de ruși, care li s'au opus, iar astăzi aparatele de filmat și de fotografiat se înghesuesc să arate lumii buna lor înțelegere. Legionarii trebuiau să ucidă cu frenezie, dacă doreau să fie luați în seamă și considerați, politic, egali lui Stalin, ca să poată avea strângerile de mână ale lui Churchill și Roosevelt. Au fost niște amatori, care cu 60-70 asasinate politice au avut oprobiul lumii întregi. Dece? Pentrucă legionarii n'aveau dreptul să fie decât victime. Dintre ei, au fost uciși intr'o singura noapte 300, apoi aruncati pe străzile orașelor și satelor și nimeni n'a protestat. Digestia oamenilor politici occidentali a fost stimulată. Molotov s'a lăudat public că a făcut colectivizarea impușcând zece milioane de culaci și nimeni nu s'a înfiorat!

8. EXTERMINAREA LEGIONARILOR

—Toate aceste lucruri le știați și în vremurile când erați tare și mare?

—Le știam și atunci și adevărul este că exterminarea legionarilor îmi convenea atunci. Nu numai că-mi convenea, dar am și contribuit la ea. Acesta este adevărul! Și eu, ca toți oamenii politici vechi, recunoaștem astăzi că am greșit. Dar degeaba! Să vedem astăzi ce pot! Astăzi îmi dau seama că popoarele mici nu sunt decât niște papagali. Noi am fost în trecut haut-parleur-ul marilor puteri, marilor puteri care astăzi ne-au dat la cap! Cine s'a impresionat de toată tragedia pe care o trăim noi, popoarele mici, căzute, în urma unui târg abject, sub cnutul comunist? Dimpotrivă, și englezii și americanii le-au dat, pentru calculele lor politice —poate și de frică—, toate ajutoarele, prin care au supraviețuit, și cu care au continuat asasinatele în masă. Gândește-te că numărul deținuților din închisorile și lagărele de muncă forțată era, în 1937, în U. R. S. S., de 5.000.000. Numărul arestaților și deportaților în 1938 era de 7.000.000. Numărul execuțiilor, între 1937-1938 —procesul Tuhacevski și altele— a fost de peste 2.000.000. Numărul deceselor în lagăre, între 1937-1938, peste două milioane. Astăzi, nici nobilii englezi, nici moraliștii și puritanii americani, nu sunt jenați să-i sărute mustața lui Stalin, să-i strângă mâna, ratificându-i astfel toate ororile, toate crimele. Iar enciclopediile americane și engleze, îi vor rezerva mâine un spațiu cel puțin egal cu al lui Einstein, Napoleon sau Bernard Shaw, dacă nu mai mare.

Legionarii, cu 60-70 de victime pe conștiința lor, sunt arătați cu degetul ca niște mari asasini. Așa se plătește amatorismul în

politică. Pe comuniști i-ați cruțat ieri. Ei bine aceștia pe care i-ați cruțat ieri, vor fi asasini voștri de mâine. Peste 20-30 de ani lichidează mișcarea legionară.

—Domnule Cristescu, consider tot ce mi-ați spus ca o butadă gentilă. Imi este greu să cred că gândești astfel și că nu cunoști mișcarea legionară, care în esența ei este creștină. Cele câteva crime care au fost comise, au fost comise în disperare. Dumneata trebue să știi că un criminal, orice criminal, dupăce comite o crimă, fuge, se ascunde. Ei bine, cei care l'au omorît, de exemplu, pe Armand Călinescu, s'au predat, asumându-și responsabilitetea actului. Aceasta nu este o crimă, ci un sacrificiu. Au plătit de bună voie, cu propria lor viață, sancționarea unui satrap. Ca într'un războiu. Soldați într'un războiu nu ucid? Și evreii au ucis vârtos, în luptele pentru crearea Statului Israel.

—Dar cum au putut face greșala să ucidă pe Iorga?

—Iată ce-ți pot spune. Eram în redacția ziarului în care lucram și personal am primit telefon dela doamna Iorga pentru a fi înștiințată redacția despre ridicarea profesorului Iorga de acasă. Am dat imediat telefon la Presidența Consiliului de Miniștri. Fusese anunțat și d. Horia Sima, care plecase deja, în întâmpinarea celor care l-au răpit. Ce am aflat ulterior? Echipa care l-a răpit, bănuind intervenția familiei profesorului și pentru a nu fi împiedecați, au părăsit șoseaua Brașov-București și au intrat într'o pădure, unde profesorul a fost asasinat. Profesorul Iorga a fost victima propriilor lui îndemnuri la asasinat. A creat, prin autoritatea condeiului său, o atmosferă căreia i-a căzut el însuși victimă. Nu este primul caz în istorie, Și nici ultimul! Ți-aș aminti numai pe Lavoisier, marele chimist francez și unul dintre creatorii chimiei moderne. Lui Lavoisier i se datorează nomenclatura rațională a compușilor chimici, cunoașterea compoziției aerului, descoperirea rolului oxigenului în combustii și în respirația animală. In fizică a efectuat primele măsuri calorimetrice. A fost unul din cei mai mari savanți ai secolului al 18-lea. Și totuși... Rolul și rostul lui Iorga a fost la catedră și în istorie. Politica este un domeniu în care există un risc permanent. Cine își asumă acest risc... El, totuși, a fost autorul moral al asasinării lui Corneliu Codreanu. Marele istoric, ieșind din domeniul în care era uriaș, a intrat într'un altul în care, după cum știi, a făcut numai prostii. «Eu nu sunt eu!», nu este formula unui om politic, și într'adevăr în politică el n'a fost el. Ca o consecință, a urmat tragedie după tragedie, pe care Nicolae Iorga le-a antrenat. Fire pasională, orgolios, și-a imaginat că poate fi mare în toate, și a greșit. In poezie a fost mediocru, în teatru a dat dovadă de amatorism, în politică... să nu mai vorbim.

—Ai fost legat de vreun om politic mai mult? Pentru cine ai avut cea mai mare admirație și lealitate?

—Pentru Mareșalul Antonescu. Cea mai mare mândrie a vieții mele este că am fost la un pas în urma acestui om. Era un om sobru și avea o viața particulară foarte decentă și modestă. Dormea într'o cameră mică, în care nu avea decât un pat tare și un dulap de haine. Mânca puțin, nu bea și nu fuma. Imi amintesc o scenă. Am fost cu Mareșalul la Hitler. Seara, după convorbiri, am fost invitați la masă de Mareșalul Goering. In fața tacâmului lui Hitler, era un pahar de apă. Tot un pahar de apă avea și Mareșalul Antonescu. Goering însă, bea din pahare de aur, vinurile cele mai alese. Lui Goering îi plăcea luxul. Era foarte bogat și foarte prețios. La masă când a ridicat paharul pentru Hitler, acesta i-a spus: «Il vezi? Nu poate bea decât din aur și cristal!»

Apoi, adresându-se lui Goering:

—O să te văd din ce vei bea, când vei fi prizonier la ruși. Te vei mulțumi și cu o cană de lut!

.....

—Totuși despre mareșal se vorbeau multe lucruri bizare. Se spunea, de exemplu, că avea crize în care își pierdea judecata. Cunosc o rezoluție a lui, pe care am avut-o în mână, în copie fotografică. La o cerere a unui diplomat de a fi mutat într'o altă țară, mareșalul a scris: «Toți diplomații sunt homosexuali. Se aprobă!» Dece era necesar ca la o astfel de aprobare, să se pomenească —generalizând— o inversiune sexuală?

Cristescu se ridică depe pat, evident nemulțumit de «investigație». Cu o voce voalată, îmi răspunde:

—I se spunea și «câinele roșu», pentrucă era un om tranșant, neiertător. Este adevărat că era un temperament sanguin. Își ieșea repede din pepeni. Marea lui greșală a fost că n'a rămas militar. Cine spunea că politica și războaiele nu trebuiesc lăsate pe mâna militarilor? Dacă n'ar fi fost problema Basarabiei, mareșalul n'ar fi fost niciodată în tabăra germană. Știu că legionarii nu-l pot ierta niciodată pentru evenimentele dela 21 Ianuarie 1941, dar nici atunci n'avea ce face! In primul rând, pentrucă era un om foarte ambițios și n'accepta să fie sub ascultarea nimănui. In al doilea

rând, pentrucă evenimentele de atunci n'au fost conduse de el. Legionarii voiau să facă revoluție, iar nemții care se pregăteau de războiul cu rușii, aveau nevoie de producție și de armată, elemente ce le avea, la ora aceea, Mareșalul Antonescu. Legionarii erau o mișcare de masă, dar armata era carlistă, și generalul era general. După abdicarea lui Carol II, Antonescu era întrucâtva o personalitate consolatoare, pentrucă abdicarea regelui îi atingea direct. Nu mă refer desigur la trupă, ci la ofițeri, în special gradele superioare, care determinau și atmosfera psihologică a trupei. Hitler a dat Mișcării legionare două lovituri capitale: prima, când i-a dat mână liberă lui Carol II să-l curețe pe Corneliu Codreanu, și a doua, când i-a dat mână liberă lui Antonescu să vă curețe în 1941. Este curios că au coincis aceste două forțe opuse, în 1941, ca să vă lichideze. Una din aceste două forțe a fost național-socialismul. Poate nu chiar național-socialismul, dar sigur scopurile germanilor. Cealaltă forță o știi!

—Crezi dumneata că Mișcarea legionară a fost lichidată?, îl intreb cu un aier de obiectivitate.

—Acum se va vedea ce pot!, exclamă Cistescu, pe un ton foarte pedagogic. Să-i văd astăzi ce pot. Astăzi și mâine, vom vedea. Pentrucă, în fond, Mișcarea este singura speranță. Ai văzut ce s'a întâmplat în 1945 și 1946. Dumneata știi mai bine ca mine. Mi-ai spus că erai afară. Liberalii inexistenți. Tărăniștii nu erau în stare să facă o adunare publică. Îi hăituiau o mână de derbedei, plătiți. Și tărăniștii și liberalii aveau mase electorale, lipsite de spiritul de luptă. Rezistența se bazează astăzi pe ceeace este nativ, sănătos, în poporul nostru. Am uitat să-ți spun că un mare număr din «ședințele» la care am fost anchetat la Moscova, a fost dedicat Mișcării legionare. Ore întregi am fost interogat despre metodele legionare de educație și de luptă. Unul din anchetatori a fost tot generalul Vinogradov. In timp ce despre corpul diplomatic, eram anchetat în prezența a doi sau trei asistenți, desigur din N. K. V. D., sau armată, cele despre Miscare erau onorate de 150-200, în săli mai spațioase, uneori chiar mai mulți «specialiști», toți îmbrăcați civil.

9. LA JILAVA

Ușa se deschide brusc. Plutonierul care ne îmbia la vorbă, de această dată cu fața roșie și iritat, mi se adresează autoritar:

—Ia-ți tot ce ai și ieși afară! Repede! Repede!

Intind mâna lui Cristescu și îi spun «la revedere».

—Ia uite de ce-i arde! Ieși afară, banditule, că o să vă vedeți voi pe lumea cealaltă!

Am ieșit. Mi s'au pus cătușe la mâini, lanțuri la picioare și ochelarii de sudor cu vată. Am ieșit, dus de mână. Am fost urcat într'o mașină și, din convorbirile escortelor, am înțeles că mergem la închisoarea Jilava.

Intrând în această închisoare subterană celebră, am fost isbit de mirosul de mucegaiu.

In celulă, în momentul în care am făcut primul pas, patruzeci și nouă de capete, toate nebărbierite, s'au ridicat și m'au privit. Desigur multe cunoscute: Petre Tuțea, inginerul Ștefan Iacobescu, Aurelian Bentoiu, profesorul Săndulescu, căpitan Ioanițescu, etc. O singură întrebare am citit în ochii tuturor, apoi șeful camerei a formulat-o:

—Ce mai nou?

In afara celor citați mai sus și care-mi erau cunoscuți, mai erau un general și câțiva ofițeri inferiori, avocați, ingineri, tineri și câțiva meseriași. Câți oameni, atâtea organizații de rezistență, apărute peste noapte, după intrarea trupelor sovietice pe teritoriul țării.

Privesc «mobilierul» celulei. Un hârdău, un ciubăr pentru apă, două priciuri din zid în zid, de o parte și de alta a celulei. Jos,

ciment. Zidurile luceau în pete de mucegaiu. La fereastră, un oblon de scândură, căptușit cu tablă, desupra căruia se vedea o peliculă de cer de cinci centimetri. Niciunul condamnat. Mulți arestați de patru ani, din 1945. Pufoaicele cu care erau îmbrăcați soldații ruși, la 23 August 1944, îmbrăcau în acest an (1949, Februarie), deținuții politici.

Figurile îngălbenite, privirile, unele speriate, altele senine, și bărbile a patruzeci și nouă de capete, toate tunse chilug.

—Ce fac americanii și englezii?, răsună o întrebare hotărîtă.

O clipă am încercat să rememorez ce știu sau ce-am șiut, ce bănuesc sau ce-am bănuit, dar nimic nu era de natură să încurajeze cele patruzeci și nouă de suflete tulburate și cele patruzeci și nouă de trupuri chinuite, pline de bube, aproape niște stafii.

Încerc să îngăimez câteva cuvinte, să dau o explicație: Ialta, Teheran, zone de ocupație, zone de interese, de influență.

—Nu, nu, lasă astea! Astea au fost! Ce știi precis? Ce se întâmplă acum?

—N'au fost! Sunt! Sunt mereu!

—Ești defetist! Toți care au fost arestați recent, sunt defetiști. Toți vorbesc de Ialta, de Teheran. Ar trebui să înțelegem că Stalin este geniul epocii. Și că Stalin a tras la moara lui, imperiul englez și marea forță militară a Statelor Unite. Care sunt raporturile militare între ruși și americani?

—Americanii culeg informații despre ruși și rușii despre americani!

—Bun! Asta este o informație încurajatoare. Și altceva ce fac?

—Banchete! Banchete, în care se laudă unii pe ceilalți, în care își preamăresc virtuțile militare. Și dupăcum sper că știți, după ce au condamnat Germania pentru rasismul lui Hitler, toți, la sfârșitul războiului, au devenit rasiști. Și Roosevelt, și Churchill și Stalin. Știți bine că la sfârșitul războiului, niciunul n'a pregetat să vorbească despre marile calități ale rasei poporului pe care-l reprezenta.

10. ROLUL CULTURAL AL SĂPUNULUI

In toiul acestor discuții politice savante, când fiecare dintre cei arestați cu mult înainte, spunea ce dorea să fie, se deschide ușa, zăvoarele grele sunând în cădere ca un car de oale sparte. Gardianul intră însoțit de două plantoane, condamnați de drept comun cu înfățiseri lombroziene, și împarte săpunul, dupăce ne-a întrebat câte «capete sunteți?» Intr'adevăr, săpunul împărțit pentru o lună nu ajungea să ne spele decât mâinile și fața. Bine înțeles, săpun de rufe și atât de moale, încât în lipsă de orice lucru, și în setea de estetic a fiecăruia, după distribuție, începea, cu o frenezie inimaginabilă, «confecționarea» formelor săpunului de toaletă, rotund, oval, pătrat, dreptunghiular. Celula toată era agitată. Pe marginea stâlpilor priciului sau pe ciment, între mâini sau uneori izbit de frunte, calupurile de săpun luau forme noui, fiecare admirându-și forma preferată, care nu era alta decât forma săpunului pe care-l întrebuința în libertate.

Pentrucă era ziua săpunului, discuțiile celor vechi erau în legătură cu fabricarea săpunului. Proprietățile ingredientelor care-l alcătuiau, procesul prin care se acționează asupra impurităților, etc. La aceste simpozioane, participau toți, cu excepția filosofului care privea cu simpatie desbaterea, ca un bătrân care-și asista nepoții, la joacă. Nu exista niciun subiect în care să nu intervină controverse, uneori violente. In celulă nu erau îngăduite creionul, hârtia, sau orice altceva care ar fi ținut mintea într'o activitate oricât de restrânsă. «Să fierbeți în propria zeamă!», ni se spunea adesea. Profesorul, însă, intervine cu o problemă care trebuia desbătută: «Rolul cultural al săpunului». Ideea prinde «în

masă» și aderenți sunt dela cel mic, la cel mare, inclusiv filosoful. Iată tehnica propusă: se procură pe orice cale, de la infirmerie, sticluțe cu medicamente sau de medicamente. Se «unge» sticla cu săpun, apoi se așterne un strat subțire de praf D. D. T., pe care-l aveam în celulă din abundență, în campania care se ducea contra păduchilor, purecilor și ploșnițelor. Mai rămâne să dăm bătălia pentru un minuscul instrument, cu care să putem sgâria această pastă pudrată. Nu era o întreprindere prea ușoară, chiar foarte riscantă, pentrucă orice bețigaș, cuiu sau ac, ce era găsit asupra unui deținut, urma sancționarea cu multe zile de izolare, foamete, frig și bătăi. Pentrucă acest bețigaș, cuiu sau ac, ne ajuta să evadăm —nu din închisoare—, ci din condiția morală în care eram constrânși s'o trăim și care trebuia să conducă la spălarea creerului. Dar ingeniositatea deținutului, complet rupt de orice altă realitate, totalmente izolat, era foarte activă. Cum odată pe săptămână primeam un fel de ciorbă cu oase, toți erau obligați, prin consemn tacit, să păstrăm cu sfințenie oasele care puteau fi aschiate. Dece numai prin consemn tacit? Pentrucă un consemn rostit putea fi denunțat. Prin urmare, determina o anchetă. Iar într'o anchetă nu putea fi nimic ascuns, întrucât există martorul ocular: denunțătorul.

Astfel, într'o singură zi cu ciorbă de oase, toată camera avea condeie pregătite pentru lecții de limba engleză, poezii și teme filosofice. Iar în cursul săptămânii, spre surprinderea plutonierului gardian, într'o singură zi, mai mult de jumătate din cameră, s'a înscris pentru vizita medicală. Am spus «spre surprinderea gardianului», pentrucă el știa foarte bine, ceeace știam și noi, că la orice vizită medicală, nu se prescrie decât sulfat de magneziu (sare amară). Indiferent ce aveai. Dacă aveai un furuncul, cancer, sau miocardită, panaceul era sulfatul de magneziu. Medicul, la rândul lui, surprins de o îmbolnăvire în masă, subită, considerând cererea deținuților «un fenomen social», le-a dat tuturor sulfat de magneziu, pregătit în pripă, dar a sesizat și organele Ministerului de Interne, forul tutelar al penitenciarelor. Nici medicul nici gardianul, cu atât mai puțin conducerea Ministerului, nu s'au sesizat de îmbolnăvirea deținuților, care era dorită, chiar provocată. Dar numărul mare de deținuți care au cerut să fie văzuți de medic, într'o singură zi, presupunea ceva. Sau o tentativă de evadare sau o pregătire generală pentru un atac împotriva conducerii închisorii. Ca urmare, Ministerul fiind sesizat telefonic (după cum am aflat mai

târziu din indiscreția unui paznic), s'au dat ordine de supraveghere strictă. Numărul gardienilor a fost dublat, iar supravegherea celulei noastre, minuțioasă. In cursul zilei următoare, gardianul a intrat de mai multe ori să ne întrebe, «ce faci acolo?». Deținuții, sau frecau sticle cu săpun, discret și atent, să aibă un strat uniform, sau le pudrau cu D. D. T. Desigur însă, că dintr'o dată celula ne mai zumzăind în discuții mereu contradictorii și îndeletnicindu-se fiecare cu gesturi ciudate, a mărit suspiciunea. Organele de pază, foarte stricte în observarea ordinelor, n'au intervenit direct la intrările în celulă, să constate ce se ascunde în grabă sub rogojină, sau sub pătură, dar prin vizeta ușii, permanent eram priviți și desigur suspectați.

11. PERCHEZITIA

In fine, după câteva zile, într'o dimineaţă, înainte de a ni se da terciul (150 grame, un fel de supă din făină de porumb), auzim tropăitul a numeroase cizme. Celula se deschide cu violenţă şi ordinul cade ca o lovitură de măciucă: «Nimeni nu face nicio mişcare!» Apoi, unul câte unul, suntem escortaţi de câte un gardian şi duşi într'o celulă goală alăturată. După ce a fost adus şi cel al 50-lea, îşi face apariţia un pluton de gardieni, privindu-ne cu un aier triumfător. Unul dintre aceştia, probabil cel care răspundea de această, «operaţie fulger», rosteşte o mică alocuţiune: «Toată lumea ascultă la mine! Cu partidul nu vă jucaţi! Noi nu vrem să vă exterminăm la maximum, dar cine calcă consemnul, este curăţat instantaneu. Aţi auzit? Acum desbrăcarea la piele, cum te-a făcut mă-ta şi arunci hainele la un metru!» Ordinul acesta, cu aruncarea hainelor la un metru, ne-a creat mare încurcătură, pentrucă pentru 50 de oameni, ne-ar fi trebuit 50 de metri. N'aveam de unde să-i scoatem. Aşa încât, speram ca, în faţa realităţii evidente, să fim toleraţi să le aruncăm la 20 de cm., adică la picioarele celui din faţa fiecăruia. Ceeace s'a şi întâmplat. Goi, aproape nu ne mai recunoşteam unul pe altul. O clipă mi-au venit în minte scheletele expuse la muzeele antropologice. Diferenţa era numai pielea în care erau îmbrăcate scheletele noastre. O piele mată şi scămoşată, plină de excoriaţii şi, la cei mai mulţi, zemuind de bube şi de furuncule. Eram ruşinat, pentrucă fiind nou venit şi cu o detenţie încă redusă, mai păstram nişte urme din ceeace poate fi un om. Bărbile mari ale «veteranilor», atârnând, decorau sinistru această masă de oameni, pe care picioarele abea îi mai

ţineau, iar toracele se observa cu greu, mişcându-se la respiraţiile plăpânde. Această perchiziţie minuţioasă, dela buzunare până la butoniere, apoi în anus, între degetele picioarelor, etc., s'a soldat cu o singură captură. Aurelian Bentoiu, fostul Ministru al Justiţiei, reuşise să treacă până atunci, prin sute de alte perchiziţii, fotografia fiului. De această dată, marea «crimă» i-a fost descoperită. Câteva picioare în abdomen, două palme puternice şi bravura gardianului s'a soldat cu prăbuşirea bătrânului. Privindu-l pe ciment, gardianul adaugă: «Luaţi exemplu! Partidul este neîndurător. Lenin ne-a învăţat să fim neîndurători cu duşmanul de clasă. Fuga marş la celulă. Nimeni nu se îmbracă! Luaţi-vă boarfele şi la cameră!»

Cele 50 de schelete s'au mişcat greu, cu ochii îndreptaţi spre Aurelian Bentoiu, care încercând să se ridice, a căzut din nou.

«Luaţi-l pe moşu! Are caroserie slabă!»

Bentoiu, cel mai înalt din celulă, cu greu putea fi ridicat de atâţia câţi îl puteau apuca de mâini şi de picioare. Infometarea îndelungată, lipsa de aier şi nemişcarea, redusese trupurile noastre la limita rezistenţei. Numărul de calorii ce trebuia să le primim în raţia de mâncare, era de 1200 zilnic. Din calculele deţinuţilor medici, însă, rezulta că se primeau sub 900, uneori sub 800.

Ieşiti pe culoar, mai întâi trebuia să fim încolonaţi. Sceletele noastre între zidurile umede, cu hainele în braţe, tuşind, sgribuliţi de frig şi umezeală, dădea un spectacol straniu şi comic în acelaşi timp. Toţi voiam să ne salvăm «goliciunea», ţinându-ne hainele pe abdomen. Numai bătrânul lovit, Bentoiu, cu ochii întredeschişi, pe braţele a patru deţinuţi, care abea îl ţineau, par'că îşi expunea toate organele ca să batjocorească autoritatea gardianului. Unul din grup a aruncat o cămaşe pe el. Gestul a fost considerat o indisciplină şi sub o ploaie de lovituri, am fost fugăriţi, într'un fel de dans de marionete, cu paşii târşiţi, în sgomotul saboţilor de lemn, al bocancilor şi al loviturilor de baston.

In celulă ajunşi, nu ne venea să credem ochilor. Un maldăr de scânduri şi un praf în care cu greu se putea respira. Priciurile desfăcute bucată cu bucată. Ciubărul de apă, înlocuit cu altul murdar şi plin de var. Tineta care ţinea loc de closet, aptă să «găzduiască» 50 de persoane, înlocuită şi aceasta cu una mai sgârcită şi deasemenea foarte murdară. Păturile, înlocuite toate cu ciosvârte de păturі. Raţia noastră de săpun, înjumătăţită. Toate sticluţele de medicamente, care ne-au dat atâtea satisfacţii câteva

zile, confiscate. O parte din rogojinile care ne serveau de saltele, desemenea ne-au fost luate. Sancţiunea pentru încercarea noastră de a ne ţinea spiritul treaz, a fost nemiloasă. Am privit grămada de lemne, şi, în spatiul mic în care ne mai puteam mişca cu greu cincizeci de oameni, am încercat să ne îmbrăcăm. Totul fusese regisat însă perfect. Stupoarea noastră era atât de mare încât toate mişcările noastre erau leneşe şi triste. Nici cămăşile încă nu le pusesem, când se deschide uşa şi plutonierul ne anunţă pe un ton foarte dulce: «Masa!» Scena care a urmat este indescriptibilă. Prin urmare, să recapitulăm: bătuţi, desbrăcaţi, cu un bătrân care încă nu se putea mişca singur, întins pe două scânduri, cu mai mult de trei sferturi din celulă ocupată de scândurile priciurilor desfăcute, şi flămânzi. Când s'a anunţat «masa», era o mângâiere adusă desolării noastre. Dar tragedia a început când a trebuit, în grabă mare, să ne căutăm gamelele. Nu s'a mai gândit nimeni să se mai îmbrace. Masa era un eveniment mare. Cele zece minute cât dura îngurgitarea celor două-trei jumătăţi de cartofi şi zeama sau arpacaşul, pe care afară nu l-am fi dat nici animalelor noastre, toate necazurile, toate durerile, încetau. Dar unde să găsim gamelele? Cincizeci de perechi de ochi căutau grăbiţi, speriaţi, în toate ungherele celulei, şi nu vedeam nimic.

—Mai repede —ordonă gardianul— că rămâneţi fără mâncare!

La această ameninţare, panica a crescut şi niciunul nu mai privea decât spre locul unde şi-ar putea găsi gamela. Scândurile au fost răsturnate, mutate dintr'un loc într'altul, într'un sgomot sinistru, praful se ridica şi cincizeci de oameni tuşeau îngrozitor.

—Le-am găsit!, strică unul, triumfător.

Cele cincizeci de gamele erau, jumătate în tineta de apă, jumătate în tineta care ne folosea de W. C., amândouă acoperite cu o rogojină. Nimeni nu s'a mai gândit să-şi spele vasul în care primea mâncarea. De altfel nici nu aveam cu ce, pentrucă tineta cu apă fusese evacuată, aducându-ni-se în loc, cum am spus, o alta goală şi atât de murdară încât numai cu atenţie o puteam deosebi de cealată. A urmat un sgomot de gamele, amplificat de starea jalnică a celulei, şi, grav, ordinul şefului de cameră răsună: «Păstraţi-vă ordinea! Cine a fost primul ieri?»

Intr'o ordine stabilită pe poziţia paturilor, se primea zilnic mâncarea, întrucât cel care lua primul, de obiceiu lua mâncarea mai slabă, iar ultimul ceva mai groscioară, dar şi suplimentul.

Astfel încât cel care era primul astăzi, era ultimul mâine. Şi tot astfel, în această ordine, dela primul pat, la al doilea, al treilea, etc. In cazul celulei noastre, întrucât nu erau paturi, ci priciuri de scândură, se lua mâncarea în ordinea locurilor pe care le ocupa fiecare pe priciu.

«Şeful de cameră», era un deţinut şi se impunea în ochii celorlalţi, fie prin tupeu fie prin autoritatea lui morală, sau, când lipsea şi una şi cealaltă, cel care avea o mai mare condamnare sau cel care era mai vechiu în celulă. Erau şi cazuri când şeful de cameră era ales în funcţie de relaţiile cu plantoanele, care, în mod obişnuit, erau deţinuţi de drept comun. Uneori intervenea administraţia să-i numească, dar foarte rar.

Şi iată-ne goi, păstrându-ne totuşi ordinea în dreapta uşii. Cincizeci de perechi de ochi erau îndreptate spre ciubărul cu mâncare. Venit nou, îi priveam cu atenţie. Era o linişte impresionantă, neauzindu-se decât polonicul infundându-se în ciubăr. Fiecare după-ce şi-a primit porţia, trecea spre stânga uşii, căutând un loc unde să stea jos, şi să-şi îngurgiteze zeama. Şi-a tras fiecare pe cap cămaşa, gamela cu mâncare ţinându-i-o cel de lângă el, pentrucă nu exista un locşor în care s'o aşezi, fără riscul de a se vărsa. Ar fi fost o tragedie. Apoi, fiecare îşi dumica jumătate din porţia de 150 gr. de pâine, cealaltă jumătate fiind păstrată pentru «masa» de seară. Dumicatul se făcea cu mare grije ca să nu se piardă nici-o firimitură, fiecare jurându-şi că, în libertate de vor mai ajunge, să nu mai arunce firimiturile, pentrucă «este un mare păcat!» Foamea era cumplită şi procesul de distrofie al acestor trupuri chinuite, era evident. Mirosul de acetonă din celulă îl simţeai numai când veneam dela anchetă, sau dela grefă, unde eram chemaţi pentruca să semnăm sentinţele de divorţ ale soţiilor care nu-şi puteau altfel menţinea serviciul. Constrânse să divorţeze, femeile rezistau până erau chemate la «secţia de cadre», unde primeau ultimatum-ul: «Sau te desparţi de bandit, sau pleci din uzină!» Sentinţa de divorţ, era obţinută cu mare urgenţă de partid şi cu aceeaşi urgenţă comunicată prin grefă penitenciarului, deţinutului, pentruca astfel să-i mărească descurajarea şi depresiunea psihică... In fine, într'un timp record, mai toţi eram cu lingura în gamelă. Cei mai mulţi în picioare, o parte aşezaţi chinuit pe câte un capăt de scândură, după-ce se asigurase în prealabil că la celălalt capăt mai putea sta unul care s'o ţină în echilibru. Apoi întrebările: «Câte steluţe de grăsime ai, Costică?»

«Trei, dar tu câte?» - «Am noroc astăzi: şapte!» - «Mă Ioane, mi-a pus Dumnezeu mâna în cap. Ce semn să fie ăsta? Am cinci jumătăţi de cartof. De când sunt în închisoare n'am avut atâta». «Dar de cât timp eşti» - «De trei ani şi jumătate!»

—Pentru ce eşti condamnat?

—Nu sunt condamnat!

—De ce eşti aici dacă nu eşti condamnat?

—Dar tu de ce?

—Nu ştiu! Cred că din cauza unui unchiu care ducea mâncare prizonierilor americani şi englezi de la regimentul Mihai Viteazul. S'a auzit şi l-a făcut spion american.

—Dece să te închidă pe tine şi nu pe el?

—El a fugit peste graniţă, când a aflat că este urmărit, şi dus a fost!

Astfel de dialoguri se auzeau adesea pe acelaşi motiv sau pe alte motive asemănătoare. Mii de oameni au fost închişi, nu numai fără nicio condamnare, dar fără nicio anchetă. Resemnaţi, după 2-3 ani de detenţie în condiţiile de mai sus, sau altele mai grele, începeau să presupună, «fratele fugit», —«tata ‚naţionalist»— «sora căsătorită cu un englez», sau, «am spus la o coadă de alimentară dece după un an dela sfârşitul războiului nu se găseşte nici pâine nici mălai».

Insfârşit, ciorba îngurgitată pe îndelete, cu o anumită perversitate, trântim gamelele una peste alta şi privim în jurul nostru. Celula părea bombardată. De unde să începem? Cuiele cu care erau prinşi stâlpii priciurilor etajate, lipseau. Cincizeci de oameni pe un singur priciu, dela un capăt la celălalt, din zid în zid, nu puteau încăpea. Pe jos, ciment. Umezeala, cu praful stârnit, făcuse un fel de noroiu subţire.

Aşezăm căpriorii, punem scândurile, rogojinile şi priciul de jos este gata. Dar ce facem mai departe? Au început ipotezele.

—Probabil că jumătate dintre noi vor fi duşi în altă celulă.

—Nu cred! Toate sunt pline. In plus mai sunt şi vreo 20 de condamnaţi la moarte, care sunt ţinuţi câte unul în celulă. Intr'una se spune că ar fi Lucreţiu Pătrăşcanu, fostul şef al partidului comunist, care urmează să fie împuşcat zilele acestea, mi-a şoptit plantonul. Intr'alta, fostul şef al serviciului secret de informaţii al armatei, colonelul Pretorian, care a fost prins cu «cioara

vopsită». Era spion englez. Mai este și un lot de partizani din Munții Făgărașului, aduși pentru anchetă.

—Ce anchetă? Aștia nu sunt condamnați la moarte?

—Ba da, dar îi mai anchetează ca să le smulgă tot ce știu, înainte de a fi împușcați. Li se promite «marea cu sarea» și ca să-și salveze viața, unul, mai slab de înger, mai spune și ce nu știe, sau ce bănuește, ce crede.

12. PRIZONIERATUL DIN RUSIA, SAU O NOUĂ FILOSOFIE

In mijlocul discuțiilor, ipotezelor și presupunerilor, se deschide ușa și intră un om slab, galben, care părea foarte acomodat condiției noastre de viață. A privit senin în jur și făcând pași mici spre fiecare dintre noi, își spune numele printre buze, abia șoptit. Gazde bune, trebuia să-i dăm noului venit o explicație. Dela primele vorbe, însă, izbucnește în râs:

—Păi bine, domnilor, mie îmi spuneți? Am fost prizonier în Rusia și am trecut și prin închisorile lor. Fiți liniștiți, peisajul îmi este foarte familiar. Asta nu e nimic! Să vedeți ce va fi și cum va fi, când se va organiza teroarea. La ei nimic nu este întâmplător. Cu cât pare mai improvizat, mai la nimereală ceeace fac, cu atât este mai studiat. Ei cunosc perfect slăbiciunile omului, pe care le-au studiat, ehei, ani și ani, moment cu moment, și merg la sigur în tot ce fac. Țineți minte ce vă spun: tot ce fac, în politică, în comerț, în anchete, totul este calculat, amănunt cu amănunt. Asta este: slăbiciunile omului! Slăbiciunile noastre. Dar acum ce faceți? Aveți unde să mă culcați?

Noi toți, am șovăit să-i dăm răspunsul. Dar, fără să-l aștepte prea mult, continuă:

—Să ne apucăm de treabă!

—Ce treabă omule, ce treabă? Avem aici ingineri. Dumneata ce profesie ai?

—Avocat.

—Păi, dumneata avocat, vrei să faci din nimic ceva?

—Aici este toată filosofia. S'ar putea să mă fi adus aici tocmai pentrucă știau că vă pot face priciul. Pentru un prizonier din

Rusia, nimic nu este imposibil. Să vă dau un exemplu: mi-a scăpat la perchiziție o jumătate de țigare...

In clipa în care a rostit «țigare», par'că toată celula s'a înviorat. Privirile tuturor erau îndreptate asupra noului venit, cu afecțiune, cu admirație, în fine, par'că tot ce se petrecuse până atunci a fost luat de o mână cerească și aruncat pe fereastră.

—Dar aveți cu ce o aprinde?

Entuziasmul a dispărut, deodată. Avocatul ne privește o clipă, arucându-și ochii peste toți și începe să caute în cuta manșetei pantalonilor. Neastâmpărul crește. Doi câte doi, își vorbeau, se agitau, își căutau buzunarele în care nu putea fi găsit nimic, mai ales după percheziția din care veneam.

—Cine-o aprinde, fumeaza toată jumătatea. Vă dau o oră de gândire!

Și avocatul, cu mișcări aparent lenețe, își pune mica lui desagă, între două scânduri. Admirația și interesul stârnit de promisiunea jumătății de țigare se transformă subit în ostilitate.

—Și după ora de gândire? Ce faci? Ai venit aici să ne stârnești?

—Cine dracul te-a pus să ne vorbești de țigare?

—Domnilor, rostește solemn un al treilea, fac o propunere: nimeni să nu fumeze din țigarea domnului. Se aprobă?

—Se aprobă!, rostesc câțiva, fără convingere, căci în inimele tuturor mijea o speranță.

Avocatul se așează jos, își pune capul între pumni și câteva clipe stă nemișcat. Apoi se ridică și apucând de guler pe cel mai apropiat, șoptește: «Asta e pufoaică rusească? Dă-mi puțină vată din ea.»

Ne privim unul pe altul întrebători. Avocatul bagă două degete în prima ruptură pe care o observă, și, cu gesturi de prestidigitator, scoate un gram de vată. Apoi întreabă de o perie de dinți. Singurul obiect cu care am fost lăsați să intrăm în celulă, a fost peria de dinți. Deodată, în fața avocatului a apărut o pădure de perii de dinți.

—Curată scamatorie!, exclamă unul. Curiozitatea crește, însă.

—Dați-mi și un placheu!

—De unde?

—Scoateți-l dela bocanc!

Câțiva, (filosoful privea...) își desfac bocancii, și un ușor scârțâit, țăcănit, se aude deodată în celulă. Intr'un timp record, câteva placheuri i-au fost întinse. Avocatul ia unul și cere o bucată mică

de pânză «curată». Fără nici-o ezitare s'au auzit rupându-se unele cămăși. Apoi începe operația. Cu placheul, rade mânerul periei de dinți, așează rumegușul pe suprafața vatei, pe care-o întinsese cu dexteritate într'o foaie subțire, o rostogolește în forma unei tigări și ne privește...

—Ei, ce stați? Dați-mi două scândurele!

—De unde scândurele? Iți putem da scândurile priciului!

—Atunci un bocanc fără ținte. Nu este nevoie. Stați liniștiți. Am eu pantofi.

Își scoate un pantof și rostogolește vata, cu repeziciune, înainte —înapoi, și după câteva secunde, din cincizeci de piepturi se aude: «Foc!» Își scoate jumătatea de țigare repede și o aprinde. Filosoful privea părintește desfrâul. O jumătate de țigare a fost «fumată» de patruzeci și ceva de oameni toți numai aspirându-i fumul.

Prestigiul avocatului a crescut brusc. De atunci i-au spus, —și așa i-a rămas numele cât am stat împreună— «Prometeu.»

Prometeu, deci, după ce și-a făcut prima demonstrație, trece la a doua.

—Acum, cu placheul scoateți câte un cuiu de acolo unde sunt două sau mai multe dela căpriori. Ne trebue 16 cuie. Dacă mai găsiți vreunul uitat, cu atât mai bine.

Furnicarul de oameni se agită. Incep din nou ipoteze savante. Inginerul face calcule de rezistență, aprobate de filosof, iar cei câțiva muncitori care-i aveam între noi, reușesc, cu ajutorul inginerului, să scoată o parte din cuie... Cealaltă parte, până la numărul fixat, sunt scoase, cu mare pază, din tocul ferestrei și din cel al ușii. După o jumătate de oră, folosindu-se găurile vechi, pentruca să nu se audă bătutul cuielor, totul este gata. Dichisim paturile, ne așezăm, —apoi tăcere de mormânt.

Tăcerea prelungindu-se apăsător, avocatul are o idee năstrușnică și întrebă câți câini credem că sunt în România. Tema surprinde și calculele încep dela numărul cetățenilor. Apoi, câți cetățeni alcătuesc o familie, și cam câte familii au câini, și primul spune o cifră: 10.000.000. Intr'un sfert de oră era un adevărat vacarm.

Fiind lipsiți de orice îndeletnicire, neavând nicio preocupare și trăind într'o continuă presiune morală, atât din cauza detenției riguroase cât și a grijilor pentru familie, eram extrem de sen-

sibili, manifestând un puternic spirit de contradicție. Dela numărul câinilor, s'au iscat controverse imposibil de potolit, degenerând în adevărate conflicte.

Filosoful se întoarce —ca să potolească spiritele— la «rolul cultural al săpunului» și la setea de estetic a ființei umane, înseninând pentru un moment atmosfera celulei.

13. UN NOU OASPETE IN CELULA

Tocmai în acest timp, se aude lacătul dela ușe, ivărul dat cu violență la o parte, și, în sgomotul lanțurilor dela picioare, este introdus în celulă un bărbat de circa 30 ani. Intățișarea deplorabilă, nebărbierit, cu hainele pătate și fără cămașe.

Prima întrebare:

—Cum te numești?

Răspunsul urmează ca le școală, dând toate amănuntele:

—Sunt medic militar. Am gradul de căpitan. Căsătorit de trei ani. Am un copil. O fetiță. Am făcut parte din organizația «Regele Mihai». Sunt arestat de un an și este prima dată, de când sunt arestat, când văd o față de om. Nu știu unde am stat până acum. Poate la serviciul secret al armatei, poate închisoarea militară Uranus, poate Ministerul de Interne. Am fost tot timpul singur și în tot acest timp, anchetat de două ori.

—Deci n'ai știri noi?

—Ba da! Ieri am auzit doi gardieni, vorbind încet, că va fi executat Lucrețiu Pătrășcanu, la Jilava. Este departe de aici închisoarea asta?

—«Dumneata nu știi unde te afli?, întreabă inginerul.

—Nu știu! M'au scos din celulă cu ochelari de sudor, în care au pus vată și nu mi-au scos ochelarii decât aici, în fața ușii. Bănuesc, după itinerariul mașinii pe care de fapt mi l-am închipuit că sunt la închisoarea Văcărești.

—«Nu, domnule doctor, îi răspunde inginerul, care era și șeful camerei. Ne aflăm la Jilava. Păi dumneata n'ai văzut apa de pe zidurile culuarului? Pardon! Ne-ai spus că ți-au scos ochelarii numai în fața ușii.

Căpitanul își rotește privirea pe zidurile umede ale celulei și cu un oftat spune:

—Ce cald e aici!

—Cincizeci de calorifere —îl asigură inginerul. Cu dumneata cincizeci și unul. Dar unde te mai culcăm pe dumneata?

Prizonierul venit din Rusia, avocatul Prometeu, cum îl botezasem, avea ipoteze și soluții pentru toate situațiile.

—In primul rând, ei știu bine că dumneata n'ai unde să te culci. Suntem 25 pe priciul de jos și 25 pe cel de sus. Când unul din noi se întoarce, în timpul nopții, toți ceilalți trebue să se întoarcă în același timp. Și eu sunt venit tot astăzi, am însă un ochiu format. Prin urmare: sau scot pe cineva din celulă, până diseară, sau celula va fi dizolvată, sau... dormim prin rotație, câte unul în fiecare noapte, pe tinetă, bineînțeles, cu excepția bătrânilor și bolnavilor. Dar până atunci, dați-i omului un loc.

Căpitanul, cu mișcări lenețe, se îndreaptă spre unul din capetele priciului, privind pe jumătate speriat, pe jumătate fericit, la fiecare dintre cei prezenți. Și dintr'odată gândul îi sboară acasă, întrebându-se ce-i face soția și fetița?

—Nu te gândi acasă dacă vrei să te salvezi. Nu te chinui nici cu remușcările —dacă le ai— nici cu dorul pentru ai tăi. Aici trebuie să trăești condiția pe care o ai cu... convingere, rupt de toată viața dumitale de până acum. Niciunul din noi nu știm ce se va întâmpla mâine. Niciunul nu putem prevedea... Aici ești în puterea partidului și partidul este nemilos. Ei știu foarte bine că orice semn de slăbiciune, din partea noastră, ne face vulnerabili. Dumneata trebuie să știi —continuă avocatul— că intrat pe această poartă, nu mai reprezinți nimic pentru familia dumitale, pentru lumea dumitale... Să fii liniștit și stăpân și pe cugetul și pe inima dumitale. Dacă vei pierde această autostăpânire, ești pierdut cu desăvârșire. Ei, comuniștii, nu fac întâmplător nimic și tot ce fac se bizue pe slăbiciunile omului, pe slăbiciunile adversarului. Totul este perfect calculat și verificat din 1917 până astăzi, experimentat pe zeci de milioane de oameni, de 32 de ani, în mii de lagăre și pușcării, depe tot întinsul imperiului lor, dela Nistru pân'la Vladivostock. Ați văzut?... Ați fost cu toții convinși —și deaceea sunteți majoritatea aici— că în momentul în care americanii și englezii se vor întâlni cu trupele sovietice, se va declanșa un nou război, în care sovieticii vor fi zdrobiți... Așa e? Dece tăceți? Dumneata dece ești arestat, întreabă la întâmplare: «Fac parte

din organizația «H» —Dar Dumneata? —«Din Șoimii Patriei!» —Ați văzut? Organizațiile acestea au răsărit ca ciupercile, după invazia sovietică. Cred că fiecare din cei cincizeci, cu dta cincizeci și unul, fac parte dintr'o organizație. Dumneavoastră nu reprezentanți nimic pentru ei. Pe dumneata te-a ținut un an izolat bănuind că —ofițer fiind și medic— organizația dumitale are ramificații. Când s'au convins că ești cam singuratec, te-au adus aici!

—Atunci dece nu-mi dau drumul acasă?

—Nu-ți dau drumul acasă pentruca, prin familia dumitale, care nu știe nimic de dumneata, să timoreze rudele, prietenii. Să știe fiecare dintre cei ce nu vor să li se supună, ce-i așteaptă.

—Dar este ilegal!

—Ilegal? Tot ce cade în puterea lor iese cu desăvârșire din sfera legalității, a logicii, a normalului. Ei sfarmă tot ce li se impotrivește. Sau tot ce se poate împotrivi tăvălugului comunist. Este aici vreun condamnat?

Privind toată celula, aștepta ca măcar unul să răspundă. Cum toți tăceau, repetă întrebarea:

—Cum, nimeni nu este condamnat?

—Nu știm nimic, răspunde inginerul, în calitatea lui de șef al camerei. Sunt arestați aici de doi ani, de doi ani și jumătate, de trei, chiar de patru, unii anchetați, alții neanchetați. Nu știm nimic. Din când în când intră plutonierul și pronunță numele vreunuia dintre noi, întreabă de locul, anul și ziua de naștere, și atât...

14. «DIVORŢURI» SOCIALISTE

Abia sfârşeste inginerul explicaţia şi zăvoarele cad, uşa se deschide şi grefierul penitenciarului intră cu o hârtie în mână şi pronunţă numele medicului abia venit.

—Eu sunt!

—Semnează aici! Soţia dumitale... şi pronunţă numele ei, a înaintat divorţul, care a fost aprobat şi tribunalul ţi-l comunică.

—Nu se poate!, exclamă căpitanul consternat. Soţia mea? Nu se poate! Este exclus! Ne iubim din liceu! Eram copii şi nu ne-am despărţit niciodată. Nu se poate!

—Nu mai fii plângăreţ. Lasă chestiile astea! Vă iubiţi din liceu... semnează aici!

—Nu semnez! Fac recurs!

—Ce recurs? Nu ţi-e ruşine? Banditule! Semnează aici! Dacă nu semnezi, avem noi soluţii să semnezi. Oftezi după nevastă-ta şi ea se culcă în fiecare zi cu altul. Habar n'ai ce destrăbălată este!

—Opreşte-te canalie!, isbucneşte medicul. Opreşte-te că te sugrum! Ajunge! Destul!

La riposta violentă a medicului, grefierul face un pas înapoi, îşi îndulceşte puţin vocea, care vrea să fie concesivă:

—«Lasă că dacă mai ieşi de aici, îţi găseşti tu alta. Femei sunt pe toate drumurile!»

Medicul, care între timp întorsese spatele şi se îndrepta spre fundul celulei, revine brusc. Dar la pasul energic al medicului, grefierul devine înţelept şi pleacă îndată trântind uşa.

După câteva clipe de tăcere, în care toţi deţinuţii prezenţi şi-au trăit probabil propriul lor divorţ, avocatul se apropie de uşe, ascultând cu atenţie, ce se petrece pe culuar.

—Au plecat!, ne asigură. Aţi văzut? A venit arogant şi a plecat smerit. Ce-aţi văzut în mic aici, în câţiva metri pătraţi, se petrece în mare pe tot întinsul colosului sovietic. Şi în politică la fel. Rușii nu știu decât de frică. Comuniștii, care sunt rezultatul, în tot ceeace fac, al temperamentului și mentalității rusești, la fel. Iar ei întrebuinţează în acţiunile lor politice, cărora le zic revoluţionare, tactica de care se tem când sunt atacaţi. Totul este în funcţie de hotărîre şi mai ales de cine are iniţiativa. Credeţi, dumneavoastră că americanii n'o terminau cu rușii repede, mai ales le sfârșitul războiului, când nemţii, erau la pământ? N'au vrut! Dece? Aici este marea întrebare. N'au vrut sau pentrucă știu ei ce știu sau pentrucă U.R.S.S., așa cum este, reprezintă pentru scopurile lor strategice, sub raport politic și economic, o necesitate. Mai există o ipoteză: sunt sensibili la o bună stare la care nu pot renunța. In ce mă privește, am impresia că burghezia este în declin. Sau, mai am o impresie, ascunsă în cutele gândurilor mele: o imensă și generală conspiraţie, jucată cu piese de diferite culori, dincolo de ce se petrece în cabinetele ministeriale și dincolo de ceeace se scrie în ziare.

Ceeace este cert, este că noi ne găsim aici, în puterea lor, și că nu putem face nimic decât să ne împăcăm cu situaţia.

—Bine-bine, intervine un deţinut, dar ce facem cu drepturile omului atât de trâmbiţate?

—Ce drepturi ale omului? Care drepturi ale omului? Asta este o formulă în jocul politic, așa cum este virgula în economia unei fraze. Priviţi aici drepturi ale omului! Uitaţi-vă în celula în care staţi de ani, fără să știți de ce. Credeţi că se sinchisesc guvernele occidentale că-ţi crapă burta de foame, ţie Popescule, Marinescule, Ștefănescule? Credeţi că-i pasă lui Truman că nevasta domnului căpitan a fost silită să divorţeze? Ii pasă guvernului american de copilul tău că va crește fără tată? Sunteţi naivi! Sunteţi romantici! Altele sunt planurile pe care lucrează marile puteri! Noi suntem victimile epocii noastre. Vă dau un exemplu de valoarea vieţii noastre, în condiţia în care ne aflăm. Anul trecut eram în lagărul sovietic de la Mânăstârca. In lagăr au sosit în aceeași zi, câteva grupuri de deţinuţi, în trecere spre diferite închisori. In aceste grupuri se afla și un grup numeros de estonieni. Era știut că estonienii primeau pachetele cele mai consistente. Pentru a li se lua pachetele, au fost atacaţi de o mână de georgieni —vreo 4-5— omorând zece dintre ei, prin strangulare. Firește că estonienii

au încercat să se apere, creindu-se o învălmășeală de nedescris. Paznicul a privit scena din uşe, amuzându-se. Seara, la numărătoare, când s'a dat raportul, a fost indicată cifra celor morţi. Ce credeţi că a făcut ofiţerul? A spus doar: Aruncaţi-i afară! Nu s'a făcut nicio anchetă, nu ni s'a cerut nicio relaţie și niciun nume. Acestea sunt drepturile omului, în imperiul sovietic. Vă asigur că scene asemănătoare se petreceau, în același timp, în mii de lagăre în Uniunea Sovietică. Bucuraţi-vă că nu se petrec și aici, deocamdată.

A urmat un moment de tăcere, timp în care bătrânul bătut pentru fotografia fiului, a oftat:

—Dar de ce mi-au luat fotografia copilului meu?, a întrebat ca și când n'ar fi auzit nimic din ceeace se discuta.

A urmat masa de seară, supa de ridichi, și numărătoarea la scurt timp, dar cu mult mai de vreme decât se obișnuia.

Remarcăm o oarecare lipsă de supraveghere și o oarecare liniște.

Cel mai tânăr din celulă se înscrie pentru a dormi în noaptea aceea pe tinetă, pentrucă am rămas cincizeci și unul. Intre timp au venit plantoanele și ne-au umplut ciubărul cu apă.

Ne spălăm gamelele. De fapt n'ar fi fost necesar, pentrucă supa era apă încălzită și puţin sărată. Ridichiile erau invizibile. Le trăda un foarte subţire miros.

Apoi, încep conciliabulele pe grupuri mici.

Filosoful propune o conferinţă despre republica lui Platon. Tulburarea căpitanului, însă, pentru scena petrecută cu puţin înainte, impresionase toată celula și-l sfătuim pe filosof să amâne. Căpitanul, cu capul în mâini, ne recomandă să-l considerăm absent. Se trântește apoi pe priciu și chircit, cu mâinile între picioare, adoarme.

15. PLECAREA LA IAȘI ȘI LIBERTĂȚILE COMUNISTE

Până la ora stingerii, liniștea a continuat, părând a fi cu totul părăsiți de pază.

La orele 10, îndată după ce a bătut «talanga», un gardian poruncește de dincolo de ușe:

—Toată lumea se culcă și nimeni nu mai mișcă. Ați înțeles?

Recomandația aceasta neobișnuită ne-a agitat și fiecare făcea câte o presupunere, cu urechea pâlnia la tot ce se petrecea în curte.

Spre miezul nopții, îl auzim pe cel depe tinetă șoptind ceva. Indeplinea astfel și rolul de planton. Zăvoarele porților mari de la intrarea în curtea închisorii, se aud căzând. Apoi huruitul motorului unei mașini. Apoi pași alergători. Ordine scurte: «Mai repede!» «Ține strâns!», «Nu scoate o șoaptă!»

—Un lot nou!, ne spunem.

Toată celula este agitată. Singur, medicul căpitan, nu se mișca. Iar bătrânul —lovit la perchiziție, pune din nou întrebarea:

—Dece mi-au luat fotografia copilului? Ce rău le putea face fotografia copilului meu?

—Domnule Bentoiu, îi spune șeful camerei, fiți liniștit, trece și asta!

—Cum să treacă? Au rupt fotografia. Dece au rupt-o?

Tânărul depe tinetă, lipit de zid la fereastră, se depărtează și, cu degetul la gură, face semn cu capul spre fereastră. Cineva asculta!

Deodată se aud pași cadențați, care se opresc la o poruncă scurtă în dreptul ferestrei, și ordinul: «Incărcați armele!»

—In noaptea asta sunt execuții!

—Dar dece s'au oprit în dreptul ferestrei noastre?

—O fi cineva condamnat la moarte în lipsă, între noi?

—Ar fi bine să ne tragem pantalonii!

—Dece să ne îmbrăcăm? Dece să ne grăbim? Să vedem ce se întâmplă!

In fine, schimbul de opinii, de temeri, cuprinde toată celula. Medicul căpitan continua să doarmă sau să se prefacă a dormi.

Bătrânul oftă! Iar noi ceilalți, ne căutam toți circumstanțele agravante, de care până atunci nu pomenisem, și care ne-ar fi putut duce la execuția care se pregătea. Pașii cadențați ai plutonului se aud pornind, depărtându-se.

Pe sală, nicio mișcare. Liniștea a continuat timp suficient ca să ne redea pacea.

Dar tocmai când siguranța devenise —pentru un moment— deplină, se aude, încet, lacătul ușii noastre.

Cu excepția medicului, care părea înlemnit în poziția în care s'a culcat, cu mâinile între genunchi, noi toți ceilalți am fost într'o clipă în picioare.

Ușa a zăbovit să se deschidă. Apoi a fost tras zăvorul. S'a deschis puțin s'a închis. Se aud șoapte...

Bătrânul Aurelian Bentoiu, sculat și el, se trântește oftând. Apoi:

—Dacă ne duce la perchiziție, uitați-vă după fotografia copilului meu. Poate a mai rămas vreo bucată...

In fine, ușa se deschide. In prag, un colonel cu o listă în mână. Sunt șoptite patru nume, printre care figura și al meu.

—Cu ce e pe tine! Nu lua nimic!

—Îi execută, aud o voce în celulă.

—Mai repede! Mai repede!, ordonă colonelul.

Ieșind, îmi arunc ochii în celulă, și-mi părea caldă, prietenoasă. Observ pe medic dormind în poziție neschimbată. Il văd pe bătrân trântit. Tuturor celorlalți le-am văzut ochii sclipind.

Colonelul avea o decorație. Lampas negru. Artilerist, zic. Pe obraz un neg. Chipiul murdar. Pe cozoroc, două paie.

Ușa se închide. Pe fiecare din cei patru ne ia în primire câte un plutonier, care ne apucă de guler și ne duce în reduit unde ne introduce pe fiecare în câte-o celulă. Inăuntru, nimic! Nici pat, nici tinetă, absolut nimic. Capăt certitudinea execuției și-mi fac semnul crucii. Pe tocul ușii, scrijelate câteva nume, fiecare având în dreptul lui o cruce. Pe perete, în dreapta, un nume de

femeie: Maria. Lângă nume desenat cu creionul un cosciug. Sub cosciug, tot cu creionul, scris: «Aveți grije de copiii mei, de fetele mele pe care le sărută mama.»

In stânga ușii, cu aceeași caligrafie: «Scumpul meu soț, dacă scapi, ai grije de fetițele noastre. Eu mă duc. Să-i cumperi pantofi lui Rodi!»

Cercetând și ceilalți pereți, găsesc peste tot cruci și cosciuge, desenate. Prin urmare este cert că sunt într'o celulă a condamnaților la moarte.

Mă aplec să-mi leg nojițele la bocani, dar mă răzgândesc. La ce bun?

Incercând să număr crucile și cosciugele, aud o rafală de mitralieră. Par'că am auzit mai mult decât o rafală. Par'că am auzit și un țipăt.

Țipăt? Nu, nu se poate țipăt. Nu putea țipa un om mai tare decât mitraliera. Dar ia să mă potolesc. Nu-mi poate folosi niciun raționament. Mi-e frig? Nu! Nu mi-e frig și nici nu-mi este cald. Să trec mai bine în dreptul ușii, să fiu gata.

Trec în dreptul ușii și m'am așezat aproape în poziție militărească.

—Hai nu fi ridicol! —îmi spun— plimbă-te!

Și am început să mă plimb și să mai revăd odată toate crucile și toate cosciugele. Și numărătoarea pentru câte sunt m'am hotărît să o fac din fundul celulei. Poate până ajung la ușă, vin.

După primele cinci peste care am trecut cu degetul, să mi le apropiu, ușa se deschide și un plutonier îmi face semn cu capul să ies.

Și am ieșit.

La primul pas făcut pe culuar, mi se îndeasă ceva sub braț. N'aveam voie să privim, atunci când eram fără «ochelari», decât înainte. Capul țeapăn, cu privirile numai înainte. Deci nu puteam ști ce este sub braț.

—Nu mișca!, aud porunca.

M'am oprit!

—Hai dă-i drumul, ce stai?

Am plecat!

Mă întreb: ce mi-or fi pus sub braț?

Hotărăsc să depărtez mâna și să desleg misterul.

Aud căzând ceva, dar continuiu să pășesc.

—Banditule! Nu simți că ți-a căzut?

Și mă'ntorc.

Pe ciment zăcea un praz. Îl ridic.

La poartă, percheziție la piele.

După percheziție:

—Ai primit hrana rece?

—Nu am primit!, răspund.

—Dar ăla ce e?

—Praz!

—Aia e hrana rece! Ce vrei, cafea cu lapte?

Luat apoi iarăși de guler, sunt împins spre o dubă care mă aștepta cu ușile deschise.

Urc!

În dreapta mea, un ofițer cu pistolul în mână. În stânga, un subofițer cu pușca mitralieră.

Fac scurte raționamente.

—Dacă mi-au dat hrană rece, mă duc undeva. Dacă m'ar duce la locul de execuție, e doar aci, în Valea Plângerii, n'au nevoie ei de mașină și eu de praz.

Mașina pornește. După o jumătate de oră, oprește. Înainte de a coborî, recomandațiile:

—Mergem cu trenul. Discuți cu noi, așa ca și când suntem prieteni. Să nu se vadă că ești arestat, pentrucă vom fi între oameni, într'un compartiment. Ai înțeles?

—Cum prieteni? Pușca mitralieră în stânga, pistol în dreapta...

—Astea nu se văd! Tovarășul cu pușca mitralieră stă în alt compartiment, iar eu bag pistolul în buzunar. Dar să nu te pună dracul... Ai înțeles. E clar? Dă-i drumul!

Eram la Gara de Nord. Ajungem pe peron. Cele două escorte îmi vorbesc familiar, râd. Fac glume proaste. Mă întreabă dacă-mi plac femeile care trec pe lângă mine. Nu le răspund nimic. Nu schițez nici un zâmbet.

—Păi nu așa, tovarășe!, îmi spune ofițerul în șoaptă, împingându-mă. Râzi și dumneata, spune un viț, o glumă, leagă-te de femei. Dacă întâlnești prieteni, stați de vorbă. Noi nu-ți facem nimic. Ni-i prezinți și nouă. Să nu le spui că ești arestat, că schimbăm foaia. Hai să ne plimbăm până vine trenul. Pune mâinile la spate. Ți-e foame? Dacă ți-e foame, avem noi pâine. Când ne urcăm, îți dăm.

După puțin timp, garnitura este trasă la peron. Urcăm. Până am urcat noi încet, unul ținându-mă de un braț, al doilea de celălalt, vagonul s'a ticsit. Ajungem în dreptul unui compartiment și ofițerul rostește cu glas răspicat:

—Toată lumea afară!

—Avem tichete tovarășe! Asta este accelerat!

—Ce tichete, ce tichete? Dacă spun ieșiți afară, ieșiți afară!

—Să ordoni, dumneata, la dumneata la unitate nu aici! Avem tichete și nu ne mișcăm depe locurile noastre!

—Contrarevoluționarule! Crezi că ești pe vremea burghezo-moșierimii? Tichet zici? Stai că-ți dau eu tichet. Să nu te miști depe loc! Apoi, adresându-se în șoaptă subofițerului, acesta se depărtează.

Cel care protestase, văzând că lucrurile iau o întorsătură pe care n'o întrevăzuse, se ridică și încearcă să părăsească compartimentul.

—«Nu! Nu! Stai, că ai tichet. Acum ai într'adevăr tichet, de care ai să te saturi.»

Între timp compartimentul fusese evacuat de ceilalți care stăteau la adăpostul celui ce protestase, și, după scurt timp, apare subofițerul întovărășit de doi comisari de poliție. Îl iau pe protestatar, îi pun cătușele și-l coboară, rămânând numai noi trei.

—Stai aici! Vezi ce bine e să fii la adăpostul puterii populare? Să nu te miști depe locul ăsta! Ai înțeles? Să nu te-atingi de geam. Trage perdelele, tovarășe plutonier, și închide ușa. Așa! Acum mergem unși până la Iași. Dacă ai nevoie de closet, să ne spui. Hai zâmbește, ce stai de par'că ți s'au înnecat corăbiile? Zâmbește n'auzi? Că-ți reped două de nu te vezi! Ești supărat? Trebuia să fi supărat înainte de a trăda clasa muncitoare. Acum e prea târziu. Vă curățăm pe toți. Jumătate din țara românească o curățăm, dacă e nevoie și facem noi alta. Ne punem pe făcut copii. Suntem tineri și putem face. Eu fac 40-50, tovarășul plutonier 40-50. Că se țin muierile după noi... Peste 20 de ani facem revoluția în continuare, cu copiii făcuți de noi și crescuți de noi. Pe voi, contrarevoluționarii, vă lichidăm pe toți. Hai la closet.

—N'am nevoie, răspund.

—N'ai nevoie tu, dar avem nevoie noi. Hai dă-i drumul afară! Să mă ții de mână când... Isbucnesc în hohote de râs.

Intrăm în cabina foarte strâmtă a closetului, toți trei. Ofițerul își lasă pentalonii jos și privindu-mă:

—Ce ți-e rușine? Uite că mie nu mi-e rușine. Voi burghezii sunteți rușinoși, dar și tu faci ce fac eu și tu ai ce am eu. Am ter-

minat cu prejudecăţile burgheze. O să vă dea clasa muncitore «rușine» de n'o s'o puteţi duce.

Cabina se umpluse de duhoare. Respiram greu.

—Bine, zic eu, dece nu umbaţi în pielea goală pe stradă și dece nu vă faceţi nevoile pe trotoare și în grădinile publice?

—Ia uită-te la el! Păi, bă, eu în grădinile publice fac! Pe trotoare nu, pentrucă sunt ambasadele care văd, dar în grădinile publice nu sunt ambasadele și fac. Și când n'or mai fi ambasadele, fac și pe trotoare. Toată lumea va avea libertatea să facă ce vrea. O să vedeţi voi burghezo-capitaliștii, ce e libertatea. Și o să vă bucuraţi și voi de ea.

Și după încă puţin timp:

—Hai, dă-i drumul afară!

Intorși în compartiment, își deschide fiecare porte-carte-ul, de unde scot pâine, slănină, marmeladă...

Rup un colţ de pâine albă pe care mi-l întind. Il refuz, asigurându-l că nu-mi este foame.

—Hai ia, că nu mai pupi așa ceva! Uite... cozonac...

—Eu, zic, am praz! Dar nu mi-e foame!

De fapt prazul îl lăsasem în dubă. Iar dela ei nu luam, pentrucă nici nu se spăleseră pe mâini după closet, dar nici nu voiam să am altceva decât raţia tuturor deţinuţilor. Acceptând oferta lor, colţul de pâine albă, abandonam o poziţie morală pe care înţelegeam să rămân. In afară de asta, creiam și o complicitate, oricât ar fi fost de măruntă, cu instrumentul teroarei.

Au mâncat, și-au scuturat mâinile, apoi, unul cu capul pe umărul meu stâng, celălalt cu capul pe umărul drept, s'au hotărât să doarmă puţin.

Și, în scurt timp au adormit.

In timpul cât dormeau, compartimentul s'a umplut cu cei ce au urcat la diferite staţii. Cum eram foarte strâns ţinut, au încăput ușor unul în dreapta ofiţerului, celălalt în stânga plutonierului, iar capetele lor au găsit sprijin și pe umerii acestora.

Mâncaseră mult și libertatea lor fiind totală, atmosfera în compartiment devenise irespirabilă.

In timp ce eram alimentat cu șocolată și zahăr de toţi cei urcaţi între timp, care înţeleseseră ce era cu mine, unul deschide fereastra.

Deșteptaţi de aierul rece năvălit în obrajii lor, s'au sculat depe bancă zăpăciţi și amândoi s'au repezit la fereastră s'o închidă.

Apoi, alarmaţi, încă nedesmeticiţi bine, mă întreabă, în același timp amândoi:

—Unde este...?

—Eu sunt... zic.

—Sst! Taci!

—Nu mai am nici de ce să tac. Știu toţi!

Pentruca să salveze situaţia, ofiţerul se adresează celor din compartiment:

—Așa pățesc borfașii! Este hoţ de buzunare!

—Nu prea are dânsul mutră de hoţ, replică prompt un bătrân, dar poate este hoţul de păgubaș.

Compartimentul isbucnește în râs sgmotos. Ostilitatea împotriva paznicilor a luat proporţii, odată cu simpatia pentru arestat. Singura soluţia care le-a mai rămas, a fost să mă scoată afară. Am ieșit pe culuar —bine înţeles toţi trei— și m'au așezat cu faţa spre un colţ. Cei din compartiment au venit după noi, continuând cu ironiile la adresa paznicilor și cu manifestaţia de simpatie pentru mine. In scurt timp, întreg vagonul află și locul foarte strâmt al refugiului se transforma într'un du-te vino permanent. Ca urmare, am părăsit vagonul, aciuindu-ne în cel învecinat, unde scenele s'au repetat.

Atmosfera din acest mic spaţiu era atmosfera din toată ţara. Aici, însă, izolaţi prin forţa împrejurării, cu trenul în mers, cei doi paznici, apărători ai «puterii populare», s'au găsit faţă în faţă cu opinia tuturor celorlalţi și fără posibilitatea de a chema vreun ajutor înarmat, prin care să siluiască voinţa și conștiinţa. Aroganţa din momentul în care ne-am urcat în tren, faţă de niște oameni care erau preocupaţi să găsească un loc a dispărut subit în momentul în care alţi oameni, exact în aceleași condiţii, stabiliţi pe aceste locuri și parcurgând o mică distanţă împreuna, au creiat comunitatea de trăire prin care au fost capabili să-și manifeste, fără teamă, punctul de vedere și poziţia morală.

Dacă aceeași scenă s'ar fi petrecut în timpul staţionării trenului într'o gară, un singur comisar de poliţie comunistă sau un ajutor comunist, înarmat, ar fi răsturnat poate situaţia. Imensa majoritate ar fi fost silită să bată un pas înapoi în faţa celor doi sau trei comuniști înarmaţi, care vorbeau în numele a 20.000.000 de români, deci inclusiv în numele celor care își manifestau ostilitatea în condiţia pomenită.

In situaţia descrisă mai sus, orice intervenţie din partea lor era riscantă, pentrucă se stabilise o atmosferă de ostilitate, în care foarte puţin lipsea să nu izbucnească un conflict violent.

Scena era concludentă pentru ceeace se petrecea, în mare, în intreaga ţară.

Spre seară ajungem la Iaşi, la graniţa de răsărit a ţării. Părăsisem oraşul, nu cu mult timp în urmă. Il revedeam, chiar în condiţia în care mă aflam, cu o infinită bucurie. La gară ar fi trebuit să vină o dubă a securităţii, pentru a ne transporta, dar duba fiind absentă, am pornit pe jos. Pe aleele şi străzile cu tei şi castani, într'o seară liniştită şi călduţă, perechi de studenţi se intâlneau, se furişau, se despărţeau şi, în mersul nostru domol, nimic, niciun amănunt nu-mi scăpa din peisajul pe care nu-l voiu mai revedea curând, poate niciodată.

16. LA SECURITATEA DIN IAŞI

In România, Iaşul era un oraş unic ca factură, toţi locuitorii trăind ca într'o singură familie. Nu era nevoie de ziare pentruca să se afle dela un capăt la altul, de necazul unui ieşean sau de bucuria lui. Temperament domol, contemplativ, mistic, moldoveanul, deci şi ieşanul, pe cât este de potolit în mişcări, pe atât este de intransigent în poziţiile pe care se fixează.

Nicăieri în România n'au fost păstrate tradiţiile cu mai multă pregnanţă şi nu s'a trăit stilul românesc de viaţă patriarhală cu mai multă prospeţime ca în Moldova.

Este provincia care a dat cel mai mare număr de oameni de artă. In poezie Mihai Eminescu, în proză Ion Creangă, rămas cel mai mare povestitor al nostru. Apoi: George Enescu, Nicolae Iorga, Vasile Pârvan, Theodor Palady, etc. Cu câteva excepţii, în România aproape toate vârfurile intelectualităţii şi oamenilor de artă şi litere au purces din pământul Moldovei. Dacă toate celelalte provincii ne-au păstrat ziduri ale rezistenţii naţionale, dacă toate aceste provincii au conservat vestigiile istorice ale luptelor seculare pentru existenţă —Moldova, smerită în fiorul lăuntric, ne-a dat pe lângă acestea şi impalpabilele redute ale artei, poeziei, muzicii.

Nu poţi păşi în Iaşi fără ca umbra şi versul lui Eminescu să nu-ţi mângâie gândul:

Ce-ţi doresc eu ţie, dulce Românie,
Tara mea de glorii, ţara mea de dor?
Braţele nervoase, arma de tărie,

La trecutu-ți mare, mare viitor.
Fiarbă vinu'n cupe, spumege pocalul,
Dacă fii-ți mândri asta le nutresc,
Căci rămâne stânca, deși moare valul,
Dulce Românie, asta ți-o doresc.

Precum nu poți vorbi de Moldova neglijând comorile de pictură dela mânăstirile din Nord, Agapia, Voroneț, Humor, Dragomirna, etc., ale căror culori nu și-au pierdut nuanțele picturilor, nici cele din interiorul mânăstirilor expuse la fumul lumânărilor, nici cele exterioare expuse la soare, vânt și ploaie, unele aproape după 150 de ani. Altele după mai bine de 400 de ani. Tehnica compoziției culorilor pentru a le asigura rezistența a fost extraordinară. Culorile minerale și vegetale erau amestecate cu fiere de bou sau cu gălbenuș de ou, apoi cu cleiu și dizolvate în apă.

La Mânăstirea Agapia, ctitorită de Hatmanul Gavrilă, fratele lui Vasile Lupu, în 1647, icoanele catapetesmei sunt lucrate în stil academic de pictorul Grigorescu și reprezintă tot ce-a realizat mai perfect artistul în pictura religioasă.

Pe locurile pe care se află astăzi orașul Iași, a fost o așezare pe care descoperirile arheologice o atestă cu două sute de mii de ani înainte de Cristos, descoperindu-se civilizații neîntrerupte din acele vremuri, iar cârmuitorii Moldovei s'au impus aci prin înțelepciunea și vrednicia lor, timp de trei veacuri.

Renumele istoric al «târgului» Iașilor începe sub Alexandru Lăpușneanu, domnitor al Moldovei (1552-1561 și 1564-1568), care, mutând capitala dela Suceava la Iași, acest oraș devine inima Moldovei.

—Ei, nu vezi pe nimeni cunoscut?, mă întreabă ofițerul.

—Nu, domnule, îi răspund, aici totul îmi este cunoscut.

—Adică pe cine? Pe cine, spune repede și adresele...

—Eminescu, zic, Creangă.

—Unde locuiesc?, și scoate imediat un carnețel și creionul.

—Eminescu la București. Creangă la Humulești.

—Și ce face la București? A făcut parte din organizația ta?

—Nu! Eu fac parte din organizația lui!

—A fost arestat?

—Dacă ar trăi, ar fi fost de mult arestat, dar este mort de cincizeci de ani!

—Iți bați joc de noi, banditule? Lasă că te aranjem noi!

—Nu-mi bat joc, domnule ofițer, dar bănuiam că dvs. știți că Mihai Eminescu este cel mai mare poet român, care este tradus aproape în toate limbile pământului și care a trăit între anii 1850 și 1889.

Escortele au părut receptive la informația pe care, desigur, o auzeau pentru prima dată.

Apoi mă întreabă:

—Știi vreo poezie a lui?

—Da, știu! Una din cele mai cunoscute este *Doina*: «Dela Nistru pân'la Tisa/Tot românul plânsu-mi-sa/Că nu mai poate răsbate/De-atâta străinătate!/

—A!, va să zică ăsta e ăla cu «Dela Nistru pân'la Tisa»? Păi dece nu spui? Pe reacționarul ăsta cum să nu-l știu? Cine nu-l știe? Cum zici că-l cheamă?

—Eminescu.

—Păi ăsta nu e mort! Ce-ți bați joc de noi și cauți să ne induci în eroare? Asta face parte din vârfurile burghezo-capitaliste și e fascist, de pute pământul sub el. A voit el să se dea cu noi, după 23 August și a scris o poezie cu proletarii. Cum îi zice?

—Împărat și proletar.

—Păi vezi că știi? Asta e! Da nu i-a mers. Partidul i-a scos din carte, «Dela Nistru pân'la Tisa», care era o poezie imperialistă și i-a lăsat p'aia cu proletarii ca să-l facă de râs, să se vadă că este un oportunist. Aia cu «Dela Nistru», este scrisă la ordinele lui Hitler, atunci când a venit la noi să facem războiul cu marea noastră vecină dela răsărit, U. R. S. S.»

—Domnule ofițer, zic eu, faceți poate o confuzie sau greșiți. Eminescu este mort de 50 de ani!

—Să nu fii obraznic! Partidul nu greșește și nu face confuzii! Și acum las'o mai încet că ne apropiem.

După încă o sută-două de metri, mi se ordonă să las capul în jos și să privesc în pământ:

—Nici la dreapta, nici la stânga! In pământ cu ochii!

Apoi, prefăcându-se că-mi aranjează gulerul paltonului, îmi isbește un pumn strașnic în ceafă.

—Sst! O vorbă să nu scoți!

Așteptăm puțin la o poartă sau la o ușă. In întregime n'am văzut-o ce este. Par'că am auzit o sonerie. Dar am auzit bine o pereche de cizme călcând îndesat și tacticos. Sunt așezat cu fața la zid. Apoi aud un fâșâit de hârtii (formalitățile de predarea

balotului). Şi-au vorbit în şoaptă, în graiul lui Eminescu, cu consoanele puţin îndulcite:

—Tuşeşte!

—Dece să tuşesc?

—Di şe să tuşieşti? Pentrucă vreau io. Tuşieşte şâ nişio vorbă.

—Nu tuşesc!

S'a făcut linişte.

Poarta sau uşa a scârţâit uşor. Apoi, din senin, am auzit mai multe perechi de cizme venind, ducându-se. Par'că păşind pe loc. Par'că scoţând pe cineva de undeva.

Apoi ordonă:

—Mâinile la spate!

—Sunt la spate!

—Sst! Nicio vorbă că te trăznesc! Mâinile la spate şi nicio vorbă!

Unul pune mâna pe cap şi mi-l apasă în jos, altul mă buzunăreşte.

In şoaptă, aud:

—Ai ceas?

Iau mâna dela spate şi le arăt ceasul. Mi-l iau. Altul, şoaptă:

—Doxa!

S'au depărtat puţin toţi.

Revine unul:

—Ce stai cu mâinile la spate? Dă-le jos!

Sunt luat de braţ şi împins pe un coridor, cu capul în jos. Mi se pun nişte ochelari şi mi se ordonă să scot tot ce am în buzunare. In buzunare însă, în afară de bastistă, nu am mai găsit nimic. Asupra mea aveam la arestare, în afară de ceas, o trusă de bărbierit portabilă, din piele de porc, un portfeuille, o cruciuliţă de aur cu lanţ tot de aur şi ceva bani. La Ministerul de Interne mi le-au luat la arestare şi la plecare mi le-au dat, minus banii şi ceasul. La Jilava, desemenea mi le-au luat la perchiziţie şi mi le-au dat la plecare, minus cruciuliţa.

Aci, după-ce mă caut bine prin buzunare, nu am mai găsit decât batista. O scot din buzunar şi rămân cu ea în mână.

—Scoate-i ochelarii!, zice cineva.

După-ce mi-au scos ochelarii, unul din cei patru plutonieri pe care în fine îi văd, îmi spune:

—Pune-o pe masă!

—Incheie tovarăşe, procesul-verbal şi pune-l să iscălească!

—Altceva decât batista nu mai ai?

—Ce să aibă —intervine un plutonier— ăsta e vagabond! De iscălit, iscăleşte la plecare. Băgaţi-l în celulă!

A ordonat plutonierul. A executat un locotenent. Doar un pas am făcut până la uşa care s'a deschis. Sunt împins înăuntru. Uşa se închide sgomotos. Pe jos ciment, pe care era vărsată o cantitate mare de urină. Era în Săptămâna Patimilor.

La scurt timp uşa se deschide şi îmi este aruncată o găleată.

—Strânge ce e pe jos şi pune în asta!

Aşteaptă să vadă cum reacţionez şi zic:

—O cârpă vă rog. Cu ce strâng depe jos?

—Cu pumnul şi cu ce mai ai!

Nu mai aveam nimic. Adică mai aveam batista. Dar era prea mică. Şi prea subţire. Mai aveam cămaşa şi ismenele.

Incep să reflectez: Cu cămaşa sau cu...

Mă hotărăsc pentru cămaşă. Dar nu cu toată cămaşa. Am rupt mânecile. Mai adaug batista şi ciorapii. Totuş nu este destul. Rup şi căptuşeala hainei. Cu căptuşala îmi pare suficient. Şi încep să strâng. Şi am strâns, am strâns... până a mai rămas o peliculă subţire de urină, când n'am mai putut. M'am trântit pe patul de ciment, am rezemat capul de zid. Şi am adormit. Intr'un târziu m'am deşteptat. In celulă era tot lumină. Pe jos tot umed. Dincolo de uşă se auzea un uşor sforăit.

—Se doarme, îmi spun. Ia să mă culc şi eu!

Da înainte de a mă culca, trebue să merg la W. C. Apăs încetişor pe uşa care —fireşte— se deschidea în spre afară. Nu mă aşteptam să se deschidă şi nu s'a deschis. Dar când am apăsat pe uşe, a încetat sforăitul. Aştept. Poate m'a auzit. In scurt timp, sforăitul a reînceput, şi, odată cu el, necesitatea irezistibilă de a-mi deşerta vezica. Singura soluţie, găleata în care am strâns urina de pe jos...

Şi m'am liniştit. Mi-am aruncat paltonul pe mine şi am adormit. Nu ştiu cât am dormit. M'a deşteptat un ciocănit în uşă. Celula fără fereastră. Aerisirea se făcea pe sub uşa celulei care dădea în camera ofiţerului de serviciu.

Aud uşa deschizându-se discret şi apare capul unui ofiţer, care mă întreabă:

—Cum te numeşti? Câţi ani ai? Dece eşti arestat?

Răspund scurt.

—Eşti condamnat?

—Nu știu!

—De ce te-au adus aici?

—Nu știu!

—Fii atent la mine! Aici nu se doarme dela 4 dimineața până la 10 seara. Stai la marginea patului, cu mâinile pe genunchi. Nu vorbești!

—N'am cu cine vorbi!

—O să-ți vină să vorbești singur. Să te abții. Dacă nu te abții tu, te abținem noi. Ai înțeles?

Tac.

—Ce e aia?

—Găleata cu urină!

—Dă-o afară!

—Imi mai trebue din când în când!

—Te scoatem afară de două ori pe zi. Dimineața la 6 și seara la orele 6. In restul timpului, dacă-ți mai vine, faci în pantof și-l verși la orele 6, când te scoatem noi la program!

—Dar de ce nu-mi lăsați găleata? Să vărs găleata când mă scoateți la program, nu pantoful!

—Ce vorbești? N'ai vrea și closet cu apă și cafea turcească și damă la pat? Și acum liniște până deseară. Mâncare nu pimești astăzi pentrucă n'ai fost trecut în rație! De când n'ai mâncat!

—De două zile.

—Bine! Mai rabzi tu până mâine!

In timpul zilei, mi-am auzit numele pronunțat în șoaptă, (eram numai urechi), de câteva ori.

De dimineață a mai venit unul și mi-a ordonat:

—De câte ori auzi că se umblă la ușă, te scoli în picioare și te așezi în fundul celulei, cu spatele la ușă!

«In fundul celulei» era numai un fel de a vorbi, pentrucă celula nu avea decât doi pași. In ziua aceeia, s'a umblat la lacăt de cel puțin douăzeci de ori. De vreo trei ori s'a deschis și ușa. Odată s'a apropiat cineva și mi-a repezit un pumn. Un pumn zdravăn, încât mi-am simțit capul zvârlit înapoi.

Apoi, întrebarea:

—Cum te numești?

N'am răspuns.

—Lasă-l că este supărat, spune unul.

Și mi-a mai repezit un pumn.

—Ia-ți dat să mănânce?

—Nu, tovarăse, că nu e în rație!

—De când n'ai mâncat?

Mișcă o mică speranță. Poate totuși, astăzi...

—De două zile!, răspund.

—Numai de două zile? Păi ai mâncat de curând! Până mâine nu mai e mult. Să nu te pună dracul să sughiți! Intoarce-te!

M'am întors! In cadrul ușii și în spate, numai chipiuri și epoleți. Toți rotofei și toți parfumați. Unul din ei își scoate oglinda și-și aranjează mustața cu pieptenul, altul, își scutură praful depe epoleți, cu degetul. In timp ce un sergent major, în prezența a peste 6-7 ofițeri, continuă să poarte cu mine dialogul:

—De unde vii?

—Dela București!

—Ce mai e pe acolo prin târg?

—Bine!

Adresându-se ofițerilor:

—Auzi, că e bine!

Toți râd sgomotos.

—Ei, ai crezut că o să venim la putere?

—N'am crezut!

—Păi de ce n'ai crezut, măi frate? Păi nu știai că noi suntem ca nisipul și ca iarba?

—Nu știam!

—Păi de ce nu știai, că ești gazetar?

—Tocmai de aceea știam că nu sunteți ca nisipul și ca iarba, pentrucă eram gazetar. Trebue să vorbiți numai dvs. sau pot vorbi și eu ce cred?

—Cum să nu! Cum să nu! Luați loc. Pe pat sau pe jos! Cum vreți dvs.

—In picioare! Comuniștii au fost inexistenți în România. O mână de oameni, supuși Moscovei, scoteau din când în când manifeste și făceau din când în când greve. Niciodată nu puteați atinge în alegeri libere, 1%.

—Păi, nouă ne spui?

—Dvs vă spun și vă întreb ce vârstă are cel mai în vârstă dintre dvs., cei de aici? Cineva care să fi fost major la 23 August.

—Ați văzut?, se adresează grupului, ne ia la întrebari el. Nu ți-e rușine, banditule? Va să zică tot reacționar ai rămas. Lasă că te vindecăm noi!

—Ați spus dvs că pot vorbi!

—Am spus, am spus, dar credeam că ți-au venit mințile la cap. Ne înveți tu pe noi istorie? Noi care ne-am tocit coatele pe băncile școalelor și-l cunoaștem pe Marx din doască'n doască!

Apoi adresându-se unui ofițer:

—Să nu-i dați mâncare nici mâine, că tot pleacă. Să mai rabde și el că noi am răbdat destul...

Scuipând printre dinți, toți, apoi călcându-și scuipatul, au închis ușa, în tăcere. Conciliabul a mai durat câteva minute, dincolo de ușă. A urmat apoi o zi lungă. La ora prânzului, când dincolo de ușe se lua masa și mirosurile mâncărurilor par'că erau injectate în celula mea, am început să regret prazul abandonat în duba cu care am plecat dela Jilava. «Ce bun ar fi fost!», îmi spuneam.

Toată ziua am fost uitat. Nu mi s'a mai deschis ușa. N'am mai fost întrebat nimic. Toată ziua m'am ocupat cu preparatul mâncărurilor. Cele mai gustoase îmi păreau cele simple și, în cele din urmă, pâinea. Oricât de veche, oricât de tare, este bună. Dacă aș fi avut un coltuc —ca piatra să fi fost— l-aș fi savurat, firimitură cu firimitură. L-aș fi aspirat! Incercam să-mi abat gândurile dela ceeace devenise obsesia mea, mâncarea, dar aromele bucatelor de dincolo de uțe, mă torturau. Intestinul meu avea ochi, urechi, nas, și se svârcolea. Nu torturile, nici savarina, nu baclavaua, nici cozonacul, care au fost deliciile de ieri, le doream atunci, ci pâinea sau mămăligă cu ceapă. Chiar fără ceapă. Mă dispensam de ceapă. Ceapa o înlocuiam cu apă. Dacă aș fi avut pâine și apă! Să beau apă când vreau! Nu numai odată pe zi doi litri. Și după ce-am băut doi litri de apă, să aștept 5-6-8 ore, uneori chiar 12 ore, până să fiu scos, escortat, la W. C. Și la W. C., să stau cu ușa deschisă și ofițerul să mă privească trecând pistolul dintr'o mână într'alta. Dar, mai ales, să mă privească tot timpul. Uneori simțeam că nu mai rezist în cameră, iar la closet nu eram în stare, pentrucă simțeam ochiul lui în spate.

Când la orele 10 seara, ofițerul mi-a bătut în ușă să mă culc, m'am simțit eliberat de foamea zilei. Imi spuneam: la noapte dorm, apoi mai este o zi, care va trece cum a trecut și asta și, poate spre seară, îmi vor da să mănânc. Dar poate se răsgândesc și-mi dau mâine. Mă bucuram la gândul că s'ar putea să-mi dea să mănânc mâine. Aveam un fel de frison la acest gând. Puteam să accept că sunt ca nisipul și ca iarba? Dar dacă tăceam, nu era mai bine?

Mă trântesc pe patul de ciment, care semăna cu un sarcofag, arunc pătura pe mine și-mi dau răspunsul: n'am făcut rău că am vorbit, nu era rău dacă tăceam. Prin urmare sunt mulțumit.

Și-am adormit.

De dimineață, ciocănitul in ușă, apoi tăcere. Nicio mișcare. Am dat pătura la o parte. Am coborît din pat. Am căscat. Am privit becul, apoi mâinile, și-mi spun: astăzi plec. Plec? Mă duc! Nu plec! Mă impachetează și mă duc. Unde? Nu știu! Imi privesc iarăși mâinile. Apoi iarăși becul! Fac un pas! Sunt obosit. Mă așez pe pat. Iar mă ridic. Și iar mă așez. Timpul trece greu. Nu cred că este dimineață. Adineaori m'am culcat. Afară nu se aude nimic. Nicio mișcare, niciun motor. Niciun câine. Dar unde o fi ofițerul? Parcă-i simțeam lipsa. Ce-o fi în dreapta mea? Ce-o fi în stânga? Care este direcția din care am venit? Am păsit pe ciment. Apoi niște pietre, și iar ciment. Un prag mic. O piatră mare de moară, câteva trepte de scândură, un balcon, un pridvor, o pajiște în stânga pridvorului, și o livadă cu pruni în dreapta. Cuiburile curcilor, în mărăcinis, și dealul impădurit. Pomul în care găsesc cuibul pasării colorate. Pun degetul în scorbură. Intind mâna spre o creangă. Creanga se rupe. Mă anin de o frunză care mă tine și mă leagănă...

Sar deodată în picioare. Se deschide ușa.

—Nu ți s'a spus că la deșteptare, te dai jos din pat că începe programul? De ce nu te-ai deșteptat?

—Ce program?, îl întreb.

—Programul de cameră!

—Ce trebuie să fac la programul de cameră?

—Te așezi la marginea patului, cu mâinile pe genunchi și te uiți la bec! S'a înțeles? Și te mai plimbi. Dacă vrei! Să nu asculți la ușă. Să nu bați în ușă.

Și iese.

Camera avea lungimea sarcofagului. Un pas și jumătate. In cameră, desigur, niciun obiect în afară de sarcofag, o rogojină și pătura. Din obiectele personale: paltonul și căciula. Batista o întrebuințasem și nu mai suporta altă întrebuințare. Acum ar trebui să-mi dea «cafeaua». Dar nu mi-o dau. Nu mai e mult până deseară. Dar dacă nici deseară nu-mi dau nimic, și plec? Mâine, unde mă vor duce, nu sunt în rație. Dar poate voiu fi. Intrebarea, la timpul prezent, mi se părea mai caldă și mai re-

zonabilă. Și o formulez: «Dar poate sunt!» Dacă ar trece timpul mai repede!

Privesc indelung filamentul incandescent al becului și am impresia că totuși încălzește puțin camera. Imi este mai frig decât ieri. Pun paltonul pe mine și căciula pe cap. Abia m'am așezat pe pat, și ușa se deschide:

—Dă paltonul și căciula afară! Pune-le aici jos lângă ușă.

N'am protestat. Să adopt o altă tactică. Tactica tăcerii. Dar mi-am creat o problemă. Pe unde văd? Ușa părea a fi compactă. Cercetez depe pat, cu atenție, centimetru cu centimetru ușa, și eram bucuros că, insfârșit, am o preocupare. Am împărțit vizual ușa în centimetri, și fac calcule. Undeva trebue să fie o crăpătură, spre o cameră obscură. Acolo trebuie să fie un aparat cu oglinzi și astfel văd perfect orice mișcare a mea. Cum ar putea fi aparatul? Mi-l închipui ca pe o cutie cu mai multe sisteme de oglinzi. Oglinzile sunt rotunde sau dreptunghiulare? Dar să mă întorc la centimetri ușii. Mai întâi să stabilesc fisura. Și par'că văd ceva. Par'că fisura se mișcă. Să mă plimb și când ajung —era chiar la înălțimea ochilor— să zăbovesc și să cercetez. Aud câteva voci șoptite. Probabil schimbul. Ce oră poate fi? Schimbul se face tot ca la Interne? Cred că dela Vladivostock până la Berlin și Marea Adriatică, se face la aceeași oră. Este deci momentul. Mă scol depe pat și fac pasul și jumătate, discret. Mă opresc în dreptul fisurii... și ușa se deschide.

—Ce faci lângă ușă? Nu te-ai săturat de spionaj? Trădătorule! Așează-te pe pat și să nu te mai miști depe pat. Aveam de gând să-ți dăm mâncare, dar pentrucă ai continuat să spionezi, nu primești mâncare nici astăzi. Poate nici mâine!

Și închide ușa. A spus «poate nici mâine». Insemnează că nu plec astăzi. Dar de ce trebuia să mă duc lângă ușă? Nu mă puteam abține? Ieri am vorbit mai mult decât trebuia, astăzi am zăbovit în dreptul ușii mai mult decât trebuia. Totuși, nu sunt oameni răi! S'au gândit să-mi dea mâncare astăzi. Numai eu sunt de vină. Așa este regulamentul de la Vladivostock până la Adriatică. Sau mă supun regulamentului sau mă sinucid.

Am renunțat la fisura din ușă, insfârșit am renunțat și pentru astăzi la mâncare, și au trecut orele gândind la anotimpuri și la flori, la licurici și la maimuțe. Am închis ochii, pentruca să gândesc la jocul unor copii într'o pajiște. Și iar s'a deschis ușa:

—Și zici că nu suntem ca nisipul și ca iarba?

—Ce vreți dvs să vă răspund?

—Nu ce vrem noi! Ce crezi dumneata?

—Eu cred că nu sunteți. Sunt sigur că nu sunteți. Sunteți foarte puțini. După 23 August, v'ați mai înmulțit. Dar v'ați înmulțit sau cu oameni care vor să se căpătuiască, deci oportuniști, sau cu cei timorați, sau cu lichelele, care simt că, datorită Uniunii Sovietice, veți rămâne un timp oarecare la putere.

—Tâmpiți ai spus?

—Nu am spus tâmpiți, ci timorați.

—Ce e aia?

—Adică, oameni înfricoșați de metodele dumneavoastră, se aciuază în partid și sunt cuminți, împotriva conștiinței lor. Vă detestă și se prefac că vă acceptă, de frică. Eu sunt cinstit și cu dumnevoastră și cu mine și vă spun că nu vă accept.

—Ne urăști?

—Nu vă urăsc. Vă consider ceeace sunteți!

—Ei și? Poți să ne consideri cum vrei! Poți și să ne urăști, dar să fic cuminte. Toată țara poate să ne urască. Ei și? Dar să fie cuminte, să facă ce spunem noi!

—Ce înseamnă să fie cuminte?

—Adică să facă ce vrem noi, că dacă nu face, vine lângă dumneata la arpacaș.

Plutonierul, adresându-se ofițerului:

—Luați-l și să-i faceți toaleta! Aveți grije să fie frumos și bine legat!

16. SPRE O NOUA DESTINAȚIE

Ușa se închide și se deschide imediat:

—Ia tot ce ai!

Pun mâna pe palton și pe căciulă, care mi-au fost aruncate, cu o ușoară speranță, «hrana rece». Și ies.

—Stai aici nemișcat!

În scurt timp sunt aduși încă doi. Suntem așezați unul lângă altul. Este adusă o frânghie mare și ne sunt legate mâinile la spate, unul de altul. Mai suntem întrebați de anul, ziua și locul nașterii, fără să ni se pronunțe numele. Ofițerul intervine:

—Ochii jos! Cu capul în pământ! Nu vorbiți! O șoaptă să nu aud!

Plutonierul ordonă locotenentului:

—Să le aduci hrană rece!

M'a cuprins spontan o infinită bucurie. Voiu mânca deci. Dar cum să mănânc cu mâinile legate la spate?

—Tovarășe, ăsta n'are hrană rece. N'a fost pus în rație!

Care din trei o fi «ăsta»? Eu, cel din dreapta sau cel din stânga mea? N'am răbdare și întreb în șoaptă: Când ai venit aici?, să-mi dau seama care din noi nu este, «în rație». Imi răspund amândoi: De o lună! Deci eu sunt fără mâncare. Mă resemnez și mă'ntreb cum aș mânca, legat astfel, cu mâinile la spate? Deci, chiar dacă eram «în rație», tot nu puteam mânca. Să văd cum vor mânca ei.

După aproximativ o oră, timp în care s'au mișcat pe lângă noi multe perechi de cizme, aud o mașină.

—Ne duc cu mașina, șoptește unul.

—Unde?, întreb.

—Nu știu! Probabil la Suceava!

—Cum vă numiți?

—Cezar, răspunde cel din dreapta.

—Mircea, cel din stânga.

—Dece sunteți arestați?

—Nu știm!

—Ia uită-te la ei!, aud o voce autoritară. S'au apucat de conversație. Să nu mai aud o vorbă că vă sparg capul. Sunteți la pușcărie, nu sunteți la cafenea!

—Tovarășe plutonier — ordonă cineva— ia-ți pistolul mitralieră și trage mașina lângă ei!

Auzim pași alergători. Sgomot de arme. Apoi, lângă noi, este adusă o găleată. N'o puteam vedea. Am auzit numai când a fost așezată pe ciment, aproape. Părea plină. Poate o fi hrana rece. Plutonierul se întoarce (i-am auzit cizmele), pornește motorul și, în scurt timp, mașina este trasă lângă noi.

—Capul în pământ! Nu te uiți la dreapta, nu te uiți la stânga!

Cel din dreapta este apucat de mână și, mergând lateral, cu pași mărunți, aproape târșiți, suntem așezați lângă mașină. Ni se pun ochelari de sudor, în care este îndesată, apoi, vată.

—Pune mai multă, pune mai multă și îndeasă bine, să nu vadă pe de margini!

—Nu văd, tovarășe, am pus destulă. Tu, ăsta din dreapta, fă un pas în sus pe treapta mașinii. Hai, mai repede! Ridică și piciorul celălalt. Și tu al doilea, pune și tu piciorul!

Scara mașinii era destul de înaltă. Probabil un jeep american, cu care mai toate polițiile din România de atunci erau înzestrate. Cum nu vedeam nimic, bănuiam poziția scării. Pun piciorul greșit și cad. Legat, însă, cu mâinile la spate, rămân oarecum atârnat de cel care urcase și de cel ce ar fi trebuit să mă urmeze și cad cu gura într'o bară metalică a mașinii. Am simțit cald și umed pe bărbie, apoi pe gât... Apoi, câțiva pumni. Câteva sudălmi.

—Nu știe nici să pună piciorul! Uite așa!

Imi ia piciorul cu mâna și mi-l pune în scară.

—Hai mai repede! Și tu al treilea! Mai sus, mai sus. Așezați-vă pe bancă! Gata? Tovarășe căpitan, ești gata?

Urmează logosul:

—Să nu vă pună dracul să încercați ceva, că vă fac îngeri. Ați înțeles? Tovarășe, ia și pușca de vânătoare, că poate întâlnim ceva iepuri!

—Să trecem pe-acasă s'o iau. Șterge-l pe ăsta de sânge pe barbă și pe gât, că e luminată strada. Ai cu ce? Ia cârpa aia!

—E plină de benzină!

—Și ce dacă e de benzină? E desinfectantă! Mai curge?

—Mai curge!

—Atunci lasă-l. Oprim mașina după colț, mai departe de bec. Hai! Dă-i drumul.

A plecat. A oprit mașina, probabil nu prea departe de bec, pentrucă, după puțin timp, am auzit vocea unei copile:

—Tăticule. Să-mi aduci iepuri vii! Vreau să mă joc cu iepuri vii! Mi-aduci iepuri?

—Și ce mai vrei?

—Mai vreau o broască țestoasă mare, mare. Mi-aduci?

—Și ce mai vrei? Hai, tovarășe, dă-i drumul până nu-mi cere să-i aduc și o girafă. Mă-sa îi bagă în cap toate prostiile. N'o lasă să se culce până n'o pune în genunchi, în pat, să spună «Doamne, doamne, ceresc Tată». Dacă nu se lasă de prostiile astea, divorțez, și fata o bag la orfelinat, sau cum le spune la casele astea care au grije de copiii, partidului. Nu! Nu pe acolo că dăm în centru. Ia-o pela marginea orașului. Ce dacă ocolim? Intoarce!

A întors și am simțit motorul mașinii la drum întins. După vreo oră, întreabă unul:

—Le-ai luat hrana rece?

—Nu! Nu le-ai luat-o dumneata?

—Nu! Am uitat! Lasă că mănâncă ei mâine. Adică, mâine nu, că nu sunt în rație, dar poimâine!

Mașina a alergat, a alergat. Au tras de câteva ori cu pușca după iepuri. După două-trei ore de mers, s'a oprit. Am auzit clipocitul unei ape, curgând. Trebue să fie o pădure, probabil. Păcat că n'o pot vedea.

—Unde suntem?, întreb în șoaptă pe unul din cei doi.

—Probabil la Siret, unde este un pod plutitor.

—Lasă vorba!, ordonă una din escorte.

—Deslegați-ne mâinile, domnule căpitan, să putem înnota dacă se întâmplă ceva.

—Lasă vorba că te trăznesc! Dacă se întâmplă ceva, vă împușc și am terminat!

—Nu trebuie să ne împușcați, că murim înnecați.
—Nu trebuie să muriți înnecați, ci împușcați, și dacă mai spui o vorbă te duc în coșciug, unde trebuie să ajungem!

Mașina pornește. Podul se afundă puțin și mașina s'a oprit. Până am ajuns pe celălalt mal, ani și ani din copilărie mi-au mângâiat urechea, obrazul, și îmi spun: «Ce frumoasă este viața!» Și din întunerecul ochilor mei, am alergat după fluturi, după gâze, am cules flori, m'am culcat în iarbă, m'am cuminecat cu natura, cu pajiștea, cu arborii...

După 5-7 minute, timp în care am trăit, am ajuns pe uscat. Mașina, n'a mai oprit până târziu...

... ...

—Ce oră o fi?
—Nu știu!
—Cred că este spre miezul nopții!
—Nu știu!
—Ți-e foame?
—Nu!
—Nici mie!

III. SUCEAVA

1. UN DRUM IN NECUNOSCUT

Să fi fost douăsprezece din noapte.

Maşina opreşte, escortele coboară. Vorbesc în şoaptă. Ne sunt controlate legăturile mâinilor. Să ne apropiem de destinaţie? Unde? Poate Suceava, unul din oraşele frumoasei provincii Bucovina, denumită şi Ţara de Sus, care ne-a fost injumătăţită de «generosul» învingător sovietic, odată cu o altă provincie răpită integral: Basarabia, grânarul României.

Coborând, una din escorte spune cu voce tare:

—Haraşo! (bine).

Apropiindu-ne de graniţa sovietică, ofiţerii regimului instalat la Bucureşti la 23 August, de armata roşie, simte nevoia să vorbească rusește. In tot ceeace fac, papagalii periferiei vieţii sociale româneşti imită stilul, vocabularul şi portul ţării cotropitoare. Poate suntem într'unul din punctele de frontieră sovietică. In fond, toată România era numai un punct pe imensa graniţă rusească. Faptul, însă, că eram transportaţi după toate probabilităţile cu un Jeep, îmi dă îndoieli. Dece numai noi trei? In ce mă privea, aveam o explicaţie, dar ceilalţi doi? Să fi fost ofiţeri?

Dau cu cotul celui din dreapta:

—Ce profesie ai?

—Student!

Cel din stânga răspunde, înainte de a-l întreba:

—Muncitor ajustor.

Escorta se sesizează:

—Să nu aud o şoaptă că vă trăznesc!

—Domnule ofiţer, trebue să urinez!

—Fă în palmă!

—Palma e mică!

—Atunci fă în gura vecinului.

Se face liniște. Respirația ne-a fost tăiată. Suntem la granița sovietică! Dincolo de graniță, totul este posibil. Dece nu și aici? Imi amintesc de un referat pe care Malencov îl făcuse lui Stalin, aducându-i la cunoștință marele număr de deținuți evadați. Stalin a pus această rezoluție: «Iepurii noștri în grădinile noastre». România nu devenise una din grădinile lui Stalin? Dincolo de graniță ai libertatea să faci tot ce nu trebuie, tot ce denaturează, tot ce schimonosește ființa umană. Dece nu și aici? Ce ne poate aștepta?

In fine, un scuturat sdravăn de cisme, o înjurătură la adresa unui cauciuc, o plesnitură cu palma pe capota mașinii, și plecăm.

—Ia-o la stânga că e mai drept!

—Cunoști orașul, tovarășe?

—Nu, dar uite clădirea aia înaltă! Acolo trebue să fie!

—Are fabrici orașul?

—Are fabrici de lemne! Hai, dă-i drumul că e târziu!

Și plecăm. Iarăși plecăm. La scurt timp, piatra depe șosea devine mai netedă. Sdruncinăturile sunt mai ușoare. Să ne apropiem de centrul orașului? Dar penitenciarul să fie în centru? Să fie autoritățile chiar atât de impudice?

Mașina părea că-și incetinește mersul. Atmosfera, ceva mai adăpostită de curenți. Liniște peste tot.

Dintr'o direcție pe care n'o puteam decât bănui, aud un «stai», infundat. Mașina, mai parcurge 15-20 de metri, și oprește.

Coboară șoferul sau ofițerul. Se aud șoapte: parlamentările. Ceva foșnete de hârtii. «Scrisorile de trăsură», zic, pentru «bagaje». Bagajele, fiind noi, cei trei. Pașii ducându-se și venind se înmulțesc, apoi treptat-treptat dispar. Lângă noi, sgomote stranii. Mi-aminteau călcatul de cânepă al țăranceior, la râu. Puneau cânepa în apă, acolo unde n'o putea lua apa, o acopereau cu ceva greutăți, și, după câteva săptămâni, o călcau cu picioarele, să-i sdrobească partea lemnoasă. Această scenă o văzusem de atâtea ori în copilărie și sgomotele ciudate de lângă noi erau atât de asemănătoare, încât am avut un puternic miros de cânepă pufoșnind. Apoi ca din pământ, o voce lângă noi:

—Câți sunt?

—Trei, dar unul gras!

Care să fie cel gras, mă întreb. Să fie băgat în vreo ladă, pe undeva? A spus trei! Și noi suntem trei! Siluetele celor doi, erau subțirele. A mea... slavă Domnului. Mai mult umbră. Deci, cel gras trebue să fie cel mai slab. Deci, eu! Mirosul de cânepă a dispărut subit, apărând cel de benzină. Se tot trântesc niște porți sau uși. Se aude ceva huruind. Sunt strigătele plantoanelor. Posturile de pază devin zeloase:

Postul numărul unu. Postul numărul doi, numărul trei...

Răspund ordonat, vârtos, pe rând, «bine»! prelungindu-se ecoul într'un «bine», care tot continua, dându-mi impresia unei redute în care trupele își desfășurau eșaloanele, în vederea unui atac.

Apoi, în șoaptă, scurt, poruncitor:

—Dați-vă jos!

—Ia-le ochelarii, tovarășe!

—Nu se poate, tovarășe! Ce așa merge? Dupăce ajung înăuntru!

Nu cunoșteam poziția mașinii, față de poartă. Prin urmare nu știam cine să înceapă. Cel din stânga mea sau cel din dreapta? In ce mă privea eram liniștit, până ce unul din cei doi va face primul pas. Cei doi au rămas nemișcați. Nemișcat am rămas și eu.

—Hai! N'auziți?

Legați strâns, toți trei cu mâinile la spate, orice mișcare a unuia trebuia urmată, imediat, de o mișcare a celorlalți doi. Am început să ne ridicăm și am reușit cu greutate. Probabil unul din cei doi a schițat cu capul un gest:

—Nu pe acolo! Pe partea cealaltă!

Mă întrebam, și desigur și cei doi, care poate fi «partea cealaltă». Vocea care poruncea venea din toate părțile de sus, de jos...

In aceste clipe de emoție, gândind probabil toți trei ce ne mai așteaptă, unde suntem sau unde vom mai fi, niciunul n'am scos un cuvânt. Lipsa contactului vizual cu spațiul înconjurător era derutantă. Deodată, însă, am simțit o smucitură puternică. Se întâmpla ceva cu unul din cei doi. Nu mi-am dat seama cu care, pentrucă smucitura era un du-te-vino. Tocmai atunci o poartă metalică este trântită atât de puternic, încât am avut impresia că s'a prăbușit ceva dela o mare înălțime. Eram tras în ambele direcții posibile dreapta și stânga —iar pe cei doi îi aud gâfâind. Și de-odată nicio mișcare. Inlemniseră. Imi verific mâinile miș-

cându-le cât era posibil, să-mi dau seama dacă mai sunt legat... sau dacă le mai am. Totul era în regulă. Le aveam și-mi păreau și mai strânse. Nemișcarea totală a celor doi prelungindu-se, eram tentat să cred că nu le-a mai rămas decât mâinile, legate de ale mele, că ei dispăruseră. Nedumerirea-mi crește, auzind șoaptele paznicilor, care tăcuseră în timpul episodului:

—Nu așa! Așa, așa! Trece-l peste cap. Mai jos, mai jos! Acuma, lasă-l pe ăla, și ia-l pe ăsta!

Cei doi continuau să nu facă nicio mișcare. Le verific existența, înclinându-mă «o idee» spre fiecare. Erau prezenți. Ce se putea întâmpla?

Apoi, șoapte, cu dispozițiile astea ciudate.

—Indeasă-i căciula!

—Dacă-i îndes căciula, îi împing ochelarii în jos!

—Fi atent! Desfă-i belciugul!

Căciuli și ochelari aveam toți trei. Dar belciug?

Posturile de pază depe undeva își continuau, cu oarecari pauze, apelurile:

—Postul numărul unu, doi, trei, patru!

Apoi, «biinele» prelungit. Și iar s'a așternut liniștea de mormânt. Căciula nu mi s'a mișcat. N'a fost atinsă... Și iar începe să ni se audă respirația. Poarta metalică din nou se agită, se trântește. Dar nimic altceva. Niciun pas, nicio șoaptă. Obiectele al căror sgomot îl auzeam, se mișcau singure?

Apoi, deodată, tot șoptită, o voce lângă noi:

—Tu ăsta din dreapta, fă un pas cum l-ai făcut când te-ai urcat. Ceilalți, urmați-l strâns. Am spus, cum te-ai urcat! Cu fața spre celălalt, și cu spatele cobori!

Mâinile atât de bine legate, însă, nu ne'ngăduiau decât să întoarcem capul. Presupun că trebuie să simulez, să schițez, întorsul spatelui. Până la urmă, cu toate calculele pe care le făceam cu repeziciune, tot lateral trebuia să pășim.

—Dă piciorul încoace! Ține-te bine! Ține-l așa! Acum celălalt. Și tu al doilea și pregătește-te al treilea. Incet! Așa, așa. Pune-l jos! Hai, n'auzi?

—Dați-mi drumul! Nu pot merge și'n dreapta și'n stânga! piată.

—Ia vezi ce-l ține?, se aude o altă șoaptă, tot atât de apro-

—Vezi că și-a prins haina în cârligul capotei. Desprinde-l!

—Hai ce faci? Scoate-i haina din cârlig!

—Trebuie să urce toți trei că nu pot! E prea întinsă!

—Desbracă-i haina!

—Cum să i-o desbrac, tovarășe, dacă e legat!

—Tai-o unde este legată!

—Aveți un briceag?

—Ce vrei să i-o tai?

—I-o tai, că nu mai are nevoe de ea!

Se aude o sfâșietură.

—Hai, fă un pas mic. Și celălalt. Stai așa acuma, să nu te miști. Deschide tovarășe poarta.

Se aude un scârțâit subțire și iar se așterne liniștea. Și iar se mai prăbușește odată poarta metalică.

—Hai, aliniați-vă!, ni se ordonă.

Ne-am simțit umerii. Nici nu era prea greu. Dar... alinierea spre ce punct cardinal, oare, trebuie făcută?

Cel din dreapta este tras de cineva și am început deplasarea într'o direcție oarecare. Probabil spre poartă. Cum mergeam «aliniați», cu pași mici și desordonați, ne-am izbit toți trei, deodată, de un prag metalic și toți trei am căzut dincolo de prag. Să ne ridicăm a fost o problemă. Dar trecusem pragul. Porunca vine imediat:

—Pune un genunchiu jos!

Nu era deloc ușor. Din mișcările celor din dreapta și din stânga, rezulta că toți trei eram cu fața la pământ. Nici nu era posibil altfel, toți trei legați strâns unul de altul, cu mâinile la spate. Am încercat să executăm ordinul. Era o imposibilitate. Ar fi trebuit ca toți să facem aceeași mișcare, cu aceeași energie, în același timp. Nu ne puteam înclina, nici în dreapta nici în stânga. Nici în umeri nu ne puteam sprijini decât întrucâtva unul de celalalt, dar nu într'atâta încât să putem pune un genunchiu în poziția în care să ne ajute, cu atât mai mult cu cât labele picioarelor mele erau pe prag și presupuneam că din cauza alinierii și ale celorlalți erau așișderea. A început o svârcolire neputincioasă, probabil sub privirile gardienilor lui Marx, pentrucă după ce am căzut, s'a instăpânit din nou liniștea în jurul nostru. N'am mai auzit nicio șoaptă. Apoi din nou s'a trântit sgomotos poarta metalică. Par'că sgomotul porții a fost, de astă dată, mai discret. Ce se petrece, oare, în jurul nostru? Deodată îmi vin în memorie fotografiile dela Ialta: Roosevelt, tronând între Chur-

chill și Stalin. Churchill afișa un zâmbet de om satisfacut, biruitor în cele ce nu se văd. Stalin, foarte stăpân pe el. Celebra fotografie! Două mari imperii, ploconindu-se unui mujic turmentat. In ce mă privea, disprețuiam fotografia și evenimentele. Doream numai să mă pot ridica, întrucât poziția în picioare mi-ar fi păstrat oarecare demnitate, oricât aș fi fost de legat. Nu mă tenta poziția lui Churchill și a lui Roosevelt, pe scaun, ci în picioare doream să fiu și nimic nu părea să aibă precădere acestei mari dorințe a momentului «politic» pe care-l trăiam. Faptul că nu mai primeam nicio poruncă mă umilea. Mă umilea tăcerea gardienilor, nemișcarea din jur, neputința poziției noastre.

Ca la un semnal, ne-am potolit toți trei, obosiți, sfârșiți. Praful aspirat ne aducea dificultăți de respirație. Unul din cei doi, tușește, apoi fiecare câte puțin. O mică necesitate de a ne afirma existența față de noi înșine.

—Ce facem?, întreabă cel din stânga, cu voce domoală.

Răspund, în speranța că vor reacționa paznicii:

—Ce să facem? Nimic!

Liniștea din jur, absolută, continuă. Să fie oare, o tehnică marxistă, această pauză?

Și după încă un timp, să fi fost un minut, o secundă, sau mai multe minute, timpul, era într'atâta subiectiv, încât noțiunea nu se mai resfrânge în desenul unui cadran de ornic, unul din cei doi, cu glasul pe jumătate statisfăcut, pe jumătate îngrijorat, spune:

—Mi s'au desfăcut mâinile! Ce fac?

—Stai nemișcat!, îi spun alarmat.

Și, deodată, isbucnesc hohote de râs, dar și cu scuipături din când în când, unul dintre ei părând a fi un as al scuipatului. Un fel de «tț» scurt cu un mic ecou. Par'că îi vedeam traectoria. Par'că-l vedeam căzând. Un scuipat marxist. Acum totul este marxist. Mâncare marxistă. Cultură marxistă. Iubire marxistă, oftat marxist. Absolut totul este marxist! Fără Marx, nu se pot face copii, nu fată vaca, nu răsare soarele, nu dă lapte oaia, nu crește porumbul.

Atât cel din dreapta cât și cel din stânga primesc câte-o lovitură și probabil în coaste, cu cizma, pentrucă am auzit câte-o bușitură și câte un «AU!». Nu sunt lovit, fiind apărat de trupurile lor. Mă simt umilit, în situația asta și sunt tentat să le spun «loviți-mă și pe mine! Măcar odată. Măcar o cizmă!»

Apoi, vocea ofițerului care ne-a escortat:

—Taie-le sfoara!

—Cum s'o tai, tovarășe? Trebue s'o dau în primire la magazie!

—Atunci, desleagă-i!

Presupun că plutonierul a pus un genunche pe spatele unuia din cei doi, pentrucă am auzit un geamăt și am simțit că se lucrează la mâini. Am fost deslegați într'un timp mult mai îndelungat decât timpul în care am fost legați. Deslegați, și totuși cu mare greutate ne-am ridicat în picioare.

—Bagă-i înauntru!

Picioarele ne erau grele. Târșindu-ne pașii, călcam mărunt.

—Ridică piciorul!

L-am ridicat și l-am așezat pe treaptă.

—Încă unul! Încă unul!

Indemnul s'a repetat de vreo zece ori. Deodată sunt isbit de un puternic miros de smoală și terbentină. Miros de closet public! Aud o ușe și păsim pe ciment.

—Fața la perete!

Unde o fi peretele, mă întreb, și probabil aceeași întrebare și-au pus'o și ceilalți doi. Așa încât ne-am întors toți în direcție contrarie celei în care ne aflam.

—Așează-i, tovarășe, cum trebue!

Sunt împins puțin de spate. Probabil aceeași mișcare s'a petrecut și cu ceilalți doi.

—Scoate-le ochelarii!

In fine, după câteva clipe putem privi. Peretele, până la înălțimea umărului, era negru. De la negru în sus, un galben arămiu. Cimentul lucea. Este luat în primire întâi cel din dreapta mea. După câteva minute, cel din stânga, și rămân singur.

—Intoarce-te!, aud o poruncă.

M'am întors! La doi metri în față, o masă, la care era așezat un ofițer care pureca un registru.

Apare, însfârșit, și ofițerul care ne escortase, cu o mină foarte jovială:

—Știi unde ești?, mă întreabă.

—Nu știu, dar bănuesc!

—Unde?

—Suceava!

—Știi cât ești condamnat?

Ezit să răspund și gândesc repede: Deci sunt condamnat! Intrucâtva, liniștit. Scăpasem de spectacol. Și zic:

—Douăzeci și cinci de ani!

—Nu!

—Muncă silnică pe viață!

—Nu!

—Două zeci de ani!

—Nu! La moarte!

După tot ce se petrecuse dela arestare, mă găseam dintr'odată în fața unei situații cu totul neașteptată. Ceeace era de prevăzut, era procesul. In locul procesului, sentința de condamnare la moarte. La arestare, o așteptam. Adică o bănuiam, cunoscând practicele comuniștilor și marele număr de victime de până la arestare. In peregrinările prin Transnistria, în căutarea folclorului românesc, printre ruși, «moartea» era o practică familiară. Nu întâlnisem nicio singură familie care să nu fi avut cel puțin un mort în pușcării, în lagăre sau în anchete, ca să nu mai pomenesc executarea cu formalități. Nu era vorba de morții din timpul revoluției sau de cei din timpul colectivizării, 20-30.000.000, care fuseseră uitați, ci de morții la zi, ca să spun așa.

Prin urmare, voiu fi unul în plus. Morții mei, români, erau o consolare, și-mi vin în minte, spontan, cadavrele dela Timișoara și Arad, cele dela București, salvele de pușcă, din timpul nopții, dela Jilava ,etc.

N'am timp să cuget în continuare, pentrucă ofițerul care-mi comunicase sentința și dispăruse imediat, reapare și începe de îndată toaleta:

—Scoate tot ce ai în buzunare!

—Nu mai am nimic!, răspund.

—Păi de ce? Ai avut ceva?

—Am avut!

—Ce-ai avut la securitate la Iași?

—O batistă!

—Unde e?

—Am strâns urina depe jos și am aruncat-o!

—Numele!

—Bălănescu...

—Locul, anul, ziua nașterii!

—Berbești-Vâlcea, 6 Aprilie 1913.

—Profesia...

—Ziarist!

—Ceas ai avut?

—Da!

—Unde e?

—La Securitate la Iași!

Apoi se adresează unui ostaș:

—Du-l!

2. NU SPERA ȘI NU AI TEAMA

Sunt luat de mână și, din micul culuar, luminat de un bec foarte plăpând, sunt introdus într'o cameră întunecoasă. Încerc să ghicesc dimensiunile camerei. Nu reușesc să văd nimic. Mă apropiu, la întâmplare, de unul din pereți și pipăi, mergând de-a lungul lui, până ce picioarele mi se împiedecă într'o pătură. Mă aplec! Pipăi! Dedesubtul păturei — ceva! Probabil, îmi spun, vreun deținut care doarme. Mă înapoiez în direcție contrarie, cu mâna pe zid, și fac înconjurul camerei. Întâlnesc o sobă. Apoi, după colț, ușa, și iar perete... colțul camerei, și iar mă împiedec într'o pătură. Pipăi din nou. Deținutul prezumtiv îmi părea mult prea voinic. Să verific camera în cruce, în lung și'n lat. Am descoperit un singur obiect: o masă. Patul, pe care presupuneam că mă voiu odihni în această noapte, obosit și înfometat, era absent. Camera, foarte mare. Mă reazem de masă. Închid ochii, pentruca deschizându-i să pot vedea ceva, cât de cât. Într'adevăr, remarc conturul unei grămezi mari, într'un colț al camerei, descopăr o fereastră, conturul sobei, ușa... Deci, îmi spun, aici sunt provizoriu. Trecând câteva ore fără să mai fiu cercetat și liniștea de pe culuar fiind absolută, mă hotărăsc să mă culc pe masă. Pun o mână sub cap și încerc să adorm. Dar îmi era imposibil atât din cauza poziției chircite, dar mai ales din cauza frigului. Nemâncat de atâtea zile, obosit... Îmi desbrac paltonul să-l pun deasupra, astfel încât sub palton să-mi asigur o căldură egală.

Deodată sunt isbit de un miros puternic de pâine caldă. Probabil fac pâinea la penitenciar și au scos-o din cuptor. Rația deținuților pentru mâine. Sau poate, prin apropiere, vis-a-vis, sau alături de clădirea penitenciarului, să fie vreo brutărie.

Închid din nou ochii, hotărît să nu-i mai deschid până dimineața. Încerc să recapitulez toate evenimentele dela plecarea mea din Iași. Dar mirosul de pâine îmi excită într'atâta sucurile gastrice, încât salivam necontenit. Mirosul mi se părea tot mai apropiat și tot mai puternic. Mă ridic depe masă și fac din nou înconjurul camerei. De acum o vedeam binișor. Colțul în care presupuneam un deținut (sau doi), acoperit cu pătura, era un maldăr mare, peste care erau aruncate două sau trei pături. Curiositatea de a ști ce este sub pătură nu-mi era prea mare, după atâtea întâmplări din ultimile zile, cari mă agitau, revenindu-mi necurmat în minte.

Imi aminteam mereu vocea copilei care i-a cerut tatălui înarmat să-i aducă «iepuri vii». Apoi îndemânarea cu care mi-au scos ceasul dela mână, cantitatea de urină pe care am strâns-o depe jos, dialogul depe peronul Gării de Nord din București. Mi le aminteam în ordine inversă decât cea în care le-am trăit. Probabil pentrucă voiam să mi le amintesc, pentrucă simțeam nevoe să mi le amintesc, să-mi explic preferința marxiștilor pentru urât, pentru pestilențial și crimă. Preferința lor pentru materie, în sensul cel mai primitiv și mai degradant. Consideram penitenciarul Suceava, la care mă aflam, un capăt de drum și o linie moartă, în același timp. Mădularele le-am simțit că încep să se odihnească. Le-am simțit într'un fel de repaus. Poate pentrucă eram departe de locul supliciului. Ceeace, însă, era insuportabil: mirosul de pâine caldă. Dupăce renunțasem, aproape la viață, dupăce îi închisesem socotelile, mirosul de pâine caldă, pe lângă faptul că imi răscolea viscerele, îmi răscolea și amintirile. Tot amintirile copilăriei: țarina, florile țarinei, rodul țarinei, livezile, pacea de atunci, cerdacul în care seară de seară același miros de pâine caldă se impletea cu infinitele culori ale amurgului, revărsate din zăvoiul și pădurile din apropiere spre privirile mele, în pacea de atunci. Și acum sunt numai o mică ființă, pradă intestinului. Era o realitate pe care n'o puteam depăși, cu toate eforturile pe care le depuneam să-mi găsesc refugiul lăuntric necesar echilibrului pe care mi-l doream. Frigul nu mă mai incomoda. Doar salivația! «Dar dacă nici astăzi —îmi ziceam— (trecuse de ora 12 noaptea) nu sunt în rație?»

Se spune că foamea este sensația pe care o uiți cel mai ușor, și total. Că, adică, foamea se adresează unor organe fără memorie și că aceste organe își văd de rosturile lor, fără să implice,

decât pentru un moment, comandamentul superior și numai superficial. Așa să fie? Cert este că în clipa aceasta mă chinuește cumplit și nu-mi vine să cred să pot uita vreodată că picioarele nu mă mai țin acum. Să pot vreodată uita aromele care mă duc înapoi, în chinuri, spre cele mai frumoase zile. Tulburat astfel, mai mult de amintiri, pentrucă ele, aveam impresia, că-mi mărește foamea, ridic colțul uneia din pături și cu greu i-am dat drumul. Dedesubt o movilă de rații de pâine. Iau o bucată în mână: caldă aproape sau mi se părea că este caldă, dar, oricum, foarte proaspătă. O miros! N'am știut că pâinea proaspătă are atâtea arome. O arunc în grămadă și iar o ridic. Aveam sensația că porii îi aspiră dulceața, dar nu într'atâta încât să mă liniștească. Și o arunc din nou. O arunc, n'o pun jos cu grije. Am aruncat-o, pentrucă, în clipa aceea am voit să-mi înfrâng violent slăbiciunea: sunt atâtea rații de pâine câți deținuți politici sunt în penitenciar. Curiositatea de a cunoaște efectivul de deținuți mi-a luat foamea. După câteva zile de nemâncare —nici măcar o firimitură de pâine în acest timp— și totuși salivația mi s'a oprit brusc. Prin urmare, îmi spun, trebuie să fac mereu apel la funcția cerebrală ca să mă pot salva.

—Câți deținuți? Câți deținuți?, repetam necontenit, incercând să rezolv ecuația.

Mai ridic odată pătura, pipăi grămada de pâine în dreapta și în stânga și îmi dau un răspuns: circa 500.

—La cinci sute de rații de pâine să nu se greșească deloc? Să nu fie măcar o singură bucată în plus?

Și din nou începe salivația. Și din nou mă socotesc pierdut. Dar dacă una din rații este a mea? Dacă lipsește o rație, însă, tot din greșeala pe care o presupun posibilă? Ridic din nou o bucată. O duc din nou la nas. Deschid gura... Ce proces ar putea fi mâine în penitenciar! Bălănescu a mâncat rația de pâine a unui deținut. Inchid gura și-mi înghit saliva. «Foamea este sensația care se uită cel mai ușor!» Ce stupid! Cum poți uita ceeace te anulează ca om? Dela buze până în vârful degetelor, dela picioare, eram numai intestin. Izolarea în care trăiam de câteva luni, lipsa oricărui contact vizual cu mediul înconjurător și foamea, toate la un loc m'au metamorfozat. Funcțiile cerebrale? Hm! S'au supus și ele intestinului. Sunt atente la ce se petrece jos, interesate să salveze ceeace îi poate asigura supraviețuirea, cutoatecă au luat cunoștință de condamnarea la moarte. Chiar

emoţia despărţirii de viaţă pare a fi depăşită de sensaţia acestui infam, stupid şi inform organ. Ridic din nou pătura, iau din nou în mână o bucată de pâine, deschid gura din nou şi din nou o arunc şi închid gura.

—Marx!

Parcă mi-a şoptit cineva la ureche numele. Poate l-am auzit de pe sală. «Institutul» în care mă aflam era al lui! Revoluţia lui nu este a intestinului? A intestinului desigur, dar a unui intestin hrănit. Un intestin nehrănit nu face revoluţie. Iată-l pe al meu. Este trist, este slab şi nu poate creia atâta energie cât şă-şi asigure peristaltismul. Atunci cum a putut face Marx o revoluţie a înfometaţilor? Nu! El n'a făcut o revoluţie a înfometaţilor, ci o revoluţie a claselor, întrevăzând, la scurt timp după revoluţia burgheziei împotriva nobilimii, o revoluţie a clasei pe care a considerat-o succesorală, în temeiul «virtuţilor» revoluţiei din Franţa anului 1789. Marx o defineşte în toate articulaţiile: «Orice clasă nouă care ia locul clasei care a stăpânit înaintea ei este nevoită, chiar numai pentru a-şi îndeplini scopul, să prezinte interesele ei ca interese comune ale tuturor membrilor societăţii-adică —exprimând aceasta în mod ideal— să dea ideilor ei forma generalităţii, să le înfăţişeze ca singurele raţionale, general valabile.»

Pentru a prezenta aceste interese ca «interese comune» si să dea ideilor «forma generalităţii», «să le înfăţişeze ca singurele raţionale, «general valabile», moştenitorii lui aveau nevoie de «institute», ca acela în care mă aflam. Aveau nevoe de teroare, cu atât mai mult cu cât utopia provoca rezistenţă din ce în ce mai mare. Burghezia, aptă să facă o revoluţie împotriva vechiului sistem, a fost inaptă, trântită pe fotoliile nobilimei, să se opună celor care au inceput revoluţia din 1917, de acolo de unde o iniţiaseră ei: nobilimea. A trebuit să fie asasinat nobilul, leneşul şi plinul de prejudecăţi, Nicolae II, să dispară deci, cauza, ca să fie posibilă determinarea «conştiinţei sociale». Pentrucă Marx a instituit o constituţie a utopiei. El a afirmat: «Nu conştiinţa oamenilor le determină existenţa, ci dimpotrivă, existenţa lor —nu existenţa lor umană— existenţa lor ca funcţie socială, le determină conştiinţa. Existenţa lor ca turmă. Existenţa lor ca indivizi desindividualizaţi.»

Iată-mă într'un «institut», în care trebuia să pier. Piream fără nicio altă remuşcare decât că, având conştiinţa ororilor, absurdităţilor, conspiraţiei utopiei, nu făcusem tot ce ar fi trebuit

şi ceeace aş fi dorit. Mi se părea că toată viaţa o pierdusem într'un joc mărunt. Într'un joc aproape «diplomatic». Calculul politic, de sus, depe o filieră care nu se sfârşea înăuntru graniţelor României, ne înrâurise lupta noastră care nu trebuia dusă cu jumătăţi de măsură. Era necesară —ştiam bine că era necesară— luptă totală, fără rezerve, o luptă oarbă, neinduplecată. Toată viaţa am nutrit această luptă, pentrucă exemplele din tot ce s'a petrecut după 1917 şi metodele folosite erau indiciul indiscutabil a ceeace se va putea petrece şi la noi. Tragedia a început şi aveam conştiinţa că nu se va sfârşi curând: cincizeci de ani, poate o sută!

Intunerecul începe să se ridice. Odată cu zorile, se încălzeşte puţin. In orice caz, mi se părea că se încălzeşte, pentrucă observam fără efort tot ce era în jurul meu. Somnul îmi dispare. Ignorez grămada de pâine. Ignorez masa şi soba. Altceva nu mai aveam ce ignora. Atenţia mi se îndreaptă şi stăruieşte să observe, ceeace se numea în limbajul de puşcărie, «vizeta». Adică o mică ferestruică la mijlocul uşii, care constituie obiectul de contact al prizonierului cu lumea... liberă. Nu înţelegeam dece nu consideram uşa mare, ca atare, ci pe cea mică. O priveam aproape necontenit. Un fel de obsesie, pentrucă, în orice clipă îmi aruncam ochii spre un alt punct, în clipa imediat următoare se îndreptau spre vizetă. Nu aşteptam nimic. Dincolo de uşă era linişte. Din curtea pe care o presupuneam foarte mare, deasemenea niciun sgomot. Intrucât, treptat, ziua se insinua şi, întrucât nu ştiam că execuţiile se fac deobicei înainte de zori, mă consideram, deocamdată, scutit de călătoria cea mare. Nimic nu era suspect. Par'că şi lăuntric aveam o împăcare, o linişte care nu putea să fie cea dinainte de a părăsi viaţa. Se spune despre elefanţi şi balene că presimţindu-şi sfârsitul, elefanţii se duc în anumite unghere unde mor, iar balenele, în anumite locuri din ocean pe care nu le-au cunoscut înainte. Ce antene extraordinare pot avea?! Omul să nu poată avea una cât de micuţă? Incercam să mă gândesc la toate curiosităţile, să pot scăpa de obsesia vizetei şi era imposibil. Mă hotărăsc, în situaţia aceasta, să o termin. S'o digerez. Imi aţintesc privirile, propunându-mi să nu le ridic până ce nu mă voiu sătura de vederea ei. Privesc îndelung şi treptat se insinuează pe vizetă o peliculă care desfăşoara toată viaţa mea din copilărie, atât de clar, cu fotografii atât de limpezi, încât o clipă am avut impresia că este proectat de un aparat real, ce se

află într'un ungher al celulei. Am închis ochii. I-am deschis! Filmul continua să ruleze! Câtă fragilitate are biata noastră ființă! Câtă sensibilitate și câte resorturi ascunse! Câte miracole poate descoperi sau poate înfățișa această sensibilitate! Constatarea mă descurajează, pentrucă denotă neputința de a fi sub controlul voinței și a judecății mele. Ceva enigmatic, dincolo de simțuri, mă guvernează sau mă poate guverna. Acum trebue să-mi apartin total, fără nicio eclipsă.

Intorc spatele spre ușă și privesc câteva crengi uscate și triste ale unor arbori, de undeva, din orizontul accesibil al ferestrei. Totul părea mort. Decorul exterior, atât cât se putea înfățișa, reflecta în totul, decorul interior, inclusiv al condamnatului la moarte.

3. VIAȚA NOUĂ

Celula este invadată de mirosul de terbentină de aseară. Intorc capul. Vizeta, lată de 20 cm și înaltă de 7, este deschisă:

—Ia-ți bagajul!

—Ce bagaj?

—Sst! Nicio vorbă! Bagajul și nicio vorbă!

Am ieșit cu tot ce aveam. Adică, ce era pe mine. Sunt din nou purecat prin toate buzunarele, din nou în fața unui registru străjuit de un plutonier. Din nou numele, pronumele, tata, mama, ziua, anul, locul nașterii... In fine, luat în primire de un mărunțel la trup, dar cu grade mari pe umăr, sunt condus spre subsolul penitenciarului și, ajuns în fața unei uși, sunt oprit și întors cu fața la zid. Prin apropiere se aud sgomote de scânduri. Era greu de presupus ce putea fi. Atâtea taine ascund aceste instituții încât la începutul stagiului de pușcărie, totul părea fantastic. Am început să am o pasionată curiozitate pentru ceeace urmează. Mereu totul este nou, în jurul acestui om vechiu. Mereu îi descopăr aspecte neașteptate semenului meu, dela puritatea unui început de dimineață într'o pădure de munte sau seninul ochilor visători ai unui copil, până la scârbavnicele manifestări ale monștrilor. Semenului meu, pare a-i fi totul posibil.

Imediat după ce sgomotul scândurilor aruncate încetează, sunt luat de guler și băgat în celulă. Fereastra este deschisă. Curtea liniștită. In celulă, deasemenea o liniște care mă apăsa. Remarc de îndată, în latura de jos a sobei de cărămidă, care făcea unghiu cu zidul, o pânză de paianjen. Cu greutate descopăr și arhitectul, pitit la capătul unuia din «stâlpii» pânzei. Deci, am un subiect

pe care trebue să-l urmăresc cu atenţie. Singurul care merită atenţie în condiţia aceea. Mă fascinează precizia cu care-şi construeşte pânza, instinctul geometriei care ar putea fi o estetică a vieţii şi a morţii, deopotrivă. Ce altceva pot face în condiţia «marxistă» în care mă aflu? Să privesc necontenit înlăuntru meu? Este cam riscant! Necunoscându-i dimensiunile mă pot rătăci, fără posibilitatea de a mai ajunge la liman. Totul este —îmi spun— să fiu spectatorul acestor «momente». Să le privesc cu imparţialitate, la rece, cu mintea limpede. Să-mi obiectivez drama, să iau oarecare distanţă. Să pot avea perspectiva a tot ce mi se desfăşoară ochilor.

Prin fereastra deschisă, spre surprinderea mea, n'am decât peisajul gardului de scândură înnalt de circa 4 metri. In celulă, doi «căpriori» de lemn, pe care sunt aliniate 4 scânduri late: patul meu şi al altora care au fost aici înaintea mea. Intr'un colţ, un hârdău de 70-80 de litri. In cel de al doilea colţ, liber, un ciubăraş de apă.

Cum să-mi încep noua mea viaţă? De unde s'o încep? Un miros puternic de mâncare pătrunde prin toate ungherele celulei şi-l simt prin toţi porii... Ei şi? Ce importanţă are?

Ce bună ar fi o cană de apă caldă! Măcar atât! Nu caldă, fierbinte. Şi rostesc tare:

—O cană cu apă fierbinte!

Silabisesc: «fier —bin— te!»

Aud o voce ciudată, străină, par'că şi prietenoasă, cu un timbru discret:

—Fii atent la mine!

Am halucinaţii?

—Fii atent la mine! N'auzi?

—Cine eşti?, întreb tot atât de discret. De unde vii şi ai intrat pe unde?

Fac un pas înapoi, aruncându-mi privirile de la priciu la fereastră...

—Pst! Aici la uşă! Fii atent!

Vizeta, deschisă. Un cozoroc, o mustaţă şi câteva buze mişcându-se:

—Eu sunt domnul plutonier Polonic. Vrei ceva?

Fără să-mi aştepte răspunsul:

—Să nu te ridici la fereastră, că ţi-o închid dacă te uiţi pe fereastră. Ai înţeles?

—Vă rog, o cană cu apă fierbinte, răspund.

—Ai înţeles ce ţi-am spus de fereastră?

—Cât mai fierbinte!

Pleacă, lăsând vizeta deschisă. Adică... întredeschisă. Apăs uşor cu degetul. Nu voiam să văd nimic, dar îmi făcea plăcere s'o văd cedând sub voia mea. A scârţâit puţin. Sau poate mi s'a părut. Şi mai apăs odată, şi apare cozorocul...

—Ar trebui să nu-ţi mai dau, pentrucă ai pus mâna pe uşă şi a scârţâit asta. Uite eu iţi dau, dar să nu mai pui mâna pe uşă şi să nu te uiţi pe fereastră că ţi-o închid. Ai înţeles? Uite ţine!

Incearcă să-mi dea prin vizetă o cană de lut de circa 750 grame şi nu reuşeşte.

—Planton!, —îl aud strigând—, adu-mi cheile dela numărul doi!

Mă'ntreb, dacă celula este cu numărul doi sau eu. N'am putut descoperi. Dar uşa s'a deschis şi ferindu-şi cozorocul, ochii şi nenumăratele buze de sub mustaţă, mi-a întins domnul plutonier Polonic, o cană. Am primit-o cu amândouă mâinile, am dus-o la gură şi n'am lăsat-o până ce nu s'a deşertat în stomacul meu tot terciul îndulcit. Apoi, am fost cuprins de un fel de euforie. Mă încălzisem şi par'că m'a picnit un fel de somn. Nu-mi mai trebuia nimic. M'am aşezat pe priciu şi m'am lungit, optimist. Un optimism nefundat. Un fel de optimism. Pentrucă uitasem mirosul raţiilor de pâine proaspătă şi găleata cu hrană rece dela Iaşi. Şi foamea. Am închis ochii. După un timp oarecare, aud un murmur, în liniştea de mormânt a celulei mele. Un murmur care nu ştiam de unde vine. Pentruca să nu-l isgonesc, nu deschideam ochii. Era atât de mângâitor! Mă simţeam între oameni, în lume. Reintrasem în viaţă. Se ridicase un văl. Apăruse o promisiune. Incercam să mi-o însuşesc într'o anumită manieră, s'o aspir. Sau să-i aparţin. La un sgomot scurt, tresar şi privesc în jur. Lângă priciu, un mic ghemotoc, legat stângaciu cu aţă. Murmurele ca şi pachetul, nu puteau veni decât prin fereastra deschisă. Dar cum de-au tolerat fereastra deschisă? Nu se putea trage decât o singură concluzie: au lăsat-o intenţionat ca să pătrundă murmurele şi pachetul. Deci, un ochiu pe undeva priveşte. Prin uşă, în sobă, sub duşumea... undeva trebue să fie un ochiu. Ridic repede pachetul şi-l ascund sub plasa de păianjen. Fără îndoială că sub priciu, l-ar căuta imediat. Incep să cercetez cu discreţie uşa. Eram surprins că încă nu s'a deschis să-mi constate corpul delict. Arunc ochii pe fereastră. Grupuri-grupuri de deţinuţi, plimbându-se liniştit. Foarte liniştiţi şi foarte cuminţi. Mi se părea ceva nefiresc. Intr'un colţ

al curții, care cădea prin fereastra mică, sub unghiul privirilor mele, un grup restrâns de deținuți, 3 sau 4, cu o cărțulie în mână. Bizar! Din toate informațiile care circulau, prin deținuții «plimbați» dela o închisoare la alta pentru anchete, rezulta că «materialele culturale» sunt cu străşnicie interzise. Aici văd, totuşi, o carte şi încă la lumina zilei, sub ochiul atent al pazicilor. Mă ridic pe priciu, la fereastră. Dar imediat vizeta s'a deschis şi glasul, oarecum potolit al gardianului Polonic, intervine:

—Dă-te jos depe pat. Să nu te mai urci la fereastră, că ți-o închid!

4. A INCEPUT REEDUCAREA

Mă întreb dece totuşi n'o închid. Geamurile, văruite pe dinafară, mi-ar fi răpit spectacolul. Cobor şi, părându-mi-se că aud paşii plutonierului depărtându-se, urc din nou, pentruca, în aceeaşi clipă, acelaşi plutonier Polonic să deschidă din nou vizeta şi, cu aceeaşi voce, să-mi adreseze aceeaşi recomandație şi aceeaşi palidă amenințare. In regimurile comuniste nimic nu este întâmplător. Deci, pentru mine era clar: cei din curte trebuia să mă vadă, iar eu, desemenea să-i văd. Să luăm un contact vizual, unii cu ceilalți. Spre sfârşitul timpului de plimbare, după cum am constatat, pentrucă la scurt timp turma de capete plecate s'a îndreptat spre uşa de intrare, mi-a fost aruncat un nou pachet, mai micuț. Venisem doar în noaptea care trecuse. Prin urmare deținuții aflaseră că sunt în penitenciar şi chiar celula în care eram «adăpostit». Ascund şi acest pachet repede şi, după un timp convenabil, deschid pachețelul cel mic, care îmi părea a fi cu o comunicare. Intr'adevăr, pachețelului i se dăduse o oarecare greutate, pentru a fi aruncat şi să pătrundă uşor printre zăbrele, dar nu cuprindea decât un mic bilețel, scris pe o margine de ziar: «A început reeducarea. Martinuş, Titus Leonida, Bogdanovici, Țurcanu şi alții, au alcătuit organizația deținuților cu convingeri comuniste». Prescurtat O.D.C.C. Țurcanu, a fost luat de câteva zile. Se bănueşte că l-au dus în Uniunea Sovietică, pentru a învăța metoda Makarenko. Te ținem la curent în zilele următoare, cu tot ce se întâmplă. Fii atent cu orice altă comunicare care nu vine dela noi.» Nicio semnătură. Dela cine venea biletul? Cine l-a aruncat? Nu cumva chiar gardianul? Fereastra, nu pentru acest bilețel a fost lăsată

deschisă? Să văd ce se va întâmpla mâine! Curtea se liniștește pentru un timp scurt. Apoi, apar «femeile». Fereastra continuă să-mi fie lăsată deschisă. Recunosc de îndată pe Cornelia Ambrozie, soția judecătorului Traian Ambrozie dela Iași, pe Oltea Manoliu și Viorica Pârnac (asistentă la Politehnica din Iași), nedespărțite. In grupuri mici, dar toate grupurile în cerc, se rotesc prin fața ferestrei. Evident, una dintr'un grup, protejată de alte grupuri care caută s'o acopere, intenționează să-mi arunce ceva. După câteva încercări nereușite, în fine, un pachețel aterizează, al doilea, la scurt timp. Mă asigur, după ce aștept să constat dacă paza s'a sesizat, și deschid și pachețelul mic, suspectând un nou mesaj. Pe un petec de hârtie, imposibil de identificat proveniența, un scris delicat, mărunt, cu un conținut aproape similar: «O mână de studenți, puțini la număr, au acceptat să organizeze O.D.C.C. Sunt chemați frecvent la ofițerul politic, care-i instruește. Li se dă cărți marxiste. Țurcanu, care intrase în cercurile comuniste încă din libertate, a fost ridicat și dus la Interne, sau în U.R.S.S., pentru a învăța metodele de reeducare. Cine acceptă, are un regim preferențial față de marea masă a deținuților. Ești condamnat muncă silnică pe viață.»

Cei doi, cu care venisem cu o zi înainte, n'au apărut la «plimbare». Prin urmare, întrebarea firească, de unde știau că nu-mi cunosc sentința? Cu secretul care domnea peste tot, cum a putut afla atât de repede, atât de multe amănunte? Singura ipoteză: un personagiu oficial.

Ziua trece greu, în așteptarea perchiziției, care era de bănuit. Biletele le-am distrus, fărâmițându-le și desfăcându-mi un placheu de la încălțăminte, le-am legat cu ața cu care'mi sosiseră pachetele, de placheu, și le-am dat drumul în «tineta» de urină. Celelalte două, privind peste tot jur —împrejur, n'aveam unde să le ascund. In sobă, ar fi căutat imediat. Deasemenea sub priciu. Restul celulei, de câteva palme în lung și'n lat, putea fi cercetată ușor la o aruncătură de ochiu. Problema a rezolvat-o plutonierul Polonic, care deschizând vizeta, îmi poruncește cu o voce blândă:

—Să închizi fereastra! Să n'o mai deschizi niciodată!

S'a așternut apoi din nou liniștea de mormânt, în care am desfăcut și celelalte două pachețele. Intr'unul, o beretă, confecționată desigur în celulă.

De acum o problemă care mă preocupă clipă de clipă: «reeducarea»! Se va mulțumi administrația să le dea cărți? Care putea

fi intenția lor până la urmă? Cum căpătaseră cei «câțiva» «convingeri comuniste», atât de repede? Și, încă în închisoare. Tocmai în închisoare, unde le era interzis orice orizont, unde n'aveau nicio informație, unde era foamete, unde n'aveau nicio îngrijire medicală? Și tocmai cei care își făcuseră un ideal al vieții, din lupta anticomunistă? Și tocmai studenții!

Toate aceste întrebări, la începutul primelor știri despre «reeducare» —la Suceava anilor 1949-1950— constituiau mistere greu de lămurit. Bătăile din anchete, schingiuirile, cu tot cortegiul de nelegiuiri, chiar morții —mai ales morții— nu puteau fi o explicație convingătoare, pentrucă era bine știut că toate acestea nasc o rezistență firească și de aci o opoziție activă. Cel puțin în planul proceselor psihice...

Pentruca să pot avea o explicație satisfăcătoare, trebuia să cunosc bine studenții care acceptaseră «convingerile comuniste». Despre Țurcanu nu auzisem niciodată nimic. Bogdanovici? Tatăl lui, prefect în funcțiune, chiar după arestările din 14-15 Mai 1948. Martinuș? Un tânăr tăcut, foarte tăcut, care-mi atrăsese atenția prin maxilarul foarte dezvoltat, o mână deasemenea desvoltată, osoasă și rece, cu privirile seci. Dar cine este Țurcanu? De unde a răsărit acest nume? Dece tocmai un tânăr a fost ales să joace rolul important în «reeducare»? Intrebările au rămas fără răspuns multă vreme.

A doua zi, fereastra cu geamurile văruite, a fost bătută în cuie. Deci, a doua zi, după ce aflasem câte ceva, dar prea puțin ca să pot avea o opinie, cât de cât, mai aproape de adevăr. Zilele treceau greu, cu o singură viață alături de mine, în ordinea naturii: un păianjen și răbdarea lui. Prima ființă care-mi părea nedreptățită, prin țintuirea ferestrei, era păianjenul, care devenea o victimă a detenției mele. Prin fereastră nu se mai putea rătăci nicio muscă, la subsol. Era, prin urmare, condamnat la inaniție. Dar chiar dacă fereastra era deschisă, nu întrevedeam cum ar fi putut ajunge o muscă, în ungherul acela întunecos. In fine, o preocupare. Pentruca să scap de toate întrebările care nu-mi puteau da un răspuns, am recurs la acest subterfugiu: păianjenul. L-am urmărit zile în șir, dela ora deșteptării, până la ora «stingerii», nemișcat, la capătul unui fir al măiastrei lui plase. Scandalizat de această încremenire, las o picătură de apă să-i cadă pe pânza, să-i observ reacțiunea. Probabil că deplasarea lui la locul unde căzuse picătura s'a făcut cu viteza luminei, pentrucă am avut impresia că odată

cu picătură, căzuse și el, în același loc. Și-a lăsat în jos corpul lui ca o mărgea și a aspirat toată apa, asigurându-și pentru viitor posibilitatea vânatului. Apoi, s'a reintors la locul de unde plecase, dar cu volumul corpului mărit. Am lăsat a doua picătură și scena s'a repetat aidoma, mărgeaua luând proporții. Dacă aș fi repetat figura, riscam să-l pierd și să rup contactul cu «lumea» vieţuitoarelor libere. Pentrucă păianjenul constituia acum o mângâiere. Nu mai era un subterfugiu, ci o autentică alinare. Dar și o grije. Cum să-l hrănesc? Mă consideram responsabil de viaţa lui. Singura soluție ar fi o «plimbare», în curte, în cerc, dincolo de fereastra văruită și bătută în cuie, să-i vânez ceva. Au trecut câteva zile și, însfârșit, gardianul, plutonierul Polonic, își face apariţia în pragul uşii, deschisă discret și mă întreabă:

—Ai nevoe afară?

Răspund imediat: Da!

—Hai ieși!

Și am ieșit, entuziasmat numai la gândul că pot prinde o muscă.

—Unde te duci?

—Afară!

—Așa?

—Dar cum?

—Ia tineta!

—Tineta asta de a sută de litri, plină ochiu?

—Dar cine să ţi-o ducă?

Am tăcut și eu și el, un timp. Apoi îmi ordonă:

—Așează-te pe pat!

M'am așezat și l-am privit contrariat.

—Nu așa. Intins!

Ce puteam face? Mai intervenea și cusiositatea, să văd ce scamatorie urmărește. M'am întins.

—Nu așa! Cu faţa în jos!

M'am așezat cu faţa în jos și, făcând câţiva pași, plutonierul îmi aruncă o pătură peste cap, pătură care, desigur, era pregătită de mai inainte, în spatele uşii. Apar de îndată câteva voci vesele. Judecându-i după glumele proaste pe care le făceau, păreau a fi deţinuți de drept comun. Intr'un timp record, s'au înapoiat cu tineta goală. Probabil, closetul era lângă celula mea.

—Ridică-te!, ordonă plutonierul.

M'am ridicat cu pătura în cap.

—Scoate pătura!

Am scos-o și am privit spre fereastră.

—Ce te uiți la fereastră? Crezi că o mai vezi deschisă? Lasă că o să-ţi dea ăia...

Deci, iată o problemă nouă. Este vorba de... dat! Deci toți cei pe care i-am văzut cu cărţile în mână la «plimbare» —au primit. Deci, o reeducare la care «se dă» și «se primește». Incepe dar, să se facă treptat lumină, în ce privește condiţia de viaţă pe care o voiu avea de trăit.

Uşa se închide aşternându-se din nou liniștea care de acum simţeam că îmi aparţine, ca un prieten, în carne și oase. O liniște care nu era în mine ci vis-à-vis de mine. Privesc păianjenul, care-mi naște un sentiment nou: de invidie. Avea personalitatea lui, ordinea lui, necesităţile lui și satisfacţiile lui. Mai mult, era stăpân pe el trăindu-și cu convingere și netulburat existența.

Ce oră poate fi? Rotesc ochii în jurul celulei. Mă duc lângă uşă. Privesc fereastra văruită gros. Par'că pe geam văd o dungă de soare. Sub dungă, un punct negru. Deci mâine când dunga de soare va fi deasupra acestui punct negru, va fi aceeași oră. Treptat dunga de soare coboară și aromele cazanului devin neliniștitoare. Sgomotul ciuberelor goale își trimet ecoul și aromele. Câte zile am de când nu am mâncat? Ar fi trebuit să fac un calcul la care renunț pentruca să nu-mi mărească foamea. Par'că două, trei sau patru. Sau cinci? Mi se pare că cinci. Ar fi necesar și nu prea greu, să refac traseul ca să pot avea cifra exactă. Decorul a fost mereu același. Un semi-întunerec în care zăceau câteva obiecte. O mulţime de voci, care și ele semănau. Doar glasul copilei care-i cerea tatălui să-i aducă iepuri vii mi se pare a-l fi auzit într'un timp foarte îndepărtat. Par'că într'o altă viaţă.

Mai privesc păianjenul. Privesc la fereastră.

Vizeta se deschide, dar numai atâta cât încăpea o mână care-mi întinde un castron cu «buza» spartă.

Deci astăzi mănânc.

Apuc castronul cu amândouă mâinile să am siguranța că nu-mi scapă. Să fi fost luat dintr'un coteț de găini? Pentrucă în castron erau un fel de pete de pământ, cu o mulţime de culori nuanţate, predominând cea vânătă. Intrucâtva și cea galbenă. Să-l spăl? Nu aveam cu ce. O căniță mică de apă și atâta tot. Ciubărul cu apă încă nu mi se adusese. Să-l frec cu pătura? Câte impurităţi poate avea și pătura. Nu am avut timp să mă dumiresc cu ce l-aș putea curăța, cât de cât, și uşa se deschide. In pragul uşii un plutonier

voinic, care mă privește cu interes. Fără ură, dar și fără simpatie. Mă privea fix. De-asupra ciubărului un deținut învârtea cu îndemânare conținutul unui polonic.

—Ține!, zice.

Am întins castronul și l-a umplut cu un fel de zeamă colorată în care am recunoscut căzând și câteva boabe. După un timp scurt se deschide vizeta și mi se dă «turtoiul» fierbinte, dar atât de fierbinte încât l-am scăpat jos din mână. Era un bolovănaș negru. Tare ca piatra. In cădere pe ciment, a sunat ca o piatră veritabilă. L-am aruncat în castronul cu apă colorată, acoperindu-l pe jumătate. Dimensiunea bolovanului și forma erau ca ale unui ou de gâscă. Am încercat să-l moi, întorcându-l cu degetul pe toate părțile și l-am păstrat «pour la bonne bouche», pentru desert. Am sorbit lacom apa colorată și am numărat boabele de fasole pe care le remarcasem, la deșertatul polonicului. Erau patru. Au fost un deliciu. N'am bănuit că fasolea poate provoca atâtea delicii și am regretat că nu le-am păstrat pentru sfârșitul dejunului, după turtoi. Incep, în continuarea prânzului, disecția turtoiului. Câteva coji, pe care cu greu le desghioc, îmi par incomparabil mai gustoase decât fasolea. Aveau o dulceață surprinzătoare, cutoatecă erau aproape cărbune. Disecția și îngurgitarea turtoiului mi-au luat circa o oră sau o oră și jumătate, după care, iau castronul și-l privesc. Proeminențele și culorile de pe fundul castronului dispăruseră. Nu complet, dar în cea mai mare măsură. Nu-mi mai făceam nicio mustrare, nu mai aveam niciun regret. M'a cuprins un fel de liniște, dar par'că și un fel de tristețe. De-acum, nu mai așteptam nimic. Ciorba va veni la ore regulate, foamea se va potoli la ore regulate. Depe geam dispăruse dunga de soare. Se făcea seară. Va veni noaptea. Apoi dimineața. Odată cu dimineața, vor veni gardienii, anchetatorii, murmurele și iar gardienii...

Arunc o privire spre păianjen. Era la locul lui, nemișcat. Imobilitatea lui mă consolează întrucâtva. O ființă indiferentă la tot spectacolul din jur, cu o existență clară. O condiție de viață exemplară, pe care ar trebui să mi-o însușesc. Odată cu seara, care se așternea tot mai mult, și liniștea dinlăuntrul meu era tot mai mare. Mai am de suportat o singură imixtiune: a gardianului. Adică, masa de seară. După aceea îmi aparțin total. Până dimineață. Gândesc, visez, vorbesc cu mine. Celula, fără niciun alt obiect decât cele despre care am pomenit mai înainte, îmi devine prietenoasă. Fără apă, fără săpun, fără prosop, fără pijama, saltea,

scaun, bibelouri, cărți, viața este totuș posibilă. Gândesc, mă mișc, visez, visez, visez... Presupun un prânz copios, cu mâncăruri alese, vinuri alese și bună dispoziție. Toate acestea ar schimba ceva din esența mea, din structura mea? Aș gândi altfel? Nu cred! In mod sigur n'aș gândi altfel, pentrucă acum, în clipa asta, când îmi lipsește totul, gândesc la fel cum gândeam acum un an, doi...

Deci, toată viața ne este încărcată de o mulțime de gesturi, de acte, de obiecte —mai ales de obiecte—, de artificii, de care ne putem dispensa, în favoarea noastră, în favoarea esenței noastre.

5. SEMNELE DIN PERETE

Unul din zidurile celulei îmi trimite câteva semnale. Mă agit! Încerc să-l identific. Cel dinspre priciu? Cel dinspre sobă? Pun urechea și în dreapta și în stânga! In sfârșit, stabilesc locul! Repet bătăile, absolut asemănător, cu aceleași pauze. La răspunsul meu, bătăile vecinului sunt repetate cu insistență. Să fie gardianul? Sau un alt deținut în situația mea? Pun mâinile pâlnie la gură, le lipesc de perete și spun: «Da!» Lipesc repede urechea de zid, și aud: «Vorbim după masă!» De-acum nu mai așteptam să vie masa, ci să trecă masa. Cât mai repede! Să știu! Să cunosc!

Vine masa, trece masa. Se aud sgomotele de ciubere. Se aud voci. Par'că oamenii se grăbesc.

Alături de celula mea, se deschide ușa. Cineva, spune ceva. Ușa se închide. Se deschide ușa mea .In prag, un ofițer și câțiva plutonieri.

—Cum te chiamă?

Imi spun numele.

—Când se deschide ușa dimineața și seara, dai raportul!

—Ce raport?

—Spui așa: Să trăiți, domnule plutonier, celula numărul cutare, cu un deținut, este gata și așteaptă ordinele dumneavoastră! Ai înțeles? Hai dă raportul!

—Domnule plutonier, celula este gata și așteaptă ordine!

—Nu vrei să spui «Să trăiți!». Lasă că o să spui tu!

Ușa se închide! Pașii —aud cizmele pe ciment călcând autoritar— se depărtează.

Aștept cu atenție semnalul vecinului. După circa o jumătate de oră, bătăile grăbite. Pun urechea pe zid, după ce bătusem și eu asemănător:

—Mă auzi? Aici este... Știu cine ești! In aceeași zi, la aceeași oră vom vorbi, pe viitor. Aștepți semnalul meu! A început în penitenciar reeducarea. Țurcanu a fost dus la Interne sau în U.R.S.S., pentru a fi instruit. Se dau broșuri marxiste. Un număr mic de studenți au acceptat.

—Cu bătăi?, intreb.

—Nu, fără bătăi! Ieri a plecat un lot de studenți la Pitești. Reeducarea este supraveghiată de ofițerul politic. In penitenciar sunt birouri de anchetă. Se fac amenințări și promisiuni .Cei care acceptă reeducarea, vor fi puși în libertate. Vin de la București ofițeri care se ocupă de instruirea celor care au acceptat și care vor forma cadrele adevăratei reeducări, care va începe la Pitești. Nu vorbi cu plantoanele, care sunt de drept comun. Pe mâine!

Bate cu pumnul în zid odată. Bat și eu. Deci acesta este semnalul sfârșitului «emisiei»: o bătaie cu pumnul în zid.

La scurt timp, însă, aud bătăi asemănătoare din celălalt zid. Repet aceleași bătăi și sistemul folosit cu antecesorul. Pun urechea și aud un nume pe care nu l-am înțeles. Am reținut numai funcția: «șeful serviciului economic al Sucevei. Membru de partid».

Faptul că mi-a spus aceste amănunte, care erau de natură să nască nesiguranță, mi-a dat o încredere mai mare decât în celălalt necunoscut, cu care convorbisem înainte.

—De ce ești închis?, îl întreb.

—Invidia și incompetența celor cu care am lucrat!

—Sunteți marxist?

—Am fost marxist! Acum sunt deținut și de un deținut este mai aproape Dumnezeu decât Marx. Mai vorbim mâine la aceeași oră! Dar fii atent, sus sunt deținuți de care este mai aproape Marx decât Dumnezeu! Pe mâine!

Intrasem în lumea misterelor. De-acum aveam relații și'n dreapta și'n stânga. Mă întreb «N'am fost oare adus în această celulă tocmai pentru aceste «relații»? Rămâne de văzut. De pierdut nu mai am nimica.

Ușa'nchisă, masa primită, convorbirie «telefonice» sfârșite! Privesc păianjenul. Apoi ușa, fereastra, iar ușa. Patul? Câte scânduri? Câteva! Doi căpriori și o pătură. Nici pernă, nici cearceaf, nici saltea, nimic. Cu atât pot trăi! Pătura nu era întregă, ci

jumătate. Cum este oare Sing-Sing? Nu știu dece mi-a venit în minte chiar Sin-Sing? Mă puteam întreba cum o fi la Viena sau la Paris sau la Madrid, pentrucă sunt mai aproape! Sing-Sing? Era o altă lume. America? O altă lumă! Pe cealaltă parte a pământului. Pământul nu-l vedeam în mișcarea lui de rotație, ci fix. Incremenit. Dar ce fac oamenii în clipa asta pe fața globului? Câte miliarde sunt? Aproape patru miliarde? Grozav! Patru miliarde! La unii e soare, la alții noapte. Unii iubesc! Alții urăsc. Sunt locuri unde este cald, sunt palmieri, pajiști verzi, flori, muzică... In alte puncte ale globului, ghețari, zăpezi veșnice, tăcere... Câți copii se nasc în clipa asta? Câtă dezordine! Eschimosul, ca gazdă, te invită să te culci cu nevasta lui. Pentru același lucru, meridionalul te'njunghie. Câtă dezordine... Furnicarul acesta de oameni, de viețuitoare, într'o încrâncenare teribilă, să respire, să trăiască să ucidă, să creieze, să imite, să se reproducă, să fure cât mai multe secrete naturii, s'o domine, apoi s'o răvășească...

M'am trântit pe priciu, arunc pătura pe mine și am adormit, reflectând la ordinea aparentă și la haosul profund din viața noastră.

Dimineața, sgomotul ciuberelor, raportul, păianjenul, masa, iar păianjenul, iar raportul și iar seara, noaptea...

Nici cel din dreapta nici cel din stânga nu m'au mai chemat și n'au mai răspuns apelurilor mele. Deci, sunt mutați sau pedepsiți. Am rămas singur. O singurătate care nu mă stânjenește prea mult. De fapt singurătatea n'o simt decât atunci când privesc imobilitatea păianjenului. In rest, fantezia mea este populată cu zeci, cu sute de figuri, de imagini. Mintea îmi este frământată de tot ce trăesc. In primul rând, «*reeducarea*». Dece au lăsat fereastra deschisă numai o zi, adică atâta cât a fost necesar să iau primele contacte? Dece au lăsat vecinii celulei mele, desemenea numai o zi, să ne putem vorbi?

Și au trecut zilele, nopțile. După o săptămână, spre surprinderea mea, aud, tot după ora stingerii, la un interval egal cu cel auzit o săptămână înainte, semnalul. Par'că mi s'a deschis cerul. Am fost atât de bucuros și de emoționat, încât nu-mi puteam da seama dacă vine din dreapta, sau din stânga. După un scurt raționament, pun urechea la zidul primului meu corespondent și nu m'am înșelat. Intreb:

—Ce s'a întâmplat? Unde ai fost?

—Am fost tot timpul aici, dar am fost supraveghiați tot timpul. Astăzi s'a ridicat microfonul.

—Ce microfon?

—Au fost și reeducați și paznici care ne-au supravheghiat din timp în timp. Vorbim mâine!

Ei drăcie —îmi spun— de unde știu ăștia tot? Cum pot vedea prin ușă? N'am avut timp să pun toate ipotezele că mă sună și «marxistul».

—Am avut zilele astea o pază strașnică! Ai simțit?

—N'am simțit nimic! Cum să simt? Ce să simt?

—Ne-au pândit să ne prindă vorbind la zid!

—De unde știți că nu pândesc și acum?

—Acum nu! Dar să scurtăm, totuși, convorbirea. Vorbim mâine!

Amândoi au terminat cu «vorbim mâine». Probabil este un consemn.

6. ÎNTR'O CELULĂ COLECTIVĂ

A doua zi, înainte de masă, apare un plutonier pe care nu l-am mai văzut, cu o hârtie în mână:

—Cum te chiamă, anul, locul și ziua nașterii!

Mă prezint cu toate datele și aștept. Plutonierul citea atent, foarte atent, bileţelul care-l ţinea în mână. Mă ridic puțin în vârful pantofilor, aplecându-mă în același timp, și văd biletul. Pe bilet nu era scris decât numele meu. Atunci, pentruce această atentă lectură?

—Ia-ți bagajul!

—N'am niciun bagaj!

—Ieși afară!

Sunt dus într'un fel de cameră, unde găsesc jos o pufoaică și pantaloni rusești.

—Desbracă-te și aruncă hainele aici! Imbracă-le p'astea!

M'am desbrăcat, m'am îmbrăcat. Imi privesc hainele pe care le părăseam cu tristeţe.

—Hai cu mine! Ia-o înainte!

Urcăm la etaj, unde mai facem o «haltă». Am mai fost întrebat de nume, etc. Apoi urcăm încă un etaj și sunt introdus într'o celulă mare, cu 10 paturi de fier. Toate, fără saltea, fără pătura. De perne nu mai vorbesc. Nu am mai văzut o pernă din «garsoniera» lui Eugen Cristescu. După 30-40 de minute, ușa se deschide și intră un om voinic, care părea bine hrănit.

—Cum te numești?, îl întreb.

—Iosub!

—Ești arestat de curând?

—De-o jumătate de an!

—De unde te-au adus aici?

—Dela subsol!

Și eu —zic— tot dela subsol. La ce celulă ai stat?

—La trei!

—Și eu la doi! Deci cu dta am vorbit la zid?!

—Dumneata erai la doi? Ei bată-te norocul!, și mă împinge ușurel cu mâna.

Bucuros că văd, în fine, o față de om, eram pregătit să continuiu dialogul dela zid, dar ușa se deschide și, unul câte unul, sunt introduși în celulă, Ghiță Ungurași, Nicolae Simionescu, Mircea Nourescu, Cezar Tănase, și încă vreo câțiva, până la zece. Cu mine 11. Dupăce a intrat cel de al zecelea, plutonierul ne recomandă:

—Doi dintre voi, dormiți într'un pat!

Apoi adresându-se numai lui Iosub, într'un mod mai familiar:

—Du-te la magazie și adu zece pături!

Iosub iese puțin indispus, ca, după câteva minute, să se întoarcă fără pături, adus de un alt plutonier, care, privindu-l lung, dupăce ajunsese în mijlocul nostru, să-l interpeleze:

—Tocmai pe tine te-a ales să te duci la magazie?

Deci, primul plutonier, cel care-l trimisese la magazie, greșise, descoperindu-l. Poate greșise, intenționat.

Il privesc pe Iosub cu insistență, apoi îmi plimb ochii dela unul la altul, la ceilalți nouă. Toți tăceau. O tăcere apăsătoare și semnificativă. Iosub se retrăsese din grup și își făcea de lucru cu un nasture.

Mircea Nourescu și Cezar Tănase mă privesc întrebător.

—Da! Am venit împreună dela Iași! Ați fost izolați și Dvs., tot la subsol!

—Da! Am fost câte unul în celulă. Și dta tot la subsol ai fost, îmi spune Mircea Nourescu.

—De unde știi?

—Am stat la patru și cel de la trei vă știa numele și mi l-a comunicat.

—Cel de la trei este domnul Iosub. Dar de unde îmi cunoștea numele domnul Iosub?, îl întreb făcând un pas spre el.

Iosub ezită, dar privindu-l cu insistență, în tăcerea celorlalți care erau cu privirile îndreptate spre el, răspunde timid:

—Dela domnul ofițer politic!

—Și ai de gând să continui?

—Nu rabd foame! Dacă nu mănânc bine, mi se tulbură mintea și fac prostii și mai mari. Să mă învățați ce să spun. Nu spun decât ce mă'nvățați dumneavoastră!

—In primul rând să ne spui dumneata ce se întâmplă în penitenciar. Numai ce știi. Să nu inventezi nimica! Să ne mai spui, dar acuma nu mâine, să ne spui cui dai dumneata raportul și ce vor să afle dela noi! Noi nu te învățăm ce să le spui lor. Dumneata le spui tot ce vezi și auzi, dar nici lor să nu le inventezi nimic. Numai ce vezi și ce auzi! Bine?

—Este bine! Vă spun tot, dar —ne șoptește prietenos— acum cu siguranță ascultă cineva. Astăzi nu mă scoate și până dimineață vă spun tot ce știu!

Ne-am împărțit paturile, în funcție de metehne și de fereastră. Ne-am împărțit și păturile, care, între timp, ne fuseseră aruncate de un plutonier îmbrăcat cu un halat albastru, probabil însuși magazionerul, și facem schimbul de informații. Eram, deci, în anul 1949, luna Iunie sau Iulie. Unul din cei prezenți găsise la closet o bucată de ziar folosită în scopuri higienice de gardieni, în care se vorbea de fabricarea bombei atomice în U.R.S.S. Știrea ne-a indispus pe toți. Deci, comuniștii țin pasul tehnicei de război occidentale. Deci, șansele unei rezolvări a situației politice se îndepărtează. Tot ce știam noi la arestare, se evaporează treptat-treptat. Nimic din tot ce parvenea de afară nu era încurajator. Doar optimismul nostru rezista.

Ferestrele, bine înțeles cu zăbrele ,dădeau spre iarmarocul orașului, și erau deschise. Dupăce ne deșertăm săculeții de știri, impresii și temeri, privim afară. Era tocmai ziua iarmarocului. Mi se pare într'o Sâmbătă. Privind toți furnicarul de oameni, cu excepția lui Iosub, care, bosumflat își tot număra degetele, remarcăm toți, în același timp, o femee cu basma neagră, cu batista la nas, cu un coș după o mână, iar de cealaltă mână ținută de o tânără, care să fi avut 18-20 de ani. Tuturor ne-a făcut impresia că privește spre etajele superioare ale penitenciarului și fiecare dintre cei din partea locului suspecta o mătușe sau o soră sau o vară, în fine o rudă. Depărtarea era totuși prea mare ca să se poată face o identificare fizionomică. Iosub, ascultându-ne ipotezele, ne lămurește în șoaptă: in penitenciar sunt doi frați, condamnați la moarte. Frații Cruceanu. Au fost partizani în lotul Generalului Dabija. Nu am certitudinea numelui: Dabija sau Manoliu.

—I-am văzut, ne spune Iosub. Sunt tineri, între 18-20 de ani. Au refuzat să facă cerere de grațiere, după ce le-a fost comunicată sentința capitală, dar au făcut cerere părinții lor și se așteaptă rezultatul. Sunt ținuți în celule separate, câte unul, și au la picioare niște lanțuri grele de mă mir cum le duc. Unul dintre ei este logodit. În fiecare zi de iarmaroc, vine mama lor și logodnica și se plimbă în fața ferestrelor. Cred că femeile de care vorbiți, ele sunt.

—Au făcut ceva omoruri?, întrebă Ungurașu.

—Nu, n'au omorît pe nimeni, dar s'au opus la colectivizare și aveau oameni în toate satele din jur, care-i ascultau. Mult le-a trebuit să pună mâna pe ei. Aștia nu-i iartă!

Pentrucă Iosub a alunecat pe panta mărturisirilor, exploatăm momentul psihologic. Așezăm un planton în dreptul vizetei, și-l momim într'un colț al celulei, între paturi, după ce l-am asigurat că am luat măsurile necesare:

—Iosube, poate peste o oră sau două, te vor lua de aici. Spune-ne și nouă ce se întâmplă în penitenciar. Noi jurăm că nu spunem nimic. Totul rămâne între noi. La ce etaj erai planton?

—La toate! Lucru curat, nu este! Vin ofițeri dela Interne și stau de vorbă cu unii dintre studenți. Cu Țurcanu au stat de vorbă cel mai mult, dar și cu alții. Cu Bogdanovici, cu Titus Leonida, cu Martinuș. Nici nu le mai știu numele. Tatăl lui Bogdanovici este prefect. L-au dus zilele trecute la vorbitor și a stat de vorbă mult, sfătuindu-l să accepte reeducarea. L-a și amenințat că dacă nu acceptă reeducarea, —nu știu cu ce l-a amenințat— dar i-a spus că din pușcărie nu mai iese decât în cosciug.

—Și Bogdanovici ce-a spus?

—«Se lasă greu. E un băiat serios, dar nu rezistă. Aici nu este decât o repetiție generală pentru Pitești, unde vor fi duși toți studenții. Am auzit la ușă pe un colonel venit de la București, când vorbea cu ofițerul nostru politic. «Să fiarbă'n zeama lor», zicea. A mai zis că din Moldova a început mișcarea studențească anticomunistă și în Moldova se va sfârși. Nu știu ce-au cu moldovenii. Are să fie rău! Acum vreo două sau trei săptămâni, le-a dat broșuri comuniste, cu Stalin cu Lenin și Constituția U.R.S.S. Aștia, care au acceptat, sunt chemați la anchetă și le dă mâncare vârtos citească.

—Și ce spun cei de acasă? Ce sfaturi le dau?

—La început veneau cu scrisorile și nu le dădeau deținuților. Le citeau ei, din gușa lor. Dar știu de vreo câțiva din ăștia, care au trimes scrisori, că au fost arestați. Din arest au trimes astfel de scrisori, după ce i-a ținut un timp la arpacaș și în bătăi. Scrisorile astea din închisori, ale părinților, le dădeau și le luau înapoi. Ce să zică oamenii? Să fie cuminți și să asculte de mai mari, că așa zice și le Biblie.

—Dar Țurcanu? Mi-ai spus la zid că l-au luat la Interne!

—Nu știu ce să spun! De luat, l-au luat! Unii zic că în U.R.S.S. Se prea poate, că au fost pe aici și ofițeri sovietici, îmbrăcați civil. Și unde l-au dus, l-au dus cu mașina, nu cu trenul. Sau cu avionul. Un plutonier mi-a spus că l-au dus cu avionul.

—Dar de unde știi că erau ofițeri, dacă erau îmbrăcați civil?

—Păi veneau cu mașini militare și le spuneau toți, «tovarășe maior», sau «tovarășe colonel». Toți aveau grade mari. Vorbeau românește! Nu prea bine, dar vorbeau! Cred că erau ruși de prin Basarabia. Alții spun că l-au luat la Interne. Eu cred că la Interne, că de ce să-l ducă în U.R.S.S? Nu sunt ei destui pe aici? Par'că aici nu este tot U.R.S.S? Tot U.R.S.S! Nici la noi în comună nu se făcea nimic fără șeful garnizoanei sovietice. Dar mi-te în orașe mai mari! La graniță, și de-o parte și de alta, sunt numai ofițeri sovietici. Mai sunt și români de formă, că așa scrie la carte, dar numai sovieticii comandă. Românii execută.

—De unde știi dumneata așa de bine toate aceste amănunte? Ai fost pe graniță?

—Am o vară care stă într'o comună pe graniță, pe la care mă duceam des. Dela ea, din șură, se vedea tot. Dar credeți dvs că pe Prut sunt peste tot pichete de grăniceri? Sunt numai mici garnizoane, ca și pe Nistru, sau pe Don. Atâta că pe Prut mai sunt și români, câte unul-doi. Aici la subsol, este un băiat care a trecut granița în Uniunea Sovietică și a cerut azil politic. Are vreo 15-16 ani. A ajuns până la Tiraspol, fără să-l întrebe nimeni nimic.

—Până la Tiraspol? Ce-o fi căutat acolo?

—Cum v'am spus: să ceară azil politic. Să ceară protecție autorităților sovietice. Era din Vaslui tânărul și avea o foarte idilică părere despre comunism.

Acest amănunt a provocat o ilaritate care cu greu s'a stăpânit. Ne-a amuzat faptul că însuși Iosub nu se mai putea stăpâni.

—Era cu adevărat nebun!

—Nu era nebun, era copil. Nemulțumit de ce-a văzut la noi,

a zis să se ducă la «comuniștii adevărați». S'a dus, a cerut azil politic și l-au arestat, l-au bătut zdravăn să spună dacă l-au trimes americanii sau englezii, și câți bani i-au dat. L-au pus în lanțuri și în lanțuri este și astăzi, aci în subsol, la dispoziția autorităților sovietice. Copilul plânge și-și bleastămă zilele. Dar Dvs vă mirați că a ajuns până la Tiraspol? Dece vă mirați? Că nu știa să vorbească rusește? Eu am fost până la Nicolaev, pe Bug, și am întâlnit oameni născuți acolo, care nu știau rusește. Erau români care nu știau decât «moldovienește», cum spuneau ei limbii românești. Era limba noastră curată. Vă spun și orașul: Ananiev. In apropiere de Ananiev, era o comună în care nu erau decât români. Comuna asta era într'o vale, așa ca într'un cazan, și nu ieșeau cu anii din sat. Nici până la Odesa nu se duceau. Aveau și portul nostru și limba noastră. Intre Bug și Nistru, unde-a fost Transnistria, erau zeci de comune cu români, care își ziceau moldoveni, dar erau români adevărați. Și dincolo de Bug erau comune românești, în care bătrânii nu știau decât românește și țineau foarte mult la obiceiurile lor și la straiele lor românești. Eu am vorbit cu ei și am locuit la ei».

—Dar cum se împăcau cu autoritățile de ocupație?

—«Cu românii se împăcau foarte bine. Cu nemții, însă, nu. Nu se împăcau de loc, dar le știau de frică, pentrucă neamțul nu știa dacât una și bună: războiul. Noi românii, în afară de faptul că vorbeam aceeași limbă, dar le mai aduceam mâncare, le mai făceam lucrul pe lângă casă, le mai iubeam fetele...

—Dar ce, nemții nu le iubeau?

—Ba da, dar nemții se culcau cu ele și gata. Câte unul le mai da câte-o ciocolată. Ce asta e iubire? Noi ne rupeam dela gură ca să-i mai hrănim și pe ei, că noi tot aveam mai mult și făceam și pachete pentru prizonierii lor, care erau în mâinile noastre. Ar fi trebuit ca rușii să ridice câte un monument fiecărui ostaș român, așa de frumos ne-am purtat noi cu ei. Și știți doară cum s'au purtat ei cu noi.

—Lasă, domnule, că de asta mai vorbim noi. Hai să ne lămurim cu ce se petrece în penitenciar. Zici că vin ofițeri dela Interne, dela București...?

—Vin, domnule, aproape în fiecare zi. Vin cu avionul și domnul ofițer politic se duce cu mașine de-i ia de unde aterizează, aici aproape, la vreo 20-25 km. Cum vin, cheamă câte un student cu care stau de vorbă câte o zi. Le promite la toți marea cu sarea și

că, la Pitești, vor avea toate condițiile ca să se reeduce, că le vor da cărți ,pachete, vorbitoare...

—Studenții ce zic?

—Câțiva au primit să se reeduce. Vreo 4-5. Cei mai mulți și studentele toate, sau aproape toate, nu vor să discute nimic cu ei. Cei care nu vor să discute, spun că sunt deținuți și că au de ispășit o condamnare și atât tot. Ceilalți, cred, că dacă nu acceptă reeducarea, nu mai ies din pușcărie niciodată și vor să-și termine facultatea, să-și facă familie, că ăsta e rostul vieții. Mai sunt și încăpățânați, care spun că dacă ies afară, vor continua lupta anticomunistă. De ăștia nu va fi bine. Ii omoară pe toți!

—Dar ofițerii care vin dela București, merg prin celule, discută cu deținuții prin celule?

—Ce vorbiți? Cum să meargă prin celule? In fiecare zi, când vin, sunt două alarme, când toate plantoanele și cei care fac de serviciu la bucătărie, trebue să fie închiși. O alarmă când vin, până scot studenții cu care vorbesc, și o alarmă când pleacă. Nimeni nu poate să-i vadă. Nici gardianii toți.

—Dar dumneata de unde știi?

—Aud și eu plutonierii vorbind între ei, când fac curățenie pe săli și la ei prin birouri. Mai ascult și pela uși. Mă pun chiar plutonierii să ascult, să știe și ei ce se discută, că au și ei rude aici. E unul Remus Daneș, care are un uncheș, plutonier aici. Daneș ăsta este un om înalt și blajin și tobă de carte. A plecat la Pitești cu o zi, două înainte de a veni dvs, într'un lot. Acum se așteaptă să plece încă un lot. Aici sunt fel de fel de oameni, nu numai studenți. Sunt și procurori, și preoți și militari, de toate meseriile. Dar în cei mai bătrâni n'au încredere. Ei sunt cu ochii numai pe studenți. Un timp, pe ăștia care au primit să facă O.D.C.C.-ul, i-a pus într'o celulă pe toți și le-a dat cărți și le dau și mâncare mai bună, chiar și țigări. Le-au promis și femei. Pe urmă le-au luat cărțile. După câteva zile au mai slăbit și mâncarea. Apoi, nu le-au mai dat nici țigări. I-au împărțit după aceea pela diferite celule, unde s'au apucat să vorbească de Marx, de Stalin.

—Și studenții ce zic?

—La început s'au mai opus. Pe urmă au început să tacă. Tac ca mormântul. Pe ăștia care tac, i-a strâns și i-a pus în celule separate. Când slăbesc rău mâncarea și nu le mai dă nici plimbare, le mai ia mințile la câte unul, pe care-l rup. Foamea este lucrul dracului. Eu știu! Eu dacă nu mănânc, s'a terminat. Nu mai pot

judeca. Cei mai bătrâni, rabdă mai mult. Dar cei tineri nu pot răbda. Mai rabdă ei, sunt unii foarte tari, dar e greu!

Intrerupem interogatoriul lui Iosub și ne uităm pe fereastră. Priveam furnicarul de oameni din iarmaroc, mișcările lor dezordonate. Ascultam nechezatul cailor, lătratul câinilor, râsul sgomotos al unora, vocea mai ridicată a altora, scânduri aplecându-se, apoi trântite... larmă!

Pe cărarea din mijloc a iarmarocului, bătrâna cu basma neagră, cu batista la nas, cu un coș pe un braț și la celălat tânăra, se plimbau mereu.

7. FRAȚII CRUCEANU

—Unde sunt frații Cruceanu?, îl întreb pe Iosub.

De-asupra noastră! Ei văd tot .I-a pus acolo ca să-i chinuiască. Oamenii din sat știu tot. Și ofițerul politic știe că satul este informat. Au tot schimbat la gardiani, dar ar trebui să-i aducă din altă regiune și să-i țină încazarmați, altfel tot se află. Am văzut oameni care când trec prin fața penitenciarului, se'nchină ca in fața bisericii. Se opresc și se închină. Mi-a spus unchiul lui Daneș că, la început, când au venit studenții aici, veneau oamenii cu carele să le aducă de mâncare... Nu-i lăsa să aducă mâncarea la deținuți, și ei tot veneau. Până într'o zi, când au arestat vreo câțiva, i-a ținut vreo săptămână la securitate și oamenii s'au vindecat. Acum s'au obișnuit și oamenii și știu că nu este nimic de făcut!

—Dar ofițerii de securitate sunt oameni cu carte?

—Ce carte, domnule! Ospătari, calfe de cizmari, numai din ăștia, fără o maserie sigură... Este numai unul cu carte, feciorul unui medic general, Enăchescu. Generalul Enăchescu este șeful spitalului din Suceava, am auzit. Iar feciorul-său, aci, locotenent de securitate. Mai mare rușinea! Da ăsta e un om mai sfios și mai cumsecade. Se miră toți gardienii cum de-a ajuns feciorul unui doctor și general, ofițer de securitate. Dar e un om mai subțire și mai retras.

Suntem cu toții surprinși de francheța cu care vorbea Iosub. Privindu-ne unul pe altul, Iosub remarcă. Lasă ochii în jos, își mai numără degetele și ne spune cu timididate:

—Deseară, după închidere, vreau să vă spun ceva. Dar nu acuma. Deseară, când sunt mai puțini ofițeri pe aci. Mai vin și

mai ascultă pela uși, că așa știu tot ce se vorbește prin celule. N'au încredere numai în informatorii din celule și nici în gardieni. Dar vă spun deseară.

La scurt timp, vine masa. Cu primul polonic este scos din ciubăr și un șobolan sdravăn. Pentru un moment, toți am înlemnit. Apoi, câțiva au refuzat masa. Cealaltă parte, însă, au cerut și supliment. Adică, au cerut să li se dea lor, mâncarea refuzată de ceilalți. Printre aceștia din urmă era și Iosub. Cei care am refuzat masa, ne-am strâns într'un colț al celulei și comentam. La bucătărie nu erau decât deținuți de drept comun. Prima ipoteză era că cei de la dreptul comun «l-au prins» și l-au aruncat în cazan. Dar n'am exclus nici pe aceea că a căzut șobolanul prin peregrinările lui. Ceeace ne-a suprins, a fost faptul că gardianul a privit scena ca și când nu s'ar fi întâmplat nimic. Totul, pentru el, părea normal. N'a râs, n'a admonestat, nu s'a mirat. La o jumătate de oră, apare ofițerul politic:

—Cine sunt cei care au refuzat masa?

Am ieșit cei câțiva, în față.

—Dece n'ați primit masa?

—Pentrucă în ciubăr era un șobolan mort!

—Și ce dacă era? Dacă era un porc mort nu-l mâncați?

—Mâncam! Una e șobolanul, alta e porcul. Dar nici dacă era porcul căzut în cazan și mort acolo, nu-l mâncam!

—Bineee! De astăzi înainte, voiu pune în fiecare zi un șobolan, să văd cât timp nu mâncați! Mironosițelor! Veți mânca voi și... O să vă iasă vouă gărgăunii din cap. V'am pus pe toți într'o celulă ca să complotați contra administrației penitenciarului? D'aia v'am pus? Acuma vreți să declarați greva foamei, să vorbească despre eroismul vostru posturile de radio străine. Bălănescu, i-ați bagajul și ieși afară!

—Pot să ies imediat. N'am niciun bagaj!

FRAȚII CRUCEANU, CONDAMNAȚI LA MOARTE

Am ieșit. Sunt așezat cu fața la zid. Apoi, după ce au mai scos câțiva din aceeași celulă, ofițerul politic care până atunci țipase, îmi spune șoptit la ureche:

—Ia-o înainte!

—La dreapta sau la stânga?

—Sst! Inainte!

—Inainte e zidul!

Sunt apucat sdravăn de guler și... nu mai știu în ce direcție am plecat, pentrucă între timp îmi aruncase cineva o pătură pe cap. Am urcat scările la etajul superior. S'a deschis o ușă și sunt împins înăuntru.

—Poți să te descoperi, îmi spune o voce. Inainte de a-mi lua pătura depe cap, poate chiar în momentul în care am intrat, am auzit un sgomot de lanțuri.

Celula în care eram, avea două paturi. Un tânăr brunet, înalt, cu ochii negrii, strălucitori, înaintea mea, în picioare. Picioarele purtau niște lanțuri ca acele pe care le vedeam la elefanți, în grădinile zoologice.

—Cruceanu!, zic.

—Da! De unde știi?

—N'am știut de nicăeri, dar am bănuit.

Și îi spun, pe scurt, povestea cu Iosub.

—Nu cumva ești informator?, mă întrebă puțin speriat.

Pentruca să-l liniștesc, am voit să-i spun toată povestea mea și cu intenția de a-l reconforta. Am voit să întrebuințez sistemul lui Cristescu, cu povestea lui Schauer.

Dar tânărul Cruceanu mă întrerupe.

—Sunt condamnat la moarte! In celula de alături este fratele meu, și el condamnat la moarte. Trebue să ne execute zilele astea. Poate mâine!

—Până vine rezultatul cererii de grațiere —zic eu— trec uneori 6-7 luni.

—Noi am refuzat să facem cerere grațiere la bandiții ăștia. Au făcut părinții și a fost respinsă. Ne-au și comunicat că urmează execuția. Dumneata cât ești condamnat?

—Când m'au adus, ofițerul care m'a escortat mi-a spus că sunt condamnat la moarte. Dar aci am aflat dela deținuți că ași fi condamnat la muncă silnică pe viață. Nu știu care este adevărul!

—Dacă te-au adus aici, la mine, în celulă, ești condamnat la moarte. Murim împreună!

Lucindu-i ochii, sare, și târându-și lanțurile, vine la mine și mă îmbrățișează.

—Murim împreună! Imi pare rău de fratele meu. Era logodit și se iubeau. In fiecare zi vine logodnica lui, cu mama. Și astăzi a fost în târg. Mama are o basma neagră și un coș, ca s'o recunoaștem de pe fereastră. Și plânge săraca, privind spre geamurile unde știe că suntem noi.

Privesc tânărul, care avea o frumusețe deosebită. Hainele negre îi dădeau o înfățișare de preot. Cade puțin pe gânduri:

—Dacă nu ți-au comunicat oficial condamnarea, nu se știe. Trebue să vie grefierul să-ți citească sentința. Ți-a citit grefierul sentința?

—Nu mi-a citit nicio sentință!

—Atunci d'aia te-au adus aci, să-ți citească sentința. Aici, la etaj, sunt numai condamnați la moarte, toți din lotul nostru de partizani. Dar tot împreună ne execută. Și dacă n'au venit până acum, astăzi nu mai vin. Nici pe noi, atunci, nu ne execută mâine dimineață. Pe toți pe care i-au executat, din loturile noastre, i-au luat din celule pela 3 noaptea. Vin cu pâslari în picioare, de-abia îi auzi. Deschid lacătul încet și nu vorbesc decât în șoaptă. Dar după puțin timp, se aude în subsol, cum le tae niturile de la lanțuri. Inchid ei toate ușile, dar tot aud!

—Dar când merg condamnații, nu se aud lanțurile huruind?

—Nu, pentrucă îi pun să le țină în mână și să pășească încet. Eu aud tot, de când îi scoate din celulă. Dar înainte de a fi condamnat la moarte, nu auzeam. Au fost executii și înainte, dar nu

auzeam nimic. Mi-e teamă să nu-l execute pe fratele meu înainte! El este în celula de alături.

—Vorbiți la perete?

—Cum să nu! Și înainte de a veni dumneata am vorbit. Am avut o presimțire că aduce pe cineva la mine, de când am auzit ușa dela celula de jos. Dar dece nu te-au băgat în celula lui, că este înaintea celulei mele? Ați trecut prin fața celulei lui și te-a băgat aici. Și el e tot singur. După ce-au închis ușa aici, s'au uitat pe vizetă la el. Am auzit clinchetul vizetei. Fratele meu a sărit! Am auzit lanțurile. Stai puțin să-i spun că a adus pe cineva la mine, că nu e nimeni pe sală!

Ținându-și picioarele nemișcate, s'a aplecat ușor spre zid și a lipit urechea. A urmat o lovitură pe care mai mult am bănuit-o și comunicarea cu scurte întreruperi:

—Tu ești? La mine a adus pe cineva. Un condamnat la moarte... Nu cred că ne execută mâine, că lui nu i-a comunicat sentința. Frate-mi-o, mama plângea. Ai văzut-o? Să nu ieși din celulă, dacă nu ne execută pe amândoi odată!

Un alt discret pocnit a curmat dialogul.

Se așează pe pat. Sare depe pat, cu ochii spre ușă.

Vreau să-l întreb ceva.

—Ssst!

Crispat, ascultă cu atenție încordată.

—A luat pe cineva dela prima celulă. Sst! Să vedem unde-l duce?!

Se apleacă spre zidul fratelui. Bate odată.

—A luat pe cineva dela prima celulă!

Se apropie de ușă și apleacă puțin urechea în jos. Duce degetul la buze:

—Sst!

Ascultă, ascultă, apoi ridică mâna puțin și o coboară încetișor. Stă nemișcat...

—L-a dus la subsol. Cred că l-a băgat la celula de unde te-a scos pe dumneata. Știu când te-a scos pe dumneata. Ușile au fiecare un anumit sgomot. Le știu pe toate. Niciuna nu seamănă cu cealaltă. Cu cât sunt mai în fundul sălii, cu atât sgomotul este mai înfundat. Pe ăsta, la dumneata în celulă l-a dus. Și etajele, au fiecare un anumit sgomot. Subsolul îl recunosc mai ușor. Și eu am stat acolo o lună de zile. Auzeam celulele de aici dela etajul trei, și le cunosc ca degetele. Ușa dela ofițerul de gardă scârțăie

puțin. A biroului de anchetă, abia auzi când se închide. E la etajul întâi. Cred că nu ne execută mâine. Dacă nu te-ar fi adus pe dumneata, ne executa precis, că ne-a anunțat respingerea cererei de grațiere a mamei și a tatălui.

Il ascultam, îi observam agitația și începeam să mă întreb din nou de soarta mea. Nu este, deci, nimic sigur. Dece nu mi-au comunicat până acum sentința? Oricare, dar era normal să mi-o comunice! Lor, fraților Cruceanu, le-a comunicat-o. Deosebirea între mine și ei este că ei au fost condamnați în prezență, eu în contumacie. Deci, sentința în procesul meu trebue să fi fost dată înainte de arestare. Dela arestare a trecut o jumătate de an! Interior, eram liniștit. Emoția lui Cruceanu era atât de mare încât, vrând-nevrând, devenisem spectatorul emoției lui. Nu aveam niciun indiciu pentru niciuna din ipoteze.

Cruceanu își încrucișează brațele și privește pe fereastră, tăcut. Din când în când mai întoarce urechea spre ușă, privindu-mă.

De-odată își pironește ochii în ochii mei:

—N'ai fi agent!?

Nu i-am răspuns. In tulburarea lui, răpunsul trebuia să și-l dea singur. Eram copleșit de tensiunea lui lăuntrică, evidentă.

—Dar chiar dacă ești —îmi spune după un timp— eu nu vorbesc nimic. Nu-ți spun nimic. Dar dacă ești, cei din munți vor afla. Ei știu tot! Mâine am să-ți arăt ceva de aici, de pe fereastră. Imi plânge inima când îi văd.

A trebuit să dea tot: grâu, porumb și păsările din bătătură. Când mai rămân cu un sac de grăunțe, îl pun într'un car, peste sacii celorlalți din comună, împodobesc carul, pun flori în coarne boilor, și trec prin oraș cu lăutarii în frunte, să arate fericirea colectivizării. Lăutarii sunt toți țigani, care trăesc din lăută. Ieri, am văzut după un car d'ăsta și partizani de-ai mei. Mergeau cu capu'n jos și le plângea inima. Unul din ei și-a aruncat ochii în sus, spre noi. Ei știu celula în care suntem. Tocmai d'aia cred că s'au dus după car, să treacă pe lângă noi, să știm că nu ne uită. Săracii oameni! Unul din comună dela mine n'a avut cartofi să dea, când au strâns cartofii pentru ruși, și a venit la mine în munte și i-am dat doi saci.

—Dumneata aveai să mai dai?

—De unde să am? Am luat din munți doi flăcăi sdraveni, am mers în sat, am spart magazia unde strâng ce ne iau nouă și i-am dat. I-am dat doi ca să nu se întoarcă amândoi la magazie. Pentrucă unul pe care îl predau se întorcea sigur. Al doilea îl ascundea și îi rămânea lui pentru ale gurii. Am făcut bine și n'am făcut bine, pentrucă a doua zi au cercetat casă cu casă și i-au bătut pe bieții oameni să spună cine a spart magazia. Și au luat oamenilor de zece ori mai mult decât am luat noi din depozit.

—S'au amestecat și rușii în perchizițiile la oameni?

—Nu se amestecă direct. Nici nu-i vezi. Dar mi-au spus oamenii mei că ăștia dela partid se duceau din când în când să raporteze rușilor ce au găsit. Crezi dumneata că pe ruși îi interesau cei doi saci de cartofi? Pe ruși îi interesau partizanii și legăturile lor din sat. Dar mai ales armele. Noi aveam un depozit în munți, dar aveam rezerve și în sat. N'au găsit niciuna, pentrucă nu au căutat unde puteau fi armele, ci unde puteau fi cartofii.

—Dar cei dela partid nu știau ce-i interesa pe ruși, să caute ce-i interesa pe ei?

—Sigur că nu știau pentrucă n'au încredere în ei. Dar noi avem un om care știe și ce se petrece la partid. Noi știm tot. Oamenii erau toți alături de noi. Fără ei, numai noi cei din munți, nu puteam face nimic.

Se lăsa de seară. Iarmarocul se sfârșise. Doar câinii se mai mișcau pe alocuri după resturile de mâncare.

In scurt timp vine masa de seară, din care Cruceanu gustă două-trei linguri.

Nu sfârșisem de mâncat și a urmat închiderea.

«Inchiderea» era o simplă formalitate, pentrucă de fapt celula era tot timpul cu lacăt la ușă, astfel încât nimeni nu putea intra și nimeni nu avea posibilitatea să iasă.

Cu excepția celorlalte celule, așa zisa închidere la celulele cu condamnați la moarte, o făcea ofițerul politic personal. Era greu de presupus rațiunea pentru care procedau astfel, cum greu erau de explicat o mulțime de alte practici ale pazei marxiștilor. Și în sectorul penitenciar, ca în multe alte domenii, începând cu cel politic, totul era de natură să surprindă. Spre exemplu: văzându-mă în celula lui Cruceanu, ofițerul politic care era singurul care putea face mutarea, m'a întrebat ce este cu mine acolo. Ușa s'a încuiat apoi. La scurt timp a fost descuiată, deschisă și invitat să ies. Pe sală, așezat cu fața la perete, ținându-mă într'o tăcere desăvârșită circa zece minute.

După zece minute ușa se deschide din nou și am fost din nou băgat în celulă. In aceeași celulă!

Cruceanu mă întrebă unde am fost și i-am povestit întocmai cele întâmplate.

—Și nu te-a întrebat dacă am vorbit cu fratele meu?

—Nu am fost întrebat absolut nimic și nu știu nici ce-au făcut ei în timpul acesta, pentrucă n'am auzit nicio mișcare!

După această explicație, s'a așternut între noi o tăcere apăsătoare. Cruceanu avea de acuma motive să mă bănuiască. Tăcerea lui indica, în mod indiscutabil suspiciunea și îngrijorarea. S'a trântit pe patul de fier. S'a sculat. A privit puțin pe fereastră. A mai ascultat la ușă. Frământat, se trântește din nou pe pat, cu mâinile la ochi. Mi-a lăsat impresia că-și face rugăciunea de seară și am rămas la rându-mi țintuit locului făcându-mi și eu rugăciunea de seară. Nemișcarea lui s'a prelungit timp de circa o oră. După acest timp se scoală și-mi spune cu o voce șoptită:

—Sau dumneata ești informatorul lor sau ei vor să mă lase pe mine să cred că ești informatorul lor!

—Ce interes pot avea?

—Dacă ești informatorul lor, ei speră să mai afle ceva nume de partizani sau pichetele de rezistență din munți. Nu-i interesează convorbirile noastre, sau ale mele cu fratele meu, la zid. Dacă nu ești, atunci ei vor să cred că ești, să n'am încredere în dumneata, ca să nu comunic ceva celor de afară.

—Dar cum aș putea eu comunica celor de afară, fie că sunt condamnat la muncă silnică pe viață fie că sunt condamnat la moarte. Nu pot înțelege!

—Sunt aproape sigur că nu ești condamnat la moarte, dar vor să te înfricoșeze, pentrucă mai au de aflat câte ceva dela dumneata. Cred asta, pentrucă, aici, toți condamnații la moarte sunt câte unul în celulă. Toți condamnații la moarte au lanțuri la picioare. Dumneata, după cum ai spus, ai fost deja într'o celulă cu mai mulți, ceeace nu s'a întâmplat, până acuma, cu niciun condamnat la moarte. În afară de asta, nu ai lanțuri la picioare.

Acum sunt lămurit ce urmăresc cu dumneata. Să vorbesc eu ce nu trebue, și dumneata să vorbești cu alții, așa că, chiar dacă nu ești informator, tot la ei ajunge. Dumneata faci cum te-o învăța inima și capul!

Se trântește iar pe pat și par'că după un timp a adormit. Îi aud un ușor sforăit.

Impresionat și de agitația lui și de nenumăratele ipoteze pe care le tot făcea, îmi dau seama că avea o inteligență deosebită.

Fecior de țăran, cu patru clase primare, avea un vocabular foarte îngrijit și o mare capacitate de discernământ. Nu exista niciun amănunt care să nu-i ofere o semnificație. Toată experiența vieții lui a început după 23 August 1944, odată cu intrarea trupelor sovietice pe teritoriul țării. Din tot ce mi-a povestit, din tot ce-a evocat, rezulta că nu trăise decât de atunci înainte, sau nu avea nicio valoare viața lui de înaintea lui 23 August 44. Vorbea cu mare duioșie de țărani și de pământul lor —și cu pasiune de luptele din munți ale partizanilor.

In fine, ne culcăm. Adică ne aruncăm pătura pe noi. Cum am mai spus, nu exista saltea sau cearceaf sau pernă. Sub cap puneam în mod obișnuit bocancul. Sub noi, împletitura de tablă foarte supărătoare pentru oasele noastre descărnate. Pe priciul de la subsol era mai bine. Scândura este oricum mai prietenoasă și trupul avea cel puțin o suprafață netedă.

8. EXECUȚIA

Cruceanu s'a culcat cu picioarele pe podea, fie din pricina lanțurilor foarte groase și grele fie pentruca să fie gata oricând să se deplaseze la ușă, să asculte tot ce se întâmplă pe sală.

Becul de 40 de waţi ardea tot timpul noaptea.

Am adormit și după un timp oarecare, poate după o oră sau două, am deschis ochii și am privit spre singurul loc pe care-l aveam de privit: patul lui Cruceanu. Cruceanu era absent. Nu-l auzisem când s'a dus la ușă. Nu înțelegeam cum s'a putut mișca fără să-i aud lanțurile. Stătea ca o stană de piatră nemișcat și asculta. Văzându-mă că ridic capul pune degetul la gură:

—Ssst!

Incerc să disting vreun sgomot pe sală. Mă apropiu de ușă. Ascult. Nu auzeam nimic. Mirosul de terebentină doar, năvălea de pe sală, pe la încheieturile ușii, puternic.

Cruceanu ascultă, apoi mă asigură:

—In noaptea asta se întâmplă ceva! Cred că sunt execuții astăzi de dimineaţă.

Tinându-și lanțurile cu mâna pășește încet și se așează pe pat, fără să se mai întindă. Am adormit, m'am mai deșteptat odată, a doua oară. Cruceanu rămăsese nemișcat, în aceeași poziție, privind podeaua. Când încercam să mă întorc pe cealaltă parte, deodată lanțurile lui Cruceanu par'că au căzut. Cruceanu a sărit și s'a îndreptat spre ușă, fără nicio măsură de precauție, și îmi face semn cu mâna să mă apropiu:

—Este ora unu! Au luat din prima celulă pe cineva. Coboară scările. Ascultă... auzi?

Se apropie de zid. Ciocănește odată. Fratele lui cred că era în aceeași poziție, pentrucă răspunsul a urmat în aceeași clipă:

—A luat dela prima celulă! Frati-mi-o, amândoi! Să nu ieși din celulă, dacă nu mă ia și pe mine. Nici eu nu ies, dacă nu te ia și pe tine!»

Indreptându-se spre mine:

—Pe dumneata nu te ia să te execute, că n'ai lanțuri la picioare. Ascultă... Auzi? Sunt la etajul doi! Sst! S'a deschis și ușa a doua de aici. A ieșit! Au plecat!

Ciocănește odată în perete:

—Mai sunt trei celule până la tine! Fii pregătit! Eu sunt gata! E cineva pe sală!

Se duce până la fereastră. Privește cerul înstelat. Zăbovește puțin. Apoi, ca pentru sine:

—E mai greu pentru el! E logodit. Și pentru mama e mai greu decât pentru noi. Și pentru oamenii din sat, e mai greu. Și pentru dumneata va fi mai greu, dacă rămâi. Cred că rămâi, pentrucă n'ai lanțuri... Dar dece te-o fi adus aci?

Se'ntoarce la ușă. Ascultă. Imi face semn să mă apropiu repede:

—Auzi? Le taie niturile! Ascultă aici!

Se dă puțin la o parte să-mi facă loc să pun urechea acolo unde o avea el. N'auzeam nimic. Simțul lui însă, excitat, percepea perfect. Iar exercițiul din munți, unde printre atâtea șoapte ale pământului, ale pădurii, trebuia să le distingă și pe ale inamicului, îl ajuta.

Își încheie cămașa la gât. Apoi și-o deschide și bate scurt în perete, cu pumnul.

De această dată aud și eu bine cum se deschide, discret, lacătul la ușa fratelui. Aud și un dialog șoptit. Cruceanu se apleacă spre mine și mă îmbrățișează, mă sărută și-mi spune:

—Chiar dacă ești agent!

Când s'a deschis lacătul celulei noastre, eu am auzit, dar el se părea că n'auzise:

—Ieși!, ordonă un ofițer.

Apoi, către mine:

—Dumneata, mai așteaptă!

Cruceanu din ușă, își îndreaptă ochii spre fereastră. Pe mine par'că nu mă mai vedea.

Am auzit lanțurile depărtându-se, ținute în mână, și pașii mărunți.

Am așteptat în ușă, încremenit. Apoi... etajul doi, unul, subsol. Am auzit cum s'au tăiat lanțurile...

Bat în zid fratelui lui Cruceanu.

Niciun răspuns!

Deci, târgul se făcuse! Am continuat să aștept în ușa, până ce am auzit motorul unei mașini. M'am așezat pe pat... și am ațipit. M'am trezit când soarele părea că se ivește. Și mi s'a părut că aud salva unei puști mitralieră.

... ...

Ziua s'a revărsat peste alte crime. Câte vor fi fost pe tot întinsul țării?

A urmat «deschiderea»!

Ofițerul care-l luase pe Cruceanu, prezent:

—Unde este celălalt?

N'am răspuns nimic.

—Dumneata mai așteaptă!, îmi spune și închide ușa.

Inainte de masă, același ofițer, din nou deschide ușa și cu un caiet în mână mă întreabă foarte mirat.

—Cum te numești dumneata?

Răspund scurt.

—S'a făcut greșeală! Să-l duceți jos!

După o jumătate de oră eram în celula de unde plecasem. In celulă, îi găsesc pe cei pe care-i lăsasem, cu excepția lui Iosub. Ii remarc imediat absența și, firește, întreb unde poate fi.

—E la curățenie pe sală. Azi noapte i-au executat pe frații Cruceanu, îmi spune Ungurașu, și pe mulți din lotul Generalului Manoliu. Am fost convinși că te-a executat și pe dumneata. Unde ai fost?

—Am fost în celulă cu unul din frații Cruceanu!

8. UN COPIL NĂSCUT IN INCHISOARE

După răspunsul meu, se privesc toți, unul pe celălalt, într'o tăcere prelungită. In această clipă mi-am dat seama cum a început reeducarea. Am avut explicația portiței șubrede la care bate Marx: izolarea individului. In această izolare, improprie condiției firești de viață a omului, ești foarte vulnerabil, dacă n'ai o pârghie sănătoasă morală și psihică. Izolarea prelungită te reconstruește lăuntric dacă-ți trăești cu autenticitate ideile tale și cu ele și suferințele. Inițial, însă, te trezești ca într'o junglă: acea a propriilor imperfecțiuni. Pigmentată cu teama de necunoscut, peste care se suprapune o altă condiție improprie, înfometarea dublată de imposibilitatea oricărei preocupări, sau oricărui lucru, devii bănuitor și te întrebi mereu despre tine și despre cele din jur, fără să-ți poți da un răspuns care să te satisfacă. La cei tineri s'a mai adăugat și gâtuirea procesolor afective cu care au intrat în închisoare.

Emoția permanentă obosește și dizolvă capacitatea de gimnastică a minții, a inteligenței. Iar revolta înnăbușită, crează o dimensiune lăuntrică nouă, în care te miști ca și cum ai încerca să imiți un acrobat.

Iosub a revenit în celulă, înainte de «închidere», cu ochii plecați. Dimineata îl scoteau, seara îl aduceau. Astfel, era prezent în timpul cel mai favorabil confesiunilor: seara. Era foarte greu să te controlezi tot timpul, într-u atâta încât să nu-ți scape absolut nimic din ce i-ar fi interesat pe cei din administrație. Cu

atât mai mult cu cât Iosub devenea din ce în ce mai prietenos și ne aducea din ce în ce mai multe știri care ne captau atenția, în izolarea desăvârșită în care eram. Iosub își mai arunca ochii pe un ziar, mai auzea convorbirile gardienilor. Orice era pentru noi interesant. O știre oricât de anodină, ne putea pune probleme grave. Un fapt pe care în libertate l-am fi disprețuit, aici, în izolare, îl analizam ore în șir, cu participarea pasionată a tuturor din celulă. In general, evitam problemele mai grele și din cauza subnutriției care ne incapacita pentru un efort intelectual prelungit, dar și din cauza medicilor deținuți cari erau de părere și ne convinseseră că acest efort consuma substanța care întreține funcția cerebrală. Această recomandație s'a răspândit ca o veritabilă alarmă și fiecare o înțelegea într'un anumit mod. Marea majoritate erau intelectuali (nu numai studenții populau celulele, ci și oameni în vârstă, profesori, avocați, preoți, militari, etc.).

Orice teză avea o contra-teză. Intr'una din zile, când teoria consumului substanței pentru întreținerea creerului era la apogeu, este lansată o nouă alarmă: «Funcția crează organul». Ceeace era bizar, era faptul că o problemă discutată într'o celulă oricât de izolată, în 24 ore făcea înconjurul tuturor celulelor și toți deținuții reacționau asemănător. Așa, de exemplu, la noi în celulă (eram la etajul doi), Mircea Nourescu (fecior de preot), cunoștea poezia «Mama»:

E așa senină slava
Și-i atâta pace'n aer,
Stau culcat și țes într'una
Dintr'al gândurilor caer.

Parc'o văd acas'pe mama
Chip de sfântă'ntr'un pervaz
Slabă, slabă, sărăcuța,
Si cu lacrimi în obraz.

Stă la geam și toarce tristă
Alb fuior din vechea furcă
Stă la geam, dar gândul dânsei
Trece văi și dealuri urcă.

Și gândind așa la mine,
Uită furcă și fuior
Și c'un colț de la maramă
Șterge ochii... binișor.

In seara când ne-a recitat-o, cunoscându-i și melodia, a cântat-o la fereastră. A doua seară putea fi auzită aceeași melodie, și numai asta, la zeci de ferestre ale celulelor.

Este ușor de presupus că, în situația în care eram toți, despărțiți dintr'o dată de familii, fără nicio legătură și fără nicio posibilitate de a ști ce s'a petrecut cu ei, și ce se întâmplă cu părinții, frații și surorile noastre, după arestarea noastră, fondul nostru afectiv să fie foarte încercat. Erau însă, în penitenciar, familii întregi arestate și condamnate, chiar soții care au născut în penitenciar, pe scândură, la două sau trei luni după arestare. In această ultimă situație, soțul, dacă era într'o celulă mai apropiată, la același etaj, era imediat mutat într'o alta, cât mai îndepărtată, pentruca să-i mărească suferința. Astfel, într'o noapte, după orele 12, ne-am trezit în țipetele unui prunc născut atunci. Ne-am sculat și am încercat să determinăm etajul și «poziția» celulei. Cei cu prestigiu că au ureche bună, și-au dat seama că toate celulele erau în picioare, iar mulțimea vocilor, în liniștea nopții, era din ce în ce mai clară. Au început ipotezele, s'au schimbat informațiile și, în fine, s'a ajuns la concluzia că mama din noaptea aceea era soția unui preot tânăr. A doua zi, la intrarea lui Iosub în celulă, ipoteza noastră s'a verificat a fi reală, cu câteva informații în plus: pela orele 10 dimineața, a venit o ambulanță dela maternitatea orașului Suceava, care a ridicat copilul, mama primind această «consolare»:

—Curvo! L-ai făcut cu popa? Dă copilul să-l creștem noi comuniștii, să aibă cine să vă blesteme când va fi mare, pentrucă ați fost contra clasei muncitoare! Nici numele nu va fi al vostru. Il vom boteza Stalin!

S'au dus apoi la celula tatălui, pe care din ziua aceea îl izolaseră singur în celulă, și l-au întrebat:

—Vrei să vezi copilul?

Preotul răspunde senin:

—Sigur că da! Vă rog!

—De unde știi că este al tău?

—Este al meu, sunt sigur!

—Lasă, nu mai fi așa sigur! Să fii sigur că nu este al tău! Altul și-a pus sămânța. Noi știm mai multe decât știi dumneata. N'ai să vezi copilul niciodată, pentrucă ție îți vor putrezi oasele în pușcărie, ca și nevestei tale, iar copilul îl vom crește noi, comuniștii. Il vom face comunist, să aibă cine să vă blesteme. Destul ai otrăvit sufletele din altar!

Preotul a isbucnit în plâns.

Ușa s'a închis.

Aceste scene, atât cea cu soția preotului cât și cu preotul, le-am aflat după câteva zile dela un gardian, revoltat el însuși, și le-am verificat autenticitatea, prin deținuții din celulele învecinate, când am fost ridicați din penitenciarul Suceava și transportați —via închisoarea Văcărești— la Aiud. Aproape toți reținuseră dialogul întocmai. Acest amănunt, și multe altele asemănătoare, indică atmosfera în care a început «reeducarea» la Suceava, apoi a continuat și s'a desăvârșit la Pitești și Gherla. Primul asalt a fost dat asupra pârghiilor de rezistență morală și psihică ale deținuților, asalt pregătit până în cele mai mici și —aparent— neînsemnate amănunte. După aceea, la circa un an, au fost transportați dela Suceava, unde au primit numai un mic aperitiv ideologic, la Pitești. La Pitești, nu a mai fost vorba de «organizarea deținuților cu convingeri comuniste», ci de o altă «operație», numită «Demascarea».

Autorul acestor pagini a fost ferit, prin voia Domnului, și de aperitivul dela Suceava și de «demascările» dela Pitești, dar în anii de închisoare îndelungată, a fost duhovnicul a nenumărați dintre cei ce le-au trăit personal. I-am întâlnit atât în penitenciarele dela Jilava, Aiud, Galați, dar mai ales la mina de plumb dela Baia Sprie. Ororile au fost inimaginabile și indescriptibile. Nicio minte sănătoasă, niciun suflet echilibrat, nu le-ar fi putut imagina.

9. DRAMA UNUI TANAR OFITER

Dar să ne întoarcem încă puțin, în celula dela Suceava.

Faptul că revenisem într'o celulă populată, și aceasta imediat după execuția fraților Cruceanu, mă lăsase să cred că, într'adevăr, condamnarea mea era de muncă silnică pe viață. Informația celor care s'au plimbat prin curte, sub geamul meu, în prima zi după ce am sosit, trebuia să fie fost bazată pe ceva.

Era greu să pot presupune ce se va întâmpla de aici înainte. Munca silnică pe viață era egală cu o condamnare la moarte. Nu întrevedeam nicio schimbare. Cunoșteam bine câteva date esențiale. In primul rând, știam că sovieticii nu pot fi scoși, ușor și repede, de unde au intrat. Pasul în Europa era visul lor de totdeauna. Deci, cu atât mai mult al sovieticilor expansioniști. Însăși formula «proletari din toate țările uniți-vă», spunea destul. Mai cunoșteam împărțirea lumii în zone de influență (tratatele de la Teheran și Ialta), deci legalizarea pe plan internațional a ocupării țării noastre și a celorlalte țări din Europa de răsărit. Cunoșteam, deasemenea, metodele lor de lucru clasice: minciuna și perfidia, precum și o caracteristică esențială a rușilor: cruzimea. Prin urmare, indiferent de sentința și indiferent de cuantumul condamnărilor, noi toți eram condamnați la moarte. Cei tineri, cu toată dorința lor firească de viață și de afirmare, erau mai realiști decât cei mai în vârstă, prin urmare mai sceptici, chiar resemnați.

Zilele noastre în celulă treceau fără nicio variație, cu excepția svonurilor și a știrilor pe care ni le aducea Iosub, singurul din celulă care avea un oarecare contact cu «lumea liberă». Gheor-

ghe Ungurașu a spus într'o zi: «Inghițim zilele ca pe niște pastile amare!»

Iată însă că, într'o zi, intervine un «eveniment». Un plutonier intră în celulă și-mi pronunță numele, cu ochii pe un petec de hârtie.

—Prezent, spun.

Mă privește cu atenție și-mi face semn să ies afară. Sunt condus, adică escortat, pentrucă niciodată nu erai acceptat să mergi după un gardian, ci înaintea lui, ca să-i fi tot timpul sub ochi, la etajul doi și oprit lângă o ușă și, ca de obiceiu, așezat cu fața la zid. Gardianul-plutonier intră în cameră și iese imediat:

—Intră!

Am intrat. In fața mea, stând la o masă, un tânăr ofițer de 24-26 de ani. Figură de intelectual. Ochi limpezi și ceeace m'a frapat, absența obișnuită, la astfel de ofițeri, a mirosului puternic de apă de colonie. Ii privesc mâinile: degete subțiri și lungi. Mă privește un timp cu interes și mă invită să stau pe scaun. M'am așezat. Am tăcut pentrucă și el tăcea. N'aveam nimic să-i spun.

—Cum te numești?, mă întreabă, zâmbind.

Ca să fiu scutit de alte întrebări, spun imediat numele, data și locul nașterii.

—Voiam să știu numai numele. Așa începe o anchetă. De fapt nu v'am chemat pentru anchetă, ci pentruca să ne cunoaștem.

Remarc amănuntul neobișnuit. Mi s'a adresat cu formula de reverență: «V'am chemat». In limbajul de închisoare se spune în astfel de ocazii: «Trebue să fie groasă!» Am avut tendința să mă înțepenesc puțin pe scaun. Locotenentul se ridică depe scaunul lui, deschide ușa și privește pe sală, în dreapta și în stânga. Intorcându-se, mă invită să iau o țigare.

—Iertați-mă, îi spun, nu pot primi, pentrucă în celulă conviețuiesc cu alți zece deținuți, care sunt fumători și care nu pot fuma și ei în acest moment.

—Vor fuma toți! Luați pachetul și-l băgați în buzunar. Luați și chibriturile!

Oferta mă descumpănește și încerc să găsesc repede o explicație politică.

—Domnule Bălănescu, îmi spune după aceea, ce impresie aveți dvs. despre comunism?

Imbrăcat într'o pufoaică rusească soioasă și ruptă, mă ridic în picioare și-i răspund:

—Despre comunism am impresia pe care o pot avea despre aceste haine! Priviți-le și dumneavoastră!

Ofițerul zâmbește. Coboară ochii, îi ridică din nou și mă privește cașicum ar fi voit să-mi spună că nu poate vorbi!

—Ați fost torturat, bătut în anchete?

—Despre asta nu pot vorbi!

—Dece? Cu mine puteți vorbi liniștit! Nu este o anchetă! Vă dau cuvântul de onoare că nu este o anchetă!

—Da, cred! Dar indiferent dacă este sau nu este o anchetă, n'are nicio utilitate să vorbesc. Dacă în locul dvs, ar fi câțiva generali dela Interne și câțiva miniștrii comuniști, atunci aș vorbi.

—Am înțeles! Dar cred că marea tragedie este a mea. N'am știut și n'am bănuit unde intru. Nu mai pot fi decât aici, sau să primesc un glonț în cap. Orice pas înapoi mă costă capul. Înțelegeti dvs? Vă rog, însă, nu vorbiți nimic în celulă. Cu dvs. stă unul Iosub?

—Da!

Ofițerul se deplasează la ușă și mai privește sala în dreapta și'n stânga.

—Să nu vorbiți nimic în celulă și să fumați țigările cu atenție, la fereastră. Să nu rămână fum în celulă. Dacă doriți ceva informații, vi le pot da!

—Nu domnule locotenent. Nicio informație nu poate schimba condiția noastră. Un lucru știu sigur. Rușii vor rămâne mult timp la noi. Cincizeci sau o sută de ani.

—Sunteți prea pesimist. Dar în curând veți pleca din Suceava. Studenții vor pleca la Pitești, muncitorii la Gherla și intelectualii și cei mai în vârstă, la Aiud. Bine că nu vă duceți la Pitești. Mai luați un pachet de țigări!

Se scoală depe scaun, îmi întinde mâna și-mi spune: «La revedere!»

Iese pe sală, cheamă plantonul și aruncându-mi ochii spre el, îi observ un zâmbet prietenos.

In celulă, împotriva programului de fiecare zi, Iosub.

—Ce e cu dta?, îl întreb, astăzi nu ai de lucru pe sală?

—Nu știu de ce m'au băgat în cameră!

Era evident, locotenentul nu se bucura de încrederea ofițerului politic, și-l controla prin plantoane. Chiar ofițerul politic era

controlat prin Iosub. In regimul comunist, nu există niciun singur om care să nu fie supraveghiat, controlat, suspectat. Pentrucă întreg sistemul se bazează și supraviețuește, prin teroare și pe teroare. Nesiguranța și teama alcătuesc atmosfera și condiția morală esențială peutru existența unui regim comunist. Iar acestea, sunt susținute în atenția mulțimilor, prin lozinci repetate obsesiv, în toate împrejurările și în toate locurile: pe zidurile edificiilor, în birourile instituțiilor, în closetele publice, pe culuarele spitalelor, etc. Intr'un timp, chiar pe zidurile bisericilor. Nu există sală de conferințe, fie că este vorba de Academia Română sau un institut teologic sau de știință, să nu fie pavoazată cu placarde mari pe care să scrie: «Trăiasă partidul comunist român!» Porțile mari ale uzinelor trebue să poarte sus o imensă placardă roșie, pe care să fie scris cu litere mari, «Trăiască partidul». Un director, oricât ar fi de merituos, în cazul în care din motive estetice, ar înlătura o astfel de «urare», care nu are nicio legătură, nici cu producția nici cu știința, ar fi imediat, nu numai înlocuit, dar ar înfunda și pușcăria, dacă n'ar accepta să-și recunoască vina și să-și facă «auto critica» în fața tuturor salariaților întreprinderii respective, umilindu-se. Care ar putea fi rostul acestor... «taine»? Unul singur: să ți se amintească mereu de «partid» și să trăești permanent cu obsesia și sub amenințarea «partidului». «Partidul» nu este numai un partid, așa cum sunt cunoscute partidele în lume, și de la începuturi, ci o RELIGIE. Divinitatea este înlocuită cu partidul. Intr'un infinit număr de ocazii se poate auzi: «Partidul știe ce face!, «Partidul nu greșește», «Partidul este cea mai înaintată știință din toate timpurile». In U.R.S.S., Dumnezeu a fost înlocuit un timp îndelungat cu Stalin. Un număr mare de cetățeni sovietici, din diferite locuri ale Uniunii Sovietice, mi-au povestit o metodă pedagogică comunistă: profesorul le cere elevilor să se roage lui Dumnezeu să le dea bomboane. Elevii făceau un simulacru de rugăciune, în cor, rugăciune rostită de profesor și repetată de elevi, cuvânt cu cuvânt. Bomboanele nu soseau. Repetau rugăciunea îngenunchind la comandă, fără rezultat. Atunci, profesorul le cerea să se ridice în picioare și să strige: Stalin, conducătorul nostru atotputernic și atotștiutor, părintele nostru luminat și drag, dă-ne bomboane!»

Din plafonul clasei se deschideau două mari uși de unde curgeau zeci de kilograme de bomboane, spre fericirea copiilor, care se grăbeau, într'o larmă indescriptibilă, să-și însușească o cantitate cât mai mare de dulciuri. Această șarlatanie nu era rezultatul unei inițiative dintr'o anumită localitate, a unei minți rătăcite, ci era o dogmă pedagogică «sacro-sanctă», pe întreg cuprinsul U.R.S.S.-ului. Prin această scamatorie, obțineau, pe de-o parte înlăturarea din sufletul copiiilor a educației creștine, (sau musulmane, sau mozaice, etc.), pe de altă parte, sanctificarea, în conștiința lor, a celui mai crud și mai sângeros conducător politic pe care-l cunoaște istoria tuturor timpurilor: Iosif Visarionovici Stalin.

10. SPRE ALTE LOCURI DE TORTURĂ

Să ne întoarcem în celulă.

Impărtăşind celor din celulă, în mod discret, deci în absenţa lui Iosub, convorbirea cu locotenentul, analizându-o minuţios câteva zile în şir, am ajuns la concluzia că locotenentul a fost de bună credinţă. Confruntate informaţiile noastre cu cele ale ofiţerului, coroborîndu-le cu svonurile, în decorul pe care îl trăiam, am fost pe deplin convinşi că «reeducarea» la Suceava a ajuns la un punct mort şi că, undeva, se fac pregătirile pentru adevărata reeducare: la Piteşti. Cu atât mai mult credeam în această ipoteză cu cât, noi toţi din celula în care ne găseam, eram arestaţi mult mai târziu şi toţi condamnaţi în lipsă. Inclusiv Iosub. Prin urmare noi nu trebuia să stricăm atmosfera psihică a celor care, deja timoraţi într'o detenţie mai lungă, n'ar mai fi fost apţi pentru etapa pe care o pregăteau: Piteşti.

Intr'una din zile, după aproape un an dela sosirea noastră, a celor din celula în care ne găseam, Iosub intră în cameră întristat, fără să dea nicio explicaţie, fără să scoată un singur cuvânt. Toate stăruinţele noastre întru a-l determina să spună ceva au rămas fără rezultat. Au trecut câteva zile fără ca Iosub să mai fie «întrebuinţat». Unguraşu, căruia nu-i lipsea umorul, îmi şopteşte: «L-a prins cu cioara vopsită. Probabil a furat ceva». Această stare sufletească a lui Iosub, însă, a coincis cu o linişte suspectă în tot penitenciarul. Deţinuţii din celelalte celule nu mai erau scoşi la plimbare, controlul pe sală era mai anemic, ciuberele la bucătărie aproape că nu le mai auzeam, iar noi, iată-ne, în fine, pentru zece minute, sub cerul liber, în curte, cu mâinile

la spate, cu capul în jos, la un metru unul de celălalt, la aer. Privim din aces manej, dintr'un unghiu pe care-l consideram neobservat de gardian, spre ferestrele dela etaje: pustiu! Iosub, care de acum ne împărtășea soarta, cu ochiu exersat, ne remarcă surprinderea și la întoarcerea în celulă ne spune cu oarecare nerăbdare: «Au plecat toți. Numai noi și dreptul comun mai suntem. Plecăm și noi, în curând!»

Și, într'adevăr, în curând am plecat.

Ni s'au pus lanțuri la picioare.

Am fost tunși.

Am fost îmbrăcați în straele noastre. Unii cu cămăși, alții fără cămăși. Obiectele de valoare care le-au avut ceilalți asupra lor, la arestare, se volatilizaseră. Ale mele, dupăcum am spus, dispăruseră treptat-treptat, de mult. O auto-dubă urma să ne transporte la una din gările din apropiere. La ieșirea din penitenciar, trecem printr'un culoar de gardieni, cu pușca la ochi, dar vreo câțiva și cu lacrimile în ochi. In fine, plecăm. In gară ne aștepta un vagon-dubă, tras pe una din liniile moarte ale gării. Mi se pare la Burdujeni. Coborînd din autodubă, traversăm greu, din cauza lanțurilor, câteva linii ferate, printr'un alt cordon de gardieni, tot cu puștile la ochi, până ajungem la vagonul-dubă. In efortul de a urca, eram îndemnați de un ofițer, cu mânerul unui pistol între coaste. Ne-a lăsat impresia unui pugilist exersat și talentat. Am fost surprinși, însă, că după ce a intrat grupul nostru, grupul următor, care sosise cu altă dubă, a fost scutit de lanțuri. Când familiile celor două grupuri s'au întregit în dubă, am aflat că «frații» noștri, dispensați de contondență, erau criminali de drept comun. Toți, fără excepție, erau ucigași. Am reîntâlnit cu această ocazie și pe fostul planton dela bucătărie, care ne împărțea mâncarea. Inalt, voinic, frumușel. Blond, cu ochii albaștrii și de această dată cu zâmbete grațioase, se deslipise de grupul «colegilor» și părea a se simți bine între noi.

—Trebue să ne aducă hrană rece, ne spune.

—Ce avem?

—Fiecare, o pâine de un kilogram, 300 de grame slănină afumată, 300 de grame marmeladă. Pachetele le-am făcut noi la bucătărie.

Ușa dubei se deschide și plutonierul, în halat alb, întreabă:

—Câți sunteți?

Unul din ucigași, care părea foarte obișnuit cu transporturile, numără repede și răspunde:

—Optzeci!

—Primim fiecare: circa 150 grame de pâine, circa 50 grame de slănină și circa 50 grame de marmeladă.

Urmează recomandația:

—Băgați de seamă, să vă ajungă până poimâine. Asta vă este rația pentru 24 de ore. Mâine dimineață, când ajungeți unde ajungeți, nu sunteți în rație. Asta e mâncarea pentru mâine, că astăzi ați mâncat!

Trenul pleacă.

In înfometarea prin care treceam, puțini s'au abținut să nu devoreze pachetul imediat. Cei ce s'au abținut, au avut un mare avantaj. Slănina râncedă era atât de sărată încât setea a devenit un adevărat calvar pentru cei ce se grăbiseră să îngurgiteze «bunătățile». Toate stăruințele noastre, bătăile în ușă, strigătele, pentru apă, nu au folosit la nimic. La acest chin a contribuit și o transpirație abundentă, pentrucă încăperea dubei în care ne aflam noi cei optzeci, nu trebuia să cuprindă în mod normal, decât jumătatea acestui număr. Căldura și duhorile celor dela dreptul comun, care erau foarte bine hrăniți, făcuseră atmosfera irespirabilă. Așa zisele ferestre ale dubei erau ermetic închise. Singura sursă de aier era îmbucătura ușii, prin care se putea introduce cu oarecare îndemânare o foaie de hârtie. După primele proteste și bătăi cu pumnii în ușă, în podea, în pereți, obosiți, am căzut într'un fel de nesimțire. Pentru cei care nu mâncaseră, printre care mă număram, a fost o idee mai ușor. Setea ne era și mouă mărită văzându-i pe cei care au mâncat slănina, chinuindu-se. Dar cu toată transpirația, o suportam mai ușor. Un inginer, S, care era într'un fel de semi-leșin, are o idee: să bem urină. Chinul lui părea a fi insuportabil și am acceptat să colectăm urină. Era foarte greu de agonisit și urina, din cauza transpirației abundente. Dar a fost imposibil să găsim un recipient. In fine, după ce încercările noastre de a găsi recipientul au ratat, disperat, S. ne imploră: «Urinați-vă în gură la mine. Nu mai pot».

La această propunere ne-am alarmat. Niciunul nu avea lipsa de pudoare să o facă. Ne-am propus să-l convingem că urina este caldă și îi va mări setea. A cedat privind într-un punct fix al ușii. Acolo, la ușă, în momentul acela se umbla. A fost agitat lacătul, a fost pocnit de ușă, am auzit că s'a tras ivărul, dar ușa

nu se deschidea. Când ne-a lăsat impresia că ivărul a fost închis, pentrucă în «compartimentul» nostru se făcuse o liniște de mormânt, ne-am strâns la ușă și o ploaie de pumni a determinat plutonierul să deschidă.

Apare în ușă autoritar, cu ochii cârpiți de somn:

—Vi s'a urît cu binele?

—Domnule plutonier, dați-ne apă! Dacă nu ne dați, la prima stație strigăm urlăm și batem cu pumnii în dubă!

Plutonierul ne privește cu indiferență, închide ușa, trage ivărul —fără să mai pună lacătul.

Apoi, un cor:

—Ne-aduce!

Intr'adevăr, după puțin timp, ușa se dedeschide și plutonierul ne întinde o cană de lut de vreo 500 de grame.

—Să vă ajungă la toți.

I-o întindem lui S.:

—Să ne lași și nouă!

S., însă, a deșertat-o într'un timp inimaginabil de scurt. Sau poate ni s'a părut nouă. Cert este că ne-a întins cana goală:

—Nu mai puteam!, ne spune cu o voce care se voia consolatoare.

Reîncepem bătăile în ușă și amenințările. Reapare plutonierul, de această dată revoltat și agresiv:

—Dacă nu vă potoliți, trag vagonul pe o linie moartă și vă curăț pe toți. Vă dau în cap ca la șerpi și vă curăț. Bandiților! Vă jucați cu puterea populară?

Un timp scurt, surprinși de violența gardianului, s'a făcut o liniște deplină, ca după circa două minute să înceapă o larmă disperată. Cum simțeam că trenul își încetinește mersul, bănuind că ajungem într'o stație, bătăile noastre în ușă și în pereți s'au amplificat, odată cu strigătele.

Din nou se redeschide ușa și apare un alt plutonier, întrebându-ne cu o voce prietenoasă:

—Ce e cu dvs? Ce s'a întâmplat?

—Apă, domnule plutonier, că spargem ușa!

—Păi de ce nu mi-ați spus mie?

Se apleacă, ridică de lângă ușă, gata pregătite, două găleți mari pline ochi și ni le întinde. In învălmășeala care s'a iscat, prima găleată înșfăcată s'a vărsat aproape jumătate. O găleată și jumătate ne-a potolit totuși pe toți și ne liniștim.

Figura senină și ochii mereu zâmbitori ai plantonului care ne împărțea masa, precum și frumusețea lui deosebită, chiar oarecare distincție care se observa ușor în grupul celorlați «colegi» de drept comun, mă determină să-l cercetez să știu în ce constă crima lui. Il rog să vină în grupul nostru, care era mai puțin numeros.

Primele lui cuvinte:

—Ai stat puțin la izolare jos, singur! Dar dece te tot uitai la sobă jos, când ai stat la subsol?

—De unde știi dumneata?

—Când nu te binocla gardianul —că mai avea și el treburile lui— mă punea pe mine să te binoclez. Am văzut când ți-au aruncat pe fereastră ceva ăi de sus, dela reeducare!

—I-ai spus gardianului?

—Nu i-am spus! Ce să te mai lovesc și eu că erai destul de lovit. Când am văzut că te-au adus la beciu, am zis: «ăsta n'o duce mult!» Dar văd c'o duci! Să nu dea Dumnezeu omului cât poate răbda!

—Dar dumneata pentru ce ești condamnat? Ceva cu colectivizarea?

—Nu cu colectivizarea, dar dacă nu se întâmpla asta cu colectivizarea tot întram, că nu sufeream eu om străin pe pământul meu. Am omorît pe nevastă-mea și pe soacră-mea. Mereu i se părea și uneia și celeilalte că mă uit după alta. Până mi-au băgat în cap și m'am uitat la alta. Soacră-mea era numai cu ochii după mine și mă spunea nevestei. Nu mai puteam trăi. Când am văzut că-mi iau și pământul, am zis că mai bine să nu fie crimă politică să sufăr mai greu —că la politici mă băga pentru pământ— și le-am omorît pe amândouă cu toporul!

—Nu-ți pare rău?

Ezită să-mi răspundă. Cercetează încăperea dubei, își mai rotește ochii peste capetele celorlalți deținuți și tace.

—Spune-mi, nu-ți pare rău?, repet întrebarea.

—Imi pare și nu-mi pare! Acuma parcă nu-mi pare, pentrucă eu tot întram în pușcărie, dar poate că o să-mi pară rău mai târziu, că am ridicat suflet de om. Mi-a luat Dumnezeu mințile că trebuia să-i omor p'ăștia cu colectivizarea.

—Si ăștia cu colectivizarea nu sunt suflet de om?

—Domnule, eu credeam că dumneata ești om serios! Ăștia care ne-au luat pământurile, care ne închid bisericile, care ne iau

grâul și porumbul și păsările și porcii, ăștia care închid oamenii, ăștia de trebue să dormi cu barda sub cap să te aperi la tot momentul și țin pe cap șapca lui Lenin, ăștia sunt suflet de om? Am să ies și iar am să intru, după ce omor câțiva!

Dialogul îmi parea că alunecă pe o pantă nefolositoare. Cum nu știam nici cât este de sincer, am încercat să îndrum discuția spre o altă problemă și-l întreb:

—La bucătărie, rațiile deținuților sunt respectate? Cine vi le împărțea?

—Le impărțea ofițerul cu magazia. Dar niciun gardian nu pleca acasă fără zahăr din rația deținutului. Deținuții ar trebui să aibă la terciu, dimineața, fiecare câte o bucată de zahăr. Cât furau gardienii, cât furau ofițerii, cât furam noi, mai rămânea și deținuților. Incolo ce să fure? Arpacaș? Sau cartofi porcești? Carnea care o luau pentru deținuți, n'o mâncau ei. La magazia de haine, mai aduceau cămăși și ismene de-ale lor, rupte și luau noui, de-ale deținuților.

—Intr'o zi, în polonicul dumitale când ai împărțit masa, a fost un șobolan. Cum a ajuns, domnule, acolo șobolanul?

—L-a nimerit ofițerul politic cu cizma, dar nu l-a omorit de tot, era amețit. L-a prins de coadă și l-a aruncat în cazanul de mâncare. Noi am vrut să-l dăm afară, dar nu ne-a lăsat. A zis: să vezi că-l mănâncă și p'ăsta! Și așa a fost!

Se deschide ușa și plutonierul, cu o voce prietenoasă, ne face o recomadație:

—Ajungem într'o stație unde stăm cam mult. Să nu aud o vorbă!

—Apă, domnule plutonier, strigăm toți ca la o comandă.

—Vă dau, n'aveți nicio grije, dar gura...

Și imediat ne-au fost aduse trei găleți de apă, cu asigurarea:

—Dacă vă mai trebue, bateți ușor în ușă, că vă mai dăm.

Și după două-trei ore, am bătut și imediat ni s'au dat altele. Garnitura la care era atașată duba noastră, am auzit-o când a plecat, după 10-15 minute. Nu știam cât era ora. Presupuneam că trebue să fie dimineața, pentrucă în dubă nu pătrundea nicio rază de lumină.

După câteva ore, am început să ne agităm. Timpul trecea, «mâncarea» se terminase, foamea revenise. De fapt, tot timpul ne-a fost foame. Cu 150 grame de pâine, 50 de grame de slănină și 50 de grame de marmeladă, nu ne puteam sătura. Slănina am

mâncat-o până la urmă toți, după ce am avut gălețile cu apă. Gardianul a simțit neastâmpărul nostru și de bună seamă cunoștea și cauza. Deschide ușa și întreabă:

—Vă e foame?

—Daaa!, strigăm cu toții.

—Fiți liniștiți că suntem într'o stație! Dacă sunteți liniștiți, mă duc să vă cumpăr pâine!

Ne-am potolit toți, intrând într'o liniște de biserică.

După o jumătate de oră, se dau câteva pâini întregi. Făcând noi calculele necesare, nu ne revenea la fiecare decât tot 150 de grame. Dar dreptul comun își asumase sarcina să le taie, pentrucă ei dispuneau de un cuțit, despre care, fără îndoială că plutonierul știa. Tăindu-o și-au luat partea leului, astfel încât condamnații politici, câțiva, am rămas fără pâine, iar mulți s'au ales cu felioare atât de subțiri, încât ținute de o margine se îndoiau ca o foaie de hârtie. Aceste foițe de pâine le-am fărămițat și grămăjoara am așezat-o pe o batistă, de unde ne-am ospătat cu toții prin rotație.

La București —pentrucă Bucureștiul era destinația noastră despre care nu știam— am ajuns după 24 ore. Dela gară suntem transportați la Jilava cu dubele și băgați într'o cameră de tranzit, unde am găsit un număr aproape egal cu efectivul nostru. Deci, cu toții, circa 160. Camera, fără paturi, fără nimic altceva decât «sufletele noastre», cum spunea Ungurașu.

Toți cei pe care i-am găsit, erau infractori de drept comun, 10-15 țărani refractari la colectivizare și un număr de asasini. Printre infractorii de drept comun, era un țigan care afirma că bunicii lui veniseră din Spania. Micuț la trup, volubil, inteligent și cu mult umor. Avea trei fete, botezate cu numele unor orașe spaniole. Le descria ca fiind «de-o frumusețe de crapă cerul». Una avea 14 ani, a doua 15 și jumătate, iar a treia 17.

—Cea mai mică, domnule, are niște degete, uite-așa, lungi și subțiri de nici nu le simți!

—Ce să simți?, îl întreb.

—Păi specialitatea ei e buzunarul. Frige! Arde tot! Niciodată n'a prins-o! Când o îmbrac bine și mă duc cu ea în oraș, avem ce mânca o jumătate de an. Și toți întorc capul după ea! Dac'o da Dumnezeu să scăpăm, ți-o dau să te culci cu ea. O noapte cu ea, îți pune Dumnezeu mâna în cap!

Am urmărit cu atenție debitul lui verbal, pentru a cunoaște

mentalitatea ţiganilor, pe care niciodată nu mi-am explicat-o. Nu le-am înţeles ordinea lor de a se stabili pe un loc. In spiritul lor nomad, întrevăd doar un imbold de a-şi regăsi vatra. Nu sunt legaţi nici de cerul sub care hălăduesc nici de pământul pe care rătăcesc. Nu sunt legaţi de nicio lege, iar simţul moral nu le este desvăluit. Ca să folosesc un termen modern, aş numi condiţia lor morală, de imponderabilitate. Viaţa lor este vegetativă. Peisajul le este încoporat şi nu este peisajul niciuneia din ţările europene, pentrucă peste tot în aceste ţări, viaţa lor este asemănătoare. Cu foarte rare excepţii, şi cine poate şti la a câta generaţie, au putut fi asimilaţi, parţial, păstrându-şi însă, caracteristicile evidente, atât fizionomice cât şi psihice. Vocaţia lor pentru muzică ar putea fi explicată prin nostalgia locului de baştină, pe care nu-l mai pot regăsi, iar cea pentru matematică, o reminiscenţă a speciei din care s'au desprins. Se spune că Alexandru Macedon, ajuns cu cuceririle lui la porţile Indiei, de unde se afirmă că s'au răspândit, a găsit cele mai frumoase figuri geometrice, cu suprafeţe perfect netede. Imigraţia lor, mai întâi în Persia, în Asia meridională şi Imperiul Bizantin, apoi, prin secolul 10-14, în Sud-Estul şi centrul Europei, chiar în Nordul Africei, pentruca în secolul 15, să pătrundă în Occidentul Europei, în special în peninsula Iberică şi, prin secolul 19, în cele două Americi, este inexplicabilă. Structural diferenţiaţi de toate popoarele, nereuşind să se împământenească niciunde, rezistă peste tot, datorită unui excepţional capital biologic şi, ca urmare, unei rezistenţe fizice extraordinare. Spre deosebire de evrei, care prin rabinate au avut dealungul secolelor o îndrumare şi o organizare perfectă, ţinându-i riguros la matca lor spirituală şi politică, într'o ierarhie exemplară, liber consimţită, ţiganii, (sau romii cum se mai numesc în cadrul unei organizaţii internaţionale superficială şi inoperantă), au trăit, au rezistat şi rezistă, fără nicio îndrumare ierarhică şi fără nicio lege de ordin politic, social sau moral. In promiscuitatea în care trăiesc, în special nomazii, la care încrucişările între fraţi şi surori sunt frecvente, ca să nu mai pomenim de cele cu o treaptă mai îndepărtată, este surprinzător cât rămân de vigoroşi şi de rezistenţi la intemperii şi boli. Din rândurile acestora provin la noi cei mai mulţi infractori. In special hoţii. Uneori şi criminali, dar nu în număr prea mare.

In închisorile «burgheze», a fost găsit la noi, un mare număr de infractori, la instalarea comuniştilor la putere, din care cel

mai mare procent erau ţiganii, pe care comuniştii ii numeau «victime ale societăţii capitaliste». I-au eliberat imediat, cu primele decrete de graţiere şi chiar prin amnistie. Imediat după eliberare, ţiganii au devenit uneltele lor de agitaţie ca, în scurt timp, dupăce n'au mai avut nevoie de ei, întorcându-se la metehnele lor, să populeze din nou secţiile de drept comun ale închisorilor, de data această comuniste, cu vechile «victime ale societăţii burghezo-capitaliste». Toţi aceştia însă aveau un regim preferenţial. Din informaţiile pe care le-am avut dela cei cu care trebuia să convieţuim în această noapte, rezulta că la toate închisorile care găzduiau aceşti infractori, li se permitea să aibă de acasă, pachete, scrisori şi vorbitoare. Câţiva dintre ei cu care am vorbit în acea noapte, mi-au afirmat că o duc mai bine în închisoare decât afară, sub raportul hranei. In acelaşi timp, deţinuţii politici mureau de foame.

Condamnările care se dădeau pentru crimele ordinare erau incomparabil mai mici decât cele pentru delictele politice.

11. MUNCĂ SILNICĂ PE VIAȚĂ PENTRU O EPIGRAMĂ

In aceeași noapte am întâlnit un asasin al propriului său copil, care era condamnat la 7 ani temniță grea. Această temniță grea o executase până atunci la bucătăria deținuților politici. In schimb un adolescent de 17 ani —prezent acolo— care răspândise o epigramă dedicată lui Romulus Zaroni, (fost argat al lui Petru Groza, și fost ministru al agriculturii), a fost condamnat la muncă silnică pe viață. Epigrama suna așa «Caligula imperator / a făcut din cal senator / dară Groza mai sinistru / a făcut din bou, ministru.» Această epigramă atribuită lui Păstorel Teodoreanu, circula din ureche în ureche, peste tot, în toată țara. Tânărul însă, avusese imprudența să o scrie și să o răspândească în câteva zeci de exemplare. Romulus Zăroni, se spunea, era foarte amuzat de epigramele și anecdotele al căror subiect era și că le colecționa. Țăran, cu o inteligență nativă sănătoasă, iubea umorul. Justiția «socialistă» însă, sancționa acest umor, cu cele mai barbare sentințe. După câțiva ani, am aflat că Zăroni, sesizat de această condamnare, a intervenit să fie grațiat și a reușit. Romulus Zăroni nu era comunist, ci un țăran înstărit ale cărui afaceri aveau interferențe cu afacerile depe moșiile și proprietățile «proletarului» Pătru Groza. In aceeași seară, am aflat dela tânărul despre care am pomenit, alte anecdote, cu același subiect. De exemplu: Petru Groza l-a sfătuit pe Zăroni să-și cumpere un baston, pentrucă toți miniștrii au bastoane. Zăroni se execută. Făcându-i o vizită, Petru Groza l-a găsit retezând cu fierestrăul mânerul bastonului. «Ce faci Romică?», îl întreabă Groza. «Retez bastonul că e prea înalt», răspunde Zăroni. «Dece îl retezi dela

mâner? Retează-l de jos!» «Păi —zice Zăroni— nu jos îmi este înalt, ci aici la mâner!» In fine, tot Groza îl sfătuește să cumpere o pereche de mănuși. Zăroni se duce la magazin și cere trei mănuși, pe care nu le-a putut obține. Vânzătorul i-a recomandat sau o pereche sau două. Groza îi telefonează să-l întrebe dacă și-a cumpărat mănuși. «Nu mi-am cumpărat —răspunde Zăroni— că n'a vrut să-mi dea trei». «Dar de ce-ți trebuia trei?» «Am văzut eu domnii, spune Zăroni, că au două în mâini și una o țin pe deasupra.»

Cu anecdotele colportate în special de țărani și cu epigrame răspândite de tineri, a trecut noaptea. Intr'o cameră, în care ar fi încăput cel mult douăzeci de paturi, unul lângă ultul, era greu să ne putem culca cei aproape 160 de oameni. Dimineață primim hrană rece: fiecare câte-o ridiche și câte-o bucată de pâine de aproximativ 200 de grame.

12. LA AIUD-STAȚIUNE INTERMEDIARA

După o oră, autodubele la gară, vagonul dubă și, după alte 24 de ore, ajungem la Aiud. Abia de-acum căpătasem deplina convingere că nu sunt condamnat la moarte și trăiam o oarecare euforie. Mă simțeam aproape liber. Ajunși la penitenciar, se face apelul. Suntem despărțiți de dreptul comun. «Politicii», vreo 50 la număr, suntem introduși toți într'o singură celulă «de carantină», într'o clădire numită «secție». Această secție era o clădire în incinta penitenciarului, între celebra Zarcă și Celular. Avantajul acestei clădiri era că avea camerele mari și curte interioară. Era știut că în Secție, regimul era mai blând, precum în Zarcă era cel mai sever.

Incă din prima zi, datorită plantonului, un fost deputat socialist în primul parlament comunist, David, mi se pare că se numea, am fost informați despre locatarii celor trei imobile. In celular, «vulgul», cum se spunea, adică deținuții considerați nepericuloși: intelectuali, țărani, muncitori. In Zarcă, vârfurile reacțiunii și supraviețuitorii guvernului Antonescu, inclusiv câțiva generali, foști comandanți de mari unități. Printre aceștia: Generalul Pantazi, fostul ministru de război, generalul Constantin Constantin, fost ministru al aprovizionării, decedat la scurt timp, Radu Lecca (condamnat la moarte în lotul mareșalului Antonescu și grațiat), Radu Gyr, Radu Mironovici, scriitorul Constantin Gane, autorul celebrei biografii a lui P. P. Carp, profesorul de fizică nucleară George Manu, prințul Alexandru Ghica, (închis încă din 1941), Nichifor Crainic, Mircea Cancicov, profesorul Leon, Istrate Micescu, un timp schivnicul Sandu Tudor, preotul Ilie Imbrescu,

poetul Ştefan Vlădoianu, Mircea Nicolau, şi un lot mare de fraţi de cruce, arestaţi încă din 1941. Am omis pe doctorul Dumitru Uţă, figura cea mai populară din penitenciarul Aiud, prin actele de sacrificiu pe care le făcea întru curmarea suferinţelor oricărui deţinut, indiferent culoarea politică, sau originea etnică. Doctorul Uţă a avut ocazia să îngrijească chiar pe cel care îl condamnase. O categorie considerată foarte primejdioasă, era a acelora care având o mare autoritate morală, polarizau deţinuţii. Această autoritate morală le-o dădea intransigenţa lor cu autorităţile comuniste. Numele acestora nu este indicat să mai fie citat. Desigur, erau mulţi alţii izolaţi în această anticameră a morţii, cum mai era numită Zarca, pe care sau i-am uitat sau nu le-am ştiut numele niciodată. Aşa zisa «secţie», cu excepţia a două sau trei camere folosite pentru carantina celor nou sosiţi, era destinată condamnaţilor de drept comun, care lucrau la muncile auxiliare interioare sau în fabrică. Aceştia aveau, sub toate raporturile, un regim preferenţial: pachete, scrisori, aier şi vorbitoare. In plus, nu erau închişi decât în timpul nopţii. «Hoţii», cum li se spunea în limbajul de închisoare, erau toţi întrebuinţaţi la munci, adică toţi trăiau o condiţie firească de viaţă. Dar nici ei nu aveau ziare, pentruca să nu ajungă ştirile în secţiile sau celulele de politici.

In celula în care am fost introduşi nu se găsea decât o «tinetă» care servea de W. C. şi un ciubăr de apă. Altceva, absolut nimic. Era în Ianuarie sau Februarie 1950. O iarnă grea. Indată ce am intrat, am remarcat cu toţii lipsa sobei. Cele cincizeci de trupuri nehrănite, nu ne puteau asigura căldura minimă. Am fost cu toţii sgribuliţi, până ni s'a adus —spre marea noastră bucurie şi surprindere— mâncarea: fasole. La 2-3 ore după masă, trupurile noastre s'au înviorat, locvacitatea ne-a revenit, iar atmosfera celulei a devenit acceptabilă. «Termometrul», săltase puţin. Stăruia însă o îngrijorare, «cum vom avea loc 50 de oameni», pe suprafaţa podelei. Colonelul medic Mihăilescu, fost şef al Spitalului militar din Bucureşti, venit cu noi dela Jilava, a făcut câteva calcule nesatisfăcătoare. Ne-am trântit unul lângă altul, (sardele!), să măsurăm pe viu capacitatea de a ne găzdui a podelei. Ar fi urmat să ne aşezăm «pe o parte», înghesuiţi unul într'altul, pe patru rânduri. Dar, în această situaţie, ce făceam cu tineta şi cu ciubărul, cari, amândouă, luau spaţiul sau al picioarelor sau al capetelor a patru-cinci dintre noi. Ne-am propus să aşezăm în pragul uşii, ciubărul cu apă peste tineta W. C., dar atunci prin-

dea miros apa. Nu numai atâta, dar oridecâteori în cursul nopţii aveam nevoe de W. C., ar fi trebuit să coborîm ciubărul cu apă. Dacă procedam invers, adică dacă puneam tineta W. C. peste ciubăr, s'ar fi putut scuge «neglijenţele» sau «neputinţele» unor bătrâni şi ne infesta apa de băut. Ar mai fi trebuit, în cadrul unor necesităţi fireşti, s'o coborîm, pentrucă era prea înaltă, ca să putem aspira la satisfacerea nevoilor. Iar pentru a o coborî ar fi fost necesari cel puţin doi oameni viguroşi. Chiar dacă o coboram, ne-ar fi lipsit locul unde s'o aşezăm, pentru un minut-două, şi această operaţie ar fi trebuit repetată de 20-30 de ori pe noapte. In fine, în speranţa că vor mai lua câţiva dintre noi, aşteptăm. Dar, după scurt timp, ni se aruncă păturile, cu recomandaţia: «O pătură pentru doi.» Nu era nici prea rău nici prea bine. Prea rău nu era, pentrucă un număr mai mare de pături ne-ar fi luat din spaţiu. Prea bine iarăşi nu era, pentrucă chiar dormind doi sub o pătură, gerul nu ne-ar fi rezervat un somn liniştit. Cele două ferestre pe care le aveam, pe latura estică a celulei, erau atât de îngheţate încât nu puteam privi prin ele.

Programul zilei era cel obişnuit.

Vine seara, care întotdeauna aduce deţinutului o oarecare independenţă, o oarecare linişte. Şi, după «stingere», pe podeaua goală, ne culcăm! Se fac din nou calcule, se măsoară cu pasul, ne trântim, ne sculăm şi, în fine, găsim poziţia cea mai convenabilă. Intr'o jumătate a celulei, două rânduri. Unu cu capul la perete, celălalt cu capul spre mijlocul celulei, astfel încât picioarele celor două rânduri, să se îmbine. Cealaltă jumătate, aşijderea. In fiecare rând trebuia să fie aşezaţi toţi cu faţa într'o singură direcţie. Am «selecţionat» oamenii mai corpolenţi, pentru jumătatea celulei liberă de tinete şi pe cei mai pipernicîţi, în cealaltă, astfel încât să putem încăpea toţi. Ne trântim pentru culcare şi pentru a economisi spaţiul, păturile nu le-am strâns doi câte doi, pe lângă noi, ci le-am întins toate de-asupra. Odată culcaţi, s'a ivit o problemă neprevazută. Cum vor ajunge la tinetă W.C. cei din fundul celulei, pentrucă era absolut imposibil, oricât ar fi fost de bun «înnotător», să ai un locşor pe care să pui piciorul. Prin urmare, pentru unul care era constrâns să meargă la tinetă, ar fi trebuit să fie sculat tot rândul. Asta nu surâdea nici celor care urmau să o facă şi nici celor care trebuia s'o suporte. Cei din faţă, laturea dinspre uşă, erau avantajaţi. Dar ceilalţi? S'a pus problema în toate chipurile şi, până la urmă, am

hotărît ca acei din fundul celulei să folosească drept recipient, pantoful sau bocancul, iar dimineaţa să-l deşerte. O parte, căpătaseră dela dreptul comun câteva sticle pe care le aveau asupra lor şi despre care în dubă nu vorbiseră nimic. Cum percheziţia obişnuită la intrarea în penitenciar nu se făcuse, le aveau asupra lor, în celulă. Dar cum vor putea fi ascunse? Pentrucă dacă ar fi fost observate de gardian ar fi fost confiscate, fără îndoială. Până la întrebuinţare, le-au lăsat sub pătură. După aceea, neavând decât puri, nu mai puteau sta culcate şi le-au aşezat, fiecare dintre cei ce le aveau, la cap «în picioare». Noaptea a trecut într'un dute-vino permanent. Chiar cei cu sticle, nu le puteau folosi acolo unde le aveau, pentrucă puteau fi observaţi. Deci şi aceştia trebuia să se refugieze într'un colţ invizibil dela vizetă. Tineta W.C., în timpul nopţii s'a umplut cu ochiu. Toate sticlele erau deasemeni pline, pentrucă au fost împrumutate vecinilor, prietenilor... Spre surprinderea noastră, la program a fost scoasă afară toată celula. Deci sticlele cu urina nu puteau fi lăsate în celulă pentrucă ar fi fost uşor observate. Toţi posesorii de sticle trebuia să le ia cu ei. Gardianul a observat şi a tăcut. Am bănuit că ne vor fi confiscate la întoarcerea în celulă. Am fost miraţi şi mai ales bucuroşi, căci ni s'au lăsat. Incurajaţi de această toleranţă, în noaptea următoare, toţi cei cu sticle au găsit modalitatea să le lege cu o sfoară şi bătând în perete cuişoare, (te mirai de unde le aveau), camera a inceput să fie mobilată. Cinci sau şase sticle atârnau deasupra a cinci sau şase capete. Intre noi, nu era tolerată o sticlă care să nu atârne precis deasupra capului celui ce-o deţinea, pentru motive uşor de bănuit.

Paul Boisset

In aceste condiţii, viaţa noastră în celulă devenise o obişnuinţă. Era ciudat faptul că din cei cincizeci, în două luni cât am stat împreună, nu s'a îmbolnăvit decât unul singur: Paul Boisset.

Imi amintesc cu plăcere şi cu tristeţe de acest om delicat, una din cele mai frumoase figuri din câte am întâlnit în închisoare. Discret, trăindu-şi suferinţa şi decepţia cu o mare stăpânire de sine, pot spune cu nobleţe, marea lui tragedie fiind simpatia pentru români, pe care i-a cunoscut odinioară sub o altă formă, decât acum. Cetăţean francez, avea familia în România. Era inginer la o societate mixtă franco-română şi la naţionalizarea so-

cietăţii, fusese arestat, judecat şi condamnat ca spion. Omul acesta gingaş, reţinut, cu timbrul vocii mereu cald şi cu un vocabular românesc de-o mare acurateţă, părea ruşinat că trăeşte între noi, românii, o tragedie de care ar fi voit mereu să spună că nu noi suntem vinovaţi. Bolnav, bătrân, era omul care suferea cel mai mult. Problema urinatului a fost pentru Paul Boisset cea mai grea încercare, pentrucă, din cauza boalei sale, trebuia să urineze des şi nu ştia cum o va putea face fără să jeneze pe cineva şi mai ales, să nu fie văzut. In primele zile, îi asiguram câte doi «paravanul», dar ne mărturisea că prezenţa noastră în spatele lui îl inhiba şi adesea nu reuşea să-şi golească vezica, suferind cumplit. A cerut de câteva ori, la «raport», să fie izolat, explicând situaţia lui specială, dar fără rezultat.

După câţiva ani, am auzit că îmbolnăvindu-se grav, l-au internat în infirmeria penitenciarului Văcăreşti. In acest timp, în urma intervenţiilor repetate ale Statului francez de a fi văzut oficial, a fost transportat într'o cameră, care avea saltea în pat, cearceafuri, pernă etc. Mai mult: Paul Boisset, a găsit în cameră şi o masă, decorată cu un vas de flori. In timpul acesta a avut loc întrevederea lui cu reprezentantul francez. Intrebat în ce condiţii stă, Paul Boisset a vorbit despre condiţia în care era în momentul acela. I s'a îngăduit să primească şi un pachet. Dar imediat după convorbirea cu reprezentantul francez, a fost dus într'o altă celulă, mizerabilă, confiscându-i-se şi pachetul primit, cu explicaţia:

—Banditule, crezi că aşa merge cu clasa muncitoare? Te vom sătura noi de ambasadă. Aici îţi rămân ciolanele!

După un timp, au circulat două svonuri: unul că ar fi fost eliberat şi altul că ar fi decedat!

Tragedia lui Paul Boisset era cu atât mai mare cu cât era un simpatizant socialist.

13. DUPĂ DOUĂ LUNI

Am fost repartizaţi, câte zece, în celule mai mici, cu paturi de fier suprapuse. Cititorii să nu-şi imagineze patul aşa cum îl cunosc ei. Aceste paturi erau numai împletitura de balot, în ochiuri de 20 centimetri. Deasupra, o pătură. Atât şi nimic mai mult. In celula în care am fost repartizat, am găsit cinci paturi. Prin urmare, dormeam câte doi într'un pat. Printre colegii de celulă erau: preotul Dobrescu din Amara, cu care dormeam într'un pat, preotul Bejan, fost secretar al I.P.S. Puiu Visarion, preotul Marinescu, Iosub, şi alţii.

La începutul convieţuirii noastre, atenţia ne era îndreptată la schimbul de informaţii. Ignoram ce se petrecea în curte, dincolo de fereastră. Auzeam tot felul de sgomote, care puteau presupune transporturi de alimente, de lemne. Insfârşit, orice în legătură cu administraţia penitenciarului, care găzduia, din câte eram informaţi, circa 7000 de deţinuţi, la data aceea. Dupăce ne-am cunoscut suficient, dupăce ne-am deşertat bagajul de informaţii, de anecdote şi de ipoteze, am început să privim pe fereastră. Ni se părea ciudat sgomotul unui cărucior care se făcea auzit în fiecare zi, la aceeaşi oră, pe care noi o stabilisem a fi ora două după masă. Când soarele ajungea la un anumit rând de ţigle, pe clădirea vizibilă depe fereastra noastră, am căzut de acord că ar fi ora două.

Ne aşezăm la pândă, cu mult înainte de ora intuită, şi aşteptăm. In Ianuarie sau Februarie (poate Martie sau Aprilie) 1950, încă nu erau instalate obloanele la ferestre. Auzim huruitul căruciorului, care ne apare sub ochi, cu două coşciuge. Celula noastră era lipită de morga penitenciarului. De aici înainte, cât am

rămas în această celulă, 3-4 luni, nu a fost o singură zi să nu vedem căruciorul cu cele două coșciuge. Gândul că în oricare din aceste două coșciuge ar putea fi un prieten, un frate, tatăl, etc, ne tulbura profund. Am făcut, în memoria noastră, un registru al tuturor rudelor și prietenilor, cu bolile pe care le cunoșteam și consecințele lor, în condițiile de foamete, lipsă de aier și de totală lipsă a oricărei asistențe medicale. Iar noi, începem să ne considerăm într'o anticameră a morții. De aci înainte, problemele politice au ieșit din interesul și atenția noastră. Rugăciunile preoților erau repetate de două-trei ori pe zi, iar problemele abordate erau exclusiv de ordin religios sau medical. Suferința noastră morală începea să ia proporții, și, odată cu această suferință morală, și cea fizică. Ficatul, dinții, stomacul sau urechile, rând pe rând ne-au încercat pe toți. Un ploeștean, fost contabil la o rafinărie din Ploești, avea, în timpul crizelor de ficat, spasme atât de violente, încât trebuia să-l ținem de mâini și de picioare să nu se lovească. Am cerut să fie dus la vizita medicală, de nenumărate ori, fără niciun rezultat. Am protestat la apariția ofițerului. Am cerut să ni se permită să scriem acasă pentru medicamente... «ca să nu cheltuiți dumneavoastră cu noi». A doua zi mâncarea noastră a fost redusă la jumătate, sub raportul caloriilor, din cauza acestei cereri. Adică, ni s'au dat niște lături, care proveneau cu siguranță dela spălarea vaselor sau a ciuberelor. Am mers mai departe și i-am prevenit că în cazul în care bolnavul va continua să fie lipsit de îngrijire medicală, vom declara greva foamei, în semn de protest.

—Declarați!, ne spune plutonierul.

Și am declarat.

Trei zile am refuzat mâncarea, pentruca a patra zi să-și facă apariția în pragul celulei un ofițer îmbrăcat în halat alb, care era un plutonier din paza penitenciarului, și nu dela infirmerie. Acesta era însoțit de alți plutonieri, dintre cei mai voinici. Plutonierul, care simula a fi un agent sanitar, avea un clistir, aproape pe plin cu o soluție care se lăsa ghicită a fi lapte cu ou. Ne-a luat unul câte unul într'o celulă alăturată și, împotriva voinței noastre, într'o luptă dramatică, a noastră a celor nehrăniți (și după trei zile de grevă a foamei!), cu câțiva gealați, am fost așezați unul câte unul pe ciment, ni s'a deschis forțat gura și, cu o canulă care mirosea puternic a fecale, ne-a fost turnată pe gât soluția din clistir. A fost scutit numai bolnavul de ficat, care era

atât de epuizat de boală, încât nu se mai putea scula din pat.

După această operație eroică, a apărut ofițerul politic, triumfător:

—Cu puterea populară, nu vă jucați! Faceți greva foamei ca să vă audă posturile de radio străine? Vă dăm noi greva foamei și posturi de radio străine. Vă omorîm pe toți ca pe niște șerpi veninoși, ca să faceți cunoștință cu clasa muncitoare!

Și au plecat.

După o jumătate de oră, a fost luat pe targă bolnavul și dus într'o celulă vecină, singur.

După câteva zile, am auzit prin planton că a murit.

Toate aceste tragedii, trăite de deținuții politici în închisorile comuniste, par incredibile unui om din lumea liberă, —cel puțin tot atât de incredibile cât ne-au părut nouă, înainte de a se instaura «puterea populară», cutoatecă, în vecinătatea imediată a «revoluției» bolșevice, am avut suficiente informații despre barbaria deslănțuită după 1917 în U.R.S.S., și perpetuarea ei până în zilele noastre.

Deținutul din închisorile comuniste nu avea —este lesne de înțeles— nici ceas nici calendar. El nu se avea decât pe sine. Tot ce se petrecea în afara celulei, «știam» prin... intuiție sau printr'un simț în plus creat în condiția pe care o trăiam. Simțurile auzului și mirosului aveau o astfel de acuitate, încât orice mișcare, oricât de acoperită, și orice miros, oricât de îndepărtat, le percepeam cu ușurință. Mâncarea de exemplu care se pregătea la bucătărie, o știam ce e de pela orele 10 de dimineață, în orice celulă și în orice clădire din cele trei din incinta penitenciarului. Cunoșteam sgomotele diferitelor operații din celule. Astfel, știam când cineva era scos pe targă și chiar dacă cel scos pe targă este mort sau viu, dacă aceasta se petrecea în cadrul secției în care ne aflam. Modul în care era așezată targa, ecoul acestui sgomot, timpul în care decurgea operația, erau tot atâtea elemente care să ne dea convingere despre cele ce se petreceau. Verificându-le ulterior, am constatat că rareori ne-am înșelat.

După un timp de carantină, (este greu să-mi amintesc după aproape 30 de ani toate amănuntele, cărora nici atunci nu le-am dat mare atenție), am fost mutați în celular, câte patru în celulă. Imi amintesc numele tuturor acestora, dar, «puterea populară» fiind din nefericire încă în vigoare, nu voiu pomeni, pentru motive lesne de înțeles, numele lor.

14. DESPRE DAINUIREA COMUNISMULUI

Toți eram aduși din secție, dar din celule diferite. Un avocat, un preot, un marinar și autorul acestora. Toți ne-am declarat mulțumiți că n'am fost izolați în Zarcă, fiecare având temeiuri să creadă că va ajunge acolo. Ziua am petrecut-o într'o oarecare satisfacție. Informații noi, figuri noi și perspectiva unor satisfacții intelectuale, prin bagajul de cunoștințe și experiența de viață, pe care fiecare dintre noi le aducea. Avocatul, un om foarte reținut, abia își rostea cuvintele, printre buze. Din primul dialog, mi-a părut un sceptic... optimist. Era sceptic vis-à-vis de optimismul preotului și al marinarului, care socoteau absurditatea «momentului» politic din România ceva foarte trecător, gata să se desumfle dela o zi la alta. Documentat și cu o judecată serioasă, a demonstrat că tot ce se petrecea în România, la ora aceea, era o etapă minuțios pregătită, minuțios observată și că «vorba lui Stalin — ne spunea el — nimic nu este întâmplător.»

«Dupăce vor ucide, sub diferite forme, toți adversarii, după legi sau în afara propriilor lor legi, dupăce vor deposeda de toate bunurile toți locuitorii, dupăce își vor asigura pozițiile foarte șubrede încă, atâta timp cât noi suntem în închisoare, cârmuitorii de astăzi comuniști nu vor fi acuzați de abuzuri. Dar mâine vor fi înlăturați printr'un putch aparent și mulți dintre ei vor plăti cu capul. Aceștia vor fi adevărații eroi ai revoluției. Va urma după aceea, o altă echipă, care condamnând echipa anterioară, printr'o propagandă bine orchestrată, va lăsa impresia unei liberalizări. Va lăsa impresia numai, pentrucă în realitate libertățile vor fi restrânse, pe planurile esențiale și neobservabile omului de rând.

Ceeace vă pot spune, este să fiţi pregătiţi pentru o suferinţă îndelungată, chiar pentru sacrificiul suprem. Pentru comuniști, toţi cei care nu sunt cu ei, sunt împotriva lor. Nu trebue să ai nicio culpă ca să fi aci. Este suficient numai ca ei să creadă că eşti un oponent virtual şi te anihilează, închizându-te sau te curăţă. Au o practică îndelungată şi folosesc metode pe care niciun om normal nu le poate imagina. Aceste metode nu sunt întru totul ale lor, dar le-au însuşit şi le-au perfecţionat.»

—Dar ale cui sunt, îl întreb, dacă nu sunt ale lor?

—Să zicem că printr'un hazard al istoriei, au coincis scopurile lor cu scopurile evreilor. Mă îndoesc că după formarea Statului Israel, aceste scopuri vor mai coincide. Nu numai că se vor despărţi, dar cunoscându-şi unii altora, perfect, structura şi metodele, vor ajunge la un conflict de neîmpăcat. Rușii sunt foarte antisemiţi şi revoluţia aparţinându-le în egală măsură evreilor şi rușilor, le-a gătuit un timp antisemitismul rușilor. Toată avangarda revoluţiei dela 1917 a fost alcătuită, într'o măsură covârşitoare, de evrei .Această infiltraţie a evreilor în nucleul comunist a lăsat urme adânci. Nu uita că evreii sunt un popor foarte vechiu, care au acumulat în diasporă o experienţă politică extraordinară, experienţă care o pot valorifica oricând şi oriunde. Forţa lor politică este considerabilă. Corneliu Codreanu a avut o intuiţie politică genială, când, în locul antisemitismului nazist sau cuzist, a pus accentul pe o emulaţie, întrevăzând «concursul» bazat pe structura românului şi a capacităţii lui de a-l depăşi în comerţ. Iar Cuza a făcut marea greşeală să spargă capetele evreilor şi vitrinele magazinelor evreeşti, care nu puteau aduce nicio contribuţie pozitivă. Desfiinţarea comerţului legionar, care ajunsese atât de înfloritor, a fost atacul împotriva celei mai redutabile arme româneşti, care era singura armă de care s'au temut evreii. Spărgându-le capetele, A. C. Cuza îi făcea eroi. Creind un comert sănătos, îi luxai din poziţiile pe care se simţeau stăpâni. Deaceea cuzismul n'a prins. Nu numai deaceea, dar metoda în sine era şi neserioasă şi ineficace. Şi deaceea, prin comerţ şi printr'o atitudine fără echivoc împotriva conrupţiei şi a politicianismului gol, Codreanu ajunsese să aibă aproape două milioane de membri în «Partidul Totul pentru Ţară». Această adeziune masivă, atât a intelectualilor cât şi a ţăranilor, mai ales, pentru linia politică preconizată de Corneliu Codreanu, este reacţiunea sănătoasă a unui popor care vrea să trăiască.

—Dumneata eşti legionar?, îl întreb.

—Nu sunt, domnule, legionar, dar era pentru cineva un necunoscut că Corneliu Codreanu raliase cel mai mare număr de profesori universitari din toată ţara? Şi încă din cei mai prestigioşi! Chiar Nicolae Iorga a fost iniţial un admirator al dinamismului generaţiei lui Codreanu. Ce s'a întâmplat cu Iorga după aceea este o altă treabă. In orice caz legionarii au făcut cel puţin o gafă politică, omorindu-l pe Iorga.

—Dece?

—Mă mai întrebi dece? Gândeşte-te numai la câte universităţi şi academii din lume a fost arborat doliul. Acest doliu a creat pe plan internaţional cea mai grea armă împotriva legionarilor.

—Eu ştiu un lucru precis. Eram în radacţia ziarului «Buna Vestire», la care eram secretar general, când am fost înştiinţat că Iorga a fost luat de acasă de o echipă. Am dat imediat telefon la preşidenţie şi mi s'a spus că Horia Sima a fost înştiinţat personal de familia profesorului Iorga şi că a plecat îndată cu o maşină în direcţia Sinaia, alarmat de ce s'ar putea întâmpla. Mai târziu, am aflat că echipa care-l ridicase, bănuind că Horia Sima va fi sesizat şi că le va ieşi înainte, s'au abătut din drum, intrând într'o pădure unde l-au împuşcat. Stiu sigur că lucrurile s'au petrecut astfel. Nu le cunosc din svon public. Le cunosc din redacţia unui ziar care nu putea, mai ales în vremea aceea, să aibă o informaţie eronată. Desigur recunosc că a fost o greşeală. Mai mult decât o greşeală, o crimă.

—Pardon! A fost —mă întrerupe interlocutorul— mai mult decât o crimă, a fost o greşeală. Pentrucă în politică greşelile se plătesc scump, nu crimele. Crezi dumneata că există în lume, în vreo ţară, un partid care să nu fi comis crime? Chiar papalitatea! Câte crime nu a comis papalitatea începând din secolul XII-lea, în numele creştinismului, în numele lui Cristos! Aceste cruzimi s'au prelungit în Peninsula Iberică până la începutul secolului al XVI-lea şi, ceeace este de reţinut, mai ales împotriva evreilor. Bagă de seamă: aproape patru secole. Dar în Anglia, în America, în Franţa? Să nu mai vorbim de Uniunea Sovietică, unde într'un timp foarte scurt au fost asasinaţi zeci de milioane de oameni, nu cu tribunale ca pe vremea Inchiziţiei, ci la bunul plac al unor asasini organizaţi, cu barda, cu toporul, cu ranga, cu pistolul, etc., etc. Desigur, însă, că o crimă nu poate justifica o altă crimă. In Franţa, Lavoisier, unul din creatorii chimiei moderne, căruia

popoarele și știința îi datorează nomenclatura chimică și cunoașterea compoziției aerului, care a descoperit rolul oxigenului în combustii și în respirația animală, și care a efectuat primele măsuri calorimetrice, n'a fost asasinat tot în numele unei revoluții? Thomas Cromwel, mare cancelar al Angliei, n'a fost decapitat în Anglia? Lincoln n'a fost asasinat în America? Numărul crimelor politice este, din nefericire, infinit. Barbu Catargiu n'a fost asasinat în România? Corneliu Codreanu n'a fost asasinat tot în România? Crima, oricine ar comite-o, este reprobabilă. In Uniunea Sovietică, însă, crima n'a fost un accident. A fost o instituție de stat. Și va rămâne o instituție de stat, pentrucă fără crime nu pot guverna. Același lucru se petrece și la noi. Crimele din Uniunea Sovietică din cei treizeci de ani de când există întrec cu mult proporția crimelor Inchiziției din cele patru secole. Și Dumnezeu știe când se va termina.

—Nu întrevezi, îl întreb, o schimbare a sistemului sovietic? O evoluție spre alte metode nu este posibilă?

—In lumea comunistă nu s'a schimbat nimic din 1917. Și nu se va schimba nimic, nici măcar o virgulă nici în viitor, pentrucă acolo nu există idei, curente, generații. In lumea liberă se petrec mereu schimbări odată cu generațiile. In această lume circulă opiniile, ideile, luările de poziții. Aparatele politice ale partidelor comuniste sunt închistate. Ai văzut, știi doar că nicăieri nu s'au instalat la putere fără tancul armatei sovietice și comițând cele mai mari și mai monstruoase crime. Și cu noi urmăresc același lucru. Desigur, în 1917, lucrurile s'ar fi petrecut altfel și la noi. Acum sunt mai organizați, o fac științific. Ne creiază toate condițiile pentru a ne curăța rapid de «moarte bună». Când numărul morților dintr'un penitenciar devine prea mare, schimbă conducerea penitenciarului, o condamnă pentru neglijențe și abateri de la linia partidului, îi pun pe toți să-și facă autocritica. Apoi aduc o altă echipă care va repeta întocmai metodele echipei precedente. O va înlocui și pe aceasta, exact cu aceleași artificii... și tot așa până ne lichidează. Ca să putem spera în supraviețuire, să ne gândim doar că suntem în Europa, deci mai în văzul lumii. Dacă eram în Urali, într'o singură noapte dispăream fără urme.

Ziua trece repede în discuții și ipoteze cu privire la soarta noastră. Celula era traversată, pe un singur perete, de o țeavă de calorifer, aproape căldicică. Eram la etajul doi și viața în celular

ni se părea acceptabilă prin faptul că aveam impresia unei lipse de supraveghere atentă.

Vine seara cu tot cortegiul de rituri penitenciare și, însfârșit, oarecum liniștiți, și întrucâtva obosiți, ne culcăm, după ce talanga a sunat ora «stingerii». Spre satisfacția noastră, «stingerea», a fost o stingere reală. Adică, ni s'a întrerupt lumina becului. Totuși noaptea a fost un calvar, indescriptibil. Imediat după ce am ațipit, am fost invadați de mii, de zeci de mii, de ploșnițe... Ajutați de cerul senin și la lumina lunei, le-am văzut, ca o peliculă mișcătoare de circa doi centimetri lățime, de jur împrejurul celulei. Trupurile noastre erau invadate pur și simplu și erau de-o agresivitate nebănuită. Pe dușumea, deasemenea era un adevărat furnicar. Ne-am angajat toți patru într'o operație febrilă de stârpire a lighioanelor, dar, probabil, mirosul puternic pe care-l degajau terciuindu-le, atrăgea un număr tot mai mare. In fine, obosiți, sfârșiți, ne băgăm mâinile în ciorapii de rezervă pe care i aveam, îi legăm cu șireturi, iar capul îl băgăm desemenea într'un ciorap și ne culcăm. Dimineața, toți patru eram cu pleoapele umflate. Când ne-am desmeticit, am găsit, încă, un număr impresionant, rătăcite pe sub haine, iar trupurile noastre, pline de pete roșietice. Toată ziua n'am făcut altceva decât să scotocim toate ungherele, să le stârpim. Numărul lor părându-ni-se enorm, am desfăcut șipcile dela îmbucătura podelei cu zidul. Ei bine, șipcile toate adăposteau împrejurul celulei, o panglică mișcătoare de ploșnițe. Un număr de necrezut, de ordinul a sutelor de mii. Am ucis atât de multe, încât mirosul pe care-l degajau făcea atmosfera irespirabilă. Până seara, la culcare, încă nu reușisem să le nimicim pe toate câte ne cădeau sub ochi. La culcare, în urma unui «consiliu», ne-am căptușit cum am crezut mai bine. Pantalonii, jos la manșetă (eram încă în hainele noastre), i-am băgat în ciorapi, pe care desemenea i-am legat, apoi am găsit soluții să legăm cât mai ermetic pe cel în care ne băgam capul, etc. Dimineața, situația noastră era absolut asemănătoare. Pleoapele, mai umflate, petele depe corp într'un număr mai mare. La «deschidere», am raportat ofițerului. Răspunsul lui a fost sec:

—Cum au stat alții, stați și voi. Aici sunteți la pușcărie, nu la pension!

Viața din celulă, în aceste condiții, era imposibilă. Discuțiile noastre au devenit anemice și cele mai multe în jurul modalității de a stârpi ploșnițele. Am cerut D.D.T., de care la Jilava dispu-

neam în cantităţi nelimitate. Nu ni s'a dat. Am cerut apă fierbinte, să le opărim. Fără rezultat. Nu aveam altceva de făcut decât să le nimicim mereu, neobosiţi, în fiecare zi, să suferim şi să ne resemnăm. Timp de o lună sau două, cât am stat în această celulă, am suferit o adevărată calamitate. Nu puteam şti cât sânge ne-au putut suge, dar, obsedaţi, aveam impresia că jumătate din cantitatea sângelui nostru a fost absorbită de aceste înfiorătoare vieţuitoare. Neavând ce face altceva, am început să calculăm cantitatea de sânge a corpului şi cât poate suge ploşniţa. Apoi, să încercăm să numărăm petele roşii depe corp. A fost imposibil. Prin deducţie, am ajuns la un fel de rezultat. Am înmulţit cantităţile absorbite cu numărul zilelor dintr'o lună şi, la sfârşitul calculelor, am simţit că ne clătinăm. In câteva luni, presupuneam că ne vom usca.

Eu eram singurul ceva mai înviorat, pentrucă cu o zi înainte îmi venise prin ţeavă ştirea că fratele meu Mihai s'ar afla în celula de sub celula mea. Căutam să iau legătura cu el, dar operaţia îmi era imposibilă. Privind pe geam spre «latura teului» (celularul avea forma unui T) am observat un deţinut făcându-mi semne insistente şi indicându-mi cu mâna, ceeace presupuneam eu că ar fi celula fratelui meu. La începutul detenţiei, nu aveam experienţa pe care am căpătat-o de-alungul anilor. Speranţa mea creştea de-a putea vorbi cu el, odată cu o anumită mângâere ştiindu-l dedesubt.

15. «BUNI DE MUNCA»

Intr'o dimineaţă, după ce am primit ceeace numeau «cafeaua» —orz ars şi foarte puţin îndulcit, dar fierbinte— uşile celulelor se deschid şi se închid la toate etajele. Ne întrebam, vizita medicală, anchete, inventar?

A venit şi rândul celulei noastre.

—Ieşiţi afară!

Am întrebat cu o uşoară speranţă.

—Cu bagajul?, privind şepcile ocrotitoare ale fioroaselor animale.

—Aşa cum sunteţi!

Am fost aliniaţi cu faţa la perete, în dreptul unei celule din capătul culoarului. Înăuntru se auzeau întrebări şi răspunsuri. Intrebările pe un ton ferm, răspunsurile cu jumătate de gură. Deci, ancheta nu putea fi cu patru deţinuţi deodată şi în celular, în aglomeraţie, unde informaţiile puteau circula uşor. Vizita medicală? Era ipoteza cea mai plauzibilă. Ies cei patru şi intrăm noi.

La o masă, medicul penitenciarului:

—Numele, prenumele, anul, ziua, locul naşterii!

Răspundem pe rând şi la fiecare s'a mai adăogat o întrebare:

—Ce condamnare ai?

Răspundem iarăşi pe rând şi ni se porunceşte să ne desbrăcăm.

—Dar ce e cu petele astea pe corpul vostru?, întreabă medicul.

—Ploşnite, domnule doctor, sute de mii!

—E, lasă că veţi scăpa de ele! Sunteţi bolnavi?

Avocatul spune că a avut câteva ictere şi un infiltrat pulmonar. Este consultat superficial:

—Bun de muncă!

Urmează preotul:

—Sunt sănătos!

Mă codesc puțin, dar gândindu-mă la ploșnițe:

—Sănătos!

Marinarul, și el sănătos.

Ieșim. La ușă, alții.

Intrăm în celulă. La mai puțin de o oră, suntem duși la parter, unde ne întâlnim prieteni, cunoscuți, unii în haine vărgate, veniți din Zarcă, alții în pufoaice. Toți, numai condamnați politici și toți cu pedepse mari: 25 ani și muncă silnică pe viață. Unde vom fi duși, se aflase deja: la minele de plumb. Nu eram însă siguri dacă în țară sau în Uniunea Sovietică.

Apare ofițerul politic, comandantul închisorii cu statul lui major, și «un domn bine», în haine civile, pe care l-am bănuit a fi dela Ministerul de Interne.

—Ei —începe comandantul închisorii— statul socialist nu vrea să vă distrugă. Vă dă ocazia să vă reabilitați. Veți merge la muncă. Fiecare zi de muncă va fi un pas spre libertate. In curând vă veți revedea familiile. Veți avea vorbitor, pachete, scrisori. Totul depinde de voi. La capitaliști valoarea este aurul, pe care-l țin sub cheie. La noi, valoarea este omul, pe care-l ținem sub cheie.

Zâmbește superior, satisfăcut de glumă, și continuă:

—Veți avea mâncare cât să nu puteți mânca. Numărul caloriilor va fi pentru fiecare 3000. Dar vă atragem atenția: să nu vă intre în cap un gărgăune, să vă apuce cine știe ce dor de logodnică, de amantă, de nevastă și să încercați cine știe ce, că vă curățăm fără nicio milă. Ați înțeles ce vreau să spun? Acum să-mi spuneți: sunt printre voi ingineri? Să ridice mâna în sus inginerii!

Sunt ridicate 20-30 de mâini.

—Inginerii trec de partea stângă. Ceilalți, strângeți-vă în partea dreaptă. Inginerii treceți unul câte unul, în linie dreaptă, aici în față!

S'a făcut repede frontul inginerilor.

—Mai este vreun inginer? Acuma, în spatele fiecărui inginer, treceți cinci oameni.»

Printre inginerii aliniați era și arhitectul Nicolae Goga din București. In spatele lui Nicolae Goga, ne-am așezat imediat: Mircea Nicolau, Ion Rusu, Luca Dumitrescu, Nicolae Baticu și eu.

Eram o echipă de oameni care ne cunoșteam din adolescență, rămânând prieteni.

—Numai de ne-ar lăsa așa, șoptește unul dintre noi.

Luca Dumitrescu, fost avocat al Băncii Naționale din București, Mircea Nicolau, pictor și publicist; Ion Rusu (Nelu), avocat, și Nicolae Baticu, renumit alpinist, veneau toți din Zarcă, în haine vărgate, inclusiv arhitectul Nicolae Goga. Toți erau numai pielea și osul. Dupăce s'au format echipele, suntem luați, echipă cu echipă, și duși în celule goale, unde celor din Zarcă, li s'au adus hainele particulare. Era impresionantă frenezia cu care și-au îmbrăcat hainele. In special Mircea Nicolau, care le mângăia: «Nu am crezut că la voiu mai îmbrăca vreodată.»

Nu terminaseră toaleta, și apare gardianul:

—Hai! Gata? Dă-i drumul afară!

Mircea Nicolau era tulburat că nu-și găsește ceva. Il întrebăm:

—Ce-ai pierdut?

—Un șiret cu care aveam legat jos un crac dela pantaloni, să mă apăr de frig.

—Pentru asta atâta agitație? Ce mai faci cu el acum? Dă-l încolo de șiret!

—Cum să-l abandonez? Nu știți voi cât am suferit cu acest șiret. Tot șiret. Tot timpul cât am stat în Zarcă l-am avut. Face parte din mine!

Cu toate insistențele plutonierului, chiar cu amenințări, Mircea Nicolau l-a căutat până l-a găsit.

Figura lui aspră, cu maxilarul desvoltat, ochii preciși, aproape metalici și vorba rostită clar, rotund, lăsa impresia unui om dur. In realitate, era un om de o rară finețe interioară și un incorigibil sentimental.

Nelu Rusu, pronunțând cuvintele mai mult pe jumătate, încercând mereu să redea sensul exact a ceeace gândea, se întreba despre semnificația scoaterii la muncă:

«La minele de plumb, noi ăștia care abia ne ținem pe picioare? Vor să ne distrugă!»

Luca Dumitrescu, brunet, cu o voce de bas profund, intelectual de rasă, critic de artă, critic literar, poet, era atât de emotiv, încât dacă îl comparai cu o fetiță de 15-16 ani, nu greșeai. Tremurându-i vocea, opina:

—Tot e mai bine la muncă! Trăim o condiţie firească de viaţă şi vom trăi mai mult sub cerul liber. Am auzit că ne dă pentru fiecare an muncit, trei luni, aşa că ne scurtăm detenţia cu ceva!

Arhitectul Goga ne privea pe toţi surâzând şi fredonând absent ceva. Din când în când, intervenea în discuţiile noastre cu observaţii de umor.

Nicolae Baticu, tăcut.

16. MIRCEA VULCANESCU

Rând pe rând, celulele se deschid şi echipele, gata formate, sunt îndrumate spre locul de îmbarcare.

Traversând culoarul etajului doi, unde ne aflam, îmi arunc ochii la un deţinut sdrenţăros, care freca cu terbentină scândurile. Mi-au atras atenţia ochii mari, sticloşi şi îndrăsneala cu care ne privea, ştiut fiind că deţinuţii politici, atunci când întâlneau un alt deţinut, sau un grup de deţinuţi, era obligat să privească în pământ. Am trecut chiar pe lângă el. Era Mircea Vulcănescu. Ne şopteşte: «mergeţi la muncă». In privire i-am surprins un fel de bucurie, îmbinată cu amărăciune. Aplecat, îngenunchiat pe duşumea, doar ochii şi fruntea, care mi-a părut nimbată, îl mai aminteau pe cel de altădată. Corpolenţa lui era redusă la un schelet, îmbrăcat în haine vărgate. Coloana vertebrală se observa prin zeghea de puşcăriaş.

Mircea Vulcănescu, una din cele mai strălucite inteligenţe ale generaţiei dintre cele două războaie, fost Subsecretar de Stat la Finanţe, fusese condamnat la 8 ani muncă silnică, pentru «aservirea economică a României, Reichului nazist». Am asistat la procesul lui. Băncile apărării, cât şi pupitrele magistraţilor, erau pline de zeci de dosare prin care Mircea Vulcănescu a dovedit nu numai că economia României nu a fost deficitară în raporturile cu Reichul, ci dimpotriva, prosperă. Germanii ne plăteau grânele şi alte produse alimentare pe care le cumpărau la noi, în aur. Mai mult, aveam o cantitate mare de aur —după câte-mi amintesc, două vagoane— pe care nemţii ni le-au avansat, pentru livrările de grâne ulterioare.

Sala în care se judeca procesul lui Mircea Vulcănescu era ticsită de avocați, profesori, economiști, ziariști, (teroarea încă nu se organizase, era unul 1946), Mircea Vulcănescu, prin dosarele de care dispunea, a dovedit, cu o evidență indiscutabilă corectitudinea germanilor în raporturile comerciale cu Statul român și, în consecință, priceperea și grija cu care condusese această economie, Mircea Vulcănescu. Generalul Stoenescu, militar de carieră, a avut această mare calitate de a se fi înconjurat de colaboratori pricepuți și, printre acești, cel mai experimentat și cel mai priceput, era Mircea Vulcănescu.

Cu toată această evidență, cu toate actele doveditoare până la cel mai minor contract, Mircea Vulcănescu a fost condamnat la 8 ani muncă silnică, ceeace a echivalat cu o condamnare la moarte, știut fiind că Mircea Vulcănescu a murit la Aiud de tuberculoză pulmonară, fără să aibă nicio îngrijire medicală.

Mai târziu —îmi este greu să-mi amintesc anul— am stat de vorbă cu fostul secretar de la Ymca —filiala București— Zahiernic, în brațele căruia a murit Mircea Vulcănescu. Zahiernic mi-a mărturisist următoarele: Mircea Vulcănescu avea o cavernă la plămânul stâng. Mircea Vulcănescu aflase dela alți deținuți că cei cu cavernă la plămânul stâng mor în timpul somnului. Voința de a avea conștiință a tot ce se petrece cu el era atât de mare, încât făcea eforturi supraomenești să nu doarmă —ceeace îi slăbea mult rezistența. Îngrijirea medicală îi era redusă la câteva aspirine pe zi și nici acestea în fiecare zi. Cutoatecă fusese internat în ultima fază a bolii la infirmeria penitenciarului, n'a primit nicio medicație specifică. Medicamentele străine, care erau în depozitul infirmeriei, erau folosite numai pentru îngrijirea delatorilor sau a celor dela dreptul comun, adică a criminalilor de rând.

—Și-a dat duhul, mi-a mărturisit Zahiernic, în brațele mele, cu ultimile cuvinte: «Spuneți-i Aninii să mă ierte!» (Este vorba de Anina Rădulescu-Pogoneanu, care a fost prima lui soție.)

Asasinarea lui Mircea Vulcănescu, și cum vom vedea mai târziu, a lui George Manu, au fost două dintre cele mai monstruoase asasinate de la Aiud.

IV. LA MINELE DE PLUMB

1. LA BAIA SPRIE

In aceeași zi am fost încărcați în auto-dube și transportați la gară. Probabil Teiuș. Auto-duba trasă cu spatele în ușa vagonului dubă. Apoi, într'o oră plecăm. In grupul din această dubă erau mulți din Transilvania. Atât cât se putea vedea printre gratiile dese ale ferăstruicilor ajungem la concluzia că mergem spre Nord. Deci, nu era imposibil să fim duși în U.R.S.S. —mai ales că eram informați încă din 1945, despre propunerile în sensul acesta făcute de Nicolae Penescu, fostul secretar general al partidului național-țărănesc, apoi la procesul lui Iuliu Maniu unul din acuzatorii principali. Circula mult în București —în Bucureștii anului 1945— știrea că Nicolae Penescu propusese alcătuirea de dosare pentru toți legionarii, pentru a fi predate sovieticilor, și cu aceste dosare și legionarii. In categoria legionarilor intrau însă toți care manifestau rezistență la actul de la 23 August, asimilați toți... «fasciști», inclusiv «Gărzile Iuliu Maniu». Comuniștii considerau pe toți cei ce li se opuneau sub orice formă, «fasciști» și «legionari». Chiar pe evrei, care erau în număr insignifiant în închisoare și numai în rândurile «rezistenței diplomatice». In echipele partizanilor, adică ale luptătorilor din munți, nu am aflat să fi fost vreun evreu.

Ajungem, însfârșit, la ceeace se numea în limbajul lor, colonia de muncă dela Baia Sprie. Era în fapt și în formă un lagăr în toată regula. Incă de când coborîm din dubă remarcăm un spațiu de sârmă ghimpată înalt de doi metrii, la o oarecare distanță de gardul înalt de patru metri. De jur împrejurul gardului, din 25 în 25 de metri, prepeleacuri în care străjuiau soldați de securitate

cu «balalaici». Înăuntru deasemenea, la doi metri de gard, jur împrejurul gardului, un alt rând de sârmă ghimpată. Cabanele erau dispuse în careu.

Intrăm în curte unde ni se spune:

—Sunteţi liberi!

Intr'adevăr, aveam sensaţia că suntem liberi. O zi senină de toamnă şi posibilitatea de a sta sub cerul liber, sub soare, mişcându-ne în voe dela o baracă la alta şi căutându-ne prietenii, cunoscuţii —după izolarea strașnică în care am fost până atunci— ne dădea la toţi o stare de euforie.

Indată după ce a sosit şi cea de a doua dubă, un gardian, sub supravegherea directorului acestei «colonii», ne împarte fiecăruia câte o pâine de un kilogram, cu recomandaţia:

—Este raţia pentru ziua de astăzi!

Pentru mulţi, bucuria de a sta sub soare, de a-şi revedea prietenii, de a schimba informaţii, depăşea foamea, încât pâinile au fost depuse pe paturi in dormitoare. Curtea era plină de grupuri, într'un adevărat zumzet. Părea că viaţa noastră s'a schimbat fundamental şi că ne aşteaptă zile fermecătoare.

In toiul acestei bucurii generale, apare locotenentul David, directorul lagărului şi locotenentul Alexandru, care era ofiţer politic, şi ordonă «adunarea generală.»

Locotenentul David, care mai purta şi titlul de administrator, ne ţine un logos, în care ne-a spus în esenţă:

—Partidul vă dă ocazia să vă reabilitaţi prin muncă. Veţi primi hrană bună. Trei mii de calorii pentru fiecare şi pâine câtă puteţi mânca. Veţi coborî în mină. Fiecare roabă de minereu pe care o scoateţi pentru clasa muncitoare, va fi o zi spre libertatea voastră. Veţi avea voe să primiţi de acasă pachete şi scrisori. Acei ce se vor evidenţia vor avea şi vorbitor. Dar vă atragem atenţia că orice act de nesupunere îl veţi plăti scump.

Nu aveţi voe să vă atingeţi de sârma ghimpată (care era, după-cum am spus, la doi metri de gardul înalt de patru metri). Dacă vă apropiaţi, soldaţii au ordin să tragă, fără somaţie. Puteţi merge până la maximum un metru de sârma ghimpată. Legionarii să nu încerce să se organizeze, pentrucă noi vom şti tot şi vom lua măsuri drastice. Veţi fi plătiţi la nivelul salariilor muncitorului liber. Prin urmare, administraţia recunoaşte o realitate —legionarii— şi lor le este adresat avertismentul.

Locotenetul Alexandru ne onorează şi el cu o recomandaţie:

—Băgaţi de seamă! Clasa muncitoare v'a primit în rândurile ei, oferindu-vă favoarea de a lucra în această mină, una din muncile cele mai preţuite de partidul nostru muncitor. Vi s'au creiat condiţii! Trebue să daţi dovadă, prin muncă şi reeducare, că v'aţi pocăit pentru toate câte le-aţi făcut în trecut şi că meritaţi cinstea care v'a făcut-o partidul. Sunt unii dintre voi care şi-au luat altădată angajamente, dar azi se dau înapoi crezând că le merge. Vă mai spun încăodată că partidul nu cedează şi nu există cale de ocolit. Noi suntem inevitabili!

Un gardian, privind mulţimea deţinuţilor, şopteşte unui alt gardian de lângă el:

—Aici e minte cu carul!

Cred că este indicat să consemnăm o parte din numele celor din primul lot:

Inginerii: prof. Ion Bujoiu, Alexandru Balş, Aurel Băltănoiu şi Gheorghe Palade, care formau cadrele superioare —dintre deţinuţi— pentru exploatarea minei. Acestui grup era ataşat un distins geolog, Gheorghe Marinescu. Mai târziu au fost aduşi Romeo Pleşoianu şi Iosif Klein (german). Toţi ingineri mineri. Profesorul universitar Ion Bujoiu, fost ministru, fusese acţionar al acestei mine, părăsită de «capitalişti», ca nerentabilă. Din calculele inginerilor specialişti, rezulta că minereul cu care era inzestrată roca era cu mult sub nivelul acceptabil pentru a justifica exploatarea, adică, între 2-3 %. Procentul mai mare era cel de plumb, (în limitele indicate mai sus), urmat de zinc, cupru, argint, stibiu, chiar wolfram şi aur, dar acestea din urmă în cantităţi atât de mici încât puteau fi socotite fără importanţă. Unul din maeştrii civili ne-a spus că aurul rezultat era de două grame la tonă.

Mina a fost închisă de capitalişti nu numai din cauza nerentabilităţii, dar şi a insalubrităţii. Tuberculoza făcea ravagii printre muncitorii civili din partea locului. Deasemenea, radioactivitatea apelor avea un procent foarte ridicat: odată şi jumătate peste limita permisă de normele de securitate ale muncii. Aceasta s'a dovedit mai ales la începutul lucrărilor de deschidere a orizontului XIII. Deţinutul Dumitru Jurcău a fost scos dela lucrările acestui orizont, cu ochii atât de umflaţi, încât nu mai putea deschide pleoapele, iar un maghiar, Pop Arpad, cu scrotul umflat ca o minge de tenis. Probabil că întâmplări similare s'au produs cu ani înainte, când s'a hotărît închiderea minei.

2. COMPOZIȚIA LOTULUI

Care era compoziția acestui lot? Din tabloul alcătuit cu minuțiozitate de inginerul Victor Leahul, astăzi în U.S.A., la Detroit, tablou pe care îl folosim și noi, cu îngăduința dsale, iată... «muncitorii»:

Avocat Nicolae Pâslaru din Iași, decedat la Aiud în urma silicozei contractată în mină; avocat Emil Budei, avocat Nelu Rusu, avocat și scriitor Luca Dumitrescu, avocat Negreanu, aviator Vasile Ciobanu, arhitect Niki Frâncu, mort în mină, căpitan Vasile Moldovanu, profesor Mircea Nicolau, conferențiar universitar Cristian Petrescu, avocat Nelu Moldovan, prof. Sandu Mazilu, contabil Const. Magearu, arhitect Nicolae Goga, inginer Nonu Sassu, medic Gheorghe Marcoci, prof. Gheorghe Juncu, Virgil Totoescu, procuror Traian Ambrozie din Iași, prof. Ion Alexa din Iași, prof. Vasile Hudici-Iași, sculptor Gheorghe Gheorghiță-Iași, prof. sculptor Gheorghe Crâșmaru-Iași, Traian Blaj și fratele său Doru-Viorel Blaj din Caraș, Tudor Roșca, învățător Ion Arghiropol, Dumitru Spânoche, Teodor Popescu, Atanasie Zamfir, căpitan Gheorghe Capotă, medic Cornel Șercăianu, Traian Tenghel, inginer silvic Ion Pantiș, prof. Sebastian Mocanu, inginer Jean Aristide, căpitan Simion Popescu, Nicolae Stupu, Dan Zamfirescu, Constantin Busuioc, Eugen Costea, Zaharia Pop, fost prizonier în U.R.S.S., avocat Dumitru Popa, farmacist Dan Duțescu, primul mort din lagăr, Gheorghe Coșeriu, avocat Eugen Gheorghiu, fost șef de cabinet al lui Mircea Cancicov, Const. Herghelegiu, Valeriu Pușcașu, căpitan Virgil Vlădescu, Gheorghe Militaru-Vrancea, inginer Aristide Manolescu, Stefan Moravschi, Emil Corcoțoiu, Victor Cor-

coţoiu, inginer Emil Atanasiu, Tiberiu Henţea (închis din 1941), călugărul Dumitru Bărbieru, Mitu Cormoş, învăţător Vasile Dragomir, avocat Remus Bellu, Vasile Mann, Vasile Ungureanu Pangu, Artemie Colibaba, Victor Gurău, Aron Spaniolu, avocat Const. Popşor, avocat Wilhelm Popescu-Târgovişte, Alexandru Pârvulescu, prof. Const. Ionescu, poetul Ştefan Vlădoianu-Constanţa, farmacist Dumitru Luzi, inginer Ştefan Aramă, Miltiade Ionescu, judecător A. Lichinţean, Octavian Rădulescu, Octavian Gligor, învăţător Ion Mitran, viticultorul Ambrozie, inginer Ion Constantin, avocat Aurel Gherase-Rădăuţi, pictor Aurel Chira, Ion Chirilă, Traian Pop, Pop, Radu Şutu, inginer Virgil Procopovici, preot Nicolae Grebenea, preot Valeriu Antal, preot Teodor Bej, preot Teodor Codilă, preot Justin Pârvu, călugărul Parfenie, preotul Gheorghe Serban (din Constanţa, împuşcat în incinta lagărului), preot Ion Elinescu, preot Pătru Mureşan, preot Pavel Glăvan, preot Ion Neacşu, preot Nicolae Pâslaru (tot din Iaşi, ca şi avocatul cu acelaşi nume). Peoţi greco-catolici: Ion Leluţiu, Ion Mihos, Dumitraşcu, Ion Rotaru.

Aviatori: comandor Ion Dumitru, Hariton Duşescu, Valeriu Cârligea, Cătălin Ropală, Vasile Boaru, Vasile Ciobanu, Constantin Hariton.

Sportivi: Antrenorul Stefan Cârjan, Ruigbistul şi profesorul Constantin Tanoviceanu, Nicolae Baticu (alpinist).

Marinari: Niki Vâlsan, Romeo Snaidero, Constantin Copaciu, Augustin Macarie, Aurel Pastramagiu.

Medicii: Cornel Petrasievici, Stere Caepi, Constantin Marcoci, Josef Veselovski, Constantin Niţu, Pincu Klein (evreu), Alexandru Ghika, Dumitru Moisiu, Nicolae Gorjinschi, Constantin Stamate, Emil Teodoru, Alexandru Pop.

Ziarişti: Ilie Popescu-Prundeni, Romulus Dianu.

Jandarmi: Colonel Ion Olteanu, maior Ion Moçanu, maior Ion Burlacu, căpitan Trepăduş, căpitan Valeriu Rogojanu, locotenent Emil Anastasiade, căpitan Ion Dinescu, căpitan Narcis Triandaff, căpitan Ion Dindelegan.

Plutonieri: Aniţei, Alexandru Grumezea, Dumitru Tiţa, Nicolae Diţei, Mihai Stamate, Dumitru Roman, Gheorghe Nazarie, Nicolae Dan, Ion Dobrescu, Lungu.

Poliţişti: Nicolae Opaiţ, Anton Voiculescu, Pavel Ceuca, Constantin Ţenovici, Romeo Cojocaru, Gheorghe Amarandei, Gheorghe

Butnaru, Ion Bunelu, Nicolae Priscornicu, Gheorghe Roman, Ion Mânăstireanu, Dumitru Buliga.

Străini implicaţi în treceri de frontieră cu pasageri cladestini: Mustafa Keazim armator turc, Sami Sabac, evreu turc.

Evrei, foşti deţinuţi la Buchenvald: Moni Gruber, Emeric Kupfer.

Foşti membrii de partid şi securişti: căpitanul de jandarmi Ion Petrescu, (fost şef al gărzii care l-a păzit pe mareşalul Antonescu, după arestare). A fost unul din cei mai detestabili din lot, atât sub raport fizionomic cât mai ales moral. Mătăhălos, cu voce groasă şi vorbă bolborosită, cinic şi servil, căpitanului Ion Petrescu i se datoresc multe victime din lagărul de la Baia Spriei; Procuror Nicolae Bunescu, procuror Zeno Barbu, Nicolae Crăciun (fratele Constanţei Crăciun), Alexandru Cleja.

Hamali: Grigore Brandenburg, Odip Mustafa.

Două grupuri compacte de ţărani vrânceni şi dobrogeni, care au făcut o notă aparte prin seriositatea şi munca echilibrată. Fiecare grup avea înnăuntrul lui pe unul, dacă nu mai bătrân, dar înzestrat cu o pondere şi o înţelepciune care impunea celorlalţi. Li se spuneau, patriarhul dobrogenilor şi patriarhul vrâncenilor. Primul se numea Crăciun, cu o figură mereu surâzătoare şi gata oricând pentru o vorbă de duh. Cel de-al doilea, Bunghez, sobru şi foarte inteligent. Merită a fi citaţi, pentrucă ei şi alţii ca ei, au alcătuit marea masă de anonimi, care au constituit rezistenţa mută şi de nepătruns a României cotropite. Niciun elogiu nu este suficient pentru ţăranul român, simplu, decent, dârz şi muncitor, pentru care Dumnezeu şi pământul ţării erau un tot nedespărţit. Cu un excepţional simţ de orientare, cu o smerenie care încorpora virtuţile esenţiale ale poporului nostru de creştini şi eroi, ţăranul român a dat dovadă de tact, de răbdare şi de înţelepciune, care alcătuesc garanţia supravieţuirii noastre în această, cea mai grea încercare din istoria românilor. Observându-i cu atenţie, nu am surprins niciodată un gest sau un act spectacular, prin care să se afişeze, ci întotdeauna retraşi, tăcuţi şi neclintiţi. Vorba lor era cumpătată, zgârcită chiar, pentrucă viaţa lor era fapta însăşi. Intre orăşan şi faptă, există un spaţiu, pe care multe artificii îl măresc. Orăşanul se explică mereu, cu o necesitate bizară. Ţăranul, niciodată. De aceea, ţăranii şi în această încercare, au fost zidul cel mai de nepătruns pentru cutropitori.

3. MUNCA SUBTERANA ȘI GRIJA PARTIDULUI

Mâncarea care ni s'a dat din prima zi a fost atât de grasă, încât, după două-trei zile, lagărul a înregistrat primele cazuri de hepatită. Aveau nevoe să ne întremeze pentru muncile grele pe care le aveam de făcut, subteran, dar nu au făcut-o gradat, după niște prescripții medicale, ci ne-au îndopat ca pe animale. Eram cu toții atât de slăbiți și atât de înfometați, încât deținuții nu-și mai puneau problema sănătății. Imi amintesc de profesorul Sandu Mazilu, care a mâncat fără întrerupere, două pâini de câte un kilogram, fără să se fi săturat. Timpul cât am stat la suprafață, pentru întremare, după câte îmi amintesc, a fost de două săptămâni.

Pentru a da un exemplu de «grija» cu care ni s'a făcut examenul medical la Aiud, pentru cei ce plecau în mina de plumb să lucreze, și mai ales pentru a da exemplul de intenția lor de a ne extermina, este suficient să citâm cititorilor noștri cazul farmacistului Dan Duțescu, din Râmnicul Sărat, care a murit de tuberculoză pulmonară, a treia zi după ce am ajuns în lagăr, deci înainte de a intra în mină. Era posibil ca o tuberculoză bilaterală avansată să nu fie observată de un medic, oricât de superficial ar fi fost examenul?

In aceste zile de «întremare», ni s'au dat instrucțiuni de «comportament», iar inginerul Ion Bujoiu, la o ședință în sala de mese, ne-a vorbit despre condițiile de lucru în mină, despre primejdiile care ne pândeau și despre perforatul cu apă. Muncitorii civili, preferau perforatul pe uscat, pentrucă și puteau face mai ușor normele și nu le punea decât o singură problemă a sănătății, pe care

o dispreţuiau. Perforatul cu apă mai presupunea o serie de operaţii care consumau timpul de lucru propriu zis. Astfel, trebuia conectat aparatul la un rezervor, apoi introdusă în sfredel o ţeavă care injecta apa cu ajutorul aerului comprimat. Ţeava se defecta foarte uşor din cauza percuţiei sfredelului, încât accidentul fiind frecvent, pentru fiecare înlocuire se necesitau 30 minute. Desigur, o experienţă stăruitoare năştea îndemânarea şi timpul de înlocuire se scurta .Intervenea însă şi o problemă psihologică. Muncitorii civili, care lucrau la orizonturi diferite de ale noastre, erau în marea lor majoritate abrutizaţi şi îşi desconsiderau viaţa. In spaţiul geografic în care erau minele, singura sursă de existenţă pentru locuitorii din părţile locului, erau aceste mine. Lucrul în mină începea încă dela vârsta de 14-15 ani. Bineînţeles că erau puşi la început la munci mai uşoare, dar totuşi, sub pământ. Chiar femeile. In condiţia grea de muncă subterană, şi mai ales în condiţiile de lucru ale minelor dela noi, după 8-9-10 ore de lucru, obosiţi, murdari, prima lor tentaţie, ajunşi la suprafaţă, era cârciuma. O mare parte a salariului lor era lăsat la cârciumă. Alcoolizaţi, cu plămânii ciuruiţi de silicoză, fără o îngrijire medicală la nivelul necesităţilor, adesea şi cu familii numeroase, mai toţi minerii —după mărturisirile maeştrilor civili cu care eram în contact—, se sfârşeau la vârsta de 40 de ani.

Deţinuţii, spre deosebire de muncitorii civili, ţineau să-şi conserve viaţa şi făceau tot ce era posibil să se salveze, pentru a-şi revedea familiile, copiii, părinţii, de care fuseseră rupţi. In afară de acest aspect, majoritatea deţinuţilor erau intelectuali şi, prin urmare, cu o capacitate mai mare de discernământ. Ţăranii, care formau o altă masă compactă între deţinuţi, urmau cu sfinţenie sfaturile şi exemplul intelectualilor. Chiar muncitorii, puţini câţi se aflau între noi, făceau parte integrantă din spiritul şi mentalitatea intelectualilor. O categorie aparte o formau cei care nu erau... «nici cal nici măgar», desrădăcinaţii, subofiţerii şi alţii veniţi la oraş, şi care alcătuiau marea masă a delatorilor. Adică un fel de târgoveţi desprinşi de ţarină, dar neasimilaţi de oraş. Aceştia îşi asigurau existenţa dn câştiguri ilicite, neavând propriu zis nicio meserie.

In ziua în care urma să intrăm în mină, s'a făcut o nouă «adunare generală», la care ofiţerul politic ne-a ţinut un nou logos, în care ne-a spus:

«Veţi lucra în două schimburi. Unul de zi şi altul de noapte.

Veţi primi haine de lucru. Coboriţi pe echipe cu corfa. Schimburile vor alterna. Schimbul care lucrează săptămâna asta de zi, în săptămâna următoare va lucra de noapte. Aveţi şefii voştri de echipă şi maeştrii voştri. Dar veţi avea şi maeştrii civili. Vi se atrage atenţia cu toată seriositatea că nu aveţi voe să discutaţi nimic cu maeştrii civili. Ei vă vor da sfaturi atunci când trebue, dar noi credem că nu trebue să primiţi sfaturi, pentrucă între voi se află personal specializat. Bujoiu şi Balş vor cobori cu voi în mină. Mina este bine utilată, pentrucă statul socialist a făcut totul ca muncitorul să nu mai aibă condiţiile de muncă de acum 2000 de ani, când Bujoiu şi Balş erau proprietarii acestei mine. Pe vremea lui Bujoiu şi Balş, se perfora pe uscat şi oamenii mureau de tuberculoză la 40 de ani. Astăzi se perforează cu apă şi oamenii muncesc viguroşi în mină, până la 60-70 de ani. Pe vremea lui Bujoiu şi Balş, muncitorii coborau pe scări de lemn, astăzi se coboară cu ascensorul (corfa). Pe vremea lui Bujoiu şi Balş, oamenii trăgeau vagonetele încărcate cu tone de minereu până la gura minei. Astăzi, sunt locomotive electrice. Aveţi toate condiţiile să munciţi uşor şi cu spor. Şi să vă păstraţi sănătatea. La suprafaţă aveţi un cabinet medical, cu medici de-ai voştri, care vă vor da toate îngrijirile în caz de boală, sau accident. Aveţi medici de-ai voştri şi în mină, cu truse medicale de prim ajutor.

Dacă găsiţi bucăţi de ziare sau alte hârtii, nu vă atingeţi de ele şi raportaţi imediat lui Petrescu sau maeştrilor civili, să le ridice. Să nu vă pună dracul să lăsaţi scrisori prin mină, sau să vorbiţi ce nu trebue, pentrucă vom fi necruţători cu actele de indisciplină.»

In urma acestei «conferinţe» am avut cu toţii impresia că «maeştrii civili» erau în realitate ofiţeri şi subofiţeri, însărcinaţi cu supravegherea noastră.

4. O NOUA... VIAȚA

Am intrat în mină! După câteva zile de aier și soare, coborând la 500 metri sub pământ, ne-am spus cu toții: «De aici nu mai ieșim!». Galeriile murdare, cu un miros straniu de cadavru, miros pe care l-am identificat mai târziu a fi al rocei oxidate. Echipele au rămas, inițial, cele formate la Aiud. Dar numai echipa în sine! In locurile de muncă învecinate, uneori foarte apropiate, (locul fiecărei echipe fiind stabilit), se găseau alte echipe, cu oameni complet necunoscuți, mulți cu figuri pe care le numeam «suspecte». Intre timp mai venise un transport. Efectivul total se mărise la 300 deținuți.

Ce trebuia să facă o echipă în 8 ore de lucru, ore care se prelungeau până la 9 și chiar 10 ore? Să perforeze roca, cu perforatoare cehoslovace, în greutate de 40-45 kilograme. Trebuia să dăm un anumit număr de găuri, cu un metraj normat. Aceste găuri erau încărcate cu dinamită, și «pușcate» de artificieri civili, nu pentruca să ne cruțe nouă, deținuților, sănătatea, sau viața, ci —se înțelege ușor— să nu existe în mâna noastră dinamita cu ajutorul căreia să facem... «revoluție». Materialul rezultat din pușcarea găurilor făcute de o echipă, în schimbul următor, aceași echipă, trebuia s'o spargă cu barosul în bucăți nu mai mari de 20 centimetril, pentruca să pătrundă prin grătarul rostogolului, prin care îl aruncam pentru vagonetari, în galerie. Vagonetarii îl încărcau și-l cărau, nu cu locomotiva electrică, cum ni se spusese, ci cu brațele (ca pe vremea lui Bujoiu și Balș, acum două mii de ani!). Niciodată la un rostogol, (un puț de circa un metru și jumătate sau doi diametrul) nu erau aceeași vagonetari, pentrucă vagonetarul, dacă ar fi știut cine lucrează în abataj la ros-

togolul respectiv, ar fi putut menaja un prieten, un cunoscut. In fapt, vagonetarul era cel ce raporta lucrul echipei din abataj, întrucât el era cel care încărca rezultatul muncii echipei respective. Fostul căpitan de jandarmi, Petrescu, Muftiul, cum îl vom numi și noi în cronica noastră, foarte zelos, om de totală încredere pentru biroul politic, care supraveghea chiar gardienii și maeștrii civili, avea grije să treacă într'un rond necontenit, pela toate rostogolurile, să supravegheze producția.

Este necesar să mai dăm câteva date, despre acest căpitan de jandarmi, Petrescu. Am pomenit mai înainte că a fost șeful gărzii care l-a păzit, după arestare, pe Mareșalul Antonescu, dar, după înapoierea mareșalului din Uniunea Sovietică. Imediat după sfârșitul acestei misiuni (de mare încredere, se subînțelege), căpitanul Petrescu a fost arestat pentru crime de război, și condamnat de tribunalul poporului. Era acuzat, și dovedit a fi ucis, în spatele frontului, un număr de evrei. Acest ucigaș a devenit mâna dreaptă a autorităților comuniste în închisoare și în lagărul de muncă, în care ne aflam. Petrescu avea toate stigmatele corporale și fizionomice ale criminalului, stabilite de criminologul italian Cesare Lombroso. Ochi mici, frunte îngustă, pilozitate abundentă, cap mare și o corpolență neobișnuită. Voce cavernoasă, niciodată prea tare, niciodată prea încet. Buzele groase, pomeții ieșiți, pasul domol, cu mâinile bălăngănite ușor și palmele mari întoarse spre spate. Priviri fixe și frazele rostite întretăiat. Brunet, gâtul gros.

După August 1964, data la care, în R.S.R. au fost eliberați toți deținuții politici, căpitanul Petrescu a continuat să se bucure de atenția forurilor superioare comuniste. Nu se putea ști nimic sigur despre el, dar încrederea comuniștilor în el pentru serviciile ce le-a adus fără nicio rezervă, explicau privegiile despre care circula svonul. Petrescu avea, cu evidență, toate articulațiile imoralității, cinismului, bestialității. Era prototipul monstrului.

Mai este necesar, pentru cei neavizați, să facem o scurtă descriere a minei, cu denumirile, uneori foarte poetice, ale diferitelor secții.

Mina se împărțea în mai multe «orizonturi», începând dela «orizontul zero», care era la o galerie numită «la zi». Acest «orizont» având galeria care ieșea direct la suprafață, era cea mai aerisită. Un «orizont» avea deci, galeria pe care circulau vagonetele cu minereu și se vehiculau materialele, abatajul, adică locul

de muncă propriu zis. Din abataj, care era la un nivel superior galeriei, erau perforate în rocă «rostogolurile», prin care se evacuau din abataj materialul rulat. «Rostogolurile» aveau jos, «la gură», scânduri groase, care împiedecau minereul să cadă în galerie, pe linia vagonetelor. Aceste scânduri erau ridicate numai când vagonetul era «la gură» pentru a fi încărcat. Paralel cu «rostogolurile» erau alte puțuri prevăzute cu scări, prin care se pătrundea și se ieșea din abataj și care se numeau «suitori».

Abatajul era un fel de grotă imensă, în care, urmărindu-se filonul de minereu, sau mai bine spus, «roca mineralizată», se perfora. Cu ajutorul dinamitei sau astralitei, se disloca roca și era mărunțită apoi cu barosul. Încărcată cu mici coveți în roabă, aceasta era transportată la grătarul rostogolului, unde era răsturnată. Partea superioară a abatajului, adică plafonul, se numea, «cerime». Mai multe sectoare de lucru purtau denumirea de «revir». Orizonturile la care lucrau deținuții, erau XI și XII, adică la circa 4-500 de metri adâncime. Aceste orizonturi aveau și puțuri de aerisire, prin care ni se trimitea aierul cu ajutorul unor ventilatoare, în funcție de porțile de aerisire, care se aflau în galerie, la dispoziția gardienilor.

La orizontul XI, abatajul în care se lucra era prevăzut și cu o linie pentru vagonete. Cu alte cuvinte, o fostă galerie, fusese transformată în abataj. Acest orizont era cel mai neaerisit, având locuri de muncă cu galerii înfundate și mocirloase, la care temperatura ajungea până la 38 de grade de căldură. Dece erau mocirloase? Pentrucă roca avea o mare cantitate de «steril», adică rocă nemineralizată, iar infiltrațiile de apă erau foarte mari, atât de mari, chiar la această adâncime, încât se făcea un noroiu până deasupra genunchiului, în care lucram opt până la zece ore.

In toate abatajele, deținuții lucrau complet desbrăcați, în pielea goală, având numai în picioare opinci de cauciuc, din anvelopele degradate ale roților de automobil.

Fiecare deținut care intra în mină, poseda o mică lampă cu carbid. La un loc de muncă, deci, cu o suprafață de circa 5-600 de metri pătrați, în grota minereului din abataj, aveam lumina dela cele cinci lămpi cu carbid, în funcție de numărul deținuților din echipă. La început, din pudoare, am încercat să lucrăm în chiloți. A trebuit să renunțăm însă din primele zile și la chiloți, pentrucă numai într'o jumătate de oră de lucru, într'o atmosferă neaerisită, în mirosul de gaze al dinamitei, și în căldura

în care respiram, la care se mai adăuga și «ploaia», adică infiltrațiile de apă acidulată, din cerime, trupurile noastre erau o apă. Încă din prima lună, procesele de deshidratare erau evidente. Această deshidratare, atrăgând o încetinire a ritmului de lucru, ni s'au adus în galerii, în cantități nelimitate, sifon sărat, despre care, ni s'a spus, că «reține apa în organism».

In mină, deținuții intrau cu câte un mic pachețel, cu o mică bucată de pâine și 100-150 grame de marmeladă.

Prima grije pe care o aveam, conform indicațiilor ingineruluí Bujoiu, era să controlăm cerimea, întrucât, atât din cauza oxigenării rocii cât și a infiltrațiilor de apă acidulată, cât —mai ales— din cauza exploziilor dinamitei, straturi mari de rocă se dislocau și ne primejduiau viața. Această operație se numea «copturit» și era cea mai periculoasă. Copturitul se făcea cu o rangă lungă de 4-5 metri, prevăzută la un capăt cu un cioc. In funcție de unghiul umbrei, ne puteam da seama dacă stratul de rocă se desprinde. Cu cât unghiul de umbră dintr'o anumită poziție a lămpii cu carbid se mărea, cu atât aveam indiciul că stratul de rocă avea tendința de a se desprinde. Pentru această operație a copturitului, era necesară nu numai o mare atenție, dar și o mare pricepere, Era suficient să atingi cu ranga, din greșeală, o bucată de rocă, de... să zicem 300 grame, care să cadă în capul celui care făcea copturitul, sau al unui membru al echipei, și accidentul ar fi fost mortal Niciodată însă, nu ni s'a întâmplat să vedem bucăți de rocă sub 10-20 de kg., foarte adesea de 3-400 de kg., și chiar de o tonă. Bucăți de rocă, tot atât de mari, se puteau desprinde și din pereții abatajului. Acestea erau, în mare, condițiile în care lucram.

Primele zile de lucru s'au consumat într'o stare sufletească de oarecare satisfacție și optimism. In primul rând nu mai aveam ochiul gardianului prea aproape. Pentru acomodare, n'am fost nici prea îndemnați la lucru. Au fost zile de luare de contact cu ceeace foarte curând a devenit o monstruositate.

Maestrul civil străbătea locurile de muncă tăcut, nepunându-ne nicio întrebare și nedându-ne niciun sfat. Aveam impresia că îi era frică chiar să ne privească. Ii vedeam de departe lampa clătinându-se, îi apărea umbra și se depărta. Ne-am pus întrebarea: îi este frică de noi (prezentați întotdeauna de autorități ca «bandiți») sau îi este rușine de noi? Era greu să ne dăm răspunsul, întru atât era de ciudată rezerva lui.

Muftiul a trecut de câteva ori, încât aveam impresia că este în continuă goană, în tot revirul, dela o echipă la alta, și ne-a întrebat superior și bolborosit:

—Ce faceți băeți?

Șeful sectorului nostru de lucru, arhitectul Nicolae Goga, apărea zâmbind și fredonând. In prima vizită «oficială» care ne-a făcut-o, s'a așezat pe o grămadă de steril, spre vârful grămezii, fluerând o melodie. Era atât de absent, încât sterilul, lunecând, a ajuns la baza grămezii fără să-și fi dat seama. La hohotele noastre de râs, cunoscându-l bine, ne-a întrebat foarte contrariat: «Dece râdeți? Nu vă place ce fluer? Sau nu este momentul. Este adevărat că voi munciți și eu controlez chinul vostru, cântând. Iertați-mă! N'am vrut să văd ce lucrați. Am venit... așa... Apoi, prividu-și genunchii care-i ajunseseră la gură: Cum dracu-am ajuns aici? Hai să vă spun la ce mă gândeam. M'am dus într'o seară, cu soția și copiii, invitat fiind, la teatrul armatei. N'am înțeles dece am fost invitat tocmai eu, la teatrul armatei. Și m'am dus! Copiii mei, aveau unul 4 și celălat 5 ani. Cum am intrat în loje, unul din ei m'a întrebat: «Tăticule, dece miroase a cal?» Ce intuiție extraordinară, și ce simțuri au copiii!»

Bagă mâna apoi, în buzunarul salopetei, și ne arată fotografia soției și a copiilor. Privind fotografia odată cu noi, i-au dat lacrămile. A luat fotografia, a băgat-o în buzunar și a plecat fluerând aceeași melodie.

Nelu Russu, dintr'o echipă apropiată, a rămas cu barba în coada lopeții. A rămas așa, un timp, nemișcat. Timp în care și-a făcut apariția locotenenentul politic. Regulamentul grăia că, la apariția unui ofițer, să luăm poziția de drepți și să strigăm «să trăiți!» Nu ne-am învrednicit niciunul, nici la poziție nici la strigăt, ci am simulat că lucrăm. Singur Nelu Rusu cu barba în coada lopeții a rămas nemișcat. Ofițerul contrariat de imobilitatea lui, care invedera lipsă de respect și mai ales de frică față de autoritate, îl întrebă, aproape fâstâcit:

—La ce te gândești?

Nelu Russu răspunde senin, rămânând în aceeași poziție:

—La soția mea, și la familia mea! De doi ani nu știu nimic de ei!

Pentru acest răspuns, pe care autoritățile, desigur, l-au considerat... contrarevoluționar, Nelu Russu a fost convocat a doua zi, după o noapte de muncă, la biroul politic, unde a fost îndelung

interogat de locotenentul Alexandru, despre «atitudinea» sa «sentimentală», invocând cuceririle clasei muncitoare.

Pentru a ilustra portretul moral al acestui locotenent politic, prototipul tuturor ofițerilor politici care făceau pedagogia socialismului, nu numai în închisori, dar în toate domeniile vieții sociale și politice, vom relata aci, o poveste «autobiografică», pe care am auzit-o din gura dsale.

Căsătorit, înainte de a deveni ofițer politic, Alexandru (nume de familie), a avut un amor extraconjugal. Până acum nimic extraordinar. Astfel de accidente — se poate spune — au fost totdeauna. Soția lui Alexandru, împreună cu mama ei însă, urmărind soțul infidel cu perseverență, întrucât soțul infidel era și arogant și-și neglija familia și în problemele cele mai elementare, l-au surprins în flagrant delict. Alexandru, revoltat de cutezanța soției și a soacrei, le-a sancționat socialist. A pus mâna pe o bardă și le-a fugărit până acasă, unde cele două femei au reușit să intre și să se baricadeze.

«Ce credeți că am făcut? întreabă locotenentul Alexandru, rotindu-și ochii asupra deținuților care ascultau înfiorați, să vadă câtă admirație recoltează pentru eroismul lui. Am luat niște bidoane cu petrol lampant și cu benzină, pe care le aveam într'o magazie, și am dat foc casei. Au ars ca șobolanii, dar am scăpat și de aceste vipere!»

Autenticitatea acestui episod va fi confirmată de o crimă pe care locotenentul Alexandru a comis-o în incinta lagărului în care ne aflam, la Baia Sprie, și pe care o vom istorisi.

Ce este de reținut? Este de reținut categoria socială din rândurile căreia erau recrutate elementele de care s'au folosit pentru a «reestructura societatea capitalistă, burghezo-moșierească». Din convorbirile pe care le-am avut în închisoare cu deținuții care au trecut prin alte penitenciare, rezulta că toți ofițerii de miliție și securitate «detașați» la penitenciare, erau «ejusdem farinae». La Pitești, în timpul «reeducării», la Gherla, Târgu-Ocna, Aiud, Mislea, Galați, toți ofițerii politici au asasinat cu sânge rece. Niciodată acești ofițeri nu apăreau în prim plan. Ei erau numai regisorii.

La mina de la Baia Sprie, locotenentul Alexandru era preocupat numai de repartizările la locurile de muncă, în funcție de rapoartele pe care le primea dela informatorii deținuți, rapoarte selecționate de Dumitru Steanță, (condamnat cu gărzile Iuliu Ma-

niu) și preluate de Marele Muftiu. Repartizările se făceau, bineînțeles, ținând seama și de capacitatea de muncă a deținuților, fiind interesați în producție, dar mai ales de disponibilitățile de supunere ale acestora. Deținuții care, din cauza eforturilor și a condițiilor barbare de muncă, dădeau semne de oboseală, erau repartizați la locuri de muncă mai ușoare, dar în condiții incomparabil mai grele, prin lipsa de aer și temperaturile ridicate.

Medicii deținuți, ca să-și salveze poziția dela cabinetul medical, deci «la suprafață», în aer curat și cu o hrană privilegiată, făceau toate concesiile posibile. S'au remarcat în această situație medicii Marcoci și Josif Veselovschi, totalmente lipsiți de etică profesională, pentru care, la facultatea depe vremea burghezomoșierimii, au făcut un curs special și au depus un jurământ. Josif Veselovschi cultiva «ministeriabilii» sau oamenii pe care îi considera din «lumea bună», țărăniști și liberali, uneori numai pentruca să demonstreze dezacordul său cu legionarii, care erau cei mai intransigenți în raporturile cu administrația lagărului. Superficialitatea și reaua intenție a medicilor Marcoci și Veselovschi mergea până la crimă. Dar o crimă cu picătura. Un singur medic deținut s'a distins prin conștiinciozitate și pricepere: medicul Corneliu Petrasievici, din Lugoj, care tocmai din această pricină n'a rezistat la cabinetul medical decât un timp foarte scurt. Ca formație politică, medicul Petrasievici era atașat liberalilor și țărăniștilor, fără să fi fost în realitate nici liberal nici țărănist. Dar oriunde întâlnea un bolnav, sau un om de conduită frumoasă, doctorul Petrasievici risca și-l ajuta. Consider o datorie morală să citez numele doctorului Petrasievici, dincolo de orice apartenență politică, pentru omenia de care a dat totdeauna dovadă și pentru eforturile pe care le-a depus ca să ajute bolnavii.

5. CUM SE LUCRA IN MINA

Dar să ne întoarcem la mină.

Prima zi de lucru s'a desfășurat într'un simulacru de libertate. Era, cum am mai spus, prima luare de contact cu condiții de muncă de care 99 % eram totalmente străini. Urma să cunoaștem aparatele, să le știm mânui, să cunoaștem abatajele și modalitățile de vehiculare a minereului extras, etc. Nici condiția noastră fizică, după atâția ani de nemișcare și subnutriție, nu era într'o formă care să ne asigure un minimum de randament. Condiția morală varia dela temperament la temperament. In linie generală, deținuții considerau că oricât ar fi de grea munca se trăia o condiție firească de viață, și că puteam avea o hrană care să ne salveze de la o totală degradare fiziologică. Aproape în totalitate masa deținuților era distrofică.

Câțiva mai zeloși au depus eforturi din prima zi, dar au cedat repede. Luările de contact, după câțiva ani de totală izolare, problemele care ni le puneau mașinile, faptul că vedeam o carte, un creion, cutoatecă aceste cărți nu erau decât de minerit, și cutoatecă aceste creioane nu erau accesibile decât celor care făceau rapoarte de lucru, (sau informatorilor care făceau rapoarte despre discuțiile care le auzeau între deținuți), ne aducea puțintel în lumea noastră. Ne evocau lumea noastră.

La ieșirea din «șut», adică la sfârșitul lucrului, ne strângeam toți lângă «corfă», adică la puțul de extracție, locul de unde trebuia să fim scoși la suprafață. In primele săptămâni, ni s'a ordonat să ieșim pe echipe, pentru a se păstra o disciplină absurdă și pentru a fi mai bine observați deținuții asupra cărora aveau

ochii ațintiți organele administrative, prin delatori și prin gardieni. Dar în primul rând prin delatori. Aceștia erau tot timpul în rândurile noastre. Nu-i cunoșteam pe toți, dar îi bănuiam după modul în care căutau să se insinueze, cu mici servicii, în mijlocul nostru, dar mai cu seamă din atitudinea pe care o aveau față de organele administrative: servili, răspunzând gardienilor în cea mai perfectă poziție militărească, «pasul alergător», de câte ori erau însărcinați să facă ceva, să aducă ceva, etc. Aveau încă un șiretlic pe care l-am descoperit cam târziu: simulau a fi practicieni creștini. Declamau «Tatăl nostru», pentru a fi auziți, cântau «Fericirile», simulau postul și căinau cu accente de revoltă, cu abilitate, nedreptățile administrației. Delatorii, această infamă categorie morală, au fost cauza a cel puțin 50 % din suferințele și tragediile pe care le-a trăit marea masă de sute de mii de deținuți. Recrutați ca și cadrele partidului comunist, din pleava societății, sau din rândurile celor cu o foarte fragilă aspirație de ordin moral, chiar intelectuali uneori, administrația comunistă îi identifica cu ușurință și-i folosea corespunzător. Aceștia erau sau cei care nu rezistau la foame, în speranța că mișelia lor le va aduce un blid în plus, sau naivii care credeau în eliberare. Au fost și câteva cazuri ieșite din comun, despre care vom vorbi în ordinea desfășurării episoadelor.

Cei ce am intrat în mină, încă din prima zi, revăzându-ne la ieșirea dela lucru, ne-am identificat cu greu. In special perforatorilor nu li se mai vedeau decât dinții și albul ochilor. Doar staturile ne mai spunea ceva și vocile. Obosiți, nu atâta din cauza lucrului, în prima zi, cât din cauza lipsei de aer și a căldurii mari, mișcările noastre erau lenețe, pasul lent, vocile voalate. La suprafață exista o instalație de dușuri, care ne mai înviora puțin. Reveniți în incinta lagărului, bine înțeles între baionete, am găsit schimbul care urma să ne înlocuiască, agitat, cu o cascadă de întrebări asupra condiției de muncă subterană, și cu informații despre cele ce s'au petrecut în lipsa noastră din colonie. Gardienii deveniseră mai duri, ofițerul politic mai prezent, mâncarea mai slabă. Pâinile întregi, cu care am fost miluiți în primele zile, au devenit sferturi de pâine și masa era pregătită de deținuți, într'una din barăcile careului din lagăr. Până atunci, mâncarea ne era adusă dela administrația minei.

Prezența noastră, a deținuților, în mină, schimbase și viața minerilor civili, întrucât exista bănuiala că «civilii» ne-ar fi putut

lăsa mâncare, băutură, dar mai ales —marea primejdie: ziare. Așa că, de aici înainte chiar muncitorii «civili» aveau o pază riguroasă, atât la intrarea cât și la ieșirea din mină. Erau supraveghiați cu ce intră și cu ce ies. Uneori li se făceau chiar percheziții corporale.

Deținuții s'au acomodat surprinzător de repede acestei munci grele, ajutați atât de spiritul lor inventiv cât și de sfaturile specialiștilor. După două-trei săptămâni, perforatorii ajunseseră la performanțe neașteptate. Luna de lucru terminată, toate echipele aveau normele făcute, atât în ce privește perforajul cât și rularea și evacuarea materialului. Unul din deținuții din 1941, Zottu Gheorghe, macedonean, reușise chiar să «spargă norma», adică să depășească numărul de găuri stabilit de administrație și adâncimea lor. Zottu Gheorghe devenise un fel de erou al lagărului. Acest eroism al lui Zottu a creat o anumită frenezie a muncii și, cu timpul, chiar o anumită psihoză în tot lagărul. Intrecerile, la început necondiționate, între echipe, au devenit «intreceri socialiste». După două sau trei luni, depășeam normele civililor, fapt care ne-a atras ostilitatea lor, întrucât, din pricina zelului nostru, le erau mărite și normele lor.

6. NORME ȘI... GOGOȘI

Indeplinindu-se norma de lucru încă din prima lună, norma din luna următoare a fost mărită. Aceste măriri de normă au fost progresive, din lună în lună, uneori la două luni. In luna în care deținuții au dat semne de oboseală, adică din luna în care aceste norme, fixate arbitrar, n'au mai putut fi executate, administrația a recurs la... concursuri între echipe. Mai târziu, la concursuri între sectoare și, în sfârșit, la concursuri între schimburi. In scurt timp au urmat întrecerile cu schimburile de muncitori civili și au sfârșit cu cele pe întreaga mină. Toate aceste întreceri au fost «câșigate» de deținuți. Revolta muncitorilor civili era atât de mare, încât la ieșirea din schimb am fost așteptați la unul din orizonturi de o echipă de mineri civili, care ne-au huiduit, în momentul în care corfa a trecut prin orizontul la care ne așteptau.

Echipele, sau deținuții care depășeau normele erau premiați într'un mod atât de infantil și uneori atât de batjocoritor, încât unele echipe evitau să muncească atât cât ar fi putut, tocmai pentruca să evite... premierea.

Cum se făceau aceste premieri?

Cu solemnitate! Cu o solemnitate de iarmaroc.

Se făcea «adunarea generală» a întregului lagăr și deținuții în careu, în formație militară, așteptau apariția actorilor principali. Muftiul se mișca printre laturile careului și atrăgea atenția câte unui deținut că are un nasture dela salopetă deschis, sau cămașa murdară.

Comandorul Ion Dumitru, unul din intelectualii de prim rang ai lagărului, un om însă care disprețuia formele, a fost admo-

nestat pentrucă a venit odată, la o astfel de «sărbătorire», în saboți.

In fine, la apariția unui gardian care forma avant-garda ofițerului politic, Muftiul striga cu toată forța:

«Atenție! Drepți!»

Se retrăgea la câțiva metri și când ofițerul politic se găsea în apropierea careului, alerga cu pași îndesați și în cea mai perfectă poziție militară, se oprea și striga din nou:

«Să trăiți, domnule locotenent! Colonia de muncă Baia Sprie, în adunare generală, este gata și așteaptă ordinele dumneavoastră.»

Apoi, tot în pas alergător, se retrăgea într'un colț al careului, în «post de comandă».

Ofițerul politic elogia, prin cuvinte foarte căutate și de obicei anapoda folosite, munca deținuților, niciodată, însă, uitând să sublinieze actele de indisciplină ale «unor anumite elemente reacționare». Aceste «elemente reacționare» nu erau niciodată numite, încât, cu câteva excepții de deținuți, cu state serioase de serviciu, toți ne simțeam reacționari, deci toți eram sub culpă. Dupăce făcea câteva amenințări subtile, anunța o listă a elementelor care s'au evidențiat. Toți cei evidențiați trebuia să facă un pas înainte și, dintr'o putină acoperită cu un cearceaf alb, era scos simbolul premiului: o gogoașe.

Umilința pe care am simțit-o, în momentul în care a fost scoasă, cu un anumit ritual, prima gogoașe, nu poate fi ușor explicată și înțeleasă. Mi-am împreunat mâinile la piept și mă rugam Cerului să nu fiu printre evidențiați.

S'au strigat patru-cinci nume și blestemul a căzut:

«Bălănescu!»

Ne-am dat seama cu toții curând, însă, că gogoșile nu aveau rolul numai să răsplătească sacrificiul de a ne scuipa plămânii... «pentru partid», dar și acela de acoperire a informatorilor și de compromitere a celor care se bucurau de prestigiu.

După «doctrina» lor, aceste evidențieri în care oamenii erau amestecați unii cu alții, puteau naște suspiciunea și neîncrederea între noi. De această dată, calculul lor a fost greșit. Șarlatania politică era foarte evidentă, tocmai din cauza perfectei noastre unități morale, a tuturor, fără nicio deosebire de apartenență politică.

Cu patruzeci sau cincizeci de gogoși, au fost răsplătiți patruzeci sau cincizeci din cei 300 care munceau până la epuizare.

Care a fost reacțiunea? Nu le puteam refuza, pentrucă refuzul gogoșii putea avea semnificația unei rebeliuni politice și... militare. Deci le-am primit cu toții... să nu se supere partidul, în puterea căruia ne aflam. Dar cei care am socotit că impietăm asupra celor care n'au avut «onoarea» de a fi miluiți cu o gogoașe, le-am împărțit în bucățele mici, ca anafura, cu toți cei din jur, fără alegere. Imi amintesc de unul sigur care, discret, a aruncat-o în spatele barăcii. Cel care a aruncat-o, a fost excepționalul om, Ionică Dumitru, comandorul. «Pomana» cu gogoșile pentru evidențiați s'a repetat un timp, fără ritualul inițial, extinzându-se aria, dar, până la urmă, lipsa noastră de entuziasm le-a suprimat.

Intre timp, maeștrii civili, foarte temători la început, au început să deslușească oamenii, atmosfera și să identifice informatorii din rândurile noastre. Limbile lor s'au mai deslegat și au urmat sfaturile:

«Nu vă distrugeți! Lucrați încet! Așa cum ați început-o nu vă mai vedeți familiile! Să vă spun o întâmplare. Dar o întâmplare adevărată. Inainte de a veni dvs aici, la orizontul zero, scoteam vagonetele din mină până la suprafață, cu măgarii. La început, dupăce am băgat măgarul în mină, i-am pus un vagonet. Măgarul a tras! Dacă am văzut că-l trage ușor, i-am pus două vagonete. Le-a tras. In șutul următor i-am pus încă unul. Măgarul a întors capul, a privit puțin și cu casnă, mai ales în pantă, le-a dus și p'astea. Măgarul a început să mă suspecteze. Când, în ziua următoare, i-am adăugat pe cel de-al patrulea, înainte de a porni, iar s'a uitat înapoi și, probabil măgarii știu să numere, pentrucă n'a mai voit să pornească. L-am bătut, l-am îndemnat! Nimic! Atunci, i-am desfăcut un vagonet și l-am îndepărtat. Măgarul a simțit operația. M'am apropiat de el și i-am pus mâna pe căpăstru. N'a avut încredere și iar a întors capul și a numărat din nou. A văzut trei și a pornit. Așa că faceți și dvs ca măgarul, că vă topiți!»

Sfatul maestrului a circulat în mină cu repeziciune, dar umorul parabolei era atât de irezistibil, încât în frenezia cu care îl vehiculam, mai mult humorul decât sfatul în sine, desigur a ajuns și la urechile delatorilor. După câteva zile, maestrul civil a fost înlocuit. Nu numai atâta, dar am aflat dela maestrul cel nou că a fost și sancționat. Noul maestru, în sfaturile pe care le da pe

la diferite echipe, despre care avea informații dela cel înlocuit, scotea din buzunar o hârtie pe care avea trecute numele informatorilor din rândurile noastre:

—De ăștia să vă feriți! Ne fac rău și nouă!

Cu timpul, deținuții s'au specializat. Perforatorii erau categoria grea. Trebuia să îndeplinească în primul rând condiția unei bune sănătăți și a unei frumoase forțe fizice. Apoi, îndemânare! Urmau, în ordinea importanței, rulătorii și echipele de întreținere tehnică a aparatelor, dulgherii care construiau gurile de rostogol, scările în suitoare și podurile, precum și armarea galeriilor cu lemne.

In fine, vagonetarii, adică cei care descărcau rostogolurile cu minereu și le transportau la puțul de extracție, adică la corfă. Toate aceste echipe erau socotite «echipe de producție». Mai erau echipele auxiliare, în care erau repartizați fie deținuți bolnavi, dar mai ales informatorii, pentrucă aceste echipe auxiliare circulau, prin natura lucrului pe care-l aveau de executat, pela toate echipele. In primul rând «sfredelitorii», cum li se spunea sfredelarilor, adică acei ce primeau dela magazia sectorului sfredelele pentru perforatori. Sfredelarii treceau pela toate echipele, pentrucă toate echipele aveau câte un perforator.

Condițiile aspre de muncă, din ce în ce mai aspre și din ce în ce mai primejdioase, au creat, într'un timp scurt, o comunitate unitară de trăire, încât deținuții «selecționați» pe afinități și pe aspirații spirituale, au format o familie. Conflictele între indivizi, atât de frecvente în izolarea din celule, au dispărut. Deosebirile de orientare politică erau și ele mult estompate. Aproape cu totul estompate. Le mai întreținea, slab, doar anumite interese, pe care le cultiva, de exemplu, doctorul Veselovschi, cât a fost la cabinetul medical. Doctorul Veselovschi, fost instructor legionar, devenit ca toți renegații un fervent antilegionar, și, ceeace este de reținut, tocmai din pricina intransigenței legionarilor, în raporturile cu administrația lagărului, menaja anemicile prietenii pe care le avea de afară cu un grup mic de liberali și țărăniști. Aceste prietenii le cultiva cu ostentație, tocmai pentru a nu fi considerat, din cauza trecutului său, un legionar, și astfel să împărtășească probabila soartă sumbră a acestora. Acești țărăniști și liberali erau oameni de atitudine, onești și deasemenea intransigenți, dar ceva mai discreți în ostilitatea față de administrație. Tărăniștii și liberalii aveau o anumită rutină politică, o

anumită diplomație de a se face neobservați, o anumită abilitate, iar raporturile cu legionarii le cultivau, fără să fie sau să devină evidente. Cu atât mai mult cu cât numărul lor, al țărăniștilor și liberalilor, era foarte mic. In tabloul alcătuit de inginerul Victor Leahul, sunt consemnați 24. Dar fără îndoială că numărul lor era ceva mai mare, dacă ținem seama de alte categorii de deținuți din tabloul inginerului Victor Leahul, ale căror simpatii se îndreptau spre oamenii aparținând așa ziselor partide istorice. Printre aceștia, cei cu suprafață în colonie erau domnii Caleia, Mircea Criveanu, Virgil Negrescu, Vasile Ciobanu (fost aviator), inginer Mișu Teodorescu, inginer Nicolae Ciorapciu, căpitan Constantin Coșereanu, Ion Pantazi, comandor Copaciu și Alexandru Bratu.

Dintre cei notați mai sus, domnii Caleia, Mircea Criveanu și Virgil Negrescu, manifestau o rezervă mai evidentă, iar Virgil Negrescu, chiar o oarecare ostilitate. Alexandru Bratu, despre care se vorbește mult în exil, mi-l amintesc ca un om cu bun simț, retras, tăcut, aproape absent. Titi Coșereanu, energic, curajos, și bătăios. Imi amintesc un moment în care Titi Coșereanu a avut un gest de cavalerism exemplar, în ce mă privește. Contractasem o bronhopneumonie, în timpul cât am fost perforator, și, desigur, internat la infirmerie pentru un timp foarte scurt, sunt evacuat după câteva zile și ținut «la suprafață», în cabană încă 7-8 zile, timp în care am fost declarat de medicul deținut (mi se pare, Marcoci), apt să reiau lucrul subteran. In lagăr presa mea față de autoritățile lagărului era una din cele mai delicate. Considerat în fel și chip, eram țapul ispășitor al tuturor actelor pe care le catalogau de indisciplină și de... «rezistență». In lagăr aveam mulți prieteni, mulți cunoscuți. Avusesem și o mare activitate publicistică, în special la revistele literare, iar ultima mea carte despre revoluția din Transilvania, dela 1848, «Avram Iancu», îmi adusese o oarecare publicitate având o mare circulație, prin tipărirea a trei ediții într'un an. Toate acestea îmi creaseră atmosfera unui «om greu» printre deținuți și desigur, prin delatori, și la administrație.

La reintrarea mea în mină, după bronhopneumonie, eram foarte slăbit, încât abia îmi trăgeam picioarele. Nu se mai punea problema să fiu perforator, pentrucă era evident că nu mai puteam ține în brațe un perforator de 40-45 de kilograme. In astfel de prilejuri, deținuții erau repartizați la muncile dela suprafață,

sau la cele auxiliare, în mină. Biroul politic, însă, a ţinut să fiu repartizat la o echipă productivă, cutoatecă încă aveam temperatură de 38 grade.

Se face adunarea generală pentru repartiţii şi Muftiul întreabă, în prezenţa ofiţerului politic Alexandru, ce echipă mă primeşte ca rulător. In momentul de tăcere care a urmat, Titi Coşereanu a răspuns cu voce tare, ferm:

«Eu, domnule, îl iau ca ajutor de perforator!»

Titi Coşereanu mă accepta într'o muncă mai grea decât aceea de rulător, pentruca el să facă ceeace ar fi urmat să fac eu, ca ajutor al lui. Această repartiţie, acceptată de biroul politic, a fost salvatoare pentru mine, datorită acestui om de curaj şi de splendidă atitudine, tot timpul cât am fost în lagărul dela Baia Sprie. Lui Titi Coşereanu îi datorez, cu acest prilej, poate viaţa, întrucât dânsul, muncind în condiţii grele, pentru doi, a reuşit să facă mereu norma impusă, şi echipa salvată în componenţa ei. Nu sunt subiectiv în aprecierile de mai sus, Titi Coşereanu bucurându-se de prestigiu în tot lagărul. Curajul lui, însă, l-a condus şi la un act romantic: o evadare, care l-ar fi putut costa viaţa, aşa cum i-a costat pe alţii: Marin Tucă, legionar, Radu Şirianu, din gărzile Decebal, Spulbatu şi alţii, prinşi după evadare, au fost condamnaţi la moarte şi executaţi.

Dece consider evadarea lui Titi Coşereanu romantică? Pentrucă în primul rând era neinformat despre situaţia de afară, unde populaţia era atât de timorată încât nu s'ar fi încumenat să-l găzduiască. Sau, cutoatecă era informat, a avut naivitatea să creadă că poate trece prin atâtea porţi, prin câte ar fi avut de trecut, ca să ajungă unde intenţiona, adică în Occident. Dela cei arestaţi după noi, am fost informaţi despre atâtea întâmplări incredibile încât orice încercare de a depăşi o comună, era absurdă. Chiar în sânul familiilor, părinţii, se temeau de proprii lor copii, care, ademeniţi, denunţau «partidului» ce se petrecea şi ce se discuta în casă. Au fost însă şi cazuri când copiii, ajunşi la adolescenţă, deci judecând cu capul lor, erau potrivnici concesiilor politice ale părinţilor.

Unul din ultimii arestaţi ne-a relatat la Baia Sprei acest episod: un funcţionar dela poştă, (al cărui nume nu mi-l mai amintesc), atrage atenţia soţiei lui asupra întârzierilor repetate, seara, ale fetiţei lor, în vârstă de 16 ani, elevă de liceu. Interogându-şi fetiţa, aceasta a dat răspunsuri evasive, cari au mărit suspiciu-

nea părinţilor. Hotăriţi s'o urmărească, n'au reuşit niciodată să-i dea de urmă. Intr'o seară însă, aşteptând-o, privind pe fereastră, au observat două umbre lângă becul din faţa casei. Apare după o jumătăte de oră fetiţa, îmbujorată şi părând foarte degajată şi foarte nepăsătoare la admonestări. In seara următoare scena s'a repetat şi au descoperit prietenul: era un ofiţer. Iar ofiţerul era de securitate. Luat din scurt ofiţerul şi atrăgându-i-se atenţia că fetiţa este minoră, acesta a răspuns:

—Şi ce dacă este minoră? Voi n'ascultaţi postul de radio «Europa liberă», cutoatecă n'aveţi voe să-l ascultaţi?

Părinţii nu s'au lăsat intimidaţi şi au reclamat ofiţerul.

După două săptămâni, au fost arestaţi şi condamnaţi zece ani detenţie grea, pentrucă au ascultat «posturi de radio interzise», duşmănoase... poporului. Mi s'a părut o poveste de necrezut. Dar în aceeaşi zi am aflat episodul, întocmai, chiar dela un deţinut care a stat în celulă cu victima propriului său copil.

In această situaţie, —generală în toată ţara—, unde s'ar fi putut ascunde Titi Coşereanu?

Un alt ofiţer, Spulbatu, fost ofiţer de aviaţie, evadat dela mina Cavnic, a reuşit să ajungă la Mediaş, unde făcuse şcoala, cerând să-l găzduiască, pentru o noapte, logodnica lui. Logodnica a simulat bucuria revederei, l-a îndemnat să facă o baie, timp în care se va duce să cumpere câte ceva de-ale gurii. De-acasă a mers direct la securitate, iar consecinţele, le bănuiţi: condamnat la moarte şi executat.

In jungla comunistă astfel de cazuri sunt nenumărate şi pretutindeni.

7. UN ASASINAT IN INCINTA LAGĂRULUI

O crimă care a sguduit tot lagărul a fost impuşcarea, în incinta lagărului, sub ochii noştri, într'o dimineaţă însorită, pela orele 10, a preotului Gheorghe Şerban, din Constanţa.

Preotul Gheorghe Şerban, era un om blând şi sfătos. Cu vorbe rostite calm, cu o memorie excepţională şi cu un mare simţ al prieteniei, ne scotea de multe ori din acalmia de după orele de muncă, cu povestiri de un deosebit umor. Il botezasem «Moş Creangă», într'atâta ne delectau amintirile şi istorioarele lui.

La câteva luni dela intrarea în mină —după câte îmi amintesc— în primăvara anului 1951, preotul Şerban dădea evidente semne de oboseală. Lucram în schimburi diferite şi nu-l întâlneam decât la suprafaţă, când mai schimbam câte-o vorba de duh. Intr'o zi l-am văzut foarte abătut şi l-am întrebat:

—Ce faci, Părinte? Dece eşti supărat?

—Inima, taică! Inima nu mă ţine!

Şi a trecut mai departe.

Inginerul Victor Leahul a consemnat într'un caiet al său, după-ce-a ajuns în U.S.A., acest dialog cu Părintele Şerban, pe care-l transcriu întocmai:

«Intr'una din nopţi, m'am întâlnit cu Părintele Şerban într'un suitor. Venea de jos cu un baros pe care-l dusese la atelier să-i pună coadă. Urcase două scări şi acum stătea rezemat de perete, palid, cu mâna apăsată pe piept, şi îşi trăgea cu greu răsuflarea.

—Ce-ai păţit Părinte?, l-am întrebat.

—Nimica taică! Puţină supărare cu inima. Aşa face ea când urc şi când cobor scările.

—Bine, dar în situaţia asta n'ar fi mai bine să staţi undeva în abataj şi să nu tot urcaţi şi să coborîţi scările?

—Orice fac, mă supără! Nu ştiu ce să mai fac! Oamenii cu care sunt în echipă sunt de treabă, nu mă lasă să lucrez, dar eu nu mă simt bine să trăesc din munca lor, că partea mea de lucru tot ei trebue s'o facă. Cred că e mai bine să cer să lucrez la suprafaţă sau chiar să mă trimeată înapoi la Aiud. Aici n'am destul aer.»

Preotul Şerban a ieşit întâi la raportul şefului de schimb. Acesta l-a trimis la director. Directorul l-a trimis la ofiţerul politic. Tuturor le-a cerut să lucreze la suprafaţă că nu-l mai ţine inima sau să-l trimeată înapoi la Aiud.

Ofiţerul politic i-a răspuns: «Banditul Şerban a fost trimes aci că să lucreze în mină, nu la suprafaţă!» Chemat însă la biroul politic, ofiţerul i-a cerut să «facă anumite servicii, dacă vrea să lucreze la suprafaţă». Preotul Şerban a respins cu indignare propunerea şi, iritat, i-a cerut locotenentului Alexandru să-l trimeată la Aiud de unde venise.

Alexandru i-a răspuns: «Din acest loc nu poate pleca nimeni, nicăieri, fără aprobare specială dela Bucureşti. Ai înţeles? Dacă nu primeşti condiţia care ţi-am pus-o, du-te şi lucrează în mină!»

Preotul Şerban a intrat în mină dar starea sănătăţii lui se înrăutăţea.

L-am întâlnit în curte, într'una din aceste zile, după dialogul cu ofiţerul politic, şi mi-a spus: «Eu nu mai intru în mină, decât dacă mă duc legat pe targă! Orice s'ar întâmpla, în mină nu mai intru!»

Crima a fost atât de evidentă, încât trebue narată cu amănunte, pentru a sublinia «umanismul socialist» şi intenţiile pe care le aveau cu toţi deţinuţii din toată ţara.

In anul 1951, se aflau în închisorile din R.P.R. câteva sute de mii de deţinuţi. In penitenciare, lagăre de muncă forţată, colonii de muncă, Canalul Dunărea-Marea Neagră, fabrici, ateliere, etc. O categorie, erau cu domiciliu forţat. Penitenciarele erau suprapopulate. Penitenciarul Aiud, care era înzestrat cu celule pentru un număr de circa 600 de deţinuţi, avea, începând cu anul 1949, peste 5000 (cinci mii), şi chiar mai mult, cum reieşea din indiscreţiile câte unui gardian.

Intr'una din zile, la doi metri de mine, am auzit acest dialog, între ofiţerul politic şi părintele Şerban:

—Şerbane, să intri în mină, că cu mine nu te joci!

—Nu intru domnule locotenent. Faceţi ce vreţi, dar în mină nu mai intru!

—Te împuşc!

—Impuşcaţi-mă!

Pela sfârşitul lunei Martie, s'a făcut o «adunare generală» pentru comunicări. La această adunare, au venit directorul Vanciu, ofiţerul politic Alexandru, plutonierul Feheir.

Ni s'a ordonat poziţia de «drepţi», iar politicul a desfăcut o scrisoare şi ne-a citit-o: «Inaltul Prezidiu al Republicii Populare Române, în urma multiplelor rapoarte speciale primite de la organele minei, mulţumeşte «Braţelor speciale» (cum mai erau numiţi deţinuţii care lucrau) dela mina Baia Sprie, pentru aportul substanţial adus la ridicarea standardului tehnic al muncii din subteran». Semnează Dr. Parhon. Altceva, nimic!

Ofiţerul politic, însă, a subliniat: «Este vremea să se înţeleagă odată pentru totdeauna, cel puţin acum, că numai munca singură nu este suficientă, oricât de bine munciţi voi!»

Comandantul miliţienilor, Feheir, a comunicat directorului Vanciu că deţinutul Şerban cere să fie scos la raport. Preotul Şerban a ieşit în faţă şi a spus: «Domnule director, vă rog respectos să luaţi la cunoştinţă faptul că sunt bolnav de inimă şi boala mi se agravează cu fiecare zi în care intru în mină, la muncă subterană. De aceea vă rog frumos cereţi organelor superioare în drept trimierea mea înapoi, la închisoarea de bază dela Aiud».

Ofiţerul politic, răspunde:

—Doctorul care ţi-a spus că eşti bolnav de inimă, e un bandit şi un sabotor, ca tine!

—Nu era nevoe să-mi spună nimeni. Sunt destul de bătrân şi am văzut destui bolnavi de inimă ca să-mi dau seama. Boala mea este aceasta pe care v'o spun şi inima mea mi-o simt eu.

Directorul Vanciu face câţiva paşi către preotul Şerban, îl apucă de gât şi-l sgâlţâie.

—Ai să intri în mină. M'ai înţeles?

—Nu pot, domnule director, vă rog să mă credeţi că nu mai pot, spune preotul Şerban, cu glasul întretăiat de palpitaţii.

—Marş la carceră, până ţi-o veni mintea la cap!

Feheir l-a luat pe preot şi l-a dus la carceră imediat, sub ochii noştri.

Dizolvând adunarea, ofițerul politic a adăugat:

—Iată, cei care ați muncit, vedeți rezultatele. Cu popa, vom vedea noi ce este de făcut!

De atunci, într'adevăr, părintele Șerban n'a mai intrat în mină. Noaptea era la carceră, iar ziua, lucra la suprafață.

In ce consta munca acestui bolnav de inimă? I se ordona să incarce o targă cu pietre, pe care o târa singur, să completeze aleele pietruite dintre bараci. Tot timpul muncii, părintele Șerban era escortat de un milițian din paza interioară, care-i interzicea orice luare de contact cu restul deținuților. Rareori, câte un gardian mai omenos, atunci când se știa neobservat de superiori, îi ingăduia să intre în dormitorul în care își avea lucrurile. Numai în aceste prilejuri mai puteam schimba câteva cuvinte cu el.

Aceste condiții de viață și de muncă ale preotului Șerban au durat circa două săptămâni, timp în care ofițerul politic, Alexandru, nu și-a făcut niciodată apariția prin colonie. Ne-am întrebat cu toții cum se explică această absență, pentrucă Alexandru venea de 10-12 ori pe zi în lagăr, controlând toate ungherele. Ochiul lui era prezent pretutindeni, chiar la W.C.

Fusesem în schimbul de noapte și încă nu mă culcasem. Prin curte mai erau încă 40-50 de deținuți, inclusiv muncile dela suprafață, croitori, cizmari, bucătari, etc.

Toți cei care lucraserăm în timpul nopții, doream să ne bucurăm puțin de soare. Era o zi splendidă de primăvară. Stăteam rezemați de barăcile în care aveam dormitoarele. Baraca mea era chiar în fața barăcii în care era bucătăria și priveam înduioșat pe părintele Șerban târându-și targa cu pietre, între closete și baraca sălii de mese. Este necesar să repetăm câteva amănunte: lagărul avea un gard de sârmă ghimpată interior, apoi gardul înalt de patru metri de scândură, apoi alt gard de sârmă ghimpată, exterior. Prepeleacurile pazei exterioare, formată din ostași de securitate, erau foarte apropiate unul de altul. Preotul Șerban își târa targa la circa 5-6 metri, după aprecierea mea, depărtare de gardul înalt de patru metri. Locul era adesea parcurs de deținuți, zi și noapte, pentru closet, pentrucă la mină nu aveam favoarea să ni se dea tinetă în dormitoare...

Era, deci, ora zece dimineata. Ziuă și soare.

Părintele Șerban și-a putut arunca ochii spre noi, cei din curte, pentrucă împotriva consemnului ce-l știam stabilit, gardianul care-l escorta, lipsea.

Am auzit sgomotul unui glonț, sau două, foarte aproape, dar numai când l-am văzut pe preotul Șerban prăbușindu-se, am privit spre prepeleac. Miliținanul Gheorghiță, care trebuia să fie necontenit lângă el, a ieșit repede din bucătărie unde era și a strigat:

—Nu trage, tovarășe, nu vezi că sunt lângă el?

—Dă-te la o parte —a strigat soldatul din prepeleac— că trag și în tine!

Și a mai tras încă un glonț în părintele Șerban, care era prăbușit.

De dincolo de gard, de sub prepeleac probabil, s'a auzit bine vocea locotenentului Alexandru:

—Ajunge mă!

Toți cei care dormeau, au ieșit imediat în curte, într'o larmă imensă. Revolta era de nedescris. Miliținii au dispărut toți. Grupurile de deținuți, în curte, strigau:

—Să vină procurorul! Ucigașilor! Ne uciдeți chiar în curtea lagărului! Nu mai intrăm în mină până nu vine procurorul!

Soldatul, care trăsese, ținea pistolul indreptat spre noi.

Preotul Șerban a fost ridicat și dus la infirmerie, dar mort. Glonțul îi perforase inima.

Procurorul a venit după trei ore. Inainte, însă, de a intra în incinta lagărului, am fost toți deținuții incuiați în bараci. Scenele care au urmat, le-am privit pe fereastră. Martor din partea deținuților, a fost chemat Dumitru Steanță, care lucra la biroul de contabilitate al lagărului, și era în ordinea ierarhiei turnătorilor, cu o treaptă sub Marele Muftiu. Steanță a intrat pe poartă împreună cu procurorul, explicându-i ceva. S'a făcut reconstituirea. Steanță și-a băgat mâinile în noroiu și le-a aplicat apoi pe gard, chiar în fața procurorului. Dar balta de sânge era la 6-7 metri de gard, lângă targa cu pietre pe care o trăgea părintele Șerban și unde a fost impușcat.

Pentru acest asasinat premeditat al ofițerului politic, fusese ales un preot. Iar acest preot trebuia să fie legionar. Ca urmare a asasinării preotului Șerban de către ofițerul politic Alexandru (nu exista niciun dubiu că el îl asasinase, intrucât i-l promisese public), și despre care toată lumea știa chiar informatorii îl ocoleau. Astfel evoluând lucrurile, Alexandru face o «adunare generală», la care ne-a spus în esență: «Bănuesc că nu știți unde

trebue să depuneți «materialele» (adică informațiile), pentrucă nu pot crede că niciunul dintre voi nu are nimic de reclamat. Cum adică? N'a văzut nimeni pe cineva vorbind în taină cu vreun civil sau citind ziarul sau comentând noutățile, sau bârfind partidul? Chiar nimic, nimic, nimic? Nimic din toate astea nu s'a întâmplat? Asta nu-mi vine să cred!»

Atmosfera în lagăr, după asasinarea părintelui Șerban, s'a schimbat total. Deținuții deveniseră, chiar în raporturile dintre ei, sobri și tăcuți. Dialogurile animate de cu puțin înainte, au dispărut. Gardienii simulau o oarecare largheță în contactele cu noi, dar evitau orice discuție. O nuanță de îngrijorare era evidentă și în rândurile lor. Solidaritatea cu noi era așa de mare încât în scurt timp am aflat și numele soldatului de securitate care a tras și localitatea de unde era. Numele soldatului era Drăgan, din comuna Tinca, județul Bihor.

Iată și comentariile celor care, întâmplător, urmăriseră ce s'a întâmplat în prepeleac: Sergentul de zi al gărzii a coborît din turnul de pază (prepeleac), cu ostașul care ieșea din post. A urcat soldatul Drăgan, care «s'a răsucit puțin înapoi», apoi a privit atent în curte. Iar s'a dat înapoi, părând că ascultă ceva. A făcut pasul spre latura parapetului din spre interiorul lagărului, a luat pistolul din spate, l-a pus la ochi și a tras două focuri. Apoi al treilea —cum v'am povestit— după apariția miliținanului Gheorghiță.

∴

La scurt timp a urmat un alt mort în condiții misterioase.

Intr'unul din loturile venite pentru reîmprospătarea lagărului infestat de «microbii» rezistenții era și un muncitor din București: Dinu Butoianu. Butoianu mărturisise adesea cât era de îngrozit de tot ce trăise până atunci la Gherla. La o săptămână după ultima lui declarație, nu a mai ieșit din mină la suprafață. După trei ore a fost găsit de o echipă de milițieni și civili, mort într'un rostogol al orizontului XI Vest. Cauza? După doi ani de lucru în mină, era primul «accident mortal».

Au urmat altele: Arhitectul Niki Frâncu, mort la locul de muncă, în perforajul unei suitori. Niki Frâncu era un om de o rafinată formație intelectuală, un spirit sobru și de o aleasă elegânță sufletească. Și el era legionar.

8. ALTE VICTIME PLANIFICATE

Din nou un preot: preotul Codilă, sobru, înzestrat cu o sănătate bună când a venit în lagăr, muncind serios, cu rezultate excelente, simțind că-i slăbește privirea, a rugat autoritățile lagărului să-l schimbe dela locul de muncă, întrucât nu mai poate face față:

«Chiar la un loc mai greu, dar nu unde sunt, pentrucă nu mă pot baza numai pe ureche, lucrând la perforator.»

Ofițerul politic a dat ordin să nu-i fie satisfăcută cererea «banditului Codilă».

După acest raport, a mai lucrat preotul Codilă încă o lună și din nou a cerut ca în cazul în care nu poate fi schimbat, să i se cumpere din banii ce-i reveneau din salariu (5 %, pentrucă restul din salariul obișnuit al unui miner civil, erau atribuiți Ministerului de Interne, ai cărui robi eram), ochelarii de care avea neapărată nevoe. Nu a fost aprobată nici această cerere.

Toți perforatorii fuseseră schimbați la locuri diferite de lucru, cu excepția preotului Codilă, care era condamnat să lucreze numai la steril, «în putregai», fără nicio explicație.

Intr'o noapte, părintele Codilă a făcut operația de «copturire», trăgând cu ranga de o falie de rocă. Cu ochii slabi și numai la lumina unei mici lămpi cu carbid, n'a putut vedea o altă falie care amenința cu desprinderea. Odată cu falia dela suprafață, vizibilă mai ușor, s'a desprins și falia a doua, care l-a acoperit. Alarmate echipele din vecinătate, au alergat și au degajat trupul, dar nu l-au trimes imediat la spital. L-au scos la suprafață, unde l-au ținut dela orele 10 seara, până a doua zi, la 5 dimineața. In drum spre spital, a murit.

O altă victimă: Gheorghe Coșeriu. Era maestru la sectorul XI Vest. In viața liberă a fost —cum spunea el— «gagist», plutonier de fanfară militară, la un regiment din Banat. Orfan de război, din primul război mondial, crescuse «copil de trupă» al regimentului. O defecțiune la unul din rostogolurile centrului de producție al sectorului, îl solicită. Bucăți de rocă, făcuseră o boltă la 11 metri dela gura înclinată. Această boltă zădărnicea evacuarea minereului din rostogol. Minereul nu fusese aruncat prin grătar, cum prevedea regulamentul, pentrucă se «pușcase» chiar deasupra rostogolului, (artificierii civili) și grătarul era îndepărtat. Perforajul la acest punct trebuia oprit. Deasupra boltei formate, erau circa 20-30 tone de minereu. In mod regulamentar, trebuia transportat tot minereul din baza abatajului la rostogolurile învecinate, apoi introdusă o cantitate de dinamită, care să facă dislocarea. Această operație, însă, ar fi necesitat aproape 10 zile de lucru și afecta producția sectorului.

Gheorghe Coșeriu a primit ordin dela directorul lagărului și dela ofițerul politic să deblocheze, cum s'o pricepe, rostogolul. A fost adus și maestrul civil, care ar fi urmat să intre în rostogol și să plaseze dinamita în interior. Dar privind bolta, a refuzat să intre să depună cartușul, cu această explicație: «Am copii acasă. Lasă să se facă treaba cum trebue!»

Coșeriu era mereu admonestat de ofițerul politic pentru întârzierea producției, adresându-i amenințări. In ziua următoare, Coșeriu a intrat de trei ori în interiorul rostogolului, în care maestrul civil refuzase să intre, dar fără niciun rezultat.

In cea de a treia zi, după sosirea miliținanului, și în prezența lui, urmând ca miliținanul să supravegheze executarea ordinului, Coșeriu încearcă din nou, tot fără succes.

In fine, ora fatală. Coșeriu, cu cartușul de dinamită cu capsă și fitil, a pus scara și a început să urce. O mică grămadă de minereu mărunt și-a făcut apariția jos. Maestrul civil și artificierul și-au făcut cruce. La acest semnal de alarmă, Coșeriu n'a mai avut timp să coboare, și, în secundele următoare, cele câteva zeci de tone de minereu s'au prăbușit, ciopârțind trupul înalt și robust al fostului copil de trupă, Gheorghe Coșeriu.

Din rapoartele lagărului, reieșea că «deținutul Coșeriu a intrat în rostogol cu voia lui și nesilit de nimeni», cutoatecă prezenți la această tragedie, erau miliținanul, care avea ordin să supravegheze executarea ordinului, maestrul civil și artificierul, care

trebuia să execute deblocarea întrucât deținuților nu li se da niciodată în mână dinamita, pentru motivele pe care le-am arătat mai înainte.

Toader Negru, un țăran din Vrancea, a pierit în timp ce lucra într'o echipă de dulgheri. S'a prăbușit o grindă peste el și a murit pe loc.

Numărul morților a fost mai mare, dar încerc să relatez numai cazurile care s'au petrecut în timpul când eram prezent la Baia Sprie, deci înainte de a fi mutat la mina Nistru. Concluzia evidentă: «Brațele speciale», adică deținuții politici, erau exploatați într'o manieră bine fomentată, pentru a fi exterminați. Au adus dela Aiud —după propria lor afirmație—, «vârfurile reacțiunii», adică tocmai ce-i incomoda mai mult.

Să ne amintim acum formula repetată obsesiv, pe tot cuprinsul țării, de toți ofițerii anchetatori: «Nu vom avea liniște decât atunci când vă vom ști la 10 metri sub pământ!» Dacă aceasta n'a fost posibil în totalitate, se datorește unor împrejurări politice care au depășit, la un moment dat, guvernul comunist. Aceasta este o certitudine.

Prin glonț, cum a fost cazul preotului Gheorghe Șerban, și alții din alte părți, prin lipsă de asistența medicală corespunzătoare pentru cei ce lucrau, prin lipsa totală a aplicării normelor de protecție a muncii, prin insuficiența hranei, prin constrângerea de a munci peste capacitatea de rezistență fizică, prin izolarea noastră totală de familii și restul lumii, prin «reeducarea» care urma să fie aplicată și în mină, nu se urmărea decât exterminarea deținuților.

La o vizită medicală generală, făcută de inspectorul medical al închisorilor, doctorul Tomorug, acesta a afirmat: «Niciunul din deținuții care i-am vizitat, nu mai este apt de munca în mină!» Consecința acestor constatări? A fost scos din mină un mic grup de cardiaci, 6 sau 7, și expediați la Aiud. Nu-mi amintesc decât numele avocatului Remus Bellu. Din informațiile pe care le-am avut ulterior, acest grup ajuns la Aiud n'a avut absolut nicio îngijire medicală, cutoatecă o parte din ei făcuseră infiltrate pulmonare, alții silicoze, etc.

Deci, nu exista nicio îndoială asupra scopurilor, de altfel mărturisite nu o singură dată, de «umaniștii socialiști».

9. INVIEREA IN CATACOMBE

Să urmărim în continuare viaţa deţinuţilor în lagăr şi consecinţele ei. In ziua premergătoare Invierii anului 1951, lagărul şi-a schimbat atmosfera. Mai multă linişte, mai puţine conciliabule. Deţinuţii, tăcuţi, îşi spălau, aproape toţi, rufele, salopetele, îşi scuturau păturile, aranjau saltelele (de paie)...

Preoţii şi o mare parte din deţinuţi, în special foştii fraţi de cruce, erau absenţi din sala de mese. Posteau!

Reculegerea era evidentă, cu toată grija de a o disimula.

Mony Gruber îmi iese înainte şi mă roagă să-i recit «poezia» lui Radu Gyr.

—Ce poezie domnule Gruber, să văd dac'o ştiu?

—Iisus!

L-am privit surprins, un moment. Cei doi evrei, care conviețuiau cu noi, erau foarte atașați spiritului nostru de prietenie, și astfel am găsit explicația: o gentileţe, în ajunul sărbătorilor noastre.

In incinta lagărului, numărul gardienilor care circulau cu treburi închipuite se mărea. Nu erau agresivi, ci observau cu atenţie tot ce se întâmplă. Gardianul de serviciu întârzia în centrul curţii, privind pe ferestrele barăcilor tot ce se petrece în dormitoare. In dormitoare, nu se întâmpla nimic. Doar liniştea domina, în locul agitaţiei de cu câteva zile înainte. Ofiţerul politic, Alexandru, îşi face şi el câteva apariţii şi cheamă câţiva informatori în biroul său...

Plimbările noastre şi vizitele dela o baracă la alta aproape nu se mai fac.

«Schimbul» meu intra în mină în Noaptea Invierii.

Cu câteva ore înainte de a intra în mină, seara, ni se comunică numărul de tone care trebuia extrase și evacuate: era mărit cu câteva sute de tone. Dar împotriva atmosferei care se manifesta în sânul deținuților, decâteori se comunicau astfel de măriri, de această dată dispoziția a fost primită cu resemnare, fără niciun comentariu. Fără niciun consemn, fără nicio sugestie, ordinea cea mai deplină domnea în rândurile tuturor.

Sosește ora intrării în mină.

Incolonați la poartă, cu lămpile aprinse, deținuții așteptau cu capetele plecate.

Liturghia par'că începuse.

Ziua fusese senină, dar sufletele noastre cernite.

In fine, poarta se deschide și, pe costișa ce urca lin spre gura minei, numărul ostașilor de securitate era mărit, aproape soldat lângă soldat. Coloana lămpilor aprinse dădea impresia unui cortegiu religios, urcând simbolic Golgota. Corfa, sau colivia, cum era botezat ascensorul de mineri, coboară și se ridică, într'un ritm mai accelerat. La gura minei, o apariție inedită: o femeie tânără. Niciodată nu apăruse o femeie, de când ne aflam în lagăr.

Graba cu care fiecare deținut își lua instrumentele de lucru și ritmul în care era evacuat minereul, determină apariția Muftiului, care anunță, dela echipă la echipă, o vizită importantă, oficială, urmărind deplasarea intențiilor noastre spre un act administrativ și, bine înțeles, timorarea. Vestea a fost primită cu o totală indiferență. Nici la echipa noastră nici la celelalte, n'a fost comentată sub nicio formă. Perforatoarele mergeau strună, materialul era rulat și vagonetarii, în număr obișnuit, nu făceau față evacuării. Echipele care și-au depășit normele în mai puțin de patru ore dela intrarea în «șut» au coborit în galerie și vagonetele sfârâiau. Numărul vagonetelor încărcate pe galerie, care conducea spre puțul de extracție era atât de mare, încât evacuarea nu se putea face în ritmul în care soseau pe linia principală.

Deodată, în abataj o liniște de mormânt.

Privind imensitatea abatajului în lung și'n lat, în dreapta și'n stânga, atât cât se putea vedea, nu era nicio mișcare. Lămpile toate așezate jos și, în liniștea desăvârșită, nu se auzeau decât picăturile de apă căzând din cerime și mici plesnituri ale rocii oxidate.

Niciun maestru civil, niciun gardian, chiar Muftiul dispăruse.

In această nemișcare, în această liniște, clopotele bisericilor noastre ne anunță momentul solemn. Clopotele bisericilor noastre aduse în abataj. In toate abatajele. Sfredelele în funcție de mărime, agățate cu sfori de colțuri de rocă, ne aduceau întocmai sunetul clopotelor bisericelor în care ne-am rugat în libertate.

Sunetele amplificate de imensitatea bolților semănau întru totul cu al clopotelor pe care le-am auzit fiecare dintre noi, sub Dealul Patriarhiei sau în biserica unui sat pierdut între două dealuri.

Deținuții îmbrăcați sumar, cei mai mulți numai în chiloți, au coborît pe galerie în șiruri nesfârșite, care apăreau din toate direcțiile, spre unul și același loc, în fundul unei galerii părăsite.

Au apărut, timizi, și Gruber și Kupfer.

In galerie, mocirla făcută de steril și infiltrațiile de apă era de un centimetru și jumătate. Mirosurile rocii descompuse erau puternice. Fundul de galerie neaerisit, iar trupurile noastre, goale.

Își fac apariția, preoții Grebenea și Antal (acesta, fost vicar patriarhal, nepot al fostului Patriah Miron Cristea) și se aliniază în fruntea deținuților tăcuți. Această galerie fusese aleasă, pentruca să stăm în timpul slujbei cu fața la răsărit.

Toate lămpile sunt stinse și, câteva secunde, parcă și respirațiile încetaseră. Nicio mișcare nu se auzea de nicăeri.

Se aprinde lampa preotului Antal și vocea lui baritonală a răsunat:

«Veniți de luați lumină!»

Inlocuind lumânările, lămpile cu carbid se îndreaptă una către cealaltă și galeria își multiplică luminile. Slujba religioasă începe și, conform tipicului, după un timp, un cor perfect intonează «Cristos a înviat», fără niciun dirijor. La citirea Evangheliei, întreaga masă de deținuți a îngenunchiat în noroiu, cu capul sprijinit în mână.

Mi-am îndreptat ochii spre Gruber și Kupfer. Erau singurii în picioare către sfârșitul galeriei, înclinați și ei. Turcul Mustafa Kiazim, îngenunchiat.

In lagăr preoții sfințiseră pâinea și, la sfârșitul slujbei, fiecare a trecut și a luat anafură. Mai mult, se procurase și sfânta împărtășanie, fără ca să întrebe cineva preotul, de unde o are.

Slujba religioasă a durat circa 45 minute, după care, într'o bună dispoziție generală, toți deținuții au trecut la rostogoale și vagonete, pentru evacuarea întregului material rulat.

Rezultatul: producția din acest schimb a fost aproape dublă decât cea prevăzută, pentruca administrația să nu aibă niciun motiv să ne tulbure pacea necesară acestei zile.

Spre orele șase dimineața, corfa ridică la suprafață prima echipă, cântând «Cristos a înviat».

La gura puțului de extracție ne primește directorul administrativ, ofițerul politic și câțiva ofițeri superiori, pe care nu-i mai văzusem niciodată. Probabil dela București. Ne-am privit în ochi, cu excepția ofițerului politic, care privea în pământ. Toate corfele, fără excepție, au fost ridicate în cor, care sfârșea în momentul în care corfa isbea capacul de siguranță de la suprafață.

In incinta lagărului au fost luate măsuri de pază riguroase, interzicându-se deținuților să circule prin curte sau să se strângă în grupuri prin dormitoare. Atât în spatele cât și în fața barăcilor, patrulau gardienii, suprveghind prin ferestre mișcările deținuților, în camere. Dupăce ni s'a dat ceaiul pe barăci, fiecare baracă a fost încuiată. La W.C. nu aveam acces decât la anumite ore, ca în regimul celular. In curte, singurii deținuți care se mișcau, cu ostentație, erau Muftiul și Dumitru Steanță. Nici bucătarii nu aveau acces la W.C., decât escortați. Măsurile de pază deveniseră atât de strașnice, încât ne lăsau impresia că nu vom mai intra în mină. Mulți își făceau inventarul lucrurilor care trebuia predate: salopetă, schimburi de rufe, lămpile, etc.

Ofițerul politic, după câteva apariții discrete, în prima zi de Paște, a dispărut. Directorul adiministrativ, deasemenea. Se presupunea că ordinele pentru funcționarea lagărului erau date din spatele porții, pentrucă au fost remarcate drumurile frecvente ale Muftiului și ale lui Steanță la poartă.

Ziua a doua și a treia, s'au desfășurat ca și prima. In cea de a patra zi, numărul gardienilor care ne supravegheau ferestrele barăcilor, s'a împuținat, iar ușile de la barăci sunt «uitate» deschise la anumite ore. Mâncarea în schimb s'a împuținat. Pâinea a fost rațională. Cu toate acestea, nimeni nu protesta și nu regreta Noaptea Invierii din mină, iar schimbul care a intrat după noi era întristat că nu participase.

Cele mai numeroase comentarii erau în legătură cu clopotele. Toți jurau că sunetul clopotelor era aidoma clopotelor de la biserica din satul, orașul la care se duceau. Al doilea subiect: visele. Mulți și-au visat copii, soțiile, părinții, sau altceva în legătură cu viața de afară și cu familiile lor. Momentul euforic al Invierii s'a transformat, treptat, în altul de anxietate. Grija pentru ce se petrece afară a crescut și interesul pentru știrile politice devine general. Chiar în rândul informatorilor. Câțiva dintre aceștia au căutat preoții să se spovedească și din această Noapte a Invierii au fost pierduți pentru biroul politic.

10. TENTATIVELE DE «REEDUCARE» GEN PITEȘTI

Munca în mină a devenit din ce în ce mai grea, atât din cauza slăbirii forțelor deținuților cât și a măririi normelor. Perforatorul deținut, Gh. Zottu, prin perfomanțele sale, reușise să ne dubleze, chiar să ne tripleze normele inițiale. Nu numai nouă deținuților, dar —cum am mai spus— chiar minerilor civili.

In această atmosferă, în taină, la biroul politic erau chemați frecvent câțiva tineri. Biroul ofițerului politic era într'o cămăruță a uneia din cele patru barăci, așa încât acest du-te vino era evident. Cunoscând ce se petrecuse la Suceava și la Pitești, era ușor de înțeles că se pregătea și aici, «reeducarea». Condițiile însă, din punctul lor de vedere, erau foarte defavorabile, pentrucă între timp se făcuse o sudură sufletească puternică în tot lagărul. In acest lagăr erau mulți oameni în vârstă, deci formați, iar cei mai tineri erau cu ochii pe ei. Pentru toți cei mai în vârstă și cu oarecare autoritate morală, se alcătuiseră spontan echipe de supraveghere. Imi amintesc de deținutul Sergiu Popescu, bucătar, care a ieșit în curte și a spus într'un cerc numeros de deținuți: «Dacă se atinge cineva de X, mor cu el în dinți». Amenințarea lui Sergiu Popescu a făcut rapid ocolul lagărului și desigur chiar ofițerul politic a fost sesizat. Era în anul 1952.

In seara declarației lui Sergiu Popescu, pregătindu-mă să intru în mină, m'am dus la o altă baracă, pe unde treceam obișnuit la aceeași oră. Intr'un colț întunecos, am fost pândit de un deținut care trecuse prin reeducarea de la Gherla, Stefan Taban, croitor, care-mi iese înainte și dându-mi un pumn în cap, mă întreabă:

—Unde te duci banditule? Să organizezi?

Reacțiunea normală ar fi fost să-i răspund cu un alt pumn, pe care a scontat biroul politic pentru declanșarea reeducării. Sistemul era aidoma cu cel dela Pitești și Gherla. Am avut intuiția exactă a ceeace se petrecea și ceeace se pregătea și am procedat într'un mod care cred că a fost cu totul neprevăzut de biroul politic. M'am dus la milițianul din poartă, care era un fel de șef al gărzii interioare și am raportat întâmplarea. Agresiunea lui Taban s'a răspândit ca fulgerul în tot lagărul. In locul atmosferei de timorare, care era de așteptat, dimpotrivă s'a născut una de revoltă. Au fost deținuți care au anunțat că refuză să intre în mină. Alții au cerut ca și Taban, care lucra la suprafață într'un fel de atelier de croitorie, să fie băgat în mină. Această cerere, desigur, a fost considerată ca o amenințare, pentrucă locurile de muncă erau toate atât de primejdioase încât oricând Taban putea pieri într'un «accident».

Am rămas la poartă anunțând plutonierul că nu voiu intra în mină până nu vorbesc cu ofițerul politic. Bănuesc că ofițerul politic asculta în spatele porții, pentrucă imediat a intrat și mi-a poruncit:

—Intră în mină! Voiu sancționa pe Taban!

Intrând în mină, toți cei din jurul meu mă asigurau că vor fi atenți cu tot ce se va întâmpla. Atmosfera a devenit subit grea și ofițerul politic a constatat o reacțiune antipodică celei pe care scontase. Deasemenea era evident că nu mai poate controla masa de deținuți. In acea seară am văzut în mină câțiva gardieni care treceau pela diferite echipe, cu vorbe încurajatoare și blânde. Insuși ofițerul politic a trecut în rond pela diverse echipe întrebuințând, însă, un ton autoritar. A trecut și prin fața echipei în care lucram, dar cu o indiferență simulată.

Cine era Ștefan Taban, prin gestul căruia ar fi urmat să înceapă reeducarea la Baia Sprie?

Nu-l cunoșteam din libertate, dar toți cei care il cunoscuseră îl prezentau ca pe un tânăr serios, muncitor și echilibrat. Trecut prin reeducarea de la Gherla, a fost într'atâta chinuit, fără să cedeze, încât au recurs în ultimă instanță la aplicarea fierului roșu pe fese și pe spinare. Se spunea că nu era trimes în mină, unde toți deținuții lucrau goi, tocmai pentruca să nu-i fie văzute cicatricele depe corp. Era pur și simplu mutilat. In cele din urmă rezistența lui fizică a cedat, odată cu cea sufletească. In

ce consta cesiunea pe care trebuia s'o facă? In primul rând printr'o autobiografie care să insemne o «autodemascare». Cel ce-și făcea autobiografia și deci «autodemascarea», trebuia să se autocondamne. In autobiografie trebuia să inventeze cele mai abominabile fapte, prin care să dovedească el isuși că este un ticălos, un asasin, un hoț, un bandit, etc. Aceste autodemascări au constituit scopul principal inițial al reeducării. Un student de la Facultatea de Medicină din Iași, Dan Dumitrescu, a declarat în autodemascare că și-a deflorat sora. Un coleg și prieten al familiei l-a întrebat:

—Bine mă, ticălosule, cum ai putut scrie asta, pentrucă eu știu bine că nu este adevărat!

—Nu mai puteam suporta și nu puteam inventa altceva credibil, a răspuns Dan Dumitrescu.

Toate autodemascările trebuia să aibă astfel de «mărturisiri» despre «putregaiul moral burghezomoșieresc».

Lui Ștefan Taban i s'a cerut apoi să se desolidarizeze de Horia Sima și de banditii din Mișcarea Legionară. A refuzat. Apoi i s'a atenuat cererea: să condamne acțiunile celor din exil. Deasemenea a refuzat. Rezistența lui Stefan Taban a fost una dintre cele mai îndelungate, cedând la chinuri pe care doar Isus le-a învins.

In aceste autodemascări, nu era suficient, în final, autodemascarea în sine pentru a fi promovat reeducat. Era imperios necesar să aduci o dovadă materială a sincerității autodemascării. Această dovadă nu o puteai face decât lovindu-ți pe cel mai bun prieten, despre care cei care se ocupau cu «operația» știau. Nu era suficient numai să-l lovești, ci să-l acuzi, să-i strigi «bandit», «ticălos», «trădător», «asasin», etc. Toată această acțiune fiind perfect studiată și pusă la punct, niciodată doi deținuți, prieteni sau frați, nu își începeau reeducarea în aceeași celulă, pentruca să nu nască rezistență alăturarea. Fiecare își făcea ucenicia într'o altă celulă, urmând ca prăbușirea finală să se producă în momentul în care prietenul cel mai bun, sau fratele, chiar fiul, te lovea cu ferocitate. Toate aceste chinuri, in stricta izolare și înfometare, depășeau orice rezistență fizică și sufletească, a oricărui individ, oricât ar fi fost de ideal structurat fizic și moral. La Gherla, viticultorul Ambrozie a fost într'o celulă cu fiul său, care a urinat în gamela în care mânca tatăl, dându-i să-i bea urina pentru a-l pedepsi pentrucă l-a făcut burghez.

Intr'unul din loturile aduse ulterior la mina Baia Spriei, pentru reîmprospătarea efectivului și primenirea atmosferei care se crease în lagăr, —lot numai de «reeducați»— a fost adus și viticultorul Ambrozie. L-am urmărit cu privirile săptămâni în șir. Nu vorbea cu nimeni. Rătăcea ca un năuc, prin locurile singuratece, galben la față și cu o tristețe care mă înduioșa. M'am hotărît să încerc a-l rupe din această izolare și m'am apropiat de el:

—Ce mai faceți, domnule Ambrozie?, cașicum îl cunoșteam de când lumea.

—Bine!, îmi răspunde sec, fără să mă privească.

Și-a continuat drumul, evitându-mi pasul. Am mers un timp, la un pas în urmă, și l-am abandonat.

A doua zi, repet tentativa:

—Lăsați impresia că sunteți puțin bolnav. Poate că aici cu aerul de munte... să vă mai întremați.

—Da!, îmi spune, cu ochii în pământ.

—Este adevărat ce-am auzit de necazurile dela Gherla?

—Ce necazuri? Nu-i adevărat! Te rog să nu-mi mai pui nicio întrebare!

Răspunsul lui și atitudinea de totală rezervă îmi confirmau informația.

Intr'un târziu, dar nu prea târziu, pentrucă la scurt timp am fost mutat disciplinar la o altă mină, mi-a confirmat.

Cum se prezenta lotul venit dela Pitești și Gherla? Un lot compact de circa 100-150 de studenți și muncitori, toți trecuți prin reeducare. Studenții, toți cu figuri aspre, cu privirile discret cercetătoare. Am fost frapat de drumurile pe care le făceau dela o baracă la alta, fără niciun rost. Repartizarea lor n'a fost făcută compact, într'o baracă, ci răspândiți prin diferite dormitoare, în toate barăcile, astfel încât să fie ochiul lor prezent pretutindeni. Era evidentă starea lor sufletească și tot atât de evidentă o anumită aroganță reținută.

Din «atelierul psihologic» din care veneau, purtau deja masca pionierilor «reeducării». Comportamentul lor era al unui soiu de maeștri. Singurul peisagiu nou pentru ei, era mina. Deci și o condiție nouă de viață. Un teren nou. Cunoscându-le bine toate suferințele prin care au trecut, știind bine că nu erau, cu toate ororile pe care le comiseseră, decât victimele unui sistem, nu numai că nu i-am primit cu ostilitate, dar cu compasiune, cu înțelegere. Înțelegerea noastră, nu trebuia să meargă prea departe,

pentru a nu le crea, în condiția interioară pe care încă o trăiau, indiciul vreunei cedări a noastre. Deci, pe de o parte, fermitate în atmosfera pe care o creasem în unitatea noastră de grup, paralel cu încercarea de a le ușura munca subterană, prin experiența pe care o acumulasem. Erau ostili, însă, chiar acestui ajutor pe care li-l ofeream. Dece? Pentrucă veniți din atmosfera dela Pitești și Gherla, unde au primit palme și maltratări dela cei mai buni prieteni, nu mai erau capabili să aibă încredere în nimeni. Ei nu puteau fi siguri dacă noi, prin bunăvoința noastră, nu le întindeam curse, asemănătoare cu cele pe care le-au întins ei și care le-au fost întinse lor, mai înainte. Câteva încercări răzlețe ale lor au eșuat. Comunitatea de la Baia Spriei, compactă, în momentul în care au venit «reeducații», a devenit mai solidară, mai coagulată, în fața primejdiei care se anunța. Nu exista nicio fisură, pentrucă însiși informatorii biroului politic —informați și ei de ororile din «atelierele psihologice» dela Pitești și Gherla— se simțeau pe de o parte handicapați de «maeștrii» intru torturi, iar pe de altă parte, în oarecare siguranță alături de noi, cei vechi, a căror solidaritate avuseseră ocazia, în primul rând, ei s'o constate Nici biroul politic, în condițiile muncii din mină, nu putea împinge lucrurile prea departe. In întunerecul și galeriile minei, se puteau petrece multe lucruri incontrolabile, cu atât mai mult cu cât hotărirea noastră era, evident, de neclintit.

Eșuând, în prima fază, acțiunea de reeducare, au recurs la îndepărtarea din colonie a celor pe care îi considera răspunzători și autori ai rezistenței: Sandu Mazilu, preot Nicolae Grebenea, avocat Wilhelm Popescu, medicul Corneliu Petrasievici, avocat Luca Dumitrescu, Marcel Pometcu, (student din București), autorul acestor pagini, și alții pe care, cu regret, nu mi mai amintesc.

Cu o zi înainte de mutarea noastră, pe care n'o prevedeam, inginerul Ion Bujoiu mi-a ieșit înainte, în curtea lagărului, și m'a oprit, spunându-mi:

«Vă felicit! I-ați digerat!»

Aceste felicitări, ale inginerului Bujoiu, mi-au părut ciudate, întrucât nu a lăsat impresia că vrea să observe ce se petrecea în jurul său.

11. MINA DELA VALEA NISTRULUI

Intr'adevăr, a doua zi, în lanţuri, am fost transferaţi la mina, (tot de plumb), dela Valea Nistrului.

Mulţi dintre noi, din grupul format pentru transfer, eram bolnavi. Avocatul Wilhelm Popescu era în infirmerie, cu temperatură de 39 de grade. Bolnav grav. Chiar medicul deţinut al lagărului a refuzat să dea avizul pentru transport, aviz pe care ofiţerul politic l-a ignorat. Prin faptul că toţi eram bolnavi, am bănuit că ne evacuiază la penitenciar. Când am ajuns cu camionul la mina Valea Nistrului, ne-am dat explicaţia: o mină mai uşoară. Şi-au dat seama că nu mai rezistam.

Insă înainte de ora «închiderii», suntem trecuţi într'un front toţi cei aduşi dela Baie Sprie şi întrebaţi de ofiţerul politic:

—Cine este bolnav dintre voi, să facă un pas înainte!

Frontul nostru de 14, veniţi dela Baia Sprie, a făcut un pas înainte.

—Rămâneţi aşa!, ne spune ofiţerul şi ordonă efectivului vechiu al minei să între în cabane. Au închis apoi uşile şi pe noi ne-au condus în spatele uneia din barăci, sus pe costişte. Eram cu toţii convinşi că acolo este infirmeria şi că ne internează. Spre consternarea noastră, suntem desbrăcaţi în curte, nelăsându-ni-se decât cămaşa şi ismenele, apoi suntem introduşi într'o mică încăpere de cărămidă, cu ciment pe jos, care avea doar un orificiu ca de burlan, într'unul din pereţi. In plin munte, toamna (Octombrie sau Noembrie), se înţelege cât de frig era. Incăperea în care ne găseam era folosită ca afumătoare pentru cărnuri, cârnaţi, pastramă, ale muncitorilor civili, care au lucrat înaintea

noastră în această mină. Am crezut la început că este o glumă de prost gust a ofițerului politic. După două-trei ore ne-am spus: o amenințare. Au trecut orele însă, și numai noaptea târziu ni s'a dat o mică tinetă W.C. Atunci abea ne-am dat seama că era vorba de o sancțiune, din cauza nereușitei «reeducări» dela Baia Sprie, pentrucă deabea atunci ne-am schimbat părerile și verificat pozițiile. Până atunci nu ne pusesem această problemă.

Noaptea a trecut greu. Pe ciment nu ne puteam trânti și dormi, pentrucă era frig ingrozitor, iar noi —cum am spus— desbrăcați. Ne-am mișcat un timp în această mică încăpere, dar nu aveam spațiul suficient ca să putem face atâta mișcare ca să ne desmorțim. Dimpotrivă, simțeam că ne congelăm. Wilhelm Popescu, cel scos din infirmerie cu 39 grade, înnegrise, dar ca omul cu experiență și cu un caracter ferm, era resemnat și încerca să îmbărbăteze gloata. Niciunul dintre noi nu era sănătos, pentrucă fiecare dintre noi, mereu vizați de biroul politic, am fost necontenit repartizați la locuri grele de muncă. Slăbiți, deci, și din cauza muncii și din cauza boalei, nu aveam nicio rezistență. Spre mijlocul nopții, ne prindem mâinile, doi câte doi, spate în spate, încercând să ațipim. Desigur a fost imposibil. Figurile nu ni le puteam vedea, dar vocile ne slăbeau tot mai mult, iar rostirile noastre erau împleticite. Doctorul Corneliu Petrasievici ne face recomandații medicale: «Mișcați-vă tot timpul și nu vă gândiți la condiția pe care o trăim. Mișcați-vă! Pe cât posibil, vorbiți, discutați. Aștia vor să ne ucidă!» Preotul Grebenea făcea rugăciuni. Sandu Mazilu, revoltat, spunea din când în când: «Asta este crimă contra umanității. Sunt niște bestii! Cum ne pot ține ca pe niște animale. Tebue să facem un raport la București și la ONU!». Sandu Mazilu, cu toată corpolența lui și cu toată experiența, era de o naivitate surprinzătoare. Făcea mereu trimetere la legile omeniei și la legile morale, —noi cu toții, de când am fost arestați, ne mai fiind decât sub o singură protecție: a cerului și niciuna alta. Urinam des, din cauza frigului, și câțiva s'au așezat pe ciment ne mai putând sta în picioare. In această situație, ne-am amintit de un episod petrecut la Jilava, în iarna anului 1948 sau 1949. Din diferite celule dela Jilava, au fost strânși câțiva și izolați într'o celulă. Imi amintesc numele lui Mircea Vulcănescu, Alexandru Constant, Aristide Manolescu și fostul primar al Jilavei, al cărui nume nu mi-l amintesc. Toți au fost desbrăcați la pielea goală și introduși într'o celulă, fără

paturi, fără pături, fără tinetă. Rugăm cititorii să-și imagineze iarna, într'o celulă dintr'o închisoare subterană, la Jilava, în pielea goală. Fostul primar al Jilavei era bolnav de tuberculoză pulmonară. Mircea Vulcănescu nu era preocupat decât de acest bolnav și căuta soluții, pe care nu le putea găsi, pentru a-l salva. Au sperat, câteva ore, că este o sancțiune care va dura... câteva ore. Noaptea târziu, bolnavul, sfârșit, a căzut. Mircea Vulcănescu a folosit toată forța lui morală să-l convingă pe cel bolnav, că el, Mircea Vulcănescu este sănătos și ca atare, se va întinde pe ciment, iar bolnavul să se așeze de-asupra lui, pentru a avea protecția trupului său cald. Insistențele lui Mircea Vulcănescu au fost atât de mari, încât bolnavul nemai având capacitatea morală și fizică de a se opune, a acceptat. Mircea Vulcănescu a rămas lungit pe ciment (repet, în pielea goală) atâta timp cât bolnavul a dormit. In situația aceasta a adormit și Mircea Vulcănescu. Când s'au sculat erau literalmente înghețați amândoi. Fără îndoială, ca și ceilalți din celulă, care, totuși, s'au mai mișcat puțin. Au apărut apoi câțiva plutonieri gardieni, care i-au bătut cu bastoanele de cauciuc, până la epuizare. In această bătaie, trupurile lor s'au mai înviorat puțin. A urmat o nouă noapte și așa mai departe 3 sau 4 zile consecutiv, după care, toți, leșinați, au fost duși într'o celulă. In această înfiorătoare încercare, Mircea Vulcănescu a contractat tuberculoza pulmonară, care, după doi ani, l-a stins, cum am povestit mai înainte, în infirmeria închisorii dela Aiud, fără nicio asistență medicală. Noi, aici, în această afumătoare, aveam o situație mai bună. Aveam cămașe, chiloți și ciorapi. Eram desemenea într'un lagăr de muncă, iar cei din lagăr știau de prezența noastră. Speram într'un protest al celor din lagăr, protest care n'a venit, pentrucă ne bănuiau într'o cameră amenajată pentru reconfortare.

Insfârșit, venind dimineata, prin bruma de lumină care pătrundea prin orificiul burlanului, ne-am înfiorat de propriile noastre figuri. Eram vineți și istoviți. Dar cu o speranță: a venit ziua și poate ne vor scoate de aici. Către orele 6, auzim lacătul dela ușă. Se deschide ușa și în pragul ei, un plutonier, singur, plantoanele care aduseseră ciubărul fiind îndepărtate. Bucuria noastră era imensă. Ne vom încălzi, cu terciul sau «cafeaua». Ni se dau gamelele pe care le-am apucat tremurând și fiecăruia ne este deșertat un polonic de lichid aburind. Cum am avut în mână licoarea, am și deșertat-o pe gât. Abia după ce am băut-o ne-am

dat seama că era apă sărată. Dar numai apă sărată. Ne-am mulțumit și cu asta pentrucă era caldă. Ușa s'a închis, fără să ne fi fost pusă nicio întrebare. Ne-am întrebat, desigur, cât vom fi ținuți în această intolerabilă condiție. Câțiva dintre noi, au opinat pentru greva foamei.

—Cum să facem greva foamei, spune Wilhem Popescu, când și așa nu primim nimic? Stăm liniștiți și vom vedea ce se va întâmpla!

După circa 4-5 ore, reapare ofițerul politic, care ne întreabă, surâzând:

—Cine mai este bolnav, să facă un pas înainte!

A urmat un moment de ezitare, după care Wilhelm Popescu a făcut primul pasul înainte, urmat de încă 4 sau 5.

Cei ce erau intr'o stare disperată, au rămas pe loc, declarându-se astfel sănătoși, cutoatecă în realitate erau bolnavi. Aceștia au fost luați, li s'au dat hainele și au plecat. Am rămas câțiva. Am fost reintroduși în afumătoare și, către seară, din nou ofițerul politic, surâzând, cu aceeași întrebare.

La întrebarea lui, «cine mai este bolnav?», am făcut toți un pas înainte. Zâmbetul ofițerului politic a dispărut, urmând amenințarea: «Aici vă rămân oasele! Credeați că veniți la sanatoriu?»

S'a închis ușa, s'a pus lacătul, iar noi am început ipotezele. Vili Popescu era reținut. Nu se hazarda la nicio ipoteză. Doar repeta din când în când: «Să vedem ce se va întâmpla!». Rezerva lui, dar și stăpânirea de sine, ne încurajau. Trecuse prin câteva lagăre de prizonieri, în Uniunea Sovietică, și presupuneam că această pondere, în experiența de acolo își are sursa. Febra lui Vili Popescu, însă, creștea și ne întrebam dacă nu delirează. Dar și febra lui ne-a folosit, pentrucă invitându-ne, ne lipeam prin rotație de el câteva clipe și ne desmorțeam.

După vreo oră iar se umblă la lacăt, iar se deschide ușa, iar apare plutonierul, tot singur:

—Masa! Așezați-vă în fundul camerii și veniți pe rând câte unul!

Din spatele ușii, o mână, desigur a unui deținut, ne întindea câte o felie de pâine. Este greu să vă spun cât era de subțire. Pentruca să nu se rupă, trebuia să ne fie pusă în palmă, cum în palmă o primea și gardianul, din palma celui de după ușă. In așteptarea deșertării polonicului, ne șopteam: «Mai primim ceva

calorii, să rezistăm!» Tremuram de frig și de astă dată și de emoție.

Când ni s'a deșertat în gamelele pe care le întindea tot mâna din spatele ușii, «mâncarea», ne-am desumflat. Lichid! Numai lichid, dar puțin colorat. Era numai zeama, în care, drept gust, se fierseseră morcovii, poate și cartofii. Caldă, însă, de această dată și nesărată.

«Tot este ceva!», ne-am zis.

Am sorbit-o și ne-am așezat iar pe așteptare. «Să vedem ce se va întâmpla.» Cât ne vor ține în situația asta? Ne mai întrebam, dece în lagăr nu se poate face niciun protest? Faptul că niciun deținut nu avea acces să ne vadă... «camera», era un indiciu că aministrația ascunde ceva, ascunde condiția în care eram ținuți. Cei din lagăr puteau bănui că aveam minimul necesar, adică paturile. Plecaseră câțiva dintre noi și ii puteau informa. Nici aceștia să nu fi ajuns în rândurile celor mulți?

—Poate i-a internat într'o cameră de infirmerie și ii țin izolați, opinează unul.

—Nu fiți naivi, spune Vili Popescu. Cum să-i interneze? De ce nu ne-a internat pe toți? De ce nu mă internează pe mine, care sunt în situația cea mai grea, de care în mod cert au fost informați încă dela Baia Sprie, de când m'au scos din infirmerie? Acesta este sistemul dela Vladivostok, până la Baia Sprie și Marea Adriatică... Așa ucid, cu picătura! Să nu se vadă! Dar vă spun eu: mult nu ne mai țin. Au nevoe de producție și un accident mortal cu noi ar naște o stare de spirit defavorabilă lucrului în mină. Cei din lagăr nu pot face nimica. Trebue să tragem o altă concluzie: toți sunt timorați. In lagăr probabil că este o teroare mai mare decât la Baia Sprie. N'am fost aduși aici disciplinar?

—Dar dece ne-au adus disciplinar?

—Pentrucă reeducarea pe care au plănuit-o, prin aducerea loturilor dela Pitești și Gherla, nu le-a reușit. Ne-au considerat pe noi cauza acestei nereușite. Dar nu vor reuși nici fără noi, pentrucă deja este bine închegată atmosfera de grup acolo și frumos conturat spiritul de rezistență. Ce-am lăsat acolo, nu poate fi dizolvat ușor. Sunt mulți oameni serioși. Trebue să mai scontăm și pe condițiile de lucru în mină. Credeți că dacă va începe ceva în genul Piteștiului, va fi greu să dispară vreo câțiva prin rostogoluri sau sub coputri? N'o făceau până acum dacă nu-și

dădeau seama de asta? Interesul lor era ca, în primul rând, pe noi să ne bage în fabrică. Dacă eram la Pitești sau la Gherla, în primul rând noi eram victimele, dar aici nu se poate. Au făcut calculele greșit de această dată!

In toiul ipotezelor și discuțiilor care se animau, se aude lacătul, se deschide ușa și ofițerul politic apare, de această dată afișând o mască acră:

—Ei, cum vă simțiți?

—Bine!, răspundem toți.

—Nu vreți să lucrați?

—Vrem să lucrăm!

—Mai sunteți bolnavi? Să facă un pas înainte cine mai este bolnav!

Toți am făcut un pas înainte.

Ne privește, părând a fi contrariat. Ne întreabă, apoi, pe fiecare, «cum te numești», și pe fiecare în parte «dacă mai ești bolnav». Toți am dat răspunsuri asemănătoare: «Suntem bolnavi!»

—Bineee!, spune cu aier superior ofițerul, o să vă însănătoșiți voi! Dacă nu astăzi, mâine. Dacă nu mâine, poimâine, sau peste o săptămână. O să vă însănătoșiți voi, n'am nicio grije!

Iar s'a închis ușa. Iar a urmat o noapte. O noapte în care par'că nu ne-am mai simțit. Eram într'un fel de congelare. Par'că suferința noastră a fost mai mică decât în noaptea precedentă. Par'că! Ne-am mai încălzit din când în când, apropiindu-ne prin rotație, de bolnav cu febra în creștere. Noi să-l acoperim pe el, el să ne încălzească pe noi. De urinat, în noaptea a doua, am urinat mai puțin. Pe jos urinam, pentrucă nu aveam unde. Ne-au scos tineta s'o verse și n'au mai adus-o. Urina se prelingea prin micile fisuri ale cimentului, iar ciorapii noștri au întins'o pe toată suprafața cimentului afumătoarei. Dar numai simțeam nici umezeala. Era una cu noi. Ne obișnuisem sau n'o mai simțeam, nu știu sigur.

A doua zi de dimineață, iar s'a deschis ușa. Din spatele ușii, o mână, parcă mai păroasă, predă plutonierului și plutonierul nouă, la fiecare pe rând: felioara subțire de pâine și apa călduță. La plecare, au lăsat spre surprinderea noastră, ușa întredeschisă. I-am auzit când au plecat. Un timp nu ne-am apropiat de ușă, dar, după două-trei ore de liniște, fiecare a privit prin întredeschidere, peisajul. Afară era mai rece decât în «camera» noastră cu ciment pe jos.

Am început din nou să facem ipoteze. Dece au lăsat ușa deschisă? Nu numai fără lacăt, dar deschisă. Una din ipoteze: să ieșim în curte să ne împuște, pentrucă am încercat să evadăm. Era foarte posibil, având exemplul dela Baia Sprie. A doua ipoteză: nu știu cum să iasă din încurcătură. Cea mai plauzibilă ni s'a părut a doua, dar fără s'o considerăm imposibilă nici pe cea dintâi. După alte câteva ore, masa. Ușa s'a deschis și figura cu mâna din spatele ușii s'a repetat întocmai. Mâncarea era mai consistentă. Felioara de pâine, ceva mai groasă. Nicio întrebare cu privire la ușă.

—Contează pe dresajul nostru, care este perfect, zic. Noi știm că aici ne este locul și nu-l părăsim. Un tigru, un leu, un câine, n'ar fi procedat la fel, după un timp de «pedagogie» cu fierul roșu?

Insfârșit, pe seară, apare un gardian mărunt, cu voce blândă, cu înfățișare plăcută:

—Vreți să duceți paturile de colo, jos?

—De ce nu?

Ne indică locul de unde să le luăm —de sub un fel de șopron—, câte să luăm, și pleacă agale, fluerând...

Numărul paturilor pe care trebuia să le transportăm, jos, adică în curtea lagărului propriu zisă, era egal cu numărul nostru, plus unul.

Le luăm, câte doi un pat, le ducem și le rezemăm de un zid. Curtea lagărului era plină de deținuți. Ne facem câteva semne discrete. Ne-am dat seama ușor că suntem priviți cu admirație și curiositate. Ne întoarcem fără să schimbăm cu vreunul o vorbă, le luăm și pe celelalte și suntem cu misiunea îndeplinită, reintrând în cușca noastră, perfect dresați. Nu mai încăpea nicio îndoială că a doua ipoteză era cea reală. Inchidem ușa, atâta cât a rmas întredeschisă de gardian, și așteptăm. După o jumătate de oră, apare același gardian, fredonând:

—Ce faceți aici?

—Nimic! Așteptăm!

—Ce așteptați?

—Nu știm ce așteptăm! Suntem aici de două zile, și de două zile așteptăm.

—Păi, s'a terminat!

—Ce s'a terminat?

—Pedeapsa.

—Pedeapsa? Ce pedeapsă? Care este abaterea noastră?

—Aţi spus că sunteţi bolnavi!

—Da! Suntem bolnavi! Asta nu este o abatere dela regulament. Este o realitate. Suntem bolnavi. Priviţi pe Vili Popescu! Puneţi mâna pe fruntea lui! Are peste 39 grade.

—Hai-hai, lăsati asta, duceţi-vă la dormitoare! Nu mai aşteptaţi că se face închiderea. Treceţi la barăci!

Am plecat cu toţii, «în jos». Indată ce-am ajuns în curte, strângeri de mână, şoapte... şi talanga.

—Toată lumea trece în front!

Ne-am aliniat şi noi, într'una din laturile careului.

«Sunteţi repartizaţi la dormitorul patru, baraca unu, ne şopteşte cineva. V'am pus paturile suprapuse, acolo.»

Niciunul din ofiţerii şi gardienii cu care am stat de vorbă în cele două zile nu era prezent, cu excepţia celui ce fredona, întrebându-ne dacă vrem să ducem paturile... «jos». Deci cu excepţia celui care juca rolul omului blând şi bun.

12. SUB REFLECTOARELE AGENŢILOR

A urmat «numărătoarea» şi «fuga marş», la dormitoare. In dormitoare, figuri cunoscute, pentrucă primul lot cu care a fost populat acest lagăr era adus dela Baia Sprie. Intre alte figuri cunoscute şi Alexandru Dobrin, unul din agenţii Securităţii, care, la arestările din 1948, participase personal la arestarea fratelui meu Nicolae şi a surorei mele, Elena. Acelaşi Alexandru Dobrin, îşi denunţase fratele, Nicolae Dobrin, care a fost împuşcat cutoateca avea 15 ani condamnare. Nicolae Dobrin a fost luat dela Gherla împreună cu alţii, circa o sută, şi transportaţi cu un tren dubă la Oraviţa. Au fost împuşcaţi şi îngropaţi în apropierea Oraviţei, într'o groapă comună. Din acest lot de o sută, au făcut parte un număr de ţărani şi muncitori din loturile Babadag şi Vrancea, toţi condamnaţi până la 25 de ani, cei mai mulţi condamnaţi între 5 şi 15 ani. Pentru Nicu Dobrin am avut o explicaţie. In anul 1946 sau 1947, în biografia lui Stalin răspândită de echipele comuniste, se spunea, printre altele, că Stalin, cu un grup de revoluţionari bolşevici dăduseră o lovitură la o poştă pentruca să-şi procure fondurile necesare revoluţiei. Această biografie, răspândită într'un număr mare, a născut desigur, foarte multe discuţii, asupra justificării politice a unui act reprobabil sub raport moral. Dialecticienii comunişti elogiau actul eroic al lui Stalin, fără nicio rezervă, în toate împrejurările, încât ajunsese o temă care circula atât în Capitală cât şi în provincie, dându-i-se proporţiile unei victorii... militare, asemănătoare celei dela Austerlitz. «Romanticii materialişti» nu s'au sfiit să citeze Austerlitz-ul, adăugând celebra formulă a lui Napoleon: «ca să cuceresc lumea îmi trebue trei lucruri: bani, bani şi iar bani.»

Nu o singură dată am auzit tineri revoltaţi de această «etică socialistă», hotărîţi să dea o replică pe cât posibil asemănătoare. Şi ,au fost două... Una de proporţii mărunte, despre care voiu istorisi acum, alta de proporţii mai mari, pe care o voiu relata într'un capitol următor.

Nicu Dobrin, fost campion naţional la ciclism, era un om sobru, care vorbea puţin şi se mişca pe date precise. Îşi iubea familia şi această afecţiune pentru familia lui l-a costat viaţa. Îl vedeam des, în împrejurările din anii pomeniţi, dar rareori ştiam ce face altceva decât lucrurile care mă priveau direct. Fratele lui, Sandu Dobrin, era la polul opus. Flecar, orgolios, mai mult decât orgolios, fudul, şi cu o mare pasiune pentru aventurile mărunte. Făcuse o închisoare îndelungată, dar spre deosebire de alţi tineri de vârsta lui, care s'au construit lăuntric, pe Sandu Dobrin, această închisoare l-a mutilat. I-am atras atenţia în repetate rânduri lui Nicu Dobrin că sunt alarmat de neseriositatea fratelui său şi că are comportamente suspecte. Nicu Dobrin, frate iubitor, îl garanta: «pun mâna în foc pentru el!» Trebue să mai adaug aci că am auzit că datorită lui Sandu Dobrin, a fost arestată şi sora lui Emil Cioran, doamna Gica Georgia, din Ineu, judeţul Arad. Sandu Dobrin era un om lipsit de orice scrupul, cum s'a dovedit cu prisosinţă până la urmă.

Nicu Dobrin, revoltat de propaganda care se făcea «eroismului» lui Stalin, pentru lovitura dela un oficiu poştal, s'a hotărît (cum am auzit mai târziu în închisoare), să dea o lovitură replică acestei istorii. Într'o noapte, împreună cu încă doi, al căror nume nu-l ştiu, sparge geamul unei bijuterii (proprietarul comunist sau simpatizant al comuniştilor) şi încarcă într'un sac tot ce era în vitrină. Este observat întâmplător de un gardian de stradă şi trage cu pistolul, rănind sau omorînd gardianul. Fratele lui, Sandu Dobrin, a fost cel care l-a denunţat, în închisoare, după condamnare, nu numai pe el, ci şi pe ceilalţi cu care au participat la această operaţie.

In dormitorul din baracă intraţi, iată-ne sub observaţia atentă a lui Sandu Dobrin. Cum l-am văzut, mi-am dat seama încăodată că la comunişti nimic nu este întâmplător. Atmosfera din lagărul dela Valea Nistrului era total deosebită de cea dela Baia Sprie. Numărul informatorilor era, în raport cu efectivul lagărului, mai mare şi, cum am constatat mai târziu, mai bine acoperiţi şi mai eficienţi, din cauza lipsei de coeziune morală a deţinuţilor.

M'am urcat în patul suprapus, care mi s'a indicat şi am adormit în clipa în care am pus capul pe pernă. In lagăre, aveam paturi cu saltele de paie şi perne tot de paie, dar perne...

Dimineaţa, patul meu, şi al celor cu care împărtăşisem viaţa în afumătoare..., ude. In dormitor era cald, dar reflexele noastre nu mai funcţionau. Ne-am sculat ruşinaţi, după ce am constat... accidentul, şi am aşternut repede păturile, apoi am controlat dacă urina a pătruns salteaua. Ne-am privit unii pe alţii, cei din afumătoare, şi ne-am ridicat umerii. Am ieşit din dormitor în grup, apoi ne-am întors câte unul să controlăm dacă nu ne-a fost identificată ruşinea.

In fine, numărul, ceaiul şi, ieşiti în curte, privim dealurile. Frumoase, împădurite...

Grupul nostru, venit disciplinar, fusese repartizat în schimbul de noapte. Deci, toată ziua «liber» în curte. Ne informăm în primul rând de condiţia de muncă din mină. Mina era cu galerie «la zi», deci nu cu orizonturi subterane. Consideram această condiţie privilegiată. Vom avea deci aer, iar la locurile de muncă vom fi scutiţi de temperaturile ridicate, sufocante, pe care le-am avut la Baia Sprie. Iată, deci, că pedepsindu-ne, ne-au adus la un loc de muncă acceptabil. Pentru un moment, aşa păreau lucrurile. Dar în curând, vom lua contact cu o realitate contrarie celei dela Baia Sprie, dar tot atât de grea, dacă nu mai grea.

In lagăr, atmosfera dintre deţinuţi era cu totul alta. Exista o «solidaritate» de grupuri, adică mai multe «solidarităţi» ale unor grupuri uneori antagonice. Antagonismul era, desigur, politic. Osmoza dela Baia Spriei nu numai că lipsea, dar nici nu mai era posibilă de aci înainte, pentrucă se închegaseră cercuri, fiecare cu doctrina lui, cu veleităţile lui, cu şefia lui, spre deosebire de Baia Spriei, unde consemnul era tacit şi unde a fost posibilă o unitate dincolo de diferenţierile ideologice, politice, fără niciu cuvânt de ordine. La Valea Nistrului, în special din cauza unui avocat din Bucureşti, foarte veleitar, (să-l însemnăm cu o literă convenţională S), era o învălmăşeală greu de stăpânit. Din această cauză, ingerinţele biroului politic erau mai eficiente şi sancţiunile mai aspre şi mai frecvente. Este adevărat că şi numărul informatorilor, cum am mai spus, era mai mare, iar informatorii, fiind o parte din ei bine cunoscuţi, (printre care şi

Sandu Dobrin), erau mai aroganți și mai prezenți în toate locurile. Imi amintesc o întâmplare, concludentă pentru condiția morală de acolo. Intr'o Duminică, zi însorită, s'a dat ordin să ieșim cu toții afară din bărăci. Nesimțindu-mă bine și cu puțină febră, am preferat să rămân în pat, să mă odihnesc. Procurorul Traian Ambrozie din Iași, neobservându-mă în curte, a venit la mine, în dormitor. După mai puțin de cinci minute, o sosit ofițerul politic, care ne-a invitat pe amândoi la carceră, pentru simplul și singurul motiv că am stat de vorbă.

13. TROFIM - UN PRODUS TIPIC AL REGIMULUI

Ofițerul politic, Trofim, de-o rară îngâmfare, ținea bine în mână, informatorii. Prostia lui era atât de evidentă, încât cu toții ne puneam întrebarea, cum reușea acest om lipsit de orice dar al naturii, să domine atât de bine masa de 20-30 de informatori, încât reușea să aibă întotdeauna cele mai neinsemnate relații, despre cele mai mărunte acte și gesturi ale noastre. Spre deosebire de Baia Spriei, informatorii lui Trofim erau intelectuali și studenți. Trofim, cu un complex de inferioritate pe care nu și-l putea disimula, (poate nici nu încerca), era prezent zi de zi, în special la «închidere», când, personal, făcea numărătoarea. Această numărătoare avea un farmec deosebit, tocmai prin prețiozitatea cu care se fixa în fața frontului, ca un comandant de oștiri. Mic, gras, cu o burtă respectabilă, făcea pași mărunți, călcând îndesat, să-și reliefeze autoritatea. In fața frontului ne ținea mai totdeauna câte un logos în care nu lipsea frazele:

—Credeți că eu nu sunt ofițer pe puncte? Uite colea coatele astea, (și ne arată coatele), au fost tocite pe băncile școlilor de ofițeri. Să nu credeți că la o adicătelea, vorbiți cu un oarecare.

Aceste logosuri erau urmate întotdeauna de mici observații, șoptite, ale deținuților și bineînțeles și de râsete înăbușite, la care Trofim reactiona:

—Cine a râs? Să aibă curajul să spună cine a râs de mine! Tot frontul, stânga'mprejur!

Intorși cu spatele, nu mai știam ce face, sau ce are de gând se facă Trofim. După câteva minute de tăcere, monologul continua:

—Frontul numărul unu! Cine a râs? Frontul numărul...! Cine a râs? Nu știe nimeni? Să spună vecinul, cine a râs!

Continua tăcerea, după care Trofim adăoga:

—Vrei să te arăți că ești omogen, ai?

De atunci, ciorbele «chioare», cum le spuneam, fără zarzavat, fără grăsime, pe care le primeam la masă, s'au numit ciorbe... «omogene». Ofițerul cu coatele roase pe «băncile școalelor» căuta diferite expresii în dicționare, apoi provoca un proces de felul celui descris mai sus, ca să le poată folosi și să își dovedească... erudiția. Informat de modul în care îi batjocorisem expresia, probabil căutată cu multă trudă, a hotărît o sancțiune aspră. Sancțiunile lui Trofim erau îndreptate în primul rând împotriva ofițerilor. In lagăr aveam un colonel cartograf, Ion Popescu-Peretz, («frate uterin», cum îi plăcea să spună, cu Erastia Peretz). Acest colonel a devenit, în această împrejurare, prima victimă. A cerut, printr'unul din informatori, cremă de ghete și perie, și l-a «convocat» pe colonel să-i facă cismele. Colonelul Popescu a refuzat. Urmarea: două zile de carceră. Apoi, a chemat în ordine ierarhică —de sus în jos— un maior, un căpitan, în fine, la urmă, gradele mai mici, dar nu și subofițerii. Toți au refuzat și toți urmau să intre la carceră, în ordinea gradelor, după ce va fi sfârșit colonelul, pentrucă nu era decât o singură carceră: afumătoarea în care sălășluisem noi, cei bolnavi, la venirea dela Baia Spriei. După ce a epuizat tabloul ofițerilor, sunt convocat eu. Am resolvat problema, însă, invers decât au pus-o ofițerii, și am aplicat pe cismele lui Trofim o cantitate respectabilă de cremă, de sus până jos. Epuizasem cutia și am cerut a doua cutie. Abia la cererea mea, Trofim și-a privit îngrozit cismele. Până atunci, fluera, privind pe fereastră, fără să scoată un cuvânt. In această situație neașteptată, Trofim m'a alungat cu o înjurătură și a chemat «un planton», în realitate un informator, care a trebuit să muncească o oră să-i descleiască cismele lui de «ofițer cu coatele roase pe bănci».

Relatez aceste scene și momente, cu o aparență lipsită de semnificații, nu numai pentrucă au constituit viața noastră, dar pentruca să ilustrez «pedagogia», și să prezint «pedagogii» unui regim care-și propunea, și-și propune în continuare, cu emfază, să creieze un «om nou». Vă puteți imagina oamenii «noi» ieșiți din mâna acestor brute? Acest model de pedagog, nu se găsește numai în penitenciare, ci, fără excepție, în toate organizațiile de

bază. La sindicate, în Uniuni și asociații profesionale, în comitetele de fabrică, peste tot, cu mici diferențe de pregătire «intelectuală», sau sensibilitate umană, până la Comitetul central. Sunt, fără îndoială, diferențe de structură între indivizi, dar banda rulantă a partidului, sau «cureaua de transmisie», cum le plăcea să spună, nivelează totul. Raporturile între indivizi în societate sau raporturile indivizilor cu autoritățile, sunt bazate pe formule, care trebue să-ți amintească obsedant, că te afli sub autoritatea «puterii populare», sub autoritatea unor dogme politice, pe care dacă le disprețuești, te costă capul.

Toată pedagogia comunistă este bazată pe ceeace numim «pedagogia dresajului». Cel mai cumsecade și mai docil om poate deveni subit o fiară, într'un moment pe care-l creiază, ca individul să devină corespunzător scopurilor, cum se poate vedea din următorul capitol.

14. MOARTEA LUI STALIN

Povesteam cum, din afumătoare, am fost scoși de un gardian care ne-a vorbit blând, cu o figură plăcută, și care venea și pleca fredonând o melodie. Intre cei 20-25 de gardieni ai lagărului dela Valea Nistrului, acesta făcea o notă aparte. Când era de serviciu în curte sau în sala de mese era singurul care răspundea la salut, singurul care, discret, ne mai întreba de necazurile noastre, ne spunea cât este ora, și nu intervenea în raporturile dintre deținuți. Oridecâte ori se năștea o neînțelegere, în care, conform regulamentului penitenciar trebuia să intervină, se depărta, dispărând dela fața locului, fredonând. Deținuții îl menajau și atunci când acest om era de serviciu, ordinea deținuților era exemplară. Îl iubeam cu toții, inclusiv delatorii. Intr'una din zile, de serviciu în curte fiind, a fredonat tot timpul o arie din «Văduva veselă». Ne-am întrebat cu toții: Nu era semnificativ faptul că ore în șir fredonează una și aceiași melodie din «Văduva veselă»? Chiar figura lui spunea ceva. Par'că îi străluceau ochii și par'că buzele, din când în când, îi erau întredeschise pentru a rosti. Intuiția unui deținut a fost ca un fulger în tot lagărul: «A murit Stalin!» Nimeni nu știa nimic. Doar o presupunere.

Intr'un cerc restrâns, am început comentariile:

—Ce se poate aștepta și ce se poate întâmpla, dacă într'adevăr a murit Stalin?

Un cunoscător al vieții politice sovietice răspunde:

—Dacă în U.R.S.S., sistemul comunist este produsul lui Stalin, se va prăbuși. Dar dacă Stalin este produsul sistemului, va urma un alt Stalin. Eu cred că Stalin este produsul revoluției.

Dacă a murit, ceva-ceva se va schimba, dar nu mare lucru. Poliția și armata sunt atât de perfect organizate, încât nu este posibilă nicio fisură. Iar dacă, prin absurd, apare o fisură, va fi reprimată atât de sângeros încât nimeni nu va avea curajul să repete «figura». Toată poliția lor este în așa fel structurată organizatoric, tocmai pentruca să nu fie posibilă fisura. Vom trăi și vom vedea. Dar nu cred să fi murit, pentrucă nimic nu dă de bănuit din mișcările pazei. Același număr de ostași în prepeleacuri, același număr de milițieni în curte, aceeași mâncare, același program. Moartea lui ar fi un ușor cutremur. Nici gardienii nu par nici mai veseli nici mai triști!

—Dar dece fredonează ăsta tot timpul aria din «Văduva veselă»?

—O fi auzit-o la radio aseară sau azi dimineață!

Discuția noastră a fost într'un grup restrâns, de unde era imposibil să transpire ceva. Iar noi, niciunul nu putea face imprudența să comentăm o astfel de știre, pe care o considerăm un trăznet, cu atât mai mult cu cât nu aveam niciun indiciu altul decât melodia fredonată de gardian.

Chiar în noaptea care a urmat, unul dintre noi, intrând în mină, la câteva zeci de metri de gura galeriei, găsește un mic petec de ziar, pe care-l ridică imediat. Ne retragem într'un ungher și, la lumina lămpii cu carbid, pe acest petec murdar, am putut citi ceva dintr'un comentariu de articol în care era vorba de moartea lui Stalin. Știrea a circulat ca fulgerul în toată mina și bucuria noastră, oricât a căutat fiecare s'o ascundă, a fost sesizată de organele pazei, la ieșirea din mină, și mai ales în sala de mese, la ceaiu. Biroul politic a fost imediat anunțat și, într'o jumătate de oră, paza a fost dublată, atât cea exterioară cât și cea interioară, în lagăr. Trofim, ofițerul politic, și-a făcut apariția cu o aroganță ostentativă și informatorii au fost, unul câte unul, convocați. Intrebarea care le-a fost pusă tuturor: «De unde au aflat bandiții că a murit Stalin? Cine a răspândit acest svon? Nu este adevărat.»

In fine suntem chemați, rând pe rând, câte unul și cei considerați a fi capii răutăților.

La întrebarea care mi-a fost pusă, am răspuns senin:

—Nu cred, dar chiar dacă ar fi adevărat, nu are nicio semnificație politică și îi repet desvoltându-i judecata pe care o ascultasem la cel inițiat în problemele politice sovietice.

Ofițerul m'a ascultat cu atenție, lăsând impresia că învață ceva. Mai mult, a acceptat un dialog «amical», care a durat cel puțin o jumătate de oră. Din acest dialog, mi-am dat seama că în rândurile lor, ale comuniștilor, domnește o oarecare îngrijorare, dacă nu chiar panică.

—Și dumneata ce crezi, (de această dată a recurs la o formulă de politețe), Stalin este produsul sistemului sau sistemul este produsul lui Stalin?

—Eu cred că Stalin este produsul sistemului și că sistemul va dăinui.

Cu acest răspuns al meu, ofițerul a părut evident mulțumit. Atât de mulțumit, încât m'a întrebat:

—Ai nevoe de ceva medicamente? Dacă ai nevoe, să-i dau lui Moisiu (medicul deținut) ordin să-ți dea niște vitamine.

—N'am nevoie, îi răspund, dar în lagăr este un deținut grav bolnav, care este totuși băgat în mină.

Ii spun numele deținutului și-mi răspunde cu voce blândă:

—Du-te și îi spune lui Moisiu să vină la mine!

La o jumătate de oră, deținutul bolnav, care se afla în mină, este adus și internat.

Fiarele începuseră a se îmblânzi de teamă.

15. O EVADARE ŞI URMARILE EI

Nu-mi pot aminti cronologic tot ce s'a întâmplat după ştirea morţii lui Stalin, confirmată de însuşi ofiţerul politic prin comportamentul lui, dar, la câtva timp, două sau trei săptămâni sau două-trei luni, un fost ofiţer, Marin Tuca, evadează. Nu ştiam absolut nimic de această tentativă, pentrucă aş fi încercat să-l opresc. Cu o seară înaintea evadării, sunt chemat de doctorul Moisiu la cabinetul medical şi-mi controlează temperatura şi tensiunea. N'am înţeles de ce a făcut-o, cu atât mai mult cu cât Moisiu menaja mult biroul politic şi nu-i putea aduce decât neplăceri o grije medicală mai deosebită, pentru mine.

—Ai peste 38 de grade. Te internez! Nici tensiunea nu este bună!

Şi m'a internat. In cursul zilei următoare, patul meu fiind lângă fereastră, am observat pe Marin Tuca mergând des la atelierul de cismărie (la care lucrau tot deţinuţii), într'o agitaţie care era uşor de observat. N'am întrebat ce este cu Marin Tuca, pe care îl cunoşteam bine şi care era un om reţinut, ponderat şi liniştit.

In noaptea acestei zile, am auzit o detunătură puternică şi cei câţiva deţinuţi internaţi ne-am sculat, îngrijoraţi, să nu fi fost o explozie în mină, în care să fi pierit unii. La o jumătate de oră, poate mai puţin, şi-a făcut apariţia la infirmerie ofiţerul politic, care l-a întrebat pe Moisiu, când i-am cerut eu să mă interneze.

—Nu mi-a cerut el, domnule sublocotenent. L-am chemat eu, pentrucă i-am văzut obrajii îmbujoraţi. Are aproape 39 de grade. L-am internat, pentrucă şi aşa are un organism ruinat!

Dialogul acesta a fost lângă patul meu. Discuţia lui Moisiu cu ofiţerul politic a continuat afară, încă 5-6 minute.

Intors în cameră, Moisiu mi-a spus:

—A evadat Marin Tuca! Trofim a fost convins că te-ai internat numai pentrucă ştiai de evadare.

Schimbul de noapte a fost scos din mină imediat şi starea de alarmă a gardienilor şi de agitaţie a nostră s'a aşternut în întregul lagăr. Unii satisfăcuţi, alţii îngrijoraţi de urmări. Cei mai mulţi, îngrijoraţi.

Vili Popescu îmi spune:

—Să vezi ce va urma! Va fi o represiune cruntă, nu atâta ca să ne pedepsească pe noi pentru evadarea lui Ţucă, dar să ştim ce poate urma dacă se va repeta o evadare.

Nu terminasem covorbirea cu Vili Popescu şi, pe poarta lagărului, intră, în pas de paradă, o grupă mai mare de gardieni, mult mai mare decât ne-am fi putut imagina că poate fi prin părţile locului. Unii dintre ei, cei mai mulţi, complet necunoscuţi. Nu-i zărisem niciodată prin curtea lagărului. Mulţi dintre aceştia, cu bastoane de cauciuc, alţii cu ciomege, etc.

A urmat o invălmăşeală de nedescris. Au lovit deţinuţii, la întâmplare. Pe unde îi găseau: în curte, la bucătărie sau în sala de mese, în dormitoare, la infirmerie. Au bătut cu o sălbăticie indescriptibilă. O parte dintre gardieni, făcând noi inventarul după plecarea lor, au lovit mai blând, alţii cu mai multă duşmănie. Cel care a bătut mai sălbatec a fost gardianul cel bun şi blând, care fredona tot timpul şi dela care auzisem aria din «Văduva veselă». Pe maiorul Gavrilescu l-a bătut acest gardian «liric», (cum îi spuneam noi), atât de crunt, încât i-a rupt câteva coaste. Blândul şi bunul gardian de până atunci, a lovit cel mai fioros. A fost cel mai neinduplecat. Care ar fi putut fi explicaţia? Greu de înţeles! Pentrucă acest gardian, luni de zile a fost cel mai egal cu sine, cel mai neagitat şi cel mai tolerant. La psihoza momentului, cel pe care-l consideram un om sensibil şi delicat, a fost cel mai deslănţuit, cel mai feroce.

Câte cute şubrede are biata noastră fiinţă —ne-am spus— şi aşa am inceput să deslusim ce s'a petrecut la Piteşti şi Gherla.

După această «bătălie», din care puţini au rămas nevătămaţi, atmosfera lagărului s'a schimbat total. Masa a slăbit mult, orele de muncă în mină s'au inmulţit, supravegherea a devenit riguroasă. Din infirmerie au fost evacuaţi toţi bolnavii, internat fiind

numai maiorul cu coastele rupte, care era incapabil de a se mişca. Ne-au fost introduse în dormitoare tinetele W.C., iar orele de soare şi aer ne-au fost suprimate. In sala de mese, nimeni n'avea voe să vorbească. In curte, între sala de mese şi dormitoare, deasemenea, nimeni nu avea voe să rostească un cuvânt. In dormitoare nu mai putea avea loc niciun dialog, pentrucă informatorii, timoraţi, deveniseră zeloşi, încât interveneau direct şi autoritar oridecâte ori încercam să ne comunicăm ceva. In mină şi-au făcut apariţia gardienii, care supravegheau cu străşnicie orice mişcare pe galerii, sau în abataje. La intrarea în mină şi la ieşire, fiecare deţinut era buzunărit, pipăit, uneori chiar desbrăcat. S'a introdus obligativitatea ca toţi deţinuţii, când treceau pe lângă un ofiţer sau un gardian, să ridice boneta şi să spună clar «Să trăiţi!».

Intre gardienii dela această mină era unul care clipea des şi, pentru aceasta, necunoscându-i numele, l-am botezat «Clipici». Era un om de-o prostie fenomenală şi care avea impresia despre sine că are umor. Ii plăcea să fie foarte autoritar, dar această autoritate şi-o manifesta într'un mod atât de ilar, încât era greu să ne abţinem dela râs. De aci, credeam noi, şi-a format convingerea că este... «spiritual».

Sandu Mazilu, foarte corpolent, preocupat necontenit de probleme, inclusiv ale mâncării, lipsit totalmente de un spirit al ordinei, şi puţin distrat, era victima cea mai frecventă a acestor acte... de «indisciplină». Trecând pe lângă plutonierul pe care-l botezasem «Clipici», distrat cum era de obiceiu, nu l-a salutat. Este oprit de plutonier şi admonestat:

—Vezi tu ce grade am pe umăr?

—Văd, domnule plutonier!

—Ce grade sunt astea?, întreabă plutonierul ridicând puţin un umăr.

Sandu Mazilu, ca să-l flateze, îi răspunde, adăogându-i o tresă:

—Plutonier major, domnule plutonier.

—Păi atunci de ce n'ai salutat gradul?

—Am salutat, domnule plutonier, dar am salutat tocmai în momentul în care clipeaţi, şi nu aţi observat.

—Trebue să saluţi gradul, să văd şi eu. Ca pedeapsă, acuma să saluţi de o sută de ori, şi pe urmă să mergi şi la carceră. Să numeri bine, să nu crezi că mă poţi duce. De o sută de ori! Dacă mă'nşeli, te-ai curăţat!

A salutat Mazilu —zicea el— și pela jumătate, «sau m'a iertat, sau nu a numărat bine, dar m'a băgat la carceră Clipici, și m'a ținut până s'a terminat masa. Păi bine mă, să rămân eu nemâncat pentrucă el a clipit când l-am salutat?»

Acuma fie vorba între noi, Sandule, l-ai salutat?

—N'am salutat, domnule, cum să salut, că mă gândeam ce mâncare avem astăzi, că din mină mi-a venit un miros de fasole. Ce mâncare ați avut?

—Fasole!

—Serios? Fasole? Extraordinar! Cum mă și tocmai astăzi să nu mă vadă că salut? Mă duc la raport. Să-mi dea mâncare, să mănânc că muncesc; tocmai când e fasole? Mă săturam și eu! Mă duc la raport! E ofițerul politic aici?

—Este! Adineaori a venit!

—Mă duc la raport!

Și a plecat. Spre surprinderea noastră, Sandu Mazilu a întârziat la ofițerul politic foarte mult. Trofim, un analfabet, care eram siguri că n'are nici clasele primare, evita discuțiile prelungite cu intelctualii. Dar Sandu Mazilu, întârzia. Apare după 15-20 de minute, roșu la față, cu capul plecat:

—Să vă spun ceva! Vă amintiți de Emeric Kupfer dela Baia Spriei? Asta mi-a spus că la anchetă, un ofițer, evreu de-al lui, l-a luat la bătaie, Kupfer a fost atât de surprins că-l bate un coreligionar, încât n'a putut riposta decât spunându-i: «Ce mă bați domnule, ce mă bați? Nu știi să'njuri?

Sandu Mazilu isbucnește în hohote de râs:

—M'a bătut Trofim de m'a căpiat!

—Cum, mă Sandule, cincisprezece minute?

—Nu știu cât a fost că mie mi s'a părut mai mult, dar m'a ținut numai în palme. Mă, știi ce palmă grea are? Dar dece credeți că m'a bătut? Nu m'a bătut că nu l-am salutat pe Clipici, ci pentrucă, zicea, că mi-am bătut joc de el cu fasolea. Fasole ați avut astăzi, spuneți drept?

—Fasole, și încă grasă!

—Mă jurați?

—Jurăm!

—Mă duc iar la raport! Mi-a arătat lista care o avea pe masă și a zis că astăzi au fost morcovi și că-mi bat joc de el. Avea menu-ul pe masă!

Și a plecat din nou... la raport. Noi- ne-am apropiat de spa-

tele barăcii în care era biroul politic, să auzim ce se întâmplă, pentrucă Sandu Mazilu avea niște naivități, în totala lui bună credință, care-l predispuneau la tot felul de gafe. N'am încercat să-l reținem, pentrucă știam că nu este posibil. La scurt timp, din baracă veneau niște sgmote, încât lăsau impresia că o echipă de demolare dărâmă baraca. După un alt sfert de oră —atâta am evaluat noi timpul scurs— Sandu Mazilu apare devastat. Cu capul spart, cu hainele rupte și cu sgârieturi pe față. Trofim, între timp, observase că menu-ul pe care îl arătase lui Sandu Mazilu era cel din ziua următoare, dar, agasat de faptul că Sandu Mazilu s'a întors, l-a lovit cu tot ce-a avut înainte, în «atelier»: cu scaunul, cu un baston, în fine cu tot ce i-a venit la îndemână. Sandu Mazilu, atâta mai putea spune:

—Aștia sunt barbari, sunt niște primitivi, sunt niște sălbateci. Ar trebui să vă solidarizați cu mine și să declarați greva foamei toți!

Dupăce tace câteva momente, evident tulburat de tot ce se petrecuse, adaugă... în hohote de râs:

—Dar după ce mănânc o fasole groasă!

16. REZISTENȚA ȚĂRANILOR

Viața noastră în lagăr s'a schimbat, s'a înrăutățit, și condițiile de muncă au devenit tot mai riguroase. Mina avea galerie «la zi», dar curenții de aer rece erau tot atât de primejdioși cât și temperaturile ridicate dela 300 până la 500 de metri sub pământ. Hrana a slăbit mult și ingerințele ofițerului politic și ale gardienilor în viața noastră din lagăr s'au înmulțit. Delatorii, timorați, deveniseră extrem de activi, pentru a-și crea fiecare cât mai multe merite la biroul politic și, prin urmare, pentru a avea o hrană mai bună și, eventual, pentru a fi păziți de urmările care erau de așteptat. O răzmeriță în țară, ca urmare a dispariției lui Stalin, nu era exclusă, de un mare număr dintre noi, și aceasta s'ar fi putut solda cu un asasinat în masă a celor pe care îi considerau cei mai primejdioși, adică a deținuților. Eram un grup mic care excludea această posibilitate și incercam să creiem o nouă atmosferă, cu judecăți politice care puteau rezista. Psihoza de masă care se instalase era greu de schimbat, pentrucă în lagăr și în mină era o supraveghere foarte atentă, iar în dormitoarele «garnisite» toate cu delatori, orice convorbire era ușor interceptată și imediat raportată.

Grupul care, și de această dată a dat dovadă de pondere, seriositate și judecată limpede, a fost cel al țăranilor. Al doilea era al fraților de cruce, care făceau închisoare din 1941, dar erau puțini. Unul din aceștia din urmă, N.M., domina, prin comportament, cultură (făcută în închisoare!) și o mare capacitate de iubire, pe toți cei din jur. In dormitorul unde era N.M. era o atmosferă deosebită de a tuturor celorlalte dormitoare. Aceeași

atmosferă era în echipele în care lucra N.M. Un conflict cu N.M., frecvente în închisoare, era imposibil. Il depășea, cu o abilitate demnă de un diplomat de carieră. Spre deosebire de alți frați de cruce, cu închisoare îndelungată, N. M. era echilibrat și prin faptul că păstra o notă decentă, smerită, a trăirii lui religioase. Numai un ochiu foarte atent putea observa clipele de «absență» ale lui N.M., când își făcea rugăciunea sau zilele când postea. In toate actele lui era de o extraordinară discreție, iar în discuțiile religioase nu căuta să-și impună punctul de vedere. Punctul lui de vedere și-l impunea, însă, prin actele lui, care erau egale și nedemonstrative. Dealtfel, așa era țăranul român. N.M. avea toate atributele țăranului român, dublate de un rafinament intelectual, pe care Sandu Mazilu îl numea «o forță reținută». In toate domeniile, filosofie, literatură, teologie, artă, N.M. avea informație precisă, pe care o rostea cu voce joasă, modest, și gata să asculte, fără să intervină, o opinie contrară.

Inainte de evadarea lui Marin Țucă, deci înainte de instaurarea tuturor restricțiilor pe care le-am trăit după aceea, am asistat la o discuție teologică între un grup de țărani și Sandu Mazilu. Țăranii puneau întrebări, incitați de Sandu Mazilu, care, temperamental, avea o mare doză de retorism. Țăranii ascultau. N.M., în apropiere, observă efuziunile lui Sandu Mazilu, se apropie de grup și ascultă fără să intervină cu nicio opinie. Când Sandu Mazilu s'a încălzit, la întrebarea cu «cheie» a unui țăran, N.M. s'a retras. Un țăran, Paraschiv, care l-a privit tot timpul suspicios, văzându-l pe N. M. că pleacă, închide discuția cu această replică tăioasă: «Domnule Mazilu, ăi fi dumneata filosof și teolog, dar dacă te ascultăm mult, ne pierdem credința în Dumnezeu! Lasă-ne pe noi așa cum suntem!» Paraschiv s'a sculat și a plecat, urmat de toți ceilalți țărani. Țăranul român mi-a părut, în toate încercările din închisoare, personalitatea cea mai închegată, cea mai rotundă. Deaceea țăranii au fost cei care, sub toate raporturile, au rezistat cel mai frumos. Chiar sub raport fizic, pentrucă în condiția de viață din închisoare, erau cei mai vulnerabili, întrucât în libertate trăiseră tot timpul în aer liber și imensa majoritate, 99 %, bine hrăniți. Condiția inversă, adică lipsa de aer și de hrană, ar fi fost normal să-i secere, cum, de exemplu, i-a secerat pe maghiari. Țăranii maghiari, din statisticile care le făceam cu ajutorul informațiilor aduse de deținuții diferitelor închisori, au dat numărul cel mai mare de victime.

Mi-amintesc o scenă dela Jilava, din anul 1949. Pe priciul etajat, erau grupați câțiva maghiari. Când se deschidea ușa, pentru masă, toți maghiarii priveau de sus ce este în ciubăr și apoi coborau. Aproape în fiecare zi (pentrucă în fiecare zi era «ciorbă chioară»), îi auzeam în cor:

«Viiiz!» (Apă)

Ceeace nu s'a întâmplat niciodată cu țăranul român, care aștepta resemnat, la locul lui, să primească ce se aducea.

Rareori se puteau auzi la țăranul român discuții despre mâncare sau despre femei —discuții care erau frecvente în rândurile pușcăriașilor din alte categorii, lipsiți de condițiile firești de viață, timp îndelungat. Și mai ales lipsiți cu desăvârșire de orice altă îndeletnicire în regimul sever, celular. Nota lor dominantă: tăcerea și seriositatea, dar nu și resemnarea în marile probleme. In discuții politice, țăranul nu se hazarda. Dar, rar, când își mărturisea o opinie, o făcea cu bun simț, modest și cu o intuiție a problemelor, care s'a dovedit, de cele mai multe ori, a fi fost sănătoasă, țâșnită din realități pe care le trăia în profunzime. Condiția sufletească pe care o trăia în închisoare n'avea variațiile de intensitate ale intelectualului sau târgovețului. Era mereu egal cu sine, înfruntând greutățile senin și împărtășind micile bucurii, reținut. Observându-le comportamentul cu atenție, în împrejurări foarte diferite, am constatat că este purces dintr'o filosofie autentică și deaceea, probabil, Stalin, în prelegerile pe care le-a ținut prin 1936-37, îl considera pe țăran cea mai dificilă și mai primejdioasă piedică în scopurile revoluției proletare.

Imi amintesc de același țăran, Paraschiv, care ascultând întotdeauna cu atenție diferitele discuții ale intelectualilor și nefiind niciodată de acord cu «vorba lungă», la sfârșitul unei convorbiri despre «absurditatea vieții», a conchis: «Toate nenorocirile vieții le vindecă moartea», amintindu-mi cugetarea lui Chamfort: «Vivre est une melodie dont le sommeil nous soulage toutes les 16 heures. C'est un palliatif. La mort est le remède.»

In închisoare, mi-am făcut convingerea că țăranii români sunt cei mai autentici filosofi, pentrucă-și trăesc viața în modul cel mai adevărat și mai sobru.

17. TRANSPORTAT LA TIMIȘOARA

Viața în lagăr era tulbure, spiritele încă agitate, după evadarea lui Marin Țucă și toți își puneau o întrebare firească: «A făcut bine Marin Țucă?» Răspunsurile erau în mijlocul unor grupuri, DA, în altele, NU! Cum justificau aceste grupuri pozițiile? Pentrucă fiecare răspuns, presupunea o poziție, față de actul lui Țucă. Cei care aprobau evadarea erau în parte pișcați de euforia care a născut-o moartea lui Stalin, dar determinați și de temperamentul lor cam demonstrativ. Ceilalți, făceau un act de judecată: «Ce rezolvă Marin Țucă prin evadarea lui? O revoluție în România comunistă? Nu! Nu este posibil! Atunci, dece a evadat? Să se salveze pe el? Atunci, actul lui de eroism include o mare doză de lașitate, desprinzându-se de soarta noastră a tuturor. Ce a realizat, deocamdată? O înăsprire a condițiilor noastre de viață, iar el va fi cu certitudine arestat și împușcat. Ceeace s'a și întâmplat!»

Pentrucă am vorbit mai înainte de țăran, care a fost atitudinea invariabilă a țăranilor? Țăranul, nu spunea nici DA nici NU. El spunea mereu: «ce-o vrea Dumnezeu!», evitând orice altă discuție.

In această tulburare a lagărului, circulau tot soiul de svonuri. Cert era că administrația făcea investigații intense, pentru a da de urmele... complotului din lagăr. Aceste investigații erau atât de stăruitoare, încât ne lăsa să credem că nu este un caz singular ce s'a petrecut în lagărul nostru. Biroul ofițerului politic era aglomerat de chemări din toate categoriile de deținuți, și mai puțin informatorii. Această situație ne-a părut bizară. Nu erau

cercetați informatorii, care nu puteau da decât relații, socotite de ofițerul politic insuficiente asu perimate, ci oamenii cu atitudini clare față de administrație și niciodată înclinați în fața autorităților. Autorul acestor pagini, însă, n'a fost niciodată cercetat, de unde se trăgea concluzia că, până la urmă, voiu fi țapul ispășitor și că toate relațiile pe care le strâng, urmăresc implicarea mea în această evadare.

Intr'o dimineață, spre orele 11, sunt chemat, în fine, de un gardian:

—Hai!

Am fost dus la poartă, unde mă așteptau alți doi gardieni, complet necunoscuți. Lângă picioarele lor, o pereche de lanțuri impresionante.

—Stai jos!

Apoi, din cabina portarului, a fost scoasă o nicovală și un ciocan. Mi-au pus lanțurile și mi-au bătut niturile.

—Ridică-te!

M'am ridicat. Apare ofițerul politic, însoțit de director, care avea în mână o pereche de ochelari de sudor și o pereche de cătușe.

—Domnule director, zic, să-mi iau un prosop.

—Lasă! Nu mai ai nevoe!

De câte ori auzisem această amenințare? Nu mai țiu minte! Mi-au pus cătușele, cu mâinile la spate. Apoi, mi-au aplicat ochelarii, au băgat vată, și m'au cercetat 5-6 minute, dacă nu cumva pe undeva se poate vedea. O stăruință suspectă, îmi zic. Dar oricum, încurajatoare pentru moment. Auzisem deja că l-au arestat pe Țucă. Dacă m'ar duce să mă'mpușt—judec—n'ar avea atâta grije să nu văd, deci ulterior să spun parcursul. Probabil o anchetă. O anchetă, în situația din lagăr, nu putea fi decât în legătură cu Țucă. Iar în actul lui Țucă nu aveam niciun amestec. Sunt apucat de ambele brațe de câte un gardian (poate chiar ofițerul politic și directorul!) și urcat, din cât mi-am dat seama, într'un Jeep. Și pornim. Lângă mine am simțit un gardian (poate ofițerul politic) și o armă. Urmează recomandația de rigoare:

—Să nu'ncerci ceva, că te curăț, fără somație!

M'am întrebat cu nedumerire: cum aș putea încerca ceva, cu lanțurile pe care le aveam la picioare, nituite, cu mâinile în cătușe la spate, «fără ochi», cu unul lângă mine și cu doi în

față? Cel de lângă mine tăcea și-și tot aranja arma, așa ca s'o simt vecină. Cei din față, mai mult pe șoptite, fraze scurte. Ce s'a putut întâmpla cu Țucă, m'am întrebat, de sunt atât de timorați? Deci cu Țucă trebue să fiu implicat.

Am mers 2-3-4 ore și, desigur, nu-mi puteam da seama în ce direcție. Incercam să ghicesc ce securitate ar fi interesată. Baia Mare, raionul în care se petrecuse «crima», trebuia să fie de mult depășită. Oradea? Intr'adevăr, mi-a făcut impresia că Jeepul merge printr'un oraș și am auzit și clopotul unui tramvaiu, clopot care îmi amintea o excursie cu douăzeci de ani în urmă, în acest oraș. Dar l-am depășit. Dacă am depășit Oradea, probabil că ținta ar fi Timișoara. Dacă nici la Oradea nu ne-am oprit, dece Timișoara, dacă ancheta este în legătură cu Țucă?

In fine, după alte două-trei ore, ajungem. Miros de benzină. Sgomot de porți. Mașina este trasă cu spatele.

—Mai aproape, mai aproape! Ajunge! Ajunge bă, c'o bagi în casă!

—Să nu te miști!, imi spune cel de lângă mine.

Se aud șoapte, uși trântite, pași alergători.

Nu-mi mai aparțineam deloc. Toată învălmășeala pe care o auzeam în jurul mașinii, mă însingura. Imi da o ciudată senzație de pace. Par'că mă abandonasem.

—Dă brațul!, se aude o voce de jos.

Intind un braț, așa elegant, cașicum l-aș fi întins unei doamne.

—Nu ăla, ălălalt!

Sunt prins solid. Apoi recomandațiile care sunt aceleași, dela Vladivostok până la Adriatica:

Intâi unul! Inalt, să nu te'ncurci în mătăsuri..., etc.

In sgomotul lanțurilor, cu amândouă brațele prinse puternic, într'un timp nesperat de scurt, sunt oprit. Mi se scot ochelarii. In fața mea un birou. La birou, un ofițer. Ofițerul, parfumat. Mă privește lung. Eu, mai scurt.

—Știi unde te afli?

—Nu știu, dar bănuesc!

—Unde?

—La Timișoara!

Tace! Nu spune nici da nici ba.

—Cum te numești?

Insir toate datele din fostul meu Buletin de Identitate, fără nicio pauză.

—Le ştie pe de rost, zice gardianul.

—Scoteţi-i cătuşele!

După ce mi-au scos cătuşele, par'că mi-am recăpătat şi identitatea pierdută. Mâinile mi-au căzut, aşa, uşor.

—Scoateţi-i şi lanţurile!

—Unde, tovarăşe locotenent, aici?

—Aici, pe loc! Aduceţi nicovala, dalta şi ciocanul!

Rămân numai cu ofiţerul care mă priveşte zâmbind:

—Ce mai faceţi, domnule Bălănescu?

—Ce să fac? Cum vedeţi!

—Ştiţi pentru ce aţi fost adus?

—Nu ştiu!

—Dar bănuiţi?

—Drept să spun, la dvs este cam greu să bănueşti ceva. Dacă vrei să bănueşti, orice ai bănui, până la urmă este cu totul altceva. Aşa că nu-mi fac probleme!

—De unde veniţi?

—De unde m'aţi adus!

—Am impresia că sunteţi supărat!

—Sunt cam obosit!

—Şi credeţi că sunteţi la Timişoara! Să nu vă înşelaţi!

—Se poate. Dar n'are nicio importanţă unde sunt!

—Pentru noi are! Ce s'a mai întâmplat pela dvs pe la mină?

—Nimic deosebit!

—Chiar nimic?

Intre timp au venit nicovala, dalta şi ciocanul. Verigile lanţurilor cam strâmte şi picioarele cam umflate. Nu aştept invitaţia să stau jos. Nimic nu-mi era străin din ce avea să se întâmple de aici înainte. Cât mi-au tăiat niturile, picioarele au sângerat puţin în dreptul cătuşelor. Ofiţerul se scuză:

—Ne iertaţi, dar ce să-i faci... e grea viaţa de puşcăriaş! Acum, mergeţi să vă odihniţi. Dimineaţă veţi sta de vorbă cu cineva...

Dimineaţa, când încă nu se simţea pe culoarele «întreprinderii» nicio mişcare, prin fereastra cu zăbrele, deschisă spre parc, remarc sunetele caracteristice ale turturelelor. Cred că nicăeri turturelele n'au sunetele melodioase ca în oraşul trandafirilor, cum era numit Timişoara, înainte de comunism. Ascultându-le, m'am simţit liber, cutreierând străzile pe sub zidurile cetăţii, pe aleele parcurilor îmbătate de flori. Nu trăiam Timişoara plină de cadavre, de sânge şi de ruşi beţi, pe care am povestit-o la începutul

acestor însemnări, ci Timişoara romantică, a adolescenţei, cu cântece, cu idealuri, cu iubiri şi speranţe. O trăiam, lungit pe sarcofag, cu atâta intensitate, încât nu mai aveam nicio îndoială: sunt în Timişoara.

18. UN COLEG DE CELULĂ

Dimineaţa nu mi s'a deschis uşa, ca de obiceiu, pentru «număr», şi pe la 10 sau 11, îmi este adus «un coleg, să-ţi ţină de urât». Să vă simţiţi bine la noi». «Colegul», cu o înfăţişare plăcută şi ochi vioi, se prezintă:

—Damian, student la medicină anul trei. Nepotul lui Gheorghe Ciorogaru. Sunt gorjan, aproape de Novaci.

—Şi eu vâlcean!, zic, fără să-mi pronunţ numele.

Mi-a dat câteva date care m'au făcut să cred că studentul Damian avea suficiente relaţii despre mine. De unde putea şti studentul Damian că eu îl cunosc pe Gheorghe Ciorogaru, pentrucă Gheorghe Ciorogaru nu era un nume de circulaţie internaţională, ci un nume care circula într'o arie destul de restrânsă. De unde mai ştia studentul Damian că eu sunt de prin locurile unde este născut şi el. Deci, sunt lămurit asupra studentului Damian.

Primele informaţii pe care le-am schimbat:

—De când sunteţi arestat?

—1949, Februarie. Dar dumneata?

—De două săptămâni!

—Ce-aţi făcut domnule —zic eu pe un ton părintesc— de ce nu v'aţi astâmpărat să vă vedeţi de studii?

Studentul Damian mă priveşte contrariat, la încercarea mea de admonestare, neaşteptată. Priveşte pe fereastră cașicum ar fi voit să consulte pe cineva. Îşi întoarce ochii spre mine, privindumă fix.

—Ne vedeam şi de studii!

—Dar ce-aţi făcut?

—Am făcut un manifest în care ceream să fie înlăturată politica din facultate. Să ne lase să învățăm cum să vindecăm bolnavii. Nu ne interesează Marx și Engels și «trăiască partidul comunist român». Să vă povestesc o întâmplare. Sunt studentul profesorului Câmpeanu. Ați auzit de el?

—Chirurgul?

—Da, chirurgul. La o operație la care trebuia să asistăm, în sala de operații era un cearceaf mare, roșu, pe care scria «Trăiască partidul comunist român». Când a intrat profesorul Câmpeanu și l-a văzut, ne-a întrebat: «Ce este asta?» Noi am răspuns în cor «Trăiască partidul comunist român», domnule profesor!

—Trăiască-trăiască, dar nu în sala de operații, ne-a răspuns profesorul. Până nu este scos afară cearceaful, nu încep operația. Dar scos cu grije, să nu stârnească praf. Apoi, curățenie generală, sala aerisită și halatele dvs schimbate, cu altele dela etuvă, și a plecat.

După câteva zile, manifestul nostru. Am fost arestați vreo 24. Șeful lotului este un coleg de-al meu, logodnicul fiicei lui Ion Barbu, poetul și profesorul universitar dela matematici. Ați auzit de el?

—Da!

—Știu că ați auzit. Mi-au spus și numele dvs și profesia. Așa că, sigur că ați auzit. Si ea este colegă cu noi.

—N'am șiut că Ion Barbu are o fată!

—A iubit în tinerețe pe mama fetei, care era asistentă medicală. Trebue să fie un om de caracter, Ion Barbu. De când s'a născut și până astăzi se ingrijește de fiica lui. Intreținere, taxe școlare, îmbrăcăminte... Și fata are un adevărat cult pentru el. Ii face vizite din când în când. O iubește foarte mult.

In timpul acesta se deschide ușa. In ușă, un «chelner» în halat alb, purtând tavă cu mâncare. Pe tavă, o mâncare cu carne, o friptură, pâine albă și o portocală.

—Pentru dvs, mi se adeseează «chelnerul».

—Dar domnul?, zic eu, arătându-i pe Damian.

—Nu știu! Dvs aveți mâncare dela popota ofițerilor! Vă primi și dânsul!

—Dacă nu i se aduce aceeași mâncare, refuz regimul acesta. Chelnerul pleacă.

—Știți cine a fost?, mă întreabă Damian.

—Un gardian. Probabil un plutonier.

—Nuuu! Il cunosc de două săptămâni, de când sunt aici. Este ofițer cu administrația, locotenent! Vi se dă importanță!

—Să vedem ce masă primești dumneata!

—Arpacaș, ce să primesc. Dar mâncați că se răcește. Mie îmi vine mâncarea cam peste o jumătate de oră!

După o jumătate de oră, într'adevăr, i-a venit arpacașul. Ii dă lui Damian gamela și imediat apare «chelnerul», de această dată în uniformă.

—De ce nu mâncați?

—Dacă nu primește și domnul Damian aceeași mâncare, dați-mi și mie mâncarea domnului Damian.

—Dvs aveți regimul acesta pentrucă sunteți miner și veniți dela o muncă grea, subterană. Partidul se îngrijește de oamenii care muncesc. Aveți nevoe să vă întremați, pentrucă am observat că sunteți cam slăbit. Damian este arestat de curând. Dvs sunteți arestat de patru ani. Așa că, din toate punctele de vedere, vi se cuvine. Tovarășul colonel m'a însărcinat să vă comunic că, indiferent care va fi cursul anchetei, cât veți fi la noi, veți avea mâncarea dela popota ofițerilor. Poftă bună.

A închis ușa și a plecat înclinându-se ușor.

—Visez?, îmi spun, gândind la tot ce-am lăsat în urmă, la mina dela Valea Nistrului.

—Uite ce, domnule Damian, facem un târg. Eu mănânc jumătate din mâncarea dumitale și dumneata, jumătate din mâncarea mea. Dacă nu accepți, eu nu mă ating de tavă!

Damian mă privește și lăcrămează.

—Vă mulțumesc foarte mult, îmi spune Damian cu vocea voalată, evident emoționat, dar nu merit. Să vă spun: m'au adus aici ca să vă trag de limbă!

—Mai încet, poate fi cineva la ușă!

—Nu-i nimic! Să fie! Mi-au spus tot despre Dvs și au condiționat eliberarea mea, de serviciile care le fac în legătură cu dvs. Și am acceptat! Eu sunt aici în calitate de turnător. Acum mai vreți să împărțim mâncarea?

—Da! Rămâne aceeași condiție, indiferent care este rolul dumitale și ce vei spune sus! Cu o rugăminte: să nu spui decât ce auzi dela mine. Să nu inventezi! Suntem înțeleși?

—Da, suntem înțeleși! Nu spun nimic! Nici ce aud nici ce nu aud de la dvs, dar mâncarea n'o mănânc. Până la urmă am

ajuns la un compromis: a acceptat o treime din mâncarea dela popotă, fără să mă infrupt din arpacaşul lui.

Discuţia noastră pentru impărţirea «bunătăţilor» durând cam mult, după timpul calculat că aş fi luat masa, din nou ofiţerul îşi face apariţia. Incă nu terminasem. Şi eu şi Damian eram cu câte o jumătate de portocală în mână.

—N'aţi terminat? Când terminaţi, bateţi la uşă că vă aşteaptă domnul colonel, spune plutonierul şi închide.

—Vă dau mare importanţă, repetă Damian.

19. IN FAŢA COLONELULUI MOIŞ

Am pus jumătatea de portocală pe sarcofag, într'un colţ, şi bat în uşă care s'a deschis imediat.

—Poftiţi!

Mă gândeam: atâtea atenţii nu miros bine.

Mi se pun ochelarii, coborîm 15-20 de trepte, parcurgem un culoar lung, probabil subteran, după miasme, apoi urcăm. Ajungem într'un birou. Nu mi se ridicaseră ochelarii, dar auzeam ţăcănitul maşinilor de scris. La scurt timp mi se iau ochelarii şi sunt condus într'un alt birou. La masa de lucru, un civil bine făcut, în cămaşe, cu mâneci scurte, cu un obraz roz de adolescentă. Zâmbeşte. Se ridică depe scaun şi îmi întinde mâna.

—Luaţi loc pe canapea!

Ne aşezăm amândoi. Eu la un capăt, el la celălalt. Colonelul, tot timpul zâmbitor şi amical.

—Ştiţi unde sunteţi?

—Da! La Timişoara!

—De unde ştiţi?

—In primul rând dela turturele! In al doilea, dela colegul de celulă...

—Aveţi un coleg de celulă? Nu ştiam!

—Apoi, dela dvs!

—Cum dela mine?

—Vă cunosc! Sunteţi domnul colonel Moiş!

—De unde ştiţi? Niciodată n'am stat de vorbă!

—Am stat, la o bodegă aici în Timişoara, în anul 1948. Am ciocnit chiar un ţoi de ţuică.

—In ce lună?

—Prin septembrie, sau octombrie, nu-mi amintesc bine.

—Dar la ora aceea erai condamnat!

—Condamnat, dar nu arestat. Şi beam ţuică cu dvs, la o bodegă.

Obrazul colonelului a devenit ceva mai rozaliu, iar zâmbetul ceva mai acru. Dar şi-a revenit, după ce a băut un pahar cu apă.

—Domnule Bălănescu, nu ştiu pe unde ai mai fost anchetat (a renunţat la formula de reverenţă!), dar aici, la noi, eşti considerat un om politic şi vei fi tratat în consecinţă. Am dat dispoziţii să nu ţi se pună de două ori aceeaşi întrebare. Răspunzi ce vrei. Noi considerăm că reprezintă realitatea adevărată, ce ne spui dumneata. Nu vei fi bruscat şi regimul dumitale alimentar va fi acela care l-ai primit astăzi, indiferent cum va decurge ancheta. Ţi-am repartizat un ofiţer cu carte —este doctor în drept— şi un om de familie...

—O singură întrebare vreau să-ţi spun eu, dacă vrei să-mi răspunzi. Repet, dacă vrei să-mi răspunzi. Dacă nu vrei, treaba dumitale. Cum s'a organizat evadarea dela Nistru?

—Vă pot spune ce am auzit după evadare!

—Aia ştim şi noi. Dacă vrei să spui ce-a fost înainte de evadare...

După o clipă de tăcere, continuă:

—Bine! Am înţeles că nu vrei să spui sau nu ştii. Te priveşte! Nu insist! Dar te rog fii sincer, întrebarea mea este în afară de anchetă: cum îţi explici dumneata că în aceeaşi noapte, la aceeaşi oră, au fost, la două mine diferite, şi la distanţă una de alta, două evadări. Dacă dumneata, să zicem cetăţean particular, aşa, pe stradă, ai afla chestia asta, nu te-ai întreba, nu ţi-ai pune problema, nu ţi s'ar părea curios? Fii sincer! Ţi-am spus şi repet: noi facem anchete civilizate de putem da lecţii şi americanilor şi englezilor. Ce crezi dumneata de această întâmplare?

—Dvs —zic eu— aţi spus singur: o întâmplare! O coincidenţă. V'aş cita pe Lenin, care spunea că orice societate conţine în ea germenul unei societăţi de tip contrariu. Acest germen poate fi şi în colectivităţile restrânse ale societăţii, pe care dvs vreţi s'o creaţi. Deci chiar în lagărele de muncă, pentrucă şi aceste colectivităţi sunt conduse prin constrângere, după calapodul dvs. Cum în condiţii asemănătoare, oamenii —dvs trebue să ştiţi foarte bine asta— acţionează şi reacţionează asemănător, şi în lagărele de muncă...

—Pardon, domnule Bălănescu, nu lagăre, colonii...

—Mă rog! Cum vreţi să le spuneţi, dar dece nu numiţi coloniile şi lagărele de muncă naziste? «Colonia» este un eufemism pe care dvs îl utilizaţi tocmai pentruca să ascundeţi realitatea. Cuvântul, utilizat în antichitate, avea semnificaţia unor cetăţi cu un anumit rol economic, cum au fost cele înfiinţate de fenicieni pe teritoriile străine sau cele înfiinţate de greci. Noi nu suntem pe un teritoriu străin. Iar dacă veţi spune «colonii penitenciare», acestea nu sunt păzite cu atâta străşnicie şi oamenii nu muncesc şi nu trăiesc sub ameninţarea baionetelor şi a puştilor mitralieră.

—Şi de ce vă incomodează baionetele şi puştile mitralieră?

—Ne incomodează, în primul rând, pentrucă prin acestea creaţi atmosfera de constrângere şi ameninţare şi pentrucă ne mai şi împuşcaţi... din când în când. Intr'o colonie de muncă, oamenii sunt îngrijiţi medical. Intr'un lagăr, sunt împuşcaţi, cum a fost împuşcat preotul Gheorghe Şerban, la Baia Spriei, pentrucă, bolnav de inimă, nu mai putea să lucreze la 500 de metri sub pământ. A fost ucis de două gloanţe care i-au perforat tocmai organul bolnav: inima. Dvs mi-aţi spus că întrebarea este în afara anchetei propriu zise şi că pot vorbi orice. Sper că nu impietez asupra autorităţii dvs, spunând lucrurilor pe nume.

—Dar preotul Şerban a încercat să evadeze...

—Este inexact, domnule colonel. Cei care au încercat să evadeze şi au evadat în totalitate, precum bine ştiţi, au făcut-o noaptea şi organele dvs de pază, cu toate posturile dvs de puşti mitralieră şi cu toate baionetele, au fost nu numai suprinse, dar depăşite. Preotul Şerban a fost împuşcat sub ochii noştrii, care ne aflam în curte, în incinta lagărului, la orele 10 dimineaţa, şi la 6-7 metri de gardul înalt de 4 metri, târînd o targă cu pietre, sub paza unui miliţian. Vă rog să mai luaţi în considerare că Marin Ţucă era tânăr şi, presupun, că şi ceilalţi care au evadat dela cealaltă mină, precum spuneţi, erau tot tineri. Părintele Şerban nu numai că era bătrân, dar era şi bolnav grav de inimă, adică de singurul organ care-l putea ajuta într'o astfel de aventură.

—Recunoşti că era o aventură?

—Recunosc! Dar mai recunosc şi că deţinuţii nu mai puteau suporta şi că au purces la o aventura care ştiau că poate fi o sinucidere. Adică, au preferat moartea. Flaubert, scriitorul francez,

spune că numai aspirațiile noastre ne dau valoare. Oamenii au aspirații spre libertate, au aspirat spre descătușarea ființei lor și a spiritului lor.

—Ești avocat, domnule B?

—Nu sunt avocat, sunt ziarist. Dar tot ce vă spun, nu sunt judecăți purcese dintr'un curs universitar sau dintr'o carte, ci din ceeace am trăit, am observat, am constatat.

—Domnule B., te-am lăsat să vorbești, dar să știi că nu mai încuiat. Am tăcut, pentrucă am voit să știu cum gândești. M'am lămurit. Ai rămas la principiile învechite și la o mentalitate retrogradă. N'ai fost reeducat, dar o să te reeduci cu timpul. Cât ești condamnat?

—De trei ori muncă silnică pe viață!

—Ei, atunci ai timp!

—Am timp, dar pot fi reeducat foarte repede, dacă veți recurge la metodele dela Pitești și Gherla.

—Dar dece crezi că ai nevoe de metodele de acolo? Noi n'am fost de acord cu metodele dela Pitești. Dvs între Dvs ați făcut acele crime oribile, împotriva umanității, ca să se audă peste granițe și să compromiteți regimul comunist. Noi vom pedepsi pe toți cei ce s'au dedat la atrocități. Noi știm care a fost al doilea scop principal. Scopul a fost să obțineți cât mai multe informații, să le transmiteți lui Vică Negulescu, și acesta, prin rețeaua lui de informații, să le transmită americanilor, cu care —este știut— avea strânse legături. Noi știm tot! Să nu vă imaginați că suntem niște romantici și idealiști retrogrizi.

—Vică Negulescu este arestat și condamnat. Cum putea Vică Negulescu să aibă, din închisoare, relații cu americanii, când noi nu știm cine este în celula de alături? Am stat câteva luni în celular deasupra fratelui meu Mihai și n'am știut că fratele meu se află acolo.

—Domnule B., am spus că poți vorbi orice, dar am împins cam departe discuția. Nu uita că ești deținut... Totuși, așa cum ți-am promis, în ancheta care va urma, regimul dtale va rămâne acela despre care ți-am vorbit. Poți pleca!

20. O ANCHETA POLITICA

A apăsat pe un buton. A apărut un plutonier, care mi-a pus ochelarii și fără nicio altă formulă, am fost prins de braț și am ieșit, am coborît trepte, am parcurs probabil același culoar pentrucă avea același miros, și am ajuns. Damian mă privea cu ochi întrebători. Dar nu mi-a pus nicio întrebare. Iar eu nu i-am dat nicio explicație. Eram, însă, puțin tulburat, și Damian a observat.

După câteva momente de tăcere, am spus:

—Deseară, cred, că vom avea un regim comun!

Am vorbit apoi despre păsări, despre animale, despre parcul rozelor din Timișoara, și timpul a trecut.

A venit timpul mesei de seară. S'a deschis ușa, a apărut ca și la amiază «chelnerul» cu halat alb, cu tava cu mâncare dela popota ofițerilor, pentru mine. De această dată, fără portocolă. Iau tava, o pun pe pat. Privirile mele și ale lui Damian s'au încrucișat, așa, în treacăt.

După o jumătate de oră, masa lui Damian. Am procedat conform convenției. Am împărțit și am terminat. In momentul în care am terminat, s'a deschis ușa, mi s'a luat tava și vasele. Gamela lui Damian rămăsese încă dela prânz și nici de această dată nu a luat-o.

—Pe unde naiba se uită de văd tot? Au deschis ușa în momentul în care ați terminat!

—Văd tot, zic eu cu subînțeles, și aud tot!

—Să știți, vă jur, am înțeles ce vreți să spuneți, vă jur că dela mine nu vor afla nimic. Vă rog să nici nu-mi spuneți nimic!

Se aude «numărul». Celulele se deschid una după alta. Celula noastră a fost depășită.

—Regim special, observă Damian.

Seara a trecut, povestindu-ne amintirile din copilărie. Damian era fiul unui preot dintr'o comună foarte apropiată de comuna în care mă născusem. Deci, trăisem în același peisaj, ne scăldasem în același, râuleț, ne jucasem pe același nisip. Identificând toate aceste amănunte și evocând inocentele zile ale copilăriei, s'a stabilit foarte repede o sudură sufletească. Damian era un tânăr sensibil, delicat, cu un frumos capital moral. Toate povestirile din copilăria lui și întâmplările din studenție, din modul în care le povestea și din unghiul sub care surprindea și observa esențialul, îi indicau o mare gingășie interioară. Ochii îi erau aproape tot timpul umezi de emoție și era foarte reținut în observațiile cu privire la oameni. Damian a fost figura care mi-a rămas ca una din cele mai plăcute amintiri din închisoare. A doua zi, pela orele 10, un ofițer mă invită la anchetă.

M'a dus tot cu ochelari, pe care mi i-a scos în biroul de anchetă.

Ofițerul anchetator, un tânăr locotenent, în jur de 30 de ani, cu o înfățișare plăcută, înalt, spune ofițerului care mă adusese:

—Să nu-i mai puneți ochelarii!

Rămânem singuri. Amândoi în picioare. Ofițerul în dreptul biroului, eu lângă ușă. În dreapta ușii, o masă și un scaun. Pe masă un pachet de țigări «Republicane».

—Luați loc, domnule B.

—Mulțumesc.

M'am așezat pe scaun, apoi s'a așezat și el. După toate legile ospitalității, îmi spun.

—Domnule B., doriți să stăm de vorbă? Vom sta de vorbă. Vom discuta. Nu va fi o anchetă propriu zisă. Vă voiu pune întrebări, la care dvs puteți răspunde dacă vreți sau nu-mi răspundeți. Dispoziția este să nu vă pun de două ori aceeași întrebare, să nu vă lăsăm impresia că stăruim. Dealtfel eu nu sunt anchetator. Lucrez la alte servicii, care au legături marginale cu o anchetă. Doresc în primul rând să ne cunoaștem. Fumați?

—Da! Fumez!

—Pachetul depe masă vă aparține. Sunt cele mai bune țigări depe piață! Vă rog fumați. Când doriți și cât doriți. Numele meu este... nu-mi mai amintesc, cutoatecă era un nume comun. Ați

publicat la revistele literare, aveți, mi se pare, și niște cărți tipărite...

—Da!

—Aveți o lucrare despre Avram Iancu...

—Da! O lucrare improvizată, pentrucă am scris-o într'o lună și tot materialul pe care-l strânsesem în 2-3 ani mi-a fost confiscat de poliția carlistă într'o noapte.

—Dar de ce ați scris-o într'o lună și n'ați avut mai multă răbdare?

—Pentrucă se apropia momentul pe care-l numim astăzi al «diktatului dela Viena» și voiam să reactualizez luptele românilor, luptele lor seculare, pentru vatra lor strămoșească.

—Ați avut necazuri și cu poliția carlistă?

—Necazuri mărunte; perchiziții, confiscări, ca în toate dictaturile!

—Ați avut vreo condamnare în trecut?

—Nicio condamnare! Dealtfel, cred, că toate aceste lucruri sunt bine cunoscute de dvs.

—Dar cu evreii?

—N'am avut niciun conflict, personal, nici cu evreii. Ei cu ale lor, eu cu ale mele. Au fost evrei pentru care am avut admirație.

—De exemplu:

—Einstein, Menuhin, dintre cei mari. In adolescență, Alfons Adania și alții. Dintre scriitori, raporturi excelente cu I. Peltz. Cât am fost căsătorit, toți vecinii mei, de jur împrejur, erau evrei. Cu toții am avut raporturi mai bune decât aveți dvs astăzi cu cei care nu vă împărtășesc opiniile. N'am avut cu niciunul niciun singur diferend. O admirație și o prietenie nu se naște purecând actele de identitate ale oamenilor, și nici —dacă îmi dați voe să fac o... «metaforă»—, deschizând prohaburile.

—Dar despre Marx?

—Nu sunt economist nici filosof. Ca să-l discut pe Marx cu seriositate, ar trebui să-i fi citit și înțeles opera lui esențială, «Capitalul». Dar judecând consecințele sociale și politice care au purces din «Manifestul comunist» de acum o sută de ani, cunoscând tot ce s'a petrecut în U.R.S.S., apoi la noi, în România, cred că a creat o boală socială îngrozitoare, dar care nu este iremediabilă.

—Remediul cum îl vedeți? Cu pistolul?

—Dacă-mi dați voe în continuare să vorbesc deschis și dacă

nu aşteptaţi dela mine afirmaţii de circumstanţă, v'o spun cinstit că pistolul este arma dvs politică, a comuniştilor. Este specialitatea dvs. Cred că nici pentru dvs nu este străin faptul că revoluţia bolşevică a dat —folosind cifrele date publicităţii de oamenii de stat bolşevici, Stalin şi Molotov— peste 100.000.000 de victime. Nu cred că a existat vreodată în lume o revoluţie care să fi dat un număr mai mare de asasinate. Am impresia că revoluţia permanentă declarată de bolşevici a fost instaurată tocmai pentru a justifica «asasinatele permanente».

—Dar şi naziştii au împuşcat, despre crimele lor dece nu vorbiţi?

—Pot vorbi şi de-ale lor. Le condamn şi pe-ale lor, cum condamn orice crimă. Dar ale naziştilor, pălesc pe lângă ale comuniştilor. Cât au fost la noi în ţară, n'au comis niciun singur asasinat, în timp ce rușii... Şi apoi comuniştii români... In afară de asta ei au avut o perioadă scurtă de guvernare în raport cu comuniştii. Ce-au făcut în război? In războiu asta este «arta» soldaţilor, să ucidă. Asta este meseria lor. «Noaptea de cristal» a naţional-socialiştilor, au plătit-o cu vârf şi îndesat şi cred că vor continua s'o plătească multă vreme.

—Şi M.L. a fost rasistă! Dece nu condamnaţi şi rasismul legionar?

—Domnule locotenent, o afirmaţie simplă, nu poate enunţa un adevăr. Nu Lenin a spus că adevărul cel mai simplu nu poate fi obţinut pe calea cea mai simplă, adică pe calea inducţiei incomplete, pentrucă experienţa este întotdeauna neîncheiată în aceste împrejurări? Dvs nu trebue să faceţi nici raţionamente, când atacaţi această problemă nici să plecaţi dela formule politice, ci să aduceţi documente indiscutabile. Aceste documente nu le puteţi aduce niciodată, pentrucă nu există. Sunt şi adevăruri care pot părea neadevărate. Adevărul nu poate fi descoperit prin prejudecăţi.

—Dar dvs nu aţi avut prejudecăţi în privinţa Uniunii Sovietice? Dece aţi detestat-o? Dece aţi făcut o adevărată religie din lupta anticomunistă?

—Nu am avut nici-o prejudecată. Dimpotrivă, am avut date precise prin însăşi practicile comuniste. Am urmărit cu atenţie scopurile lor expansioniste şi am constatat că sunt cei mai fideli moştenitori ai imperialismului ţarist. Din informaţiile culese dealungul vremii, din datele pe care le-am avut şi din tot ce am

putut observa cu obiectivitate, Sovieticii acţionau politic încă din 1930, pentru ceeace am văzut cu toţii că s'a petrecut în 1940 şi 1950. România era pentru Soviete, în anii 1930, cea mai importantă piedecă pentru viitorea lor expansiune în sud-estul Europei, ţel de pătrundere spre Mediterană al Rusiei de totdeauna. Guvernul sovietic constatase încă înainte de 1927 că în România comunismul nu poate prinde, ca în Polonia sau Bulgaria, din cauza naţionalismului, al cărui efectiv animator a fost Corneliu Codreanu. Deasemenea, guvernul sovietic mai ştia că în 1919 românii au lichidat în Ungaria regimul comunist al lui Bela Kuhn. Deci, România Mare era primul obiectiv care trebuia distrus, primul obiectiv al Sovieticilor. Acest lucru nu era posibil în 1937, ci mai târziu şi numai prin asasinarea lui Corneliu Codreanu, şi al celor mai importante personalităţi formate de el. După asasinarea lui Corneliu Codreanu, desfiinţarea României a mers pe aţă.

—Mişcarea legionară a fost o mişcare fascistă, care s'a sfârşit odată cu fascismul, prin victoria armatelor sovietice!

—Imi cer voe să vă dau câteva date care infirmă afirmaţia dvs. In primul rând M.L. a luat fiinţă înainte de fascism. Sunt date care nu pot fi contrafăcute decât propagandistic, în gazetele de «specialitate». O afirmaţie care să aibă autenticitate, trebue să fie bazată pe date istorice, nu «pe ureche», cum învaţă ţiganii muzica. Fascismul a apărut în 1922 şi a fost creat de un socialist, Benito Mussolini, iar M.L., s'a născut în Martie 1919, în pădurea dela Dobrina. Mişcarea legionară n'a fost decât reacţiunea firească a unui popor care vrea să trăiască.

—Şi ce aţi făcut? Aţi reuşit?

—Dacă-mi permiteţi, ar fi bine să nu părăsim subiectul principal: M.L., mişcare fascistă. Să lămuresc această problemă, pentruca să nu vă las impresia c'o ocolesc. De această dată nu voiu veni cu judecăţi personale, ci cu date sigure, pe care le aveam încă înainte de arestare şi care s'au confirmat prin deţinuţii cu care am venit în contact, arestaţi mai târziu. In primul rând România n'a fost declarată criminală de războiu decât unilateral, din partea Uniunii Sovietice. România nu a fost acuzată de crimă de războiu, decât de Sovietici şi nu a fost condamnată de niciun tribunal internaţional, cum a fost cel de la Nüremberg. In al doilea rând, România nu a fost acuzată de crimă împotriva umanităţii, pentrucă nu avea cum. Prin aceasta vreau să subliniez structura românului, străină de violenţe şi nedreptăţi, vreau

să vă subliniez omenia românului de totdeauna. In M.L. cum se știe, au fost acte de violență, chiar câteva asasinate, ca în orice luptă. Marele număr de victime, l-a avut însă, M.L. La Nuremberg —după cum știți— a fost un proces internațional, unde nu se poate spune că aveam simpatii. Ei bine, Tribunalul dela Nuremberg a scos din cauză Mișcarea Legionară. Acestea sunt adevăruri istorice, de care nu s'a ținut nicio clipă seamă în publicitatea sacrelor democrații, după cum nici de faptul că grațierea lui Antonescu a fost cerută de rabinul Rosenthal din Statele Unite, printr'o petiție pe care și-au pus semnăturile peste 19.000 de evrei.

—Dar asta de unde o mai știți?

—Dela Eugen Cristescu, personal, cu care am stat în celulă la Ministerul de Interne în 1949, și care a fost în celulă cu Mareșalul Antonescu, la Jilava, până în clipa când l-a dus pe Mareșal în fața plutonului de execuție. Dar aceeași știre am aflat-o pe alte căi, de-a lungul pușcăriei, exact cu același conținut. Nu-mi era greu să cred ceeace eu însumi știam.

—Domnule B., pentru astăzi este destul. Poate că sunteți obosit. Stăm de vorbă mâine, în continuare.

A sunat. A apărut plutonierul. Nu mi s'au mai pus ochelari. La plecare locotenentul mă «roagă» să iau și pachetul de țigări pe care mi-l face cadou.

Ajuns în celulă, când a văzut Damian pachetul cu țigări, i s'au aprins în ochi două lumini. Primele lui cuvinte au fost:

—Cu ce le aprindem? Trebue să bătem în ușă să ne dea foc!

Am bătut imediat în ușă, iar gardianul avea în mână cutia de chibrituri.

—De câte ori aveți nevoe, bateți la ușă!

—Avem vreo 15 țigări! Să bătem de 15 ori la ușă?

—Chiar de 25 de ori! Nu am dispoziții să vă dau chibrituri în celulă.

Am aprins câte-o țigare și Damian, fumând-o, a privit tot timpul pe fereastră. Era cazul să nu-l tulbur. Ii bănuiam reveriile. Afară era cald, printre zăbrele venea câte o briză cu miros de flori, se auzeau vrăbiile, turturelele, câte un lătrat de câine îndepărtat, toate aminteau viața liberă. Poate că mai mult lui decât mie, pentrucă absența lui era totală, în timp ce eu mă frământam să înțeleg ce vor dela mine și cum se explică această anchetă, în care eram lăsat să vorbesc ce vreau, alături de un

regim alimentar despre care nu mai auzisem să se fi bucurat cândva vreun deținut, cu excepția lui Eugen Cristescu, în 1949, care era sub toate aspectele într'o situație specială. Deocamdată aveam o singură satisfacție reală: să-l văd pe Damian cum ține între degete, cu eleganță, țigarea, privind pe fereastră, sorbindu-o și visând.

—S'a terminat repede, îmi spune revenind în celulă. Incandescența țigării era la limita în care între degete nu mai putea fi ținută.

—Să facem și de această dată un târg. Am fumat sus cinci țigări. In pachet sunt douăzeci. Juma-juma. Dumneata mai ai nouă. Eu patru. Dimineață, la anchetă, iar fumez, și nu se știe dacă mai vin jos cu un pachet.

A acceptat cu mai puțină stăruință din parte-mi, dar și de această dată cu ochii umeziți.

—Ce credeți, ne vor condamna?, mă întreabă.

—Este greu să-ți spun. In orice caz, «doctrina» lor este că nu te condamnă pentru ce-ai făcut, cât pentru ce poți face în viitor. Deci depinde de potențialul «reacționar» pe care-l vor identifica fiecăruia în parte. In orice caz, numai pentru un manifest —dacă nu aveți antecedente— nu veți primi mai mult de 10 ani.

—Zece ani?

—Ti se pare mult zece ani? Au primit 25 de ani niște necăjiți de țărani din câte un sat înfundat între două văi, care n'au avut altă vină, decât că au aderat la Mișcarea Legionară. Este adevărat că pentru legionari au fost pedepsele cele mai crunte. Să nu vă găsească antecedente legionare în familie. Tatăl dumitale a fost legionar?

—Toți din grupul cu care am fost arestat au pe cineva legionar în familie. Tata n'a fost, dar mai știi?

—Cum a fost redactat manifestul? Depinde și cum a fost redactat. In stilul partidelor țărănist și liberal sau în stilul legionar?

—Drept să vă spun, n'am prea auzit de manifeste țărăniste și liberale, ci numai de afișe electorale. Tărăniștii și liberalii, în afișele lor, îți vorbeau de programele de guvernământ, pe care, după cum am auzit, nu prea le respectau. Am văzut vreo câteva la tata, care le colecționa.

—Dar manifeste legionare ai văzut?

—N'am văzut pentrucă sunt tânăr, n'am avut când să le văd, dar cred că erau așa cum este al nostru.

—Ce te face să bănuești asta?

—Pentrucă nu seamănă cu afișele pe care le-am văzut în colecția tatii și pentrucă era scurt și precis. Ceream să fie înlăturat Marx din facultate eși să ne lase să învățăm, pentrucă noi, medicinistii, avem răspunderi mari față de bolnavii care se dau pe mâna noastră să-i vindecăm. Cu Marx-Engels, Lenin-Stalin, nu putem vindeca un bolnav, iar timpul pe care-l pierdem cu «studierea» lor, ne lua din timpul care ne era necesar pentru studiu de specialitate și pentru lecturile la care aspiram. Un medic, în concepția noastră, nu trebue să fie unilateral. Nu trebue să știe numai anatomie, ci tot angrenajul fiziologic, psihologic, moral și mental, care alcătuește acest tot inseparabil al ființei umane. Avem nevoe și de filosofie —dar nu de cea marxistă— și de poezie, dar nu de imnurile închinate lui Stalin. Mai avem nevoe de repaos și de contemplație. Avem nevoe de meditație, să ne cunoaștem pe noi înșine, să ne descoperim posibilitățile, lipsurile. Suntem asasinați moral și psihic pentru un studiu care n'are nicio legătură cu specialitatea noastră, ca să nu spun că n'are nicio legătură cu sufletul nostru și cu istoria noastră. Nu mai puteam tolera și am reacționat, săturați de bălegarul marxist pe care eram constrânși să-l înghițim.

Mărturisirea lui Damian —nu știu cum va fi evoluat până la urmă— avea accente de revoltă împletită cu cele de regret pentru tinerețea pe care și-o presimțea strangulată. Evoca adesea figurile colegilor, cu atâta duioșie, cu atâta dragoste, încât intuiam nu numai un temperament sentimental, dar și un spirit loial și lucid.

Ziua a trecut numai ascultându-i amintirile din facultate, unele cu umor, altele cu amărăciune.

21. IN APĂRAREA LEGIUNII

A doua zi la aceeași oră, ofițerul a venit, m'a luat, am urcat aceleași trepte, și m'am aflat, după puțin timp, în același birou, unde am găsit exact același decor, inclusiv pachetul cu țigări «Republicane» pe masa... «acuzatului».

—Ce mai faceți domnule B., întreabă locotenentul.

—Ca la pușcărie, domnule locotenent.

—Stați în celulă cu un student. Il îndoctrinați, il îndoctrinați!

—Presupun că știți tot ce se petrece și tot ce se discută în celulă. Nici nu este greu, pentrucă discuțiile noastre nu sunt șoptite, iar gardianul este nelipsit de lângă ușa noastră. Damian este un tânăr frământat de probleme, de emoții...

Privind o notă din fața sa, pe birou, mă întreabă:

—Unde am rămas cu discuția noastră? Mi se pare că spuneați de Corneliu Codreanu că a fost asasinat de Sovietici. Pe ce vă sprijiniți această afirmație?

—In primul rând pe încrâncenarea cu care l-ați atacat, simțind în el dușmanul cel mai redutabil. Era ușor de bănuit că sovieticii aspirau ca, prin orice mijloc, să-l lichideze. Corneliu Codreanu a fost singurul om politic care a reușit să trezească la realitate un popor care se scălda în apele dulci ale unei democrații inconștiente. Românul își trăia condiția lui morală și națională, într'o modalitate confortabilă, iar oamenii politici, culcați pe rozele reîntregirii teritoriale și independenței, erau conduși de un rege dement și își spuneau doar că dreptatea este a noastră. Această dreptate, fără să fie sprijinită de o concepție de viață, și desconsiderând realitățile, duce la disoluție și la ruină.

—Dvs consideraţi că România de astăzi este ruinată?

—Nu ştiu ce este afară, prin condiţiile pe care ni le creaţi, prin regimul aspru de izolare. Dar bănuesc că tocmai deaceea ne ţineţi cu atâta străşnicie, rupţi de viaţa de afară, să nu ştim ce se petrece şi astfel să nu ne justificăm poziţiile noastre politice. Aşa cred eu, dar desigur scopurile sunt mai multe.

—De exemplu!

—De exemplu, faptul că ne ţineţi totalmente rupţi de familiile noastre este uşor de bănuit că urmăriţi scăderea, chiar distrugerea potenţialului nostru moral. S'ar putea însă, ca rezultatul să fie exact invers. In regimul celular nu ne daţi cărţi. Acesta este al doilea indiciu al scopurilor Dvs. Dvs nu sunteţi interesaţi în sporirea capacităţii noastre intelectuale, ci dimpotrivă. Dvs urmăriţi un dresaj. Vreţi să răspundem, să acţionăm, să trăim, numai în funcţie de comenzile Dvs şi de necesităţile Dvs. Din tot ce am trăit de când sunt arestat, inclusiv munca din lagăre, nu încape nicio îndoială că scopul Dvs principal este dresajul. Deci să ne reduceţi la condiţia animalului. Să nu gândim, să nu simţim, să nu iubim, să nu dorim. Să vă dau două exemple: am stat într'o celulă, la Aiud, cu un deţinut care a fost sancţionat prin câteva zile de carceră, pentrucă a râs. Dar într'o altă celulă, un alt deţinut a plâns. Şi cel care a plâns a fost sancţionat cu câteva zile de carceră pentrucă a plâns.

—Vreţi să faceţi un rechizitoriu regimului nostru penitenciar?

—Rechizitoriu? Ştiu şi eu dacă se poate numi rechizitoriu? Dar prin faptul că m'aţi lăsat să vorbesc şi m'aţi îndemnat să vorbesc, am impresia că sunteţi interesat să cunoaşteţi adevărul. Şi adevărul este acesta pe care-l trăim noi şi pe care vi-l desvălui Dvs.

—Să revenim la probleme mai serioase. Cum este cu România Mare? Cine a făcut România Mare?

—România Mare au făcut-o 400.000 de morţi din primul război mondial. Jertfa acestor 400.000 de români a făcut posibilă întregirea din 1918. Carol II, cu înclinaţii de stânga, a fost preadus în România tocmai pentru a distruge România Mare. Scopurile de atunci se văd în rezultatele de acum. De astăzi. Iar rezultatul îl ştim: în vara lui 1940, România Mare a fost destrămată, a fost desmembrată, la Nord, la Est, la Vest şi la Sud. In

toate punctele cardinale. Ca să se ajungă la acest lucru, la care nu se putea ajunge altfel, a fost asasinat Corneliu Codreanu, cu girul moral al unui Patriarh şi al unui «apostol al neamului». «Piesa» a fost regisată foarte şcolăreşte, pentrucă nu aveau nevoe de o regie mai originală. Din ce am citit cât am fost liber şi din informaţiile ulterioare, din închisoare, rezultă că propaganda comunistă este implacabilă faţă de cei doi regi, Carol I care a făcut statul român modern, şi Ferdinand I, care a făcut România Mare. La fel de implacabilă este împotriva lui Corneliu Codreanu, care a oprit din rădăcină extinderea comunismului în România. Corneliu Codreanu a fost altceva decât Hitler şi decât Mussolini, şi le-a fost superior, spiritual, la amândoi. Acceptaţi o discuţie publică despre doctrina M.L.? N'o acceptaţi şi este uşor de înţeles de ce. Acceptaţi să punem pe două coloane victimele noastre şi victimele adversarilor noştri? Nici asta nu acceptaţi şi nu veţi accepta niciodată!

—Şi dacă trăia Corneliu Codreanu, credeţi că nu era desmembrată România?

—Fac o constatare: asasinarea lui a fost urmată de prăbuşirea României! A două constatare: aliatul care ne poartă o «dragoste fierbinte», termen pe care îl folosiţi pe toate cărările, în toate circumstanţele, în toate comunicatele, în toate ziarele, în toate şedinţele politice de partid, prin uzine, etc., ne-a răpit două provincii, Basarabia şi Bucovina de Nord, plus ţinutul Herţa, pentruca să-şi fixeze posibilităţi strategice optime, pentru un nou război pe care-l fomentează, la adăpostul înşelătoarelor formule de pace, pe care le trâmbiţează emfatic, prin toate megafoanele internaţionale, cumpărate.

—Să revenim la rasism! Ziceţi că M.L. nu este rasistă. Pe ce vă sprijiniţi afirmaţia?

—Afirmaţia mea se sprijină pe faptul că —în primul rând— poporul român nu este rasist. Ospitalitatea care am acordat-o sutelor de mii de evrei nu este o dovadă? Românul este îngăduitor, ospitalier şi omenos. In Moldova circulă această vorbă: fiecare român îşi are evreul lui. In Moldova, adică în provincia cu cel mai mare procent de evrei. La un moment dat, însă, au devenit o problemă. Datorită spiritului lor întreprinzător, a solidarităţii lor de rasă, şi a multiplelor relaţii internaţionale cu toţi coreligionarii din diasporă, au acaparat în aşa măsură comerţul şi finanţele ţării, încât economia românească era aservită unor

scopuri străine României. Pot face afirmația că cel mai rasist popor din lume este cel evreesc. Corneliu Codreanu a afirmat că pe evrei nu-i putem scoate din posturile de frunte economice și financiare, prin spargerea capetelor și vitrinelor evreești cum o făceau cuziștii, ci prin crearea unui comerț sănătos, cu cântarul cel mai drept, cu marfa cea mai bună, și cu prețurile cele mai mici. A inițiat câteva cooperative care ajunseseră, într'un timp scurt, la succese neașteptate. Dacă aceste cooperative erau lăsate să lucreze, în 2-3 ani impânzeau țara. Dar n'au fost lăsate să activeze tocmai pentru motivele arătate mai înainte și au fost suprimate cu pretexte ridicole. Adevărul este că forța lor era mult mai mare decât ne-am imaginat-o. Cu atât mai mare cu cât, la ora aceea, scopurile comuniștilor mergeau mână în mână cu ale evreilor. Nu știu dacă, după înființarea statului evreesc, acest «echilibru» nu va fi rupt. Rămâne ca viitorul să-și spună cuvântul.

—Deci Dvs susțineți că Corneliu Codreanu și legionarii n'au fost antisemiți!

—Desigur! Susțin! Pentrucă nu numai evreii sunt semiți. Mai sunt câteva popoare în sudvestul Asiei și în nord și estul Africei, care sunt semite și n'am avut cu aceste popoare niciun conflict. Vă pot da un exemplu personal, al prieteniei mele pentru un astfel de semit: sirianul Emil Muracadè, cu care am avut o prietenie de inimă și căruia i-am tipărit o plachetă din plăpândul meu buzunar. N'aveam nimic cu oamenii, ci cu sistemul lor de a ne disloca din pozițiile noastre cheie, economice și financiare. Așă s'a născut spiritul anti-evreesc, nu antisemit. De ce n'am fost antisemiți cu Tudor Vianu? Pentrucă aducea o contribuție la patrimoniul nostru cultural! Dimpotrivă, Tudor Vianu era stimat și avea chiar prietenii cu legionarii. Poetul Ion Barbu (profesorul de matematici superioare la facultatea din București), i-a fost unul din cei mai intimi prieteni. Este știut că Ion Barbu era legionar.

—Până la urmă vreți să-mi demonstrați că legionarii au fost filosemiți.

—Nu! N'au fost nici filosemiți, nici antisemiți! Au fost români. Toată activitatea legionară se baza pe tradițiile românești, pe spiritul românesc, pe istoria românească. Dacă veți citi cu atenție cartea lui Corneliu Codreanu și «Cărticica șefului de ciub», veți constata adevărul-adevărat. Citiți-le, dacă nu riscați să fiți

arestat. Cine le-a citit cu bună credință și fără prejudecăți politice, a devenit prietenul legionarilor. Chiar evreii au devenit prietenii legionarilor, după ce le-au citit și după ce i-au înțeles. Lupta legionară a fost una de supraviețuire, o luptă pentru existența noastră ca popor, ca țară.

—Dar cum vă explicați legăturile Dvs strânse cu naziștii? Sper că nu negați că ați activat și ați făcut propagandă cu banii naziștilor?

—Adversarii M.L. n'au adus niciodată niciun document prin care să se constate aceasta. Dați-mi Dvs sau citați-mi un singur document autentic prin care să se constate că M.L. a fost finanțată de naziști. După sfârșitul războiului, au fost răsturnate atâtea cancelarii, au fost anchetați sute, mii de oameni, s'au verificat arhive, s'au răsturnat birouri, documente secrete... Ei bine, n'a apărut pe nicăeri, nicio hârtiuță care să dovedească această afirmație. Atacurile continuă însă mereu, iar M.L. este cu călușul în gură. Când în 1937 au fost aduse în țară trupurile lui Moța și Marin, vagonul care-i aducea a trecut prin Germania. Secretariatul Mișcării a cerut dela Căile Ferate ale Reichului socoteala pentru acest parcurs. Răspunsul Reichului a fost că nu trebue nimic plătit. Atunci Corneliu Codreanu a cerut secretariatului să se intereseze cât costă acest parcurs pe căile ferate românești, iar cu suma acestui cost să se facă o călimară de aur și să fie trimeasă, în dar, Ministrului Căilor Ferate din Reich. Așa s'a și făcut. Este adevărat că la început Mișcarea a fost săracă, dar cu timpul, când Mișcarea a crescut, a avut fonduri dela propriii ei membri și dela prieteni români, cum a fost Mociornița, printre alții. La peste un milion de membri cotizanți, dacă socotim în medie 5 lei de fiecare membru, veți vedea că, lunar, M.L. dispunea de milioane de lei, cu care își susținea propaganda și alte necesități de organizare. Iar în 1940, ce nevoe ar fi avut M.L. de banii nemților? Dar lăsând deoparte judecățile, întrebăm: există un singur document? Atât guvernele occidentale, cât mai ales Uniunea Sovietică, au fost foarte interesate să descopere o dovadă cât de mică. S'au scotocit, cum am mai spus, toate arhivele, ați dat publicității scrisori amoroase, ați găsit tot felul de note și notițe, ați descoperit tot ce ați vrut, inclusiv pe cei care realmente au primit bani. Ați publicat facsimile! De ce nu ați publicat și un astfel de facsimil? Pentrucă nu a existat!

—Dar cu evreii dela abator cum a fost?

—Ca și cu asasinarea anarhică a lui Iorga și Madgearu și capitolul cu «evreii uciși la abator», au fost acte izolate, ale unor anarhici, nu au fost acte de guverământ. Era o revoluție și ca în orice revoluție, nu întotdeauna poți stăpâni strada. In patru luni, în încercarea de a schimba o ordine cu alta, s'au făcut indiscutabil greșeli, dar nu greșeli de guvernământ, ci greșeli ale unor oameni abuzivi. Dar cine poate spune cu precizie câți evrei au fost asasinați în timpul rebeliunii, numele acestor evrei și numele asasinilor? De ce nu s'a publicat niciodată o listă cu numele tuturor celor arestați și asasinați? Nu cumva numărul românilor uciși cu acelaș prilej a fost mai mare decât al evreilor? Cu această ocazie numai legionarii au avut armele în mână? Nu și armata lui Antonescu? Un glonț ieșit depe țeava unui pistol, colindă toate încrucișările străzilor și toate coclaurile, până îl găsește pe acela la care s'a gândit cel care a slobozit glonțul? Sau glonțul are o traectorie care ucide tot ce găsește pe această treactorie?! Evreii ce căutau pe stradă în timpul acestor tulburări care au durat trei zile? Dacă nu erau pe stradă, atunci de ce nu s'a dat publicității numele, strada și numărul casei de unde a fost ridicat evreul și ucis? Nu sunt suficiente pasiunile oarbe și propaganda orchestrată, pentru a convinge. Cred că cel mai mare număr de evrei uciși l-a dat, ceeace pare paradoxal, chiar Carol II, pentrucă cei mai mulți evrei care au fost uciși, au fost din teritoriile cedate de acest rege dement, adică din teritoriile cedate în 1940: în Transilvania de Nord, în Bucovina de Nord, și în Basarabia. După căderea lui Horty, în Ungaria au fost deportați mai toți evreii transilvăneni, dar nu a mai fost timp să fie masacrați în masă. In Bucovina de Nord și Basarabia, mulți evrei au fost deportați de ruși, după ce-au răpit României aceste teritorii. Se vorbește de 40.000 de evrei care, la începutul războiului, au fost masacrați la Iași și împrejurimi, dar niciodată, nicăeri, nu s'a dovedit care a fost realitatea, după cum nu se precizează, în ce măsură —dacă s'a petrecut într'adevăr ceva— a fost opera românilor și nu a germanilor. Din câte am aflat dela un colonel de stat major, Horia Olteanu, în Basarabia, la Chișinău, un grup mare de evrei au tras în armata română când intra în oraș. Aceștia, din mărturisirea colonelului Horia Olteanu, au fost împușcați, într'adevăr, dar în luptă nu în lagăre. Ceeace este o mare deosebire. Deci situația este cu totul alta. In războiu nu accepți să se tragă și tu să nu deschizi focul, până nu-i lași pan-

talonii jos, să constați dacă este sau nu evreu, pentruca nu cumva să fi etichetat... antisemit. Trebue să recunoașteți și Dvs că artificiile acestea cu «antisemitismul» și «rasismul» au fost împinse prea departe. Au ajuns formule de umor. Nu trebue să-mi spuneți mie dacă recunoașteți sau nu, dar în cele cinci minute de meditație la sfârșitul zilei, pe care îmi imaginez că vi le rezervați, ca orice intelectual, vă puteți da un răspuns!

—Și Antonescu?

—Antonescu, în privința apărării evreilor, a fost foarte drastic. Dovada o dă intervenția unui mare număr de evrei americani, care au încercat să-l salveze dela plutonul de execuție. In ce privește M.L., n'a avut nimic de-aface cu războiul, în timpul căruia au fost închiși, uneori chiar copii de 15-16 ani, iar câteva mii masacrați în așa zisele «batalioane de reabilitare», unde au fost înrolați, după ce au fost degradați. Haig Acterian, unul din intelectualii de mare factură ai României, fiind căpitan de artilerie, deci cu o instrucție de specialitate, a fost înrolat într'un batalion de infanterie, ca simplu soldat, și curățat în primele zile de front. Faptele, luate din aproape în aproape, și amănunt cu amănunt, au altă față și alt sâmbure decât cel care rezultă dintr'o propagandă în care unul are toate mijloacele să spună ce vrea, iar celălalt stă în lanțuri, izolat, în Urali.

--Dvs sunteți în Urali?

—Nu suntem în Urali, dar suntem ca și cum am fi în Urali!

In această zi ancheta a fost mai scurtă. Ca și în ziua precedentă, ofițerul a ascultat tot timpul, cu atenție, fără să fi fost jenat de nicio opinie a mea. A părut mai de grabă interesat să știe ce spun, cum gândesc.

Subiectul anchetelor din zilele următoare, opt sau nouă, au fost problemele activităților mele anticomuniste, după 23 August 1944. La sfârșitul fiecărei anchete, a făcut un fel de proces verbal, pe care, după ce îl citeam, îl iscăleam. Probleme fără nicio importanță. Le-am considerat niște pretexte pentru a acoperi ceeace i-a interesat realmente, adică poziția în diferite probleme. Modul în care a decurs, mai târziu, «reeducarea» dela Aiud, despre care voiu vorbi în ordinea desfășurării faptelor, mi-a dat impresia că această anchetă civilizată dela Timișoara a fost un test pentru a stabili aptitudinea mea pentru ceeace deja plănuiau. In ziua care a urmat după sfârșitul anchetei, Damian a fost luat

din celulă. Imi amintesc cu emoţie momentul în care, făcându-şi «bagajul», i-au dat lacrămile şi, la plecare, m'a îmbrăţişat. Se crease între noi o legătură sufletească mai profundă decât au putut crede.

22. IN CELULA LUI SPIRU BLĂNARU

In ziua următoare plecării lui Damian, regimul meu alimentar a fost schimbat. Am primit gamela cu arpacaş. A doua zi am fost luat din celulă şi mutat în celula condamnaţilor la moarte. Am tras această concluzie prin faptul că era celula cea mai izolată, sub o scară, fără nicio altă celulă în apropiere. Am mai tras această concluzie şi din numele şi desenele pe care le-am găsit pe pereţi, inclusiv «mobilierul».

In celulă, două paturi suprapuse, fiecare cu o «saltea» de paie, mirosind a bălegar. Bine înţeles, fără cearceaf, fără pernă, fără pătură. Pe cele patru ziduri, numele celor executaţi. Am recunoscut în primul rând numele şi semnătura lui Spiru Blănaru, pe care-l cunoşteam, fost şef al partizanilor din munţii Severinului. Am mai întâlnit şi alte nume cunoscute, dar pe care anii —sunt treizeci de atunci— întinându-mi memoria, i-am uitat. Le-am uitat numele, dar mormintele lor sunt încă în inima mea. Spiritul lor este cuprins de spiritul meu, în conştiinţa mea, care nu are nevoe de nume şi de cifre. Erau circa 20. Printre aceşti 20, şi două sau trei mame tinere, care lăsau ultimile lor cuvinte de dragoste copiilor mici încâ. M'a frapat asemănarea desenelor şi inscripţiilor depe pereţii celulei prin care trecusem la Jilava.

Schimbată dintr'odată condiţia de viaţă, odată cu sfârşitul anchetei, m'am întrebat, firește, ce urmăresc. Vorbisem deschis, prin urmare —îmi ziceam— au obţinut elementele cu care mă pot implica, printr'o sofisticată raţiune, în procesul lui Marin Ţucă.

A doua zi, dupăce am fost izolat în această celulă a morții, am auzit vocea sorei mele, plânsul ei și rugămințile de a o lăsa până ce vomită. M'am înfiorat! Ce legătură putea avea sora mea (care fusese arestată de securitate, în colaborare cu Dobrin, în 1948) cu toată această anchetă? Imi amintesc că mă întrebase colonelul, așa în treacăt, și de ea, de locuința ei, și dacă m'a găzduit vreodată. Dar de atunci, din 1948, până la ora când mă găseam la Timișoara, 1953, să fi fost tot timpul arestată? Vocea ei, plânsul și chinurile ei, mă tulburau profund. Avea copil mic. Cine se va fi îngrijit de acest copil? Câte mame vor fi în aceeași situație? Scena cu plânsul și suferințele sorei mele s'au repetat a doua zi, a treia zi. Insfârșit, a patra zi m'am hotărît să cer raport la colonel și să declar, în semn de protest, greva foamei. Dar la o jumătate de oră dupăce am cerut raport la colonel, au pătruns în celulă doi gealați, mi-au pus lanțurile la picioare, cătușele la mâini, ochelarii de sudor cu vată, la ochi, exact toaleta cu care venisem. Sunt urcat într'un Jeep și am făcut calea întoarsă la mina Valea Nistrului.

La eliberarea din 1964, sora mi-a spus că n'a fost arestată în 1953, ci numai în 1948, dar că scenele pe care i le-am povestit a le fi auzit, s'au petrecut în 1948. Prin urmare imprimaseră pe-o bandă chinurile ei de atunci, bandă care-au pus-o în apropierea ușii celulei mele, ca să-mi mărească suferințele.

23. REINTORS LA MINĂ

Ajuns la Valea Nistrului, sunt luat în primire de ofițerul politic Trofim. Stăpân pe el, arogant, amenințător, mă avertizează:

—Dacă sufli un cuvânt unde ai fost și ce-ai făcut, te curăț!

La apariția mea în mijlocul coloniei, o adevărată stupoare. Toți mă credeau mort, implicat în procesul lui Marin Țucă. Primilor deținuți cu care am luat contact, le-am spus cu voce tare, pentru a fi auzită și de cei «indiscreți»:

—Să nu mă întrebați nimic. Nu pot vorbi nimic!

Atitudinea mea părea ciudată. Cu regimul alimentar pe care-l avusesem și cu zilele de odihnă, mă întremasem. N'aveam fasonul omului care suferise maltratări și anchete grele. Deaceea surprinderea lor, cu atât mai mare. Nedumerirea lor a crescut odată cu zilele care se scurgeau fără să se audă ceva. In realitate comunicasem câtorva prieteni apropiați, dela care, cum era de dorit, nu transpirase nimic. Din tot ce trăisem nu se putea înțelege care le erau scopurile și deținuții mai apropiați, cărora le comunicasem, erau consternați.

In lagăr viața pe care o lăsasem era neschimbată. Aceeași teroare, aceeași ordine forțată, aceeași timorare. Nici regimul alimentar nu se îmbunătățise, cutoatecă cererile administrației pentru o producție intensă, creșteau zi cu zi. Imixtiunile ofițerului politic erau necontenite, cu tot felul de absurdități și umilințe... Un mare număr de deținuți erau adevărate umbre. Asistența medicală a fost cu desăvârșire suprimată, exceptând accidentele în muncă. Medicul deținut avea dispoziții să nu interneze nici pe toți accidentații, ci numai pe cei în stare gravă: au fost zeci de bolnavi cu febră între 38 și 39 de grade, care intrau în mină cu regularitate, fără să poată avea o aspirină.

V. DIN ÎNCHISOARE ÎN ÎNCHISOARE

1. UN LOT DE MUTAȚI DISCIPLINAR

In această atmosferă, prin luna Septembrie sau Octombrie, o adunare generală. Eram în anul 1953, exact la trei ani după ce am fost aduși la minele de plumb. Inainte de această «adunare generală», am observat și am comentat între noi o oarecare forfotă a miliţienilor. Mai ales o agitaţie a ofiţerului politic Trofim, care se tot ducea şi tot venea, cu ochii în pământ.

Careul deţinuţilor este făcut și ni se cere, în mod ridicol, alinierea. Apare Trofim cu o listă în mână, secundat de director.

Trofim, cu o mână în buzunar, luase hârtia în cealaltă mână pe dos. N'a scos mâna din buzunar s'o îndrepte, ci a răsucit-o, cum a putut, cu degetele unei mâini.

—Cine-și aude numele, iese afară din front, și se așează aici, indicând un loc în curte.

Dela primele nume pronunţate, am înţeles despre ce este vorba. Lista cuprindea numele tuturor celor 14 care fuseserăm mutaţi disciplinar dela Baia Spriei, plus 38 dintre cei mai serioși oameni deţinuţi în lagăr, existenţi la Valea Nistrului, când am fost aduși noi. In total 52.

Cei din front au primit ordin să rămână nemișcaţi, pe loc, iar noi, cei 52, să predăm echipamentul miner, adică lămpile de miner cu carbid, salopetele, opincile și obielele, și să ne luăm «bagajul personal».

—Dar repede!, strigă directorul.

Ofiţerul politic, după ce a citit lista și a dat ordinele, a plecat cu un aer de învingător într'o mare bătălie.

Cu un bagaj predat, cu altul în boccea, iată-ne la poartă, unde ne așteptau trei nicovale, trei ciocane, și 52 perechi de lanţuri, plus 52 cătuși. La poartă s'a format un alt front. Din acest front,

am fost chemați câte trei, așezați pe pământ, puse lanțurile, nituite, puse deasemenea cătușele și cei cu toaleta făcută erau verificați cu atenție de un plutonier. Apoi formam din nou un front în partea opusă. Boccelele noastre erau făcute o grămadă. Aveam un avantaj, care ne bucura. (Aveam și noi bucuriile noastre). Mâinile încătușate ni le-au lăsat în față, nu la spate cum o făceau în mod obișnuit. «Iată un privilegiu pentru cei trei ani munciți în minele de plumb» —ne spuneam. Insfârșit, terminată operația cu lanțurile și cătușele, reapare ofițerul politic, care face un nou apel. Nu lipsea nimeni. Unul câte unul am fost scoși pe poartă și urcați într'un camion cu prelată. Cu poziția pe care trebuia s'o avem în mașină și cu ordinea, s'a ocupat personal ofițerul politic, Trofim. Am fost întâmplător primul care am urcat în mașină. Probabil ordinea era «analfabetică». (Trofim ne spunea adesea: «Așezați-vă în ordine analfabetică, prin aceasta înțelegând ordine alfabetică). Am fost așezat jos, cu picioarele strânse la gură și cu mâinile îmbrățișând picioarele. Prima recomandație a fost: «Să nu scoți o vorbă!»

Cu fiecare nou adus era repetată, într'un fel de taină, aceeași recomandare. Suntem rânduiți unul lângă altul, înghesuiți, umăr în umăr, și cel din spate cu genunchii în spatele celui din față. In această poziție am încăput 52 deținuți pe platforma camionului. Nu era posibilă nici cea mai mică mișcare. Probabil fusese studiată amănunțit această poziție.

In cele din urmă a urcat ofițerul politic. Nu l-am văzut când s'a urcat, nici nu era posibil, dar l-am identificat mai apoi. Toți cei 52 deținuți am primit ordin să stăm cu fruntea pe genunchi, nemișcați. S'a tras perdeaua din spate a prelatei și camionul a pornit. Dela primii metri parcurși, am auzit niște lovituri în spate. Dar niște lovituri aproape ritmice. Fiind în primul rând, adică imediat în spatele șoferului, îmi era greu să disting ce se petrece în spate și de unde vin aceste lovituri. Dar am observat că sunt din ce în ce mai apropiate. In fine, când aceste lovituri au ajuns la rândul din spatele meu, am priceput despre ce este vorba. Imi vine rândul și mie: o lovitură de pumn măiastră, în ceafă. Ofițerul politic, în genunchi pe spatele nostru, lovea pe rând, pe fiecare în parte. Câte o lovitură fiecăruia .Fiind primul din față, am primit doi pumni. Unul pentru «sosire», altul pentru «plecare». Timp de o oră, sau o oră și jumătate, fără nicio pauză, Trofim s'a plimbat în genunchi pe spatele nostru, lovindu-ne prin rotație

necontenit, până am ajuns la gara unde trebuia să fim îmbarcați într'o dubă. Doi deținuți au leșinat și au fost băgați în dubă de gardieni, pe brațe. Dupăce ultimul din cei 52 a intrat și ușa dubei s'a închis, Sandu Mazilu a exclamat:

—Cum dracu, mă, a putut ăsta să ne lovească încontinuu o oră și jumătate? Are o forță extraordinară.

—Gândește-te, îi replică unul dintre noi, cum de-am putut suporta noi loviturile acestei brute, o oră și jumătate!

—Bine că suntem aici —intervine doctorul Petrasievici. Credeam că ne duc să ne'mpuște!

Toți, fără excepție, aveam dureri îngrozitoare de cap. Dar faptul că eram în dubă, ne reconforta, pentrucă toți am avut temerea, mai ales în timpul acestor neîntreupte lovituri, că ne duc să ne execute. Cunoșteam bine cazuri asemănătoare.

Ajungem la Teiuș, unde ne aștepta o dubă. De acolo, la Aiud. Imi amintesc doar câțiva din acest lot de pedepsiți: Sandu Mazilu, preot Grebenea, dr. Corneliu Petrasievici, Vili Popescu, Nicu Mazăre, Alecu Moruzi, Aurel Pastramagiu, Dumitru Moisiu, Marcel Pometcu, Colonel Popescu-Pera, Luca Dumitrescu, Traian Ambrozie, Ștefan Vlădoianu, Teodor Bej, Ungurașu Gheorghe, și alții pe care nu mi mai amintesc.

La poartă ni se iau cătușele și întregul lot este îndreptat spre clădirea care era groaza penitenciarului: Zarca. Pe sală ni se spune să intrăm pe rând câte patru în celulă. Impotriva obiceiului, nu ne sunt indicate numele celor care trebuia să ocupe într'un anumit fel celulele. In celulă cu mine au fost, Dumitru Moisiu, (fost medic al lagărului), inginer Alexandru Moruzzi și Marcel Pometcu. Pe scândură, două rogojini. Mobilierul celulei, cel obișnuit. Adică: tineta W. C. și un mic ciubăr pentru apă. In plus, în locul godinului, o sobă, un fel de sobă. Ciudată! N'o mai văzusem niciunul dintre noi. Un cilindru de tinichea, cu un diametru de 60-70 cm., din care pleca un burlan, care era introdus printr'un cot, în orificiul peretelui. Numai burlanul ne-a lăsat să credem că poate fi o sobă, pentrucă altfel, nu avea niciunul din elementele unei sobe. Câteva ore, inginerul Moruzzi, iar noi ceilalți împrejurul lui, ne-am străduit să pricepem cum poate funcționa această sobă și dacă nu cumva, în realitate, nu este un instrument de tortură.

Antrenați în această problemă, cu tot felul de ipoteze, care cădeau la un raționament «științific», auzim lacătul și ușa se deschide:

—Ieşiţi afară unul câte unul! Când se întoarce unul, iese următorul!

«Ne tae lanţurile», ne spunem. Ne aşteptam la această operaţie.

Dupăce am rămas, în fine, cu picioarele libere, ni se aduc hainele vărgate, plus câte un rând de albituri.

—Hainele civile le faceţi pachet! Păstraţi numai ciorapii!

Ne desbrăcăm, ne îmbrăcăm «uniformele», ne facem pachetele şi aşteptăm câteva ore, până au fost tăiate niturile lanţurilor întregului lot. Apoi se deschide din nou uşa:

—Iese unul câte unul, ca şi data trecută, cu pachetul de haine civile. Când se întoarce unul, iese următorul.

Nicovala şi ciocanul erau în acelaşi loc. Lanţurile, grămadă, alături.

—Stai jos!

Din nou lanţuri! Din nou nituri bătute! Am cerut să mi se pună verigile lanţurilor peste pantaloni, pentrucă făcusem răni. Au refuzat.

—Cum te cheamă?

Spun numele, se face un bilet cu numele respectiv, care este băgat sub nodul mânecilor cu care legasem hainele. Şi aşa, unul câte unul, încă 3-4 ore, până ce au fost bătute 52 perechi de lanţuri. Intorşi în celulă, ne-am întrebat, cât timp ne-or ţine aşa. Din nou ipoteze. Pesimiştii preconizau o lună. Optimiştii, o săptămână, maximum două.

Ajunsesem la Aiud dimineaţa. Cu operaţia lanţurilor, se făcuse către amiază, după mirosurile dela bucătărie. Dar calculând cu aproximaţie timpul în care ne-au fost scoase, apoi bătute din nou lanţurile, am ajuns la concluzia că este mult după amiază.

Apare după un timp un gardian, care ne aruncă patru jumătăţi de pătură şi ne spune:

—Aţi primit raţia de hrană rece! Astăzi nu sunteţi în raţia dela bucătărie. Duceţi-vă şi luaţi apă.

Am apucat doi ciubărul de apă şi, în sgomotul sumbru al lanţurilor care aveau un ecou infernal în această clădire şi în durerile care se accentuau al rănilor dela picioare, ne-am dus, ne-am întors, şi tot aşa, celulă cu celulă, circa o oră.

Pe nesimţite se făcuse seară. A urmat numărul şi... între noi, împărţirea locurilor în celulă. Frigul se simţea deja puternic. La ferestre erau obloane, pentruca să nu se vadă ce se petrece în curte. Dar obloanele nu opreau frigul. Se înscrie în locul de

lângă fereastră acel tânăr echilibrat şi liniştit, care erra Marcel Pometcu, fiul unui lăptar din Bucureşti, student la Academia Comercială. Apoi, pe rând, Moisiu, Moruzzi şi eu. Ne împărţim păturile fără să alegem, pentru a nu ne căuta un acoperământ mai bun decât al semenului. Impărtăşeam toţi aceeşi soartă. Păturile erau —cum am spus— jumătăţi de pătură, toate ciuruite. Timpul până la «stingere», adică până la ora când eram obligaţi să fim la orizontală, în «poziţia de dormit», l-am trecut în tot felul de judecăţi, întrebându-ne şi mirându-ne de rezistenţa noastră fizică. In ce mă priveşte, făcând o excepţie prin ce agonisisem la Timişoara, n'avusesem timp să dau totul jos.

Vine şi stingerea. Talanga cu care se anunţa această «stingere» avea un sgomot straniu, dar şi ceva mângâietor, pentrucă, a doua zi nu mai intram în mină. Ne simţeam par'că într'o oarecare siguranţă.

2. AIUDUL... DELA CAPĂT

Ne trântim pe rogojină. Unul cu capul rezemat de perete, altul cu mâna sub cap, în loc de pernă, încercăm să adormim. Dar și mâna sub cap și capul pe perete erau poziții nepotrivite pentru somn. In cele din urmă, ne-am scos toți câte un bocanc și l-am pus sub cap. Era singura soluție. După încă o oră sau două de comentarii șoptite, adormim. Din cauza frigului însă, ne-am sculat des. Când trăgeam de pătură să ne acoperim picioarele, ne desveleam capul și gâtul; când trăgeam pătura spre cap, ne descopeream picioarele. Ne-am chircit și obosiți, cu pătura peste cap, «să ne asigurăm prin respirație o căldură uniformă sub pătură», (recomandația doctorului Moisiu), am adormit, dar cred că numai spre dimineață, pentrucă tocmai când somnul era mai adânc, a sunat talanga.

La scurt timp «terciul», care ne-a refăcut puțin moralul. Era cald și puțin îndulcit. Timpul între «terciu» și masa de prânz a trecut în stabilirea orelor, în funcție de dunga soarelui pe oblon. Masa de prânz: apă colorată, cu resturi infime de cartofi. Seara: ca și cu o zi înainte, fără nicio deosebire.

—Cu mâncarea asta rezistăm noi?, se întreabă doctorul Moisiu.

Moruzzi, ca de obiceiu, intervine cu o notă de umor. Marcel Pometcu, crede că «să nu dea Dumnezeu omului cât poate răbda».

Săptămâna a trecut. La sfârșitul săptămânii, seara, după «număr», se deschide ușa celulei și gardianul ne invită:

—Unul câte unul ieșiți afară și când se întoarce unul, vine următorul!

Dupăce ne-au scos lanțurile:

—La baie repede! Nu aveți mai mult decât trei minute!

Baia era aproape de Zarcă. Suntem scoși celulă cu celulă, pentruca să se păstreze «secretul». Voioși, plini de încredere de acum, ne ducem la bae și par'că sburam și din cauza lanțurilor foarte grele de care scăpasem și din cauza băii de care aveam nevoe, dar mai ales pentru perspectiva ușurării vieții de celulă.

La robinetul cazanelor cu apă, un plutonier. Baia a fost un chin. Apa era atât de fierbinte, încât Moruzzi nu și-a putut da jos săpunul. Niciunul nu ne-am putut da jos săpunul, dar Moruzzi era cel mai nefericit din cauza asta. Cel mai inventiv, Pometcu, lua apa în mâini și astfel devenea, aruncându-o pe corp, mai acceptabilă. După baia de 3 minute, trupurile noastre erau de nerecunoscut. Roșii, opărite, aproape sângerânde. Pe jumătate îmbrăcați, se ordonă «fuga marș la celulă». Dar ajunși pe coridor, ne așteptau lanțurile, niturile, nicovala și ciocanul. Unul câte unul, imediat ceam venit dela bae, am fost așezați jos pe ciment, să ne fie nituite lanțurile. Dar ca «secretul» să nu fie complet înlăturat, ni se ordonă să stăm cu spatele spre coridorul pe unde se duceau sau veneau dela bae celulele următoare. Șase luni sau un an —nu-mi aduc bine aminte— am făcut bae săptămânal, ca niciodată și ca nicăieri, pentruca săptămânal să suportăm calvarul descris mai înainte. Niciodată baia nu a durat mai mult de trei minute, întotdeauna cu îmbrăcatul repede și... «fuga marș la celulă». Infierbântați de dușul aproape insuportabil, la întoarcere, iarna, eram așezați pe ciment pentru nituitul lanțurilor, numai pentruca să fim îmbolnăviți. Ceeace s'a întâmplat cu foarte mulți dintre noi. Aceasta după trei ani de muncă grea în mină, unde toți ne-am pierdut sănătatea, câțiva chiar viața.

3. ÎN CELULA RAZILOR

După o lună, sau două, sau trei —timpul nu mai avea pentru noi nicio valoare— în ușa celulei apare colonelul Koller, care ne spune:

—Făceți-vă bagajul!

Cum mai nimic nu aveam de luat, într'un minut am fost cu cele câteva lucrușoare în brațe.

—Luați-vă păturile!

Le-am luat și am ieșit. Suntem conduși pe latura opusă și opriți în fața unei celule, colonelul privindu-ne misterios.

—Intrați toți aci!

Ușa se deschide și stupoare: pe cele două rogojini, întinși, nemișcați, două schelete: Radu Gyr și Radu Mironovici.

Ușa s'a închis imediat ce-am intrat. Radu Gyr, cu ochii scânteietori, a exclamat:

—Ha-ha-ha, au venit caloriferele. Aici sunt cei doi Razi (adică Radu G. și Radu M.).

Nu-l cunoșteau personal pe Radu Gyr decât eu. M-am aplecat, l-am îmbrățișat și ne-am privit îndelung.

Am făcut pasul următor, pentru a-l saluta pe Radu Mironovici. Ceilalați, toți și-au spus numele, urmând gesturile de afecțiune. Dupăce am schimbat în grabă câteva informații elementare, (de unde venim, când am venit dela mină, etc.) o întrebare legitimă pentru noi toți: dece ne-au adus în această celulă și dece tocmai pe noi?

Radu Gyr, totdeauna gata pentru umor, întreabă:

—Acum să dăm cărțile pe față. Care din noi șase este turnător?

Eu, bădia Radu și Gabriel, numai noi ne cunoaștem. Deci unul din noi trei este turnător!

—Sunt sigur cine este!, răspund și tac o clipă. Dvs sunteți, domnule Gyr!

—In orice caz, Gabi, sunt sigur că te-au adus pentrucă știau că ne este dor la amândoi, unul de altul. Deocamdată, par'că s'a mai încălzit celula. Șase calorifere. De v'ar lăsa mai mult, că am înlemnit de frig. Aștia nu ne vor da foc până în Noembrie. La 1 Noembrie, încep cu drăcia asta, și aruncă ochii spre sobă.

—Domnule Gyr, de când suntem aici, zi de zi ne întrebăm cum poate funcționa ca sobă «drăcia asta»? Ați folosit-o anul trecut?

—Anul trecut? Ce anul trecut! O folosesc decând sunt în Zarcă. Să vă spun mai întâi cum funcționează. Trageți capacul ăla în sus. Uitați-vă innăuntru. Gol, nu? Ei bine, în golul ăla se bagă o tobă cu pereți dublii. Intre pereții dubli se pune rumeguș presat. Rumeguș de lemn.

—Cu ce se presează rumegușul? Cu o mașină?

—Nu fi prozaic! Ce mașină? Cu degetele noastre de pianiști. Și în presarea asta e totul. Nu trebue să-l presezi nici prea tare nici prea moale! Dar mai bine ceva mai tare, decât ceva mai moale. Mai e un secret pe care numai veteranii îl știu: rumegușul să fie puțintel umed, că dacă nu e puțintel umed, arde repede și ai o jumătate de oră o căldură mare și dârdâi de frig 23 de ore și jumătate. Peretele dublu din față se scoate. La ora sacră, se umblă cu o făclie din ușă în ușă și se dă foc la acest rumeguș, care arde circular și dacă ești meșter, poți avea o căldură acceptabilă 24 de ore. Dar băgați de seamă cum umblați cu făclia și să învățați arta de a aprinde repede, că riscați să rămâneți fără foc, dacă nu sunteți expeditivi. Cum ai întârziat, cum ți-a luat-o!

Am privit soba, noi cei patru, pe rând, am studiat-o și n'am înțeles cum arde 24 de ore. Dar cum până la 1 Noembrie nu mai era mult, ne-am mulțumit deocamdată cu ideea celor șase calorifere și ca într'un fel de sărbătoare, ne-am apucat de tăinuit.

—Să vorbim mai încet, zic eu.

—Oricât ai vorbi de încet, degeaba! Au microfoane, în pereți, în bocancii noștri, în bocancii lor, sub limba noastră, peste tot. Suntem încercuiți numai de microfoane. Nu le vedeți? Nu le simțiți? Numai microfoane sunt peste tot. Uitați-vă cum se bălăngănesc pe de-asupra capetelor noastre. Să vă spun una bună, auzită recent. Ci-că un om liniștit, căsătorit cu o Xantipă afurisită, ne mai putând suporta cicălelile, se hotărăște să se sinucidă. Își consultă un prieten apropiat care-i cunoștea tragedia și acesta îl sfătuește că nefiind creștinește să te sinucizi, să preferi să te omoare altul.

—Ieși pe Calea Victoriei și strigă: «Trăiască Mișcarea legionară», și vei fi imediat executat. Nefericitul a acceptat. Iese pe Calea Victoriei și strigă formula care-l putea salva de... Xantipă, tocmai în momentul când miliținanul trecea. Miliținanul se apropie discret și îi șopeste:

—Ce omule, ești nebun? Dacă te aude cineva, o pățești. Aștia te împușcă pe loc. Dacă vrei să faci propagandă, du-te și dumneata pe străzi mai lăturalnice, unde sunt mai mulți civili.

Se duce pe străzi mai lăturalnice, strigă, și... nimic. Toți îl sfătuiau să fie mai prudent. Nefericitul, descurajat, strigă:

—«Trăiască Ana Pauker!» și, poc-poc, două gloanțe i-au sfârșit calvarul pământesc. E bună?

Ne-a mai povestit și altele.

Am făcut mult haz, căci Radu Gyr povestea cu un farmec inegalabil. Starea noastră de spirit s'a schimbat brusc, privind acest om care era numai oase și piele, debordând de voioșie și de umor. Desigur intenția lui a fost să ne schimbe amărăciunea noastră și a reușit.

—Hai acuma să ne ocupăm puțin de programul administrativ. Pe mine vă rog să mă lăsați să mă culc lângă ușă, ca să fiu mai aproape de tinetă. Dacă vreți, să-i dăm un mic concediu bădiei Radu. Când mă duc la tinetă, trebue să fiu sprijinit de cineva. Bădia, săracu, în fiecare noapte se scoală de patru-cinci ori. Se întâmplă și să leșin din cauza prolapsului, care a început să se gangreneze. Uite-așa e de mare. (Și ne arată o lungime de 4-5 cm.) Am dureri mari, pe care nu le mai pot controla. Faceți cu schimbul. In fiecare noapte, câte unul. Cine se'nscrie primul?

—Eu, domnule profesor, în calitate de cunoștință veche!

—«Se aprobă! Să vă spun una cu «se aprobă». Dar asta e autentică. După moartea preotului Moța, s'a făcut o cerere Mareșalului Antonescu să i se admită funerarii naționale, ca unul din promotorii Unirii Transilvaniei și membru al Consiliului Dirigent. Știți ce-a fost Consilul Dirigent? A fost un organ de conducere provizorie a Transilvaniei ales de Marele Sfat național în 1918. Generalul Antonescu a privit cu surprindere cererea și a pus

această apostilă: «Popă pe tun, dracul a mai văzut? Se aprobă». Acum să ne întoarcem la programul administrativ. Lângă mine să se culce, prin rotație, cel care are grije de mine în noaptea aia să nu-mi dau sufletul. Lângă el, bădia Radu, lângă bădia Radu și mai departe cum vă înțelegeți. In orice caz la noapte va fi cald. Sase calorifere. De v'ar ține toată iarna să mai scape bădia de corvoade, că el trebue să le facă pe toate și să se mai îngrijească și de un cadavru nu prea ambulant. Incăpeți toți pe două rogojini? Ce puneți sub cap?

—Un bocanc!

—Știți că e o idee?

—Vă dăm noi bocanc prin rotație.

—Se aprobă! Acum așezați-vă cârpele! Pe urmă vă spun niște poezii. Aveți vreo preferință?

—Ceva inedit de Radu Gyr.

—Bine! Dar să nu le învățați pe dinafară să le răspândiți, că eu cred că d-aia v'au adus aicea, să vă învăț poezii de Radu Gyr. Au zis că-mi fac proces pentru Isus. Le-am spus că pentru Isus vreau să-mi facă proces. O știți?

—Nu o știm că nu am prea stat la Aiud. Cum ne-au adus dela Suceava, după câteva luni, ne-au expediat la mină.

—V'o spun, dar după «stingere», ca să fim singuri. Atunci nu ne mai deranjează nimeni. Să vă spun întâmplarea așa cum a fost, cutoatecă avem microfoane aeriene.

Timpul până la «stingere» incepea să ni se pară lung.

Radu Mironovici, tăcut și liniștit, își rotea fără contenire ochii peste noi, părând mereu că vrea să spună ceva. Tocmai când se pregătea să ne comunice ordinea pe care o stabilise în tăcere, auzim talanga. Intr'o clipă am fost toți «la rogojină» și după 2-3 minute lumina s'a stins. Era pe vremea când se stingeau realmente luminile noaptea, cutoatecă nu întotdeauna.

—Gata?, intreabă Radu Gyr.

—Gata!, răspundem toți în cor.

Imediat s'a deschis vizeta și glasul gardianului a sunat nu prea convingător:

—Să n'aud o vorbă!

După un timp de tăcere, glasul lui Radu Gyr, în tonul celei mai autentice povestiri:

Ast-noapte, Iisus mi-a intrat în celulă,
O, ce trist, ce înalt era Crist!
Luna-a intrat după El în celulă
Și'l făcea mai înalt și mai trist.

A stat lângă mine pe rogojină
—«Pune'mi pe rană mâna ta!»
Pe glezne-avea urme de răni și rugină,
Parcă purtase lanțuri cândva...

Mâinile Lui păreau crini pe morminte,
Ochii adânci ca niște păduri.
Luna'l bătea cu argint pe veșminte,
Argintându-I pe mâini vechi spărturi.

M'am ridicat de sub pătura sură:
—«Doamne, de unde vii? Din ce veac?»
Iisus a dus lin un deget la gură
Și mi-a făcut semn să tac...
... ...

Când m'am trezit din grozava genună,
Miroseau paiele a trandafiri,
Eram în celulă și era lună,
Numai Iisus nu era nicăiri...
... ...

—«Unde ești Doamne?— am urlat la zăbrele.
...Din lună venea fum de cățui.
M'am pipăit, și pe mâinile mele
Am găsit urmele cuielor Lui...

A urmat o liniște totală egală cu aceea în care ne spuneam în fiecare seară «Tatăl nostru», sub pătură. Apoi s'a deschis ușița și din nou gardianul:

—Acuma gata! Culcați-vă că mai vin în control!

Și s'a făcut liniște. Doar câte un lanț de-al nostru mai zornăia din când în când câte puțin. Am adormit cu un puternic sentiment al libertății. Al unei libertăți dincolo de lanțuri și de celulă.

Al unei libertăți pe care până atunci nu o mai gustasem în închisoare. Poate că această totală și adevărată libertate, care era cea dinlăuntru, n'o avusesem niciodată, nici înainte de închisoare.

După un timp mă scoală mâna lui Radu Gyr, mângâindu-mi obrajii:

—Gabi! Mă duci? Incet cu lanțurile să nu-i sculăm!

Din locul lui Radu Gyr până la tineta W. C. era un pas mic. Culcat, o putea atinge cu mâna. Tineta am așezat-o în ușa al cărei toc avea o lățime de circa 40 cm. L-am apucat de un braț să-l ajut să se ridice. M-am înfiorat! Apucasem un os complet descărnat. Am ridicat capacul tinetei și după ce l-am așezat, mi-a spus în șoaptă:

—Stai cu spatele! Dar stai lângă mine, nu te depărta!

Am stat un timp nedumirit, pentrucă nu auzeam niciunul din sgomotele specifice unei astfel de împrejurări. Voiam să întorc discret capul, dar m'am abținut, pentruca după puțin să aud un sgomot puternic. Radu Gyr leșinase. Căzut pe una din laturile tocului ușii, o lovise cu capul. Il apuc de sub brațe, dupăce mai întâi ii aplecasem capul spre pieptul meu, și-l îndrept pe tinetă.

Il aud spunându-mi încet:

—Stai așa! Numai puțin stai așa!

I-am simțit mâinile mișcându-se leneș.

—Stai așa!

A tot mișcat mâinile în mod bizar. Le-a dus la spate, le-a adus înainte parcă și'n jos și iar în sus și iar mi-a spus:

—Stai așa să nu te miști și să nu te întorci. Numai puțin.

Reținusem din «Iisus în celulă» două versuri, pe care le repetam:

Eram în celulă și era lună,
Numai Iisus nu era nicăiri...

—Poți să mă ridici? Ridică-mă încet! Trage-mă puțin înainte să fac un pas și ține-mă de spate.

Oftează încet încercând să-și ascundă durerea.

—Ah! Prolapsul ăsta! De câte ori încerc să-l bag înăuntru cu degetul, pățesc așa. Săracu bădia Radu! Uite-așa, aproape în fiecare noapte. Du-mă încet la loc, să nu se audă lanțurile că-i trezim.

Adormisem, ațipisem, nu știu bine. Mâna lui Radu Gyr întinsă peste capul meu încearcă să-l trezească pe Radu Mironovici și-l aud:

—Bădie, bădie!

L-am prins de mână, asigurându-l:

—Sunt gata.

—Nu-nu că lanțurile trezesc băeții! Lasă că bădia este obișnuit!

Radu Mironovici dormea adânc. O noapte pe care de mult n'o mai avusese, poate.

Mă ridic încet.

—Nu te grăbi! Grije la lanțuri!

... ...

A doua zi dimineața, oarecare voioșie. Mai ales humorul lui Radu Gyr era debordant.

—Astăzi vă spun poezii, dar nu de Radu Gyr. Alegeți altul. Dacă nu alegeți voi, aleg eu.

După terciu, până la masa dela amiază, Radu Gyr, începând cu Ion Pillat, Aron Cotruș, Coșbuc, Macedonski și sfârșind cu Cocteau, Baudelaire și Georg Trakl, ne-a recitat cu o uluitoare ușurință, peste 30-40 de poezii.

In pauze ne mai spunea câte-o anecdotă. Dela tonul grav sau intonațiile melodioase ale poeziilor, până la anecdotele uneori banale, Radu Gyr era egal. Spiritul lui era atât de viu, energia lui lăuntrică atât de covârșitoare, încât pentru noi toți reprezenta un miracol. Nu discuta despre suferințele lui decât atunci când il depășeau și numai pentru a se scuza. La insistențele lui Radu Mironovici, l-am rugat să-și desvelească un braț. Era efectiv numai pielea și osul. Apucând cu degetele pielea brațului, a tras-o în sus. Era uscată. A rămas ridicată ca o bucată de hârtie.

—Piele de șarpe, ne spune. Dar de șarpe mort.

—Nu vă dau nicio medicație?

—Nu le cer nimic, că măgarii ăștia nu-mi dau nimic! A venit într'o zi colonelul și m'a întrebat: «N'ai murit încă?». A ieșit de câteva ori la raport bădia. Vin câte doi-trei, ascultă, nu spun nici da nici ba, închid ușa și pleacă. Intr'o zi a venit un colonel mai înzorzonat, cred că era dela București, că avea lângă el tot «statul major» al penitenciarului. Bădia s'a sculat în picioare. Eu am avantajul că nu mă pot scula. Stii povestea cu Tudor Vladimirescu. Se scula în picioare când avea un vizitator care nu-i convenea, înainte de a primi vizitatorul, ca să nu fie în situația umilitoare de a se scula în fața lui. La mine invers. In raporturile cu măgarii ăștia mă avantajează neputința mea. Colonelul ăsta dela București m'a privit lung și mi-a spus:

—Ne urăşti, Radu Gyr!

—Le-am răspuns cu capul rezemat de zid, aşa cum mă vezi acum: Nu vă urăsc, dar vă disprețuesc. Dar aşa ca într'o convorbire prietenească.

—Eşti bolnav?

—Întrebaţi medicul, nu mă întrebaţi pe mine.

—Dar dumneata ce ştii că ai?

—Am multe. Un prolaps rectal cu organul gangrenat, hemofilie, hepatită, cardiac, circulaţie, dinţii'mi cad, orbesc, infiltrat pulmonar T. B. C.

—Şi când ai de gând să dai în primire?

—Asta numai Dumnezeu ştie!

Şi au plecat. M'am aşteptat totuşi ca după vizita asta, a unui măgar dela Bucureşti, să-mi dea o aspirină. Nimic! Dar să lăsăm fleacurile astea. Hai să vă spun nişte poezii sau amintiri. Ce preferaţi?

—Şi una şi alta.

—Nu fiţi lacomi! Ori una ori alta. Să-l luăm în primire pe Eminescu.

Ne-a recitat din Eminescu o oră, o oră şi jumătate, fără nicio poticnire, fără nicio rezervă asupra unui vers sau unei expresii, curgător, stăpân pe el, stăpân pe vers, dar nu numai pe vers, ci pe conţinutul lui, pe filosofia lui. O memorie egală cu a lui încă nu întâlnisem până atunci. Era inepuizabil.

Marcel Pometcu, sfios până atunci, mai tot timpul retras şi tăcut, spre surprinderea noastră i-a pus o întrebare:

—Domnule profesor, iertaţi-mă că vă întreb, care sunt, sau care au fost raporturile Dvs cu evreii?

—Care să fie? Koller, Zeller şi Dulbergher şi alţii ca ei, mă chinuesc. Şi eu suport.

—Nu acuma în închisoare! Care au fost raporturile în trecut?

—In trecut am suferit pentru ei. Să vă spun o întâmplare. La o manifestaţie studenţească cuzistă, m'am întânit cu o coloană în marş. Mergeam liniştit pe trotuar. Mă duceam la Universitate sau la Universul Literar, nu mai ţiu bine minte. Văd că se desprind doi vlăjgani din coloană şi încep să mă lovească. Am reuşit să mă desprind şi am fugit. Ei după mine. M'am ascuns sub scara unui bloc şi m'au găsit. Am voit să le dau explicaţii. Nu puteam! Nu mă slăbeau! Le-am spus că sunt Radu Gyr. Abia atunci a început cotonogeala serioasă, că —ziceau— fiind evreu, cum mă

arăta nasul, mă dau drept Radu Gyr ca să scap. Aşa că am suferit pentru ei.

—E adevărat, domnule profesor? Aşa înţelegeau cuziştii să rezolve problema evreilor din economia românească?

—Altfel cu evreii am avut raporturi bune. Pe cel care trebuia să-l atac îl atacam, cum atacam şi pe Vasile Damaschin, care nu era evreu, dar care spunea uneori multe prostii. Dar nu cu pistolul. Cu plaivasul. Pe cel care trebuia să-l iubesc, îl iubeam. Nu-l înghiţeam pe Hertz, pentru literatura pornografică pe care o răspândea în rândurile tineretului prin foiletoane, fascicole şi broşuri.

Povestea asta rezumată aci, a durat o oră. Dar cu atâtea amănunte şi cu atâta umor, încât la sfârşitul ei pot spune că eram obosiţi de râs. Inginerul Ghiţă Brahonschi mi-a pus odată în închisoare întrebarea: «Ştii care este diferenţa între mine şi Radu Gyr? Ce-a trăit el în cinci minute, povesteşte 48 de ore. Ce trăiesc eu în 48 de ore, povetesc în cinci minute.»

4. REFLECȚII ASUPRA RUSIEI SOVIETICE

Zilele s'au scurs minunat sub bagheta acestui incomparabil om și poet, care a fost Radu Gyr. Dar nu prea multe. După 5-6 zile, același Koller, la aceeași oră, cu o listă în mână, (poate aceeași cu care ne adusese...), ne strigă pe noi, cei patru, și ne ordonă să ne facem bagajul. Ieșim și suntem duși în celula din care plecasem cu 5 sau 6 zile înainte.

După ce-am intrat, ne-am dat seama că în această celulă nu fusese nimeni între timp, pentrucă un nasture dela zeghea lui Moisiu, rupt în momentul plecării, l-am găsit exact în locul în care căzuse, în mijlocul camerii. Era deci evident că se urmărise ceva. Intrebarea care ne-am pus-o: ce anume? Nu relatez acest episod pentrucă îi acord o semnifacație politică, ci pentrucă reprezintă un sistem pe care-l consider necesar să fie cunoscut. Buna credință, naivitatea și neatenția, în astfel de împrejurări, pot determina —cum de atâtea ori s'a întâmplat în trecut— victime. Practicile comuniste sunt atât de sofisticate, uneori împletite cu altele atât de simple, încât fără o atenție riguroasă, în orice împrejurare a relațiilor cu ei, riști să fii înșelat, și consecințele sunt imprevizibile. In toate situațiile prin care am trecut, în raporturile cu comuniștii, fie în viața liberă fie în închisoare, mi-am dat seama limpede că niciodată nu trebue să te bizui pe un cuvânt al lor, pe o asigurare dată, pentrucă, în dialectica marxistă, oricând ești vulnerabil, dacă nu te situezi într'o continuă autoapărare. Dialectica marxistă nu mai este metoda logică prin care ajungi la cunoașterea ideilor, a adevărului, ci așa cum o definesc ei: «Concepția cea mai profundă, mai multilaterală și mai bogată

în conținut, despre dezvoltare, înțeleasă ca automișcare și autodezvoltare, al cărei izvor și forță motrice o constitue contradicțiile interne, neîncetata lor apariție și rezolvare». Deci, un fel de artă a tuturor posibilităților, cum definea Frederic cel Mare politica, având o singură armă de-a se impune: arbitrariul și forța. Pe această definiție au construit cea mai mare excrocherie a secolului, cum definea comunismul Eugen Ionescu. Scopurile lor hotărăsc «profunzimea» și «bogăția în conținut», «izvorul și forța motrice», «contradicțiile interne», (pe care la scornesc sau le creiază) și terapeutica politică. Tot ce este în afara acestor scopuri cade sub imperiul glonțului, cum neîncetat s'a petrecut din 1917, cu mici pauze tactice și strategice și în funcție de sinuozitățile pe care le au în vedere.

Gândeam, în interminabilele zile, săptămâni, luni, ani de singurătate, când nu aveam altceva nimic de făcut decât să studiez o muscă, o furnică, sau să privesc incandescența becului, la un institut internațional pentru determinarea, supravegherea și studierea tuturor actelor acestor briganzi și asasini, pentru eradicarea acestei îngrozitoare boli sociale, care este comunismul. Meandrele comuniștilor sunt atât de multiple, scopurile lor atât de ascunse, metodele lor atât de nebănuite, încât necunoscându-le bine, oricând poți deveni victimă, fie ca individ, fie în raporturile politice dela Stat la Stat. Sunt atâtea exemple în abjecta lor «istorie», încât nu cred că mai este nevoe, pentru un om cu bună credință și lucid, să mai dau exemple. Dar să pomenim, totuși, câteva: «Tratarul de prietenie cu Estonia», prin care se consfințea independența și neamestecul în treburile interne, pentruca, după un an, s'o înghită complet. Iată câteva stipulări din textul acestui «Pact de asistență mutuală, între U.R.S.S. și Estonia», publicat de *Pravda,* la 29 Septembrie 1939: «Cu intenția să dezvolte relațiile prietenești, bazate pe tratatul de pace din 2 Februarie 1920 și care se bazează pe recunoașterea independenței de stat și neamestecul în treburile interne ale celeilalte părți, am găsit necesar să încheiem următorul pact privind asistența mutuală».

La articolul trei al «Pactului» se stipulează: «Republica estonă acordă Uniunii Sovietice dreptul să întrețină baze ale flotei maritime și unele aeroporturi pentru aviație, pe bază de arendă și la preț corespunzător, pe insulele estone Saaremaa (Osel), Hiiumaa (Dage) și orașul Poldiski. Fixarea locului exact pentru baze și aeroporturi și fixarea granițelor lor, urmează să fie făcută pe baza

unei înțelegeri reciproce». La articolul 5: «Executarea acestui pact nu poate atinge, *sub nicio formă,* drepturile suverane ale părților contractante, *în special sistemele lor economice și administrative.* Teronurile desemnate pentru baze și aeroporturi (art. 3) rămân teritorii ale Republicii Estonia». In finalul pactului se spune: «Acest pact rămâne 10 ani în vigoare și rămâne automat în vigoare următorii cinci ani, în cazul când niciuna din părțile contractante nu găsește necesar să denunțe acest pact un an înainte de expirarea termenului». Acest pact a fost încheiat în prima jumătate a lunii Octombrie 1939. La începutul lui August 1940, deci la mai puțin de un an, nu numai Estonia, dar toate țările baltice au fost anexate U.R.S.S.-ului.

Un alt exemplu: un fragment din «Declarația guvernului sovietic, cu privire la pătrunderea armatelor roșii pe teritoriul României: «Totdeodată guvernul sovietic declară că el nu urmărește achiziționarea vreunei părți a teritoriului României sau schimbarea orânduirii de stat în România și că ofensiva armatelor sovietice în interiorul României este dictată exclusiv de necesitatea războiului și de continuarea rezistenței armatelor dușmane».

Ce s'a ales de «orânduirea de stat existentă» în 1944, știm cu toții. Insuși regele, decorat cu cel mai înalt ordin militar sovietic (ordinul «Victoria»), a fost isgonit în cele mai umilitoare condiții, la puțin timp după declarația citată mai sus.

Nu numai atât! Fomentând cu răbdare și cu de-amănuntul lichidarea totală a României, dupăce prin forța armatelor sovietice instalaseră guvernul celor 1000 de membri ai partidului comunist în 1944, au început, prin toate mijloacele de propagandă, lansarea unei doctrini economice, care tindea la dizolvarea României, în folosul U.R.S.S.-ului.

Incă din 1962, economistul sovietic G. Sorakin, într'un articol publicat în «Voprosi Ekonomiki», susținea că «Inființarea complexelor economice inter statale este un tip nou, superior și stabil, al diviziunii internaționale a muncii», anunțând că s'a trecut deja la elaborarea unor proiecte pentru «complexe interstatale de graniță». Costin Murgescu, din broșura căruia deținem datele (Concepții potrivnice principiilor de bază ale relațiilor economice dintre țările socialiste»), citează un referat al lui P. M. Alampier, în care se preconizează: «Trebue cercetat rolul real al frontierelor de stat ca granițe economice în dezvoltarea economiei diferitelor țări și a întregului sistem mondial socialist în ansamblu. Asemenea

cercetări ar ajuta țările C.A.E.R. să adapteze regimul frontierelor la noile cerințe ale dezvoltării economiei. Merită a fi studiați în modul cel mai amănunțit, germenii «ștergerii frontierelor», germeni care sunt meniți să se dezvolte în viitor și să determine procesul transformării treptate a diviziunii internaționale a muncii, într'o diviziune *interaională* în cadrul economiei socialiste mondiale unice».

Costin Murgescu, la pagina 14 a broșurii citată, scrie: «Probabil articolul «Probleme ale dezvoltării economice a raioanelor dunărene din România, Bulgaria și U.R.S.S. de E. B. Valev, publicat în *Vestnik Moskovskogo Universitata* numărul 2 din 1964, este unul din rezultatele activității de elaborare a problemei «complexelor economice interstatale», activitate pe care așa cum am amintit la inceput, unii specialiști din țările prietene o anunță de câțiva ani». Vorbind despre «concluzia fundamentală cu care E. B. Valev își incheie articolul publicat de Universitatea din Moscova, C. M. citează: «Analiza situației actuale și a perspectivelor dezvoltării economiei raionelor dunărene ale României, Bulgariei și Uniunii Sovietice, demostrează existența premiselor obiective pentru formarea în viitor a complexului de producție interstatal al Dunării de jos», adică a ștergerii României de pe harta Europei.

Așa se dezvoltă și se practică «dialectica materialistă» a lui Marx-Lenin-Engels-Stalin. Nu avem în decursul istoriei comunismului niciun exemplu care să dovedească altceva, decât o șarlatanie bine pusă la punct, bazată pe teroare, pe forță, pe minciună și pe crimă. Faptul că insiși comuniștii români s'au sesizat, prin broșura lui Costin Murgescu, de planul Valev, nu are nicio importanță în conceptia dialecticei marxiste. Problema a fost pusă și asta este esențialul! Că a fost combătută, deocamdată este lipsit de orice valoare, pentrucă în conformitate cu «principiile» dialecticei marxiste, pot interveni oricând «contradicțiile interne» și «neincetata lor apariție și rezolvare», în sensul «automișcării» și «autodezvoltării».

Din întâmplările și scenele mărunte doresc să le explic pe cele mari, iar prin cele mari, să le explic pe cele mărunte. Consider că acest complot impotriva lumii libere, impotriva adevărului, a naturii, a istoriei, este uriaș și că lumea liberă nu are conștiința exactă a primejdiei ce-o pândește. Am dorit inițial ca această carte s'o pot adresa în primul rând Occidentului, fiind un document al unui om care a trăit nemijlocit tot ce istorisește. Voiu fi îndurerat

dacă până la sfârșit nu o voiu putea face. Dacă nu va fi posibil, sper că nu din cauza *documentului autentic*, ci din cauze care ar putea dispărea în 20-50-100 de ani.

4. ÎN «UMANITATEA» SOCIALISTĂ

Intorși din celula «Razilor», ne-am privit tăcuți unul pe celălalt. Ne-am privit îndelung. Ne-am studiat îndelung. Ne cunoșteam bine, dar cred că ei ne cunoșteau mai bine decât ne cunoșteam noi.

Procedând din nou, prin eliminare, mi-am dat un răspuns: Au în vedere în curând, sau peste 10 ani, o situație în care unul din noi ar putea fi folosit în anumite condiții. Una din aceste condiții ar putea fi «ce s'a vorbit cu Radu Gyr și cu Radu Mironovici», fie în necesitatea de a crea un proces în care să mai cadă ceva capete, fie începutul unei reeducări, pe pretextul unui conflict între cutare, Radu Gyr și Radu Mironovici. Sau, nu excludeam nici ipoteza ca unul din noi, flecar, să fie mutat într'o altă celulă cu delatori versați și indirect să afle discuțiile pe care le-am avut, iar dacă nu am avut discuții interesante din punctul lor de vedere, să le inventeze. Un fapt era neîndoios: stătusem în celulă cu Radu Gyr și Radu Mironovici câteva zile. Deci, ei creiaseră condiția din care putea purcede orice, conform dialecticei marxiste.

In viața noastră de zi cu zi din celulă, obositoare prin lipsa oricărei îndeletniciri, obositoare prin însăși prezența noastră, cu aceleași figuri, cu aceleași dureri, cu aceleași probleme, cu aceleași necesități, nu intervenea nimic, decât săptămânal, tăiatul niturilor dela lanțuri, dușul care ne opărea și nituitul lanțurilor. Masa era atât de slabă, că lipsa minimului de calorii necesare, chiar pentru infimul număr al mișcărilor în celulă, ne determina să reducem din ce în ce mai mult poziția în picioare. Aproape tot timpul eram întinși pe rogojină cu capul rezemat de perete.

La 1 Noembrie, în fine, suntem chemați să ieșim doi, să luăm tobele cu rumeguș pentru sobă. Bucuria noastră era imensă, în primul rând pentrucă frigul devenise insuportabil. Apoi soba ne crea o problemă. Gândeam la ceva. In viața noastră intervenise o schimbare. Ceva nou. Prima seară a fost o desiluzie. Rumegușul a ars câteva ore, 2 sau 3, dând o căldură peste necesități, ca pela orele 11-12 noaptea, să tremurăm de frig, cașicum n'ar fi fost foc în sobă. Am început calcule, în special inginerul Moruzzi, dar în toiul calculelor, ne-am amintit de recomandațiile unui veteran: Radu Gyr. In ziua următoare, l-am umezit, dar l-am umezit prea mult, și în cele treizeci de secunde, cât era tolerată feștila, n'am reușit să-l aprindem. Noaptea a trecut tremurând de frig și de ciudă. Cu ziua a treia și cele care au urmat, am căpătat o experiență care ne-a făcut posibilă soba caldă, 24 de ore. Două-trei zile am stat în cămașe, ne-am simțit bine. Gardienii însă, în a căror supraveghere atentă eram, au raportat «cazul» și în ziua a patra, tobele sobelor trebuiau evacuate din celulă imediat ce talanga bătea «deșteptarea». Nu le-au îngăduit nici cele două ore cât mai erau dela deșteptare până la «raport». Astfel încât, calvarul frigului, în timpul zilei, a reînceput.

In patru sau cinci luni dela sosirea noastră în lanțuri, dela minele de plumb, nu ne-au scos la aier decât în drumul făcut, «fuga marș», la dușul săptămânal.

Spre surprinderea noastră, însă, după aceste patru sau cinci luni, medicul închisorii ne-a făcut o vizită în celulă, cerându-ne să-i arătăm picioarele. Dar numai picioarele. Oedemul era evident, iar rănile din dreptul verigilor tot atât de evidente. Orice pas, pentru noi devenise un calvar, pentrucă umflându-se picioarele din cauza oedemului, verigile lanțurilor ne produceau prin frecare, la cea mai mică mișcare, dureri îngrozitoare. Care a fost măsura administrației penitenciarului în urma vizitei medicale? S'a ordonat scoaterea noastră zilnic, «la plimbare». Această plimbare se făcea într'un țarc mic, imprejmuit cu un gard de scândură foarte înalt și avea o suprafață de circa 30-40 metri patrați. Era prin Ianuarie sau Februarie și zăpada era abundentă. Ca îmbrăcăminte nu aveam decât cămașa și zeghea scurtă. Când am fost anunțați, «ieșiți la plimbare», am avut o tresărire de bucurie, presupunând o schimbare spre mai bine a regimului și am ieșit toți fără să ne mai gândim la nimic altceva. Dar, după primul cerc făcut («cu capul în pământ, cu mâinale la spate»), durerile rănilor din

dreptul verigilor dela lanțuri au devenit de nesuportat și am cerut să intrăm în celulă, motivând cu incapacitatea noastră de a ne mai mișca. Toate stăruințele noastre au fost zadarnice. Am arătat plutonierului care ne supraveghea rănile sângerânde ale picioarelor, și a rămas neinduplecat. Răspunsul lui a fost în cele din urmă: «Ordinul se execută, nu se discută!» Abia atunci ne-am dat seama de rostul «vizitei medicale». Nu puteam ști care a fost opinia medicului în privița plimbării, nici dacă și-a dat vreuna, dar diagnosticul nu putea fi decât unul singur posibil: distrofie cu oedem. Rănile noastre sângerânde, ale tuturor, erau prea evidente ca un medic să nu le observe și să nu aibă o opinie despre consecințe. Deci, medicul a făcut o constatare. Urmare a constatării medicului, s'a ordonat scoaterea noastră «la plimbare» dar, indiscutabil, numai pentru a ne mări suferința.

6. O LUNĂ LA BECIU

In ziua următoare am refuzat să ieșim. Consecința: am fost luat și dus pentru pedeapsă, care mi-a fost comunicată a fi pentru «nesupunere», o lună de zile la beciu, în «celular». Eram în imposibilitate de a percurge o distanță atât de mare, adică circa 300 de metri, din cauza rănilor dela lanțuri, dar și pentrucă ar fi luat prea mult timp gardianului care trebuia să mă escorteze, în pașii mei mărunți. Iarna anului 1953 spre 1954 a fost una dintre cele mai grele, cunoscute în România, și căderile de zăpadă erau atât de abundente încât pe diferitele părtii din curtea penitenciarului, deținuții nu se vedeau între ei. In această situație, au adus o targă pe care m'au întins, mi-au pus o pătură pe cap, ca să nu fiu văzut și două plantoane dela dreptul comun m'au trasportat până la locul supliciului. M'au coborît depe targă, la capătul scărilor, sus, unde mi-au luat pătura depe cap, după ce plantoanele au fost așezate cu fața la zid.

Am coborît scările în dureri atât de mari încât, cu fiecare pas, aveam sensația că voiu cădea. In fine, ajuns în subsol, sunt introdus într'o celulă. Suprafața celulei era de 4 metri pătrați. Pe jos, ciment. In celulă, o singură tinetă mică W.C., în colțul din stânga. Cimentul, umezit. Fereastra: lipsă. N'am avut voe să am asupra mea: batistă, prosop, săpun, perie de dinți sau a doua cămașe. Bine înțeles, nici ciorapi sau chiloți. Era dimineața, spre orele 11. După o oră, mi se bagă pe «vizetă» o gamelă cu un fel de ciorbă, dar fără lingură și fără pâine. Cutoatecă în această celulă de subsol mi se părea mai cald decât în celula din Zarcă, am sorbit lacom ciorba, care era aproape fierbinte. După o jumătate

de oră, gardianul îmi cere gamela, în care mi se toarnă apă, cu avertismentul: «Asta să-ți ajungă toată ziua». Bucuros că voiu avea cu ce să mă spăl, m'am aplecat s'o pun într'un colț.

—Ce, o pui jos?, mă apostrofează gardianul. Bea de-ți umple burta și dă-mi gamela înapoi. Alta nu mai capeți astăzi.

Am băut-o toată, poate vreo jumătate de litru. Vizeta se'nchide și am rămas cu tineta W.C. O lună de zile —îmi spun— în condiția asta, e cam mult. Dar poate răzbesc.

Era în acest subsol o liniște de mormânt. Nu se auzea niciun sgomot, niciun ecou, nimic. După câteva ore, această liniște a început să mă apese. Simțeam nevoia unui sgomot cât de mic, prin care să mă verific că exist. O ușă trântită, un scârțâit, o vorbă, orice, numai să aud ceva. «O lună», rostesc tare, să mă aud cel puțin pe mine. Auzindu-mă, desolarea mea a crescut. Am îngenunchiat și am spus: «Tatăl nostru care ești în ceruri, sfințească-se numele Tău....»

Sfârșindu-mi rugăciunea, am rămas în genunchi să mă verific cât pot rezista. Am reînceput «Tatăl nostru» și l-am repetat, până a venit masa de seară.

Plutonierul, trecându-mi-o prin «vizetă», îmi spune:

—Bea-o repede și dă-mi gamela, că n'am timp de stat! Dece stăteai în genunchi?

Am încercat să-i spun ceva, nu știu ce...

—Sst! Să n'aud o vorbă!

—M'ați întrebat...

—Nicio vorbă că-ți sparg capul!

A plecat și-am îngenunchiat iar, până seara târziu, când ușa se deschide:

—Ia asta!

Afară, în dreapta ușii, rezemată de perete, o «somieră» metalică, de balot, fără «picioare». M'am întrebat, cum au putut s'o aducă atât de încet, în tăcerea de mormânt a beciului, și să n'aud absolut nimic. Până să târăsc «somiera» în celulă, îmi este aruncată și o pătură perforată ca o sită.

—Poți să te culci!, zice gardianul și pleacă. De fapt, nu știam dacă a plecat, dar a închis ușa.

Încerc să pun somiera într'un loc mai puțin umed, dar observând cu atenție cimentul, recunosc o peliculă de apă, aproape uniformă, de 2-3 mm. Ridic repede pătura care se impregnase deja cu apă și o svârl pe somieră. În acest moment, becul se stinge.

Ce mai puteam face altceva decât să mă culc? M'am așezat, apoi mi-am ridicat lanțurile cu picioare cu tot, încercând să le ordonez într'o astfel de poziție încât să nu atârne printre ochiurile balotului, apărându-mi rănile. Dar dacă aș pune între verigi și picioare o cârpă? Este o idee bună! Dar de unde cârpă? M'am gândit la batistă, dar batista mi-au luat-o. Pantalonii nu-i puteam băga din cauza picioarelor umflate și a verigilor strâmte! Trebue să fiu inventiv. M'am mai gândit odată la ce se află prin celula. Nimic! Ce se află pe mine? Camașa și zeghea. Din zeghe nu pot rupe, din trei motive: n'ar putea intra; s'ar vedea; n'aș putea-o rupe. Rămâne cămașa! Dar dacă le vine ideea să mă schimbe în luna asta și observă ruptura? Îmi dublează pedeapsa. Deci nu pot rupe nici din cămașe. Resemnat mă întind și... mă culc. Cu mâna sub cap, în loc de pernă, am adormit mai repede decât m'am așteptat... N'am simțit umezeala păturii. N'am mai simțit nici lanțurile. N'am mai simțit nimic! M'am deșteptat după un vis puternic, continuat cu o halucinație. Eram într'o cameră, nu prea mare și nici prea mică. Pe jos un covor persan cu un colorit cald. Două canapele Louis și o oglindă venețiana. Între canepele, măsuțe, ziare, cărți. M'am ridicat din pat fără să-mi aud lanțurile și parcurgând camera îmbietoare, m'am izbit puternic cu capul de perete, la o distanță numai de 20 cm. de patul meu. M'am așezat din nou, am închis ochii. Și camera și canapelele și tot îmi păreau aievea.

Se deschide ușa:

—Dă patul afară!

Luminița slabă depe coridor, uniforma gardianului și un pic de aer cu un miros straniu, m'au adus la realitate.

—Și pătura, strigă gardianul.

Ușa s'a închis! Ce am de făcut? Nimic! Dar absolut nimic, decât să iau loc pe tineta W.C. și să aștept să treacă o lună.

Mi-a rămas o problemă deschisă de acea noapte. Dacă visul este efectul stării organismului, dece visul meu a fost într'o totală contradicție cu starea mea fizică? Chiar poziția în timpul somnului influențează visul. Am verificat aceasta de atâtea ori! Dece această anomalie a tradus în visul meu totul invers? Nu mai aveam nicio dorință. În memoria mea ștersesem totul cu un burete, astfel încât să pot veghea liniștit. Iată-mă deci, o neînsemnată anexă a subconștientului. Și a împrejurărilor.

Ce oră poate fi, mă întreb. Nu credeam să fi trecut o oră decând mi-au introdus patul și iată că mi l-au scos deja. Să fi fost numai

o oră? Imi iau pulsul. Parcă bate normal. Incep să numar: unu, doi, trei..., ajunsesem pela 200, când ușa se deschide și mi se întinde gamela:

—Repede!

Terciul era atât de fierbinte, încât mi-a fost depășită dorința și voința de a-l deșerta în mine.

—Nu poți? Dă-l afară! Nu te silește nimeni dacă nu poți!

Ușa s'a închis și n'am mai auzit nimic.

In nesațul cu care am înghițit prima sorbitură îmi opărisem gura atât de rău încât durerea dela lanțuri îmi fusese luată cu mâna. Toată condiția din celulă era o fericire în raport cu durerile arsurilor. Mi-am băgat capul între pumni, așezându-mă pe tinetă. Aș fi dorit să mai adorm. Poate mai aveam o halucinație. Poate mai visam ceva, să mai absentez o oră, două. Timpul trece. Trebue să treacă. Cu ochii închiși, urmăream secundarul unui ceas. Câteva sute de secunde au trecut și, în timpul acesta, am devenit —pentru a câta oară?— dușmanul acestui mizerabil instrument de tortură: ceasul. Toate ceasurile pe care le văzusem până atunci mi-au trecut pe sub ochi: Ceasul de la Universitatea din București. Ceasul din poarta unei întreprinderi. Ceasul din curtea unui regiment. Ceasul dela prefectura din Slatina. Ceasul din gara Bacău. Ceasul de pe masa tatălui meu! Și aici, m'am oprit. M'am gândit mult la ceasul tatălui meu și la noptiera pe care era așezat, pe o perniță, sub lampa de cristal. N'am înțeles niciodată dece acest ceas și numai ceasul lui trebuia să stea pe o perniță. Pernița era de catifea roșie și, la cele patru colțuri ale perniței câte-o mărgea incoloră, dar foarte sclipitoare. Lampa, cu un picior de alamă și incrustări rubinii. Când tata lua ceasul în mână, trecea degetul cel mare de câteva ori peste sticla ceasului, tăcut, privind fix, undeva. Această scenă o vedeam zi de zi. Să fi fost clipele lui de meditație? Să fi fost momentele lui de rugăciune? De rugăciune? Nu de rugăciune, pentrucă tata era ateu. Atunci, am văzut-o pe mama, care nu avea niciun ceas. Niciodată n'a avut un ceas, mama. Dar mi-o aminteam acum în genunchi, sub icoană, cu candela aprinsă, citind dintr'o carte cu toate filele pătate de ulei sau de ceară. M'am sculat într'o dimineață mai de vreme ca de obice, și deschizând ușa la camera ei, am surprins'o în această poziție. In genunchi:

—Ce faci mamă?, am întrebat-o.

A dus degetul la buze și a continuat să citească. I-am observat

buzele mișcându-se. Apoi s'a închinat, făcând o plecăciune. Am privit-o prin ușa întredeschisă, până s'a ridicat din genunchi.

—De ce-ai stat mamă în genunchi?

—Mă rog pentru voi!

O văzusem pentru prima dată în genunchi, adică în poziția în care noi, copiii, eram pedepsiți. Această scenă am văzut-o în continuare de atâtea ori, încât n'am uitat-o și n'o pot uita niciodată.

Intrebarea mea de acum, din această condiție: Dece ea, care se ruga atât de mult, nu avea niciodată nevoe de ceas? Deci timpul «material» poate fi înlocuit cu ceva. Să substitui un element trecător cu un altul de o valoare mai mare. Astfel scap de calvarul orelor și-mi redau libertatea lăuntrică. Și am îngenunchiat iar, închipuindu-mi-o pe ea alături.

7. GHIȚĂ BRAHONSCHI

In acest timp —dintr'o celulă alăturată— aud un glas puternic, profund, cu ecourile ample, asemănătoare celor de sub cupola vastă a unei catedrale, intonând «Tatăl nostru». Vocea îmi părea a unui tânăr cu largi resurse. Această voce caldă și gravă, de-o intensitate neobișnuită, m'a înfiorat. M'am ridicat în picioare și, cu smerenie, m'am apropiat de ușă să micșorez distanța. Toate motivele corale le împlinea această stranie voce, care își difuza esențele printre cărămizi, prin ciment, prin ușă. Celula mea, aspră, searbădă, se schimbare subit. Atmosfera ei îmi era prietenoasă, aerul cald, pelicula de apă, vaporoasă.

—Aici este inginerul Ghiță Brahonschi. Cine are urechi de auzit, să audă!

A început apoi o altă melodie religioasă, apoi alta și alta, ore în șir, fără nicio pauză, ca într'un oratoriu. După câteva ore neîntrerupte, oftând, sfârșește:

—Amin!

Și din nou s'a așternut tăcerea de mormânt.

⁂

Zile în șir, «programul» a fost neschimbat, atmosfera decorată doar de melodiile lui Ghiță Brahonschi, care începeau la ore fixe și se sfârșeau cu «Amin», în timpul egal cu cel de ieri și alaltăieri.

Murdăria mea, însă, luase proporții. Din cauza umidității și a frigului, otita medie supura abundent. Buza zeghei și partea dreaptă a umărului cămășii, erau scorojite de puroiu. Posibilitatea

de a o înfunda cu ceva, inexistentă. Cămașa și ismenele îmi erau înegrite din cauza prafului din zeghe și pantaloni și a descuamării. Pe mâini, pe față, nu m'am spălat, de când am intrat aici, nicio dată. Apa care mi-o dădeau, odată pe zi, nu era decât pentru băut și n'au acceptat niciodată nicio excepție. Inainte de a primi cele 150 grame de pâine, îmi frecam degetele de perete, în dorința de a-mi asigura un minimum de igienă, mai mult închipuită. Degetele cu care prindeam pâinea, le foloseam la closet, la pusul tinetei în ușă, la băgatul și evacuatul patului, câteodată mai apucam și sfertul sau jumătatea de cartof care se'ntâmpla să fie în gamelă, s'o degust încet, ca pe o felie de tort. Existam ca un animal. Atâta îmi era îngăduit: să mănânc ceva și să evacuez. Nici mâna de paie pentru dormit n'o aveam, ci un instrument de tortură acea plasă de balot, numită în limbajul oficial, «somieră».

8. ÎN NECUNOSCUT

O lună a trecut greu. Mai ales ultimile zile din lună. Dar am continuat să rămân în această cușcă infamă și după aceea. A mai trecut o săptămână! Au mai trecut două săptămâni... și iată, se deschide ușa:

—Ieși afară!

Cum nimic nu aveam de luat și nimic nu aveam de dat, pasul târșit s'a îndreptat imediat spre prag. In culoar mi-au pus ochelarii, m'au ridicat cu targa «la suprafață» și m'au băgat într'o dubă. N'am văzut nimic, dar în dubă mi-au spus:

—Dă-te jos depe targă!

Apoi, mașina a pornit, a mers, s'a oprit, a tras cu spatele. După sgomote și fluerăturile locomotivelor, eram într'o gară.

Din auto-dubă am intrat într'un vagon dubă, am intrat, după aceea pintr'o ușă și m'am isbit de ceva care părea a fi o bancă, la 20-25 de centimetri. Ușa s'a închis și n'am mai auzit nimic în preajma mea imediată. Prin pereții vagonului-dubă, (presupuneam că este un vagon-dubă), pătrundeau sgomotele de manevră ale garniturilor de tren și locomotivelor. Am rămas nemișcat. Mi-am ridicat puțin nasul și cu nasul ochelarii, ca să pot obținea o cât de slabă imagine a ceeace este în jurul meu. Eram într'o colivie, sau cușcă, de un metru și jumătate pătrat. M'am așezat pe bancă și am așteptat. Ce puteam face altceva decât să aștept? Trenul a pornit. A oprit într'o gară. Am auzit voci depe peron:

—Să-mi scrii când ajungi, să nu fii leneș!, o voce de adolescentă.

—Mamă, bagă de seamă să nu răcești. Nu sta cu geamul deschis!, o voce tremurată.

—Să-mi trimiți caracteristicile motocicletei și de când o are. Nu uita nici marca, o voce de imberb.

Afară este viață. Ce mă separa pe mine de această viață? Ce aș spune eu la o fereastră de vagon, într'o împrejurare asemănătoare, celor depe peron? Cum arată acești oameni? Cum pot arăta eu, după 6 săptămâni, nespălat nebărbierit, nemâncat, cu o ureche din care-mi curge necontenit puroiu, în zeghea vărgată, cu picioarele umflate, cu răni la picioare... «Dar la noapte, îmi spun, dorm bine!». Mă întind pe dușumea și dorm bine! Bine că am scăpat de «somieră»!

Imi bate cineva în ușă și-mi strigă:

—Scoate-ți ochelarii!

I-am scos imediat și imediat ușa s'a deschis. In ușă doi: un plutonier și un sergent major:

—Cine ți-a spus să scoți ochelarii?

—Nu știu cine, răspund. Cineva a bătut în ușă și mi-a spus: scoate-ți ochelarii!

—Păi bine tovarășe, se adresează sergentul plutonierului, așa merge? Ce faci de capul dumitale? Deținutul nu are voie să se atingă de ochelari. Așa spune regulamentul interior.

Apoi, adresându-mi-se:

—Să nu te mai atingi vreodată de ochelari, că-i moarte de om. Ai înțeles? De anafură să te atingi, dar de ochelari, nu, că e prăpăd!

Ușa se închide.

Privesc cușca. O jumătate de metru pătrat. O jumătate în lung și jumătate în lat. Speranța lui, «să mă'ntind», a dispărut. Dar nu și a somnului, într'o încăpere fără ciment, fără apă și fără «somieră». Condițiile, deci, excelente. Iau loc pe bancă, îmi urc cu oarecare casnă picioarele, cu genunchii la gură, și rezemat, închid ochii. Banca prea mică: 20-25 cm. lățime. La o manevră sau la o curbă, riscam să cad. Cobor și repet poziția pe care am găsit-o foarte convenabilă, chiar ideală, adică pe dușumea. Am adormit. Am dormit bine, chiar excelent. Trezindu-mă și ascultând vocile depe peron, îmi pare a fi ziuă. Vocile mai numeroase și mai agitate. Noaptea oamenii sunt mai potoliți. Să fi ajuns la destinație? Mă simțeam un fel de balot, în incapacitatea de a ști ceva, de a face ceva... Apă nu mi-au dat toată noaptea. Poate e mai

bine că nu mi-au dat... Dacă îmi dădeau, trebuia să bat în ușă să mă ducă la W.C. Așa, balotul a fost cuminte, nu s'a agitat.

O întrebare începea să-mi stăruiască: spre ce punct cardinal mergem?

Locomotiva a cuplat vagonul dubă. După sgomot a fost cuplat numai vagonul dubă. Pornește. Merge un timp. Dă cu spatele. Oprește. Agitația de afară s'a potolit. Din când în când, se aude câte un câine. Probabil suntem pe o linie moartă. Sau am ajuns unde trebuia să fiu predat. Sau se așteaptă o nouă legătură.

9. SUNT LUAT ÎN PRIMIRE

Se deschide ușa și un plutonier somnuros mă privește și închide ușa. Nu evadasem! S'a liniștit. După vreo jumătate de oră, aud câteva voci pe aproape. In dubă, sub dubă, lângă dubă... nu știu.

Iar se deschide ușa. In prag, trei. Intre ei un ofițer sprinten:

—Pune-i ochelarii!

Imi sunt puși ochelarii. Sunt verificat peste tot. Imi sunt pipăite lanțurile. Sunt căutat în buzunare.

—Pe cap n'are nimica?

—Așa cum îl vezi! N'are nimica!

—Hai!, mi se poruncește.

Am ieșit încet, am coborît treptele dubei. După câțiva pași chinuiți, am urcat alte trepte. Miros de benzină. Deci am ajuns. După graiul milițienilor, bănuesc că sunt în Moldova. Mașina pornește. In dubă, liniște. Niciun sgomot. Nicio voce. Niciun îndemn. Niciun ordin. Transportul balotului nu pare a fi spectaculos. Ajungem. Ca de obiceiu, se întârzie pentru formalități. Se aud hârtii. Voci. Pași ducându-se, venind.

In fine sunt coborît greu. Mai greu decât urcasem, ținut de ambele brațe puternic. Târăsc cu greu lanțurile prin zăpadă. Sunt pătruns de frig, de ger, de umezeală. Alunec, dar sunt ținut puternic. Ajungem la un loc mai neted, dar lunecos. Merg greu, cu pași mici. Incep să simt mirosurile de terebentină, de petrol amestecat cu ceva indefinit, greu respirabil. Intrăm într'un coridor. Ne oprim.

—Scoateți-i ochelarii!

Eram într'o celulă mică. La birou un ofițer cu înfățișare plă-

cută. Pe unul din pereți, trei uși. Probabil trei carcere, întrucât erau în biroul ofițerului.

—Aduceți nicovala, dalta și ciocanul!

Ofițerul se apleacă și-mi privește picioarele în dreptul verigilor. Pune mâna ușor:

—Te doare?

Am ezitat o clipă să-i dau răspunsul. Apoi:

—Mă cam doare...

—De când ești așa?

—Din Septembrie!

—Ai făcut ceva?

—Am lucrat la minele de plumb.

—De când?

—De trei ani.

—Și n'ai făcut nimic?

—Am muncit.

Vine nicovala, dalta și ciocanul.

Taie-le mai încet, tovarășe. E tot o rană. Nu ai un fierăstrău?

—Cu fierăstrăul e mai rău. Lasă că nu moare.

Imi sunt tăiate lanțurile. N'am zis nimic, dar eram tot o apă. Când mi-a căzut ultima verigă, m'am simțit renăscut, fericit și mi-am amintit o anecdotă a unui humorist maghiar. Eroii erau Tasilo și Aristid. Se întâlnesc și Aristid îl întrebă pe Tasilo dece șchiopătă și dece are figura așa acră. Tasilo îi răspunde că îl strâng pantofii.

—Ce număr porți?, îl întreabă Aristid.

—Patruzeci.

—Și pantofii tăi sunt patruzeci?

—Nu! Sunt treizeci și nouă.

—Dece ai cumpărat atunci pantofi 39 dacă porți 40? Ești nebun?

—Nu sunt nebun. Dacă ai știi ce bine mă simt când îi descalț!

Intră aci!, și îmi indică una din cele trei uși din camera lui, pe care le remarcasem. In celulă două «sarcofagii», din perete în perete și între ele o măsuță tot din ciment, din «sarcofag» în «sarcofag». Atât. Becul aprins. Pe jos, ca și în 1949, într'o altă celulă la Iași —urină. Câțiva litrii de urină. M'am întrebat: Să fiu la Iași? Dar mă mișcam în urina aceea de dragul de a mă mișca fără lanțuri.

Se deschide ușa;

—Strânge urina cu cârpa asta și stoarce-o aici!

Imi întinde o găleată.

—A urinat un jidan pe jos. Apoi adaugă: Când termini să bați. Am terminat. Am bătut.

—Ieși să te bărbierească! De când nu te-ai bărbierit?

—De șase săptămâni.

—Ai fost pedepsit?

—Când ești pedepsit?, întreb.

—Când faci ceva contra regulamentului.

—N'am făcut nimic contra regulamentului.

Mă privește atent. Dă din umeri. Oftează ușurel.

—Hai, ieși.

M'a bărbierit rapid, cu îndemânare, un ofițer care n'a scos un cuvânt.

—Treci în celulă, îmi spune celălalt. Să-ți dau niște apă să te speli și niște schimburi. O să faci și bae, dar nu acum că e țeava spartă din cauza gerului. La Aiud tot așa ger e?

—Da.

—Bătrânii spun că n'au mai văzut o iarnă așa grea.

Lasă ușa întredeschisă. Se'ntoarce și mi-aduce o găleată cu apă, o cană și o găleată goală. Apa avea o crustă de ghiață. Imi desbrac zeghea, cămașa. Cămașa era neagră. Imi privesc puțin bustul. Era un schelet. Un fel de schelet, prietenos, călduț. Iar se deschide ușa:

Ia și săpunul ăsta. Știi unde ești aci?

—Cred că la Iași.

—Dece crezi că la Iași?

—Pentrucă am mai fost în 1949 și celula în care am stat tot cu urină pe jos era.

—Hai spală-te!, și pleacă.

Imi umplu gura bine cu apă, iau săpunul să-mi spăl mâinile ca la robinet. Dau a doua oară cu săpun. Le mai miros. Mai umplu gura de câteva ori, îmi spăl fața, apoi îmi dau și pe piept cu apă, tot din gură, să fie mai călduță. Termin. Cu ce să mă șterg? In timpul în care îmi puneam întrebarea, ofițerul din ușă:

—Cu ce te ștergi? N'ai prosop?

—N'am nimic.

—Sterge-te cu cămașa aia, că'ți dau schimburi.

—Aș prefera să mă șterg cu schimburile.

—Să le îmbraci ude?

—Da.

Se'ntoarce, le ia de undeva de după ușă și mi le aruncă pe «sarcofag». M'am șters cu ismenele, să stau numai în pantalonii vărgați până se usucă. Imbrac cămașa. Studiez celula. Nu avea fereastră. Iar se deschide ușa:

—Dă găleata afară!

—Nu opresc una pentru...?

—Bați în ușă când ai nevoe.

10. CU SIONISTUL ALMER ARON

Cercetez «sarcofagul». Ciment, pe care era o foarte subțire saltea de seegras. Pe sarcofagii câte o perniță tot seegras și câte o pătură. In colțul din dreapta, lângă ușă, un colț de sobă de teracotă. Pipăi teracota. Călduță. Dece colțul de sobă atât de mic? Probabil un alt colț în celula învecinată. Dar restul sobei? Lângă teracotă, jos în zid, un mic orificiu. Deci zidul trebue să fie dintr'un lat de cărămidă. Incercând să fac judecăți și să desleg mistere, se deschide ușa și intră un tânăr înălțuț, brunet și uscat, cu ochii mari, expresivi și puțin speriat.

—Sunt Almer Aron.

Imi spun numele, strângându-ne mâinile. Amândoi în picioare cu câte un «sarcofag» în spate. In felul acesta ne fixăm locurile.

—Sunteți de mult arestat?, mă întreabă Aron.

—De aproape cinci ani. Dar dumneata?

—De două săptămâni. Sunteți condamnat?

—Da!

—Pentruce?

—Pentru înaltă trădare.

—Cât sunteți condamnat?

—Muncă silnică pe viață.

Când a auzit ce condamnare am, Aron s'a așezat pe pat. Mi-a lăsat impresia că a căzut.

—De ce m'a adus pe mine aici?, rostește cu glas stins.

—Nu trebue să vă speriați. Sunteți în anchetă, așa că...

—Sunt evreu. In lotul meu mai sunt încă zece. Cu mine unsprezece.

—Problemele astea nu se prea discută, mai ales în anchetă, dar puteți să-mi spuneți dece ați fost arestat? Care a fost pretextul arestării Dvs? Toți din lot sunt evrei?

—Toți. Nu cumva sunteți informator? Când ați venit?

—Acum câteva ore.

—De ce m'o fi adus pe mine în celulă cu Dvs? Insemnează că am o situație grea. Și sunt bolnav de plămâni. Am fost în spital. Sunt bolnav destul de grav. Am făcut o cerere să mă pună în libertate din cauza bolii mele. Credeți că mă pun în libertate?

—Domnule Aron, sunteți naiv. Cum vă imaginați că îi va impresiona pe ei suferința Dvs? Puteți crăpa peste două ore, dacă sunteți în anchetă, rămâneți în anchetă până crăpați și dacă sunteți condamnat rămâneți în închisoare tot până crăpați. Sau până vă expiră pedeapsa. Dar nici dacă vă expiră pedeapsa, nu este sigur că vă veți elibera.

Nu mi-am imaginat că opinia mea îl va impresiona atâta. Cu mâinile împreunate pe genunchi, mă privea evident alarmat. De câteva ori a deschis discuția despre anchetă și tot de atâtea ori a închis-o imediat. Dându-mi seama de greșeala pe care am făcut-o, mă străduiam să găsesc o formulă convingătoare să-l liniștesc.

Explicația despre intenția cu care a fost adus cu mine în celulă mi-a dat-o însăși starea lui sufletească. Adică, să afle lucruri care să-l alarmeze sau să-l neliniștească.

—Domnule Aron, știți ce cred? Cred că tocmai acesta este scopul lor, aducându-vă în celulă cu mine. Să vă creieze o stare sufletească depresivă, pentruca să fiți vulnerabil în anchetă. Am făcut o greșeală. Dar nu aveam dece să ascund adevărul. Dacă vă bănuiam sensibilitatea, o aduceam altfel din condeiu. Este bine să știți un lucru experimentat: cu cât sunteți mai stăpân pe Dvs, cu atât este mai bine. Nu vă lăsați amăgit de prea multe speranțe, dar nici covârșit de îngrijorare și prin urmare impresionat dece v'am spus. V'au adus în celulă cu mine în mod cert ca să aflați ce-ați aflat. Era firesc să ne întrebăm unul pe altul dece suntem aci, dacă suntem condamnați, cât suntem condamnați —să ne spunem păsurile. Altceva ce putem vorbi? Și tot atât de firesc era —cunoscându-vă cu siguranță bine sensibilitatea Dvs, în două săptămâni de anchetă— ca Dvs să vă alarmați.

Prin urmare, cel mai bun lucru pe care-l aveți de făcut, este să nu faceți ceeace au crezut ei că veți face. Deci să nu vă alarmați.

—Cred că aveți dreptate. Să vă spun dece ne-au arestat pe noi și să vă dați părerea cât putem fi condamnați. Suntem 11, toți tineri și aproape toți din Galați .Primeam din Israel gazete, dar nu oficial. Ni le aducea cineva. Ne întâlneam în casă la mine și le citeam și comentam articolele, știrile... Șeful lotului este unu Lupu, căsătorit cu o creștină. Dar anchetatorul meu mi-a spus că el, Lupu, are situația cea mai ușoară, pentrucă este căsătorit cu o creștină. Dvs ce credeți? Este posibil să aibă situație mai ușoară pentrucă este căsătorit cu o creștină? Să fie o circumstanță atenuantă pentru ei, care sunt atei, faptul că Lupu este căsătorit cu o creștină?

—Nu cred că situația lui este mai ușoară pentrucă este căsătorit cu o creștină, ci pentrucă nu este căsătorit cu o evreică. Adică este o fisură, în sectarismul bine cunoscut al evreilor. Adică, Lupu, nu este un naționalist, deci un adversar potențial primejdios pentru comuniști, ci un om care —eventual— poate fi folosit sau folositor, prin abaterea dela spiritul care a menținut puritatea rasei Dvs. Pentrucă din tot ce cunosc eu, nu s'ar putea spune că un procent peste 2-8 % din evrei sau evreice s'au căsătorit cu cei din afara religiei dvs.

—Dacă stau și mă gândesc bine, cred că și din acest punct de vedere, aveți dreptate.

—In ce mă privește, să vă spun drept, nu cred că numai faptul că citeați ziare venite clandestin din Israel a determinat arestarea Dvs. Deținuții au întotdeauna trei teze. Una, pe care o spun în anchete. Alta, pe care o spun în celulă, și a treia, care este cea adevărată. Dar dacă numai asta este cauza —ceeace nu este exclus— atunci nu veți fi condamnați sau veți fi condamnați puțin și eliberați la scurt timp. Comunitățile evreești, toate bine organizate, au aderat, sub diferite forme, la partidul comunist, așa că nu cred că aceste comunități, cunoscut fiind spiritul Dvs de ajutorare a coreligionarilor, vă va părăsi. Comunitățile Dvs știu să lucreze. Intervin atunci când știu că intervenția lor merge la sigur. Aveți o situație mult prea ușoară, mult mai ușoară decât mi-am închipuit, dacă lucrurile stau așa cum spuneți. Dar de unde ați fost adus în celulă la mine?

—De alături, unde am stat cu unul din cei arestați. M'a luat și m'a adus aici la Dvs.

Se apropia ora «stingerii». Ca de obiceiu, m'am așezat într'un colț și mi-am făcut rugăciunea de seară. Am intenționat s'o fac

mai discret ca să nu-i jenez sensibilitatea lui religioasă, dar nu era posibil, pentrucă îmi punea mereu întrebări... Imi făcusem obiceiul să mă rog în picioare. Aron a înțeles desigur despre ce este vorba și a tăcut în tot acest timp. Am terminat rugăciunea și la scurt timp auzim bătaia în ușă cu degetele. Era semnalul că ne putem culca.

A doua zi de dimineață, programul obișnuit. Aron însă, după ce a meditat la tot ce discutasem, a ajuns la o concluzie pe care mi-a comunicat-o:

—Domnule B. sunt de părere să discutăm literatură. Numai literatură. Să nu mai vorbim nimic despre procesul nostru și despre situația Dvs. Dvs trebue să știți poezii multe. Să-mi spuneți și mie poezii.

—Bine, domnule Aron, zic. Care vă sunt autorii preferați?

—Orice. Tudor Arghezi, Radu Gyr, Eminescu, Goga, orice. Să ne treacă de urît.

Am spus poezii, am vorbit despre poeți, despre scriitori, de viața literară dinainte de 1944. Pela orele 11-12 sunt chemat la anchetă. Eram în anul 1954. Temele anchetei, banale. Aproape fleacuri. Nu înțelegeam dece am fost adus dela Aiud. Situația mea de aci în comparație cu cea dela Aiud era ideală. Dar convorbirea scurtă și pe teme fără importanță, mi-a părut suspectă. M'am înapoiat în celulă unde l-am găsit pe Aron de-a dreptul speriat. Faptul că mă chemase a doua zi după ce a venit el în celula în care eram eu i-a părut o dovadă indiscutabilă că-l trăsesem de limbă. Cât am lipsit n'a făcut altceva —după propria lui mărturisire— decât să-și amintească tot ce-am discutat împreună. Il liniștesc. Ca să fiu convingător, îi atrag atenția că eu ar trebui să fiu suspicios. Imi justific teama prin cele întâmplate la Timișoara cu Damian, povestindu-i pe scurt tot ce trăisem. Aron simțindu-se contraatacat, fiind un om sensibil și delicat, indiscutabil și de perfectă bună credință, făcea eforturi să mă convingă de oroarea pe care o are pentru «turnători».

Ziua trece în discuții mărunte și, seara, înainte de culcare, mă retrag la colțul meu de rugăciune.

După 3-4 zile Aron îmi spune:

—Domnule B. acum înțeleg ce vă ține în viață. Rugăciunea! Numai asta vă ține în viață cu o condamnare așa mare ca a Dvs. Dar cum ghiciți ora exactă? In fiecare seară, la cinci minute după ce vă așezați la rugăciune —vine culcarea.

Am ascultat. N'am zis deocamdată nimic, nu i-am dat nicio explicație. Dar l-am ascultat cu atenție.

După un timp îi spun:

—In privința orei exacte, începe să-ți crească pe dinăuntru un ceas care nu rămâne în urmă și n'o ia înainte niciodată. Dar pentruca să-ți crească ceasul ăsta, îți trebuesc 2-3 ani de închisoare.

—Să stau eu la închisoare 2-3 ani? Nu rezist!

—Nu, domnule Aron, n'am spus să stai Dta și nu-ți doresc asta, dar vreau să-ți spun că acest reflex condiționat se naște după doi sau trei ani.

La rugăciunea de seară, în ziua următoare, imediat după ce m'am apropiat de colț, am simțit că ceva se petrece în spatele meu. Am auzit un ușor sgomot. Par'că o mișcare. Dar nu m'am întors să văd ce este. După ce am terminat, la pasul înapoi, mă impiedec de Almer Aron. L-am privit contrariat, dar pentrucă a rămas nemișcat, l-am ocolit, atât cât se putea, într'un loc atât de strâmt, și m'am așezat pe pat. Almer Aron a rămas în continuare în aceeași poziție, ca o stană. După 2-3 minute se întoarce și-mi spune cu vocea tremurată:

—Numai rugăciunea vă ține! M'am rugat și eu, să-mi dea Dumnezeu putere. Par'că sunt mai ușurat. Mă voiu ruga cu Dvs, eu la Dumnezeul meu, și Dvs la al Dvs, dar mă voiu ruga în fiecare seară cu Dvs.

Cele câteva zile cât am mai rămas cu acest tânăr, orele s'au scurs limpede și sfârșeau seara cu rugăciunea noastră, în același timp, în același loc. Trăiam amândoi o desfătare lăuntrică pe care nu ne-o ascundeam. Dar nici n'o discutam. Această desfătare reieșea din ușurința cu care vorbeam de familiile noastre, de durerile noastre omenești, de lipsurile noastre sufletești. Avea o vădită înclinație spre meditație, spre căutare. Nu părea un om împăcat cu sine. Era într'o stare de continuă clătinare, care nu-mi părea a fi de moment. Ne simțeam bine împreună, iar suspiciunile reciproce dispăruseră complet.

Să fi stat cu Almer Aron două săptămâni —nu știu minte. Mi s'a părut foarte puțin timpul petrecut împreună, mai ales în clipa în care ușa deschizându-se, ofițerul îmi pronunță numele și-mi spune:

—Bagajul!

11. CONSTRUCȚIA STATULUI ISRAEL

Ne-am privit îndelung, ne-am strâns mâna și am ieșit. După-cum își amintește cititorul, nu aveam niciun bagaj. N'am făcut decât câțiva pași până la celula vecină, de unde fusese luat Almer Aron și adus la mine.

In celulă, un tânăr de statură mijlocie, cu ochii vioi, strălucitori, despre care bănuiam, văzându-l aci, că a fost adus după plecarea lui Almer. Energic, cu un fizic plăcut, puțin agitat.

—Aici e fereastră, zic, după ce ne-am prezentat. Am stat alături cu un tânăr suferind de plămâni! Regret că am fost adus aici eu, într'o celulă aerisită, și pe el l-au lăsat în acea celulă infamă. Vai, vai!

—Regret că nu-mi amintesc numele acestui tânăr, pentru admirația care mi-a stârnit-o și pentru raporturile excelente pe care le-am avut tot timpul cât am stat în celulă, aproape o lună de zile.

—Știu numele dtale dinainte. Când erai luat la anchetă, vorbeam la zid cu Aron. Pe Aron, când l-a adus la Dta, l-a luat de aici dela mine. Și acum te-a luat pe Dta de acolo și te-a adus în locul lui. Ce-or fi urmărind?

—Am stat în celulă cu Eugen Cristescu, poate ai auzit de el, fost șef al serviciului secret al armatei. El spunea întotdeauna în astfel de împrejurări: «chinezeriile lor». Dar e bine să știi că nu întotdeauna. Diversiunile nu sunt la întâmplare. Urmăresc ceva. Pentru fiecare anchetat au un procedeu care i se potrivește. Rareori purced la o anchetă, înainte de a cunoaște slăbiciunile celui anchetat. Slăbiciunile anchetatului sunt nenorocirea lui. Vă pot face o recomandație: nu vorbiți neîntrebat, răspundeți scurt la

întrebare și niciodată răspunsul la întrebare să nu depășească întrebarea. D. Almer mi-a spus că sunteți arestați pentrucă citeați ziare pe care le primeați clandestin din Israel.

—Citeam și ziare, dar dacă citeam numai ziarele cred că nu era nimic. Adevărul este că noi toți voiam să ajungem în Israel. Toți ne-am hotărît să ne schimbăm profesiile intelectuale, cu altele, cu o meserie, prin care puteam ajuta la construirea statului nostru național.

—Atunci —zic eu— sunteți naționaliști!

—Suntem sioniști marxiști. Deviza noastră este: «Să rupem punțile cu trecutul». Organizația noastră se numește «Meret a ben», adică, «Revolta fiului».

—Vă întrerup să vă povestesc o scenă cu domnul Almer, care m'a impresionat...

Și îi povestesc scena rugăciunii. Să-l botez pe acest prieten, al cărui nume, cum v'am spus, l-am uitat, Berg.

Nu am sfârșit toate amănuntele, și Berg, congestionat la față, a sărit în picioare.

—Nenorocitul! Va să zică a revenit la religie! A jurat și a uitat jurământul nostru! Nenorocitul!

Fără să mai cerceteze dacă ofițerul este sau nu este în camera lui, s'a aplecat în colțul sobei unde remarcasem, în celula de alături, un mic orificiu în perete, îl cheamă prin câteva bătăi și-l admonestează.

Revenit la dialogul nostru timp de o jumătate de oră, agitația lui cu privire la noua atitudine a lui Almer n'a încetat să și-o desvălue. L-am liniștit cu mare greutate, explicându-i starea psihică a lui Almer, determinată de boala lui pulmonară.

—Nicio altă boală spun medicii, îi explic lui Berg, nu naște procese psihice asemănătoare, ca intensitate de trăire. La Suceava, am stat de vorbă, la perete, cu un marxist, care studiindu-se pe sine, în celulă, a făcut această remarcă: «Pentru un deținut este mai aproape Dumnezeu decât Marx». Cu Almer se petrece, probabil, un proces asemănător, amplificat de conștiința tuberculozei. Cred că trebue să fii mai îngăduitor!»

—Eu —îmi spune Berg— am fost instructor la tabăra de recalificare profesională a evreilor, dela Reghin. Profesia mea este contabilitatea. Acum cunosc lăcătușeria. Noi toți care am trecut prin această tabără ne-am angajat să învățăm o meserie care este de folos astăzi, la construcția statului Israel. Toți suntem tineri

și de brațele noastre are nevoe Israelul. Organizația noastră, însă, este atee.

Berg mi-a povestit zile în șir, cu o pasiune pe care i-o admiram, despre organizația Stern, despre Begin, Menahem, Ben Gurion, și despre actele membrilor acestor organizații naționaliste, care vor să pună bazele unui stat mare și solid, israelit, pe vechile «locuri sfinte». Mi-a povestit cu căldură, strălucindu-i ochii, cum cucereau, metru pătrat cu metru pătrat, terenurile în care își făceau plantațiile și cum, într'o noapte, apărea un oraș.

—Cum se explică —a întrebat un turist francez pe primarul unui oraș nou format— că Dvs o mână de oameni, n'aveți teamă de arabi, care sunt atât de numeroși și că ați realizat, într'un timp scurt, grădina asta care este Israelul?

Primarul i-a răspuns francezului:

—Priviți în grădina noastră și uitați-vă și peste gard! In timp ce noi, hotărîți, muncim serios, arabii... dorm. Orientalii dorm mult și visează mult. Noi muncim și ne organizăm. Totul este în favoarea noastră, inclusiv marile organizații evreești din toată lumea, care ne sprijină. Diaspora ne-a folosit și ne-a dat o experiență, din toate punctele de vedere, care astăzi ne ajută. Trebue să recunosc că, fără organizațiile noastre religioase, nimic nu era posibil. Fără rabinate, în 2000 de ani dispăream.

La amiază, își face apariția ofițerul cu câteva recomandații:

—Dumneata, dormi în patul ăsta (și îi arată lui Berg pe cel de lângă sobă) și dumneata pe celălalt. N'aveți voe să schimbați paturile. Dumneata (din nou adresându-i-se lui Berg) vei primi și o pătură în plus.

—Dece numai eu? Dacă nu-i dați și domnului Bălănescu, nu voiu folosi pătura!

Amintesc că iarna era foarte grea, iar prin cele două mici colțuri —unul în celula de alături, unul în celula noastră— Venea puțină căldură și camerele erau foarte friguroase. Mult friguroasă era camera în care mă aflam cu Berg, din cauza ferestrei. Soba, aproape în întregime era în camera ofițerului de serviciu.

La amiază a venit masa. Lui Berg, i se întinde o rație de pâine aproape dublă decât a mea, iar blidul cu arpacaș, în timp ce al lui era plin, al meu era jumătate.

—Domnule B., îmi spune Berg, sau împărțim mâncarea în părți egale sau nu mănânc. Nu accept ca eu, arestat de două săptămâni,

să am o cantitate dublă decât a dumitale, care ești arestat de cinci ani.

—Eu am exercițiu! Am un exercițiu de cinci ani. Dta nu ești obișnuit. In afară de asta, Dta fiind mai tânăr, ai arderi mai intense, deci necesități de hrană mai mari. Mai poate interveni și un alt amănunt de care trebue să ținem seama: Dta ești în anchetă, deci cu o alocație de hrană mai mare —prin regulament— decât mine care sunt condamnat.

—Toate acestea, pe care le-ați înșirat, pot fi valabile. Dar eu nu accept, stând în celula cu Dta, să primesc o rație mai mare.

I-am propus, în situația asta în care era hotărît să se mențină, să așteptăm ziua următoare și să vedem ce se petrece.

—Cu o condiție! Dta mănânci primul rația cea mai mare. Am fost astfel constrâns să accept, ca să nu-i jenez poziția lui morală.

Seara i-a fost adusă a doua pătură.

—Asta pentru dumneata!, îi spune lui Berg.

Berg o primește, o așează pe măsuța pe care v'am descris'o când eram în cealaltă cameră (camerele fiind absolut asemănătoare, cu excepția ferestrei) și îi spune ofițerului:

—Dacă nu primește și d. B. o pătură, acolo pe masă va rămâne, tot timpul.

Și într'adevăr, acolo a rămas.

Raporturile între mine și Berg s'au încălzit. Mult mai deschis decât Almer, mult mai stăpân pe el și pe ceeace știa el.

Chiar din seara primei zile a conviețuirii noastre, a început să-mi istorisească tot ce rezulta din anchetă și implicațiile din faptele trecutului lor apropiat. Din tot ce putea ști Berg, motivul principal era dorința lor de emigrare în Israel. Anchetatorii lor au încercat să-i timoreze, ca să renunțe la emigrare.

—Sunt sigur că nu ne condamnă sau dacă ne condamnă, nu vom sta mult în închisoare. Am propus doi martori: șeful organizației democrate evreești, care s'a raliat partidului comunist, și doctorul Economu, șeful spitalului T.B.C. din Iași, unde eram contabil. Șeful comunității democrate evreești este un unchiu al meu, pe genunchii căruia am crescut. Dar doctorul Economu este legionar. Mare greșeală am făcut când l-am propus pe doctorul Economu. Sunt sigur că unchiul meu mă va apăra bine, dar cu doctorul Economu mi-am tăiat craca de sub picioare.

—Domnule Berg —îi răspund— te asigur de un lucru. Unchiul dumitale, șeful comunității democrate evreești, vă va acuza, iar

doctorul Economu vă vă apăra. Rețineți ce vă spun și organizați-vă apărarea în sensul acesta.

—Imposibil! Dumneata înțelegi? Pe genunchii lui am crescut de când eram mic.

—Cu toate acestea unchiul dumitale va fi cel mai acerb acuzator al Dvs. In organizațiile comuniste, indiferent ce firmă au, primează elementul politic, nu cel uman și nu întâmplător unchiul dumitale este șeful organizației comunității care se intitulează «democrată». Dar vreau să știu dela dumneata, cum îți explici că evreii s'au desprins de U.R.S.S.?

—Evreii, domnule B., nu se agață niciodată de o corabie care se scufundă. Este tot ce vă pot spune.

A doua zi de dimineață, rația lui de cafea era dublă.

—Ne-am înțeles deci. Astăzi este ziua dumitale. Rațiile dumitale mai mari pot avea și o altă explicație. Se apropie procesul, care probabil va fi public, și trebue să arătați publicului spectator, familiilor și comunității «democrate» că ați fost bine tratați. Cred că procesul Dvs este foarte aproape.

Spre orele 10 dimineața, sunt scos «la program« (adică W.C.-ul). Când s'a deschis ușa și ni s'a spus, «programul», am încercat să ieșim amândoi, ca de obiceiu. Ofițerul îl oprește pe Berg și îmi dă drumul mie. Indată ce-a închis ușa, mă întreabă oarecum în șoaptă:

—Ce mai zice jidanul ăsta? Ce-ți mai povestește?

—Întrebați-l pe el ce spune și ce crede, nu mă întrebați pe mine. In celulă însă, nu stau cu un jidan, ci cu un evreu.

—Dă-i dracului de jidani! Dacă ai știi ce spun despre dumneata. Dacă ai știi nu l-ai apăra.

—Domnule locotenent, nu apăr pe nimeni, nu acuz pe nimeni.

—Dacă ai ști câți au omorît dintre ai voștri! Hai du-te la program.

Când am revenit în celulă, a fost scos Berg, care a revenit mult mai repede decât mine. Indată ce-a intrat, s'a îndreptat spre mine:

—Am auzit toată discuția. Am o ureche... Vă felicit pentru răspunsurile care i le-ați dat. Povestea cu mâncarea, m'am gândit la ce mi-ai spus și poate că ai dreptate, dar cred că au vrut să creieze raporturi rele între noi doi și astfel eu să vorbesc despre dumneata și dumneata despre mine. Dar acum te cunosc bine! Dumneata niciodată nu ai fi făcut asta. Vei fi și dumneata liber. Să nu ai nicio grije. Tine minte ce-ți spun eu cutoatecă sunt

mult mai tânăr decât dumneata: vei fi liber. Mai târziu decât noi, dar vei fi liber. Te invit depe acum să-mi faci o vizită în Israel, să te duc la locurile dumitale sfinte și pela locurile mele sfinte. Toate locurile acelea sunt sfinte pentru noi evreii. Dar să vii! Imi promiți că vei veni?

—Iți promit, dar slabă speranță să mă pot ține de promisiune.

Au trecut zilele și viața noastră din celulă era liniștită și bogată în informațiile pe care ni le dădeam reciproc.

Intre timp și eu și Berg, când unul când altul, eram chemați la anchetă. Nu am fost chemați, am fost duși. Niciun pas nu puteam face fără escortă. Precizăm asta pentruca nu cumva cititorul să-și imagineze că puteam fi liberi cu vreun gest. Niciun pas fără ochiul gardianului —chiar W.C. trebuia să rămânem cu ușa deschisă ca ei să vadă tot, să știe tot.

Spre sfârșitul unei săptămâni, Berg se întoarce dela anchetă îngrijorat:

—Cred că procesul nostru este aproape. Din discuția de astăzi cu anchetatorul, am impresia că în două săptămâni ne judecă. Nu am decât o singură speranță, unchiul meu, și o singură grije: doctorul Economu. Cred că pe doctorul Economu l-au arestat în vederea procesului nostru.

—Mă îndoesc că l-au arestat. Dar dacă într'adevăr l-au arestat, aceasta ar fi în favoarea Dvs. Ar putea fi semnul că nu a cedat într'o ingerință a lor în legătură cu depoziția ce trebue s'o facă la proces.

După alte câteva zile se aud ușile una după alta deschizându-se pe coridoare. In cele din urmă și ușa de alături dela Almer. In sfârșit și ușa noastră. Berg este invitat să iasă afară. La ieșire îmi șoptește:

—Cred că ne duce la proces.

Spre orele 3 sau 4 după amiază, ușa se redeschide și intră Berg. In clipa în care a intrat, m'a luat în brațe și plângând mi-a spus repetând:

—Ai avut dreptate domnule B. Ai avut dreptate.

Am încercat să-l liniștesc și să-l încurajez cu tot ce-mi putea inventa atunci fantezia. Tulburarea lui era imensă. L-am îndemnat să mănânce întâi și apoi să-mi povestească amănunțit totul. A înghițit fără poftă câteva linguri de arpacaș. După aceea:

—Ce scamatorie! Știți ce-au făcut? Inainte de a pleca ne-au băgat într'o cameră unde ne-au bărbierit, ne-au aranjat părul,

ne-au dat haine bune și curate. Toți arătam ca veniți de acasă. A început procesul. Stii dumneata cum decurge un proces.

—Să-ți spun drept, nu știu. Condamnările mele, toate, au fost în lipsă. Dar îmi închipui. Citirea actului de acuzare, după ce v'au luat interogatoriul, depoziția martorilor, rechizitoriul... La comuniști toate astea sunt formalități, spectacol. Condamnările au fost date la partid și ei nu fac decât ceremonia, pentru public. Spune mai departe dumneata.

—Unchiul meu pe genunchii căruia am crescut și-a început astfel depoziția: «El și alții ca el, mi-au făcut numai greutăți la comunitatea democrată evreiască. Datorită acestor tineri fără minte și aventurieri, n'am putut obține rezultatele pe care le-am fi putut avea». Insfârșit, nu a avut niciun cuvânt în apărarea noastră. Dimpotrivă, tot timpul ne-a acuzat. In schimb doctorul Economu a fost sobru și cu o depoziție serioasă și documentată ne-a adus un elogiu public, iar despre mine n'a avut decât cuvinte de laudă. Doctorul Economu este singurul care ne-a apărat cu adevărat. Dar spui că toate astea nu au nicio valoare?

—Nicio valoare în legătură cu procesul, dar să nu credeți că autoritatea doctorului Economu nu se revarsă, sub raport politic, asupra Dvs a tuturor.

—In pauza procesului ne-au adus în sală, pe tăvi, prăjituri și băuturi, să vadă lumea cât de bine suntem tratați.

—Ce să zic? Am prevăzut totul, pentrucă m'am orientat după maniera lor de a lucra. Faptul că au ținut să arate publicului că sunteți bine tratați este de bun augur. Nu veți lua condamnări mari. Mai mult. Cred că în foarte scurt timp veți fi eliberați. Procesul Dvs nu a fost decât pentru a lua gustul tineretului evreu să emigreze.

In seara aceea, Berg a fost agitat, punându-și probleme familiare. Lucid însă și informat, repeta adesea: «Ne vor condamna, dar mult nu stăm în închisoare».

A doua zi sgomotele depe coridoare se repetă. Urma comunicarea sentinței pentru orele 13.

Berg —probabil și toți ceilalți— a fost ridicat cu tot bagajul și nu l-am mai revăzut. La scurt timp însă, adică după 6-7 luni, au întâlnit în vagonul-dubă, care îi ducea la închisoarea Văcărești din Capitală, un lot de deținuți care erau transportați la Aiud și, prin aceștia, am primit mesaje dela Almer și dela Berg.

Pedepsele lor au variat dela 4 la 7 ani și acum erau duși la București (deci la 6-7 luni dela condamnare), pentru a fi eliberați.

Am fost bucuros să primesc nu numai vestea eliberării lor apropiate, dar și afecțiunea care și-au mărturisit-o tuturor deținuților pe care i-au întâlnit prin închisori și care era reciprocă. Berg era un tânăr deosebit, atât prin caracterul ferm și inteligență, cât și prin luciditatea și obiectivitatea cu care judeca problemele politice. Nu era pripit, nu se lăsa covârșit de emoții, mereu treaz la ceeace își propunea să realizeze.

După un an sau doi, printre veștile care circulau în această lume subterană a deținuților, am aflat-o și pe aceea a plecării lor în Israel.

12. MOMENTUL ICĂ TĂNASE

In continuare, la ancheta dela Securitatea din Iași problemele aveau sinuozități inexplicabile. Nicio temă precisă, nicio problemă abordată cu seriositate dela început până la sfârșit. In singurătatea care-mi era rezervată, după plecarea lotului de tineri evrei, încercam să înnod evenimentele pe care le trăisem din 1953, să pot avea o explicație. Câteva nume care îmi erau pomenite din când în când —Ică Tănase, Vlad, Mircea Popovici, Golea, Samoilă— mă lăsau să cred că ar fi vorba de o acțiune a celor din străinătate. Măsurile aspre, care auzisem că sunt luate afară, cadavrele suspecte depe străzile Capitalei, arestări masive fără nicio explicație și fără niciun motiv, o anumită panică a autorităților, panică pe care însumi o intuiam atât prin izolarea celor pe care-i considera «vârfuri ale reacțiunii în închisori», cât și din reținerea evidentă a ofițerilor anchetatori, mă lăsau să cred că afară se petrece ceva. Insăși izolarea mea completă, chiar în transferarea în localități foarte îndepărtate, sancțiunile fără nicio cauză, regimurile de detenție, dela cel mai civilizat (Timișoara), până la cel mai nemilos, (Aiud), îmi spuneau că situația politică internă și externă a României este cutremurată, că a intervenit un «amănunt», care i-a determinat să-și piardă calmul și siguranța.

Două sau trei luni, cât am mai rămas la Securitatea din Iași, în totală izolare, întâlnirile cu ofițerii anchetatori au fost simple tatonări. In cele trei, din camera ofițerului de serviciu, eram singurul locatar, între două celule goale. Anchetele foarte rare și nesemnificative, erau la o săptămână odată. Pentru mine era o certitudine că singurul rost al prezenței mele la Iași, era izolarea de marea masă a deținuților. Beciul celularului nu prezenta o si-

guranță absolută, pentrucă, între timp, aproape toți deținuții învățaseră să bată la zid alfabetul Morse. O ureche bună, putea intercepta prin zid, cu ușurință, o comunicare pe o aripă a culoarului, dela etajul 3, până la subsol. Rapiditatea cu care se bătea și se intercepta alfabetul Morse a fost una din cele mai mari probleme pe care le-au pus deținuții administrației, pentrucă gardienii erau incapabili de o astfel de isteține, iar informatorii, nu toți îl puteau deprinde. Alfabetul Morse a fost un complot împotriva căruia erau neputincioși.

Dela Iași am fost transportat, tot singur, în celula vagonului-dubă, la Jilava, unde, spre surprinderea mea, am fost repartizat într'o cameră cu câțiva deținuți. Printre aceștia, un nume mi-a reținut atenția. Pentru motive care sunt ușor de înțeles, nu-i pot da numele. Acest tânăr mi-a dat unele informații care mi-au deslegat misterul tuturor celor petrecute în închisori, începând cu anul 1953.

Care a fost motivul? O echipă de legionari, parte din ei fugiți după invazia sovietică, au venit în țară în 1953, sub diferite forme, pentru a organiza o rezistență împotriva cotropitorului și a partidului comunist instalat la cârma țării de invadatorul sovietic. Rezistența partizanilor din munți și din mediul rural fusese aproape cu desăvârșire lichidată, sângeros. Populația României trăia o epocă de adâncă desămăgire. «Incurajările» posturilor de radio cu emisiuni în limba română, deveniseră «apă de ploaie». Trădarea României de către «marile puteri», era un act în care, inițial, puțini au crezut, dar care își arăta roadele, în timpul ««sovromurilor», care impânziseră țara. Presa independentă era de mult lichidată, fiind înlocuită numai de ziarele și revistele partidului. «Ziarele de perete» mobilau toate intrările în uzine, instituții, centre comerciale, etc., contribuind într'o măsură inimaginabilă la dizolvarea increderii între oamenii aceleiași unități de muncă. Țăranii, deposedați de toate rosturile vieții lor, desrădăcinați, erau aduși la «sapă de lemn». Teroarea, organizată amănunțit și cu pricepere, se exercita până în viața de familie, cu atâta virulență, încât membrii aceleiași familii se temeau unul de altul. Magazinele de confecții erau într-u totul nesatisfăcătoare. Piața alimentară, cu mult sub nivelul celei din timpul războiului. Mărfurile livrate de Uniunea Sovietică erau de o calitate atât de inferioară încât ajunseseră la preț mare vechiturile de fabricație românească dinainte de război, sau din timpul războiului, ca să nu

mai pomenim pe cele, foarte puține lucruri, din Occident, care pătrunzând pe teritoriul țării, căpătau valoare de valută forte. Intrecerile în muncă deveniseră dogmă economică și, generalizate în toate sectoarele, secătuiau ultimile resurse de energie ale cetățenilor. Timpul liber era permanent ocupat cu ședințe de partid, «munci patriotice» și «voluntare», sau ore de conferințe marxiste, încât salariatul, plecat la 6 dimineața de acasă, se înapoia după orele 9 seara, atât de obosit, încât era incapabil să se mai ocupe de copii sau de treburile gospodărești.

Toate uzinele și unitățile de producție lucrau intens numai pentru mărfurile care trebuia livrate U.R.S.S.-ului, în contul contractelor de despăgubiri care nu se mai terminau, iar piața românească trebuia să absoarbă cele mai proaste și mai inutile produse sovietice. Un exemplu pe care mi l-a dat tânărul din celula dela Jilava, care era un muncitor foarte instruit și serios, au fost capacele de canal, din fontă, care ne erau livrate la kilogram de Uniunea Sovietică. Fabricația acestor capace de fontă era necorespunzătoare și numai în uzina în care lucra tânărul se petrecuseră zeci de accidente grave din această pricină. In schimb erau supraîncărcate magazinele de cosmetică, cu parfumuri, pudră și săpunuri de toaletă —și acestea de cea mai proastă calitate.

Toată țara era descurajată și obosită.

In această conjunctură, echipa de legionari ajunsă pe teritoriul țării a fost un reviriment. A creat o speranță. A marcat o prezență de dincolo de «cortina de fier». Adică li s'a spus public «nu sunteți uitați». «Veghem pentru voi».

—A fost —mi-a spus muncitorul— singurul act moral puternic care a redeschis speranțele. Represiunea a fost crâncenă și teroarea puternică. Dar, în acea condiție, cu o echipă de legionari venită de dincolo de «cortina de fier» ne-a venit un semn de viață. Posturile de radio străine nu ne mai spuneau nimic. Dimpotrivă, ne îndemnau pe un drum pe care-l simțeam că este fals. Americanii nu mai veneau, numărul rușilor și prezența lor era din ce în ce mai activă, mai fățișe și mai simțită. Ceeace pot spune sigur, ca unul care a trăit în mijlocul muncitorilor, prezența lui Ică Tănase, Ion Golea, Ion Samoilă, Mircea Popovici și a celorlați, pe teritoriul, țării, a fost egală cu o redeșteptare.

—Numai patru au fost executați?

Am fost în proces cu ei așa că vă pot spune numele tuturor.

Au fost, însă, executate și gazdele unora dintre ei. In total au fost executați 13. Șeful lotului a fost Ică Tănase. Au mai fost: Ion Samoilă, Ion Golea, Mircea Popovici, Pop Gavrilă, Tartler Erich, Duda Ion, Corlan Aurel, Cosma Ion, Juhasz Ion, Dincă Gheorghe.

—Nu înțeleg, totuși, cum a fost un reviriment? Cunoștea toată lumea prezența lor pe teritoriul țării?

—Revirimentul l-a creiat procesul și publicitatea care au făcut-o. Pentrucă chiar acest proces, în sine, a făcut publicitate prezenței acestei echipe pe teritoriul țării. Dacă ajungeau să activeze, sigur că făceau o treabă mai adâncă și organizată, dar cu efecte în timp îndelungat și multă vreme numai parțiale. Sigur că n'au fost manifestații de stradă sau o bucurie afișată, dar modul în care se șoptea din ureche în ureche era indiciul că toată lumea era îngrijorată de soarta lor, pentrucă toată suflarea românească îi dorea. Chiar membrii de partid. Nu toți, dar 80 %. Știți de unde aveau știrile? Dela «Europa liberă»? Nu! Dela membrii de partid. Nu mulți aveau curajul să asculte posturile de radio străine, din cauza copiilor care puteau vorbi și din cauză că numai aceștia aveau aparate bune. Pe mine, membrii de partid mă informau zilnic. Posturile de radio străine, care aveau emisiuni în limba română, Madrid, Israel, într'un timp chiar și Parisul —cu excepția Moscovei și Chișinăului— erau descoperite și ascultate cu atenție, în speranța unui moment salvator.

—Sunt mulți membri de partid?

—Inscriși sunt destul de mulți, dar nimeni nu crede în ei. S'au săturat toți! Se'nscriu de teamă unii, alții înghesuiți... Dibuesc oamenii mai sprinteni, mai ageri la minte și cu amenințări sau presiuni, reușesc să-i determine. In mediul rural, mai puțin. Printre muncitori, mai mulți. Și printre intelectuali destul de mulți, care se'nscriu de formă, când n'au încotro. Dar toată lumea îi urăște.

—Ce s'a întâmplat cu membrii vechi de partid?

—Au cam dispărut. In comuna noastră nu era niciunul. Nici în regiunea noastră nu știu să fi fost cineva. La București, erau mai mulți și foarte puțini în regiunile cu uzine. Ce știu din auzite și din ziare, toți membrii vechi au dispărut cu excepția câtorva din conducerea centrală. Erau puțini și înainte, dar acum cu cât se înscriu mai mulți, cu atât crește ura împotriva lor.

Echipa Ică Tănase putea aprinde un foc, dar afară se crede că America nu este interesată în astfel de fleacuri, din punctul lor de vedere, cum nici Hitler n'a fost interesat decât de focurile pe care le aprindea el. Nu se întâmplă nimic la noi, pânăce America nu se va mișca, atinsă vreodată în interesele ei economice. Această părere a început să fie generală.

—Dar familia? Ce se întâmplă în familiile cu copii?

—Am auzit vorbindu-se de un cod al familiei. In mediul rural se simt mai puțin schimbările, dar la orașe este un adevărat dezastru. Părinții sunt la lucru sau la ședințe de partid de dimineața până seara și copiii cresc de capul lor, până intră în școală. La școală, le este infiltrat ateismul și carte se face mult mai puțină decât în trecut. Când vin dela școală acasă, iar sunt de capul lor, pentrucă părinții, chiar dacă vin mai devreme acasă, sunt atât de obosiți, încât nu mai au energia să se ocupe de ei. In felul acesta, copiii se depărtează sufletește de părinți și deprind apucăturile străzii, ale haimanalelor, devin un fel de copii ai nimănui, de care se «ocupă» partidul, învățându-i, printre altele, să-și spioneze părinții și să spună la școală, politicului, cine vine în vizită și ce vorbesc părinții cu oaspeții. Copiii devin ai partidului, nu mai sunt ai părinților. Partidul le vorbește de Stalin, de Marx, de Engels și de gloria Uniunii Sovietice și de forța ei irezistibilă, care va învinge peste tot în lume, chiar și pe americani. Americanii sunt prezentați copiilor, drept cei mai mari dușmani ai României, care cumpără spionii din țară dela noi. Copiii cred, pentrucă acasă părinții nu îndrăznesc să le spună altceva, știind că vor fi reclamați, denunțați de propriii lor copii.

—Și ce se'ntâmplă dacă-i denunță?

—Ii cheamă la organizația de bază, pe baza referatului politicului dela școală și de acolo sau își fac autocritica, adoptând punctul de vedere oficial, sau sunt dați afară din serviciu. Uneori, sunt trimiși chiar în judecată, pentru a da... un exemplu. La mine la uzină, a trimis pe unul în situația asta, în judecată, pentrucă, în urmă cu doi ani, ar fi spart geamul la un laborator să fure secretele laboratorului. In realitate, «inculpatul» era șofer și, la demarajul camionului, roata a aruncat o piatră în fereastra laboratorului.

Ce fel de laborator era?

—Era un laborator de nichelaj. Ei bine, a fost judecat și condamnat 10 ani închisoare pentru spionaj, cinci ani pentru sabo-

taj, cu circumstanța agravantă că dă copiilor, acasă, educație burghezo-moșierească și capitalistă, cu intenția de a distruge societatea socialistă.

—N'a avut avocat?

—A avut, dar din oficiu. Familia n'a mai știut nimic de el din momentul arestării. Toate eforturile soției de a-l găsi, prin cereri, memorii, etc., au rămas zadarnice. In ziua procesului, dimineața, i-a anunțat soția. La proces, știți cum decurge un proces... comunist...

—Nu prea știu pentrucă n'am asistat la niciun proces. Nici la propriile mele procese...

—In fine, procurorul și-a ținut rechizitoriul și a cerut pedeapsa cu muncă silnică pe viață. A fost dat cuvântul apărării. Credeți că avocatul lui l-a apărat? Dimpotrivă! A început prin a spune că este un caz special, dăunător societății socialiste, că astfel de indivizi «infectează societatea nouă comunistă» și că pedeapsa trebue să fie exemplară... Avocatul, mai ales când este din oficiu, adică avocat numit de partid, dacă și-ar apăra «clientul», cum scrie la carte, ar fi dat afară din barou și ar ajunge măturător într'o uzină. Așa că acești avocați de multe ori sunt mai servili cu partidul și astfel mai severi în acuzare decât însuși procurorul.

—In toate procesele se întâmplă așa?

—Nu în toate. Numai în cele politice. Dar sunt și procese nepolitice, dar asimilate politic, cum ar fi delapidarea, sabotajul. Dacă un avocat ar apăra un proces de delapidare sau de sabotaj, cu toată convingerea și cu toate argumentele juridice, și-ar tăia craca de sub picioare. Am auzit că pe vremuri chiar Regele a pierdut un proces.

—Strict autentic. Regele Carol II a pierdut un proces la Casație. Mi se pare că președintele completului era Lupu —nu-mi aduc bine aminte. Cert este că imparțialitatea justiției «burghezo-moșierești» era atât de reală încât orice comunist putea câștiga un proces și orice rege îl putea pierde. Fără îndoială că au fost și judecători corupți, dar la forul suprem, Curtea de Casație, era o intransigență și obiectivitate unde orice calcul politic se spărgea. Un magistrat de Casație era la pupitrul judecătoresc mai tare decât însuși regele.

—Era bună și democrația!

—Era foarte bună ca principiu de conducere. Dar dela Solon

și până la «democrația» practicată cum s'a practicat la noi, este o cale astrală. Masele nu au fost în democrația românească isvorul puterii, ci asuprite de grupări politice restrânse, de oameni care exercitau această putere dictatorial. Nu tot timpul a fost așa. In special după întoarcerea în țară a lui Carol II. Totuși și în timpul dictaturii regale corpul judecătoresc era intangibil, în cea mai mare parte. Spiritul justiției «oarbe», deci al imparțialității, era dominant. Au fost cum am mai spus, excepții. Păduri fără uscături nu se poate.

—Mare nenorocire au fost pentru noi regii!

—Nici de fel. Faci o mare greșeală, probabil influențat oarecum de ce se scrie în presa comunistă. Carol II, da! A fost dezastrul nostru! El a fost lichidatotul României Mari! Dar am remarcat încă înainte de a fi arestat că marea ostilitate a comuniștilor nu este manifestată împotriva lui Carol II, care fie că a fost fie că n'a fost unealta lor directă, le-a servit scopurile, ci împotriva lui Carol I și a lui Ferdinand. Prin Carol I, am intrat în Europa. Datorită acestui mare om de stat, am spart găoacea balcanică, intrând în cultura și civilizația Europei, ca stat independent, iar prin Ferdinand I ne-am reintregit, ne-am cristalizat unitatea națională. In 40 de ani de domnie, Carol I schimbase fața țării complet. In tehnică s'au făcut mari progrese, iar economia era înviorată ca niciodată până la el. S'au făcut șosele, căi ferate, poduri, clădiri publice impresionante. Armata a fost modernizată și arta era înfloritoare. La moartea lui, în Septembrie 1914, Carol I lăsase moștenire victoriile a două războaie și un mare ascendent în Balcani. El a fost numit «ctitorul României moderne».

13. LA SECURITATEA DIN GALAŢI

—Bălănescu, strigă gardianul deschizând uşa, ia-ţi bagajul.

—Sunt gata. Nu am nimic.

Şi iar lanţuri, iar cătuşe, iar ochelari. Apoi, auto-duba, la gară, duba-vagon. Tot singur. Direcţia? Numai Dumnezeu o putea şti. Bănuiam Aiudul, dar ajungem la locul destinaţiei prea repede. Iar îmi sunt tăiate niturile dela lanţuri, iar rănile dela picioare îmi sângerează. Sunt introdus într'o celulă. Singur şi de această dată. Fereastra celulei, fără oblon. Privesc pe fereastră: case stâlpi de telegraf, găini, câini, pisici, rufele întinse pe frânghii la uscat, copii murdari...

Încerc să ghicesc locul unde mă aflu după stilul caselor. Imi părea a fi Moldova. Voci nu auzeam din cauza distanţei şi a urechii mele nevrednice. Să fiu la Piteşti? Nu se poate. Distanţa parcursă a fost mai mare, cu mai multe opriri. Focşani? Brăila? Galaţi? Nu, Focşani nu. Brăila sau Galaţi. Am văzut o barcă de lemn întoarsă. Nu ştiu unde. Am căutat-o din nou s'o fixez bine şi nu am mai găsit-o. Dar ştiu bine că am văzut-o.

Vine gardianul şi mă întreabă:

—Unde-ţi sunt lucrurile?

—Nu am avut nimic!

—Cu ce te ştergi?

—Cu nimic.

—Schimburi ai?

—Nu am decât ce vedeţi pe mine.

Pleacă. Revine. Imi aduce un fel de prosop şi o bucăţică mică de săpun de rufe. Vocea lui nu-mi părea a fi a unui moldovean, graiul potolit l-ar arăta.

—Știi unde ești aici?

—Nu știu.

—Mai încolo te ia la anchetă. Poate afli acolo.

—Îmi puteți spune și Dvs.

—Ferit-a sfântul! Ce vrei să-mi pierd pâinea? Am familie, copii. Dar afli dumneata. Dumneata ești la secret.

După câteva ore, același gardian mă scoate din celulă, bine înțeles cu ochelari. Ținându-mă strâns de braț, urcăm trepte, coborîm altele, o tot luăm la stânga, la dreapta, ca într'un labirint. Pășeam greu, dar mă mai desmorțisem.

Se deschide ușa. Intru. Imi sunt scoși ochelarii. O cameră mare. In fundul camerii un birou cu fotoliu. Lângă ușă, două mese și două scaune.

—Stai jos!, imi spune gardianul. Vine și tovarășul care stă de vorbă cu dumneata.

Stă de vorbă cu mine! Deci nu este vorba de o anchetă. La Iași tot de vorbă au stat. Aci, iar «vorbă». Incerc să-mi fac o imagine a vieții politice interne, în lumina celor aflate în celulă la Jilava, să am o idee cât de cât a scopurilor pe care la urmăresc, să mă pot descurca cât mai bine. Am un singur element nou, sigur, față de ceeace știam: echipa Ică Tănase. Prin urmare, totul, tot ce s'a petrecut cu noi la mină, izolarea și acum aceste drumuri pela atâtea securități, prin atâtea orașe, trebue să fie determinate de echipa Ică Tănase. Au împușcat echipa, dar n'au împușcat cauza pentru care echipa Ică Tănase s'a aflat în țară. Așa că tatonează să vadă dacă știrea sosirii în țară a echipei Ică Tănase a ajuns în închisori și starea noastră de spirit. După aproape o jumătate de oră, intră un locotenent care părea a fi bucureștean. Avea morga bucureșteanului. Nu mă ridic depe scaun. Mă privește fix și zâmbește:

—Ce faci Gabi?

—Mulțumesc, bine.

—Ești bolnav? Să te vadă doctorii dacă ești bolnav.

—Nu știu ce să vă răspund. Știu că nu sănătatea noastră vă interesează.

—«Sănătatea noastră»! Vorbești in numele tuturor deținuților sau folosești pluralul pentru dumneata?

—Domnule locotenent, nu am o situație particulară. Regimul meu este al tuturor. Dacă aș vorbi numai despre mine, aș lăsa

de înțeles că am o situație specială sau că mă consider într'o situație specială. Nu este cazul.

—Domnule Gabi, ești la curent cu ce se petrece afară?

—Domnule locotenent, nu sunt la curent cu nimic. Noi nu suntem în contact cu oamenii liberi și nu citim ziare. Singurul contact îl avem cu gardienii și cu Dumneavoastră anchetatorii. Tot ce știm, știm de la Dvs.

—Dela gardieni nu aflați nimic?

—Imi este greu să presupun că Dvs promovați oameni nesiguri din punctul Dvs de vedere în posturi atât de importante pentru Dvs. Pentru Dvs, un gardian de pușcărie este un post cheie.

—Totuși, uneori mai aflați câte ceva...

N'am știut ce să înțeleg. Intrebările lui ambigui mă derutau.

—Domnule locotenent, este adevărat că mai aflăm câte ceva, dar numai prin cei arestați după arestarea noastră, cu care venim în contact întâmplător. Vă rog precisați despre ce este vorba, ce anume doriți să știți, ca la rândul meu să precisez dacă știu sau nu știu.

—Adică faci cu mine o anchetă indirectă?

—Dimpotrivă, directă. Spuneți-mi ce anume credeți că știu...

—De exemplu, știi că poporul este fericit? Că are fiecare om ce-i trebue și mai mult decât îi trebue?

—Nu! Asta nu o știu! Și nici nu o cred. Cred că au ce le trebue securitatea și miliția. Nu poporul. Din toate relatările ce le am prin deținuții noi arestați, rezultă cu totul altceva. Dar nu am nevoe de informațiile deținuților ca să-mi dau seama de ceeace se petrece afară.

14. «TOT REACȚIONAR AI RĂMAS!»

Locotenentul mă privește cu atenție fără să schițeze nicio nemulțumire.

—De unde tragi aceste concluzii? Astăzi toate mijloacele de producție sunt ale poporului. Muncitorii sunt proprietarii uzinelor și fabricilor. Munca lor este răsplătită integral, nu parțial, ca pe vremea capitaliștilor.

—Domnule locotenent, poporul de care faceți atâta caz este reprezentat de o mână de oameni care și-au asumat puterea sprijiniți de o armată străină. Am fost liber când s'au făcut alegerile în 1946 și știu bine, dela fața locului, că rezultatele au fost falsificate, le-ați răsturnat și acum vorbiți în numele poporului care repudiază comunismul și metodele lui. Ce însemnează pentru Dvs «poporul», atâta timp cât orice individ al acestui popor în momentul în care își manifestă o opinie contrarie opiniei Dvs, îl arestați și foarte adesea în trecut l-ați ucis? Chiar dacă era membru de partid, cum a fost cazul cu Lucrețiu Pătrășcanu. Ați deposedat oamenii de produsul muncii lor, ați deposedat toți țăranii de pământurile lor, ați făcut din toți aceștia niște funcționari ai partidului, care nu au voe să gândească și să acționeze decât la ordinele partidului. Orice opoziție este sancționată cu asprime și foarte adesea sângeros. Orice opinie, alta decât a partidului, constitue un delict sau chiar o crimă. Am stat în diferite celule, în diferite închisori, cu sute de oameni care erau condamnați dela 5 ani în sus pentru simplul motiv că au avut o părere deosebită de a Dvs. Cum se poate deci manifesta acest popor? Numai printr'un grup de oameni fideli unei puteri străine, dar când au o altă atitudine față de dogmele a ceeace numiți Dvs «revoluția proletaria-

tului», sunt gâtuiți, închiși, uciși. O dovadă este însuși fostul secretar general al partidului Dvs comunist, Lucrețiu Pătrășcanu, singurul Dvs intelectual care, fiind incomod Moscovei, prin orientarea românească dată partidului, și doctrinei comuniste, l-ați arestat și nu este imposibil să-l și ucideți. La Jilava se vorbea de executarea lui. Pretextul pentru care a fost arestat a fost discursul pe care l-a ținut la Cluj în fața studențimii, în care era evident comunismul lui național, ceeace Moscova nu a tolerat. Dvs vorbiți numai la adăpostul puștii mitralieră...

—Dar legionarii nu au făcut același lucru?

—Nu! Nu spun că nu s'au făcut greșeli și atunci. Dar într'un timp foarte scurt, numai patru luni, timp în care nici nu am fost numai noi la conducere, greșelile erau inerente. Să vă dau un exemplu de marea deosebire între ce s'a petrecut atunci și ce se petrece astăzi în România lui 1944, este suficient să vă citez un fapt. La propunarea care s'a făcut la un consiliu al presei de a fi suprimate gazetele evreești sau ale celorlalte partide politice, oficiul presei legionare a spus NU și toate aceste gazete au apărut în continuare.

—Și Dimineața și Adevărul?

—Dimineața și Adevărul au fost suprimate de guvernul Goga. Iar celelalte ziare puteau scrie și multe au scris împotriva M.L., fără să fie suprimate și fără să fie arestați cei ce au scris.

—Dar cu muncitorii ce-ați avut?

—Cu muncitorii nu am avut nimic și se orientau masiv spre M.L. Dovada este puternicul corp muncitoresc de care dispunea M.L.. Numărul muncitorilor era atât de mare —nu în timpul «puterii», ci în vremea prigoanelor— încât v'ați alarmat. Dvs nu dispuneți nici astăzi și nu veți dispune niciodată de un număr atât de mare. Dvs întrebuințați metoda teroarei și îi constrângeți să se înscrie, numai ca să-i manevrați în scopuri cu totul străine idealurilor noastre naționale.

—Dar pâinea dece nu se găsea?

—Dvs probabil ați fost prea tânăr ca să știți că pâinea era așa de abundentă încât la restaurante —de exemplu— era inclusă în costul mâncării, adică la discreție, gratis. Exista un azil numit «azilul de noapte», unde oricine avea nevoe căpăta pâinea gratis, la cerere. Varietățile de pâine «Gagel», «Herdan» și «Bolintineanu», ca să vă dau de exemplu fabricile cele mai cunoscute din Capitală, erau atât de multe încât numai pâinea însăși putea să

constitue un aliment complet. Dar Dvs și astăzi aveți pâinea raționalizată. In timpul războiului a fost o anumită pâine raționalizată, dar se putea cumpăra pâine impletită albă, la discreție. In timpul războiului! Astăzi, la cinci ani după război, încă nu aveți suficient grâu și porumb să faceți față necesităților populației, cutoatecă ați deposedat de pământuri toți țăranii, deci cu toate că v'ați însușit integral munca lor.

—Și dumneata cum îți explici situația asta, presupunând că este adevărată?

—Nu vă pot da o explicație sigură, cu date precise, dar fac o constatare. Nu se găsește nici pâine nici mălai. Chiar Dvs anunțați această situație prin ziare. Zilnic se puteau citi aceste anunțuri: «Astăzi nu se distribue nici pâine nici mălai». Explicația? In primul rând transporturile masive de grâne spre U.R.S.S., în contul așa ziselor despăgubiri de război. In al doilea rând, țăranii tradiționaliști, proprietari de veacuri ai pământurilor, știau cum să le muncească, pentrucă erau ale lor și le munceau cu sârguință. Astăzi, le muncesc în silă, pentrucă le muncesc pentru partid, nu pentru ei. Cu colectivizarea le-ați promis o viață mai bună, dar viața lor se îngreunează și lipsurile cresc pe zi ce trece.

—Tot reacționar ai rămas!

—Aș fi reacționar dacă evidența absolută ar fi alta și aș face afirmații contrare evidenții. Dar Dvs ca ofițer de securitate aveți tot ce vă trebue și judecați după condiția Dvs de viață, condiția de viață a 20.000.000 de români.

—Am crezut că v'au venit mințile la cap, dar ați rămas niște dușmani ai poporului și nu vom avea liniște până nu vă vom ști la 20 de metri sub pământ. Pentru azi am terminat. Stăm de vorbă mâine.

15. EXPEDIAT LA BUCUREȘTI

Sună. Vine un plutonier care îmi pune «ochelarii», mă ia de braț și mă duce. De această dată într'o celulă populată. Erau circa 20 deținuți de vârste diferite, dela 20 la 40 de ani. In această celulă am aflat că sunt la Galați. Rămân câteva zile între aceștia care nu-și cunoștea niciunul situația juridică. Apoi sunt ridicat, dus la gară, expediat la București. Dela gară, ajunși la București, o mașină mică mă transportă la o închisoare pe care n'o cunoșteam. Sunt introdus într'o celulă, iarăși singur. Un geam mic la înălțime, dar deasupra ușii. Cu toată supravegherea strașnică (vizeta se deschidea cam odată pe minut), reușesc să mă urc pe speteaza patului și să privesc o clipă afară. Nu am recunoscut nimic. O lună de zile am stat în această condiție fără să fiu vreodată anchetat. Poziția pe care trebuia s'o am în celulă: la marginea patului, cu mâinile pe genunchi, nerezemat de zid sau de speteaza patului. După 30 de zile sunt dus într'un birou de anchetă. Mă aflam în fața unui maior cu pomeții obrajilor foarte proeminenți, cu o frunte mică și ochii mărunți. Brunet și îndesat. Îmbrăcat civil acum. O cocardă la butonieră. Priviri aspre.

—Ne cunoaștem?, mă întreabă.

—Par'că!, zic.

—De unde?

—Nu-mi amintesc!

—Să-ți spun eu. Mi-ai scăpat atunci, dar știam că te voiu revedea aici. De noi nu scapă nici Dumnezeu nici dracul. Pe strada Ceres, ai ieșit dintr'o casă în care te filam. Ai ieșit, ai plecat

spre strada Isvor. Te-ai înapoiat, ai trecut pe lângă mine și ai aprins țigarea dela țigarea mea. Asta m'a derutat și dus ai fost. Nu eram sigur că este Gabi.

—Eu eram sigur că sunteți agent, pentrucă și eu v'am filat, la rândul meu. Aveați o poziție prea fixă în dreptul casei ca să nu dați de bănuit.

—Gabi, până acum a mers cum a mers, acum se îngroașe gluma! Ai cunoscut pe... (am uitat numele, dar îmi aduc aminte că era un nume cunoscut).

—Da!, răspund, l-am cunoscut.

—Când l-ai văzut ultima dată?

—Cred că în anul 1941 sau 1942.

—De atunci niciodată?

—Niciodată.

—Noi avem relații precise că ați conlucrat din 1945 și până la dată arestării.

—Inexact!

—Ne vei da, totuși, o declarație în sensul pe care-l dorim noi!

—Nu! Nu voiu da niciodată o astfel de declarație! Indiferent care vor fi consecințele.

—Te asigur că vei da această declarație! Declarația nu te vei obosi s'o scrii Dta. O scriem noi. Dumneata numai o semnezi. După ce vei semna-o, situația Dtale se va îmbunătăți substanțial.

—Domnule anchetator, vă rog să nu stăruiți și dacă stăruiți, să fiți dela început convins că nimic nu mă poate determina să dau această declarație, care poate nenoroci un om absolut nevinovat.

—Avem metode! Te asigur, odată în plus, că vei da această declarație. Acum poți pleca.

Urmează: plutonierul, ochelarii, celula.

O lună de zile, iar n'am mai fost întrebat nimic. După o lună, același anchetator, cu exact aceleași întrebări. Iar eu, exact cu aceleași răspunsuri. Apoi, înapoi în celulă.

In aceste condiții de singurătate într'o celulă, timpul devine un monstru. Timpul mă devora. Clipitul vizetei, cu regularitate de ceasornic, îmi mărește tirania timpului. Orele se scurg greu. Refugiul în rugăciune îmi pare circumstanțial. Altă ieșire nu am. Să număr? Număr! O sută, două sute, o mie, dar până când? Dimineața, ziua, seara, noaptea. Până când? Să gândesc? La ce

bun? Pentru ce să gândesc? La ce să gândesc? Par'că începe să nu mă mai intereseze nimic. Becul aprins, zi și noapte. Clipitul vizetei, zi și noapte.

După un timp, sunt din nou dus la anchetă.

Mi se fixează un termen pentru declarație. Un ultimatum.

16. SUB EFECTUL DROGURILOR

In noaptea următoare, dureri atroce în pulpele picioarelor. Îmi pierd cunoștința. Mă trezesc în palmele plutonierului. Nu știam când a intrat. Palmele, nici prea tari, nici prea slabe. Lovituri «terapeutice». A doua zi, anchetă. A doua noapte, în jurul aceleiași ore, durerile și leșinul se repetă. A treia noapte, a patra... Încerc să mă pregătesc sufletește din timpul zilei să rezist. Masa era în jurul orei 6. «Stingerea» suna la orele 10. Durerile urmate de leșin, pela 12 noaptea. După leșin, somnul era letargic. Ora deșteptării, 5 dimineața, mă găsea mult mai obosit decât mă culcasem. În cele câteva nopți în care s'a repetat leșinul, niciodată n'am știut când a intrat plutonierul, dar mă trezeam călărit de el și dându-mi palme.

Faptul că, după toate calculele, leșinam în jurul aceleiași ore, mi-a dat convingerea că mi se administra ceva în mâncare. Mă hotărăsc să suprim masa de seară. În celulă aveam un mic «vas de noapte», pentrucă la W.C., nu aveam acces decât la 5 și jumătate dimineața și la 5 și jumătate seara. Seara, simulam că mănânc, dar, în fracțiunea unui minut, între clipiturile vizetei, vărsam mâncarea în vasul de noapte. După prima operație, noaptea s'a desfășurat liniștit. N'am mai leșinat. A doua noapte, deasemenea. În seara a treia, plutonierul intră în celulă, dupăce îi dădusem gamela și-mi cercetează vasul de noapte, care era acoperit cu un carton. Acest control mi-a dat convingerea fermă că în mâncare îmi administrau droguri care-mi provocau durerile și leșinul. A urmat admonestarea, amenințările, și... leșinul după masa de prânz. Prin urmare trebuia să renunț și la masa de

prânz. A doua zi, la amiază, vizeta a rămas deschisă după ce mi s'a dat gamela cu mâncare. Era neîndoios că îmi era controlată îngurgitarea arpacaşului, prin urmare efectul drogului ce-mi era administrat prin arpacaş. Mă hotărăsc, cu toată foamea, să nu mă ating de mâncare, lăsând-o în gamelă.

—Dece nu mănânci?, intervine plutonierul, deschizând uşa.

—Pentrucă nu-mi este foame!

—Vei mânca! Noi avem metode!

—Nu numai că nu mănânc, dar vă rog să luaţi act că declar greva foamei, până vine cineva de la Ministerul de Interne, cu care să stau de vorbă!

Plutonierul mă priveşte îndelung, surprins de întorsătura pe care a luat-o tentativa lor. Închide uşa, ca după un minut-două să apară un grup de ofiţeri, toţi grade mici, şi să mă privească fără să articuleze un cuvânt. Apoi închid uşa. Până la orele 6 seara nu s'a mai întâmplat nimic deosebit. La orele 6 mi se aduce mâncarea. N'am primit-o. Au pus gamela în celulă pe ciment, lângă uşă.

După circa 3 ore, când liniştea era mai deplină atât în stradă cât şi pe culoare, o voce:

—Ce stai în genunchi?

—Mă rog!

Vocea mamei. La ora ei de rugăciune. De când o ştiu, la 5 dimineaţa şi la ora 9 seara, îngenunchia şi se ruga. Deci, au arestat-o! Dialogul care a urmat între plutonier şi cea care se ruga, mi-a dat deplina convingere că mama este în celula învecinată. Ce legătură poate fi între acţiunile mele politice, despre care mama niciodată n'a ştiut nimic, şi între numele celui despre care eram anchetat? Ce se petrece afară? Cum era posibilă o comunicare între mama şi un om pe care nici ea nu-l cunoştea nici eu nu avusesem o legătură prea strânsă? Ce urmăresc? Câte întrebări, atâtea mistere. Bat odată cu pumnul în zidul celulei de alături, de unde venea vocea mamei. Mi se răspunde cu un pumn asemănător, imediat. Deci, ea este. Deci, ea ştie că sunt aici. Parcă mă cuprinde un sentiment de linişte, ştiind-o alături şi ştiindu-mă alături. Dar sentimentul de revoltă îl depăşeşte în minutul următor pe cel de linişte. La Timişoara, arestată sora, aici mama. Fraţii, amândoi, îi ştiam arestaţi. Câte familii sunt în situaţii asemănătoare? Toate acestea în numele unei revoluţii! In numele lui Marx-Engels-Lenin-Stalin! O ţară răsturnată, o istorie

răsturnată, chiar geografia ţării noastre răsturnată de aberaţia suflând din Urali. Iar închisorile, pline cu zeci şi sute de mii de români, care s'ar putea opune. Şi ţara toată, milioane de oameni, cu călusul unei «doctrine politice» nimicitoare, în gură.

... ...

Ultimatum-ul mi-a fost dat pentru o Sâmbătă de dimineaţă. Cu o zi înainte, sunt dus la anchetă, unde apare un ofiţer tânăr:

—Ce doreşti, domnule B?

—Doresc să stau de vorbă cu cineva dela Ministerul de Interne!

—Eu sunt dela Ministerul de Interne!

—Dacă sunteţi dela Interne, vă rog să luaţi act că am declarat greva foamei şi nu mai răspund la nicio întrebare, până nu va fi eliberată mama. In plus, nu mai am nimic de spus, decât că nu mă mulţumesc cu o declaraţie a Dvs că a fost eliberată, ci am nevoe de un semn material al eliberării ei.

—Ai nevoe de scrisoare?

—?

—Trebue să-mi dai cel puţin un răspuns!

—?

—Dacă nu-mi dai niciun răspuns situaţia Dumitale se va permanentiza!

—?

—Ţi-ai luat boii lui Dumnezeu în cap! Dar să ştii că avem metode pentru toate situaţiile pe care ni le creezi. Cu clasa muncitoare nu se glumeşte! Trecem peste cadavrul dumitale uşor, cum am trecut şi vom mai trece peste multe altele. In care celulă crezi că este mama dumitale?

—?

—Te ducem în celulă să vezi că am eliberat-o. I-am pus numai câteva întrebări şi am eliberat-o!

—?

Ofiţerul iese şi după câteva minute se înapoiază cu plutonierul:

—Du-l să vadă celula în care a fost mama lui. Apoi du-l la el în celulă.

Am plecat, am fost dus în pragul unei celule goale, alăturată celulei mele, probabil, din care se auzea vocea ei. Insfârşit sunt din nou introdus într'o celulă. Pe pat o agrafă de păr, foarte

asemănătoare cu agrafele mamei. Deci —îmi spun— s'ar putea să fie chiar celula în care s'a rugat ea. Celulele fiind absolut asemănătoare, nu puteau fi distinse una de alta.

Incerc să disting celula în care stătusem până cu puţin înainte, dar niciun amănunt, nicio zgârietură nu era de natură să-mi creeze certitudinea că eram în una şi aceeaşi celulă.

Sgomotele îmi păreau mai ample, culoarea zidului ceva mai albă, alteori mai galbenă. Să fie oare simple halucinaţii? Cum halucinaţii? Agrafa de păr este halucinaţie? Vocea ei şi rugăciunile ei şi rugămintea de a fi lăsată să se roage? Exact la ora ei de rugăciune! Iau agrafa şi o cercetez. Un fir de păr negru. Să mai aibă mama fire negre de păr? Aproape imposibil. Toate reacţiunile mele sunt normale? Voinţa îmi pare că mă părăseşte. Imi este inima agitată, iar judecata mărunţită de emoţii. Gândurile şi grijile pentru familie îmi lasă un sentiment trist, de nevrednicie şi neputinţă. Până mai ieri mă feream de cele din afară. Acum trebue să mă feresc de cele dinnăuntru.

... ...

17. SPITALUL

A doua zi dimineaţa, fumul putenic de ţigare pătrunde prin două ferestre mari deschise, spre un coridor luminos, cu un uşor dar distinct miros de medicamente.

Incerc din nou să leg timpul, să adun zilele, să-mi deslusesc cum, când am ajuns aci. Picioarele îmi sunt moarte. Nu răspund la nicio comandă. Mâinile sunt leneşe. Aproape moarte şi ele. Capul îmi vâjâie. Lumina puternică după o atât de îndelungată vreme, îmi dă un sentiment de linişte. Prin faţa ferestrei patrulează un plutonier care mă priveşte cu interes.

In scurt timp îşi fac apariţia doi plutonieri cu o targă. Mă ridică din pat cu cearceaful, mă aşează pe targă, îmi acopăr faţa şi... iată-mă din nou în faţa aceluiaşi anchetator dela serviciul secret.

—Domnule B. ancheta continuă.

—?

—Am ajuns la...

Toate întrebările care au urmat s'au isbit de un total mutism. Am închis ochii şi nu i-am mai deschis decât după ce am fost readus în celula din care fusesem ridicat.

Cu timpul am aflat vecinii celulei mele. In stânga, Vasile Luca, fostul leader al partidului comunist, membru marcant al troicii Ana Pauker-Teohari Georgesc —adică atotputernicii României până în anul 1953-1954, când au fost înlocuiţi de echipa Gheorghiu-Dej. Este interesant de reţinut că au căzut odată cu Ţurcanu— adică au schimbat total tactica de sus până jos, adică până în celulele închisorilor. Vasile Luca, acuzat printre altele

de nereușita stabilizării monetare din 1952, nereușită atribuită unor intenții exprese a lui Vasile Luca de a compromite regimul comunist, la ordinele serviciilor de spionaj engleze și americane, cu care ar fi fost într'o strânsă legătură.

Țurcanu, monstrul «reeducărilor» dela Pitești și Gherla a fost acuzat, apoi condamnat la moarte și executat, tot pentru tentativă de compromitere a socialismului și tot în legătură cu serviciile de spionaj engleze și americane. Avocatul Vică Negulescu era încărcat cu răspunderea de a fi colectat din celula în care era supravegheat cu strictețe și ar fi trimes peste graniță informațiile pe care i le dădea Țurcanu. Aceasta era teza oficială a «reeducării» despre care autoritățile comuniste ne vorbeau adesea. Cel care supraveghea de aproape această monstruositate, colonelul Zeller, a fost găsit împușcat într'un cimitir din București.

In dreapta celulei mele se afla între viață și moarte una din victimile «umanismului socialist» al troicii Ana Pauker-Vasile Luca-Teohari Georgescu: Costache Oprișan. Dincolo de celulă lui Oprișan, era fostul ministru Vântu, apoi Bebe Brătianu, generalul Ilasievici, toți morți astăzi, inclusiv Vasile Luca.

Această secție secretă a spitalului penitenciar dela Văcărești nu putea fi vizitată de niciun ofițer al penitenciarului, cu excepția ofițerului politic, desemnat de Ministerul de Interne. Chiar anchetatorii care veneau adesea la fostul ministru Vasile Luca pentru anchete suplimentare, aveau aprobări speciale. Din această secție secretă a spitalului penitenciar Văcărești, rareori deținuții ieșeau vii. Iată o dovadă a metodelor ce se practicau în această secție, metode confirmate de gardienii cu care am avut discuții ulterioare, în timpul cât am fost internat.

18. O TENTATIVĂ DE ASASINAT

După circa un an dela internarea mea, timp în care au mai fost făcute multe investigații, din care reieșea că scopul pentru care fusesem adus la serviciul secret pentru anchete, fusese depășit, într'o dimineață se prezintă în celula mea un sanitar, cu o seringă și o capsulă cu un vaccin anticolitic, pe care-l cunoșteam. Sanitarul introduce vaccinul în seringă și-mi cere să întind un braț pentru a mi-l injecta intravenos. Am refuzat, atrăgându-i atenția că acest vaccin se bea, în niciun caz nu se injectează intravenos. Sanitarul, al cărui grad l-am aflat în aceeași zi, (sublocotenent), a încercat să facă uz de autoritatea gradului său, amenințându-mă. Refuzul meu a fost în continuare, categoric, dar pentrucă mi s'a părut suspectă și dispariția gardianului, am cerut imediat să vie plutonierul de serviciu, cu o voce tare, pentru a fi auzită pe tot culoarul. La apariția plutonierul gardian —Călin— i-am cerut să vină cu un medic, întrucât «domnul sanitar încearcă să comită o crimă». Plutonierul Călin a ezitat. Părându-mi ciudată și ezitarea plutonierului, am strigat pe cât mi-a fost posibil, tare: «Domnule doctor». In această situație, plutonierul de serviciu a fost constrâns să cheme medicul de serviciu. Sosit medicul, al cărui nume îl cunosc, m'a ascultat cu atenție, fără să clipească. Luând apoi în mână seringa din mâna sanitarului, îi spune pe un ton potolit:

—Știi ce se întâmpla? In clipa în care apăsai pistonul seringei, murea subit!

Medicul a plecat, urmat de cortegiul sanitarilor și subofițerilor, care, între timp, se aciuaseră în pragul celulei mele, împotriva tuturor ordinelor de secret care guvernau secția.

A doua zi dimineață, unul din plutonierii de serviciu, oprindu-se în dreptul ferestrei mele deschise, îmi șoptește:

—Zilnic mor doi-trei deținuți din cauza tratamentului greșit. Am auzit ce era să pățești și dumneata. Noroc că te-ai priceput!

—Mor, și atâta tot, zic eu. Nimeni nu se sesizează?

—Cine să se sesizeze? Familiile primesc pachetul cu haine și actul de deces. Aici se acoperă unul pe altul, iar doctorii tac pentrucă nu au încotro. Medicul nu poate face deținutului politic tratamentul decât cum este indicat de ofițerul politic. Tratamentul deținuților politici este cu strictețe observat, aplicat, conform dispozițiilor dela Ministerul de Interne. De obiceiu cine intră în secția asta iese cu mâinile pe piept. Să nu spuneți celorlalți plutonieri că v'am spus ceva.

Plutonierul a dispărut și nu l-am mai văzut tot timpul cât am mai rămas la această secție a penitenciarului Văcărești. De unde am tras concluzia că își făcuse drum la mine în mod special, profitând de o neatenție, sau poate chiar cu complicitatea gardianului de serviciu.

Insfârșit, la scurt timp după acest episod, poate două sau trei săptămâni, sunt evacuat din spital și expediat din nou la Jilava. In celula în care am fost repartizat am găsit pe Radu Budișteanu, fostul Ministru al Cultelor, N. Popșor, Eugen Popescu și alții al căror nume nu mi le mai amintesc. Mai târziu, în aceeași celulă i-am întâlnit și convietuit cu Alexandru Ghika și Alexandru Constant, acesta din urmă fiind printre puținii supraviețuitori dela Sighetul Marmației, unde fuseseră concentrați toți foștii demnitari care nu aveau nicio condamnare, dar care trebuia uciși cu picătura. Acolo a murit profesorul Mihail Manoilescu, bolnav, căruia nu i s'a dat absolut nicio îngrijire medicală. Dupăce a fost anunțată plutonierului moartea, au venit doi gardieni care trăgându-l de picioare depe priciul pe care murise «i-am auzit numai capul spărgându-se în cădere pe ciment» —mi-a mărturisit Alecu Constant.

Radu Budișteanu, în celula în care eram la Jilava, se bucura în rândul personalului de pază al închisorii, de un prestigiu surprinzător. Uneori, când lipsea conducerea superioară a penitenciarului, veneau la discuții în jurul ușii, pentru a-l asculta pe Radu Budișteanu, retor de clasă mare —toți paznicii. Radu Budișteanu, om de o frumoasă cultură, spunea paznicilor, în aceste «prelegeri», adevăruri pe care nu le-ar fi suportat rostite de un

om de rând. Atunci mi-am dat seama odată în plus, ce armă puternică este inteligența. Dar și ce dezastru poate fi atunci când este folosită anapoda. Și în această ultimă situație s'a găsit, în trecut, Radu Budișteanu.

19. 1956. REJUDECAREA PROCESULUI

La Jilava sunt surprins de o oarecare atenţie a medicului închisorii. O atenţie inexplicabilă. Chemat de câteva ori la cabinetul medical, mi se indică un regim alimentar privilegiat. Care să fie cauza, mă întrebam. In celulă, ipotezele erau dintre cele mai diferite. Radu Budişteanu a presupus rejudecarea unuia din procese, întrucât toate condamnările au fost date în lipsă. Cum nu făcusem nicio diligenţă în acest sens şi cum secretul în care am fost ţinut tot timpul nu trăda o astfel de eventualitate, bănuielile îmi erau îndreptate în alte direcţii. Prima şi cea mai plauzibilă posibilitate era aceea a unei noi anchete, în care ar fi fost interesaţi în rezistenţa mea fizică.

Spre surprinderea mea, într'o dimineaţă intră în celulă gardianul însoţit de deţinutul care făcea oficiul de bărbier. Mi se dau haine vărgate noi, sunt dichisit şi după câteva ore expediat la tribunal pentru... cercetarea dosarului. Cu această ocazie, cunosc şi pe avocatul care îmi era din oficiu repartizat să mă apere: avocatul Gh. Răducanu. Răducanu mă informează despre data rejudecării şi despre faptul că familia, de care nu mai ştiam nimic dela arestare, a fost înştiinţată. Pentru mine era clar că regimul comunist încerca să dea un poleiu de legalitate tuturor ilegalităţilor şi ororilor de până atunci.

A venit şi data procesului. Deci eram în anul 1956, mi se pare spre vară. La proces n'am încercat nicio apărare. Am răspuns scurt la interogatoriu, iar avocatul Răducanu a ţinut un rechizitoriu ceva mai blând decât al procurorului. Rezultatul? Menţinerea condamnări de muncă silnică pe viaţă din 1948. Tot tim-

pul procesului am fost atent în sală să-mi revăd —după atâta timp— familia. Intr'atâta atenţia mea a fost în sală încât încercând să rememorez momentul, nu-mi amintesc decât sala plină de rude şi prieteni, dar absolut nimic altceva. Ceeace mi-a părut ciudat, a fost tocmai prezenţa în sală a unui număr impresionant de prieteni, deci intenţia lor de a mă scoate... în lume, de a fi văzut şi încă într'o condiţie fizică acceptabilă, după regimul alimentar pe care l-am avut după ieşirea din spital, la Jilava.

Din «rechizitoriul» avocatului «apărării», adică al avocatului pe care mi-l numiseră din oficiu, am reţinut câteva idei care desvăluiau intenţia. Formula era în general în astfel de ocazii aceasta: acuzatul este vinovat într'adevăr, a uneltit împotriva societăţii noastre socialiste şi a clasei muncitoare şi a comis un act de trădare împotriva noastră, dar poate avea circumstanţe atenuante, pentrucă a fost victima unei susţinute propagande antimuncitoreşti a clasei din care face parte..., etc. Era bine ştiut că la aceste dosare, în special ale deţinuţilor care sub o formă sau alta avuseseră legături cu misiunile politice sau militare occidentale (în special americane), nu aveau acces decât avocaţi care acceptaseră membria de partid, deci avocaţii care prezentau o anumită garanţie de ordin politic. Avocatul meu —cum am mai spus— era unul din fraţii Răducanu, unul din aceştia şi probabil tocmai cel care mă «apăra», era cunoscut ca om al securităţii. Justiţia nu constituia o instituţie de judecată, ci numai un instrument de executare a sentinţelor securităţii şi ale partidului.

In timpul numeroaselor anchete pe care fostul ministru comunist Vasile Luca le-a avut în camera de spital, alăturată camerei mele, acesta a adus adesea această acuzaţie anchetatorilor. Vasile Luca, însă, condamna metoda numai în măsura în care el însuşi era victima metodei pe care a exercitat-o aproape un deceniu asupra unei ţări întregi.

După sentinţă, sunt imediat rupt de lume şi, printr'un coridor întunecos, reintru în camera în care se afla garda cu care venisem dela Jilava. Găsesc plutonierul la masă şi după un vechiu obiceiu burghez, comit «necuviinţa» de a-i ura poftă bună. Răspunsul gardianului a fost prompt:

—Obraznicule! Ce tu eşti «poftă bună» cu mine? Banditule! Intoarce-te cu spatele!

Nu am înţeles această mentalitate proletară, ca întorsul spatelui meu să constitue pentru paznicul clasei muncitoare un gest reverenţios, cum nu am înţeles dece urarea pentru o poftă bună să reprezinte o insultă.

Surprinderea mea era totală, întrucât nimic din ce trăisem nu mai semăna cu ceeace trăiam. Nu puteam deloc înţelege cum a putut fi posibil ca ordinea morală schimonosită să fie acceptată ca o «nouă» ordine a lumii. Pentrucă din ce-am trăit după ieşirea din închisoare şi din informaţiile ulterioare, cu diferenţa unor nuanţe, situaţia era peste tot aceeaşi. Numai poleiul libertăţilor de suprafaţă şi ocazionale, pentru spectacol, schimba puţin oglinda. Deci nu era numai acţiunea preventivă şi de sancţiune permanentă a regimului penitenciar, ci o condiţie nouă de viaţă, o formulă nouă de conducere, un stil nou de existenţă socială —*stilul comunist*. Din convorbirile cu foştii prizonieri din U.R.S.S., rezulta că peste tot stilul era aidoma, acelaşi.

Ceeace mi-a fost imposibil să înţeleg: cum au reuşit să transplanteze acest stil, în toate amănuntele, unui popor structural deosebit poporului care l-a iniţiat?

După înscenarea aşa zisei rejudecări a procesului, regimul alimentar «medical» mi-a fost suspendat. Cititorii să nu-şi imagineze că acest regim preferenţial —cum l-am numit— consta în fripturi sau alte bunătăţi. Nu! Aveam odată pe zi arpacaş cu marmeladă, porţia de pâine era de 250 gr., iar în locul ciorbei de trei jumătăţi de cartof, primeam ciorba de 5 sau 6 jumătăţi de cartof. Adică, am primit raţia reglementară. Cu această raţie reglementară m'am reîntremat într'un timp destul de scurt, astfel încât să pot arăta onoratei asistenţe, în sala de judecată «socialistă», un deţinut cu faţă de om.

VI. ETAPA FINALĂ. AIUDUL

1. DIN NOU LA AIUD

La câteva luni —două sau trei— sunt din nou expediat la Aiud, unde se remarcă oarecare aglomerație. Regimul de «secret» era înăsprit, regimul alimentar subțiat, iar pedepsele frecvente. Suntem informați că la subsolul celularului au fost construite celule mici cu paturi în zid, care îți erau coborite la orele 10 seara și ridicate la 4 dimineața. Aceste celule nu aveau ferestre, apa era «raționalizată», iar mâncarea în jur de șapte-opt sute de calorii pe zi, adică numai atâta cât să pâlpâie viața în tine. Deasemenea erau interzise prosopul, săpunul, peria de dinți și lingura. La intrarea într'o astfel de celulă de pedeapsă, erai vizitat de medicul oficial, doamna doctor Balea, care îți cerceta inima, tensiunea și pulsul. Această vizită medicală era numai pentru efectul demoralizator, întrucât nu a fost găsit niciodată niciun deținut inapt de a executa pedeapsa.

Mai mult, atunci când un deținut nu rezista și leșina, medicul nu-și făcea apariția. Din informațiile plantoanelor am putut afla că au fost multe cazuri de deținuți care au murit în timpul executării acestei aspre pedepse. Incă un indiciu al faptului că nu se urmărea decât intimidarea prin teroare a masei de deținuți era faptul că aceste pedepse erau în serii de câte două săptămâni. La două săptămâni, seria era complet schimbată. In același timp, în Zarcă, izolările de câte unul în celula s'au înmulțit, devenind aproape generale. Plantoanele, atât în Zarcă și în celular, cât și în secție și în fabrică (ateliere), au fost schimbate. A fost schimbată deasemenea direcția penitenciarului. In locul colonelului Koller, a fos adus celebrul colonel Crăciun, lichidatorul partizanilor

din munţii Făgăraşului şi al rezistenţei din munţii şi oraşele din sudul Transilvaniei. Colonelul Crăciun era celebru prin cruzimea şi cinismul lui.

Asistenţa medicală a fost complet sistată. In Zarcă, aşa zisul «cabinet medical», care nu avea în vedere decât scoaterea dinţilor, administrarea de sare amară şi o oarecare îngrijire a informatorilor, a fost desfiinţat. Obloanele dela ferestre, care aveau mici fisuri sau găuri, au fost căptuşite cu tablă. Limbajul gardienilor desemenea a fost modificat. O mare parte din gardieni a fost inlocuită. In celule deţinuţii nu aveau voe nici să râdă nici să plângă nici să vorbească tare. Toate acestea indicau o schimbare totală, radicală, a regimului de până atunci, administraţia îngrijindu-se să facă foarte evidentă şi foarte simţită această schimbare. Aproape toţi deţinuţii, consideraţi vârfuri politice, au fost izolaţi cu un regim alimentar care să-i ţină la limita vieţii. La scurt timp numărul deceselor a început să crească. Din toate secţiile, zilnic ne parveneau ştiri despre moartea unui cunoscut sau unui prieten. Din informaţiile plantoanelor reieşea că numărul deceselor a crescut până la 5-6 deţinuţi pe zi. Toate aceste decese erau din cauza lipsei totale de asistenţă medicală, a lipsei de aer şi a alimentaţiei slabe. Era vorba deci de un asasinat planificat. In mod obişnuit, din Zarcă nu erai scos şi dus la infirmerie decât cu două-trei zile înainte de a muri. Au fost nenumărate cazuri de deţinuţi grav bolnavi, care au murit în Zarcă. Unul din aceştia a fost avocatul Nicolae Păslaru din Iaşi, cu tuberculoză contractată la minele de plumb dela Baia Sprie, care a murit în urma unei hemoptizii în faţa gardianului, fără să fie dus la cabinetul medical. Numărul lor este mare, dar din izolarea în care am fost tot timpul, ştirile ajungeau cu greutate în diferite secţii, ca să poată fi difuzate. Asistenţa medicală funcţiona numai pentru condamnaţii de drept comun, care în mod obişnuit erau criminalii de rând, hoţii şi banditii autentici.

2. GEORGE MANU

Un timp îndelungat am stat deasupra celulei în care era izolat George Manu (profesor de fizică nucleară la Facultatea de Stiinţe din Bucureşti), cu care comunicam prin Morse, profesorul Manu fiind un «morsist» neîntrecut. George Manu a făcut tuberculoză ganglionară, diagnosticată de medicul oficial Balea. Medicul oficial nu putea indica un tratament decât cu avizul comandantului închisorii şi al ofiţerului politic. A doua zi după diagnosticarea bolii, George Manu a fost chemat de comandantul penitenciarului, colonelul Crăciun, care i-a cerut o declaraţie de desolidarizare de Horia Sima şi acţiunile acestuia din exil. George Manu a răspuns negativ la cererea colonelului şi ca urmare a fost dus din nou în Zarcă. Relatarea acestui episod o am direct dela George Manu, cu care comunicam zilnic, cât am rămas deasupra celulei în care era izolat.

După două sau trei luni, acelaşi medic Balea îi diagnostichează tuberculoză pulmonară. A urmat din nou întrevederea cu colonelul Crăciun, condiţionându-i tratamentul de o declaraţie în sensul pomenit. George Manu, care nu era un om al compromisurilor, răspunde din nou negativ, dar de această dată puţin iritat —răspunsul i-a fost mai dur. In aceeaşi zi, mâncarea a primit-o strecurată, adică numai zeamă. Acest regim alimentar, s'a prelungit pe o durată de câteva luni, astfel încât George Manu la scurt timp nu se mai ţinea pe picioare. Cu toate acestea, lecţiile lui de geografie, istorie, engleză, filosofie, etc., continuau cu aceeaş febrilitate, fie prin Morse la zid, fie prin Morse pe firul de aţă, metodă inventată de el, nodul mare reprezentând linia,

nodul mic punctul. Invităm cititorii noștri să încerce să facă o singură frază pe un fir de ață pentruca să-și dea seama de efortul și pasiunea acestui cărturar, pe care le depunea pentru salvarea morală a deținuților, prin lecțiile sale, transcrise pe sute, pe mii de metri de ață. De unde și-a putut procura George Manu această imensă cantitate de ață, vă puteți întreba, dacă ținem seama de barbarele restricții care erau impuse deținuților. In primul rând din propriii lui ciorapi! Intr'una din ierni l-am observat printr'un mic orificiu al oblonului, la plimbare, fără ciorapi, prin nămeții de zăpadă ai țarcului. In fine, după încă un timp, două sau trei săptămâni, același medic Balea îi diagnostichează meningită tuberculoasă. In aceeași zi profesorul Manu este din nou chemat de colonelul Crăciun, care avea pe biroul său câteva flacoane de streptomicină, aureomicină și alte medicamente antibiotice occidentale.

—Le vezi?, îl spune lui George Manu colonelul Crăciun, iată medicamentele care te pot salva. Privește-le, sunt numai medicamente occidentale în care aveți încredere voi! Dă-mi declarația și te salvez!

George Manu a răspuns și de această dată: NU.

Acesta a fost ultimul lui răspuns, pentrucă la scurt timp, după câteva zile, a fost internat la infirmerie cu câteva ore înainte de a muri.

3. 1958—UN NOU VAL DE ARESTĂRI

Este foarte greu să relatez faptele cronologic. Intr'atâta era de totală renunțarea noastră la viață, în condiția pe care o trăiam, încât faptul în sine acoperea timpul. De aceea nu știu sigur care mai era anul. Cred că spre 1957-1958. In 1958, însă, știu sigur că s'a petrecut o altă anomalie juridică. Toți foștii deținuți care au avut pedepse mici și au fost eliberați, li s'au făcut noi procese și au primit noi condamnări, ajungând din nou de unde plecaseră pentru scurt timp: Aiud, Gherla, Pitești, etc. Acei cărora nu li s'a putut găsi niciun capăt de acuzare au fost rearestați totuși, recurgându-se dela caz la caz, la toate nelegiuirile posibile. Mulți în lagăre sau condamnați pentru o anecdotă sau o glumă la o coadă de alimentară. Foarte mulți însă rearestați, dintre cei condamnați și amnestiați de Mareșalul Antonescu în perioada 1941-1944. Acestora li s'au anulat decretele de grațiere ale mareșalului și au fost readuși să-și ispășească condamnarea dată de mareșal. Nu era o anomalie? Poate fi găsit, chiar într'o țară înapoiată africană, un caz asemănător? Cel care i-a condamnat, fusese condamnat la moarte și executat, iar pedepsele date de regimul acestuia recunoscute ca juste, —nu însă și clemența lui. Cei mai mulți dintre acești condamnați au avut pedepse până la 5 ani. Decretul de grațiere a fost dat în 1942 de Mareșalul Antonescu și anulat de comuniști în 1958, deci după 16 ani. Astfel, din nou lagărele și penitenciarele au fost supra-aglomerate de acest val de arestări. Cea mai mare parte dintre aceștia nu-și puteau explica noua lor arestare, pentrucă nu li s'a comunicat absolut nimic. Primele explicații le-am avut noi, cei din închisori, care am fost

chemaţi la birourile de anchetă, care funcţionau permanent în incinta penitenciarelor, unde, cercetaţi de ofiţeri de securitate dela Bucureşti, am fost înştiinţaţi că aceste noui arestări au fost făcute în vederea... «reeducării prin care trebue să treacă absolut toţi adversarii comunismului».

In tot cursul anului 1958, valurile de arestaţi ne-au inundat cu ştiri din viaţa de afară şi despre familiile noastre, de care am fost total desprinşi de 10 ani, mulţi de 17 ani.

Cea mai mare parte a ştirilor care pătrunseseră până atunci, pe diferite căi, până la noi, au fost confirmate. O ştire însă a tulburat adânc masa deţinuţilor din Aiud: sinuciderea profesorului I. E. Torouţiu şi a soţiei sale. Nu atâta sinuciderea în sine, cât condiţia în care şi-au curmat viaţa aceşti distinşi cărturari bucovineni. Iată cum ne-a fost relatată, (desigur prin Morse), această tragedie. Profesorul Torouţiu şi doamna au invitat prietenii cei mai apropiaţi la o cină. Au fost circa 20 de persoane. După cină, până spre dimineaţă, discuţii academice despre viaţa culturală şi literară a României de până la 23 August 1944. La sfârşitul acestor discuţii, toţi invitaţii fiind în jurul mesei, la locuinţa profesorului, soţii Torouţiu au băut câte un pahar cu otravă, au pus capul pe masă şi s'au stins. Aceasta a fost forma protestului acestor doi mari cărturari români. Această tulburătoare veste mi-a adus aminte de protestul profesorului Dragoş Protopescu, unul din cei mai mari shakespearologi ai noştri, profesor universitar, nuvelist, romanciar şi gazetar, pe care-l întâlnisem în Piaţa Kogălniceanu, în August 1948. Acest arbitru al eleganţei, care se îmbrăca numai la Londra, era într'o ţinută vestimentară deplorabilă. Pantalonii bazonaţi, cămaşa cu un guler murdar... Il zărisem, îl recunoscusem şi m'am apropiat să-l salut. Mi-am dat seama că era covârşit de evenimentele zilei.

—S'a terminat!, îmi spune. Nu mai există nicio ieşire. Suntem vânduţi. Sacrificaţi!

Apoi, ducând un deget la gură:

—Nu te-am văzut, nu m'ai văzut! La revedere.

Ne-am depărtat îndreptându-ne în pas egal, dar pe «cărări» diferite, spre Calea Plevnei.

După câteva zile aflu că a fost arestat pe Şoseaua Kiseleff. In momentul în care l-au prins, şi-a tăiat arterele dela mâna stângă cu o lamă pe care o purta permanent asupra lui. A fost imediat internat într'un spital unde, sub pază, a fost vindecat.

La scurt timp după vindecare, agenţii securităţii au venit să-l ridice. In momentul în care ascensorul trecea prin dreptul plafonului unuia din etaje, şi-a băgat capul sub plafon şi a fost decapitat.

Atât profesorul I. E. Torouţiu cât şi profesorul Dragoş Protopopescu şi-au folosit ultimile lor libertăţi. Libertăţi ultime, după care au tânjit martirii dela Piteşti şi Gherla.

***

Tot din ştirile pe care le-au adus aceste valuri de noi arestaţi rezulta că în întregime intelectualitatea românească de vârf se afla sub cheie. N'au scăpat decât cei care au făcut act de supunere. Ceilalţi, toţi arestaţi sau ucişi sub diferite forme: dispăruţi depe o plaje, dispăruţi de acasă, arestaţi şi dispăruţi din închisoare, dispăruţi în drum spre o alimentară sau spre serviciu. In închisori, oriunde s'au aflat, la Aiud, la Sighetul Marmaţiei, la Canalul Dunărea-Marea Neagră, sau în orice altă închisoare, au fost lichidaţi, sau li s'a creiat condiţia să fie lichidaţi cu picătura.

4. ÎNĂSPRIREA TEROAREI

Componența celulelor din Zarcă (unde mă aflam) era schimbată des, născând fel de fel de probleme deținuților, lipsiți cu desăvârșire de orice altă activitate. Apar nume noui in această celebră secție: Petre Pandea, Augustin Bidianu, avocat Silber (din lotul Pătrășcanu), etc., etc. Era evident că se pregătea ceva. Presupunerile noastre: noi loturi pentru noi lagăre de muncă. La scurt timp însă, aceste ipoteze cad. Regimul penitenciar se înăspreşte cu măsuri dintre cele mai absurde. Una din aceste măsuri stupide, care trăda indiscutabil intenția de a ne îmbolnăvi, a fost schimbarea hainelor «de iarnă» cu cele «de vară», incă din luna Martie, când în regiunea aceea frigul era foarte mare. Doar înghețurile cedau în această lună, puțin.

Hainele vărgate, care erau făcute din deșeuri de lână, ne-au fost ridicate și ne-au dat haine de doc, foarte subțiri și pantaloni scurți. Suferințele deținuților, în special ale celor bătrâni și bolnevi, erau indescriptibile. Când se aducea mâncarea fierbinte, se închideau ferestrele, ca aburul mâncării să desmorțească atmosfera celulei. Chiar dacă n'o desmorțea, ne da senzația că o desmorțește. Numărul reumaticilor anchilozați se mărește repede, la scurt timp. In Zarcă erau rare celulele în care să nu fie cel puțin un deținut care nu se putea mișca din pat. Multă vreme, în celula alăturată celulei mele, s'a aflat un deținut izolat, care-și făcea necesitățile pe el, în pat, pentrucă nu se putea mișca. Gamela cu mâncare îi era dusă la pat și Dumnezeu știe cum o mânca. Odată pe zi era adus un deținut de drept comun care îl curăța. Această situație a durat câteva săptămâni și nimeni nu a putut afla

cine a fost acest nenorocit, într'atâta a fost păstrat «secretul». Nu s'a putut afla nici dacă —dispărând din Zarcă— a decedat sau a fost mutat la un alt penitenciar. Dacă multe «sancţiuni» erau demonstrative, cu intenţia de a timora marea masă a deţinuţilor, erau în schimb altele care dovedeau cu certitudine intenţia de a ucide. In această ultimă situaţie au fost foarte mulţi, printre care —cum am arătat în paginile anterioare— profesorul de fizică nucleară dela Universitatea din Bucureşti, George Manu, avocatul Nicolae Pâslaru din Iaşi, scriitorul Constantin Gane (autorul celebrei monografii a lui Petre P. Carp şi celor trei volume din «Trecute vieţi de doamne şi domnite»), care, la vârsta de 90 de ani a fost izolat numai cu o pătură, pe cimentul umed al celulei din subsolul celularului, pentru o vină închipuită: ar fi vorbit la zid.

Cu cât se înmulţeau svonurile despre începerea «reeducării» la Aiud, cu atât măsurile de teroare se înmulţeau şi pedepsele deveneau mai inumane. Deţinutul nu avea voe să stea rezemat nici de zid nici de speteaza patului şi nu avea deasemenea voe să doarmă. Această situaţie a durat din 1958 până în 1961-1962, când tactica a fost schimbată. In Zarcă, au apărut câţiva dintre acei care deveniseră instrumentele principale ale «reeducării» plănuită: Victor Biriş, Ion Victor Vojen, Pr. Dumitrescu-Borşa şi încă vreo câţiva mai mărunţi. Victor Biriş a fost plasat chiar în celula alăturată celulei în care mă aflam şi, desigur, convorbirile la zid erau frecvente şi tolerate, spre surprinderea noastră. Victor Biriş se afla în celulă cu unul din conducătorii studenţimii bucovinene, Filon Lauric, a cărui atitudine, în convorbirile cu mine (la zid), era bizară şi care, până la urmă, a şi dispărut din Zarcă şi din penitenciar, în mod tot bizar. Cei numiţi mai sus erau mutaţi din celulă în celulă, dar întotdeauna alături de celulele care erau vizate.

In această conjunctură penitenciară, într'o zi din anii 1960-1962, uşa celulei mele se deschide şi în prag au apărut câţiva colonei dela Bucureşti. După fastul cu care erau înconjuraţi, erau evident dela M.A.I. Colonelul Crăciun se adresează unuia dintre ei:

—Tovarăşe procuror, ăsta are muncă silnică pe viaţă.

Indicaţia putea fi dată înainte de a se deschide uşa. In acel caz însă, nu mai aflam că este procuror şi acest lucru îmi părea a fi important, dupăcum a rezultat din dialogul care a urmat.

Procurorul:

—Cum te simţi?

Eram anchilozat. Cu greu m'am ridicat depe pat şi cu greu am făcut un pas. Intrebarea mi s'a părut cinică. In consecinţă am răspuns:

—Bine!

—Dece suferi?

—Este inutil să vă răspund, pentrucă de trei ani cer un tratament medical şi nu mi se dă!

—Este în funcţie de dumneata tratamentul medical. Dă-ne o declaraţie de desolidarizare de Horia Sima şi trădătorii care activează în Occident şi în aceeaşi zi eşti internat în spital.

—Domnule procuror, sunt deţinut, am un număr şi haină vărgată. Prin urmare nu pot face niciun fel de politică, fiind scos, prin însăşi condiţia pe care o trăesc, în afara arenei politice. Oamenii politici au libertatea să se mişte, să vorbească în pieţele publice, să mărturisească ce convingeri au. Aci nu pot face niciun fel de politică, ci îmi execut o condamnare.

—Dacă rămâi pe această poziţie, vei muri aci!

—Sunt pregătit pentru asta.

—...şi nu mai ai mult...

—Ştiu.

—Ai un frate în închisoare?

—Da!

—Nu doi?

Ultima întrebare m'a şocat. Pe cel de-al doilea frate il văzusem la rejudecarea procesului. Prin urmare este posibil să fi fost din nou arestat. Intrebarea procurorului a rămas fără răspuns. Emoţia mea era puternică.

—Bagă de seamă!, îmi mai spune procurorul şi uşa se închide. Apoi se deschide şi acelaşi mă înştiinţează:

—Vei fi chemat mâine de tovarăsul colonel să staţi de vorbă!

5. ÎN FAȚA COLONELULUI CRĂCIUN. CE NI SE CERE

A doua zi, într'adevăr, colonelul Crăciun mă cheamă. Din celulă —cum am mai spus— deținutul nu ieșea decât cu haina în cap, pentruca să nu vadă nimic și să nu fie văzut de nimeni. Nu-ți era îngăduit să vezi decât vârful bocancilor.

Distanța dela Zarcă până în biroul colonelului Crăciun era de circa 300 m. Această distanță am parcurs-o, cred, într'o oră, în chinuri îngrozitoare. Ajunși, sunt introdus în biroul ministerial al colonelului. Pe masă un aparat de radio cu tranzistori, modern. Era o încântare numai să-l privesc. Alături, un televizor. Colonelul m'a invitat să stau jos pe un scaun lângă ușă, la mare distanță de biroul satrapului. M'a lăsat un timp să mă familiarizez cu mobilierul și să observ aparatele de radio și televizorul, care erau probabil aduse cu această intenție. Apoi a urmat întrebarea obișnuită:

—Ce faci, domnule...?

—Cum vedeți, domnule colonel.

—Păi eu văd un om voinic și în zeghe!

—In zeghe, da! Dar voinic? Am făcut cred o oră din Zarcă până aci în fața Dvs.

—Dacă așa vrei, dumneata!

Am tăcut. Apoi din nou colonelul:

—Domnule B., dă-mi un articol împotriva lui Emil Cioran și ai cuvântul meu de onoare că într'o jumătate de oră după ce mi-ai dat articolul ești cu bagajul în stradă.

—Nu, domnule colonel! Un filosof nu poate fi atacat cu o declarație. Și mai ales cu una dată în pușcărie. In afară de asta,

mi-a fost prieten, avem ani ai adolescenței trăiți împreună. Nu vă pot da niciun articol în acest sens.

—Dar Dumneata știi că este unul din cei mai mari trădători? Dumneata știi că Cioran este singurul român din străinătate care nici nu mai vrea să vorbească românește și că își batjocorește patria?

—Nu am de unde să știu. Cu regimul Dvs penitenciar, nu știu ce se petrece în camera de alături. Cum să știu ce se petrece la Paris?

—Iți spunem noi. Uite, îți creiem toate condițiile. Te internăm în spital, pentrucă văd că ești cam bolnav și te miști cam greu, apoi îți dăm o cameră bună și mâncare bună să te întremezi și acolo în camera aia să ne scrii articolul. Dacă mâine mi-l dai, mâine ești liber cu bagajul în stradă! Te chem mâine să-mi dai răspunsul. Gândește-te bine! Noi nu te forțăm, dar gândește-te bine!

—Domnule colonel, vă dau răspunsul acum. Nu scriu niciun articol.

—Aș putea să mă supăr, dar nu mă supăr. Noi suntem prea tari ca să ne supărăm pe mofturile Dumitale. Du-te și ne revedem mâine.

A sunat. A venit plutonierul. M'a scos afară în sală, unde am așteptat un timp, timp în care am avut impresia că plutonierul a reintrat în biroul colonelului...

6. CU UN TURNĂTOR ÎN CELULĂ

Dela colonel, nu am mai fost trimis în celula din Zarcă, ci direct în subsolul celularului, în grota pe care o cunoșteam. Regimul? Il știți! După două sau trei săptămâni am fost scos și dus tot în Zarcă și tot în camera din care fusesem luat cu haina în cap. Tot singur. După o zi sau două mi-a fost adus un «ajutor», întrucât niciuna din sarcinile de celulă nu le puteam face. «Ajutorul »era un târgoveț din Năvodari (Dobrogea), inteligent, foarte evlavios, dar bine cunoscut ca delator, foarte priceput și foarte primejdios. Se numea Vasile Moldovan, sau Ion Moldovan —nu-mi amintesc bine. Dimineața și seara, acest Moldovan se așeza în genunchi, în tocul ușii, cu palmele împreunate înaintea gurii și tremurând, cu ochii închiși, își spunea «Tatăl nostru», apoi cânta «Fericirile» pentru iertarea păcatelor din timpul zilei. Plimbat din celulă în celulă, a reușit să cunoască toate vârfurile politice din Zarcă și în contact cu atâția intelectuali, și-a însușit un vocabular bogat și curat. Din câteva cuvinte, reușea să portretizeze exact pe oricare din oamenii cu care a stat. Odată sau de două ori pe săptămână, era mutat singur într'o celulă, unde primea recompensa eforturilor: o gamelă sau două de arpacaș. Suporta greu foamea și cred că numai din această cauză acceptase această îndeletnicire. Nu era singurul în această situație. Nichifor Crainic, care exalta cu poeziile sale, făcea și el astfel de servicii și nu rareori. Era de notorietate această dedublare a poetului și profesorului de mistică dela Facultatea de teologie din București, Nichifor Crainic.

Redu Mironovici și alți oameni politici din Zarcă au suferit din cauza acestei «slăbiciuni» a marelui poet. Radu Gyr mi-a po-

vestit episoade care lăsau mari umbre în figura acestui om de cultură, care a strălucit atât la catedră cât și în publicistica românească și străină. Era și un retor de excepție. In vara anului 1951, se aflau în aceeași cameră, în celularul mare, Nichifor Crainic, profesorul Ion Petrovici și Radu Gyr. Ion Petrovici, bolnav și plin de furuncule, propune să vorbească Crainic despre «bubele sfinților». Radu Gyr descria ziua aceea ca o zi liniștită și senină. «Soarele —povestea Radu Gyr— nu intrase printre zăbrele. Nichifor Crainic a început gradat și a vorbit timp de două ore, sublim. Am uitat realmente că suntem într'o celulă de închisoare. Ne desprinsesem depe pământ».

Ce va reține istoria?

7. O ARMĂ DE ASASINARE LENTĂ: ȘTRESUL

Spuneam mai sus că eram în celulă cu primejdiosul informator Moldovan.

Intr'una din zile simțim pe coridor mișcare mare de deținuți, dela o celulă la alta. In aceste împrejurări, prima grije a deținutului era să se controleze dacă nu are ceva interzis. Adică, un ac sau un bețigaș sau un nasture, un petec, orice i-ar putea atrage o izolare. Pentrucă aceste mișcări presupuneau de obiceiu o perchiziție. Aceste perchiziții puteau fi și de două ori pe zi sau de două ori pe săptămână. Nu se putea găsi într'o celulă, cu secretul și stricteţea care domneau mai ales în Zarcă, nici pistol nici ziare nici creioane, pentrucă era o imposibilitate să pătrundă cineva prin cele trei porți, cu cea din Zarcă patru. Chiar gardienii erau uneori perchiziționați, atât la intrare cât și la ieșire, în prezența ofițerului politic. In toate celulele prin care am trecut de-alungul anilor, am observat, în așteptarea perchiziției, aceeași stare de spirit a deținuților. O îngrijorare maximă, cu pulsul accelerat și vocea tremurată, căutând tot timpul ceva, până la deschiderea ușii, care ar putea constitui motiv de sancțiune. Așteptând plutonul de gardieni să pătrundă în celulă, căutai să ascunzi ceva chiar dacă nu aveai ce ascunde. Nu am întâlnit un singur deținut, cu excepția celor veniți din prizonieratul rusesc, care să stea liniștit în așteptarea perchiziției. In celulă, asupra lui, deținutul nu avea decât hainele vărgate sau cele de doc, un rând de schimburi, bocancii și o pereche sau două de ciorapi. Uneori și câte-o batistă. Atunci —vă puteți întreba, cum ne-am întrebat și noi— ce rost aveau aceste perchiziții? Unul singur, bine calculat: stre-

sul. Această acțiune era perfect studiată, în toate consecințele. Vasoconstricția arterială, adică diminuarea calibrului vaselor sanguine. Aceasta era prima consecință, cu urmări în timp dezastruoase asupra organismului. Au fost deținuți care la deschiderea ușii pentru perchiziție, au căzut din picioare și au murit. Intr' adevăr aceste perchiziții erau barbare. In primul rând pentru faptul că în inactivitatea și liniștea permanentă în care trăiai tot timpul, pătrundeau în celula de patru deținuți 6-7 gardieni, care te căutau și în anus. Aceasta constituia un șoc puternic. Personalitatea cu care trăiai în intimitate, era violentată în așa măsură incât aveai sensația că un organ esențial al corpului îți este răpit, că erai înjumătățit. In plan secundar, trupurile noastre atât de slăbite, existând la limita vieții, aveau reflexe ciudate, reacționau dincolo de voința noastră, pentrucă știam că aceste perchiziții se soldau cu sancțiuni severe, care adesea au dus deținuții la mormânt. Numărul deținuților care au decedat în urma acestor perchiziții și sancțiuni nu poate fi cunoscut. Acesta era și rostul acestor inumane ingerințe în viața și așa mereu chinuită a deținutului.

8. ÎNTÂLNIREA CU PETRE PANDREA

Revenit în celulă, la scurt timp după o izolare, este adus în celula în care mă aflam, unul din artizanii loviturii dela 23 August 1944: Petre Pandrea. Un om plăcut. Inteligent și cu o vastă cultură. Ii plăcea să se numească «un mandarin». «Eu sunt un mandarin care a trecut prin toate experiențele», îmi spunea adesea.

—Chiar și prin experiența gogo-cuzistă, zic eu.

A tăcut jenat și l-am menajat.

Petre Pandrea și-a făcut studiile juridice și filosofia, la Berlin, unde a luat și doctoratul. In timpul studenției a cunoscut pe Gheorghe Dimitrov, al cărui secretar a fost mai târziu. Pe atunci Dimitrov era secretarul general al Kominternului. Petre Pandrea era căsătorit cu sora lui Lucrețiu Pătrășcanu. Așa se și explică participarea lui la sinistrul act dela 23 August. Pretextul sub care fusese arestat a fost un manuscris care i-a fost găsit la o perchiziție, intitulat «Helvetizarea României». In acest studiu, preconiza o politică asemănătoare celei formulată de Dimitrov, prin federalizarea Balkanilor, care până la urmă i-a adus răpirea din Bulgaria și asasinarea în U.R.S.S. In realitate, înrudirea cu Pătrășcanu, credea Petre Pandrea, era motivul real.

Viața cu el în celulă era plăcută. Totdeauna în vervă, spumos în expuneri, cu humor atunci când trebuia și demn în raporturile cu administrația. Niciodată nu l-am văzut, ca și pe Ion Lugoșianu, întinzând mâna după un supliment de mâncare, sau căutând vorbe dulcege cu gardienii. Călătorise mult, văzuse mult, citise mult și nu era sgârcit în a-și mărturisi experiențele intelectuale personale, cu cea mai perfectă modestie. Era totuși un om inegal și uneori

contradictoriu în problemele politice și în modul în care înțelegea să rezolve aceste probleme.

In toate discuțiile noastre, Petre Pandrea avea una și aceeași concluzie:

—Pe geamantanul cu care voiu călători vreau să am o carte de vizită pe care să scrie *Petre Pandrea, European*. Adesea îmi spunea: «Eu sunt oltean și european».

—Bine-bine, îi replic într'o convorbire amicală, cum se explică atunci participarea dtale la sinistrul act dela 23 August 1944?

—Să-ți spun cum. Mi-a spus cineva, care a stat în celulă cu Istrate Micescu, că l-ar fi întrebat cum a fost posibil ca marele Istrate Micescu să fie implicat în acțiunea unui cuzist de talia lui Nichifor Robu. Intrebare la care Istrate Micescu a răspuns:

—La toate examenele, din prima clasă primară până la terminarea studiilor universitare și până astăzi, am fost primul. Chiar și la examenul de prostologie!

—Pritr'o perifrază aș putea spune același lucru. Am făcut-o de bună credință și scontând pe corectitudinea și intransigența lui Lucrețiu. Nu m'am așteptat să scape atât de ușor și atât de simplu de el. Acum nu mai este nimic de făcut. Dar să știi că pe mine nu mă chiamă Puiu Vojen. Am auzit că Vojen are o cameră specială, cu regim alimentar special, unde scrie, scrie și iar scrie, impotriva lui Corneliu Codreanu și a lui Horia Sima. Nu știu ce scrie, dar scrie impotriva lor numai ca să iasă din pușcărie. Dacă se va întâmpla ce se prevede, eu vă voiu apăra. Dar vă voiu apăra cu adevărul. Planează asupra legionarilor o mare acuzație. Aceea că la abator, la rebeliune, au ucis evrei și i-au agățat în cârlige. Ei bine, nu este adevărat și asta o spune Petre Pandrea, un adversar care v'a fost adversar și vă este încă. Am făcut parte dintr'o comisie internațională de ziariști englezi, francezi și americani, care a făcut chiar în ziua aceea o anchetă la abator. Nu am găsit niciun evreu agățat în cârlige, dar am găsit unul ucis nu departe de abator, care a fost adus depe stradă, unde a fost ucis și băgat într'o gură de canal. Cine l-a ucis? Nu se putea ști, dar bănuelile cădeau asupra unei bande de țigani, care operau în acele zile de revoluție și nesiguranță. Astăzi este ușor să le dea toată lumea în cap legionarilor care nu pot vorbi. Eu vă voiu apăra. Dar eu cu adevărul, nu ca Vojen și popa Borșa despre care am auzit că are un regim asemănător cu al lui Vojen și care și el scrie, scrie și iar scrie, despre revoluția din Spania și despre minciunile care

le-a scris la îndemnul lui Corneliu Codreanu, într'o carte tipărită pe atunci. Corneliu Codreanu a fost un romantic. A fost un visător. Iar Mișcarea legionară a fost o mișcare de sfârșit de veac. Veacul următor va fi al socialismului.

—Comunismul, așa cum îl constați, este tot una cu socialismul?

—Nu! Nu! Comunismul așa cum îl constat este o boală. Este o oroare. Dar nici naționalismul M.L. nu-l admit. V'am spus că sunt un adversar al M.L., dar dacă sunt întrebat sau sunt în situație de a vorbi, nu mă pot preta la minciuni. Eu vă apăr, dacă se va pune problema.

In timpul acestei conviețuiri în celulă cu Petre Pandrea, mi-a povestit întâlnirea cu Arghezi, însoțit de Chișinevschi și Miron Constantinescu, pe care am relatat-o în primele pagini ale cărții.

Petre Pandrea, din cauza detenției de după debarcarea Anei Pauker-Vasile Luca-Teohari Georgescu, manifesta simpatie pentru aceștia. A întreținut raporturi excelente în special cu Ana Pauker, pentru a cărei inteligență avea elogii. Povestea despre rafinamentul ei artistic și despre extraordinarele ei comori de artă ce le acumulase după instalarea la putere, în marile funcții comuniste și de stat.

—Ai mai întâlnit-o?, l-am întrebat.

—Da! Am întâlnit-o după ce a ieșit din închisoare. Era într'o iarnă. Imbrăcată într'o haină de astrahan soioasă, tremura toată de frig. Văzându-mă mi-a căzut în brațe și mi-a spus plângând: «Ceeace trăim, este o revoluție murdară».

Povestea această scenă cu o adâncă compătimire. Era evident impresionat de tragedia satrapului anilor 1944-1952.

După câteva săptămâni, a fost ridicat din celula mea și nu am mai aflat nimic, câteva luni, despre el. După un timp pe care îmi este greu să-l precisez, i-am auzit vocea tare, într'o dispută cu gardianul. Cred că era la parterre-ul Zarcii. Deasemenea îmi era greu să disting în întregime discuția, dar era clar că protesta împotriva faptului că-l ținea desbrăcat în plină iarnă și fără foc. De unde am tras concluzia că, interogat asupra discuțiilor noastre, Petre Pandrea a fost așa cum mi se păruse a fi, adică un om de onoare. Administrația scontase pe deosebirile fundamentale de poziții politice între doi, și, probabil, pe un eventual conflict. Ceeace nu s'a întâmplat. Multă vreme am auzit glasul lui Petre Pandrea în aceeași celulă, cu aceleași proteste. Apoi a dispărut.

9. ŞTEFAN VLĂDOIANU

Stirile care ne parveneau dela cei care erau aduşi cu regim de pedeapsă din celular în Zarcă, indicau înăsprirea măsurilor «de disciplină», în toată închisoarea. Printre ultimii sosiţi la acea dată în Zarcă, era şi Ştefan Vlădoianu, originar din Constanţa. Intrat în închisoare pe când era adolescent în 1941, după 20 ani de detenţie era aproape orb, complet chel, dar cu un surprinzător dinamism lăuntric. Ştefan Vlădoianu învăţase limba franceză în închisoare şi devenise unul din cei mai buni traducători din Baudelaire şi Rimbaud. Poeziile sale originale au reţinut atenţia lui Radu Gyr şi Nichifor Crainic, care l-au numit «un mare poet». Nichifor Crainic a afirmat că traducerea lui Ştefan Vlădoianu a sonetelor lui Baudelaire depăşesc tot ce s'a tradus până atunci. Ştefan Vlădoianu îşi făcuse în perioada anilor 1941-1945, o cultură generală, depăşind cu mult media informaţiilor şi culturii unui profesor de liceu.

Discret şi modest, împărtăşea poemele sale oricui le cerea şi putea sta de vorbă ore în şir despre poezie sau recitând poezii, fără să manifeste nicio oboseală. Ca şi Radu Gyr şi Nichifor Crainic, scria poeziile... în memorie, pentrucă din anul 1948, în închisorile «progresiştilor» comunişti, cum este bine ştiut, creionul, hârtia şi cartea, erau total prohibite.

Mi-l amintesc pe acest excepţional om, Ştefan Vlădoianu, sau Fany Vlădoianu cum îi spuneau prietenii, ca pe unul din cei mai delicaţi dintre deţinuţi. La mina de plumb dela Baia Sprie, unde am fost împreună doi ani, era gata să intervină în cel mai primejdios loc de muncă, pentru a ajuta pe unul mai tânăr sau pe altul bolnav, cutoatecă chiar la lumina zilei se descurca greu din cauza

ochilor. La intrarea în mină, imediat ce-am sosit dela penitenciar, a cerut comandantului lagărului să i se dea voe să ceară ochelari de-acasă. I-a fost refuzată cererea, cu explicația și promisiunea că își va putea cumpăra singur, după primele luni de muncă. Timp de doi ani, toate cererile i-au fost refuzate. Galeriile întunecoase le intuia, nu le putea vedea. După doi ani de muncă subterană, Ștefan Vlădoianu nu a primit niciun cent, fiind expediat la Aiud în lanțuri.

Prin Ștefan Vlădoianu ne-a parvenit știrea (prin Morse) că se pregătesc eliberări condiționate și că în infirmeria penitenciarului sunt internați deținuții care ar urma să se elibereze în urma declarațiilor de desolidarizare de Horia Sima și acțiunile sale din exil. Tot Ștefan Vlădoianu ne-a adus o știre considerată de noi extraordinară și în același timp bizară: ofițeri superiori din Ministerul de Interne aduc elogii voalate, dar elogii, Mișcării Legionare. Era o știre care într'adevăr spunea mult, dar totul ne părea inexplicabil. Luni de zile am fost toți, cei din Zarcă, agitați de această știre neverosimilă, știut fiind că Mișcarea legionară era inamicul numărul 1 al comuniștilor. Ne părea cu atât mai incredibilă cu cât în zeci de anchete ni s'a cerut desolidarizarea de Horia Sima și acțiunile sale din exil. Cu atât mai incredibilă cu cât însuși profesorul George Manu plătise cu viața, nu de mult, refuzul de a da o astfel de declarație.

10. ANCHETE... ANCHETE

Dar iată că într'o dimineață, către orele 12, sunt dus la birourile de anchetă amenajate lângă biroul comandantului închisorii. In birou, împotriva obiceiului ca deținutul să aștepte apariția ofițerului anchetator, găsesc doi ofițeri așezați la două mese diferite, așteptându-mă. Masa anchetatului, lipsă. Scaunul însă «prezent». M'am liniștit spunându-mi: o conversație.

Unul din ofițeri se scoală depe scaun și-mi întinde mâna, apoi mă invită să-mi apropiu scaunul de masa lui. Era deci clar, o regisare.

—Domnule B., dumneata știi ce se petrece în lume?

—Nu știu, domnule anchetator! De unde să știu? Sunt de cele mai multe ori singur și din când în când cu informatorii Dvs. Iar informatorii Dvs nu spun decât ce le ordonați Dvs să-mi spună. Stiind aceasta, niciodată nu cred ce spun ei, ci invers.

—Din tot ce-ați lăsat Dvs când ați intrat în închisoare, nimic nu mai regăsiți mâine, dacă vă veți elibera. Totul s'a schimbat. Chiar în Mișcarea legionară s'au schimbat multe. Să nu te miri dacă Horia Sima va fi condamnat mâine-poimâine chiar de Mișcarea legionară —pentrucă vremurile s'au schimbat. S'au găsit capete luminate care îi dau alt curs!

—Domnule anchetator, atâta timp cât sunt în închisoare cu câteva condamnări de muncă silnică pe viață, nu mă interesează nimic. Imi execut un mandat și atâta tot.

—Și dacă te invităm să ieși din închisoare, ai să refuzi?

—Nu!, nu am să refuz!

—Da, dar nu te invităm să ieși afară ca să te opui din nou clasei muncitoare și să te apuci din nou să faci organizații impo-

triva noastră. Noi avem nevoe de o garanție! Care este această garanție?

—Spuneți-mi Dvs care ar putea fi garanția și eu vă spun dacă v'o pot da!

—Garanția este o înfierare a lui Horia Sima și a tuturor celor din exil, care uneltesc împotriva patriei noastre!

—Domnule anchetator, Dvs confundați patria cu partidul. Patria și partidul comunist nu sunt unul și același lucru. In ce-l privește pe Horia Sima, nu am nicio legătură cu el, dar știu că ieri, cauza tuturor relelor era Corneliu Codreanu. Astăzi este Horia Sima. Adversarilor Mișcării legionare nu le-au plăcut niciodată șefii. Atacul principal îl dau întotdeauna împotriva șefilor.

—Șeful Mișcării legionare nu mai este Horia Sima!

—Perfect! Atunci de ce-mi cereți să mă desolidarizez de ceva ce nu există? Dece nu-mi cereți să mă desolidarizez de cine este astăzi șeful M.L.?

—Dumneata vrei să știi prea multe, dar noi îți spunem atât cât trebue să știi...

Cel de-al doilea ofițer sfârșește această convorbire cu o apostrofă, schimbând și subiectul:

—Noi nu am venit să discutăm în contradictoriu cu Dta. Scopul prezenței Dtale în fața noastră este altul. Să ne spui Dta care era componența consiliului de administrație al ziarului «Buna Vestire».

—Presupun că aveți toate datele pentru o informație atât de neinsemnată, dar iată-le: Președintele consiliului de administrație era profesorul universitar Mihail Manoilescu. Profesorul Manoilescu nu era legionar. Avea partidul dsale. Membrii consiliului de administrație erau după câte știu, doamna Manoilescu, Alexandru Livezeanu, Nicolae Ilieșiu, poate și Grigore Manoilescu. Cu excepția lui Grigore Manoilescu, niciunul nu era legionar.

—Dar Dragoș Protopopescu?

—Dragoș Protopopescu a fost directorul ziarului ca și Toma Vlădescu, dar niciunul nici celălalt nu au fost legionari, nu erau nici în consiliul de administrație. Erau salariați, figurau pe statele de plată.

—Dar Grigore Manoilescu, Horia Stamatu și Constantin Noica?

—De Grigore Manoilescu v'am spus, dar Horia Stamatu și Constantin Noica erau salariați ca și mine. Horia Stamatu a fost prim redactor după plecarea lui Constantin Noica, iar eu am fost secretar general de redacție. Aveam amândoi posturi tehnice. Mai mult nu vă pot spune, pentrucă nu aveam nicio legătură cu administrația, care era condusă de Livezeanu și Ilieșu.

—Cine fixa linia gazetei?

—Ce fel de linie?

—Ce să scrie, ce să nu se scrie, cum să se scrie?

—Articolele date de redactorii ziarului mergeau de multe ori direct la tipografie, iar secția linotypurilor întreba redacția la telefon ce literă să-i dea. Deci nu le citea nimeni. Fiecare redactor, fiecare articlier, răspundea de ce scrie, iar redactorii aveau orientări politice foarte diferite, începând cu Mihail Manoilescu și sfârșind —de exemplu— cu Toma Vlădescu și Dragoș Vrânceanu. In redacția ziarului, erau oameni care nu aveau nicio apartenență politică, dar veneau la noi la «Buna Vestire »tocmai pentrucă puteau scrie ce voiau. Acesta este adevărul pe care Dvs, crescuți într'o altă mentalitate, nu sunteți în stare să-l credeți.

—Domnule B. nu întinde coarda. Tine seama că ești deținut!

—Sunt deținut și nu uit deloc această realitate. Deaceea răspund astfel ca să nu existe echivoc.

Primul ofițer cu care am stat de vorbă întrerupe la rându-i discuția și mă întreabă pe un ton aparent binevoitor și prietenesc:

—Deci Dumneata preferi să rămâi în închisoare!

—Nu! Nu prefer să rămân în închisoare, ci să ies din închisoare. Prefer viața firească, liberă, pentrucă omul este făcut să fie liber nu înlănțuit. Dar liber fără nicio condiție. Imi cereți declarații. Nu dau nicio declarație de nicio natură.

—Ce ai de gând să faci dacă ieși afară?

—In primul rând să citesc. Să citesc cât mai mult. Apoi să scriu.

—Să scrii împotriva regimului nostru comunist?

—Da, dacă nu am cenzură și se poate scrie, aș scrie împotriva Dvs. Nu împotriva oamenilor, ci împotriva sistemului.

—Atunci intri din nou la închisoare.

—Dacă am libertatea să scriu dece să intru din nou? Mă bucur de o libertate care mi-o acordă legea, adică aceea de a vedea cu ochii mei, a constata și a mă manifesta conform conștiinței mele.

—Ce e aia conștiința dumitale? Dumneata trebue să ai o conștiință socialistă!

—Ar trebui să vă întreb eu ce e aia «conștiință socialistă»? Conștiința este individuală. Este sentimentul personal al înda-

torilor și moralității rezultat din procesele care s'au petrecut cu mine și in jurul meu, care au operat asupra propriei mele existențe.

—Mai ai frați în închisoare?

—Mai am. Unul a fost în închisoare. Deasemenea surorile mele. Unul este încă.

—Deci toată familia este împotriva clasei muncitoare.

—Nu recunosc a exista o clasă muncitorească. Ați inventat-o Dvs și vorbiți în numele acestei clase fictive ca să apărați niște interese străine.

—Care sunt aceste interese străine? Ale cui interese?

—Nu vă răspund la această întrebare, pentrucă Dvs știți foarte bine care sunt și ale cui sunt.

—Și zici că ai un frate în închisoare. Nu doi?

Pentru a doua oară, într'un răstimp scurt, mi se vorbește de «al doilea frate» în închisoare. Prin urmare este arestat și Mihai.

—Da!, zic pentru a curma discuția.

—Bine! Du-te!

A sunat! A venit plutonierul! Haina'n cap... Restul îl știți din paginile precedente.

11. DESGHEȚUL ÎN ZARCĂ

După câteva luni dela agitațiile pomenite mai înainte, spre marea mea surprindere, sunt chemat la vizita medicală, fără să fi cerut. Această vizită medicală o făcea doamna doctor Balea, care auzind gardianul că mă grăbea, in drum spre cabinetul medical, din nou spre marea mea mirare, il dojenește:

—Lăsați-l în pace, nu-l chinuiți! N'aveți milă? Nu vedeți că abia se mai poate mișca?

Doamna Balea mă cercetează cu atenție. La sfârșitul consultului, îi spune gardianului, care a fost prezent tot timpul:

—Trebue internat! N'am ce-i face aici!

Intr'adevăr sunt internat la infirmeria penitenciarului chiar a doua zi, unde găsesc câțiva deținuți de talie, care până atunci nu se bucuraseră —ca și mine— de nicio atenție medicală. Ciudat era că nu toți erau grav bolnavi. Adică, erau oameni care se puteau mișca singuri. Acest fapt constituia un nou indiciu că se mergea spre o eliberare.

După o lună de tratament, puteam urca și cobori scările singur. Până atunci eram purtat sau pe targă sau în spinarea unor deținuți de drept comun.

In fine, tratamentul dând rezultate, sunt din nou expediat în Zarcă, din nou singur. Regimul a fost schimbat brusc. Intrasem din nou direct într'o condiție de pedeapsă. Dar în Zarcă! Cei care s'au bucurat de un tratament mai îndelungat, rămânând în spital, au fost Radu Gyr și Nichifor Crainic. Radu Gyr era numai o umbră de om, iar Nichifor Crainic, fără să fie grav bolnav, era foarte slăbit din cauza subnutriției.

Dintre vârfuri, unul care trecea aproape complet neobservat, era Bădia, cum îi spuneau toți lui Radu Mironovici. Bădia nu se văita, nu protesta, sau dacă o făcea uneori, o făcea cu o discreție remarcabilă. Bădia se situase pe o poziție imbatabilă. La toate solicitările administrației, răspunsul i-a fost un NU categoric, dar spus printre dinți. După ce rostea acest NU, lăsa capul în jos, smerit.

Este greu de știut ce se petrecea cu fiecare în parte, cu locatarii din Zarcă. Dar o veste dintre cele care ne-au putut parveni, ne-a amuzat pe toți. Ioan Victor Vojen, maestrul ceremoniilor de odinoară și fost ambasador în Italia, după un regim excepțional pe care l-a avut nu știam pe unde, poate în spital, poate la așa zisa «secție», și după ce a dat mai mult decât ceruse administrația, în discreditarea trecutului său și al altora, după ce a pus punct declarației, a fost luat din camera cu regimul preferențial și în loc să fie dus la poartă cu bagajul, pentru eliberare, a fost dus în Zarcă. Nemulțumirea sa era profundă! Se visa cu bagajul în tren și s'a trezit, dintr'odată, pe o saltea de paie, și-atâta tot! Cei cu care era în această celulă deprimantă, povesteau că Puiu Vojen le repeta necontenit:

—Trebue să fie o greșeală. Gardianul n'a înțeles! In loc să fiu dus să-mi iau bagajul, m'au adus în Zarca. Este imposibil! Magazia de bagaje este aici, în fața Zarcii! Cred că m'au adus ca să mă îmbrac! Doar colonelul și-a dat cuvântul de onoare că, la sfârșitul declarației, mă eliberează.

Zilele treceau și Puiu Vojen nu se elibera. Nu numai că nu se elibera, dar regimul lui alimentar era mai rău decât al celorlalți. In cinismul lui, colonelul Crăciun se folosea de astfel de oameni, dar le și sancționa —cum să spun— slăbiciunile, ceeace de fapt se numește lichelism. Pentrucă toți așii acestor cesiuni, fiecare cu calibrul lui, au adus o mare contribuție la opera administrației, făcând «politică». Deci, nu pentrucă erau majoritari! Dimpotrivă, numărul lor era foarte mic, dar erau nume cu acoperirea unui trecut, care încercau să vorbească în numele imensei majorități. Toate aceste nume își justificau cesiunile în numele unei *politici înalte*. Nu mai rezistau la temperatura cu care își trăiseră convingerile în tinerețe, la adăpostul covârșitoarei personalități a lui Corneliu Codreanu, care gândea și respira pentru ei, și nu rezistau mai ales în condiția care le-o oferea singura perspectivă: *moartea*. Erau obosiți și lipsiți de o autentică personalitate, încercând astfel să se salveze, pentru a trăi liberi, într'o lume a compromisurilor. Interpelând câțiva dintre cei ce depuneau armele, primeam răspunsuri dintre cele mai stranii: «Corneliu Codreanu n'a știut să facă politică!», «Codreanu ar fi făcut mai bine să intre într'un ordin călugăresc!», «Codreanu era prizonierul misticului Moța!», «Codreanu n'a cunoscut forța comuniștilor!», ș.a.m.d.

Ajuns în Occident în 1977, am auzit în rândurile unor oameni cu trecut de luptă, cam aceleași justificări pentru cesiunile pe care le făceau în fața mai marilor de aci. Fenomenul era același. Deosebirile erau de nuanță. Dar și condițiile pe care le-au trăit cei din lumea liberă au fost fundamental altele. Deci, în lumea liberă, acceptau pe Corneliu Codreanu și-l afișau patetic în conciliabule și nu este de mirare, pentrucă îl acceptau și adversarii de ieri a M.L., dar contestau ordinea M.L., care în trecut a determinat marea ei forță. Ascultând pe unul și pe altul, am ajuns la concluzia că cei din lumea liberă, dacă erau în îngrozitoarele închisori comuniste, făceau cel puțin acelaș lucru pe care l-au făcut cei din închisori, iar cei de acolo, dacă s'ar fi aflat departe de cleștele «atelierelor psihologice», ar fi făcut întocmai ceeace au făcut cei de aici. Nicio rațiune, oricât ar fi de «cuminte», nu poate conduce la o altă concluzie. La strâmtoare, au acționat și unii și alții, oarecum asemănător și, în orice caz, cu aceleași consecințe.

12. DOCTORUL AUREL MARIN

Dar iată că într'o seară, (niciodată nu erau vizite medicale seara!) sunt din nou scos la vizita medicală, din nou fără s'o fi cerut.

In celula dela parterul din Zarcă, unde se făceau în mod obișnuit vizitele medicale, medicul închisorii, doctorul Balea, soțul doamnei Balea, despre care am vorbit, cu un deținut în halat alb, pe care l-am bănuit a fi medicul ORL-ist Aurel Marin. Auzisem că Aurel Marin, condamnat la moarte pentru un caiet de poezii ale lui Radu Gyr, pe care i-l dăduse Marieta Sadova să-l ducă la Paris, (cu ocazia unui congres medical), se afla la Aiud, dupăce i se comutase pedeapsa în muncă silnică pe viață. Faima pe care o avea Aurel Marin în această specialitate trecuse de mult granițele. Era o autoritate!

Doctorul Balea, care era chirurg, dar nu ORL, își pune oglinda pe frunte și privește în urechea interioară. Cum am mai spus, sufeream de otită medie supurată, cu colesteatom diagnosticat la spitalul penitenciar Văcărești. Boala mea era nu numai netratată, cum desemenea am mai spus, dar ținută într'o totală lipsă de igienă. La izolările repetate și îndelungate, gulerul cămășii mi se scorojea de puroiul prelins, pe care nu-l puteam opri nici cu mâna măcar, pentrucă mâna nu putea fi spălată cu săptămânile. Prezența lui Aurel Marin era pentru mine o speranță, în grava evoluție a bolii.

La spitalul Văcărești, doctorul Schor, care mi-a diagnosticat colesteatomul, n'a avut curajul să-l opereze, pentru a nu-și asuma o răspundere, cum mi-a spus de atâtea ori.

«Știi Dumneata ce însemnează un colesteatom? —mă întreba Schor.» Sunt generații de studenți care n'au văzut un colesteatom decât în desene, prin cărți. Dumneata ai un colesteatom și mai mult de zece ani de viață nu-ți dau. Ești un caz interesant, din acest punct de vedere.»

Acest pronostic îl făcea doctorul Schor în 1956 sau 1957.

In timp ce doctorul Balea îmi privea urechea, îi spun:

—Domnule doctor, am auzit că în Aiud se află medicul Aurel Marin, specialist ORL. Nu pot fi văzut de el?

Privindu-l pe Aurel Marin în acest timp, lasă capul în jos. Apoi, la scurt timp, doctorul Balea părăsește celula în care eram consultat și —spre uimirea mea— rămân cu Aurel Marin, pentru mult timp. Timp în care am putut sta de vorbă deschis. Cu dexteritate, Aurel Marin imi umpluse buzunarele cu vitamine, soptindu-mi de eliberările care se pregătesc. «Dar —îmi spune Aurel Marin— să fii înțelept!» Apoi m'a asigurat că în două-trei zile voiu fi internat pentru operație și că mă va opera el.

Intorcându-mă în celulă, găsesc alți doi sau trei deținuți, aduși între timp. Toți cunoscuți. Primul lucru pe care l-am făcut, am împărțit în mod egal vitaminele cu care fusesem încărcat. Apoi am comentat ce s'a întâmplat la «consult». Surprinderea era pentru toți mare, iar concluzia aceeași: Aurel Marin joacă pe cartea administrației. Nu ne venea să credem că un om cu reputația lui științifică poate fi un instrument...

După câteva zile, sunt într'adevăr internat, tot izolat de unul singur. In după amiaza internării, o nouă surpriză. Doctorul Aurel Marin, însoțit de plutonierul gardian, vine în celula mea. Apoi, după un timp plutonierul pleacă, lăsându-l și încuindu-l pe Aurel Marin la mine. Aceasta era fără precedent, pentrucă celor din Zarcă și mai ales celor izolați de unul singur, li se aplica un regim secret foarte strict. Adică, nimeni nu- putea vizita (se înțelege că niciun ofițer al administrației!), decât în prezența plutonierului de secție sau a ofițerului politic.

Aurel Marin se îndreaptă spre mine foarte familiar și-mi spune că are un mandat dela comandantul închisorii, colonelul Crăciun: să mă determine să dau o declarație, dacă vreau să ies din închisoare.

—Dumneata ai face-o?, îl întreb cu naivitate pe Aurel Marin.

—Nu-ți pot spune decât că am făcut ceeace-i înțelept să fac!

Dă declarația! Altminteri vei avea de suferit. Nu se știe nici dacă-ți pot face operația!

—Cum este posibil?, îi replic.

La această nouă întrebare a mea, se deschide ușa și Aurel Marin este invitat să iasă. Era clar că totul fusese regisat și de această dată și că plutonierul sau altcineva ascultase la ușă convorbirea.

A doua zi sunt totuși pregătit pentru intervenția chirurgicală și spre orele 11 a.m. sunt dus în sala de operație, unde sunt întâmpinat de doctorul Sârbulescu, vechiu prieten. Operația mi-a făcut-o doctorul Aurel Marin, asistat de doctorul Balea. Doctorul Sârbulescu mi-a ținut capul în timpul trepanațiilor. După operația, care a fost făcută pe nerv, nu mai puteam sta în picioare nesprijnit. Totul, obiecte, oameni, îmi jucau în fața ochilor în ritmul pulsului.

Sunt dat jos de pe masa de operație, sprijinit de doctorul Sârbulescu și Aurel Marin și condus la celula dela etajul infirmeriei. In celulă nu aveam decât patul. Un singur pat. La ușa celulei doctorul Sârbulescu pleacă, iar gardianul din nou introduce în celulă pe doctorul Aurel Marin, care din nou —în starea deplorabilă în care eram— îmi pune problema declarației, cu mai multă violență.

—Doctore, lasă-mă! Dumneata îți dai seama în ce situație sunt. Dumneata trebue să știi.

—Nu știu nimic. Trebue să mă duc la colonelul Crăciun cu un rezultat. Dă-mi declarația. Sau promite-mi că mi-o dai. In situația în care ești, știu că nu poți scrie, dar promite-mi că o faci.

Răspunsul meu negativ a fost hotărît:

—Sunt numai un deținut. Nu dau nicio declarație politică. Acesta este ultimul meu răspuns.

Aurel Marin a părut pentru un moment în încurcătură și m'a privit fără să rostească un cuvânt. A făcut un pas spre ușă, dar s'a înapoiat și apropiindu-se de pat îmi spune cu voce tremurată:

—Domnule B., în patul în care stai dumneata acum, a murit fratele dumitale Mihai, în brațele mele, acum trei săptămâni. Te așteaptă aceeași soartă.

S'a îndreptat imediat spre ușă, evident iritat. Nu a fost nevoe să bată. Ușa s'a deschis și a ieșit.

Am închis ochii și am rostit o rugăciune. Am adormit repetând rugăciunea și l-am visat pe Mihai în patul meu. L-am visat plân-

gând și am plâns cu el. Când am deschis ochii, nu știu după cât timp, Aurel Marin se afla lângă mine.

—Să-ți văd bandajul!

Umblând la bandaj, a continuat:

—Mihai s'a chinuit mult până a murit. A avut ciroză hepatică. Ficatul îi era atât de mare încât i-a împins inima sub claviculă. S'a chinuit îngrozitor. Te așteaptă aceeași soartă. Dă declarația și condiția dumitale de viață se va schimba numaidecât. Mulți prieteni ai dumitale sunt înțelepți. Ascultă-mă pe mine.

După o săptămână mi-a luat bandajul și imediat am fost expediat în Zarcă, unde am găsit în celulă pe doctorul Uță. Probabil pentru tratamentul postoperatoriu. Urechea începuse să supureze. In aceeaș zi, doctorul Aurel Marin a venit în celula din Zarcă, unde mă aflam și mi-a spus:

—Sunt operații care reușesc și altele care nu reușesc. A dumitale nu a reușit!

A intervenit doctorul Uță, care îi dă explicații despre timpanul grefat deja dizolvat de puroiul abundent.

—M'ați expediat din spital, îi replic, după o operație atât de grea, fără niciun tratament post-operatoriu. Este posibil?

—Cereți raport la domnul comandant al penitenciarului. Eu nu pot face nimic!

După circa 40 de zile am fost văzut din nou de Aurel Marin, în cabinetul colonelului Crăciun, la cererile mele repetate.

Consultul cred că a durat câteva secunde, după care Aurel Marin îi spune colonelului:

—Este în regulă!

A doua zi Aurel Marin s'a eliberat.

Reeducarea începuse la Aiud.

13. O INTREVEDERE FAMILIARĂ... IMPOSIBILĂ

In locul tratamentului post-operatoriu, am fost tratat cu o nouă sancțiune, probabil în urma discuțiilor cu Aurel Marin, și din nou iată-mă în subsolul celularului, pe care de atâtea ori am sperat să nu-l mai revăd.

In urma atâtor internări și a unui regim alimentar îmbunătățit, o nouă izolare mi-a dat certitudinea că într'adevăr eliberările se fac condiționat. Am intrat în celula neagră, de pedeapsă, cu gândul să nu mai ies.

După două săptămâni, timp în care haina și cămașa îmi erau din nou pline de puroiul scurs din ureche, iată o vizită a colonelului Crăciun:

—Dumneata aici? Dar cine te-a adus pe Dumneata aici? Trebue să fie o eroare! Duceți-l la spital!

Din nou la spital, am avut un tratament susținut, timp de trei sau patru săptămâni, după care am fost expediat în celular, dar singur în celulă. In celular, totuși, regimul era altul. Mai mult soare și o atmosferă mai puțin încordată.

După două zile, cu haina în cap, sunt din nou condus la cabinetul colonelului Crăciun. Intru. Lângă ușă, două scaune. Colonelul era așezat domnește la somptuosul său birou. Zâmbește:

—Stai Gabi! Ce mai faci? Dar arăți destul de bine! Inzdrăvenit! La noi este pânea și cuțitul! Noi te înzdrăvenim, noi te distrugem. Adică noi te putem distruge. Dar, după cum vezi, noi nu distrugem oamenii!

In timpul logosului său, ușa se deschide. Imi arunc ochii. Rămân consternat. Era fratele meu Nicolae. M'am sculat depe scaun

și în protestele colonelului, l-am îmbrățișat și l-am sărutat. Apoi, ne-am așezat pe cele două scaune, unul lângă altul.

—Ei Nicule, îi spune fratelui meu, de când nu v'ați văzut?

—De aproape 15 ani!

—Uite, Gabi este cam slăbit, a fost bolnăvior! Se mișcă greu! Vrei să stai cu el în celulă și să-l ajuți?

—Sigur că da, domnule colonel!, răspunde Nicolae grabnic.

—O să stați atunci împreună. Să vedem care pe care. Ori tu îl convingi pe el, ori el te convinge pe tine!

In același timp ne-am ridicat ochii unul spre celălalt și amândoi am gândit același lucru. Colonelul încerca să dea o lovitură asiatică.

—Bine!, ne spune colonelul. Duceți-vă și sfătuiți-vă!

Plutonierul intră. Ne ia de această dată fără haina în cap și plecăm spre celular. Dar numai pentru a ne lua cele câteva boarfe, ca apoi să ne continuăm drumul spre Zarcă. Desigur, în drum spre Zarcă ni s'au mai umbrit inimile, dar oricum puteam fi împreună. Ajungem la etaj, în dreptul unei uși încuiate. Faptul că ușa era încuiată ne-a făcut să credem că celula era populată. Suntem surprinși de faptul că ușa se deschidea tacticos, iar plutonierul ne privea ciudat. Dar, în fine, ușa se deschide complet.

«Spectacolul» celulei ni s'a părut fantastic. Două paturi alăturate, cu saltele și cearceafuri, cu perne și fețe de pernă. Podeaua, lucea! In colțul din spre ușă, o masă cu față de masă. Pe masă, un vas cu flori. Sub vasul cu flori, o cutie de șah, și «Moromeții» lui Marin Preda. In plus, două scaune.

După ce s'a închis ușa, ne-am privit unul pe celălalt și am rămas o clipă tăcuți.

Apoi, i-am spus fratelui meu, cu inima încărcată de momentul bucuriei revederii:

—Care pe care! Unul din noi doi este agent!

Acesta era rostul înscenării. Să semene între noi, chiar între frați, neîncrederea. Să facă tot ce este posibil ca niciunul să nu rămână cum a intrat. Doi frați, doi prieteni, tată cu fiul, să meargă în libertate, afară, dușmani, ca să-i poată domina sau folosi pe toți. Acest episod ne-a dat ferma convingere că vor urma elberări pentru toată lumea și că tot ce se va mai întâmpla —auzisem deja despre «cluburile de reeducare»— se va întâmpla numai ca să sdruncine echilibrul moral și sufletesc al celor care urmau să iasă. O ultimă încercare disperată! Reduta noastră morală s'a

dovedit până la urmă, invincibilă. Cu foarte mici excepții (numai câteva!), fondul moral al comunității noastre a rămas neatins. Ieșeam din închisoare umiliți, bătuți, bolnavi, chinuiți, aproape niște umbre, cu trupurile la limita rezistenții, dar învingători. Umilințele pe care le-am îndurat de-alungul a 17 ani de închisoare, alții după aproape un sfert de veac, au fost umilințele acceptate de condiția noastră creștină de viață și de convingerile noastre.

Ieșeam din închisoare cu mii de morți. Dealurile Aiudului, în care ne-au fost îngropați morții, s'au surpat după o ploaie mare, într'atâta erau de numeroase gropile. Mii de morți fără cruce, fără număr, îngropați de foarte multe ori și fără cosciuge, pentru a face economie de lemn, care trebuia expediat în U.R.S.S., marea, generoasa și protectoarea noastră vecină dela Răsărit.

14. CU ALECU GHICA

După o săptămână de convieţuire, într'o dimineaţă, fratele meu a fost luat ca după o jumătate de oră să fiu expediat, la rându-mi într'o altă celulă, obişnuită, fără flori, fără cearceafuri şi într'o murdărie îngrozitoare. Recunoşteam Zarca. Dar m'am simţit mai liniştit şi mai mulţumit aici, fiind regimul tuturor.

A doua zi de dimineaţă, (dimineaţa opera marele stat major al colonelului Crăciun) sunt condus la secţie, într'o celulă cu profesorul Vasile Stoian, Eugen Raţiu şi prinţul Alecu Ghica. In această «secţie» erau organizate «cluburile de reeducare». Schimbăm impresiile şi informaţiile, puţin agitaţi, cu excepţia lui Alecu Ghica, perfect stăpân pe el tot timpul. După mai puţin de o jumătate de oră, sunt din nou dus în Zarcă, într'o celulă în care am găsit pe Mircea Nicolau şi profesorul Nicolae Mărgineanu, care erau împreună de câteva ore. Dupăce le-am povestit tot ce se întâmplase cu mine, întrevederea cu fratele meu, celula la care am stat şi alte amănunte, ne-am privit unul pe altul cu suspiciune. Pe Mircea Nicolau îl cunoşteam bine. Pe profesorul Mărgineanu nu-l cunoşteam personal, dar îi ştiam prestigiul moral şi reputaţia ştiinţifică internaţională. Deci —îmi spun— profesorul Mărgineanu are, de această dată, un mandat asemănător mandatului lui Aurel Marin. Atât Mircea Nicolau cât şi profesorul Mărgineanu mă priveau cu atâta surprindere, încât mi-am dat seama că ei gândeau exact acelaşi lucru despre mine. Mi-au trebuit câteva minute să-mi dau seama de cursă. Scopul ofiţerului politic era, cum am mai spus, să semene neîncrederea între noi, să nască semne de întrebare fiecăruia dintre noi. Neîncrederea este unul

din instrumentele esenţiale ale tacticei comuniste. Oriunde ne vom afla în faţa unei situaţii asemănătoare, în spatele acţiunii este un agent comunist acoperit. Comunismul foloseşte —din observaţiile pe care le-am făcut de-a lungul timpului— suspiciunea şi teroarea, ca arme grele. Fără suspiciune şi fără informaţia căpătată prin cea mai puternică armă a lor, DELAŢIUNEA şi fără teroare, comunismul nu ar rezista nicăieri în lume, mai mult de o săptămână. Nu armata şi nu securitatea sunt cele care ocrotesc regimul în primul rând, ci agenţii acoperiţi, cu care toate ţările comuniste sunt împânzite. Armata şi securitatea intervin datorită delatorilor, înainte de a se începe orice acţiune, despre care delatorii au informat la timp. In «societăţile comuniste» nu există sector, oricât ar fi de mărunt, în care să nu fie un agent acoperit. Familia este întrucâtva scutită, prin numărul mic al membrilor şi prin interesele comune. Dar şi în familie, cum am văzut, dând exemple, oridecâteori pot pătrunde, o fac fără niciun scrupul, fie prin copii împotriva părinţilor, fie împotriva copiiilor, prin părinţi. Cazurile detectate sunt într'un număr impresionant. Oriunde apare un conflict familial, apare şi agentul comunist pentru a culege roadele sau pentru a amplifica acest conflict în vederea aceluiaşi scop: informaţia.

Insfărşit, toţi trei, Mircea Nicolau, profesorul Mărgineanu şi autorul acestor rânduri, după câteva minute de tăcere, tot privindu-ne şi încercând să ne desmeticim fiecare înlăuntrul său, purcedem la un mic schimb de informaţii. In toiul formulării întrebărilor, sunt din nou ridicat şi dus la aceeaşi secţie, în celula anterioară.

De remarcat că pe culoarul «secţiei» era o activitate febrilă. Auzeam târşitul saboţilor sau al bocancilor, a numeroase grupuri care treceau în dreapta şi în stânga. Distingeam şi un oarecare murmur. Părea a fi o mare aglomeraţie. In timp ce făceam tot felul de ipoteze, prinţul Ghika se aşează în pat turceşte şi îşi pleacă fruntea în mâinile sprijinite în coate pe genunchi. Şi-a început rugăciunea, în care a rămas cufundat circa o jumătate de oră.

Ridicându-se din pat, ne întreabă, în şagă:

—Ei, aţi descoperit secretele? Mai bine, rugaţi-vă. Nu ne aşteaptă nimic mai bun, decât un simulacru de libertate şi ne vom revedea, probabil, familiile, dacă le mai găsim în viaţă. Dar să vedem ce va fi până atunci!

In toate împrejurările prin care am trecut, atât la Jilava, unde

am stat în aceeaşi celulă cu prinţul Ghica aproape un an, cât şi după aceea, refugiul lui era rugăciunea. Senin şi egal cu sine întotdeauna, Alecu Ghica era cel mai desăvârşit camarad de suferinţă, cel mai modest şi mai echilibrat. N'a acceptat niciodată să fie scutit de corvezile celulei, (măturat, căratul tinetelor, spălatul gamelelor, etc.), şi întotdeauna le-a făcut în modul cel mai exemplar. Chiar în raporturile cu administraţia penitenciarului, niciodată nu avea atitudini demonstrative, bătăioase. Cu cea mai perfectă supunere în formă şi în cel mai elegant limbaj, nu accepta nicio atingere, însă, a ceeace constituia capitalul lui moral şi spiritual. Atitudinea lui era întotdeauna fermă, dar nu ostentativă. Vorbea rar despre strămoşii a căror viaţă s'a împletit cu istoria românilor, iar familia era un domeniu sacru, despre care pomenea cu discreţie şi rareori. In câteva cuvinte, convieţuirea cu Alecu Ghica era o desfătare sufletească.

Profesorul Vasile Stoian era un om matur, cu judecată sigură şi candori de copil. Era preocupat în timpul cât am stat împreună în această celulă, de două probleme: I.—Etimologia denumirii capitalei Daciei, Sarmisegetuza, şi II.—Vocabularul Dacilor. Nu era satisfăcut de tezele pe care le cunoştea la arestare şi încerca ca pe baza datelor pe care le avea din studiile de până atunci, să tragă o concluzie. Teza lui era că Dacii, probabil, aveau aceeaşi limbă cu Romanii. Sarmisegetuza şi-ar trage numele dela Sarmaţi (popor nomad venit din Asia centrală, ocupând ţara sciţilor şi ajungând până la Dunăre, în primul secol după Cristos), şi verbul latin sedeo-ere (a şedea).

La observaţia noastră că specialiştii au suficient material documentar să tragă ei o concluzie, profesorul Stoian ne-a replicat:

—«De multe ori specialiştii se'ncurcă într'un labirint de teme şi date care la întunecă judecata. Sunt robii acestor date, de care nu se pot îndepărta, pentruca să nu-şi dezică profesia. Dar şi amatorii au cuvântul lor. Apoi, glumind:

—Bucătarul palatului regal nu era un bucătar de profesie, ci un avocat din Bucureşti, căruia-i plăcea să mănânce. Şi mie îmi place să gândesc!

Eugen Raţiu, micuţ la trup, cu ochii sclipitori care-i indicau inteligenţa deosebită, era reţinut şi tăcut. Cu un impresionant capital de energie interioară, intervenea decent în convorbiri, prin fraze întretăiate, judecăţile lui depăşindu-i vocabularul. Era un pasionat povestitor, colorându-şi naraţiunile cu propriile lui sen-

timente. Intransigent și cu o mare experiență a închisorilor și lagărelor. (A fost și în U.R.S.S., la arestarea după parașutare, unde convietuise cu un aghiotant al lui Hitler, care îl asigurase că, personal, a văzut cadavrul lui Hitler și al Evei Braun, după sinucidere). Eugen Rațiu avea o slăbiciune deosebită pentru Dickens și Thomas Hardy, în special pentru romanul acestuia din urmă, Tess d'Urbeville, pe care-l povestea cu o artă și o pasiune rarisimă.

Viața noastră, a celor patru, molcomă, a durat un timp scurt, în această celulă, spre regretul nostru. Într'o bună zi suntem «ridicați» și repartizați la diferite «cluburi de reeducare». Profesorul Stoian a dispărut și nu l-am mai revăzut, dar nici nu am mai auzit nimic despre el.

15. LA CLUBUL DE REEDUCARE

Alecu Ghica, Eugen Rațiu și consemnatarul acestei cronici, au fost duși într'un club, al cărui șef era Stere Mihalexe, fost prefect de Brăila. Stere Mihalexe era un intelectual interesant. Macedonean prin spiță și avocat de profesie, avea o frumoasă cultură și o inteligență oarecum deasupra mediei. In trecutul care părea foarte îndepărtat, în condițiile pe care le trăiam, a fost unul dintre cei care mă acopereau cu elogii, în special în revista *Omul Nou*, pe care o conducea la Brăila. Întâlnirea cu Stere Mihalexe, în această împrejurare, m'a lăsat să cred că aceste cluburi erau întrucâtva formale. Stere Mihalexe, bătăiosul de altădată, inflexibilul, intelectualul, supusul disciplinei morale, nu putea fi decât o garanție. Sunt surprins de faptul că întâlnindu-mă cu Stere Mihalexe, reacționează distant și rece. Îi caut privirile —privirile care pot spune mai mult decât vorbele, în astfel de condiții. Mi le ocolește! Privesc sala. Arhiplină. Am numărat 35. Toți maturi și mai ales toți cu un trecut. Cu un trecut care, într' adevăr, părea foarte îndepărtat. Parcă dintr'un alt secol. Toți cu figuri zaharisite și cu figuri pleoștite. Imi părea că sunt foarte tânăr pe lângă aceste «personalități». Mă îndrept spre Constantin Onu, care mi-a fost mai apropiat. Mi-am dat seama imediat că Onu, «evoluat», mă privește la vârsta mea de când nu ne-am mai văzut, de aproape 30 de ani. Am trecut dela unul la altul. Următorul, Constantin Popov, avocat. Cu un umor nevoalat, îmi povestea verzi și uscate. Nu participa la nicio atitudine, dar era evident, pentru o politică «înaltă». Căldicel în afirmații, par'că încerca să se înțeleagă dând explicații: «Vremea noastră s'a dus»,

«Suntem depășiți de evenimente», «Nu avem altceva mai bun de făcut», «Codreanu a fost un romantic», «Moța a fost un mistic», «Generalul Cantacuzino un nebun», «Horia Sima un aventurier», adică întocmai formulele și vocabularul agitatorilor comuniști. M'am învârtit printre ei, stingher. Nu-mi găseam locul. Alecu Ghica, într'un colț, povestea într'un grup și părea amuzat. Eugen Rațiu mă privește și ridică puțin din umeri, apoi îndreptându-se spre mine mă întreabă:

—Ce zici?

—Nu știu ce să mai zic!, îi spun. Am impresia că am un vis urât.

Ședința o deschide Stere Mihalexe, asistat de Octavian Paleologu, un om cu o frumoasă cultură, dar supus administrației. Mihalexe face o mică introducere, vorbind despre îndatoririle noastre în acest club, unde suntem prin grația generosului partid comunist, ca să ne revizuim conștiințele. Era interesant de observat cu câtă exactitate și-a însușit Mihalexe și alții ca el vocabularul propagandistic comunist. Adjetivele «generos», «dragoste fierbinte», «înalt patriotism», etc., abundau în toate elucubrațiile lor. Mihalexe privea în sală într'un punct fix. Aveam impresia că punctul fix era o pată pe geamul care dădea în curte. În timpul disertației lui Mihalexe, se deschide ușa și este introdus în «club» avocatul Nae Cojocaru din Constanța. Privește în sală și cașicum ar fi intrat într'o cafenea, calm, se așează într'o bancă unde era un loc liber. La scurt timp, din nou se deschide ușa și intră doctorul Sandu Popovici, unul din cei mai mari chirurgi români afirmat între cele două războaie, având publicate numeroase lucrări de specialitate. Fusese asistentul celebrului anatomist Rainer Francisc Iosif, creatorul școlii antropologice românești și secretar general al Ministerului Sănătății. Doctorul Sandu Popovici era un om delicat, cu o frumoasă cultură generală, poet, pianist, autor de muzică ușoară și cercetător de laborator, făcând experiențe de laborator până la adânci bătrânețe.

În fine, discursul lui Mihalexe sfârșit, rotindu-și ochii în «club», suntem invitați să luăm cuvântul și întreabă:

—Cine are ceva de spus?

După o clipă de tăcere și nemișcare, stânjenit, ridică mâna binișor, unul din cei 35 pe care i-am găsit, noi, cei veniți dela izolare. A fost o diatribă nerușinată la adresa tuturor morților M. L., începând cu Corneliu Codreanu și Ionel Moța și afârșind

cu cei în viață... »care se mențin pe poziția criminală în activitatea antipatriotică în exil». In această ultimă categorie, a fost citat un singur nume: Horia Sima.

Trebue precisat că două nume era obligator să fie pomenite și înfierate: Corneliu Codreanu și Horia Sima. Dacă dintr'o scăpare, un vorbitor nu pomenea unul din aceste două nume, șeful «clubului» întreba: «Dar despre... nu ai nimic de spus?» Această întrebare a șefului de «club» impunea nu numai un răspuns pur și simplu, dar obliga la un adevărat rechizitoriu, care trebuia făcut cu cea mai mare violență, ca să dovedească respectivul că nu l-a omis cu intenție, ci dintr'o simplă scăpare.

Timp de circa 14 zile, s'au înscris —spre consternarea noastră, a celor veniți din izolare—, toți cei 35 pe care i-am găsit în «club», inclusiv doctorul Sandu Popovici, venit mai apoi. Sandu Popovici s'a refugiat în domeniul medical și a vorbit când foarte metaforic când prea științific, greu de înțeles. Ceilalți 35, însă, par'că se întreceau în a întrebuința termenii cei mai violenți. După fiecare vorbitor, Mihalexe, privindu-ne în ochi pe câte unul din cei patru, ne întreba dacă nu avem ceva de spus. Răspunsul nostru a fost invariabil același: «Nu avem nimic de spus!». In această atmosferă și în această condiție, mulți dintre cei ce-au vorbit odată s'au înscris a doua oară la cuvânt, unii vorbind chiar de trei-patru ori. La ultima alocuțiune a doctorului Popovici, întrucât mersese cam departe și numele lui avea mare prestigiu, am luat cuvântul, discutându-i afirmațiile —trebue să recunosc— în termeni prea literari. Faptul că am vorbit, totuși a fost considerat un succes al doctorului Sandu Popovici, care a fost asaltat, după sfârșitul lucrărilor «clubului», pentru a instiga și pe cei care încă nu vorbiseră. Aceste asalturi au fost date la spital, unde Sandu Popovici era încadrat ca medic deținut. Abia acolo, Sandu Popovici a fost lămurit de câțiva care sesizaseră miezul răspunsului pe care i l-am dat, de atac, și a doua zi, revenind în «club», mi-a reproșat:

—M'ai luat franțuzește, coane Gabi!

Sandu Popovici nu a reacționat, însă, cum s'au așteptat cei interesați, pentru a crea un conflict între noi, ci, dimpotrivă, s'a scuzat că nu avea încotro, trebuia să spună ceva. De atunci Sandu Popovici nu a mai luat cuvântul niciodată. Dar mulți alții n'au avut încotro, în decursul ședințelor care au urmat.

16. «REALIZARILE» REGIMULUI ȘI SĂLCIILE PLÂNGĂTOARE

«Clubul», impotmolit în discuții neinteresante din punct de vedere al administrației penitenciarului, cu «pasul bătut pe loc» cum spunea Stere Mihalexe, Colonelul Crăciun plănuește o lovitură măiastră, desigur, în urma rapoartelor lui Mihalexe. Într'una din pauzele «lucrărilor clubului», îl ia pe Alecu Ghica, îi pune cravată și haină mai a cătării și-l plimbă prin Aiud și împrejurimile Aiudului, cu mașina personală. Mureșul trece prin Aiud și împrejurimile orașului sunt decorate cu rânduri mari de sălcii plângătoare. Mașina în care era plimbat Alecu Ghica trece pe malul Mureșului, apoi pela câteva ferme de stat, unde i se dau explicații savante. Această «plimbare», după un sfert de veac, timp în care Alecu Ghica nu văzuse decât zidurile celulei, era de natură să-i producă un șoc, în contactul cu soarele, cu peisajul, cu oamenii și cu viața lor, oricum... organizată. Deținutul, atâta timp trăind numai într'o celulă, a avut în cel mai bun caz, condiția unui animal. In fine, după ce a văzut «realizările regimului», sub raport agricol, Alecu Ghica este purtat printr'un cartier în care fuseseră ridicate câteva blocuri, pe care Colonelul Crăciun le considera spectaculoase. Erau ca niște cutii de chibrituri, unele peste altele, în 4-5 caturi, dar cu flori la ferestre și în balcoane, cu cearceafuri și pături înfățate agățate pentru aerisire, adică cu toate «artificiile» vieții omului liber. Totul era de natură să impresioneze pe bietul deținut, lipsit de cea mai elementară condiție umană. Alecu Ghica, a privit, a observat și n'a scos un cuvânt.

Este readus la penitenciar și cu impresiile care trebuiau să fie puternice, după un astfel de spectacol, este introdus în «club» cu convingerea pe care Crăciun o avea că prințul Ghica va vorbi ceva...

La câteva minute după ce a intrat Alecu Ghica, tăcut ca și cum nimic nu se întâmplase, își face apariția solemn, cu un aer triumfător, colonelul Crăciun. Și-a rotit ochii, suveran, asupra «clubului», zâmbind discret:

—Ei, v'a spus prințul Ghica pe unde a fost și ce-a văzut?

«Clubul» a întors capul spre Alecu Ghica, așezat în ultima bancă în fundul celulei, ca de obiceiu. Toți eram surprinși, cu atât mai mult cu cât Alecu Ghica avea figura crispată, lăsându-ne convingerea că vine dela o anchetă dură.

Stabilindu-se o tăcere de mormânt, în așteptarea unui răspuns, Mihalexe, «șeful», rostește cu voce stinsă:

—Nu!

—Ei, prințe Ghica, continuă colonelul Crăciun, spune camarazilor dumitale unde ai fost și ce-ai văzut!

Alecu Ghica a tăcut.

—Ia spune camarazilor dumitale ce ți-a plăcut mai mult?

Alecu Ghica par'că aștepta această întrebare și a răspuns aproape silabisit, ridicându-se depe bancă:

—Sălciile plângătoare, domnule colonel. Sălciile plângătoare!

In «club» s'a născut oarecare rumoare. Stere Mihalexe, ca să-și salveze obrazul, întrucât era direct răspunzător de atitudinea unui «supus», protestează gesticulând în așa fel încât colonelul Crăciun să-i remarce protestele.

—Auziți, domnilor, ce i-a plăcut lui Ghica —intervine colonelul— sălciile plângătoare! Dar fermele de stat? Dar blocurile mărețe? Munca oamenilor nu ți-a plăcut, prințule Ghica? Nu ți-a plăcut! Bine, prințule Ghica! O să plângi, cu pumnii în gură lângă sălciile plângătoare, toată viața!

Colonelul iese, fără solemnitatea cu care intrase și imediat este chemat Mihalexe la raport. Ne strângem câțiva lângă Alecu Ghica și-l întrebăm:

—Unde ați fost? Ce-ați văzut?

Alecu Ghica a răspuns cu voce limpede și tare, iar în «club» era o tăcere deplină:

—Unde să fiu? Ce să văd? Un țarc în care erau câțiva porci, alături de un țarc în care erau niște găini și altul cu niște vaci.

Nu era o fermă specializată!, spune Alecu Ghica zâmbind. Pe urmă am fost în oraș, unde am trecut pe lângă câteva blocuri nevăruite și cu zidurile crăpate. Colonelul m'a privit către sfârșitul «excursiei» și mi-a spus:

—Ei, dacă ar vedea Horia Sima toate astea, ce-ar zice?

—Și ce-ați răspuns?, îl întreb.

—Ce să răspund? Am răspuns tăcând!

—Și? Și?

—Ce, și-și? Ne-am întors, mi-a luat cravata care mi-a strâns-o la gât când am plecat, m'a desbrăcat de hainele civile și am venit aici. In rest, știți totul. M'au impresionat sincer verdeața ierbii și sălciile plângătoare .Așa că am spus ce mi-a plăcut! Trebuia să-mi placă mie ce-i place lui?

«Declarațiile» lui Alecu Ghica au devenit jenante în «Club» și «Clubul» a început să mormăie. Simpla participare la aceste mărturisiri putea constitui o culpă și încă una gravă. Așa este în comunism! Trebue să nu ai urechi decât pentru ce spune «partidul», de o mie de membri și ceva în 1944. Cum nu ai urechi numai pentru asta, te-ai curățat! Ești «dușman al poporului», «retrograd» și, în cele din urmă, adjectivul nimicitor: «*fascist*». Poate fi un comunist care a ucis o mie de oameni, care a nenorocit o familie, sau o comună, sau o țară, dacă este comunist —blazonul timpului— este erou. Precum poate fi un om smerit, conștiincios, cu trupul ciuruit de gloanțe în războaiele pentru apărarea Patriei, cu traista plină de fapte bune pentru Isus, să nu fi avut nicio contravenție la cazierul lui politic, dacă este fascist sau indicat ca atare, trebue sugrumat. Aceasta este justiția timpului, de care copiii noștri, sau copiii copiilor noștri vor fi îngroziți și rușinați. Din acest punct de vedere, secolul nostru va fi un secol al rușinii. Mă întreb dacă vreodată s'a trăit o aberație mai mare? Și cu ce scop, în folosul cui, a fost cultivată această aberație și altele asemănătoare? In România n'au existat fasciști, dar termenul «fascist» a fost transplantat cu o bine calculată intenție: aceea de a lovi în cei care strigau cu disperare: «Patria! Patria! Patria!

In cazul «reeducării» dela Aiud, în care noi deținuții acestui penitenciar ne aflam, fiecare dintre noi trebuia să condamne crimele lui Corneliu Codreanu și Horia Sima, —dar dacă oricare dintre noi ar fi citat pe cei 14 uciși la Țâncăbești, pe cei 3 asasinați lângă Someșeni, pe cei 7 omoriți lângă Huedin, pe cei 7 uciși în beciurile poliției din București, pe cei 9 uciși în Piața Eleftherie

din București, pe cei 13 asasinați la Râmnicul Sărat, pe cei 7 asasinați la Spitalul Militar din Brașov, pe cei 44 asasinați în lagărul de la Ciuc, pe cei 32 asasinați în lagărul de concentrare din Vaslui, pe cei 2 uciși pe mormântul lui Corneliu Codreanu, pe cei 300 uciși, câte 3-4 din absolut toate județele din țară și aruncați pe străzi, —*în total aproape 400*— dacă, deci, oricare dintre noi ar fi pomenit aceste odioase crime, i s'ar fi pierdut urma. Iar dacă noi, cei din închisorile comuniste, deținuții care ne aflam la această «reeducare», pomeneam despre cei peste 10.000 de morți în penitenciarele comuniste, crime comise la ordinul și cu mâna partidului comunist, riscam să fim sfârtecați de colonelul Crăciun și plutonierii partidului, sub pretextul că suntem... «fasciști» și sabotăm «reeducarea», care era «reeducarea» celor mai monstruoși asasini pe care i-a dat istoria acestei planete de-a lungul mileniilor.

Revenind la «lucrările clubului», ziua s'a scurs fără niciun haz. Ne întrebam toți ce se va întâmpla cu Alecu Ghica și atâta tot. Alecu Ghica, stăpân pe el, discuta orice în afară de ceeace se petrecea acolo. Stere Mihalexe abia își ținea îngrijorarea și neliniștea. Neliniștea pentru ce s'ar întâmpla cu el, care făcea tot ce era posibil să se elibereze prin «politică înaltă».

In timpul pauzelor «lucrărilor clubului», ne învârteam în cerc, în curtea interioară a «secției». La aceste «plimbări», raporturile deținuților păreau mai naturale, mai prietenești. Se făceau glume, se spuneau anecdote, se râdea, par'că într'o dorință ardentă de a evada din condiția morală trăită în «club».

După câteva zile, «lucrările clubului» bătând pasul pe loc, a început lansarea svonurilor administrației: «Horia Sima a fost arestat» - «Horia Sima a fost asasinat» - «Horia Sima este într'o celulă cu Puiu Traian» - «Va urma un proces mare în care vor fi implicați toți cei care trecând prin «cluburile de reeducare» nu și-au făcut autocritica, șeful lotului fiind Horia Sima», etc. Toate aceste svonuri nu aveau decât un singur scop: timorarea deținuților și prin timorare, grăbirea «lucrărilor clubului». In această acțiune se urmărea compromiterea unui număr cât mai mare de deținuți, prin propriile lor mărturisiri, indiferent dacă erau sau nu adevărate «mărturisirile» lor. Comuniștii nu erau interesați decât ca niciun deținut să nu «cadă» în libertate cu capitalul moral nealterat, pentrucă acest deținut, cu integritatea morală neatinsă, constituia o primejdie potențială pentru... «societatea comunistă multilateral desvoltată».

17. APARE NICOLAE PETRAȘCU

In toiul acestor svonuri, cu echilibrul «clubului» șifonat, când «lucrările» păreau că au ajuns la un impas de nedepășit, în timpul unei dizertații a lui Stere Mihalexe se deschide ușa și este introdus profesorul Nicolae Petrașcu.

Tumefiat, în baston, pășea greu și privea în jos cu o indiferență căutată. Am încercat să-i prind o clipă privirile. Nu era posibil. Singurul deținut pe care-l privea cu atenție era Stere Mihalexe. Își arunca cu repeziciune ochii, din când în când, asupra «clubului» și apoi și-i fixa din nou asupra lui Stere Mihalexe. Mă așteptam ca «clubul» să freamăte în prezența lui. Prestigiul lui era atât de mare, încât chiar adversarii de ieri îi solicitau opiniile oridecâteori un svon pătrundea până la noi: «Știe Petrașcu?» - «Ce spune Petrașcu?» - «Cum vede Petrașcu problema?» - erau întrebări pe care și le puneau toți mai marii politicieni de odinioară, acum între zăbrele. Din câte știu, însuși Nicolae Penescu era foarte interesat să cunoască, în diferite împrejurări politice, care ar fi judecata și atitudinea profesorului Nicolae Petrașcu. Nu am cunoscut niciun politician vechiu sau nou, inclusiv comuniștii arestați, să nu se întrebe, «Ce-a zis Petrașcu» —și acum, între ai lui, era ignorat. Luând pauză ședința din ziua aceea, sunt surprins că profesorul Petrașcu este tolerat la plimbare cu noi. De cum am ajuns în curte, m'am apropiat de dânsul și l-am întrebat cum stă cu sănătatea.

—Bine-bine!, îmi răspunde. Să nu te lași impresionat că nu merg bine. Nu mă prea lasă piciorul, dar încolo, merge. E bine!

—Dar bastonul ăsta îl aveți și în celulă?

—Nu, nu-l am în celulă, dar mi l-au dat acum să mă sprijin pe ceva.

—Numai pe baston vă mai sprijiniți?, zic în glumă.

—Da! Da! Vezi tu și bastonul e bun la ceva. Când nu ai pe ce te sprijini, te lași pe el, așa binișor și te ține...!

—Domnule profesor, zic, am dela X o batistă pentru dvs, bănuind că vă văd. Am auzit că nu aveți batiste.

Bag mâna în buzunar s'o scot.

—Nu-mi da nimic că ăștia dacă aud, zic că este vreun semn conspirativ. Lasă îmi spune nazalizat. Lasă... dar cum ați aflat și că nu am batiste?

—Noi știm tot!, îi spun râzând.

—Eh! Asta nu e prea bine! Nu este bine dacă știți tot! Ar trebui să știți numai ce trebue să știți, dar nu tot. Dar, în fine, dacă știți, știți... ce să vă fac?

O singură dată am făcut cercul și la cel de-al doilea, gardianul mă strigă, mă conduce pe coridor și-mi spune... «părintește»:

—Vezi-ți de treabă! Dacă nu ți s'a urit cu binele! Hai du-te!

Mă întorc în curte și trecând pe lângă profesor încerc să-i spun că mi s'a interzis să-i mai vorbesc. Nu era posibil, pentrucă înaintea profesorului erau doi deținuți și în urmă alți doi, la mică distanță. Profesorul, singur cu bastonul, părea într'un marș forțat. După o jumătate de oră, intrăm în «club» și la scurt timp încep «discursurile». Tonul vorbitorilor este ceva mai dur. Vocile mai conturare. Trei-patru zile cât a mai stat profesorul Petrașcu între noi, veteranii concesivi au trecut toți pe la «bară» și toți și-au precizat pozițiile, profesorul Petrașcu părând surd și mut la tot ce se putea vorbi și auzi. Am evitat în zilele următoare să-l mai întâmpin, dar după 20-25 de discursuri, m'am dus direct la dânsul, cum am ajuns în curte, și l-am întrebat:

—Ce ziceți, domnule profesor, de tot ce auziți?

—Măi —îmi răspunde profesorul, băgându-și degetele între gât și gulerul cămășii— omul este pe o treaptă a acestei scări infinite, care este între om și Dumnezeu. Hai du-te să n'ai necazuri, dar dă batista aia!

Am băgat mâna în buzunar și am scos batista, pe care a apucat-o în mână, a dus-o la ochi și s'a tot șters, s'a tot șters...

M'am oprit la doi pași, lăsându-l să se depărteze. Apoi, l-am urmat cu ochii pe pașii și gesturile lui. Mergea îndesat svârlind bastonul în pământ de această dată și brusc se oprește. Privirile

i s'au rotit peste cercul de deținuți care păreau amuțiți, căutându-mă. Mă depărtasem în urma lui. Se oprește și mă întreabă șoptit:

—Stii ceva de Horia?

Nu a așteptat răspunsul și a plecat, privind agitat în lături.

Noi nu aveam în închisoare decât svonuri, pe care la filtram în funcție de sensibilitatea noastră, de experiența noastră și foarte adesea în funcție de dorințele noastre. Stirea că profesorul Horia Sima ar fi fost arestat era pentru cei mai mulți de necrezut. Dar gândindu-ne la ceeace s'a întâmplat cu generalul Vlassov, comandantul unei armate rusești anticomuniste, pe care americanii l-au predat sovieticilor, nu socoteam exclusă nici această posibilitate. Pe măsură ce «lucrările clubului» se împotmoleau, iar stăruința administrației penitenciarului nu părea a ceda, au început frământările și temerile între deținuți. Chiar în rândurile adversarilor de ieri ai M. L., au fost remarcate aceste temeri, pe care nu ezitau să le împărtășească. Ipotezele eficienței aranjamentelor diplomatice nu mai erau luate în seamă de nimeni și cazul Finlandei eroice era tot mai des citat. In «plimbarea» pomenită mai sus ,mergeam agale în afara cercului, singur (singur pentrucă majoritatea deținuților aleși pentru «clubul» nostru, se fereau să-mi vorbească din cauza dialogurilor cu profesorul Petrașcu), am auzit adeseori, chiar la «reeducați», pronunțat numele Finlandei.

Reintorși în «club», în această zi era ușor de observat o oarecare plictiseală. Nimeni nu i-a adresat profesorului nicio întrebare, nici în zilele care trecuseră, dar în ziua asta par'că îi evitau și privirile. Ieșiți din izolarea strictă de zeci de ani, timp în care nici afară nici în închsoare nu se schimba nimic, aveam toate motivele să credem că suntem cu desăvârșire abandonați. Așa se explică, într'o oarecare măsură și cesiunile unor oameni care, fără îndoială, în sinea lor nu credeau ceeace afirmau. Dacă numai rezistența lor fizică ar fi cedat, tot s'ar fi putut salva, dar a cedat cea morală.

Intrucât se formaseră în interiorul «clubului» cercuri de deținuți, într'o vădită intenție de a-l ignora pe profesor, m'am apropiat de dânsul să-l întrețin:

—Du-te, du-te! —îmi spune profesorul. Dar revine îndată cu o întrebare:

—Sunt mulți morți?

—Foarte mulți!

A lăsat capul și a rămas așa...

M'am depărtat.

Stere Mihalexe făcea eforturi să creeze o atmosferă de destindere. Părea volubil și se mișca cu dexteritate dela un deținut la altul. Secundul său, Octavian Paleologu, deasemenea râdea sgomotos și făcea glume ieftine. Bănuiam că vor să creeze atmosfera sfârșitului «lucrărilor clubului» și în ce mă privea, respiram ușurat.

Ușa se deschide din nou —în mod neobișnuit— și din nou suntem invitați să ieșim în curte. La ușă, însă, profesorul Petrașcu, în urma căruia mă aflam, este oprit de un gardian:

—Dumneata, vino încoace!

S'au depărtat spre ieșire. Pe coridoarele «secției», era o forfotă deasemenea neobișnuită. Diferite «cluburi» aveau pentru prima dată învoire comună în curte și cu această ocazie cunoaștem componența lor. Toți șefii «cluburilor», cu excepția lui Stere Mihalexe (care de această dată era foarte reținut), erau aferați. Constantin Teofănescu dela Focșani, diaconul Cristofor Dancu, Cuza Marinescu, etc., se întreținеau cu supușii, vorbindu-le cu aplomb și desinvoltură. Cei citați, erau șefii «cluburilor» la ora aceea. Cu această ocazie auzim de un «club» condus de Petre Țocu, un altul de Viorel Boborodea. Din toate «cluburile» lipseau aproape complet foștii frați de cruce și țăranii. Chiar muncitorii erau într'un număr neînsemnat. Ne-am întrebat dacă nu sunt, cumva, cluburi speciale pentru ei. Am aflat, însă, că «reeducarea» începuse cu mult înainte. In regimul secret pe care l-au păstrat în general, era greu de știut totul. Am aflat deasemenea că eliberările se făceau în ordinea sfârșitului de «lucrări» din diferite «cluburi» și că deja au fost câteva serii care au plecat.

Remarcăm în această «libertate» din secție, câțiva deținuți de drept comun care construiau în interiorul unor celule alte celule mai mici, cu intrări stranii. Unul dintre aceștia ne-a șoptit:

—Facem celule pentru cei care nu se eliberează!

Gardianul părea absent la conciliabulele noastre și se plimba dela un capăt la altul al coridorului, fluerând.

In curte erau câțiva puțini, printre care și Eugen Rațiu, care se învârtea alene, cu mâinile la spate, cu ochii spre cer.

Din componența diferitelor «cluburi» cu care am luat contact în această zi, am remarcat că spre deosebire de Pitești și Gherla, unde a primat teroarea fizică, în «cluburile reeducării» din Aiud deținuții care aveau afinități sau prietenii vechi despre care fără

îndoială că administrația penitencarului era informată în decursul a 16 ani, erau repartizați în «cluburi» diferite. Excepțiile erau rare. «Clubul» nostru era una din aceste excepții, pentrucă autorul acestor pagini convietuise și cu Alecu Ghica și cu Eugen Rațiu și Nae Cojocaru un timp îndelungat și stabilise cu ei prietenii trainice. Dar tocmai numele noastre erau citate permanent de colonelul Crăciun la postul de radioficare al închisorii, indicându-ne ca răspunzători de întârzierea eliberărilor. Faptul că noi, toți patru, ne aflam de această dată în mulțime, ne ridica semne de întrebare cu privire la intențiile colonelului Crăciun. Ne întrebam dacă nu fomentează —conform obiceiului și tacticii comuniste— un nou proces în care să fim implicați într'o organizare a rezistenții. Ca urmare a acestei temeri, am redus pe cât a fost posibil, contactul cu deținuții din alte «cluburi». Dar nici deținuții nu se înghesuiau să ne strângă mâinile, ci numai să ne trimeată ochiade discrete.

Dimineața a trecut într'un du-te vino permanent, dela celulă în curte, din curte la celulă, sau dintr'o celulă într-alta. Posibilitatea aceasta de a ne mișca în această «libertate», înăuntru a 200 metri pătrați, o trăiam euforic. Deschizând ușa celulei noastre, care se afla în apropierea celulei adaptată pentru «club», Alecu Ghica era singur, așezat «turcește», cu cotul pe genunchi și cu fruntea plecată în palmă. Am ieșit imediat, închizând ușa încet să nu-l tulbur.

In conciliabulele depe coridoare am aflat o noutate. Aproape toți cei din «clubul» nostru (dintre cei 35 pe care i-am găsit), fuseseră șefi de cluburi cu puțin înainte.

In jurul orei 12 a venit masa, prin urmare toată lumea a trecut la celule. Mâncarea era ceva mai consistentă, în zilele de «lucrări» ale «clubului». După amiază am stat închiși în celule.

A doua zi de dimineață, la «club», Stere Mihalexe părea agitat. Octavian Paleologu simulând stăpânirea de sine, deasemenea neliniștit, povestind câte ceva despre mama lui și îngrijorat foarte de un pian de care nu știa pe unde s'ar afla.

Apoi Mihalexe ține o dizertație foarte improvizată și deslânată, indicând că ar aștepta ceva mai deosebit. Intr'adevăr, la scurt timp se deschide ușa și intră profesorul Petrașcu, având fața crispată, urmat de colonelul Crăciun și tot statul lui major, oprit în ușă.

—Ei —spune colonelul— astăzi domnul profesor Petrașcu are să vorbească deschis camarazilor săi. Să vă spună domnul profesor Petrașcu ce crede și cum vede lucrurile. Ascultați-l cu atenție!

Petrașcu își aruncă ochii spre noi și își reazămă bastonul de «pupitrul» lui Stere Mihalexe.

Colonelul a ieșit, iar în băncile noastre oarecare forfotă.

Profesorul Petrașcu se ridică depe scaun și cu vocea tremurată a vorbit în câteva fraze despre suferința noastră și despre morții noștri, despre morții din închisori. Apoi a condamnat acțiunile de trădare, acolo unde sunt și a vorbit despre dragostea de patrie, acolo unde este. A pomenit și numele lui Corneliu Codreanu, apoi al lui Horia Sima, dar frazele erau astfel construite încât numai cine il cunoștea pe profesorul Petrașcu il putea înțelege. Umplutura din «conferința» sa era evidentă pentru orice om de bună credință. Iar tonul era mai mult decât elocvent. Tăcerile dintre fraze și modulațiile vocii ilustrau perfect ceeace rostea pentru «statul major» din spatele ușii și ceeace pentru istorie. In pauză m'am apropiat de scaunul dsale.

—N'am terminat!, îmi spune. Zi și tu ceva, să se termine cu mascarada asta!

Mă așteptam ca din clipă în clipă să se redeschidă ușa și să fie evacuat din «club», într'atâta a fost de neconvingător în tot ce spusese până atunci.

După un sfert de oră își reia vorbirea în care patinează pe evenimente îndeajuns de cunoscute și banale, mai ales pentru componența «clubului» și sfârșește cu «atât am avut de spus». In clipa imediat următoare ușa s'a deschis, profesorul a ieșit și nu l-am mai revăzut niciodată.

«Clubul» a continuat «lucrările» două zile. A doua zi am improvizat pe o pagină de coală de hârtie, o condamnare de principiu a acțiunilor de trădare. A mai vorbit Nae Cojocaru o frază sau două. Nu au rostit niciun cuvânt Alecu Ghica și Eugen Rațiu.

18. IEȘIM DIN INCHISOARE

Insfârșit «lucrările clubului de reeducare» se sfârșesc și se face o «adunare generală», în care suntem încunoștiințați că mergem... «în libertate». Cei cu bani la grefă urmau să primească banii pentru biletul de tren, iar cei care nu aveau bani, vor primi foi de drum. Sunt strigate 50 de nume care urmau să plece în câteva ore. La această «adunare generală», însă, în afara celor care au fost anunțați că vor fi eliberați, au fost strigate încă 24 de nume din care făceam parte cei patru aduși în «clubul lui Stere Mihalexe, la care s'au mai adăugat Ștefan Vlădoianu, Cristian Petrescu, fratele meu Nicolae și alții pe care nu-i mai pomenesc, toți izolați oarecum într'o celulă apropiată de celulele înăuntrul cărora se construiau alte celule mai mici. La toate «adunările generale» care au urmat și la care eram scoși toți să participăm, această operație de izolare s'a repetat. Ceeace ne-a lăsat un timp să înțelegem că într'adevăr acest grup nu va fi elberat. Intr'o noapte însă, suntem transportați și noi în parterul celularului, unde am fost puși să semnăm o declarație că nu vom vorbi —după eliberare— despre cele ce am trăit în închisoare și o a doua că nu vom acționa «împotriva clasei muncitoare». Bineînțeles, toți deținuții le-au semnat. Primim foile de drum și am constatat că grupul nostru era ultimul alături de alți câțiva până la cincizeci. Era 3 August 1964.

Dimineața suntem duși la magazie să ne luăm hainele particulare și să depunem hainele vărgate. Eram cu fratele meu. Ne-am îmbrăcat. Ni s'au părut ciudate hainele noastre. Par'că nu ne recunoșteam, după 15-20 de ani de viață animalică și de straie văr-

gate. Ne-am privit unul pe celălalt și ne-am zâmbit. Semnăm într'un registru. Plecăm. Ieșind din magazie, auzim un fluerat. Apoi strigat numele nostru. In fața «secției» Zarca, plutonierul, paznicul nostru de până atunci, care ne face semn cu mâna să ne apropiem. Ne ducem și cu capul plecat ne spune:

—Mergeți cu bine afară!

Apoi, ridicând ochii spre fratele meu:

—Cu dumneata m'am purtat bine dar —adresându-mi-se— cu dumneata nu m'am purtat bine! Acum o să mă pândiți la un colț de stradă să-mi dați în cap să mă omoriți!

Satrapul devenise temător și uman.

—Domnule plutonier, îi răspund, nu avem nimic cu dumneata. Nu dumneata ne-ai chinuit, ci sistemul Dvs. Rămâneți cu bine și Dumnezeu să vă ajute.

—Mulțumesc!, spune, înclinându-și din nou capul.

In fața celularului, întâlnim pe plutonierul Rădulescu, pe care îl rugăm să ni se permită să ne ducem la cimitir să aprindem o lumânare la mormântul fratelui nostru.

—Ce este cu voi, ne răspunde plutonierul, nu sunteți întregi? Vreți să vă complicați existența și să ajungeți din nou în celulă? Vedeți-vă de treabă! Morții cu morții și viii cu viii!

După circa 2-3 ore, iată în sfârșit și camionul, de această dată descoperit, care avea să ne ducă la gara Teiuș, de unde urma să luăm trenul spre București. Ne urcăm în camion cu mare greutate, toți cei 50. Era o zi însorită. Privim cerul.

La volanul camionului, un plutonier în haine civile.

Camionul pornește.

Ochii tuturor s'au îndreptat spre celular.

Am oftat.

Cred că toți am oftat în același timp.

Niciunul nu rostea niciun cuvânt.

Se deschid porțile și pe stradă vedem oameni trecând în dreapta și'n stânga cu boccele. Ne păreau triști.

Camionul se oprește. Un moment de emoție. Un plutonier în uniformă se urcă în cabina de lângă șofer —și iată-ne în stradă.

După o jumătate de oră, camionul oprește în fața gării Teiuș. Am privit spre stradă, spre gară... nemișcați. Dresajul era perfect.

Coboară plutonierul:

—Hai! Ce așteptați? Dați-vă jos! Repede!

Unul câte unul, pela fiecare colț al platformei, am coborît greu. Nici mâinile nu ne ajutau prea mult, nici picioarele nu ne țineau.

Și iată-ne în sala de bilete. Toți aveam foi de drum, cu o excepție: fratele meu, care primise banii care-i avea la grefă și care intrând în sala caselor de bilete se așează în capătul șirului de oameni care așteptau să se deschidă cassa.

—Hei, tovarășe! Noi așteptăm aci de o jumătate de oră!, îl apostrofează cel din «coadă».

Fratele meu întoarce capul, îl privește puțin și îi replică silabisit, cu voce joasă:

—Eu aștept de șase-spre-zece ani —domnule!

VI. ANEXE

Deţinuţii din lagărul de muncă dela mina de plumb Baia Sprie. Tabloul a fost întocmit de inginerul Victor LEAHUL.

Tineret

1. Pascu Constantin
2. Moţei Mircea
3. Ungurașu Gheorghe
4. Marin Titus
5. Hagichiria Chimon
6. Hașioti Vasile
7. Havrilescu Vasile
8. Hobai Cornel
9. Ciornei Nicolae
10. Voinea Octavian
11. Procopovici Virgil
12. Duţă Ion
13. Ocneru Mihail
14. Berzea Emil
15. Berzea Gheorghe
16. Baciu Petre
17. Popescu Aurică
18. Grigorescu Gheorghe
19. Alupei Vasile
20. Avramescu Ion
21. Paragină Constantin
22. Sarry Gheorghe Valentin
23. Cracă Marin
24. Alupoaiei Ion
25. Hosu Teodor
26. Lungu Aurică
27. Colonelu Vasile
28. Sandru Aurel
29. Tucă Marin
30. Năstase Dionisie
31. Enăchescu Valerică
32. Parisianu Gheorghe
33. Mihalcea Săndel
34. Poly Emil
35. Caranica Mihai
36. Caporani Vasile
37. Salveţ Alexandru
38. Reus Remus
39. Cociș Gheorghe
40. Vinţan Anton
41. Botoroagă Dumitru
42. Vișan Aurel
43. Pivin Gheorghe
44. Dale Remus
45. Noroșan Gh.
46. Nedelcu Aristde
47. Lateș Mircea
48. Blebea Toma
49. Muscariu Ion
50. Străchinaru Const.
51. Staicu Dan
52. Davidescu Alex.
53. Belea Aurel
54. Lazăr Mircea
55. Dumitrescu Ștefan
56. Ilina Vasile
57. Cosma Conrad
58. Cosma Ion
59. Sabadac
60. Itu Nicolae
61. Dărău Teofil
62. Perţ Cornel

63. Băncescu Alex.
64. Spânu Aurel
65. Sârbu Ioniță
66. Ionescu Const.
67. Brediceanu Cornel
68. Neagu Ion
69. Dragomir Iliuță
70. Pașca Dorel
71. Șoimoșan Florea
72. Olaru Costică
73. Mailat Emil
74. Mârzac Const.
75. Egner Mihai
76. Lungeanu Emil
77. Cioroiu Victor
78. Feneșan Radu
79. Șerbănescu N.
80. Caba Ion
81. Popovici Laurențiu
82. Mitran N.
83. Cantemir Daniel
84. Matală Gheorghe
85. Andrișan Gh.
86. Dănilă Alex (Const.)
87. Sulioti Mircea
88. Barnea Ion
89. Vueric Mircea
90. Păunescu Victor
91. Negrescu Ion
92. Curăscu Ion
93. Munteanu Ion
94. Ungureanu Vasile
95. Izmană Ion
96. Nemeș Ion
97. Mârzac Const.
98. Cârja Octavian
99. Malașincu Ion
100. Rădoi Gh.
101. Ungureanu Ion
102. Militaru Ionel.
103. Balaban Octavian
104. Ceaca Liviu
105. Ciugudeanu Mihai
106. Dinculescu Gh. (Goanță)
107. Simionescu Ion
108. Sbiera Artemei
109. Hurjui Radu
110. Nicolae Nicolae
111. Groza Ștefan
112. Bărcuțeanu Moise
113. Mateiescu Dinu
114. Cojocaru Matei
115. Dobre Ion
116. Cernavodeanu Dan
117. Klenc Gh. (Iuri)
118. Kurt Carol
119. Ciorciu Victor

Grupul Politehnica Iași

1. Solcan Dumitru
2. Târniceru Victor
3. Pârâu Tudorel
4. Lupașcu Leonida
5. Hanganu Vasile
6. Cărare Nicolae
7. Mucea Gh.
8. Moruzzi Alex.
9. Victor Leahul

Bănățenii

1. Dănescu Gh.
2. Băieșu Nicolae (Albină)
3. Păun Nicolae
4. Tocoianu Vasile
5. Ghimboașe Ilie
6. Drăgan Cornel
7. Târziu Tineriu
8. Zoica Dumitru

9. Zeriu Nicolae
10. Munteanu Martin
11. Moater Cornel
12. Săbăilă Nicolae
13. Buru Ion (Nicolae)
14. Daba Petre
15. Dăbuleanu Ion
16. Jurcău Dumitru
17. Bud Nicolae
18. Martinovici Ion (Nicolae)

Bucureștenii

1. Caranfil Nicolae
2. Fotache Const.
3. Petrescu Ion
4. Petrescu Ion (Bătrânul)
5. Taban Nicolae
6. Petcu Petre
7. Ovidenie Alex.
8. Papuc Gh.
9. Paznicu Alex.
10. Bucea Petre
11. Pelmuș Ilie
12. Ghineț Vasile.
13. Butoianu Dinu
14. Ionescu Dumitru
15. Ionescu Ion (Frate cu Dumitru)
16. Deliman Gh.
17. Nagacevschi Nicolae
18. Lungescu Gh.

Vârfurile reacțiunii

1. Pâslaru Nicolae
2. Budei Emil
3. Rusu Ion
4. Dumitrescu Luca
5. Nicolau Mircea
6. Ciontea Eugen
7. Petrescu Cristian
8. Matei Coriolan
9. Moldovanu Ion (Nelu)
10. Codreanu Cătălin
11. Mengone Stefan
12. Nitu Ion
13. Maziiu Alex. (Sandu)
14. Magearu Const.
15. Goga Nicolae
16. Sasu Ion (Nonu)
17. Contescu Dumitru
18. Marcoci Gheorghe
19. Juncu Gheorghe
20. Totoescu Virgil
21. Putan Alex.
22. Ambrozie Cezar
23. Alexa Ion (Iași)
24. Vrânceanu Cornel
25. Hudici Vasile
26. Gheorghiță Gheorghe (sculptor, Iași)
27. Pleșca Alex.
28. Crăsmaru Gheorghe
29. Blaj Traian
30. Blaj Doru-Viorel
31. Roșca Tudor
32. Arghiropol Ion
33. Spânache Dumitru
34. Gordan Ion
35. Popescu Toader
36. Zamfir Atanase
37. Capotă Gheorghe
38. Moldovan Vasile
39. Sercăianu Cornel (medic veterinar)
40. Tenghel Traian
41. Beiu Titus
42. Pantiș Ion
43. Georgescu George

44. Mocanu Sebastian
45. Jean Aristide
46. Găvăginâ Nicolae
47. Căpitan Iosif
48. Chinezu Ion
49. Popescu Simion
50. Stupu Nicolae
51. Zamfirescu Dan
52. Voica Decebal
53. Busuioc Const.
54. Costea Eugen
55. Pop Zaharia
56. Popo Dumitru
57. Duțescu Dan
58. Coșeriu Gh.
59. Isofăchescu Victor
60. Nica Ion
61. Gheorghiu Eugen
62. Herghelegiu Vasile (Const?)
63. Pușcașu Valeriu
64. Vlădescu Virgil
65. Militaru Gh.
66. Manolescu Aristide
67. Moravschi Stefan
68. Corcoțoiu Emil
69. Corcoțoiu Victor
70. Atanasiu Emil
71. Hentea Tiberiu
72. Bărbieru N. Dumitru
73. Cormoș Dumitru
74. Dragomir Vasile
75. Teja Gheorghe
76. Bellu Remus
77. Man Vasile
78. Ungureanu Vasile
79. Ungureanu Vasile (Dăscalu)
80. Jurcău Artemie
81. Colibaba Artemie
82. Gurău Victor
83. Spaniolu Aron
84. Popșor Const.
85. Noveanu Vasile
86. Popescu Vilhelm
87. Frâncu Nicolae (Niki)
88. Militaru Vasile (Târgoviște)
89. Pârvulescu Alex.
90. Cornea Radu
91. Rădulescu Gh.
92. Bucovală Victor
93. Oros Gh.
94. Ionescu Const.
95. Vlădoianu Stefan
96. Comșa Ieronim
97. Luzi Dumitru
98. Aramă Stefan
99. Ionescu Miltiade
100. Ionescu Stelian
101. Lichințan Alex. (Magistrat)
102. Rădulescu Octavian
103. Mirea Alex.
104. Gligor Octavian
105. Popa Victor
106. Despan Ion
107. Mitran Ion
108. Sângeorzan Gh.
109. Crișan Augustin
110. Mihăilă Ion
111. Drăgoi Const.
112. Motaș Ion
113. Olaru...? (Invățător)
114. Luscalu Const.
115. Neacșu Stefan
116. Ambrosie... (Viticultor Aiud)
117. Mihalcea Emil.
118. Gabriel Bălănescu

Foști paraşutiști

1. Constantin Ion
2. Chirilă Ion
3. Pop Traian
4. Gherasie Aurel
5. Suțu Radu
6. Stănescu Bucur
7. Chira Aurel

Condamnați de Antonescu

1. Mazăre Nicolae
2. Turtureanu Vasile
3. Creangă Dumitru
4. Naidim Marin
5. Agapie...
6. Popa Ion Teiuș
7. Câmpeanu Isidor
8. Popescu Andrei
9. Popa Octavian
10. Finichiu Mircea
11. Seredenciuc Nicolae
12. Iepure Const.
13. Zotu Gh.
14. Dordea Vasile
15. Guli Nicolae
16. Jeravlev Vasile
17. Botez Costel
18. Timbuș Ion
19. Sabie Vasile
20. Ciupală Ion
21. Cristoiu Gh.
22. Văduva Const.
23. Văduva Mircea
24. Pop Grigore

Preoți Ortodocși

1. Grebenea Nicolae
2. Antal Valeriu
3. Codilă Teodor
4. Pârvu Justin
5. Parfenie... (călugăr)
6. Serban Gheorghe (asasinat în lagăr)
7. Elinescu Ion
8. Mureșan Pătru
9. Glăvan Pavel
10. Neacșu Ion (?) Traian (?)
11. Necșulescu Const.
12. Pâslaru Nicolae
13. Juncu Ion
14. Anca Dumitru
15. Barbălată Constantin
16. Lazarov Dumitru
17. Ioniță Const.
18. Bej Teodor

Preoți greco-catolici

1. Leluțiu Ion
2. Mihoc Ion
3. Dumitrașcu...
4. Rotaru Ion

Preoți catolici

1. Josif (locțiilor de episcop)
2. David...
3. Drozdavschi Gheza

Ofițeri și subofițeri

1. Scurtu Gh. (maior)
2. Coșereanu Const. (căpitan)
3. Pantazi Ion (căpitan)

4. Ghinăraru Florin (căpitan)
5. Savel Gheorghiță
6. Ștefănescu Gogu
7. Ișstoc Gheorghe
8. Holban Mircea
9. Cazancincu Petre
10. Ghițeanu Traian
11. Greculescu Const.
12. Greculescu Emil (frate)
13. Nesovici Simion
14. Sasu Victor
15. Hortinschi Vladimir
16. Fodor Gheorghe
17. Daneliuc Mihai (plut.)
18. Ciobanu Mihai
19. Holban Mircea
20. Gheorghiță Săvel

Jandarmi

1. Olteanu Ion
2. Mocanu Ion
3. Burlacu Ion
4. Rogojanu Valeriu
5. Anastasiade Emil
6. Dinescu Ion
7. Trandaf Narcis
8. Dindelegan Ion
9. Aaniței...
10. Grumeza Alex
11. Tița Dumitru
12. Diței N.
13. Simota Mihai
14. Roman Dumitru
15. Nazarie Gh.
16. Dobrescu Ion
17. Lungu...
18. Trepăduș Gh.
19. Dan Nicolae

Polițiști

1. Opaiț Nicolae
2. Voiculescu Anton
3. Ceuca Pavel
4. Tenovici Const.
5. Cojocaru Romeo
6. Amarandei Fg.
7. Butnaru Gh.
8. Bunelu Ion
9. Priscornicu Nicolae
10. Roman Gh.
11. Mânăstireanu Ion
12. Buliga Dumitru

Hamali

1. Brandenburg Grigore
2. Mustafa Oedip

Străini implicați în treceri de frontieră, cu pasageri clandestini

1. Keazim Mustafa
2. Sabac Sami (evreu turc)

Evrei, foști deținuți la Buchenwald

1. Gruber Moni
2. Kupfer Emeric

Unguri

1. Kaloy Ianos
2. Laslo Iuliu
3. Laslo Josef
4. Hegheduș Josef

5. Laslo Josef
6. Patroczy Layos
7. Potko Josef
8. Meghery Ladislau
9. Barhad Josef
10. Imre Stefan
11. Sekely Bella
12. Koraczony Janoș
13. Sitko Josef
14. Somoru Ladislau
15. Raduly Janoș
16. Pop Arpad
17. Mezey Ion
18. Veresz Moise
19. Desmery Ladislau (16 ani)

Martirii lui Jehova

1. Albu Teodor
2. Biro Iosif

Baptiști

1. Avram Ilie

Sârbi

1. Seculici Iovan
2. Iașin Milutin
3. Ghedos Ravosie
4. Selin Miladin
5. Mihailovici Dușan
6. Petrov Jiva
7. Peiovici Angelco
8. Miloș Dragotin
9. Jivoinov Milan
10. Svetomir Miateslav
11. Pera Dumitru

Politici de alte nuanțe

1. Caleia Puiu
2. Costache Traian
3. Criveanu Mircea
4. Bărbuță Nicolae
5. Ciocâlteu Alex.
6. Sirianu Radu
7. Popov Victor
8. Mancici Vasile
9. Chirlomez Ion
10. Spulber Dumitru (?)
11. Agopian Jean
12. Turcu Petre
13. Bratu Alex.
14. Enescu N. (?)
15. Negrescu Virgil
16. Steanță Dumitru
17. Hordilă Teodor
18. Rusu Vladimir
19. Simian Ion
20. Bankovski Vladimir
21. Gheață Sever
22. Teodorescu Mișu
23. Ciorapciu N.
24. Teodoridis Alex.

Ardeleni

1. Stana Ion
2. Stana Simion
3. Lenghel Gh.
4. Matiș Gavrilă
5. Tarcea Pavel
6. Novac N.
7. Hatnagea Nistor
8. Ghișoiu C.
9. Pop Gh.
10. Ihuț Avram
11. Ghiuri Petre

12. Halalai C. (?)
13. Arsu Gh.
14. Crisan Miron

Vrânceni și moldoveni

1. Negru Gh.
2. Luchian Vasile
3. Drăgan Vasile
4. Ergoveanu Mihai
5. Dospinoiu Ion
6. Cherciu Ion
7. Huruc Const.
8. Giurcă Gh.
9. Bănilă Alex.
10. Negru Toader
11. Ladaru Ion
12. Ladaru Dumitru
13. Brânzaru Ion
14. Brânzaru Gh.
15. Lalu Ion
16. Pasăre Tănase
17. Secăreanu Gh.
18. Câta Ion
19. Simionescu Gh.
20. Sărăcuțu Ion
21. Surubaru Constantin
22. Coroiu Stefan
23. Basotă Grigore
24. Burghelea Ion
25. Benghie Ghiță
26. Pârlea Vasile
27. Oprea Gh.
28. Gavrilă Gh.
29. Budacea Alex.
30. Burac Toader
31. Preda Ion
32. Hărănguș Vasile
33. Samson Mihai
34. Mortu Macovei
35. Paiu Ion
36. Paiu Vasile
37. Bratu N.
38. Cojocaru Ion
39. Cojocaru Gh.
40. Buhai Manole
41. Zaharia Apostolache
42. Părpăuță Gh.

Dobrogenii

1. Vanghelicescu N.
2. Filiu Gh.
3. Ploscaru Stelian
4. Aneste Dobre
5. Iuruc Const.
6. Bileca Vanghele
7. Serban Gh.
8. Matarangă N.
9. Stan Traian
10. Buşe Petre
11. Nedelcu Gh.
12. Garofil Gh.
13. Baciu Sotir
14. Mocanu Vasile
15. Grasu N.
16. Grasu Gh.
17. Priceputu Ion
18. Priceputu Romică
19. Piţa Gh.
20. Maxim Ion
21. Horja Nicolae
22. Stambolini Dumitru
23. Balaban Gh.

Inginerii mineri

1. Balş Alex.
2. Bujoiu Ion
3. Băltănoiu Aurel

4. Palade Gh.
5. Pleşoianu Romeo
6. Marinescu Gh.
7. Klei Josef

Medici. Sanitari

1. Petrasievici Cornel
2. Coepi Stere
3. Marcoci Const.
4. Veselovschi Josef
5. Niţu Const.
6. Klein Picu
7. Ghika Alex.
8. Moisiu Dumitru
9. Gorjinschi Nicolae
10. Stamate Const.
11. Teodoru Emil
12. Pop Alex.
13. Popescu Gh. (sanitar)
14. Muschici Ion (sanitar)
11. Megelea Ion

Marinari

1. Niki Vâlsan
2. Snaideru Romeo
3. Copaciu Const.
4. Apostolescu Ion
3. Macarie Augustin
6. Pastramagiu Aurel

Aviatori

1. Dumitru Ion
2. Duşescu Hariton
3. Cârligea Valeriu
4. Ropală Cătălin
1. Boaru Vasile
6. Ciobanu Vasile
7. Hariton Const.
8. Popescu Gh.
9. Ursache Traian

Sportivi

1. Cârjan Stefan
2. Tanoviceanu Const.
3. Baticu Nicolae
4. Palfy...

Ziariști profesioniști

1. Popescu-Prundeni Ilie
2. Dianu Romulus

Foști membrii de partid

1. Petrescu Ion (Muftiul)
2. Bunescu N.
3. Crăciun N. (fretele Constanței Crăciun)
4. Cleja Alex.

Conducerea minei Baia Spriei:

Director: Ing. Pop; ing. Toma; ing. Pârvulescu; ing. Florian.

Maiștrii:

Petre, Kohler, Farago, Pașca, Costan, Brazilianu, Pălăriuță, Stibină, Kerekes Borcockzi, Iosef Bauer, Ion Babici

Conducerea lagărului:

Locot. Alexandru - Ofiţer politic, Autorul asasinării preotului Serban; David (administrativ); Vanciu Const.; Zoltan.

Ofiţeri ajutori:

Pintea, Cioară, Căscănel.

Comandanţi de gardieni:

Motorga, Prunduş, Feheir.

Miliţieni:

Nemeşteanu, Gheorghiţă (care l'a păzit pe părintele Serban), Corbu Aurel Avram, Poşircă, Cap de Cal, Heghedus, Moacă, Kisz.

Medici M. A. I.:

Petrescu Cezar, Maior Sin.

CUPRINSUL

Pag.

I. CREPUSCULUL ROMÂNIEI ... 19

1. Invazia sovietică ... 21
2. Şi s'a făcut noapte ... 27
3. In mişcarea de rezistenţă ... 29
4. La Arad cu trupele sovietice ... 35
5. Contacte la Timişoara ... 43
6. Inapoi la Bucureşti ... 53
7. Urmarea lui 23 August ... 57
8. Alegerile din 1946 ... 63
9. Inceputul sfârşitului ... 67
10. Dictatura comunistă şi cultura ... 75

II. PRINS ÎN ANGRENAJUL SISTEMULUI ... 83

1. Arestarea ... 85
2. Eugen Cristescu ... 91
3. Au nevoie de mine... ... 101
4. Mareşalul şi Anglia ... 103
5. Miopie politică ... 109
6. Numărul membrilor partidului ... 113
7. Mareşalul Antonescu la Moscova ... 119
8. Exterminarea legionarilor ... 125
9. La Jilava ... 129
10. Rolul cultural al săpunului ... 131
11. Percheziţia ... 135
12. Prizonierul din Rusia, sau o nouă filosofie ... 141
13. Un nou oaspete în celulă ... 145
14. «Divorţuri» socialiste ... 149
15. Plecarea la Iaşi şi libertăţile comuniste ... 153
16. La securitatea din Iaşi ... 161
17. Spre o nouă destinaţie ... 173

III. SUCEAVA ... 177

1. Un drum în necunoscut ... 179
2. Nu spera şi nu ai teamă ... 189

Pag.

3. Viaţa nouă 195
4. A început reeducarea 199
5. Semnale din perete 207
6. Intr'o celulă colectivă 211
7. Fraţii Cruceanu 219
8. Execuţia 229
8 bis. Un copil născut în închisoare 233
9. Drama unui tânăr ofiţer 237
10. Spre alte locuri de tortură 243
11. Muncă silnică pe viaţă pentru o epigramă 253
12. La Aiud - staţiune intermediară 255
13. După două luni 261
14. Despre dăinuirea comunismului 265
15. «Buni de muncă» 271
16. Mircea Vulcănescu 275

IV. LA MINELE DE PLUMB 277

1. La Baia Sprie 279
2. Compoziţia lotului 283
3. Munca subterană şi grija partidului 287
4. O nouă... viaţă 291
5. Cum se lucra în mină 299
6. Normă şi... gogoşi 303
7. Un asasinat în incinta lagărului 311
8. Alte victime planificate 317
9. Invierea în catacombe 321
10. Tentative de «reeducare» gen Piteşti 327
11. Mina dela Valea Nistrului 333
12. Sub reflectoarele agenţilor 341
13. Trofim - un produs tipic al regimului 345
14. Moartea lui Stalin 349
15. O evadare şi urmările 353
16. Rezistenţa ţăranilor 359
17. Transportat la Timişoara 363
18. Un coleg de celulă 369
19. In faţa Colonelului Moiş 373

Pag.

20. O anchetă politică 377
21. In apărarea Legiunii 385
22. In celula lui Spiru Blănaru 393
23. Reintors la mină 395

V. DIN ÎNCHISOARE ÎN ÎNCHISOARE 397

1. Un lot de mutaţi disciplinar 399
2. Aiudul... dela capăt 405
3. In celula Razilor 407
4. Reflecţii asupra Rusiei Sovietice 417
5. In «Umanitatea» socialistă 423
6. O lună la beciu 427
7. Ghiţă Brahonschi 433
8. In necunoscut 435
9. Sunt luat în primire 439
10. Cu sionistul Almer Aron 443
11. Construcţia Statului Israel 449
12. Momentul Ică Tănase 457
13. La Securitatea din Galaţi 465
14. «Tot reacţionar ai rămas» 469
15. Expediat la Bucureşti 473
16. Sub efectul drogurilor 477
17. Spitalul 481
18. O tentativă de asasinat 483
19. 1956. Rejudecarea procesului 487

VI. ETAPA FINALĂ. AIUDUL 491

1. Din nou la Aiud 493
2. George Manu 495
3. 1958 - un nou val de arestări 497
4. Înăsprirea teroarei 501
5. In faţa Colonelului Crăciun. Ce ni se cere ... 505
6. Cu un turnător în celulă 507
7. O armă de asasinare lentă: stressul 509
8. Intâlnirea cu Petre Pandrea 511

Pag.

9. Ştefam Vlădoianu 515
10. Anchete... anchete 517
11. Desgheţul în Zarcă 521
12. Doctorul Aurel Marin 525
13. O întrevedere famialiară... imposibilă 529
14. Cu Alecu Ghica 533
15. La Clubul de reeducare 537
16. «Realizările» regimului şi... sălciile plângătoare. 541
17. Apare Nicolae Petraşcu 545
18. Ieşim din închisoare 551

VII. ANEXE 555

EDITURA DACIA

Madrid

Publicaţii apărute:

General Platon Chirnoagă: *Un chapitre d'histoire roumaine (1940-1945).* 1962.

Dr. Faust Brădescu: *Antimachiavélisme légionnaire.* 1963.

Grigore Manoilescu: *Intégration de l'Europe Danubienne.* 1963.

Mihail R. Sturdza: *România şi Sfârşitul Europei. Amintiri din Ţara pierdută.* 1966.

Nic. Iancu Păltinişanu: *Tălmăciri. Versuri.* 1966.

Paul Guiraud: *Codreanu et la Garde de Fer.* 1967.

Chirilă Ciuntu: *Din Bucovina pe Oder. Amintirile unui legionar.* 1967.

Mărturii despre Legiune (40 de ani dela întemeierea Mişcării Legionare). 1967.

Horia Sima: *O homem nôvo.* 1968.

Demetrius Leontieş: *Prin mlaştini şi furtuni. Versruri.* 1968.

Ion Cârjă: *Intoarcerea din Infern.* 1969.

Ernest Bernea: *Testemunhos para un homem nôvo.* 1970.

Neculai Totu: *Notas del Frente Español.* 1970.

Louise David-Ion Mării: *A Grenoble. Sur les traces du Capitaine.* 1971.

Horia Sima: *Ce Este Comunismul?* 1972.

Nicu Iancu: *Sub steagul lui Codreanu.* 1973.

Ion Roth Jelescu: *Şi cerul plângea.* 1974.

Ion A. Bucur: *Poezii.* 1974.

Aron Cotruş: *Opere Complete. Poezii.* 1978.

Mărturii despre Căpitan. (40 de ani dela moarte.) 1978.

Depósito legal: M. 36119-1981 • I. S. B. N. 84-499-5116-X • Cedesa. La Coruña, 26. Madrid-20